ՈՒՐԲԱԹ–ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-2
VENDREDI-SAMEDI
1er-2 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.548 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.548

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼՔԵՑԻՆ ՇԱՐՈՆԸ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Հոկտ. 30-ին, աշխատաւորականները քաշուեցան Շարոնի Ազգային Միութեան կառավարութենէն, դժուարութեան մատնելով վարչապետը: Իրենց դրդապատճառը կը վերաբերէր 2003-ի պիւտճէին, ուր, ըստ իրենց, չափազանցուած են այն վարկերը որոնք կը շնորհուին Հրեայ նորահաստատ գաղութներուն, մինչ զգալի կերպով կը նուազին ընկերային ծրագիրներու վարկերը: Շարոն ցաւ յայտնած է աշխատաւորականներու այս ընթացքին համար եւ որու պատասխանատուութիւնը կը թողու անոնցմէ մէկուն՝ Պաշտպանութեան նախարար՝ Պէն Էլիէզէրի: «Ամէն մարդ գիտէ, ըսած է Շարոն, այն կարեւորութիւնը զոր կու տամ Ազգային Միութեան կառավարութեան մը: Ամէն մարդ պէտք է միասնականութեան եւ պատասխանատուութեան փաստը տայ»:

Աշխատաւորականները Իսրայէլի երկրորդ քաղաքական ուժն են եւ իրենց քաշուիլը ծանր հարուած մըն է վարչապետին համար, որ կը զրկուի հինգ նախարարներէ: Այնուամենայնիւ, ան յաջողած է քուէարկել տալ, առաջին ընթերցումով, նիւթրոյ առաջիկայ պիւտճէն ներկայ 114 երեսփոխաններէն 67-ի ձայներով (45՝ դէմ): Այս պայմաններու մէջ, կանխահաս ընտրութիւնները անխուսափելի կը թուին: Աշխատաւորականները, Էլիէզէրի բերնով կը պահանջէին որ Հրեաներու նախատեսուած վարկերը 140 միլիոն Եւրոյի նուազում մը արձանագրեն (այդ գաղութները հաստատուած են Այսրյորդանան եւ Գազայի գօտին), առարկելով որ որեւէ պատճառ չկայ որ անոնք խնայուին խստակեցութեան դրութենէն որու, գալ տարի, պիտի ենթարկուին բոլոր Իսրայէլացիները: Այս ընթացքը կը բացատրուի նաեւ անով որ Նոյեմբեր 19-ին, աշխատաւորականները համագումար ունին եւ պէտք է նշանակեն իրենց թեկնածուն, ապագայ վարչապետի մը աթոռին եւ Էլիէզէրի դիրքը շատ փայլուն չէ, ըստ հարցախոյզերու: Ինք իր կուսակցութեան բազէներու պարագլուխն է եւ առաջնակարգ դիրքի վրայ են իր երկու մրցակիցները, որոնք «աղաւնի» ներու մաս կը կազմեն:

Մինչ այդ. ճակատումը, Շարոն երկու ելք ունի: Կրնայ, կարճ ժամանակ մը, կառավարել կռթնելով ծայրայեղ աջի տարրերուն վրայ, ապա, յարմար նկատած պահուն հրաժարիլ եւ կանխահաս ընտրութեան դուռ բանալ: Կրնայ նաեւ փորձել լեզու գտնել աշխատաւորականներու հետ, ընտրութեան թուական մը նշդելու համար եւ Խորհրդարանի ցրումի օրէնք մը քուէարկել տալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Առողջապահութեան նախարարը՝ Եուրի Շեվչենկօ, չորս օրերու լռութենէ ետք, Հոկ. 30-ին, յայտնեց թէ ինչ կազ գործածուած էր եւ որու հետեւանքները աղէտալի էին: Կ'ըսէ թէ աֆիոնի պարունակող զօրաւոր թմրեցուցիչ մըն էր, որ կը գործածուի հիւանդները հեզուկ ձեւի տակ, զգայազրկումի համար: Մահերը կը բացատրուին պատանդներու շատ տկար –անօթի, ծարաւ, ջղագրգիռ– վիճակով: Նախարարին յայտնութիւններն ու արդարացումները շատ համոզիչ չեն թուիր: Գերման բժիշկներ, որոնք պատանդներ քննած են, այլ կարծիք մը՝ հալոթանի հետքեր գտած են, որ նաեւ կը գործածուի զգայազրկումի համար, ինչ որ մտածել կու տայ որ իրականին մէջ խառնուրդ մը, այսինքն cocktail մը գործածուած է:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը Մասխադով յայտարարած է որ այլեւս ոչինչ ունին կորսնցնելիք: «Այս պատերազմը, կ'ըսէ ան, արմատական պիտի դարձնենք Ռուսաստանի նկատմամբ: Արեւմուտքը, տեղական ամբողջական հարցերը լուծելու համար, Պալքանները, Աֆղանիստան, Վրաստան եւ հիմա Իրաք, ձգտում ունի Ռուսաստանի խաղը խաղալու»: Մասխադով այս յայտարարութիւնները ըրեր է ֆրանսական մամուլի գործակալութեան, Հոկտ. 18-ին, այսինքն Մոսկուայի թատրոնի գրաւումէն հինգ օր առաջ: Վերջին շաբաթներուն, Մասխադով դիրք փոխած է, զինուորական իր համազգեստին փոխարէն հատուածներ կարել տուած եւ ծայրայեղ Բասայեւը նշանակած է չէչէն գործողութիւններու գլուխը, որովհետեւ չէ յաջողած քաղաքական լուծումի մը յանգիլ հակառակ իր ջանքերուն: Կարելի չէ եղած նաեւ ճշդել թէ թատրոնին վրայ յարձակողները բոլորն ալ –50 հոգի– Չէչէ՞ն էին թէ ոչ կային օտարներ: Ըստ մասնագէտի մը 60%-ը չէչէն չէր, այլ արաբ եւ աֆղան, ինչ որ ահաբեկչութեան արարքին միջազգային բնոյթ կու տայ: Միւս կողմէ, Դանիացիք 13 օր պիտի պահեն Ա. Զակայեւը, զոր ձերբակալեցին Հոկտ. 30-ին, նախքան որեւէ որոշում տալը: Ըստ Ռուսերուն, ծրագրողներէն մէկը եղած է Մոսկուայի արարքին եւ 1996-էն 1999 մասնակցած է ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու: Ինք, թէեւ չափաւորի համբաւ կը վայելէ եւ դատապարտած էր պատանդներու գործողութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ կը ջանան մեղմացնել իրենց տարակարծութեանց հետեւանքով ստեղծուած լարուած մթնոլորտը: Ֆրանսայի կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ շատ բնական է որ երկու բարեկամ երկիրներ զանազան հարցեր ծեծեն: Ծանօթ է որ տարակարծութիւնները կը վերաբերէին Եւրոպայի գիւղատնտեսական քաղաքականութեան և բրիտանական օժանդակութեան նուազումին՝ հասարակաց պիւտճէին:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային յատուկ ատեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց իսլամապաշտ 2 ահաբեկիչները՝ Պուալէմ Պէնսայիտ եւ Սմայն Այթ Ալի Պելքասէմ: Այս վերջինը 1995 Հոկտեմբերի ոճրափորձին (Միւզէ տ'Օրսէ կայանը, 30 վիրաւոր) հեղինակը կը նկատուի, իսկ Պէնսայիտ այդ ոճիրին մեղսակիցը, ինչպէս նաեւ Սէն-Միշէլի ոճրափորձին (8 մեռեալ, 150 վիրաւոր 1995 Յուլիս 25-ին): Պէնսայիտի ցկեանս դատապարտութեան կցուած է 22 տարուան բանտարկութեան ապահովութիւն մը:

ԹԵՆԻՍ

Հոկտ. 30-ին, Մ. Սաֆին (Ռուսաստան) պարտութեան մատնեց Դ. Նալպանտեանը 6-3, 6-2, Պերսիի մրցաշարքի Բ. շրջանին:

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ ՎՆԱՍԱԾ ԵՆ ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

Չէչէն ահաբեկիչներու խումբին Մոսկուայի արարքը որոշ լարումի մը պատճառ եղած է ռուսեւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ: Ահաբեկիչները իրենց արարքին ընթացքին բազմաթիւ անգամներ հեռաձայնած են Պոլիս եւ Անգարա գտնուող խօսակիցներու որոնց հեռաձայնի թիւերը ռուս գաղտնի գործակալութիւնը փոխանցած է թրքական ՄԻԹ-ին: Թուրք մամուլը լուրին հետ կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները ահաբեկչութեան ընթացքին իսկ Մոսկուայի Թուրք դեսպանին միջոցով ռուս պատասխանատուներու տեղեկացուցած են թէ ոչ մէկ կերպով կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ չէչէն ահաբեկիչներուն Թուրքիոյ կողմէ ապաստան տալու հեռանկար մը:

Միւս կողմէն, Ռուսաստանի Անգարայի դեսպանը Ալ. Լեպետեւ խստօրէն քննադատած է Թուրք մամուլի կարգ մը անձնուններուն կեցուածքը, այն պատճառով որ անոնք մեղադրական սխալ տեղեկատուութիւն կատարած են, ահաբեկչական արարքին լուծումին համար կազի գործածութիւնը պատրուակելով: Դեսպանը շեշտած է թէ արեւմտեան շատ մը մեծ երկիրներու ղեկավարներ յաջողութիւն որակած են գործողութիւնը եւ անոնց կարծիքը իրեն համար Թուրք քանի մը լրագրողի պնդումներէն շատ աւելի ազդեցիկ է:

Վլատիմիր Լեպետեւ գրաւոր իր հաղորդագրութեան մէջ ակնարկած է Քիւրտերու դէմ Թուրք զինեալ ուժերու մղած պայքարին ալ, ըսելով որ այդ ընթացքին ալ մեծ թիւով պարզ քաղաքացիներ մահացած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30/31)

Մ. ՊՕՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պօճոլեանի դատին Հոկտ. 30-ի նիստին ամբաստանեալը ըսած է թէ կը մերժէ մեղադրանքը եւ մեղաւոր չի նկատեր ինքզինք: Իր ընտանիքը 1963-ին առաջին ըլլալով ներգաղթած է Թուրքիայէն: 1971-ին, ընդգրկուած է Խորհ. Միութեան արտաքին հետախուզութեան մարմիններուն մէջ, Թուրքիոյ դէմ հետախուզութիւն կատարելու: Ատիկա ըրած շրջանին նոյնիսկ իր ամէնէն մերձաւոր անձերը տեղեակ չեն եղած իր գործունէութեան: Ներկայացնելով իր կենսագրական տուեալները, ըսած է թէ 1981-91 աշխատած է հեռատեսիլ-ձայնասփիւռի պետական կոմիտէին, յետոյ Գերագոյն Խորհուրդի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին մէջ. 1992-ին ղեկավարած է Արտաքին գործերու նախարարութեան Թուրքիոյ բաժինը: Նոյն տարին Սեւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ֆրէզնոյի իր բնակարանին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայկ Վարուժան, կրտսեր զաւակը Դանիէլ Վարուժանի: Ծնած է 1915-ին: Դանիէլ Վարուժանի նահատակութենէն ետք, կինն ու զաւակները կ'անցնին Զմիւռնիա, ուր Հայկ եւ եղբայրն ու քոյրը ուսում կը ստանան, մինչեւ Միացեալ Նահանգներ հաստատուիլը 1928-ին:

Բ. Աշխարհամարտին Հայկ կը ծառայէ ամերիկեան բանակին: Ապա կ'ամուսնանայ Ալիսի հետ եւ կը փոխադրուի Ֆրէզնօ, ուր կ'աշխատի իբրեւ փորագրիչ տպագրական ընկերութիւններու համար, որոնց կարգին՝ «Ֆրէզնօ Պի» օրաթերթին, մինչեւ թոշակառու դառնալը 1985-ին: Այդ տարին է որ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս Անճըլըսի վարչութեան հրաւէրով Հայկ եւ Ալիս Վարուժան ներկայ կ'ըլլան Ցեղասպանութեան 70-ամեակի շրջագիծէն ներս կազմակերպուած գրական ձեռնարկի մը, նուիրուած անմահ բանաստեղծի յիշատակին:

Վարդանանց Ասպետներու անդամ Հայկ Վարուժանի ընտանիքէն կը վերապրին քոյրը՝ Վերոնա Սաֆրաստեան եւ երկու զաւակները՝ Դանիէլ Բ. եւ Վարդան: Հինգ տարի առաջ իր կինը կորսնցնելէ ետք, Հայկ Վարուժան կ'ապրէր առանձին, հեռու իր զաւակներէն:

ՇԻՐՄԱՔԱՐԵՐՆ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՈՎ…

«Ակօս» շաբաթաթերթը (Հոկտ. 25) տեղական մամուլի քաղուածքով մը կ'անդրադառնայ պատշաճեցումի այն աշխատանքին որուն Թուրքիոյ մէջ կ'ենթարկուին շիրմաքարեր, որպէս պատրաստութիւն Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Նշուած առաջին պարագան Հայերու տարագրութեան մէջ ալ դեր կատարած Կոչ Օսմանի շիրմաքարն է: Կ'ըսուի թէ անոր շիրմաքարին վրայ փորագրուած էր «Պոնտոսցիներու բնաջնջումին» մէջ ունեցած վաստակին ներբողը: Այդ ներբողը մէկ գիշերուան մէջ քերթուած, մաքրուած է քարէն ու ժամանակակից պահանջներու յարիր նոր բնագիր մը արձանագրուած:

«Հիւրրիյէթ»ի լրագրողներէն Մուրատ Պարտաքչը անդրադառնալով երեւոյթին, կը գրէ թէ քանի որ հարցը հասած է Եւրոպայի սիրոյն մինչեւ իսկ շիրմաքարերը կարգի բերելու, օգտակար կը նկատէ ցանկը տալ շիրիմներու որոնք անյապաղ պէտք է փչցուին, նոյն տրամաբանութեան հետեւելով: Առաջինը Պոլիս, Թալաաթի շիրիմն է, երկրորդը Երզրումի մէջ Ճէմալ փաշայի շիրիմը:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1-ին:

Մեր յաջորդ թիւը՝ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ» (Կիրակի, Նոյ. 3) ամբողջովին նուիրուած է Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմին, հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Զրոյց Արարատի շուրջ
Ա. Եղոյեանի եւ Ա. Խանճեանի յարկի տակ — Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Արարատը Գանատայի ափին — Ժ. ՉՈԼԱՔԵԱՆ

Հայպա անտեսանելի՞ն — Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ 2002

Քրօնիկագիր ՆԻՍԵՐԷՈՍ

Անակնկալս մեծ եղաւ տեսնելով թէ ինչպէս ազգին տաղանդաւոր զաւակները, սովետական վարչակարգին կողմէ, յատուկ խնամքի առարկայ էին: Ներկայ ղեկավարները որ մեր երկրին անցեալի բոլոր գէշ աւանդութիւնները հաւատարմօրէն կը շարունակեն, ինչո՞ւ լաւ կողմերն ալ չեն որդեգրած, նուազագոյն ուշադրութիւն մը դարձնելով իր տաղանդաւոր զաւակներուն, այնքան որ ՉՀԵՌԱՆԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ: Երկիրը անոնց կարիքն ունի. երբ ազգի մը հողին ցամքի, նիւթապաշտութիւնը կ'իշխէ համատարած...: Պատմութեան ընթացքին, նիւթը մեզի ոչինչ տուած է միշտ հոգեկան արժէքներով կանգուն մնացած ենք, դարերով...:

Քալելու հաճոյքը մէջս մնած էր: Կ'անցնիմ դիմացի մայթը: Մատենադարանի անկիւնէն պտոյտս կը շարունակեմ, այս անգամ դէպի վար, Մոսկովեանի դիմացի ափը:

Անուշեղէնի 3 խանութներով կը սկսի այս մայթը: Օգտակար խանութներ են. Երեւանցիին դառնութիւնը քիչ մը ամոքելու փրկարար կեդրոններ:

Յաջորդը, պետական հսկայ համալիր հիւրանոց մըն է, երեւելի այցելուներուն վերապահուած, ուր տեղի պիտի ունենային Հայաստան _ Սփիւռք Բ. համագումարի նիստերը, փառաւոր պարտէզներով օժտուած:

Կայան մը, Երեւան _ Թալին մեկնող օթօքարներու, Սայաթ Նովեան նախկին սրճարան մը, ներքին ճաշակաւոր եզակի զարդարանքներով, որ Ս. Մարկոսի հրապարակին նշանաւոր «ՖԼՕՐԻԱՆ _ ԳԱՖԷ»ն կը յիշեցնէ, այժմ վերածուած գրախանութի, ուր մեծ հաճոյքով մտայ եւ մի քանի օգտակար գիրքեր գնեցի:

Նոյն հոգիով զարդարուած ՔՈՆԵԱԿԻ խանութ մը կողքին, փայտէ կամարներով, բակի մը մուտքը իր անպակաս հնակարկատի անկիւնով, «ՊԷԼԼԻՍՍԻՄՕ» մակնիշով 100 տոլարնոց ապրանքներու խանութ մը, թիւ 43_ին մէջ բնակած է Անօ Բաբաճանեան, Անուշաւան Տէր _ Ղեւոնդեան, «Մարիոնէթներու պետական թատրոն» գեղարուեստական ապակեփեղկով, ապա Հարօ Ստեփանեանի, Հրաչեայ Աճառեանի բնակարանները, ճրաշատուն մը, ԼԻՆՑ անունով գազինօ մը, Սրբուհի Լիսիցեանի (գիտնական) եւ Անոյշ Օփերայի հեղինակ՝ Արմէն Տիգրանեանի բնակարանները, ԵԴԵՄ «արուեստի տուն» ուր կը գտնէք, կերպընկալէ ապրանքներ, մոդէթ, անձեռոց եւ այլն, հաց, գինի, ուրիշ գազինօ մը՝ Փօքէր Սիկմա Ռուսեալ ոսկեղէն, Գողգոթա _ մթերք, ապա ոմն Լեւոն Ներսիսեան հոգու եւ ազատութեան ապետ (sic), սիրուն օրիորդ մը, պաղպաղակի սնտուկին վրայ նստած խաչբառ կը լուծէ, սպասելով յաճախորդի..., Աւանդարտ ճինդ խանութ, Իմփէրիալ Պիժութիէ, գալուկ տխուր աղջիկ մը, փոշիոտ ապակափեղկի մը ետեւը նստած, անկենդան նայուածքով, գազինօ մը եւս Դէքօրաէջի՞ կոչուած, մեծ մարդու մը ապրած տունը՝ Գուրգէն Տիգրանի Ջոլաքեան, եւ բժշկական հրաշագործ կեդրոն մը: Տեսէ՛ք թէ քանի _ քանի մասնագիտութիւններով օժտուած է, իր գոյնզգոյն անուններով... Չմոռնամ ըսելու որ ԱՐՄԱ է կեդրոնին անունը.

_ «Թէրափիա, մաշկային թէրափիա, սրտաբանութիւն, ռէվմաթոլոկիա, նէֆրոլոկիա, ալէրկոլոկիա, էնդոկրինոլոկիա, կաստրէնդրոլոկիա, ներդաբանութիւն, վիրաբուժութիւն, մանկաբարձութիւն, ակնաբուժութիւն, օնկօէմադոլոկիա, քիմէկոլոկիա, մէկոպատոլոկիա, էսկ, մէրսում, ատեղնաբուժութիւն, կաստրոսկոպիա, հօմէօփաթիա» ... _ Քչիկ մը յունարէն _ լատիներէն իմանալով հանդերձ կ'երդնում որ բան չհասկցայ այս ՍՈՒՓԷՐ _ ՄԱՐՔԷԹ բժշկական կեդրոնէն: Փառօ Երեւան, այս որքա՛ն յառաջդիմութիւն. Գօչէնը կամ Պուսիգոն պիտի նախանձին վրադ...:

Թիւ մը անդին Արամ Մերանգուլեանի ապրած բնակարանն է: Ո՞վ չի յիշեր այս համակրելի «ժողովրդական արդիստին» ղեկավարած ազգագրական գործիքներէ բաղկացած նուագախումբը: Ո՞ւր են ինչ եղան, ո՞ւր անյայտացան այս հին մարդիկը: Շատ քիչերն են Հայրենիք մնացեր. Օհան Դուրեան, Յովհաննէս Չէքիճեան, Ռուպէն Ամիրխանեան...:

Հայաստանի մէջ գործող շուրջ 12 հեռատեսիլի կայաններն ալ, սկսած Հ. 1 պետականէն, Արմենիա, Ար, Պրոմեթեւս, Արմէն Ցակոբ, Երեւան, Մայր Հայրենիք, Դաւթաշէն, Մուզ Թ. Վ.. Սինէմաքս, Նոյեան տապան, գովազդներով եւ տխեղծ եղանակներով ողողուած են: Մեր հողին վրայ, անտառներուն մէջ կաքաւ չունինք, բայց բնութիւնը մեզ օժտած է կապկելու հրաշագործ յատկութիւններով եւ մեր բոլոր բեմերէն, բացօթեայ սրճարաններէն, մանաւանդ Աշտարակի «Վանաձոր» կոչուածէն, որ չես գիտեր որ ՊՈՍԻՆ կը պատկանի, օրական 24 ժամ, մեր նոր սերունդի բոլոր խաւերը, արեւմտեան եւ ամերիկեան արդի երաժշտութիւնը կը ներկայացնեն ուր մարզանքի բաժինը երգէն շատ աւելի է... եւ պէտք է տեսնել թէ մեր պատանիները ինչերո՛վ թխմած են իրենց գանկերը:

Ամէնուն երազն է ՎԻՏԷՈԳԼԻՓ մը հանել: Աջ ու ձախ դիմումներ կը կատարեն, դրամական օգնութիւն ուզելու, որ իրենց ծրագիրը իրագործեն: Վերջին տեսածս, ազգային կայանէն սփռուած, սրբապղծութեան դուռը հասած՝ արդի պար մըն էր, ռօք եղանակով, կիսամերկ աղջիկներ ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲՈՑԻՆ ՇՈՒՐՋ, կարճ փէշերը հովին տուած, բոլորտիքը կը դառնային մերթ ընդ մերթ աստիճաններէն ելլել _ իջնելով...: Դեռ չեմ հասկցած թէ սա օրհնեալ երկիրը պետութիւն ունի՞ կամ ոչ: Ո՞ւր է Մշակոյթի նախարարը, ինչո՞ւ անընդունելի չափերու հասնող կաշառակերութիւն կը տիրէ օփերայի աշխարհէն ներս: «Պատիւս արժանաւորաց» կ'ըսէին հինները, իսկ նորերը առանց ըսելու կը մտածեն «ՀԱԼԱԼ ԸԼԼԱՅ ԳՈՂԵՐՈՒՆ»...:

Մերանգուլեանի նախկին բնակարանին տակը կը գործէ թարգմանական կեդրոն մը, քայլ մը անդին վաստակաւոր գործիչ Միքայէլ Թաւրիզեանի մը բնակարանը, ապա Եո՛ւմ _ Եո՛ւմ պար մը, նորափթիթ երիտասարդներու հանդիպման վայր, շատ հաճելի՝ եթէ համպուրկըրի այրած իւղ չհոտէր. Պաղպաղակ Շանթ_ի խանութով կը սկսի օփերայի զանգուածը:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Գ.

Հե – ռուս _ տա – հա – ղոր – դա – չար

Մը – չա – կու – թա – գոր _ ծա – րա – նա – յին

Գիւղ _ տե – պար – դա – մեն – տա – մար – դե – տինկ

Տե – սո – ղու – նա _ կա – դի – մա – դրո – ղա – կա _ նու – թիւն

Բո – նա – պե – տա _ կա – նա – ժա – մա – նա – կա _ շր – ջան...

Օգտագործուած բառերը հայերէն են, բարդութիւնները հայաստաներէն... քաղուած Երեւանեան մամուլի չքնաղ էջերէն:

_ Դանիէլ Վարուժանի գործերէն ՉՈՐՍ էջի պէտք ունիմ. դիմեցի Ազգային Պետական Գրադարան, գումարով, պատճէնահանում կատարելու. ամէն ինչ ռուսերէն էր: Ամբողջ առաւօտ մը հարկ եղաւ ՋՈՀԵԼ այդ չորս էջերուն համար...:

_ Ապարանցիին կը հարցնեմ. Ինչո՞ւ չես ամուսնացած:

_ Ո՞նց ամուսնանամ. Մօտիկ ազգական չմնաց:

_ Այսինքն...:

_ Տատս պապիս հետ ամուսնացաւ. հայրս՝ մօրս, քոյրս՝ փեսայիս, եղբայրս՝ հարսիս հետ. ինձ մարդ չմնաց...:

_ Պանանը ինչի՞ չես կեղւում.

_ Ինչի՞ կեղւեմ. գիտեմ մէջը ինչ կայ:

ԴԷՊԻ ԿԱՊՈՅՏ

Մինչեւ Գէորգին ժամանելը, օրուան թերթերուն աչք մը կու տայի: Հոն կը խօսուէր ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ մը մասին, տրուած չեմ գիտեր որ մէկ ամերիկահայ գրասէրներու միութենէն (միշտ նոյները), անթօշնելի Տիկին Սիլվա Կապուտիկեանի եւ ուրիշ սովետական շրջանէն մնացած մէկու մը, մետալէն բացի, բաղկացած նաեւ 1000 _ 1500 տոլարի գումարով մը:

Ես բանաստեղծութենէ բան չեմ հասկնար, ոչ ալ Տիկին Կապուտիկեանի դէմ որեւէ թշնամութիւն ունիմ, բայց կը կարծեմ որ սա մեր Սփիւռքի հոս _ հոսները սովետական տարիներէն մնացած երկրպագութիւններուն վերջ մը պէտք է տան եւ քաջութիւնն ունենան ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ հետամուտ ըլլալ: Մանաւանդ որ, բազմաթիւ անգամներ վարձատրուած, անհաշիւ նուէրներ ըստացած մեծարգոյ Տիկինը, այդ գումարին կարիքը չունի, բայց նոր սերունդի ոեւէ տաղանդաւոր գրող կրնար աւելի օգտակար կերպով գործածել զայն:

Սովետական կարգերու շարունակութիւնը միայն Հայաստանցիին հոգեբանութեան մէջ չէ որ կենդանի մնացած է. Սփիւռքահայ դասական միութիւններն ալ տակաւին չեն կրցած ձերբազատիլ անոնցմէ:

80 տարի, յառաջդիմական կոչուած ճակատ մը սովետական աշխարհին գուլաղներն անգամ որպէս ԵՐԿՐԱՒՈՐ ԴՐԱԽՏ ներկայացուց, իրենց տարեկան ճամբորդութիւններէն նուէրներով վերադարձին այդ ԴՐԱԽՏԷՆ, գիտակից սուտը քարոզեցին ու տարածեցին որպէս ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ... հիմա հակասովետական, հակահամայնավար կառավարութեան հետ սիրաբանութեան եկած են, հանրութեան յայտարարելով թէ իրենք ՆԱԽԱԳԱՀԱՄԷՏ ԵՆ... քանի իրենց մտահոգութիւնը ժողովուրդը չէ եղած երբեք, այլ նախագահը: Խեղճ ժողովուրդը, անօթութեան սեմին հասած, ի՞նչ կրնայ տալ իրենց որ կուշտ են, մանաւանդ թէ ճարպակալած... մինչ նախագահը իրաւասութիւն ունի ԱԹՈՌ եւ իշխանութիւն տալու ... ինչո՞ւ չըլլալ ՆԱԽԱԳԱՀԱՄԷՏ:

Եթէ ես պահ մը միայն նախագահ ըլլայի, կը կասկածէի մեծապէս այդ մարդոց ուղղամտութեան վրայ, կը զգուշանայի անոնց թմրամոլիկ խօսքերէն, կը վտարէի իմ ընկերութենէս եւ Գէորգին հետ կ'երթայի Կապոյտ, բնութեան գիրկը, ապականած մթնոլորտէն հեռու մնալու համար:

Ես, առանց նախագահ ըլլալու, հաւասարապէս ճամբայ ինկայ, Գէորգին եւ ընտանիքին հետ, դէպի Վայքի մարզ, անտեսելով բոլոր տեսակի մարդկային մակաբոյծները:

Հոն, շրջաններուն մէջ, հայ գեղջուկին համար պայքարը եւ ասպետական յարգանքը բնութեան տարրերուն հանդէպ, ինծի խաղաղութիւն եւ բարոյական ուժ կը ներարկեն:

Արարատեան դաշտին վերջին հատուածին, Արմաշի եւ Երասխի միջեւ, լեռները չսկսած, հոն ուր Հայաստան, Նախիջեւան, Պարսկաստան եւ Թուրքիա, քանի մը քիլոմեթր տարբերութեամբ կը խաչաձեւուին եւ կը բաժնուին միայն Արաքսի միջոցով, տարօրինակ երեւոյթի մը ականատես եղանք: Հարիւրաւոր, ըսպիտակ, ընտանեկան աղաւնիէն քիչ մը մեծ, երկարապոչ թռչուններ, օդին մէջ անշարժ կեցած կը թափառէին, երկար կանգ առինք բնութեան այդ հրաշքը դիտելու, նկարելու: Գէորգ տարիներ անդադար անցած էր այդ վայրէն, բոլոր եղանակներուն, նման բան չէր յիշեր: Կրնար բացառիկ զուգադիպութիւն մ'ըլլալ: Առատ անձրեւները, Արաքսի յորդումէն ձեւացած ճահիճները, բուսականութեան փարթամ աճը, հիանալի պայմաններ ստեղծած պիտի ըլլան միջատներու բազմանալուն, եւ այդ գաղթական թռչունները, պահ մը իրենց երկնային բարձունքներէն, ցած իջած, ընդառաջ երթալով բնութեան պարգեւած անսպասելի խնճոյքի հրաւէրին, միօրեայ կայք հաստատած Հայաստանի այդ չքնաղ անկիւնը: Վերադարձին որեւէ հետք չէր մնացած անոնցմէ:

Վայքի մէջ, մինչ կանգ առած էինք մեր սովորական խանութը, մի քանի անհրաժեշտ գնումներ կատարելու եւ ծանօթներ բարեւելու, հաւերու, բադերու խուճապահար անակնկալ փախուստը, ամէնուս ուշադրութիւնը դարձուց դէպի մայրուղի, ուր խելայեղ արագութեամբ ետեւէ ետեւ ՊՄՎ եւ Մէրսէտէս սեւ կառքեր կը սուրային վայրենիներու նման, կարծես ամերիկեան «կէնկսթէրական» ժապաւէն ըլլար... Ի՞նչ էր պատահած: Սովորական երեւոյթ _ ըսաւ մեր համակրելի խանութպանը: Վարչապետը կը վերադառնայ Ղարաբաղէն, ուր գացած էր Շուշիի ազատագրումի հանդիսութիւններուն նախագահելու ...

_ Բայց սա վիրաւոր կուպրին վրայ ինչպէ՞ս կարելի է այդպէս արագ վազել, կրնայ արկած պատահիլ, անուշադիր երախայ ճզմել... _ չտեսա՞ր ինչպէս մեր գիւղի երկու ոստիկանները փայտացած բարեւի կեցած էին... կրնա՞ն ուրիշ բան ընել:

Ճամբան կարեւոր շեղում մը խնդրեցի Գէորգէն. Ուրծալանջ չհասած, շեղեցանք դէպի ձախ, դէպի Ուրծ լեռ, որ իր 2445 մեթր բարձրութենէն, կանանչապատ լերկ կատարէն, մեզի կը ժպտէր. ուխտի կ'երթայինք իր Սրբավայրը՝ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔ:

(Շար. 10)

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՋՈՀ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Դ.

ԹԻՒԵՐ՝ ԽԱԲՈՒՍԻԿ ՈՒ ԱՆԱՐԴԱՐԱՆԱԼԻ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Հայ դպրոցին ներկայի տագնապին պատճառները բազմաբնոյթ ըլլալով հանդերձ, հիմնականը, առանցքայինը կը հանդիսանայ տնտեսականը կամ պիւտճէականը: Բազմաթիւ հայ վարժարաններու համար, չըսելու համար բոլորին, մղձաւանջն ու եօթը գլխանի հրէշը դարձած է նիւթականը: Տարիներու ընթացքին գիզուող պիւտճէական պարտաւորութիւններ յաճախ վարչագիտական թերացումներու եւ անհեռատես ծրագրումի հետեւանքով, հայ դպրոցը, իր մեծամասնութեան մէջ, առաջնորդած է այսօրուան ճակատագրական տագնապին: Հայ դպրոցին տնտեսական տագնապին պատճառները հիմնականին մէջ երեք են.

Ա. _ Ծնողներուն հետզհետէ վատթարացող տնտեսական վիճակը, հետեւաբար՝ կրթաթոշակ վճարելու անհնարինութիւնը:

Բ. _ Ուսուցիչներու աշխատավարձերու զգալի բարձրացումը, հետեւանք՝ տարիներու ընթացքին կատարուած օրինական յաւելումներու:

Գ. _ Ուսուցչաց սնտուկի, առողջապահական եւ այլ տուրքերու մասնակցութեան պարտաւորութիւնները, որոնք ծանր կշռած են ու կը կշռեն հայ վարժարանի փոքր պիւտճէին վրայ:

Պարզ է: Մուտքի աղբիւրներու սահմանափակումը եւ ելքի բաժնի զգալի յաւելումը յառաջացուցած են պիւտճէական անհաւասարակշռութիւն մը ի վնաս հայ դպրոցին:

Ինչպէ՞ս դիմագրաւել ստեղծուած այս անբարենպաստ կացութիւնը դուրս գալու այս տհաճ ու մտահոգիչ իրավիճակէն եւ մանաւանդ գործնական եւ ազդու միջոցներով դիմագրաւելու համար անորոշ ապագան:

Ատենէ մը ի վեր կը թեւածեն մտածումներ եւ կ'ըլլան թելադրութիւններ եւ առաջարկներ միաւորելու եւ համախմբելու հայկական վարժարանները: Մանաւանդ անո՛նք որ նոյն պատկանելիութիւնն ունին, աշխարհագրականօրէն տեղադրուած են նոյն շրջաններուն մէջ: Կարգ մը պարագաներու, եթէ անհնար է ամբողջական միաւորում կամ համախմբում, գէթ կարելի է միացնել բարձ_

ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՂԲՕՐ ՅԱԿՈԲԻՆ ՈՍԿՐԱՏՈՒՓԸ

Եբրայերէն ու արամէերէն արձանագրութիւններու եւ լեզուաբանութեան ֆրանսացի մասնագէտ մը ցնցիչ յայտնաբերում մը ըրած է որուն կ'արձագանգէ միջազգային մամուլը: Այդ մասնագէտը կը կոչուի Անտրէ Լըմէր. ուսումնասիրութեան ղեկավար է Սորպոնի բարձրագոյն ուսումներու բաժնին մէջ: Յայտնաբերումը առընչուած է ոսկրատուփի մը վրայի արձանագրութեան որ հետեւեալն է. «Յակոբ, որդի Յովսէփի, եղբայր Յիսուսի»: Ոսկրատուփը քանի մը տարի առաջ գնուած է Երուսաղէմի մէկ հնավաճառէն: Մաս կը կազմէ անձնական հաւաքածոյի մը: Այս պարագան որոշ խնդրականութիւն մը կը ստեղծէ, քանի որ տուփը պաշտօնական պեղումներէ գտնուած չէ:

Արձանագրութեան վերծանումը ֆրանսացի մասնագէտը հարց տալու մղած է թէ հոն յիշատակուած Յակոբը, Յովսէփը, Յիսուսը այն անձերը չե՞ն որոնց մասին կը խօսի Նոր Կտակարանը: Արդեօք ոսկրատուփը հնագիտական ու պատմական ամենահին վկայութիւնը չէ՞ քրիստոնէութեան հիմնադիրին մասին:

Հարկաւոր ստուգումները կատարուած են նախ տուփին վրայ. կրաքարէ այդ առարկաներուն մէջ կը զետեղուին մահացողներու ոսկորները, դիակին տարուան մը տարրալուծութենէն ետք: Անոնց գործածութիւնը սկսած է մեր ժամանակաշրջանէն քիչ առաջ եւ շարունակուած է մինչեւ Երուսաղէմի Հռովմէացիներու կողմէ գրաւումը, 70 թուականին: Իսկ Յիսուսի աշակերտներէն Յակոբ որուն «Արդար» մակդիրը տրուած է, կամ «փոքրը», զանազանելու համար երկրորդ Յակոբէ մը, Աստուածաշունչին որոշ մասերուն մէջ կը ներկայացուի որպէս Յիսուսի եղբայրը: Ան քարկոծումով մեռած է 62 թուականին, ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից պատմաբան մը: Մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուած են արձանագրութեան տառերուն ձեւերն ու բնագիրն ալ: Ոսկրատուփը ելեկտրոնիկ մանրադիտակով մըն ալ քննուած է եւ եզրակացութիւնը այն եղած որ 19 դարու հնութեամբ առարկան արդիական ոչ մէկ միջամտութեան հետք կը կրէ:

Կեղծ ըլլալու վարկածը մէկդի դնելէ ետք, կարգը հասած է նշուած Յակոբին ինքնութիւնը ճշդելու: Լը մէր կ'ըսէ թէ եթէ արձանագրութիւնը նշէր. «Արդարն Յակոբ, Յիսուս Նազովրեցի, կամ Յիսուս Մեսիան», գործը աւելի դիւրին կ'ըլլար: Սակայն, արձանագրութիւնը շատ կարճ է, ծայր աստիճան ճշգրտութեամբ կարենալ խօսելու համար: Ուստի սկսած է գործել հաւանականութիւններու վարկածով:

Նախ ձեռք առած է յատուկ անուններու մարզը: Երուսաղէմի մէջ, Ա. դարուն մեծ զանազանութիւն չէր ներկայացներ ան: Մօտաւորապէս, տասը հոգիէն մէկը Յովսէփ կը կոչուէր: Նոյնն էր պարագան Յիսուս անունին: Յակոբը քիչ մը աւելի նուազ կը գործածուէր: Նկատի առնելով Երուսաղէմի այդ շրջանին բնակչութեան 80 հազարի թիւը, Լը մէր եզրակացուցած է թէ չէր կրնար աւելի քան 20 Յակոբ գտնուիլ հոն, որոնք Յովսէփ անուն հայր եւ Յիսուս անուն եղբայր ունենային: Անոր ուշադրութիւնը գրաւած է որ դասաւորուած երկու - երեք հազար ոսկրատուփերէն միայն մէկ ուրիշի մը վրայ եղբօր մը անունը նշուած է. ատոր համար յատուկ պատճառ մը պէտք է գտնուի: Իսկ խնդրոյ առարկայ ոսկրատուփին պարագան ատով հաւանական կը դարձնէ նախ Յակոբին ինքնութեան ճշդումը, ապա Յիսուսին:

Լըմէրի ուսումնասիրութեան յայտնուած վերապահութիւնները զոյգ են. Նախ կայ ոսկրատուփին պաշտօնական պեղումէ մը գտնուած չըլլալու պարագան: Բայց գիտական ակնոցով, ոչ ոք իրաւունք ունի դիպուածի արդիւնք ձեռք անցած առարկաներու արձանագրութիւնները անգիտանալու: Երկրորդ քննադատութիւնը կու գայ Աւետարանի կաթոլիկէ մեկնիչներէն որոնք չեն ուզեր ընդունիլ Յիսուսի եւ Յակոբի միջեւ եղբայրական կապի մը գոյութիւնը: Այդ եղբայրութիւնը Աստուածաշունչին մէջ բացայայտ կերպով նշուած ըլլալով հանդերձ, յետոյ վէճի նիւթ եղած է, քանի որ կը հակասէ Մարիամի յաւերժական կուսութեան վարդապետութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՕԹԹԱՈՒԱՅԻ Հայաստանի դեսպանատան մուտքին, Սեպտեմբեր 21-ին, բացումը կատարուած է «Յաւերժական Հայաստան» յուշակոթողին: Քանի մը հարիւր Գանատահայերու ներկայութեան, դեսպան Արա Պապեան եւ քանդակագործ Լեւոն Թոքմաճեան քօղազերծած են 3 մեթր բարձրութեամբ հայկական տուֆ քարով քանդակուած յուշակոթողը եւ Ա. Պապեան կարդացած է Արտաքին Նախարար Վ. Օսկանեանի շնորհաւորական գիրը: Ապա, գանատահայ թեմի առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի եւ մասնակցութեամբ Կիլիկեան կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչ՝ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեանի ու Աւետարանական Մայր Եկեղեցւոյ հովիւ՝ վերապատուելի Մհեր Խաչիկեանի կատարուած է յուշակոթողի օրհնութեան արարողութիւնը: Վեց թոն կշռող տուֆ ժայռը Հայաստանէն, տարի մը առաջ, բերուած է շնորհիւ դեսպան Ա. Պապեանի եւ Լեւոն Թոքմաճեան ու իր զաւակը կերտած են յուշակոթողը: Բացման այս հանդիսութենէն ետք, ժողովուրդը հաւաքուած է Շաթօ Լորէի Ատամ Ռում սրահը, ուր տօնուած է անկախութեան 11-րդ տարեդարձը: Հանդիսավար Վինսընթ Լիմա բարի գալուստ մաղթած է հայերէն թէ ֆրանսերէն, որմէ ետք տեղի ունեցած է ճաշը, յետոյ գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Յունաստանի դեսպան՝ Լէոնիտաս Խրիսանթոփուլոս, որ 1993 - 1994-ին դեսպան եղած է Հայաստան: Ան մատնանշած է Բիւզանդական կայսրութենէն սկսած յոյն - հայ յարաբերութիւնները եւ թուած Ա. աշխարհամարտին Յոյներու եւ Հայերու փոխադարձ օգնութիւնները: Փակման խօսքը արտասանած է դեսպան Արա Պապեան:

* * *

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տօնուած է Ֆէրիգիւղցիներու Օրը, նախ կրօնական արարողութեամբ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, ապա Սիրոյ Սեղանով ի նպաստ Մէրամէթճեան վարժարանի: Երկու հանդիսութեանց ալ նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Պատարագէն ետք, ներկաները հաւաքուած են Նազար Շիրինօղլու սրահին մէջ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է վարժարանի աշակերտուհիներէն՝ Տիգրիս Թիւրքէր, ապա, խօսք առած է Մատաղի յանձնախումբի ատենապետուհի՝ Տիկին Սէլմա Իսքէնտէրէօղ, որ ողջունած է ներկաները եւ շնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք իրենց աւանդը բերած են ձեռնարկին յաջողութեան: Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Կարպիս Տէկէ բացատրութիւններ տուած է Եկեղեցւոյ եւ Դպրոցին պիւտճէին մասին, ծանրանալով հայեցի դաստիարակութեան գաղափարին վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, վերջաւորութեան տեսերիզ մը ցուցադրուած է, որ կը ներկայացնէր եկեղեցւոյ նորոգութիւնները: Քաղաքապետ Սարըքիւլէն ետք, խօսք առած է Պատրիարքը: Ան յիշելէ ետք թէ նախորդ շաբաթը տօնախմբած էին «Մշակոյթի շաբաթը», թելադրած է որ տէր կանգնինք մեր արժէքներուն եւ հաւատարիմ մնանք անոնց: Մէրամէթճեան վարժարանի ի նպաստ նուիրահաւաքումը կատարուած է ելեկտրոնիկ սարքերու միջոցաւ եւ սփռուած է պաստառի մը վրայ, ինչպէս եղած էր Գումգափուի Պէզճեան Մայր Վարժարանի ի նպաստ, Պատրիարքին թելադրութեամբ այս դրութիւնը կարգապահութիւն եւ կանոնաւորութիւն կ'ապահովէ: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Շահան Արք.:

թղոյն դասարանները, ուր յաճախ մասի վրայ համրուող աշակերտներով դասարաններ կը պահուին:

Անցնող 2001 - 2002 կրթական տարեշրջանին, Լիբանանի մէջ գործող հայ վարժարաններուն թիւն էր 30: Իսկ հոն գտնուող աշակերտներուն թիւը՝ 8.348: Ասոնցմէ, անկախ, կը գործեն նաեւ երեք դպրեվանք ընծայարաններ, 91 աշակերտներով: Նաեւ՝ երեք արհեստագիտական վարժարաններ՝ 473 աշակերտներով:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար լիբանանահայ դպրոցի եւ աշակերտութեան թիւի աճին ու նուազումին մասին գաղափար մը կազմել: Այդ մէկը կրնայ նպաստել լուծումներու որոնումին ու յստակ դիրքորոշումներու որդեգրումին:

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Կրթական Տարեշրջան	Վրժ. թիւ	Աշակերտութեան թիւ
1966-67	44	13,398
1974-75	56	21,000(*)
1987-88	47	12,924
1991-92	45	11,939
2001-02	30	8,348

... Վերոյիշեալ թիւերը ճշգրիտ են: Միայն 1974 - 75 կրթական տարեշրջանի աշակերտութեան թիւը տրուած է մօտաւոր տուեալներով: Արդեօ՞ք այսօր 8,348 աշակերտներու համար հարկ կայ պահելու 30 վարժարան, որոնք յաճախ կը պատկանին նոյն յարանուանութեան, նոյն կազմակերպութեան կամ կը հետեւին նոյն ուղղութեան:

Այս հարցումին պատասխանը յստակ է: Արդեօք կարիքը կա՞յ քանի մը տասնեակ աշակերտներով կամ շուրջ հարիւր աշակերտներով վարժարաններ պահելու, նիւթաբարոյական հսկայ զոհողութիւններով: Թաղային, մասնակի նեղմիտ մտայնութիւններ եւ մտահոգութիւններ պէտք է, որ տեղի տան եւ նոյնիսկ անհետանան ընդհանրական տեսակէտներու եւ շահերու ի խնդիր:

12 - 15 վարժարաններ բաւարար են պարփակելու 8.400 հաշուող աշակերտութիւնը: Նոյնիսկ աւելին: Պայմանով որ իւրաքանչիւր վարժարան 500 - 700 աշակերտ հաշուէ: Իսկ այս թիւերը բարձր պէտք չէ նկատել, այլ՝ տրամաբանական եւ ընդունելի:

Անշուշտ որ վարժարաններու միաւորումով պիտի յառաջանան ընկերային եւ մարդկային բնոյթի հարցեր: Այս մէկն ալ բնական է: Սեղմումով հայկական վարժարաններու թիւին, պիտի որոշ թիւով ուսուցիչներ եւ կրթական մարզի պաշտօնեաներ դառնան անգործ: Վարչական ու դերաբաշխումի վերադասաւորումով, հնարաւորին չափ պահել անհրաժեշտ մարդուժը, մնացեալին համար ջանալ հնարաւորութիւններ գտնել ազգային, բարեսիրական, միութենական կառոյցներու մէջ, եթէ հնարաւոր է: Անշուշտ որ կարելի չէ հարիւր տոկոսով իրագործել այս մէկը: Ոմանց այս ուղղութեամբ առարկութիւններն ու զգացական արտայայտութիւններու դրսեւորումը երբեք գործնական արդիւնքներու չեն առաջնորդեր. որոշ թիւով ուսուցիչներու աշխատանքէ արձակումին այս դիտանկիւնէ մօտենալու է: Առանց մոռնալու պարտն ու պատշաճը կատարելու յարմարագոյն եղանակով եւ երախտագիտական ոգիով:

Այս ուղղութեամբ պարտաւոր ենք հասաքարար լուծումներ որդեգրել: Մանաւանդ, որ տնտեսական սուր տագնապին հետեւանքով, դէպի ձրիավարժ պետական եւ այլ կրթական հաստատութիւններ հոսքը պիտի շարունակուի, հակառակ որդեգրուելիք միջոցառումներու, որոնք առ այժմ չեն կրնար ամբողջական ըլլալ:

Հետաքրքրական վիճակագրական տախտակ մը ցոյց կու տայ այս հոսքին տարողութիւնը լիբանանեան չափանիշներով: Յատուկ գրասենեակ մը («Տառլիա Լիկ մապլումէթ») հայթայթած է հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Տարեշրջան	Ձրիավարժ վրժ. Աշակերտութեան Թիւ	Սեփական վրժ. Աշակերտութեան Թիւ	Գումար
1993–94	350,471	420,128	770,599
1995–96	364,345	464,993	829,338
1997–98	409,396	468,334	877,730
1999–2000	433,839	443,281	872,120
2000–2001	458,698	432,822	891,520

Վերոյիշեալ թիւերը աւելի քան խօսուն են: Մինչեւ 1995–96 տարեշրջան, սեփական վարժարաններու աշակերտութեան թիւը զգալիօրէն գերազանցած էր պետական եւ ձրիավարժ վարժարաններունը: Անկէ ետք, տարուէ տարի պատկերը փոխուած է, իսկ այժմ դերերը շրջուած են: Սեփական վարժարաններու աշակերտութեան թիւը 2000–2001 տարեշրջանէն սկսեալ նուազ եղած է քան միւսներունը: Թէեւ 2001–2002 տարեշրջանի թիւերը չեն տրուած, սակայն հաստատօրէն կարելի է ըսել, որ տարբերութիւնը ի վնաս սեփական մարզի վարժարաններուն՝ չեշտուած է:

Ուրեմն, հայկական վարժարաններու պատասխանատուները, իրենց յետագայ ծրագիրներու եւ որոշումներու ծիրէն ներս նկատի ունենալու են լիբանանեան չափանիշներով արձանագրուող կրթական զարգացումները:

Ժ. Դ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇՈՂԻԿ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9-ին, Կրընոպլի երաժշտանոցին մէջ է, որ Հայաստանի Արմաւիրի շրջանի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ «Շողիկ» երգչախումբը համերգ մը կու տար, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց: Հանդիսութեան բացումը կատարեց Պր. Կրեկուար Ադամեան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, խօսքը տուաւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Վալանսի Հոգեւոր Հովիւ վերապատուելի Ժագ Զօզանճեանի: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց Հայ Մշակոյթի Տան ըրած հրաւէրին համար, ներկայացուց երգչախումբը որուն նախաձեռնողներն եղած էին վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան եւ Յարութ Ներսէսեան 2000 Յունիսին: Երգչախումբին այս տարուան շրջապտոյտին նպատակն էր ելոյթներ ունենալ Ֆրանսա «Յոյս Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ եւ հասոյթը տրամադրել որբ եւ հաշմանդամ մանուկներուն: Ան ներկայացուց նաեւ գեղարուեստական բաժնի գլխաւոր ղեկավար՝ Գարուշ Անտոնեանը եւ խումբին պատասխանատուները:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ 10-էն 16 տարեկան, երկու սեռէ, 12 հոգինոց խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Մարիէթա Կիրակոսեանի եւ ներկաներուն հրամցուց հոգեւոր եւ ազգային երգերու փունջ մը: Զուգերգ մը կատարեցին Քրիսթին եւ Արմէն Աւետիսեան, դուդուկահար Աշոտ Պետրոսեան եւ Արթիւր Յարութիւնեան, որ պատասխանատուն էր երաժշտական յարմարեցումներուն, անոնք աւելցուցին երգերուն փայլը:

Յայտագրին երկրորդ բաժինը տրամադրուած էր տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Նարէ Արղամանեանին, որ գեղեցիկ կտորներու շարք մը նուագեց խանդավառելով հանդիսականները: Ապագայ խոստացող օժտուած արուեստագիտուհի մըն է, որ երկար ծափահարութիւններով ալ գնահատուեցաւ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱԶԲԱՐ
ԵՒ
ՌՈՆՍԱՐ
բանաստեղծութիւններ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2002

(Շար. Ա. էջէն)

ծովեան տնտեսական գործակցութեան շրջանակին մէջ Թուրքիա մեկնած առաջին պատուիրակութեան մաս կազմած է: Դատը կը շարունակուի Նոյեմբեր 4–ին:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Հոկտ. 30–ին Գիւմրիի մէջ վերաբացուած է Աւետիք Իսահակեանի յուշատուն–թանգարանը որ վնասուած էր 1988–ի երկրաշարժին ու փակ էր 14 տարիէ ի վեր: Բանաստեղծը ծնած է այդ տան մէջ: Վերաբացումի հանդիսութեան մասնակցած են Շիրակի մարզպետը, Մշակոյթի եւ Քաղաքաշինութեան նախարարները, Աւետիք Իսահակեանի հարազատները, մտաւորականներ, գիւմրեցիներ: Շրջանին մէջ կը վերանորոգուին Ալամդարեան քոյրերու պատկերասրահը, քանդակագործ Սերգէյ Մերկուրովի տուն – թանգարանը, Ց. Շիրազի թանգարանը, Ջաջուռի մէջ Մինաս Աւետիսեանի թանգարանը, եւլն.:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2

Տօն Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց, Նորոց, Յայտնից, Անյայտից:
Ժամը 10_ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3

Ը. Կիրակի Սրբոյ Խաչի

Այսօր երրորդ տարեդարձն է օծման Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարք _ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

Այս երջանիկ առիթով, Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ի ժամու Ս. պատարագին, «ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ» պիտի կատարուի վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին:

Նոյն առեն, պիտի կարդացուի Վեհափառ Հայրապետի Օրհնութեան Գիրը Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարիս հիմնարկութեան 100_ամեակին առթիւ:

Կը հրաւիրենք ամէնքն այդ օր մասնակցիլ մեր աղօթքներուն՝ հայցելով զի Աստուած յաւիտեան ծաղկեալ պահէ գաւազանն իշխանութեան մերոյ Հայրապետին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գիլլինճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ժողէթ Գիլլինճեանի եւ զաւկին Հրայր Գիլլինճեանի եւ ազգականներուն իրենց մօր, մեծմօր, կեարոջ ընկերուհի՝ Պէաթրիս Գիլինճեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 50 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE THEATRALE

organisée par

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section D. Sérengulian

le Mardi 5 novembre à 20 heures 30

à l'Auditorium du Conservatoire

11, rue Danton, Issy-les-Moulineaux

NAREK DOURIAN

présente

Welcome to Glendale

Réservation auprès de :

— **Mme Minassian : 01 40 95 81 33**

— **Mme Papazian : 01 46 42 90 68**

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու Ժիւրայի լեռներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11:

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը:

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշերուն համար:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել.- Ալիսին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սիրվարդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մինչեւ Նոյեմբեր 3:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
կեդրոնական վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէfo _ Սոփրանօ
Մարիա Օբի _ Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ Պարիթօն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Ճաշերու մասնակցութիւն:

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS

Porte de Versailles

organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France

Prochainement le programme

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON

DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN

(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805

Appel gratuit

GALERIE FRAMOND

3, Rue des Saints-Pères, 75006 Paris

ROHNER

DESSINS & AQUARELLES

Du 17 octobre au 30 novembre

Tous les jours ouvrables de 10h à 12h30 et de 14h30 à 19h.

UGAB - MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 Marseille

Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre

à 20 heures 30

Récital de violon et piano

avec

SATENIK KHOURDOIAN (violon)

Elève de Maître Jean Ter-Merguerian

SARKIS PALOYAN (piano)

Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :

Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :

Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Իսիի եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ կը վերսկսին վերոյիշեալ դասընթացքները 4_է 14 տարեկան աշակերտ _ աշակերտուհիներու համար, Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 9_էն 12.30:

Վերաբացում Չորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 6_ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE 3 NOVEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԹԻՒ 286

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.549 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.549

ԶՐՈՅՑ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՇՈՒՐՋ ԱԹՕՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ԵՒ ԱՐՍԻՆԷ ԽԱՆՃԵԱՆԻ ՅԱՐԿԻ ՏԱԿ

Գրեց՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Աւելի քան երկու տասնամեակ է, որ մօտից ճանաչել եմ Աթօմ Եղոյեանին ու Արսինէ Խանճեանին: Առաջին անգամ նրանց հանդիպել եմ Թորոնթոյում «Զօրեան Հիմնարկ»–ի կազմակերպած, մտքերի փոխանակման մի մտերմիկ հաւաքի ժամանակ: Այդ երեկոյ յայտնեց նոր է աւարտել իր անդրանիկ՝ NEXT OF KIN ֆիլմը եւ հրաւիրեց որ դիտեմ: Այդպիսով սկսուեց մեր մտերիմ բարեկամութիւնն ու շարժարուեստի, յատկապէս իր աշխատանքի շուրջ ծաւալուող, մանրամասն երկար զրոյցները: Զրոյցներին յաճախ ներկայ է եղել նաեւ Արսինէ Խանճեանը:

Մինչ այժմ խուսափել եմ մամուլի մէջ արտայայտուել Եղոյեանի մշակած շարժարուեստի մասին: Հայկական նիւթ շօշափելու մարզում ԱՐԱՐԱՏ–ը նրա անդրանիկ քայլը չէ: Զանազան առիթներով, հպանցիկ կերպով փորձել է այդ: NEXT OF KIN–ը պատկերում է հարազատ զգացական կեանքից զրկուած գանատացի մի երիտասարդի, որ իր տեղն է գտնում մի հայ ընտանիքի մէջ: FAMILY VIEWING–ը ունի անձնական կեանքից ներշնչուած՝ ընտանիքից հեռու մղուած, մեծ–մօր մունջ տիպարը և վերջապէս CALENDAR–ի մէջ, բեմադիր–լուսանկարիչն իր յանձնառութիւնն իրագործելու համար, սիրած կնոջ հետ այցելում է Հայաստանի սրբավայրերը:

Բոլոր պարագաներում էլ, հայկականութիւնը իբրեւ մշակոյթ, հոգեբանութիւն կամ հասարակական ու քաղաքական հարց, առանցքային եւ յետ մղուած դրոյթներ ունեն: Ցատկանշական է նաեւ այն փաստը, որ Հայաստանի սրբավայրերն այցելելիս, Եղոյեանի նկարահանման խցիկը կառոյցներից դուրս է մնացել: Միշտ նկարահանել է դրսից: Երբեք չէ փորձել ներս մտնել, դրանց հետ ներսից հաղորդակցուել: Ներքուստ դիտածը ֆիլմի մէջ անցնում է Թորոնթոյում, բեմադիրի կնոջ բացակայութեան պահին, մի ինչ–որ չբացատրուած ֆիլմի համար անցնող, օտար մշակոյթներից սերուած դերասանուհիների ստուգատեսութեան ժամանակ: Այս երեւոյթը, Աթօմի ներաշխարհն ըմբռնելու համար, ինձ խիստ յատկանշական եւ խօսուն էր թուացել: Նկատելով, որ ստեղծագործական առումով նա այժմ իր հասուն տարիքումն է գտնւում, որոշեցի ԱՐԱՐԱՏ–ն առիթ ունենալով, ներքուստ իր եւ Արսինէի հետ, շօշափել հարցը:

Ըստ Աթօմի՝ Գաննի փառատօնի (Մայիս 2002) ցուցադրութիւնից յետոյ, ֆիլմի արտադրիչ–ցրիչները առաջարկել էին ամերիկեան շուկայի համար, ԱՐԱՐԱՏ–ի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնել: Տարուող այդ աշխատանքի պահին էր, որ Թորոնթօ գտնուածս օրերին դիտեցի ֆիլմը (Յուլիս 25): Մեր այս զրոյցը ԱՐԱՐԱՏ–ի շուրջ, կայացաւ մեծամասնաբար անգլերէնով, բեմադիրի բնակարանում, Արսինէ Խանճեանի եւ նրանց որդու՝ փոքրիկ Արշիլի ներկայութեամբ (Յուլիս 29): Այն տեւեց աւելի քան վեց ժամ, որից չորսը ձայնագրուած է: Ցաճախ խիստ մասնագիտական ու երբեմն էլ անձնական բնոյթ ունենալու բերումով, բոլորը չէ, որ պիտի ներկայացնեմ հետաքրքրուող ընթերցողին: Ջեմ ներառնելու յատկապէս՝ ֆիլմին մաս կազմող, Արշիլ Կորքիին վերաբերող հատուածների մասին տարուած, երկարատեւ զրոյցների բաժինը: Փորձել եմ նիւթը խտացնել ու ուշադրութիւնս սեւեռել այն հարցերի ու երեւոյթների վրայ, որոնք կարող են աւելի պարզաբանել, բացատրել ցեղասպանութեան հարցի շուրջ բեմադիրի ու նրա դերասանուհու ապրած մտահոգութիւնները, մտածելակերպն ու դժուարութիւնները:

■

Եղոյեան–Խանճեան զոյգի բնակարանը ներս մտնելիս, դիմաւորողը նախ Աթօմն է իսկ փոքրիկ Արշիլը ոգեւորուած աստիճաններից վայր է իջնում: Մինչ այդ հայրը վեր է բարձրացել Արսինէին կանչելու: Արշիլը այսուհետ, մինչեւ ուշ ժամ, մերժում է վեր բարձրանալ ու ներկայ է մնում մեր զրոյցին: Իսկ երբ ժամն շատ է յառաջանում, ձգւում է բազմոցի վրայ ու մունջ մունջ քուն է մտնում:

ԱՐԱՐԱՏ–ի մասին խօսելիս առաջին խօսքս ուղղուած է Արսինէին: Շնորհաւորում եմ դերակատարումը ու յիշում, որ առաջին անգամն է, որ նրա կատարման մէջ, անկեղծ ներքին ապրում է նըկատւում: Զարմանում՝ շնորհակալութիւն է յայտնում ու աւելացնում է թէ լաւ չի ըմբռնել խօսքս: Բացատրում եմ՝ «Մինչ այժմ կատարածդ բոլոր դերերը, ներքին ապրումներով կառուցուած, կամ գրուած տիպարներ չեն եղել: ԱՐԱՐԱՏ–ի մէջ Անին, որոշակի ներքին ապրումներ ունի. Նկատելի է, որ դու՝ խաղդ այս անգամ աւելի դրանց վրայ ես հիմնել քան թէ արտաքին դրոյթների»:

Արսինէն նայուածքը ուղղում է Աթօմին ու ասում՝ «Թերեւս գրուածքից է»:

Աթօմ (այսուհետ՝ Ա.Ե.)– Միւսներն էլ են այդպէս գրուել:

Արբի (Այսուհետ՝ Ա.Յ.)– Թերեւս, բայց ամբողջ ֆիլմի մէջ, միայն Անին ու Ռաֆֆին են, որ համոզիչ ներքին կեանք են դրսեւորում: Կարծեմ Արսինէն անձնապէս է այդ ապրումները շօշափում: Նրա մօտ որոշ հայկական զգայնութիւն կայ: Նոյնն է զգացւում նաեւ Տէյվիտ Ալփայի մօտ:

Ա.Ե.– Նա էլ հայ է: Ծնողները Պոլսից են:

Ա.Յ.– Ես դա չգիտէի:

Ա.Ե.– Ֆիլմում հայերէն է խօսում:

Ա.Յ.– Անունը բնաւ հայկական չէր: Կարծում էի օտարազգի է. ֆիլմի համար է մի քանի բառ հայերէն սովորել:

Արսինէ (այսուհետ՝ Ա.Խ.)– Ճիշդ է. օտար հնչում ունի:

Ա.Յ.– Այդուհանդերձ նրա ներքին աշխարհը, լռութեամբ ապրածը կամ անգլերէնով խօսածը, ամբողջովին հայկական ապրում ունեն: Մինչդեռ, Ազնաւուրն ու Էրիք Պօղոսեանը՝ հայ լինելով ու հայեր ներկայացնելով հանդերձ, չեն յաջողում նոյնը ապրել ու փոխանցել:

Ա.Խ.– Հետաքրքիր է:

Ա.Յ.– Քանի որ մտադիր եմ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ, այս զրոյցից մասեր հրատարակել, կարեւոր է, որ մէկ անգամ ընդ միշտ պարզես բոլորի համար թէ անունդ հայերէնով ինչպէս պէտք է գրուի:

Ա.Ե.– Աթօմ...

Ա.Յ.– Թո՞–ով:

Ա.Ե.– Այո՛:

Ա.Յ.– Ազգանո՞ւնդ:

Ա.Ե.– Եղոյեան:

Ա.Յ.– Ուրեմն Աթօմ Եղոյեան եւ ոչ թէ Ատոմ Էգոյեան կամ Էկոյեան:

Ա.Ե.– Այո՛, Աթօմ Եղոյեան:

Ա.Յ.– ԱՐԱՐԱՏ–ի մէջ ի՞նչ է նպատակադրուած:

Ա.Ե.– Հետաքրքրուած եմ մեր (հայկական) այսօրուայ մշակոյթի մէջ գոյութիւն ունեցող երեւոյթներով: Հին օրերից եկած, մինչեւ հիմա ապրուող մեր ժողովրդական մշակոյթներով: Ներառնելով Շառլ Ազնաւուրի նման մի տիպարի եւ Էրիք Պօղոսեանին, կամ Լոս–Անճըլըսի մէջ կազմուած փոփ երաժշտական խումբը, իրականում մեր մշակոյթի շարունակութիւնն է արտայայտւում: Ջեմ ցանկացել որ երեւոյթները առանձնապէս միակցուեն: Միայն առիթ եմ ստեղծել որ դրանցից մի քանիսը լինեն: Ցանկացել եմ ժամանակակից ժողովրդական տիպարներ օգտագործել:

Ա.Յ.– Ո՞րոնք ենք ժամանակակից ժողովրդական տիպարները:

Ա.Ե.– Օր.՝ Շառլ Ազնաւուրը, որի անձը ներառուել է գործող անձերի մէջ:

Ա.Յ.– Ազնաւուրը ճանաչուած դէմք է, բայց ոչ ժողովրդական տիպար կամ մեր ժողովրդական մշակոյթի ներկայացուցիչը:

Ա.Ե.– Ճիշդ ես. տարբերութիւն կայ. ճանաչուած դէմք է բայց ոչ թէ հայ մշակոյթի ներկայացուցիչ: Ինձ համար հարց է թէ այս օրերիս որն է մեր մշակոյթը: Դու ինքդ էլ այդ հարցը դրել ես ֆիլմիդ մէջ[1]: Մենք ներկայիս մեր ֆիլմերը փորձում ենք նկարել այնպէս, ինչպէս մշակոյթը արձագանգում է մեր մօտ: Մեծ հարց է՝ հաւատարիմ մնալով իր զգացմունքներին, մարդ ինչպէս պէտք է այն օգտագործի: Սփիւռքում մենք հայկական նիւթով ֆիլմ պատրաստելու կամ դիտելու լիւքսը չունենք: Ես բախտ եմ ունեցել Փարիզ կազմակերպուած հայկական ֆիլմերի փառատօնում[2] քո ֆիլմը տեսնելու: Տեսել եմ նաեւ Մալեանի ՆԱՀԱՊԵՏ–ը, Փելէշեանի ֆիլմերը... Նոյնիսկ՝ ... Վէրնէօյի ՄԱՅՐԻԿ–ը ... Աշխատում եմ հաւատարիմ մնալ այդ աւանդութեան: Փորձել եմ տեսածիցս օգտուել...

Ա.Յ.– Այդ ֆիլմերը ի՞նչի մասին էին: Դրանք ի՞նչով էին տարբեր ուրիշ մշակոյթների ֆիլմերից: Երբ ասում ես հայկական մշակոյթ, դա քեզ համար ի՞նչ է նշանակում: Դրա իմաստը քո մօտ ուզում եմ լաւ հասկանալ:

Ա.Ե.– Դրանք բոլորն էլ... Այդ ֆիլմերն հասկանալու համար կարեւոր էր հասկանալ թէ ի՞նչ է նշանակում քայքայուել: Ի՞նչ է նշանակում աւրել ոգու ներդրմամբ ստեղծուածը: Ի՞նչ է նշանակում զրկուել այդ ուժից: Դրանք բոլորն էլ խնդիր էին դարձնում արուեստը, մեր մշակոյթի մէջ նրա մղիչ ուժն էին դըրսեւորում:

Ա.Յ.– Այդ առումով, դու ինչպէ՞ս ես կցում Ազնաւուրի ֆրանսական մշակոյթին ուղղուած եւ Էրիք Պօղոսեանի ամերիկեան շնչով ապրուած արտայայտութիւնները:

Ա.Ե.– Նրանք առընչւում են ֆիլմի մէջ գրուած ֆիլմին:

Ա.Յ.– Գիտեմ: Բայց հիմա քո աշխարհում: Պարզ է որ իբրեւ արուեստագէտներ նրանք տարբեր միջավայրերում, տարբեր մշակոյթներում են աճել: Հայ մշակոյթի մէջ ուղղակի ներդրում չունեն: Նրանց մշակած մշակոյթը տարբեր շարժառիթներ է սնում:

Ա.Ե.– Շառլի եղանակները եւ խօսքերը աշուղական ակունքներ ունեն:

Ա.Յ.– Դա մակերեսային ազդեցութիւն է եւ ոչ թէ գիտակցուած աւանդութիւն: Գերիշխողը՝ գիտակցուածը, ապրողը ֆըրանսականն է:

Ա.Ե.– Կախում ունի մարդ ուր է ծընուել: Որպէսզի լինենք, ստիպուած ենք մերուել իշխող մշակոյթի մէջ: Ես, ինչպէս գիտես հայկական կեանքի երեք աւանդական կառոյցներից՝ լեզու, եկեղեցի ու համայնք, ոչ մէկը չեմ ունեցել, չեմ ապրել: Իմ մանկութեան մէջ դրանք ինձ չեն տրուել: Դա յետագային փնտռտուքների ու հարցադրումների ճամբով է ինձ հասել:

Ա.Յ.– Ինչո՞ւ այդքան ուշ:

Ա.Ե.– Դա, ա... ա... ա... շատ խորն է ...հայերէնը իմ մայրենի լեզուն է եղել: Առաջին լեզուն էր որ ես խօսել եմ: Իրականում մեծ–մօրս շնորհիւ: Հիմա եմ նկատում թէ դա որքան կարեւոր դեր է կատարել իմ կեանքում: Երբ նա գնաց մեր տնից, խոր ու ցնցիչ հետք ձգեց իմ վրայ: Նա... ա... ա... ա... միակ անձն էր որի հետ կարելի էր շարունակ հայերէն խօսել... երբ նա գնաց, սկսուեց իմ օտարացումը:

Ա.Յ.– Ծնողներդ հայերէն չգիտէի՞ն:

Ա.Ե.– Նրանք հասկացել էին որ ... Ես էլ հիմա, ծնող լինելով նոյնն եմ հասկանում... Դժուար է հարցը... Իբրեւ մանուկ, ես ցանկանում էի միւսներին նմանուել. գոցում էի ականջներս: Երբ ընկերներս մեր տուն էին գալիս, ամաչում էի. չէի ցանկանում իմանան թէ մենք ուրիշ երկրից ենք եկել: Մինչեւ տասնութ տարեկանս, այդպէս էր... Ամաչում էի, չէի հպարտանում...

Ա.Յ.– Դա հասկանալի է: Միայն մի բան չեմ հասկանում, կամ աւելի ճիշդ ցանկանում եմ լաւ պարզաբանես պատմածդ ճեղքուած, երկփեղկ վիճակը: Մեծ–մօրդ հետ ունեցած զգացական կապը բաւարար չափով զօրեղ չէ՞ր, որ քեզ օգնէր: Ան չինիչ դեր չունեցա՞ւ, չվերապրուե՞ց:

Ա.Ե.– Ա...

Ա.Խ.– Վերապրուեց երբ տասնութ տարեկան էիր: Երբ որոշեցիր արուեստագէտ դառնալ:

Ա.Ե.– Ծնողներս երկուսն էլ արուեստագէտ էին. երկուսն էլ նկարիչ էին: Հայ համայնքների մէջ նրանք, մշակութային առումով, առանձնապէս տեղ չունէին: Իրենց հեռու էին պահում: Տե՛ս, նոյնիսկ Մոնրէալից՝ ազգականներից հեռու քաշուեցին, գնացին երկրի միւս ծայրը՝ Անգլիական Գոլոմպիա: Այնտեղ նրանք միակ հայերն էին...

Ա.Յ.– Ինչի՞ց էին փախչում:

Ա.Ե.– Ինչի՞ց էին փախչում... խնդիրը բարդ է: Հայրս տասնվեց տարեկանում մեծ յաջողութեամբ Գահիրէ իր առաջին անհատական ցուցահանդէսն էր ունեցել: Իրապաշտ դիմապատկերների այդ ցուցահանդէսը, ամբողջովին գնուել էր հայ համայնքի կողմից: Գնահատուելով, կրթաթոշակ էր ստացել Շիքակոյի Արուեստի Ինստիտուտն անցնելու ու սովորելու: Երբ հասնում է Շիքակօ, յիսնական թուերն են. այնտեղ ապստրակտ արուեստի հետ է ծանօթւում. դա է սովորում: Վերադառնալով Գահիրէ, ցուցահանդէս է ունենում որը չէ գնահատւում: Դա մեծ ճեղքուածք է առաջացնում նրա մօտ: Մօրս հանդիպել էր արուեստի դպրոցում: Ամուսնանում է: 62 թուին Նասէրի ազգային շարժումների բերումով, բազմաթիւ հայերի պէս անցնում են արտասահման՝ նախ Վանքուվըր:

Ա.Յ.– Մեծ–մօրդ հետ...

Ա.Ե.– Այո: Մօրս մօրը հետ:

Ա.Յ.– Ուրեմն մեծ–մայրդ ու դու նըրանց հետ Գանատա հասաք:

Ա.Ե.– Այո՛. նոր ոգով... Վիկտորիայի մէջ փորձում են արդի արուեստի առաջին ցուցասրահը հիմնել: Նկատում են որ չպիտի յարատեւի, վեր են ածում անթիք գոյքերի եւ արդի կարասիների վաճառատան:

Ա.Յ.– Հետաքրքիր է, նրանք կարող էին արեւելեան անթիք գոյքեր հրամցնել, բայց այդպէս չեն վարւում...

Ա.Ե.– Ոչ... կարասիները սկանտինաւեան արդի ոճի էին:

Ա.Յ.– Կրկին ինձ թւում է թէ նրանք մի ինչ–որ բանից փախչում կամ հեռանալ, մոռանալ՝ ժխտել են ուզում:

Ա.Ե.– Զգիտեմ իրապէս փախչո՞ւմ էին թէ ո՛չ. կարծեմ ցանկանում էին յառաջադէմ լինել: Ուզում էին... Սա ան–

(Շար.ը Գ. էջ)

ՀԱՊԱ ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ՞Ն

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Երբ դուրս կ'ելլեմ սրահէն, քիչ մը անտարբեր, քիչ մը կրկնապատկուած կասկածով ֆիլմի արուեստին հանդէպ, կ'ըսեմ ես ինծի. – ինչո՞ւ մեզի այնքան մօտիկ, մեր մորթին կպած հարց մը կը մնայ այսքան անյաղթահարելիօրէն հեռու եւ մեզմէ աննուաճ:

Ի՞նչ է մեզի առաջարկուածը. վկայութի՞ւն մը, թէ արուեստի գործ մը: Եթէ առաջինը բացառուած է, երկրորդը գովելի փառասիրութիւն մըն է: Իսկ ո՞րն է այս ֆիլմին առաջնորդող թեման. ցեղասպանութի՞ւնը, յիշողութի՞ւնը, ուրացո՞ւմը, ցեղասպանութեան ձգած խոտորիչ հետքե՞րը Հայոց կեանքին մէջ, Արարատ–խորհրդանի՞շը կամ աղէտին կերպընկալո՞ւմը: Այս բոլորը միասին գուցէ, ըստ դիտողին: Սակայն այս բոլորը միասին այնքան ընդարձակ ու անզեղչելի ատաղձ մը կը կազմեն որ գամերային աչքը բաւական չէ այդ չզանազանուած, չըտարբերակուած զանգուածը կարգաւորելու:

Աղէտը Արարատ մըն է, Նարեկացիի օրերէն ի վեր, զոր գրելու համար աշխարհիս ամբողջ մելանը անբաւական է, բոլոր ժապաւէնները սահմանափակ (կը յարասեմ Մատեանին սուրբը, Բան Թ): Ի հարկէ արուեստագէտ մը չի կրնար ապաստանիլ անասելիի հռետորութեան մէջ, այլապէս պիտի հարկադրուի լռելու: Իսկ լռելը մեղսակից դառնալու պէս բան մը չէ՞ արդեօք: Գուցէ: Ո՛չ միշտ, անշուշտ:

Ասիկա կը նշանակէ միայն այն որ աղէտը որեւէ նիւթ չէ եւ անոր մօտենալը կ'ենթադրէ տաղանդէ, հանճարէ, ձիրքէ ու թէքնիքէ բոլորովին տարբեր բան մը՝ հարցին իմացութիւնը: Իսկ իմացութիւնը բան մը չէ որ ունինք, որ զոհերը ունին, ի սկզբանէ, ինչպէս կը կարծուի յաճախ: Զոհերուն անտարադելի տառապանքը դրական մը չէ այդ իմացութեան որ կը նուաճուի տքնանքով: Մտքի ճամբով:

Բայց ֆիլմը պատրաստողները գիտե՞ն, պահ մը իսկ անդրադարձա՞ծ են որ աղէտ կոչուածը ամէնէն առաջ ընջած է միտքը, եւ անոր գինը սոսկապէս «հարկ» մը չէր, այլ շատ աւելին: Ուստի իմացութեամբ նուաճուելիքը միայն պատկերը չէ, այլ մեր անինքնացումը աղէտէն: Գուցէ այդքան հեռուները երթալու անհրաժեշտութիւնը չկայ, քանի որ «Արարատ»ի բեմադիրը կարծէք կը տառապի hարցի պատմութեան իսկ չիմացութենէն: Ի վերջոյ հարցերը պատմութիւն ունին:

Ամէն բան ըսելու, այս պարագային ցոյց տալու, պատկերի վերածելու եւ պաստառելու ձգտումը գեղարուեստական միտք մը չի թելադրեր: Նկատի չունիմ անգամ ճախաւեր, կիսատ, իրարու հետ առնչութիւն չունեցող բաներուն ներկայութիւնը որ cohérenceի, համահիւսումի պակաս կարելի է կոչել կամ բեմադիրի տարտամութիւն, անկարող լըպրծուն magmaն կերպընկալելու կամ ձեւաւորելու: Խառնուրդը, քաոսը գեղարուեստական կը դառնան միայն երբ մեր միտքը այնտեղ դասեր, կարգեր, սահմաններ, մակարդակներ, իմաստի խուրձեր կ'որոշէ եւ կը ձգէ հետքերը անոր որ չի կրնար տեսանելի դառնալ: «Պատկերը ամէն ինչ չէ»: Պատկերը կրնայ նոյնիսկ հերքումը դառնալ իր տըւածին, երբ արուեստագէտը անկարող կը դառնայ մեզի փոխանցելու ինչ որ պատկերելի չէ եւ որմէ պատկերը կը հանէ իր օրինաւորութիւնը:

Հոս ամէն ինչ մտած է, ի սկզբանէ, պատկերացումի տրամաբանութեան մէջ: Կայ միայն ինչ որ կը տեսնեմ: Բայց ասիկա հեռատեսիլին առջեւ մեծցած երախային հակազդեցութիւնը կը յիշեցնէ առհասարակ, որ կարող չէ պաստառի ոճիրը զանազանել զանգուածային սպանդէն եւ կը կարծէ որ ամէն ինչ կը յանգի հոն:

Ֆիլմին թերեւս ամէնէն ծածուկ, նաեւ, կարծեմ, չտիրապետուած արդիւնքն ալ այն է որ աղէտի ամէն պատկերացում դատապարտուած է ձախողութեան, երբ չի պարտադրեր ատաղձի նորովի ընկալում:

Արուեստի գործին անորոշութիւնը եւ տարտամութիւնը տարբեր բաներ են: Առաջինը կը վերաբերի նշանակութեան բազմադիմութեան, որմով արուեստագէտը կը թուի թէ վերին չէզոքութիւն մը կ'որդեգրէ պատմածին կամ ցոյց տուածին հանդէպ, ձգելով դիտողին կամ ընթերցողին որ ինք որոշէ իմաստը: Երկրորդը՝ տարտամութիւնը ցոյց տրուած պատկերներուն խառնակութեան մէկ արդիւնքն է, ատաղձին չթափանցած մտքին մէկ հետեւանքը:

Ժապաւէնի մը երիզը տեղաւորել փակ տուփի մը մէջ, ուրկէ յայտնուի թըմբեցուցիչի փոշին, ինչպէս ճշմարտութիւնը ծածկեալէն, ահա տարտամութեան պարագայ մը, որ տարրին անորոշութիւնը կը լուծարկէ եւ մեր առջեւ կը դնէ մաքսանենգութեան սովորական, գրեթէ այժմէական պարագայ մը: Եւ ի հարկէ հարց կու տանք, Աղթամարէն եկող երիզը երկրի պատկերին թմբեցուցի՞չն է, թէ դահիճին յետին եւ ոչ վերջին մէկ հարուածը: Հարցը այն չէ թէ ո՞ր մեկնաբանութիւնը ճիշդ, այլ այն թէ ո՞ր մէկը արուեստի գործին ի նպաստ կը բանի:

Ֆիլմին մէջ՝ ուրիշ ֆիլմ մը, վհադրումով (mise en abyme). բայց այնպէս որ մէկուն աւարտը սկիզբն է միւսին: Արդ՝ եթէ մէկը հոլիվուտեան մեծածախք փեփլումները կը յիշեցնէ, իսկ միւսը ասոնց ծաղրը կը թուի կամ երգիծանքը, ապա ո՞ւր կը մնայ ուրացումին բացայայտումը: Երգիծանքը վտանգաւոր գործիք մըն է, որ յաճախ կը կոտրի գործածողի ձեռքին մէջ: Այն ատեն մեր միտքը կը լքէ պատկերին թելադրածը եւ կը տարուի ծաղրով: Մանաւանդ, եւ ահա աւելի ծանրակշիռը, ի՞նչ հանգամանք վերագրել վհադրումին. ըսել բաներ որ ֆիլմը չուզեր կամ չի՞ համարձակիր ըսել, երգիծանկարե՞լ, թէ մտցնել տեսանկիւն մը որ ֆիլմը չի բաժներ:

Երկար – բարակ խօսակցութիւնները դաստիարակչական, ծանուցողական նըպատակներ կը հետապնդեն թերեւս, կը տեղափոխուին փաստի, ապացոյցի տրամաբանութեան մէջ, որ նոյն ատեն կ'ենթարկուի խնդրականացումի պատրաստըւող ֆիլմի երգիծանքի երկայնքին: Այս կրկնակ եւ հակոտնեայ ձգտումը սակայն հարցադրութիւն մը չի ստեղծեր: Գուցէ ամէնէն աւելի ատոր պակասն է որ տագնապ մը կը ստեղծէ մեր մտքին առջեւ:

Կայ ճարտարախաղ (virtuosité), ուզածիդ չափ, (վհադրումը անոր մէկ ամէնէն յայտարար կերպն է), բայց ոչ բնաւ հարցադրութիւն:

Ի՞նչ է «Արարատ»ի արարածը: Անիկա ոչ մեր երեւակայութիւնը կը խթանէ, ոչ ալ իմացական հաճոյք մը կը բերէ (կը մոռնամ զգայարանականը, որ վերածուած է միայն անկողինի տեսարանի մը): Նկատի չունիմ անգամ ցաւագերծումը, խոցագրկումը, որոնք խնդիրը կը փոխադրեն ախտերու աշխարհը:

Բազմակեդրոն պատում կ'ուզէ ըլլալ ֆիլմը: Ամէն մէկ տիպար պատումը կը տանի իրեն, ֆիլմն ալ հետը: Անշուշտ, պզտիկ ճիգով մը այդ բոլոր կեդրոնները կարելի է վերածել մէկի, վերահաստատել ֆիլմային միաթաւալ պատմութիւն մը, որուն հնարաւոր է յարմարցնել վերջ մը եւ սկիզբ մը: Բայց այն ատեն հետապնդուած պատումի պայթումը կը դառնայ չափազանց ձեւական:

Թէ աղէտը կեդրոն չունի եւ կը տարածուի ամէն ուղղութեամբ, անտարակոյս. միայն թէ ֆիլմ մը աղէտը չէ եւ արդէն այս մէկը զուրկ է այս ամենատարածութեան առթած տագնապանքէն: Ամէն պատումի կեդրոն ինքնին լուսամուտ մը կը կազմէ, շրջանակ մը, որմէ անդին պէտք է միայն գուշակենք այն որ սահմանելի չէ: Ֆիլմը բազմապատկած է այդ պատուհանները. Կորքին (նկարիչ), Սարոյեանը (ֆիլմարտադրիչ), դասախօսուհին (պատկերի մեկնաբան), ասոր զաւակը (լուսանկար փոխադրող), եւայլն: Սակայն այս նկարները, պատկերները եթէ կը թարգմանեն փորձ մը հեռաւորացընելու ցեղասպանութեան զանգուածեղ, արարատային «միօրինակութիւնը», նոյն ատեն մեզ կը ձգեն պատկերուածի մակարդակին, միայն, քիչ մը տարաշխարհիկ, քիչ մը տաքուկ ու մեղամօտ, բայց դատարկ:

Ինչպէ՞ս զանազանել բռնաբարումի մը սարսափը անոր չեշտուլին սովորականացումէն, մանրացումէն, այսինքն՝ ուրիշ ֆիլմ մը հեգնելու, ծաղրելու խանդէն: Ինչպէ՞ս գիտնալ որ ցոյց տրուածը բըռնութիւն մըն է եւ ոչ բեմական իրողութիւն մը: Ի՞նչ է ցոյց տրուածին օրինավիճակը ի վերջոյ. իրողութի՞ւն, թէ պատրանք (մինչ գամերան կ'անցնի բըռնաբարուող կնոջմէն, կառքին տակը ծըւարած աղջնակի մը ժպիտին): Երջանիկ բռնաբարո՞ւմ: Երբ պատկերուածը կը դառնայ այդքան երկդիմի, այն ատեն կրնայ ենթարկուիլ որեւէ քմահաճ ձեռնածումի: Դէպքին ժխտումը հեռու չէ ի հարկէ: Սակայն այդ ժխտումը այն չէ որ իբր թէ նիւթն է ֆիլմին, այլեւ ֆիլմին իսկ տարտամութեան մէկ արդիւնքը:

Գամերաներուն, տեսերիզներուն, ամէն տեսակի դարձող պատկերներուն բազմապատկումը (յաճախա՞նքը) ցոյց տրուածը կ'իրականացնէ: Բայց ցոյց տրուածը գոյութիւն ունեցա՞ծ է թէ ախտաւոր խելապատակէ մը դուրս եկած բանդագուշանք է: Եւ ես ինծի հարց կու տամ կրկին, Վանի ինքնապաշտպանութիւնը պատմական դէ՞պք է թէ Սարոյեանի մը մէկ ֆանթազմը որ ֆիլմը կը ցուցանէ մեր առջին: Բայց քանի որ տեղ մը, ֆիլմին մէջ իսկ, ատիկա երեւակայածին չէ, այլ մէկու մը տեսանկիւնէն դիտուած դէպք մը, ինչո՞ւ այն ատեն այս հակումը իրականացնելու դէպքը: Որովհետեւ ամէն ինչ պատկե՞ր է:

Երեք թէ չորս ժամանակ կայ, հետեւող պատումներուն, հետեւող սերունդներուն եւ յիշողութեան ու դէպքի փոխանցման միջոցներուն (ամերիկացի հիւպատոսին պատումը, Կորքիի իւղանկարը, Թրքասպան հօր առեղծուածը եւ որդիին ժխտական երիզները): Ասոնց միջեւ կապեր չկան, այսինքն՝ կառուցման ճիգ՝ որ մեր աչքն ու միտքը, զգայութեան աշխարհը տանէր, փոխադրէր մէկ ժամանակէն միւսը, փոխաբերութեանց զօրութեամբ: Անշուշտ, հատ ու կենտ պահեր հնարաւորութիւններ կը ստեղծեն բայց չեն տեւեր: Միակ տեսարանը երբ կապ մը կը հաստատուի այն է երբ դասախօս կինը կը մտնէ պատրաստուող ֆիլմի բեմադրութեան մէջ: Միայն թէ մէկ ծաղիկով գարուն չի գար, կ'ըսէ առածը:

Գլիշէներ տեղի, դէպքի, հոգեբանութեան, տիպարի, մարդոց՝ թուրքի, հայու, սփիւռքահայու: Սիամանթոյի անխուսափելի պար: Կամ նոր գլիշէն. Արշիլ Կորքի, որուն արդիականութենէն կը թուի կառչիլ հայութեան մէկ մասը ներկայիս, արդիականութեան մէջ հայր մը գտնելու իր տիպար ջանքին մէջ: Արդ՝ արուեստի գործ մը գլիշէներ ոչ միայն կը նորոգէ, նոյնիսկ երբ զանոնք կը թուէ, կը մէջբերէ, կը ցուցանէ կամ կը չակերտէ, այլեւ անոնց տակէն կը հանէ ծածկուածը: Ի՞նչ կը թելադրեն «Արարատ»ի գլիշէները: Միայն այն՝ որ արուեստագէտ միտքը կը նահանջէ երբ չի գիտեր գլիշէները բանիլ ներսէն ու քայքայել, կամ երբ չի ձգտիր ընտրելու:

Գերմանուհին կը պատմէ դէպքը եւ քերթուածին թելադրած պարը կը պատկերանայ միջոցին մէջ: Պատկերը կը կրկնէ Սիամանթոյի խօսքը: Ասիկա ըստ Սարոյեան բեմադիրի տրամաբանութեան: Միայն թէ, նոյնիսկ եթէ չակերտուած կամ փակագծուած է այդ պարը, անոր այդպէս խամաճիկային պատկերացումը ոչ թէ պատկերը, այլ պատկերացուածը կասկածի տակ կը դնէ: Այլ հարց, որ նոյնն է, կրկնաբանութիւնը կործանիչ է արուեստի գործի մը:

Կորքին եւ իր հռչակաւոր իւղանկարը կը կատարեն ներքին մօտէլի դեր մը: Զարմանալի կերպով միակ գեղարուեստական յուզում ստեղծող պահերը կը բերեն իրենց հետ: Կրնային կազմել ընթածիրը ուրիշ եւ թերեւս աւելի համոզիչ ֆիլմի մը, եթէ բեմադիրը հրաժարած ըլլար ամէն բան ֆիլմին մէջ ներմուծելու խանդավառութենէն եւ բաւարարուէր արուեստագէտի մը ողբերգութեամբ. ասիկա ինքնին աղէտի ոլորտին մէջ զարգացող երեւոյթ մըն էր, որ կարելի կը դարձնէր աղէտի պատկերացումէն ոչ թէ խուսափումը, այլ անոր մերժումը: Իւղանկարի աւարտի տեսարանը, երբ նկարիչը կը ջնջէ կամ անաւարտ կը ձգէ մօր ձեռքերը, այս ֆիլմին ամէնէն յուզիչ, ամէնէն նշանակալից տեսարաններէն մէկն է, երբ սա կամ նա հեգնելու, սա կամ նա առաջադրանքը, պահանջը պարտադրելու հարկադրանքէն կը զերծի գամերան եւ կը տարուի իւղանկարի յուշարձանային լըռութեամբ:

Ենթակայութիւնը, որ արուեստի պայմաններէն մին է, դժնդակօրէն կը պակսի հոս: «Արարատ»ի բեմադիրը չի յաջողիր անհատական մօտեցում մը պարտադրել մեզի հասարակաց ատաղձէն եւ կ'ապաւինի հապճեպ, փորձուած լուծումներուն, այսինքն՝ կը կատարէ այն ինչ որ նման նիւթի համար ամէնէն ճակատագրականն է: Կարծես չանդրադառնար որ նման նիւթ սորվուած բոլոր լուծումները խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ: Փոխանակ իր ուշադրութիւնը սեւեռելու կերպարի մը, ասոր տագնապներուն վրայ, գամերան կը դարձնէ ամէն կողմ, կարծես պատրուակ փնտռէր խուսափելու խորացումէն եւ շլացած կամ շուարած նիւթի ընդարձակութենէն: Եւ այսպէս, հոսկէ-հոնկէ բերուած կտորտանքներով, ինչպէս մեր քէմփերու տուները, կը յօրինէ կուռ կառոյցէ զուրկ բարդում մը: Արդ՝ քէմփի տուները շտապանքի մը կը համապատասխանէին, որուն համար ծախսալից շարժանկար մը պերճանք մըն էր: Մեր քէմփերը հում, անբառ, անպատկեր աղէտն էին, բզկտուած, կոտորակուած բայց պերճախօս: Եւ հարց կու տամ կըրկին ես ինծի. ինչո՞ւ հեղինակին «Օրացոյցը» եւ նախկին ֆիլմերուն մէկ կարեւոր մասը մեզ աւելի վճռական կերպով կը տանին աքսորին, տեղահանութեան, վերապրումին, յիշողութեան պարապներուն ու ներքին խոցերուն քան այս «Արարատ»ը: Պատասխանը, նոյնիսկ եթէ պարզ չըլլայ, ակնյայտ է. անոնք չեն իյնար պատկերացումի վտանգաւոր խաղին մէջ եւ աղէտի ոլորտին մէջ մնալով կը յաջողին ենթակայական ընկալում մը պարտադրել հասարակաց ատաղձին:

Բարոյական, քաղաքական, գեղարուեստական հարցեր յարուցանող նիւթ մըն է աղէտը: Երեքէն վերջինը վճռական նըշանակութիւն ունի, անկէ կախեալ է ֆիլմի մը կամ որեւէ գործի նշանակութիւնը: Երբ արուեստագէտը կը մոռնայ արուեստը, ըսել կ'ուզեմ կը մոռնայ արուեստին առաջին ու հիմնական պարտքը, որ է գեղարուեստական հարցադրութիւն մը կամ անոր տագնապը յօրինել, միւս եզբերը կը կորսնցնեն իրենց շահեկանութիւնը եւ արդէն անոնց մասին չի խօսուիր:

Անմիջական մեր ներկային եղած տուրքեր կան, որոնք աւելի գիջումի կը նմանին, ինչպէս Սարոյեանի բերնին մէջ դըրուած հարցումը «ինչո՞ւ մեզ այսքա՛ն կ'ատեն». ասիկա ո՛չ միայն հարցին քաղաքական եզրէն փոխադրումն է զգացական եզրին (ինքնին տղայական արարք), այլ կը յիշեցնէ չեմ գիտեր ո՞ր նախագահին ռազմաշունչ յայտարարութիւններէն մին: Գուցէ պէտք էր... «քաղաքականօրէն ընդունելի» վարմունք մը ստանձնել, չէ՞: Մանաւանդ այս օրերուս:

Ինչպէս շատ մը վրիպած գործեր այս մէկն ալ հետաքրքրականութիւն մը ունի, այն չափով որ մեզ կը մղէ մտածելու: Հարցը այն է որ ինք քիչ անգամ կը կատարէ այդ արարքը: Իսկ արուեստի գործի մը մտածելու կերպը գաղափարներու արտայայտութեան մէջ չէ, ինչպէս կոպտօրէն կ'ըլլայ ակամայ մաքսանենգին բերնով, այլ միմիայն թելադրանքին սաստկութեամբ:

Ո՛չ առաջին, գուցէ ոչ ալ վերջին անգամն է երբ արուեստագէտ մը կը գետնուի նիւթէն: Թերեւս մեր աչքերուն դիմաց կը սփռուի ոչ թէ արուեստի գործ մը այլ անոր ցանկութիւնը: Իսկ ցանկութիւնը անհուն է: ■

ԶՐՈՅՑ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՇՈՒՐՋ ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ԵՒ ԱՐՍԻՆԷ ԽԱՆՃԵԱՆԻ ՅԱՐԿԻ ՏԱԿ

(Շար. Ա. էջէն)

չափ հետաքրքիր հարց է: Փախո՞ւստ էր թէ ո՛չ: Կարծեմ չգիտեմ եւ հէնց ա՛յս է որ փորձում եմ հասկանալ ֆիլմի մէջ...

Ա.Խ.– Նրանք ինչո՞ւ այդ գործը Մոնրէալում չարեցին: Կարող էին հայ համայնքի, ազգականների հետ կապի մէջ մնալով անէին: Նրանք ընտրել են հակառակը, գնացել են մի տեղ որ Հայեր չլինեն:

Ա.Ե.– Բայց միշտ այդպէս է. դա բնական պահանջ է. մարդ միշտ ուզում է իրեն մոռանալ. ջնջել հինը, նորը սկսել. զարգանալ, լեզու գտնել...

Ա.Յ.– Հետաքրքիր մի բան ասացիր՝ զարգանալ ... լեզու գտնել ... Ինչո՞ւ պէտք է ժխտելով, մերժելով զարգանալ եւ ոչ թէ օրգանապէս ապրուած. հարազատ միջոցներով ու կապերով: Իբրեւ նկարիչ, Կորքու հետ նոյնը չէ պատահել:

Ա.Ե.– Հը՛մ:

Ա.Յ.– Կորքին մարմնապէս՝ օրգանապէս կապուած է իր ընտանիքին, իր յուշերին: Դեռ մանուկ՝ նա ստիպուած միայն տեղ է փոխել. Նրա ներքին աշխարհը շարունակել է նոյնը ապրել: Հանդիպել է նորին, բողոքել, ծաղկել է: Կորքու մօտ դա խիստ յատկանշական է ու կարեւոր: Նա քո կարծած սանթիմանթալ կերպով, անցեալի յուշերի գերի կամ նրանցից փախչող էակը չէ: Զգայուն ու առնական է նրա ներաշխարհը: Այդ բերումով էլ կարողացել է ստեղծագործել: Նման է սպանացի Միրոյին, որ գերիրապաշտներին հանդիպելով, իր ներաշխարհն արտայայտելու համար, նոր միջոցներ գտաւ: Դա ժամանակակից կեանքի զարկերակին դիպչել, յարակցուել ու զարգանալ է նշանակում եւ ոչ թէ ժխտում: Այն ինչ որ ես քեզնից լսեցի՝ քո, մեծ-մօրդ ու ծնողներիդ մասին, խզում է ներկայացնում: Որոշակի միտում կայ ակունքները ժխտելու, կոծկելու... ինչո՞ւ: Փորձում եմ դա հասկանալ:

Ա.Ե.– Այդ մասին աւելին չեմ կարող պարզաբանել: Դա ծնողներիս որոշումն է եղել:

Այս պատասխանով աւարտւում են Աթոմի մինչ չափահաս տարիքը ստացած ազգային ժառանգութեան շուրջ ծաւալուող հարցադրումներս ու սկսւում է դրա բացը փարատելու, նրա անձնական փնտրտուքների աշխարհը: Այդտեղ հիմնական դեր է կատարում Արսինէ Խանճեանը: Հէնց այդ բերումով է, որ հարցը կամրջւում է նրա պատասխանով:

Ա.Խ.– Նրանք մինչեւ անգամ չեն ցանկացել հայկական հարցերով հետաքրքրուել: Քո մանկութեան տարիներում, լեզուն չխօսելուց բացի չեն խօսել նաեւ Հայոց պատմութեան՝ ցեղասպանութեան մասին: Քեզ դա պարտադրուել է իմ հայկականութեամբ: Մեր յարաբերութեան առաջին տարիներում, մեծ վէճեր ենք ունեցել: Որտե՞ղ է գտնւում հայկականութիւնը. լեզուն խօսելո՞ւ թէ չխօսելու մէջ: Երկար ենք խօսել դաստիարակութեան մասին: Ծնողներիդ հետ մեծ վէճեր եմ ունեցել թէ ինչո՞ւ է լեզուն կարեւոր՝ պատմական գիտակցութիւնը հարկաւոր: Այս բոլորը նրանց կողմից համարւում էր ճաղաճականութիւն: Քանի որ յստակ կեցուածք ունէի թէ Սփիւռքում ինչպէս պէտք է գոյատեւել, բնականաբար ինձ էլ դասում էին չափազանց քաղաքականների շարքը: Քո մանկութեան օրերին, այս բոլորը Վիկտորեան մշակոյթի մէջ վեր էր ածուել մի ինչ-որ էկզոթիք վիճակի: Բոլորը գիտէին որ նրանք հայ են, սակայն իրենք, իրենց տարբեր էին ձեւացնում, փորձում էին իրենց հասկացած ձեւով մօտէրն լինել, հեռու մնալ հայկական որեւէ միջավայրից: Ես գիտէի որ ինքը հայ է, քանի որ ծնողները Հայեր էին: Մի քիչ հայերէն գիտէր եւ չէր ասում որ հայ չէ: Միայն այդքան: Իմ տեսանկիւնից ինձ համար նա միանգամայն ձուլուած էր: Քանի որ շատ մօտ, անձնական յարաբերութիւն ունէի եւ ինքնութեամբս հաստատ էի, ըմբռնեցի, որ այս երկորակ մշակութային վիճակը, հաւասար մասեր ունի: Մէկին պէտք էր ուսուցանել իսկ միւսին յիշեցնել:

Ա.Յ.– Նա բացառութիւն չէր: Սփիւռքի մէջ դա ընդհանրացած վիճակ է:

Ա.Խ.– Ի հարկէ:

■

Ա.Յ.– Քանի որ ԱՐԱՐԱՏ-ը յիշողութեանը նուիրուած մէկ սեղմ դրուագ ունի, այժմ այդ մասին խօսենք: Բեմադիրը (Ազնաւուր՝ Էտուըրտ Սարոյեան) երբ հասնում է մաքսատուն, իր հետ մի պտուղ՝ նուռ ունի: Այստեղ ոչ մի յատուկ ընդհանրացած մշակութային սովորութիւն կամ աւանդ չկայ: Պարզ անձնական յուշ ու ապրում է բերածը: Երբ նրան յայտնում են թէ մօր յիշատակին առընչուող՝ հայրենական տան այդ պտուղը չի կարող օտար երկիր բերել, նա դա ուտում՝ կուլ է տալիս:

Ա.Ե.– Ճիշդ է: Դա ինձ համար նշանակում է, եթէ մարդ ուզում է պահպանել իր ապրածը, կեանքի փորձը, ստիպուած է ազդու, նոյնիսկ վայրագ միջոցների դիմել:

Ա.Յ.– Ես հէնց դրան եմ ուզում հասնել: Ինձ դրա բացայայտելն է հետաքրքրում: Մի բան կանխուել է, արգիլուել է ու դա ապրւում է տարբեր ձեւով: Այսինքն օրէնքը յարգւում է եւ արգիլուած պտուղը շարունակում է անձնական մարմնի մէջ ապրել՝ դրուածը այդպէս է չէ՞: Լա՛ւ: Ուրեմն դա մի իւրայատուկ մտածողութիւն ու հոգեվիճակ է արտայայտում: Կարծ՝ եթէ դու ինձ արգիլես, ես ինձ համար թանկը կը թաքցնեմ ու կը վայելեմ այն իմ սահմաններում...

Ա.Ե.– ...Եւ սահմանումներդ յարգելով, չափազանց արտասովոր միջոցների կը դիմեմ, հնարամիտ կը գտնուեմ, յուշերս պաշտպանելու համար երեւակայութեանս կը դիմեմ, ստեղծագործ քայլ առնելով յուշերս կ'ապրեցնեմ...

Ա.Յ.– Ֆիլմի մէջ Ազնաւուր/Սարոյեանը այդ խնդիրը չէ զարգացնում:

Ա.Ե.– Ոչ:

Ա.Յ.– Սակայն ֆիլմի վերջում՝ կրկին տեսնում ենք, որ նա արգիլուած պտղի հատիկները հրամցնում է իր ֆիլմի մէջ ամերիկացի բժիշկի դերը կատարող դերասանին: Եթէ նա չյաջողեց պտուղը Գանատա մտցնել, որտեղի՞ց է հրամցնում այն:

Ա.Ե.– Խանութ է մտել, գնել է:

Ա.Յ.– Ուրեմն տարբեր արմատից է: Հայրենի տան նուռը չէ:

Ա.Ե.– Ո՛չ: Չի՛ կարող լինել:

Ա.Խ.– Խորհրդանիշով է փոխարինուել:

Ա.Յ.– Ուրեմն արմատական փորձառութիւնները՝ ապրումները, արգիլուելու պարագային յարմարեցւում, խորհրդանիշների ճամբով, նմանակութեամբ, երեւութապէս են ապրւում եւ ոչ թէ էապէս իրենց բուն ինչպիսութեամբ:

Ա.Ե.– Այո: Դա դրուած է ֆիլմում: Անին Կորքու մասին գիրք է գրել, Էտուըրտ Սարոյեանը աշխատում է ֆիլմ նկարահանել, Րաֆֆին էլ փորձում է իր միջոցներով կապ հաստատել իր ակունքների հետ:

■

Ա.Յ.– Յիշո՞ւմ ես՝ նախ մտադիր էիր «Մուսա լերան 40 օրը» նկարահանել: Յետոյ այն փոխարինուեց դրա նկարահանման դժուարութիւնները պատկերող ֆիլմի ծրագրով ու վերջապէս հասար այս ձեւակերպումին: Եթէ «...40 օրը» նկարահանէիր, այն Սարոյեանի ֆիլմի՞ն էր նմանուելու:

Ա.Ե.– Յոյս ունեմ ոչ: Բայց թերեւս այո՛: Որովհետեւ ամէն մի վայրկեանի մէջ չափազանց անձնադիտակ լինելով, Սարոյեանի վիճակի մէջ պիտի գտնուէի:

Ա.Յ.– Էտուըրտ Սարոյեանը մտաւորականի մօտեցմամբ, Թրիւֆոյի եւ Ազնաւուրի կապը յիշեցնող, քո երեւակայութեամբ ստեղծուած տիպար է: Ընդհանրապէս նրան մեծ բեմադիր որակումը տալով հանդերձ, ինչո՞ւ ես նրանից զլացել ստեղծագործ, յառաջադէմ բեմադիր լինելու տուեալները:

Ա.Ե.– Որովհետեւ նա ֆիլմը նկարահանում է յարգանք վայելելու միտումով: Ֆիլմը նկարում է որ... Ցսակ պատասխան պիտի տամ այս հարցին: ... Որեւէ ձեւով չեմ ուզում նրա ֆիլմը ծաղրել: Չեմ ուզում հեգնել: Ցոյց եմ տալիս, որ մարդ կարող է բարի նպատակով, անկեղծօրէն ֆիլմ նկարել. սակայն ճնշումների ներքոյ նա չպիտի յաջողի. կը զիջի. արուեստի գործ չի ստեղծել:

Ա.Յ.– Բայց մենք նրա վրայ բանեցող որեւէ ճնշում չենք տեսնում:

Ա.Ե.– Ճնշումը գալիս է նրանից, որ նա փորձում է իր մեծ-մօր ու մօր պատմութիւնը՝ տառապանքները պատմել:

Ա.Յ.– Դա ինչո՞ւ չի կարելի գեղարուեստական մակարդակով տալ:

Ա.Ե.– Օ՛հ, կարելի է: Միանգամայն կարելի է, բայց միեւնոյն ժամանակ...

Ա.Խ.– Ինչո՞ւ այդպիսին չէ:

Ա.Ե. Չեմ կարծում որ այդպիսին չէ: Այն միայն յատուկ ոճի ֆիլմ է:

Ա.Յ.– Սարոյեանի ֆիլմը զուրկ է որեւէ ճշմարիտ ապրումից ու լիցքից: Կառուցուած է պատմական դրուագների երեւակայական վերակերտումների, Գիշէի վերածուած պատկերազարդումներով միայն: Երբ վերջում Սարոյեանի ֆիլմը իր աւարտին ու բացման երեկոյին է հասնում, մեզ անհասկանալի է թէ նա տարիներ շարունակ էապէս ի՞նչ է ցանկացել արտայայտել: Սպասւում էր ֆիլմի բացման երեկոյին դիտուող կանանց բռնաբարումը, միայն պատկերի մակարդակում չմնար: Այն պէտք էր իր իմաստաւորուած լիցքը, տեղն ունենար: Սարոյեանի ֆիլմը՝ յաջող կամ անյաջող, պէտք էր որ իր էութեամբ, ԱՐԱՐԱՏ-ի ընդհանուր կառոյցի մէջ խօսուն լինէր: Այն քեզ համար միայն միջոց է, մի քանի պատմական դէպքեր պատմելու, ցուցադրելու համար: Որեւէ ուրիշ բեմադրական կամ ստեղծագործական իմաստ ու լիցք չունի. որեւէ արժանիք չի ներկայացնում: Եւ վերջապէս, Սարոյեանի ֆիլմի տեսարանները ինչո՞ւ են այնպէս դասաւորուած, որ կարծես թէ՝ Հայերն են նախ Թուրք բանակի վրայ կրակողները:

Ա.Ե. – Դա միտումնաւոր եմ արել: Այստեղ եւս ցանկացել եմ կանխել Թուրքերի բոլոր այն յարձակումները թէ՝ ֆիլմի մէջ Հայերը միայն իբրեւ անմեղ հրեշտակներ են ներկայացուել:

Ա.Յ.– Այդ նկատառումը, այդպիսի ինքնապաշտպանութիւնը միանգամայն անընդունելի է: Քո մօտեցումը, բուն նիւթին ու հարցին անծանօթ դիտողին, կարող է շփոթի մատնել: Պարզապէս պատկերով բովանդակութեան ճիշդ հակառակն է արտայայտւում:

■

Ա.Յ.– Քո կերտած տիպարները կարեւոր հարցեր են յարուցում, սակայն չեն փորձում դրանք ապրել կամ գործողութեան մէջ բերել: Օրինակ Րաֆֆին իր ընտանեկան անցեալով, բնականաբար կարող է թրքական ծագումով դերասան Ալիին կարեւոր հարցեր ուղղել: Սակայն՝ Սարոյեանի միջանկեալ խորհրդածութեամբ, նրա հարցադրման աղբիւրը խանգարւում է: Լուրջ հարցի համար սպանուած մարդու որդուն ասւում է, որ ժողովրդի մեծաթիւ կորուստն աւելի նուազ կարեւոր հարց է քան այն թէ՝ Թուրքը ինչո՞ւ է Հային ատում:

Ա.Խ.– Անպայման դա գիտակցուած ու չգիտակցուած զգացական բարդոյթների արդիւնք է: Բայց անպայմանօրէն միանգամայն չմտածուած էլ չէ: Հայերից միշտ պահանջուել է որ մոռանանք անցեալը[3]:

Ա.Յ.– Եւ Ազնաւուրի խօսքերով հէնց դա է կատարւում: Դեռ աւելին նա դրամ տալով, Րաֆֆիին առաջարկում է...

Ա.Խ.– Շամփայն...

Ա.Յ.– Սա խիստ շփոթ է առաջացնում: Տարիներ բուն հարցով տառապած ու յարմար առիթին սպասող արուեստագէտը, յանկարծ մի պարզ «դերակատարում»-ից յետոյ, խորն հարցադրումներով ծանրաբեռնուած երիտասարդի միջոցով, հակառակորդ կողմի համար շամփայն է ուղարկում: Սա երիտասարդի անցեալի նկատմամբ անազնիւ վերաբերմունք է: Այստեղ ուրիշ նկատառումներ կան:

Ա.Ե.– Չգիտեմ ինչո՞ւ ֆիլմի մէջ նման հարցերին ես պիտի պատասխանեմ: Չգիտեմ ինչո՞ւ ես եմ պատասխանատու եթէ հայկական հարցի մասին նախապէս ֆիլմ չի պատրաստուել: Գիտեմ որ նախապէս փորձեր են եղել: Բայց չէ յաջողուել: Խանգարուել է կամ արդիւնքը իր նպատակին չի հասել: Չգիտեմ ի՞նչ պատճառներով կամ ինչի՞ց վախենալով է, որ նախորդ սերունդները չեն նկարահանել: Դա ցաւ է պատճառում ինձ:

Ա.Յ.– Բայց դու լա՛ւ գիտես թէ ինչո՞ւ ֆիլմ չի նկարուել:

Ա.Ե.– Պատճառները շատ են:

Ա.Յ.– Բայց դու այդ շատ լա՛ւ գիտես թէ ինչո՞ւ:

Ա.Ե.– Ճիշդ է գիտեմ: Թուրքիան խանգարեց որ Մամուլեանը M.G.M.-ի համար «Մուսա լերան 40 օրը» պատրաստի[4]:

Ա.Յ.– Միւս հարցերն էլ գիտես: Ընդհանրապէս Հայերը չգիտեն, բայց դու եւ ֆիլմի արհեստավարժ շրջանակները շա՛տ լաւ գիտեն: Շատ պարզ էր թէ ինչո՞ւ չի կարելի հայկական ցեղասպանութեան մասին ֆիլմ նկարել:

Ա.Ե.– Հը՛մ:

Ա.Խ.– Ինչո՞ւ: Քաղաքակա՞ն պատճառով: Ճնշումների՞:

Ա.Յ.– Նախ տնտեսական, երկրորդ՝ քաղաքական: Այդպէս եղաւ նաեւ վաթսունական թուերին: Երբ կրկին առիթ ստեղծուեց «Մուսա լերան 40 օրը» նկարահանելու, Վէրնէօյը վերջին վայրկեանին մերժեց աշխատանքը, քանի որ ֆինանսաւորողները նրան համոզեցին թէ այդ ֆիլմը նրա carrière-ը պիտի աւրի:

Ա.Ե.– Իմ հարցը հէնց այդտեղ է: Հէնց այդպիսի նկատառումներն ու վախն է որ մէկ կողմ չեն դրել:

Ա.Խ.– Աթօմ թերեւս նրանց վախը յարգելի պատճառներ է ունեցել: Դու այդ չգիտես:

Ա.Յ.– Դու խօսում ես քո հիասթափութեան մասին: Արագօրէն մոռացութեան ես մատնել անցեալը ու դատում ես նախորդներին: Շատ լաւ գիտես որ Պէրլինի պատի փլուզումից առաջ, հնարաւոր չէր միջազգային կառոյցներից ոչ մէկի հետ, հայերէն կամ հայկական նիւթով ֆիլմ նկարահանել: Ես քեզ դա պատմել եմ: Քո Calendar-ն էլ վիճակափոխման արդիւնքն է: Քեզ այժմ առիթ է տրուել որ «համարձակուես»: Նախորդ սերունդների մարդիկ՝ յատկապէս վերապրողները, տեղահան եղած, նուաստացած, աշխարհի չորս կողմը ցրուած հազիւ էին իրենք իրենց պահպանում: Ի՞նչ միջոցներով կամ ո՞ւմ դրամագլուխով պիտի արհեստավարժ ֆիլմեր պատրաստուէին: Օտար արտադրիչը ի՞նչ շահ ունէր հայկական ցեղասպանութիւնը բեմ հանելու մէջ: Իսկ ժամանակին ոչ մի «անկախ» հայկական դրամագլուխ գոյութիւն չունէր: Եթէ այսօր օտար արտադրիչները հետաքրքրւում են հարցով, մի մոռանալ որ նրանք նկատի ունեն նաեւ այս հարցի մէջ դրուած իրենց հասնելիք նիւթական շահը:

■

Ա.Յ.– Քո ֆիլմերում միշտ էլ խօսուել է զանազան տեսակի ոճիրների, ուրացումի ու հատուցման մասին, սակայն այստեղ ԱՐԱՐԱՏ-ի մէջ, հարցը միայն սեռային կամ ընկերային դիտանկիւնով չէ որ պիտի դիտուի: Այնտեղ դրուած է նաեւ ցեղասպանութեան ու դրա ժխտումի՝ ուրացումի հարցը: Քեզ համար նշածս երկու տեսակի ոճիրների միջեւ ընկած տարբերութիւնը ո՞րն է:

Ա.Ե.– (Մտախոհ լուռ է):

Ա.Խ.– Հարցդ կարեւոր է... Սա ծայրագոյն ոճիրն է՝ սպանելը, մահը:

Ա.Յ.– Felicia's Journey-ի[5] ոճրագործն եւս մահ է սփռել իր շուրջը: Այնտեղ անհատն է միայն. այստեղ կայ պետութիւնը, կառավարութիւնը:

Ա.Խ.– Ուզում եմ որ այդտեղ հասնենք: Քաղաքական պատասխանատուութեան հարցին:

Ա.Ե.– (Մտախոհ լուռ է):

Ա.Յ.– Այդ մասին ֆիլմում զգայուն, բայց կրկին անպատասխան մնացած մի հատուած կայ: Երբ Ալին՝ Րաֆֆիին ասում է «Դու եւ ես այստեղ (Գանատա) ենք ծնուել, այստեղ ենք մեծացել. այլեւս վտանգի տակ չենք գտնւում. մեզ հիմա ոչ ոք չէ սպանելու. ինչո՞ւ ես մտահոգւում»: Դու այդ մտքին պատասխան չես տալիս: Հաւատո՞ւմ ես այդ խօսքերին:

Ա.Ե.– Սեպտեմբեր 11-ից յետոյ ոչ:

Ա.Յ.– Նախապէս ես գրել ու նկարահանել. ինչո՞ւ չես պատասխանել:

Ա.Ե.– Մենք ապրում ենք ընդդրկուած...

Ա.Խ.– Հարցը պատասխանիր: Դո՛ւ դրան հաւատո՞ւմ ես:

Ա.Ե.– Ո՛չ:

Ա.Խ.– Քանի որ այս երկրում ապրողները բոլորն էլ եկել են տարբեր տեղերից, պարտադրուած են իրենց անցեալն մոռանալու: Տնտեսական պայմաններ ստեղծելով, նիւթական ապահովութիւն տալով, բոլորին հաշտ ապրեցնելու համար, նրանցից մոռացում է պահանջւում:

Ա.Յ.– Յիշածդ մոռացում՝ հանդուրժողութիւն պահանջուած երկրում, մաքսատան պաշտօնեայի եւ նրա որդու միջեւ դրուած, միասեռականութիւնն ընդունելու խնդիրը, բարոյական հարց է եւ ոչ թէ տնտեսական կամ քաղաքական: Րաֆֆիի հարցը տարբեր է: Ինչո՞ւ դրանք պիտի միակցուի, համադրուի ու համահաւասարուի:

Ա.Ե.— Ինձ համար ֆիլմի ազատագրող վայրկեանը այն պահն է երբ տղան մաքսատան մէջ պաշտօնեայի կողմից հարցաքննման ենթարկուելով ստիպւում է պատասխանել թէ որտեղի՞ց է գալիս, ի՞նչ է անում ու նա սկսում է Կորքու մասին պատմել:

Ա.Ց.— Ի միջի այլոց՝ երկարատեւ հարցաքննութիւնները երբեք այդպիսի պայմաններում չեն անցնում: Հարցաքննողը մենակ չէ: Առնուազն երկու հոգի են:

Ա.Ե.— Միանգամայն ճիշդ ես: Թոյլատրուած չէ որ մենակ լինեն:

Ա.Ց.— Այս շեղումը խանգարում է: Ճշմարտութիւնը չի բացայայտւում. այստեղ կեղծիքը կեղծիքի վրայ է բարդւում: Րաֆֆին թմրեցուցիչով լեցուն տուփերը Գանատա մտցնելով, պարզապէս ոճրագործ է: Եւ հէնց այդ ոճրագործ-ին է, որ պաշտօնեան ունկնդրելուց յետոյ, ազատ է արձակում:

Ա.Ե.— Թեհլիրեանն եւս ոճրագործ էր մինչեւ որ իր պատմութիւնը լսել տուեց:

Ա.Ց.— Դա միանգամայն տարբեր դրոյթ ունի: Դատարանի մէջ է:

Ա.Խ.— Թեհլիրեանին պաշտպանողը, հակաօրինական չէր. Մաքսատան պաշտօնեան նոյն դիրքի մէջ չէ:

Ա.Ե.— Մաքսատան տեսարանի մէջ, բոլոր տեսակի անհանդուրժողութիւններն է որ փորձւում են...

Ա.Ց.— Ուրեմն զոհը եւ դահիճը մեղսակիցներ են համարուել:

Ա.Խ.— Ինչո՞ւ:

Ա.Ց.— Րաֆֆին տուփը ինչո՞ւ է բերել: Ինչո՞ւ իր մենութեան մէջ՝ մութ սենեակում տուփը նախապէս չի ստուգել: Եթէ թմրեցուցիչ գործածելու մէջ անցեալ ունի, ուրեմն կամ համաձայնուել է՝ ձեռքը մէկ է մաքսանենգ Թուրքի հետ, կամ չափազանց միամիտ ու յիմար է որ խաբուել է: Որեւէ դէպքում մեղաւորը նա է:

Ա.Խ.— Կատարեալ հարց: Սա է մեր իրական վիճակը: Յատկապէս Սփիւռքի մէջ: «Մենք դաս չառի՞նք» եւ պատասխանը «ոչ» է: Տես ինչ է կատարւում Թուրք – Հայ հաշտութեան կոմիտէի հետ...

Ա.Ե.— Ուզում ենք հաւատալ, որ մարդիկ բարի նպատակներ ունեն: Երբեմն ճիշդ ենք, երբեմն սխալ. բայց միշտ ուզում ենք հաւատալ միւսին... Մաքսատան պաշտօնեան հետեւեալ օրը հանգստի է կոչուելու: Այս տեսակցութիւնից յետոյ նա միանգամայն վերակերտում է իրեն:

Ա.Ց.— Քո երեւակայութեամբ ու արհեստաբար դասաւորուած, համոզիչ պատրանք ստեղծող պայմանների մէջ հարցաքննելով ու ունկնդրելով: Նրա առած քայլը, ոչ գիտակից, արթնացնող պատգամ ունի, ոչ համամարդկային է ու ոչ էլ կարող է միւսներին վարակել... Ո՞ւր գնացին այդ թմրեցուցիչ փոշիները...

Ա.Ե.— Կարծես ճիշդ է դիտողութիւնդ: Թեհլիրեանին պաշտպանող դատախազի կեցուածքը համամարդկային լիցք ունէր:

■

Ա.Ց.— Րաֆֆիի ընկերուհին՝ Սիլիան, ի՞նչ է բնորոշում:

Ա.Ե.— Նա միանգամայն տարբեր խնդիր ունի: Ուզում է վճռել թէ հօրն ինչ է պատահել:

Ա.Ց.— Ինչո՞ւ է ուզում Կորքիի գործը աւրել:

Ա.Ե.— Դա Անիին վնաս հասցնելու համար ամենալաւ կէտն է:

Ա.Ց.— Նա ասում է, որ նկարի մէջ վիշտ կայ: Ինչո՞ւ է ուզում վիշտ-ը ոչնչացնել: Նրա՞ն եւս նեղում է վիշտ-ը:

Ա.Ե.— Պատկերն փճացնելով, ուզում է դրա հետ մերուել. դրա պատմութեան մասը դառնալ:

Ա.Ց.— Ուրեմն որոշ ձեւով նման է Թուրքի՞ն:

Ա.Ե.— Այո՛, նա նմանւում է Թուրքին: Բայց Անին եւս հերքում է նրա պատմութիւնը:

Ա.Խ.— Մի վայրկեան սպասի՛ր: Այո՛, նա նման է Թուրքին: Սիլիան Անիին է վերագրում մի ոճիր, որի համար ոչ մի փաստ չունի: Նա իր երեւակայութեան մէջ է փաստեր հնարում: Թուրքն եւս նոյնն է անում: Գիտես Արբի հասկանում եմ, որ ֆիլմը շփոթ է առաջացնում: Հիմա քեզ հետ խօսելիս միատեղ մտածում եմ... Նախապէս պատրաստուած պատասխաններ չունեմ: Չգիտեմ թէ հիմա ի՞նչ պիտի հարցնես: Այժմ ջանում եմ խորանալ ու շատ աւելին հասկանալ: Մինչեւ այժմ Աթօմի հետ տարածս նախկին աշխատանքների ժամանակ, այսքան խորն չեմ հարցադրուել:

Ա.Ց.— Նախկին ֆիլմերում միշտ երեւակայական աշխարհը դեր է ունեցել, միջամտել է: Այստեղ, պատմական փաստն ու ապրումը ներկայ է իր ամբողջ ուժով: Երբ երեւակայութիւնը փորձում է դերիշխել մի բան նրան կանխում, յուշում է՝ Ա... զգոյշ եղի՛ր. կրկին խորհրդածի՛ր:

Ա.Խ.— Առաջին անգամ լինելով, Աթօմը չպիտի պատասխանի միայն իր հնարաւորութիւնների ու գեղարուեստական լուծումների վրայ հիմնուելով: Նա պարտաւոր է յարգել նիւթի բնոյթը, որը ուրիշներին էլ է պատկանում, ուրիշներն էլ այնտեղ բաժին ունեն:

Ա.Ե.— Շատ բաներ ինձ համար պարզ են թէ ինչո՞ւ են այդպէս գրուած. շատ բաներ էլ այս գիշեր, այս զրոյցի միջոցով ինձ համար լուսաբանուեց: Նկատում եմ որ դու անհաւատալի կերպով յստակ ես ֆիլմի մասին: Այն աստիճան, որ քո տեսնելու եղանակով, ինձ այս գիշեր խիստ տպաւորեցիր ու ես իմ ճամբան բացում եմ, քեզ տուածս պատասխանների միջոցով:

Ձայնագրող մեքենան կանգնեցնում եմ: Քիչ յետոյ Աթօմը խորը քուն մտած փոքրիկ Արշիլին գրկում ու վեր է բարձրանում դէպի ննջարան: Արսինէի հետ զրոյցը շարունակւում է հայերէնով, ցեղասպանութեան մասին գրուած հայերէն մի քանի թատերգների շուրջ: Աթօմը վերադառնում է ու ինձ ընկերակցում է մինչեւ տուն: Մեր զրոյցը շարունակւում է մինչեւ առաւօտեան ժամը երեքը: Բաժանուելիս, լռութեանս մէջ հայերէնով մտածում եմ՝ «ԱՐԱՐԱՏ-ը ամենաձախողած եւ ամենակարեւոր ֆիլմդ է Աթօմ: Գիտեմ տարօրինակ կը գտնես եզրակացութիւնս, սակայն ժամանակը իր դերը պիտի կատարի ու երբ աշխատանքդ առարկայօրէն վերանայել կարողանաս, յստակ կը դառնայ թէ ինչո՞ւ այդպէս եզրակացրի»:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Թորոնթօ – Փարիզ

(1) Խօսքը Արշիլ Կորքիի պաստառի վերնագիրը կրող՝ *Թէ ինչպէս Մօրս Ասեղնագործ Գոգնոցը կը Ծաղկի Կեանքիս մէջ* (1985–86) ֆիլմի մասին է:

(2) Հայկական ֆիլմերի Երրորդ փառատօն, կազմ. AAA, 1987. Փարիզ:

(3) Ըստ Ազնաւուրի՝ նշուած խօսքերը իր առաջարկով են ֆիլմի մէջ մտել: Տես. Nouvelles d'Arménie, Sept. 2002. էջ 34:

(4) 1936 թուին: Ցենարի և բեմադրութեան նախապատրաստական աշխատանքները դադարեցուին երկու անգամ: վերջինը՝ Ամերիկայի Ծերակուտարանի կողմից բանեցուած ճնշումով:

(5) Եղոյեանի նկարահանած ֆիլմը (1999):

ԱՐԱՐԱՏԸ Գանատայի Ափին

Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ՋՈԼԱՔԵԱՆ

Պահը պիտի գար ու եկաւ: Պահը, երբ պատկերահան մը յանդգնէր հաւաքականութենէ մը, մեզմէ պատկեր մը տալ մեծ պաստառին վրայ: Օտարութեան մէջ, Սփիւռքին մէջ: Այժմեան պատկեր մը՝ գրաւիչ, որովհետեւ ժամանակակից ակնոցով դիտուած, իր անձնական ըմբռնումը հաւաքական դիտարկումին ենթարկելու տրամադիր: Պատմութիւնը, կորուստը, դատարկութիւնը, արդի ժամանակի ժխորը, անցեալի ցաւերն ու յիշողութիւնը շարժումի մէջ դնող: Սերունդներու փորձընկալումը թափանցել ուզող: Ոչ ինքնասիրութեամբ, ոչ ալ ուրիշին, օտարին, բան մը փաստելու քարոզչական նպատակով: Ոչ այնքան կատարելութիւն մը, բացարձակ ճշմարտութիւնը պատգամող, այլ անձնական, ինքնուրոյն հայեացք մը, թէկուզ անկատար, թէկուզ մասնակի ու խոցելի:

Մինչեւ 90-ական թուականները Եղեռնը ներկայացնող շարժանկար մը արտադրելը արգիլուած պտուղ էր: Անթոյլատրելի: Արգիլուած էր, ոչ ըստ գրուած օրէնքի, այլ՝ չգրուածի: Առաւել կամ նուազ չափով նոյն ճակատագրին ենթարկուած էր թատերական ասպարէզը: Տպագիր վկայութիւններ, վէպեր, օրագրեր, գրական երկեր, վերլուծումներ, պատմական փաստաթուղթեր, պատմութեան գրքեր շատ կան ցեղասպանութեան մասին: Սակայն, միջազգային լայն հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւող գեղարուեստական լեզուով բարձրորակ երկի պատրաստութիւնը խափանուած էր հայկական ցեղասպանութեան առջեւ: Ստորադասութեան զգացումին խայծը մեծ էր, մանաւանդ, երբ նկատի կ'ունենանք նոյն ճակատագիրը կրող այլ փոքրամասնութեան մը պարագան՝ Հրեականը, որոնց Շոահին մասին ֆիլմերու արտադրութեան ու ցուցադրութեան առատութեան առթիւ ստեղծուած հաւաքական մտածումի, խորհրդածութեան կենսունակ պահերն են, որոնք անմարդկայինը հասկնալու, զայն մարդկայնօրէն ընդունելու, սրբագրելու կ'առաջնորդեն:

Պատկերը՝ արուեստէ զուրկ, մտածումէ զուրկ, մակերեւոյթէն անդին էաբանութեան դպչելու կարողութենէ զուրկ, կրնայ ենթարկուիլ զգացական շահարկումի, դառնալ՝ եսականութեան, ազգայնականութեան քարոզչական զէնք: Հայկական ցեղասպանութեան արծարծումը կը տառապի գեղարուեստական նայուածքի պակասէն ու անոր հաւաքական ինքնագիտակցութեան անդրադառնալու ընծայած առիթէն: 70–80-ական թուականներու ահաբեկչական շարժումները, արդեօք ինքնութեան տագնապի մը արտայայտութիւնը չէի՞ն:

Մինչեւ 90-ականները, միակ ժապաւէնը, ուր հայկական Ջարդէն տեսարաններ կային, Էլիա Քազանի ԱՄԵՐԻԿԱ, ԱՄԵՐԻԿԱ (1963) անունը կրող, տակաւին չգերազանցուած ֆիլմն է, ուր յոյն եւ հայ երկու պատանիներու դէպի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները աստանդական ճամբորդութեան ընդմէջէն Օսմանեան կայսրութեան արեւելեան նահանգներու մէջ յոյն եւ յատկապէս՝ հայ փոքրամասնութիւններու դէմ կատարուած անարդարութիւնները, հարստահարութիւնն ու սպանդը կը ներկայացնէ:

80-ական թուականներուն ծայր առաւ Ջարդէն վերապրողները տեսագրելու, յիշողութիւնը արձանագրելու շարժումը: Անրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) ՄԱՅՐԻԿ-ը առաջին ֆիլմն էր, որ իբր Հայ, հայկական կոտորածը պաստառին վրայ կը ցուցադրէր: Աղէտին մասին ֆիլմ մը չէր, այլ՝ իր կեանքին վերջին պահուն միջազգային համբաւ վայելած բեմադրիչի մը ընտանիկենսագրութեան պատումը, որ հակառակ իր թերութիւններուն, հայ հասարակութեան համար զգացական ու խորհրդանշական կարեւորութիւն ունեցաւ: ՄԱՅՐԻԿ-էն առաջ, Հենրիկ Մալեանը, ՆԱՀԱՊԵՏ-ի մէջ տեղահանութեան տեսարաններ ունի, սակայն ոչ՝ Ջարդի: ՄԱՅՐԻԿ-ով կը քանդուէր, ութ տասնամեակներու Թրքական պետական ճնշումներու եւ ընդդիմութեան պատճառով, մեծ պաստառին վրայ միջազգային հասարակութեան հայկական ցեղասպանութիւնը ներկայացնելու արգելքը:

Եղոյեան ԱՐԱՐԱՏ-ով կը կարեւորէ պատկերին վերակերտումը: Ինչպէ՞ս ստանձնել անցեալը, դէպքերէն ութսունհինգ տարիներ ետք ու զայն հաշտեցնել այժմէական լինելութեան, այլապէս՝ անձնական, ընկերային, մարդկային բազմատեսակ տագնապներուն հետ: Ստանձնել անցեալը՝ այսինքն ստանձնել պատմութիւնը Եղեռնի սերունդին ու անոնց յաջորդող սերունդներուն, անոնց որոնք կրցան ու որոնք չկրցան հաշտուիլ, ըմբռնել եղածը: Արուեստի ու Եղեռնի պատկերացման խնդիրը հիմնական թեմաներէն մէկն է շարժանկարին: Կորքիի եւ Էտուըրտ Սարոյեանի հայեացքները երկու բոլորովին տարբեր, հակոտնեայ գեղարուեստական մերձեցումներ են. առաջինը՝ յուզումի, ապրումի ճշմարիտ արտայայտութեան բանաստեղծական տագնապի, իսկ երկրորդը՝ ցուցադրութեան, զգացականը շարժող, խորհրդանիշերու կառչող, դէպքերու խորին ընկալումէ զուրկ:

Եղոյեան կ'արծարծէ նիւթը, սակայն, ինք եւս, իբր ԱՐԱՐԱՏ-ի պատկերահան, հակադրութեան առջեւ կը գտնուի, չկարենալով համոզիչ կերպով վերակերտել արհաւիրքը: Ձեւով մը, ինք նաեւ Սարոյեանի դերին մէջ կը գտնուի, որքան ալ Սարոյեանի տիպարը մեզ յիշեցնէ ՄԱՅՐԻԿ-ի Անրի Վէրնէօյը: Կորքին կը մնայ արուեստաբան Անիին երեւակայութեան անձը, զոր Սարոյեան կ'ուզէ իր շարժապատկերին գլխաւոր դերակատարը դարձնել, առանց կարենալ անոր գեղարուեստական ոգիին մերձենալու:

ԱՐԱՐԱՏ-ը, նաեւ, ինքնութեան հարցադրումի փորձն է, Եղեռնը ապրած հաւաքականութեան երրորդ կամ չորրորդ սերունդի զաւկին կողմէ: Առաջին համարձակ հարցադրումը, կրկնակի արմատախիլ եղած սերունդին՝ Թրքահայաստան – Միջին Արեւելք, Միջին Արեւելք – Արեւմուտք: Սերունդի մը ներկայացուցչի, որուն զլացուած է յիշողութեան փոխանցման հաւաքական փորձընկալումը: Նիւթը կը զարգանայ, ներքին, ընտանեկան ու բազմամշակոյթ ընկերութեան բարդ վիճակի բեմադրութեամբ, եռոտանի բազմայարկ աշտարակի կառոյցն ունի, ներքին բազմաթիւ իրար կապող անցքերով, շինութիւն մը որու միջոցով Եղոյեան կը փորձէ վերադառնալ Արարատին խորհուրդը, ինքնութեան ճամբան, բացակայ հօր յայտնաբերումը, որ ֆիլմին առանցքը կը կազմէ:

Րաֆֆին, ներկայացուցիչը այդ տագնապին, որուն մահացած հայրը ահաբեկիչ մը եղած է անցեալին, Սարոյեանի Եղեռնի նուիրուած ֆիլմի նկարահանման աշխատանքին կը մասնակցի, կը բախի Թուրք դերասան Ալիին ցեղասպանութեան ժխտողականութեան: Իր խորթ քրոջ եւ հոմանուհի Սելիային ճամբով է որ հօր ոգիին փնտռտուքին կ'ելլէ: Սելիան ալ կը տառապի իր հօր անձնասպանութենէն, որուն համար կը մեղադրէ Րաֆֆիին մայրը, որ անցեալին իր հօր կինը եղած էր, այսինքն իր խորթ մայրը: Եղեռնի նիւթը եւ Սելիային խրախուսանքը, Րաֆֆին կը մղեն ինքնագլուխ, արկածախնդրական, վտանգաւոր ճամբորդութեան մը՝ վերադարձ պապենական երկիր, արգիլուած շրջան մը, իր մէջ ծայր առած հարցադրումներուն պատասխանը գտնելու:

Իր ապրումներուն ու փորձառութեան ականջալուր կ'ըլլանք Գանատա վերադարձին, մաքսատան պաշտօնեայ Տէյվիտի հարցաքննութեան ժամանակ: Զարտուղի հեղինակային բեմադրութիւն մը, որ Րաֆֆին պիտի պատմել տայ իր ընկալած, իւրացուցած ցեղասպանութեան պատմութիւնը եւ միաժամանակ ցուցադրէ վիտէոյի վրայ տեսագրուած պատմական Հայաստանի յուշարձաններ՝ Աղթամար, Անի, Արարատ: Րաֆֆին ձգտումը իր պատմութիւնը, անցեալը գիտնալու, պապենական երկիրը այցելելու, խաթարուած է թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան արարքով: Մաքսատան պաշտօնեան կը հաւատայ Րաֆֆիին անկեղծութեան: Զինք ազատ կ'արձակէ, յիշելով իր զաւկին անառակութիւնը, որ մերժած էր իր հեղինակութիւնը, հայրութիւնը, արգիլելով իրեն իր թոռնիկին այցելելու իրաւունքը:

Րաֆֆիին անդրադարձը իր պատմութեան, անոր վերստանձնումը արդեօք երաշխի՞ք մըն է ինքնութեան կայացման. իսկ լեզո՞ւն, մշակոյթը՞: Աղթամարի եկեղեցւոյ «Յիսուսի եւ Աստուածամօր» քանդակը, արդեօ՞ք ներշնչման աղբիւրն է Կորքիի «Արուեստագէտը եւ իր մայրը» պաստառին: Եւ այլեայլ հարցումներ, որոնցմով հարուստ է ԱՐԱՐԱՏ-ը, որոնք սակայն Արարատի խորհուրդին նման կը մնան անթափանցելի:

Խորքին մէջ, Տէյվիտը, մաքսատան պաշտօնեան, որ ցեղասպանութեան յիշողութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի, ոչ ալ մասնաւորապէս հետաքրքրուած է նիւթով, միակ անձն է, որ խղճահարութիւն կ'ապրի, մարդկային ազնուացումի գեղեցիկ պարագայ մը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարեկան 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տարեկան 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.550 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.550

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ՁԱՅՆԵՐՈՒ 34°/₀-ՈՎ ԷՐՏՈՂԱՆ ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑ

Պատմական յաղթանակ մըն է զոր տարաւ Թուրքիոյ իսլամական Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութիւնը (Ա. Ք. Փ.) ձայներու 34,1%-ով, ինչ որ բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ իրեն Ազգ. Ժողովին մէջ, 550-ի վրայ 362 աթոռներով: Այս չափաւոր իսլամականները, զորս կը ղեկավարէ Պոլսոյ նախկին քաղաքապետ Ռեճէփ Թայիփ Էրտողան, տրամադիր են ժամ առաջ մաս կազմելու Եւրոպական Միութեան եւ այդ ուղղութեամբ նոր քայլեր առնելու, մնաց որ նման արդիւնք մը հեռու է խանդավառելէ Եւրոպացիները:

Իսլամականներու յաղթանակէն անդին, աւանդական կուսակցութեանց պարտութիւնը յատկանշական է եւ ապտակ մը կը նկատուի գլխաւորաբար իշխանութեան գլուխ գտնուող Էճէվիթի համախմբումին համար: Ուրեմն, իսլամականները առանձին պիտի ղեկավարեն երկիրը, ոչ մէկ զինակցութեան կարիքն ունին եւ կը թուի որ մասնակցող 16 կուսակցութիւններէն կրնան ներկայացուցիչ իսկ չունենալ Ժողովին մէջ: Անհրաժեշտ է ձայներու 10% ունենալ առնուազն, ինչ որ իրենց պարագան չէր: Ցիշենք նաեւ որ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է Թուրքիոյ մէջ, ինչ որ ցոյց կու տայ ժողովուրդին տրամադրութիւնը: Էրտողանի կուսակցութիւնը մէկ տարուան կեանք ունի եւ առաջին անգամն է որ ընտրութեան կը մասնակցէր, ծնունդ առած էր իսլամապաշտ կուսակցութեան արգիլման վաղորդայնին: Ամէն պարագայի մէջ, հարուածը ծանր է «աշխարհական» Թուրքիան ջատագովողներուն համար եւ որքան ալ «չափաւոր» որակուին նոր ղեկավարները, ոչ ոք կրնայ համոզուիլ որ նման կուսակցութիւն մը կը հրաժարի իր գաղափարականէն: Եթէ, սկզբունքով, վարչապետ պէտք է դառնայ կուսակցութեան ղեկավարը, այս պարագային կարելի պիտի չըլլայ, քանի Էրտողան ընտրելի չէր: Իսլամական այս յաղթանակը կը վերագրուի գլխաւորաբար երկրին ծանր վիճակին, աւելի քան երկու միլիոն գործազուրկներ, կաշառակերութիւն, դրամի 60%-ի արժեզրկում եւլն. եւլն.: Իսլամականներէն զատ, միայն Տ. Պայքալի Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւնն է որ մուտք պիտի կարենայ գործել Ազգ. Ժողով, ձայներու մօտ 19%ը ստացած ըլլալով: 10%-ի անհրաժեշտ համեմատութիւնը դրուած էր անցեալին, մանաւանդ որպէսզի քրտական կուսակցութիւն մը չկարենայ Խորհրդարան մուտք գործել:

Միացեալ-Նահանգները գոհ չեն Թուրքիոյ այս ընտրութենէն, որովհետեւ իսլամականները բուռն կերպով դէմ են Իրաքի վրայ որեւէ յարձակումի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ի Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները պատճառ եղան որ, մամուլը լայն տեղ տայ Թուրքիոյ եւ ծանրանայ մանաւա՛նդ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան վրայ: Այդ առնչութեամբ, այլապէս հետաքրքրական էր «Ֆիկառօ»յի Նոյեմբեր 2/3-ի թիւը, ուր լրատուութեան բաժնէն զատ «Վիճարկումներ եւ գաղափարներ» էջին վրայ տեղ գտած էին երկու յօդուածներ, թեր ու դէմ: Առաջինը, թեր, ստորագրած էր Կի Սորման: Ան ամէն ջանք կը թափէր փաստելու համար որ, ինչպէս կը մատնանշէր իր խորագիրը՝ «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ է»: Թուելով հակառակորդներու դրդապատճառները, կը փորձէ ջրել անոնց բոլոր պատճառաբանութիւնները ու չուզելով անդրադառնալ Թուրքիոյ նկարագրին, անոր ժողովրդավար թէ ոչ վարչակարգին եւ մահմետական կրօնքին եւ աշխարհագրական դիրքին, կը նախընտրէ խնդրոյ առարկայ ընել Եւրոպան եւ հարց տալ՝ «Եւրոպան աշխարհագրութի՞ւն մըն է»:

Աւելի տրամաբանական է, ըստ մեզի, պատուական նահանգապետ՝ Լուի Մոբէլի յօդուածը, որուն խորագիրն է «Ո՞ր Եւրոպայի մասին է խօսքը»:

Ան կը չէզէ որ եթէ փափաք կայ համատարր եւ սակայն եղբայրական Միութիւն մը կառուցանելու, Թուրքիա պահանջուած ոչ մէկ չափանիշի կը պատասխանէ: Դիտել կու տայ որ երկրին միայն 3%-ը Եւրոպա կը գտնուի, մինչ գլխաւոր տարածութիւնը կ'երկարի ծաւալուն Անատոլուի վրայ, անցեալին կոչուած փոքր Ասիա: Զուգեր մինչեւ խաչակրութիւն երթալ, յիշել Հայոց ցեղասպանութիւնը որ աւելի քան մէկ միլիոն զոհ պատճառեց ու կ'ըսէ յիշենք միայն Օսմանեան գրաւումը, որ եօթը դար տեւեց եւ այն հակազդեցութիւնները որոնք հետեւեցան Թուրքերու նկատմամբ պալքանեան ժողովուրդներու մէջ: Հակառակ տարուած յառաջդիմութեան աշխարհական գետնի վրայ, Թուրքիան մահմետական քաղաքակրթութեան կապուած է, ուրեմն չի բաժներ եւրոպական քաղաքակրթութեան արժէքները: Ու յօդուածագիրը երկարօրէն կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ Թուրքիա չի կրնար Եւրոպայի անդամ ըլլալ, ոչ կոչումն ունի, ոչ անհրաժեշտ քաղաքական կայունութիւնը, ոչ ժողովրդավար գործելակերպ մը, ոչ տնտեսական զարգացում մը որ համապատասխան է Եւրոպական Միութեան միւս պետութեանց: Դեռ կը յիշէ Կիպրոսի հարցը, եւ այլ խոչընդոտներ, այս բոլորը, սակայն, կ'եզրակացնէ թէ պատճառ չեն որ Եւրոպական Միութիւնը լաւ յարաբերութիւններ չասնի Թուրքիոյ հետ:

Այս յօդուածներուն կից կայ «ընթերցողին նամականին»: Հոն ալ, Մէզոն-Լաֆիթէն Միշէլ Գամպուրնաք նոյն հարցին անդրադառնալով հարց կու տայ՝ Թուրքիա կոչումն ունի՞ Եւրոպական Միութեան մաս կազմելու: Իր պատասխանը ժխտական է եւ ինք ալ չի բացառեր Օսմանեան կայսրութեան անցեալը:

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի (Նոյեմբեր 3) խմբագրականը, զոր ստորագրած է Ժան-Գլօտ Մօրիս ընդհանուր ձեւով գովքը կը հիւսէ Թուրքիոյ, կը յիշէ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը», Բիւզանդիոնն ու Պոլիսը, փաստելու համար, որ գոնէ երկու դարէ ի վեր Թուրքիա Եւրոպայի կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ՎՐԱՍՏԱՆԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ

Շամիլ Բասայեւ, չէչէն ծայրայեղ հրամանատարը ստանձնեց Մոսկուայի թատրոնի ահաբեկչական արարքին պատասխանատուութիւնը: Հոկտ. 31-ին է որ Բասայեւ ճշդած է որ նախագահը՝ Մասխադով տեղեակ չէր եւ այդ պատճառաւ ներողութիւն խնդրած է իրմէ եւ խնդրած որ զինք պաշտօնազրկէ իր բոլոր պաշտօններէն, խոստանալով ավելի «չարունակել պատերազմը, ոչ միայն Չէչէնիոյ, այլեւ Ռուսաստանի մէջ, յարձակողին հողին վրայ»: Բասայեւ պատասխանատուն էր նաեւ 1995-ին ահաբեկչական արարքին (Բուդիէննովսկ) որուն յաջորդած էին առաջին բանակցութիւնները Ռուսաստանի հետ: Բասայեւի վերագրուած յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի նաեւ՝ «Ռիատուսալիհին (Արդարներու պարտէզ) խումբին 40 նահատակներու յաջողութեամբ տարին գործողութիւն մը Մոսկուայի թշնամի գիծերու սրտին վրայ: Իր նպատակն էր վերջ տալ պատերազմին, չէչէն ժողովուրդի ցեղասպանութեան եւ, ի հարկին, ցոյց տալ աշխարհին որ ռուս ղեկավարները կրնան, առանց վարանումի իրենց իսկ քաղաքացիները բնաջնջել իրենց մայրաքաղաքին սրտին վրայ»:

Ռուսաստան բացէ ի բաց ամբաստանեց այն երկիրները, որոնք ապաստան կու տան չէչէն պատերազմական ղեկավարներու: Ասոնց գլուխն է Թուրքիա, ապա՝ Սաուտի Արաբիա, Վրաստան, Ատրբեջան, Քաթար:

Վ. Պուտինի յատուկ խորհրդականը Սերգէյ Եաստրժեմպսկի չեշտած է. - «Փաստաթղթեր ունինք Թուրքիոյ նկատմամբ, ուր յաճախ տեսնուած է Մովլադի Ուդուգով» (որ իսլամապաշտ Շարժումի ծայրայեղ մը կը նկատուի):

Թուրքիա - Ադրբեջան - Վրաստան առանցքը ռուսական իշխանութիւններուն կողմէ ցանց մը կը նկատուի զոր չէչէն մարտիկները կը գործածեն:

Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, ռուսական զինուորական թռան մը վար առնուեցաւ Չէչէնիոյ անկախապաշտներուն կողմէ: Ինը Ռուսերն ալ մահացան:

Ռուսաստանի Դուման (Երեսփոխանական Ժողով) լայն մեծամասնութեամբ օրինագիծ մը քուէարկեց որ կը սահմանափակէ «ահաբեկչութեան դէմ գործողութիւններու» լրատուութիւնը մեդիաներու կողմէ: Օրէնքը կը ճշդէ որ մեդիաները չեն կրնար տարածել լուրեր որոնք «արգելք կը հանդիսանան ահաբեկչութեան դէմ գործողութեան մը եւ (կամ) կը վտանգեն մարդոց կեանքն ու առողջութիւնը»: Չեն կրնար նաեւ հրատարակել լուրեր որոնք կը ծառայեն ծայրայեղ արարքներու քարոզչութեան կամ արդարացման:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ կեդրոնական շրջանը, Սան Ճուլիանօ տի Փուլիա գիւղը զոհ գնաց զօրաւոր երկրաշարժի մը, Հինգշաբթի, Հոկտ. 31-ին, որուն հետեւանքով քար ու քանդ եղաւ նախակրթարանը եւ փլատակներուն տակէն 26 մանուկներու եւ երեք չափահասներու դիակները հանուեցան: Վիշտէն անդին, բնակիչները մանաւանդ ծնողքները չկրցան զսպել իրենց բարկութիւնը: Երկրաշարժին ուժը 5,4 էր Ռիխթէրի վրայ: Հաստատուեցաւ որ գիւղը արձանագրուած էր երկրաշարժի ենթակայ շրջաններու ցանկին վրայ, բայց ցանկը մնացած էր դարակներու խորը եւ դպրոցի նորոգութեան ատեն նկատի չէր առնուած այդ պարագան: Իշխանութիւնները ամբողջովին պարպեցին գիւղը եւ բնակիչները փոխադրեցին վրաններու տակ: Զոհերու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, ներկայութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Պապն ալ ցաւակցական գիր մը ղրկած էր: Սիլվիօ Պէրլիւսքոնի առաջարկեց նոր գիւղ մը շինել միջնադարեան այդ վայրին բնակիչներուն համար, բայց բարկութիւնը հանդարտած չէ կեդրոնի իշխանութեան դէմ որ ժողովուրդը տեղեակ չէր պահած երկրաշարժի վտանգներէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախկին վարչապետ՝ Նեթանիահու հաւանեցաւ Արտաքին նախարարութիւնը ստանձնելու, պայմանաւ որ կանխահաս ընտրութիւններ ըլլան: Նախապէս ալ, Շարոն Շաուլ Մոֆազի յանձնած էր Պաշտպանութեան նախարարութիւնը: Միւս կողմէ, Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ ամբաստանած է իսրայէլեան բանակը որ պատերազմական ոճիրներ գործած է Նապլուս եւ Ճենին կատարած իր գործողութիւններու ընթացքին:

ԼԻՈՆԷԼ ՓՈՒԱԼԱՆ, Ֆրանսայի աւանդական հացի «հայրը», այսինքն ամէնէն համբաւաւոր հացագործը մեռաւ Հոկտեմբեր 31-ի գիշերը, իր վարած թռանը ծովը իյնալով, երբ կնոջը հետ կ'երթար Գանգալի բացը գտնուող կղզիի մը իր ապարանքը: Կը թուի թէ արկածը հետեւանք է մշուշին, քանի ինք ծանօթ էր որպէս վարպետ օդաչու: 57 տարեկան, Լիոնէլ շատ բան կը պարտի իր հօրը, որ Շեռշ-Միտի փողոցի իր փուռին մէջ կը յամառէր հին օրերու հաց թխել: 70-ական տարիներուն, երկու զաւակները՝ Մաքս եւ Լիոնէլ կռիւով բաժնեցին հօրը ժառանգութիւնը եւ մինչեւ այսօր կռիւը եւ մրցակցութիւնը կը շարունակուին համացանցի վրայ: Իր մարմինը շուտով գտնուեցաւ, բայց կնոջը մարմինը գտնելու փնտռտուքները արդիւնք չէին տուած:

ՌԱՖ ՎԱԼՈՆԷ, իտալացի ծանօթ դերասանը, մեռաւ Հոկտ. 31-ին, 86 տարեկանին: Համբաւը ծայր տուած է 1948-ին, երբ Սիլվանա Մանկանոյի հետ խաղացած է Ռի Ամէռօ մէջ: Ֆրանսայի մէջ կը յիշուի Թերէզ Ռաքէն ֆիլմը, Օպսէսիոնը, ունեցած է նաեւ ամերիկեան ժամանակաշրջան մը:

ՌԱՊԱԹԷՆ (Մարոք) 200 քմ. հարաւ, Էլ Ժատիտայի բանտին մէջ հրդեհ մը ծագած է Հոկտեմբեր 31-էն Նոյեմբեր 1 լուսնալիք գիշերը, որուն հետեւանքով 49 բանտարկեալ մեռած է, 89 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ՆԻՍԵՐԻՍ

Հոս անցեալին կար գիւղ մը, վանքին մօտ, ՉԸՆՁԸՌԼՈՒ անունով, որ գոյութիւն չունի: Հին վիճակագրութիւններ խառնելով, կ'իմանանք որ 1873-ին ունէր 707 բնակիչ 24 տարի վերջ այս թիւը բարձրացած է 1587-ի: 1914-ին հասած է մինչեւ 2652-ի: 25 տարի յետոյ մնացած է միայն 196 բնակիչ եւ 1955 - 1956 տարիներուն մնացեալներն ալ լքած, հեռացած են շրջանի Արմաշ եւ Սուրէնաւան գիւղերը:

Հին գիւղէն մնացած է աւերակ եկեղեցի մը, կանգուն պատերով, առանց տանիքի. կը ծառայէ որպէս ախոռ վրանաբնակ մի քանի եզիտի ընտանիքներու, ժամանակաւոր կերպով Արագածի շրջաններէն հոս հաստատուած, օգտուելու համար բացառիկ արօտավայրերէն:

Եկեղեցիի պատերուն մէջ ագուցուած են հին խաչքարի բեկորներ եւ արձանագրութիւն մը ուր կը յիշատակուի եկեղեցիին անունը Ս. ՍԱՐԳԻՍ եւ նորոգութեան թուական մը 1908:

Ամէնէն տպաւորիչը գիւղին գերեզմանն է: Հսկայ տարածութեամբ գերեզման մը, որ գետին փռուած տապանաքարերով, ուր քանի մը միջնադարեան սիրուն խաչքարեր ալ տեղ գրաւած են, Անտեան լեռներու մէջ կորսուած ԻՆՔԱ քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը գործէ: Խոսրովի անտառի արգելանոցի սահմանակից, ուր ծառի հետք չկայ: Կը խորհիմ որ 2000 մեթրէն աւելի բարձր է, Վարդենիսի եւ Գեղամայ լեռներով շրջապատուած, առանձնութեան, խոկումի, ստեղծագործութեան գաղափարական անկիւն մը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔԸ առանձնացած է, գիւղէն քիչ մը վար, իր հովանոցաւոր սիրուն գմբէթով, հեռուներէն մագնիսի նման մեզ կը քաշէ դէպի հոն:

Եկեղեցին նուիրուած Սպիտակաւոր Սուրբ Աստուածածնի, կառուցուած է 1301-ին (ճարտարապետ Բուտ) Տիկին ԳՈՆՑԱՆԻ (Օրբէլեան ընտանիքէն) պատուէրով: Ունի շատ սիրուն քանդակ մը, Տիրամայրը Յիսուս - Մանուկը գրկած, արեւմտեան շքամուտքի բարաւորին վըրայ, զոյգ հրեշտակներով շրջապատուած, գործ Սարգիս Վարդապետին:

Քանի մը քայլ անդին, դէպի հարաւարեւմուտք, բարձրացած է ԺԴ. դարուն, Օրբէլեաններու տապանատունը եւ երկու յարկանի եռաստիճան Եկեղեցի - զամբարանը:

1679-ին ահեղ երկրաշարժ մը փլած է զանգակատունն ու տապանատան տանիքը:

Մօտակայ վրանին այր մարդը, որ տարուած էր ոչխարները կթելու գործողութեամբ, կը պնդէ որ անպայման բաժակ մը թարմ կաթով հիւրասիրուիմ: Տիկինը եւ երիտասարդ աղջիկները, միաբերան, աւելի համոզիչ կը փորձէին դարձնել հրաւէրը: Եթէ գիտնային որ մօրս կաթէն կտրուելէն ի վեր, բերանս չեմ առած այդ սպիտակ հեղուկը, այնքան պիտի չպնդէին, բայց խօսած հայերէնին (որ աւելի հասկնալի էր քան մեր ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի խօսնակներունը) այնքան հաճելի էր որ հինգերս ալ, հոն կեցած էինք միայն խօսելու սիրոյն:

ԵՂԵԳԻՍԻ ՀՈՎԻՏ

Ամէն անգամ որ Հայոց աշխարհի պատմական հովիտներէն մէկուն մէջ խորանամ, կը կարծեմ որ լաւագոյնը գտած եմ: Այս տպաւորութիւնը գործեցին վրաս Հրազդանի, Աղստեւի, Դեբետի, Գնդեւազի, Նորավանքի եւ այլ հովիտներ, բայց երբ բախտն ունեցայ Արեւմտեան Հայաստանի պատմական մի քանի հովիտ այցելելու, ԱՐԱՔՍԻ, ՃՈՐՈԽԻ, այն ատեն զգացի որ չկայ լաւագոյն, կայ միշտ լաւագոյնին լաւագոյնը... Հրաշք երկիր մըն է մերինը. ո՛ր անկիւնէն դիտես կը սիրահարիս:

Բարեկամ մը թելադրեց ԵՂԵԳԻՍԻ հովիտը մտնել: Մտայ. սիրահարեցայ: Արդեօ՞ք այս տարուան բացառիկ կանանչապատումն է, գետերու, առուակներու յորդահոս վազքը՞, Ալիշանեան դպրոցական նստարաններէն անջնջելի քերթուածի մը արձագա՞նգը...

Հայոց աշխարհիկ, գարունդ է հասել
Ահա գեղեցիկ գարուն քո եկել.
Ով դու ի վաղուց մոռցուած հայրենիք
Ով դու իմ սրտիս անմոռաց տեղիք:

Ահա գարունիկդ հասել է հասել
Աւագ Մասեաց ծայրն ընդ քեզ հաշտ հայել
Այն սեւ սեւ ամպերն են դարձել ի փախ
Այն ճերմակ ճերմակ սարերն են անվախ

Ջրնիկն ի ծոցին բացել է ճանպար
Քաղցրիկ կրկըջով գլորէ գետս հազար.
Ձայն բարձր ժայռից որ երկնուց են մօտ
Կենաց օրհնութեան ծագէ առաւօտ:

Ահա քո բլուրներն Հայոց աշխարհիկ,
Այն քո բիւր բլուրներ ու բիւր վըտակիկք,
Հազար քո ձորերդ ու հազար քո դաշտ
Տարան ցուրտ ձըմեռդ ու ձիւներըդ շատ...

Եղեգիսի հովիտին առաջին պատմական գիւղը ՇԱՏԻՆՆ է, Եղեգնաձորէն ութ քիլոմեթր հիւսիս Եղեգիս գետակի ափին, որ այս օրերուս հունէն դուրս ելած, գըրաւած էր մօտակայ ծառաստանները:

Երկու հազար եւ աւելի բնակիչ ունեցող գիւղին տուները շատ չեն տեսնուիր: Թաղուած են պտղատու ծառերու եւ այգիներու մէջ:

Շատինի մէջ եւ չուրջը գտնուող յուշարձանները, ցոյց կու տան թէ որքան հին է ան: Շուրջ չորս հազար մեթր գիւղէն կը գտնուի ՇԱՏԱՆԵԱՑ ՎԱՆՔԸ որ եղած է գրչութեան կեդրոն: Առաջին անգամ յիշատակուած Ստեփանոս Ասողիկ Վրդ.ի կողմէ, Ժ. - ԺԱ. դարուն: Ստեփանոս Օրբէլեան հիմնարկութեան թուականը կը դնէ 929-ին: Կանգուն է Ս. Սիոն եկեղեցին եւ կը տեսնուին գաւիթի աւերակները: Հոս թաղուած է Առաքել Սիւնեցին: ԺԻ. դարուն հոն ապրած են 90 միաբաններ:

Ահա թէ ինչ կ'աւանդէ մեզի Սիւնիքի պատմիչ՝ Ստեփանոս Օրբէլեան.

- «Երանելի եպիսկոպոսն Սիւնեաց Յակոբ յամի 929, պատահեալ ի տեղի մի յեղեգեաց ձորի, ի վերայ Ոստին գեղջ, եւ յոյժ հիացեալ ընդ նա վասն առաւել գեղեցկութեան վայրացն եւ յոյժ զառանց եւ ապահով գոլոյն, եւ շարժեալ ի վերին տեսչութենէն սկիզբն առնէ շինուածոյ, հրամանաւ Սմբատայ իշխանի եւ Սոփիայ կնոջ նորա, եւ Սահակայ եւ եղբօր նորին. եւ կանգնէ ի նմա տուն Աստուծոյ ի քերածոյ վիմաց եւ զանազան երանգօք զարդարէ զնա ի նկարս գեղեցիկս...»: - (Ալիշան ՍԻՍԱԿԱՆ էջ 159):

ԵՂԵԳԻՍ

Եղեգիք կամ ԵՂԵԳԵԱՑ ԱՒԱՆ, Շատինէն դէպի վեր, չորս քիլոմեթր երկայնք ունեցող Միջնադարեան քաղաքի մը քարուքանդ եղած փլատակներն են: Լեռնանման տպաւորիչ քարակոյտեր, Եղեգիս գետակի երկայնքին, անցեալին մինչեւ 10 հազար բնակիչ ունեցած է. բայց քարակոյտերէն ոչինչ մնացած է: Ալիշան օտար ճամբորդի մը գրութիւնը կը մէջբերէ ուր կ'ըսէ կային ճամբաներու, պալատներու եւ բազում եկեղեցիներու աւերակներ (Սիսական 146): Նման աւերակի հետքերու չհանդիպեցայ. միակ կանգուն եւ նորոգուած յուշարձանը Օրբէլեան իշխաններու տոհմական տապանատունն է ուր խաչքարի վրայ կայ 1280 թուականը:

Վերջնական պաշտօնական քարտէս մը մինչեւ որ լոյս չտեսնէ, շատ մը տեղանուններու կարգին, հո՛ս ալ շփոթութիւն մը ստեղծուած է անուններու: Նոյնիսկ տեղացիները յստակ պատասխան մը չկրցան տալ թէ ո՞րն է այս գիւղերէն Շատինը, Եղեգիսը, Ալայազը, Արատեսը: Չեմ հասկցած ինչպէ՞ս այս հրաշալի վայրերը, մինչեւ Արցախի պատերազմը եղած են ազերիական գիւղեր, ինչպէս շատ մը լաւագոյն բնակարաններ Լոռիէն մինչեւ Մեղրի: Եթէ պատերազմը ինքն իր մէջ անընդունելի եւ մերժելի է սկզբունքով, բայց Ղարաբաղինը՝ Արցախէն առաջ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ազատագրեց Թուրք - թաթարական բազմածին եւ անաղմուկ գրաւումէն, որ սկսած էր իսկական վտանգ մը դառնալ Հայաստանի փոքր տարածքին: Սովետահայ պատասխանատուները այս ուղղութեամբ դատապարտելի թուլութիւն ցոյց տուած են ոչ միայն հանդէպ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ որ իրենց յանցանքով կորսնցուցինք, եւ ԱՐՑԱԽԻՆ, որ դարձեալ պիտի կորսնցնէինք իրենց յանցանքով, եթէ Ղարաբաղցին ինք ոտքի չելլէր եւ Ղարաբաղի Կոմիտէն կնդրուկ չցանէր բոցին վրայ, այլ Հայաստանի շատ շրջաններու մէջ անաղմուկ կերպով ազերին դարձած էր ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ եւ ուշ կամ կանուխ կրնար մեծ վտանգ ներկայացնել Հայաստանի իսկ հողային ամբողջականութեան: Թրքական եւ ազերի սահմանին բոլոր տարածքները շրջապատուած էին իրենց գիւղերով... հայ կոմունիստներու մեղաւոր անտարբերութեամբ:

Արցախի հերոսները, գործնականին մէջ իրենց նահատակութեամբ, ազատագրեցին Հայաստանն ալ որ այսօր կրնայ հանգիստ սրտով յայտարարել թէ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԻԱՁՈՅԼ, ՄԻԱՏԱՐՐ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԿԻՐՆ է եւ այդ իսկ պատճառով, ստացած է յատուկ ինքնութիւն մը եւ իրաւունքներ, ազգային եւ կրօնական անդաստաններէն ներս, որոնց մասին աւելի վերջ պիտի անդրադառնամ:

Եղեգիսի բարձունքին տիրողը ՍՄԲԱՏԱԲԵՐԴՆ է, ուր անկարելի եղաւ մօտենալ, գետին յորդելուն պատճառով, բայց յայտնի էր որ իր անցեալի փառքէն շատ բան չէր կորսնցուցած, գոնէ հեռուէն դիտուած: Գիւղի մուտքին, պատով շըրջապատուած խաչքարերու սիրուն բակ մը կայ ուր կ'աւանդուի որ թաղուած է Սմբատ Իշխան: Գիւղի երկրորդ կարեւոր եկեղեցին կեդրոնագմբէթ փոքրիկ գլուխ - գործոց մըն է, տուներու ետեւ ծածկուած. իսկ ԶՈՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ գիւղի ամենաբարձր սահմանին վրայ, իր տեսակին մէջ բացառիկ կառոյց մըն է, կազմուած միակ ծածկուած խորանով մը, առանց գմբէթի, առանց փակ երդիքի, այլ ուղղուած բաց տարածութեան մը վրայ, ուր ըստ աւանդութեան, Հայոց բանակը կը հաւաքուէր, Ս. Պատարագին ներկայ կ'ըլլար, կը հաղորդուէր, հուսկ կը նետուէր պատերազմի դաշտ:

Եղիշէի յիշատակած Վարդանանց զինուորներու աղօթքը եւ հաղորդութիւնը Աւարայրի դաշտին վրայ, այս լեռնահովտին մէջ թողած է ժողովրդական աւանդութիւն մը, որուն համաձայն Աւարայրին յաջորդող ազատագրական պատերազմներու վերջին մարտերը, մղուած են այստեղ եւ շրջանին մէջ պահպանուած գերեզմանները, կը վերագրուին այդ մարտերուն մէջ զոհուած մարտիկներուն:

Մինչեւ Եղեգիս բարձրանալ եւ պատմական ՅԱԽԱՑ ՔԱՐԻ ՎԱՆՔԸ չայցելել պիտի նմանէր աղբիւր երթալ եւ ծարաւ վերադառնալու: Ճիշդ այդպէս եղաւ՝ աղբիւրի եւ ջուրի պատճառով ... ոչ մէկ կերպով կարելի էր մօտենալ վանքին... առատ ջուրերէն:

(Շար. 11)

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՋՈՀ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Ե.

ՎՏԱՆԳԸ ՀԱՍԱԾ Է ԿՈԿՈՐԴԻՆ...

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Վստահ եմ՝ հրաշքներու հաւատացողներ դեռ կան, թէեւ հրաշքներու դարը վաղուց թողուցած ենք մեր ետին:

Կրկին վերամուտ է: Նոր վերամուտներ պիտի շարունակեն հետեւիլ:

Հայ դպրոցը, ի մասնաւորի Լիբանանի մէջ, հիւանդ է: Ենթակայ՝ լուրջ եւ աննախընթաց տագնապի: Ախտաճանաչումը, ախտաճանաչումները, վերլուծումները, կը յանգին նոյն եզրակացութիւններուն. կարիքը ունինք անհրաժեշտ արմատական լուծումներու, որոնք ըլլալու են ամբողջական եւ հաւաքական ու համատեղ ծրագրաւորումով ու ճիգերով: Պատասխանատու դերակատարները հեռուները փնտռելու չենք: Մեր մէջն են անոնք:

Ա. - Կրթական պատասխանատու մարմիններ - Կրթական Յանձնախումբ, Ուսումնական Խորհուրդ, Կրթական մարմին կոչուին անոնք թէ այլապէս: Ուշադիր ըլլալու է, որ այս մարմիններուն անդամները ըլլան ատակ, ըլլան գիտակ կրթական հարցերու, թէկուզ եթէ մասնագիտութեամբ պատկանած ըլլան տարբեր բնագաւառներու: Այս պարագան առաւելութիւն համարելու է եւ ոչ թէ՝ անպատեհութիւն:

Բ. - Տնօրէնութիւններ - տնօրէններու ընտրութիւնը կատարել անաչառութեամբ: Յարմարագոյն թեկնածուները, զինուած համապատասխան վկայականներով ու կրթական - վարչագիտական կարողութիւններով: Հատուածական, թաղային ու պարտուղի մտայնութիւններ ու հաշիւներ անտեսելով ու արհամարհելով:

. - Ուսուցիչներ - ուսուցչական կազմերը ենթարկել անհրաժեշտ վերաւորակաւորման, սեմինարներու, գիտաժողովներու եւ մասնագէտ մանկավարժներու առաջնութեամբ: Պետական նորագոյն որոշումները կը պարտադրեն, որ բոլոր մակարդակի դաստիարակները, կրթական մշակները ունենան պահանջուած մակարդակով ուսում, համալսարանական համապատասխան վկայական եւ ուսուցման յատուկ վկայագիր: Ուստի, հայկական վարժարաններու պատկան մարմինները, առաջին հերթին, առաջնորդուելու են այս մտահոգութիւններով եւ պարտադրանքներով: Արհեստավարժ ուսուցիչին տրուելու է առաջնահերթութիւնը, անկէ պահանջելով առաւելագոյնը, նուիրումն ու աշխուժութիւնը:

Դ. - Հայկական վարժարաններու վերամիաւորում, միացում - նոյն յարանուանութեան, կազմակերպութեան, ուղղութեան պատկանող վարժարանները համախմբել, միաւորել, առաջքը առնելու համար անհարկի նիւթական մսխումներու եւ անհաշիւ վատնումներու: Անշուշտ որ այս պարագան պիտի ենթադրէ ուսուցչական կազմերու սեղմում: Անհրաժեշտ քայլ մը այս մէկը, որ հաւանաբար պիտի պահանջէ «զոհեր»: Այդ զոհողութիւնը կատարելու է: Քաջ որոշումով, սակայն լուրջ եւ առարկայական մօտեցումով, որպէսզի փորձառու եւ ատակ կրթական մշակներ զոհ չերթան ոչ - կրթական մտահոգութիւններու եւ վարչական կողմնակալ կարգադրութիւններու:

Այստեղ, փակագիծ մը բանալով, կ'արժէ անդրադառնալ պարագայի մը, որ յաճախ կ'անտեսուի եւ մնայուն կերպով կ'անգիտակցուի գրեթէ բոլորին կողմէ:

Ուսուցիչը, հինէն եկող աւանդութեան դարձած սովորութեամբ, կը նկատուի հասարակութեան «աղքատ ազգական»ը: Անճիշդ կեցուածք եւ ըմբռնում է այս մէկը, յատկապէս ներկայ ժամանակներուն: Մինչեւ 70-ական եւ 80-ական թըւականներու սկիզբը, լիբանանեան ընկերութեան ողնաշարը կը նկատուէր միջին դասակարգը, իր տնտեսական ազդու ներկայութեամբ եւ վայելած նիւթական բարուոք վիճակով: Այսօր, այդ միջին

դասակարգը անհետացած է: Պաշտօնեան, որ երէկ միջին դասակարգին մաս կը կազմէր, աղքատացած է, ինչպէս մանր առեւտրականները, խանութպաններու եւ միջակ կարողութեան տէր այլ մասնագիտութիւն ունեցող անձերու հսկայ բանակ մը: Այսօր, հաւատաք կամ ոչ, ուսուցիչը եկած է գրաւելու անհետացած միջին դասակարգին տեղը:

1996 թուականէն ի վեր, Լիբանանի տարածքին աշխատավարձի ոչ մէկ յաւելում կատարուած է պետութեան կողմէ: Ուսուցիչներու պարագային, ճըշգրիտ, չարունակուած է երկու տարին անգամ մը աստիճանի (էշըլոն) յաւելում մը, որ 50 – 100 հազար լ. ոսկիի սահմաններուն մէջ կը տարուբերի: Ի դէպ, կրթական նախարարութեան տնօրինումով, ուսուցչական ասպարէզը ընդգրկող իւրաքանչիւր անձ, կը վճարուի ըստ վկայականի, պաշտօնապէս ճշդուած սակերով, որոնք մերօրեայ չափանիշներով, արհամարհելի չեն երբեք: Օրինակ մը տալու համար՝ ուսուցիչ մը, որ համալսարանական վկայական ունի (B.A. կամ B.S.), առաւել ուսուցման յատուկ վկայագիր (normal diploma) որպէս սկզբնական աշխատավարձ կը ստանայ շուրջ 600 ամերիկեան տոլար: Զմոռնալ որ պաշտօնական նուազագոյն աշխատավարձն է 200 ամերիկեան տոլար: Տակաւին, աշխատանքի աւարտի հատուցումի գիծով, ծառայութեան առաջին տասը տարիներուն յաջորդող քանամեակը երկուքով կը բազմապատկուի, իսկ երրորդ տասնամեակէն անդին՝ երեքով: Այսինքն՝ ուսուցչական ասպարէզի մէջ քառասուն տարի ծառայողի մը վերջնական հատուցումը կ'ըլլայ վերջին տարուան աշխատավարձը՝ բազմապատկուած 80-ով: Այս պարագան յատուկ է միայն ուսուցչական ասպարէզ ընդգրկողներուն:

Առարկողներ կրնան ըսել, թէ կարգ մը վարժարաններ, կրթական մշակներու աշխատավարձը վճարելու ի վիճակի չեն, մինչեւ իսկ անցնող կրթական տարեշրջանին բազմաթիւ ուսուցիչներ երբեք չեն վճարուած: Ասոնք պարագաներ են, որոնք կ'իյնան տնտեսական սուր տագնապէն տառապող հաստատութիւններու ծիրին մէջ: Մինչդեռ վերեւ տրուած բացատրութիւնը եւ յաւելումը կը վերաբերի բնական պայմաններու մէջ գործող վարժարաններուն: Իսկ միւսներուն պարագային՝ չվճարուող ուսուցիչներ կը շարունակեն պահել իրենց իրաւունքները:

Եթէ փակագիծը քիչ մը երկարեցաւ, այդ մէկը եղաւ գիտակցաբար, չշտելու համար երեւոյթը:

Ն. – Մնողէ – աշակերտ առընչութիւնը հայ դպրոցին հետ – ճիգ չխնայել՝ հայ ծնողներն ու աշակերտները կապուած պահելու հայ դպրոցին: Նախապէս խօսեցաւ հայ դպրոցէն դէպի պետական դպրոց եւ օտար, ոչ – հայկական դպրոց արտահոսքին մասին: Ուշադիր ըլլալ, չխրտչեցնել հայ աշակերտը, նմանապէս՝ ծնողքը: Հայ դպրոցին իրագործած կրթական պետական ծրագրին արդիւնքը, հայերէն լեզուով դասաւանդուող նիւթերը ծրագրել ու դասաւանդել այնպիսի ոճով ու եղանակով, որ անոնք յաւելեալ ու անտեղի բեռ չվերածուին: Այդպիսով ալ կատարեն ակնկալուած հայեցի դաստիարակութեան ծառայութիւնը:

Հայ ծնողներն ու աշակերտները հայկական վարժարաններէ ներս պահելու հիմնահարցը կը կայանայ յատկապէս անոնց նիւթա – տնտեսական վիճակին տրուած լուծումէն: Վերադառնալ 1980-ական թուականներու երկրորդ կէսին որդեգրուած լոզունգին. «նիւթական պատճառներով ոչ մէկ հայ աշակերտ դուրս մղել հայկական վարժարանէ»:

Իսկ ինչպէ՞ս ապահովել նիւթական կարիքները հայ դպրոցին: Այս հարցին արծարծումին կը յաջորդէ անմիջական ակնկալութիւն մը. արտաքին օժանդակութիւն, որուն հասցէն հեռուները կը փնտռենք՝ ովկիանոսի ափերուն կամ ովկիանոսէն անդին:

Մինչդեռ, այդ մէկը նախ եւ առաջ փնտռելու ենք մեր մէջ, այստե՛ղ: Եւ պիտի յայտնաբերենք այնպիսի՛ հրաշալի աղբիւրներ:

Այս պարագային, լիբանանահայութեան հոգեւոր պետերու նախաձեռնութեամբ ստեղծուելու է յատուկ մարմին մը, կրթական ու տնտեսական անաչառ մասնագէտներէ բաղկացած: Յայտարարուելու է «պատերազմական վիճակ»:

Լուծումներ, որքան ալ դառն երբեմն, պարտադրուելու են...:

Այլապէս՝ վտանգը հասած է կոկորդին, տեսանելի եւ անտեսանելի մագիլներ կը փորձեն խեղդամահ ընել հիւանդը:

Այլապէս՝ արդէն ուշ ենք, իսկ վաղն՝ երբեք գոյութիւն չունենար...:

Ժ. Դ.

(Վերջ)

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Գերմանիոյ մէջ դպրոցներու կրօնական դասաւանդութեանց մաս կը կազմէ նաեւ ծանօթանալ տարբեր յարանուանութեանց եկեղեցիներուն եւ անոնց հաւատքի մանրամասնութեանց:

Այս ծիրէն ներս, Լայխինկէն քաղաքի Ալպէր Շվայցէր դպրոցի 11-րդ դասարանի աշակերտները Յուլիս 9-ին այցելեցին Կէօփինկէնի հայկական Ս. Խաչ եկեղեցին: Աշակերտները ընդունուեցան եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արմաշ Աբղ. Նալպանտեանի, վարչութեան ատենապետ ՊՊ. Յակոբ Աւետիքեանի եւ Վարդգէս Պիպէռճեանի կողմէ: Արմաշ Աբղ. ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ աշակերտներուն Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան կարեւոր դրուագներուն, ինչպէս նաեւ ծիսական առարկաներու մասին: Հայ Եկեղեցւոյ եւ շրջանի դպրոցներու միջեւ յարաբերութիւններն ու համագործակցութիւնը կը նպաստեն երկու ժողովուրդներուն իրարու աւելի մօտէն ծանօթանալուն:

• Յուլիս 27-ին տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդի եւ Գերմանիոյ Հայ Ակադեմականներու Միութեան կողմէ կազմակերպուած հայ մանուկներու ճամբարի փակումը: Փակումին ներկայ էին Գերմանահայոց առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեան, Կեդր. Խորհուրդի ատենապետ Պ. Շաւարշ Յովասափեան, Ակադեմականներու Միութեան ատենապետը եւ անդամները, երախաներու ծնողքները:

Ճամբարի մէջ կը հանդստանային շուրջ 40 հայ երախաներ, որոնք իրենց հանգիստի ժամանակը կ'օգտագործէին Հայոց լեզուի, պատմութեան, կրօնքի, հայկական երգի ու պարի ուսուցմամբ: Մէկ շաբթուան ընթացքին անոնք ունեցան հիասքանչ առիթ մը ծանօթանալու մէկը միւսի հետ, բարեկամական կապեր ստեղծելու եւ ամենակարեւորը՝ իրենք զիրենք հայ զգալու:

Երախաները պատրաստած էին կարճ հանդէս մը, որու ընթացքին անոնք ուրախացուցին հիւրերն ու իրենց ծնողքները, մէկ շաբթուան մէջ պատրաստուած ճամբարին մէջ անոնց ձեռք ձգած արտասանութիւններով, երգերով եւ պարերով: Հանդէսի աւարտին, ճամբարին մէջ կազմակերպուած մրցումներուն յաջողած երախաները գովասանագրեր եւ փոքրիկ նուէրներ ստացան:

Հուսկ բանքով հանդէս եկաւ առաջնորդը, որ իր հայրական սիրոյ խօսքը ուղղեց ներկաներուն, շնորհաւորելով ճամբարին մէջ անոնց ձեռք ձգած արդիւնքներուն համար, մաղթելով որ յաջորդ տարիներուն նմանատիպ ճամբարներուն մասնակցող հայորդիներուն թիւը աճի:

• Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28-ին, Գերմանիոյ Վուփէրթալ քաղաքին մէջ հիմը դրուեցաւ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերակցութեան»: Հիմնադիր ժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին Արմին Թ. Վէկնէրի երկու զաւակները եւ Թոռը, ինչպէս նաեւ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերային Շրջանակը»: Հիմնադիր այս ժողովի ընթացքին քննարկուեցաւ եւ հաստատուեցաւ ընկերակցութեան կանոնադրութիւնը եւ ընտրուեցան անոր վարչական եւ հաշուեքննիչ մարմինները: Ուրախութեամբ կարելի է յիշել որ վերոյիշեալ մարմիններուն մէջ ընտրուած են Պէռլինի Հայ եկեղեցական համայնքէն Պ. Համօ Պետրոսեան եւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ՝ տոքթ. Սարգիս Քէհեաեան:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Վուփէրթալի թատրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նորակազմ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերակցութեան» հիմնադրման պաշտօնական հանդիսութիւնը, որուն ներկայ էր գերման եւ հայ ընտրեալ բազմութիւն մը: Պաշտօնական խօսքերու կողքին տեղի ունեցած գեղարուեստական յայտագրին մասնակցեցաւ նաեւ Տիկին Մելինէ Փօփոլեան (ալթօ): Օրուան հանդիսավարն էր Գրիգոր Մելիքեան (դերասան):

• Հոկտեմբեր 9-ին, Առաջնորդարանին մէջ Գարեգին Արք. ընդունեցաւ այցելութիւնը Կերհարտ Տունքէրի, որ Նորթրայն-Վէսթֆալիայի Աւետարանական եկեղեցւոյ նոր նշանակուած միջեկեղեցական ներկայացուցիչն է:

Պատուելի Տունքէր ինը տարի Թուրքիոյ մէջ ապրող Գերմանացիներու հոգեւոր ծառայութենէն ետք վերադարձած էր Գերմանիա իր նոր պաշտօնին եւ Առաջնորդարան իր այցելութեամբ ներկայացուց փնտռելը՝ առաջնորդելով Հայ եկեղեցւոյ հետ սերտ համագործակցութիւն:

Յետ նուէրներու փոխանակութեան, Գարեգին Արք. իր գոհունակութիւնը յայտնեց, շնորհաւորեց եւ յաջողութիւն մաղթեց պատուելիին:

• Հոկտեմբեր 10-ին Առաջնորդը ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի Մշակութային Յանձնախումբի պատասխանատու Տիկին Սէնոի Երտողանի այցելեց Ուրզուլա Շուլց - Տօրնպուրկի ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուած էր Քէօլնի Վէրնէր Քլայն կալէրիին մէջ:

Գերմանացի նկարչուհին Հայաստան կատարած իր բազմաթիւ այցելութիւններու ընթացքին նկատած էր որ տարբեր քաղաք ու գիւղերու մէջ ինքնատիպ են հանրակառքի կանգառները: Այս կանգառներու արուեստագիտական աչքով առնուած լուսանկարներէն ցուցահանդէսը հետաքրքրական էր ոչ միայն Հայերու, այլ նաեւ բազմաթիւ Գերմանացիներու համար, որոնք մեծ թիւով եկած էին ներկայ գտնուելու:

• Հոկտեմբեր 11-ին Առաջնորդը ընդունեցաւ այցելութիւնը Հայաստանի երկու գործարարներու՝ Սոկրատ Մկրտիչեան եւ Արմէն Մարտիրոսեանի, որոնք եկած էին մասնակցելու Ֆրանքֆուրթի գիրքերու միջազգային տօնավաճառին:

Յարգելի հիւրերը ներկայացուցին իրենց հրատարակութիւնները, որոնք մասնաւորապէս ուղղուած են երախաներու եւ երիտասարդներու հայեցի դաստիարակութեան, ինչպէս նաեւ հայ ուսուցիչներու եւ ծնողներու համար դաստիարակչական ուղիղ մեթոտներու:

Հրատարակութեանց մաս կը կազմեն արեւելահայերէն եւ դասական ուղղագրութեամբ պատրաստուած դասագիրքեր, ուղեցոյցներ, հոգեբանութեան եւ բարոյագիտութեան նիւթերով պատրաստուած բազմաթիւ հրատարակութիւններ: Զոյգ գործարարները ծրագրեր մշակած են նաեւ սփիւռքեան համայնքներու հետ յարաբերութիւններ մշակելով Հայաստանի մէջ կազմակերպել ուսուցիչներու եւ աշակերտներու ամառնային դասընթացքներ:

• Հոկտեմբեր 14-ին Առաջնորդ Գարեգին Արք. ընկերակցութեամբ տարկաւագներ՝ Գրիգոր Մարտիկեանի ու Վիգէն Շիրվանեանի այցելեց Ֆրանքֆուրթ - Էնքլհայմի Իի 7 անուն կալէրին, ուր կը ցուցադրուէին Թէնիզ Ալթի նկարները:

Տէնիզ զաւակն է Ալիյա Ալթի, որ վերջերս մօտէն հետաքրքրուելով իր արմատներով, վերադարձած է հայութեան: Ինք Սեւ Ծովու շրջանին մէջ որպէս Համշէնցի ծնած էր, եւ մինչեւ վերջերս ինքզինք կը նկատէր Թուրք: Համշէնցիներու հայկական ծագման մասին տեղեկանալէ ետք այս նիւթով գերմաներէն լեզուով թէզ մը պատրաստած է համալսարանին մէջ, որ նաեւ թարգմանուած ու հրատարակուած է յունարէն:

Ալիյա, որ Թուրքիոյ այժմու փոխ - վարչապետ Մէսութ Եըլմազի ազգականն է, իր հրատարակութեամբ բաւական աղմուկ յառաջացուցած է իր ազգականական շրջանակին մէջ:

Իր զաւկին՝ Տէնիզի մեծադիր բոլոր նըկարները կը ներկայացնեն Հայկական Եղեռնը եւ անոր տարբեր հանգրուանները:

• Գարեգին Արք. Հոկտեմբեր 17-ին ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Պրաունշվայկի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցած Եղեռնի Յուշարձանի մը բացման հանդիսութեան: Յուշարձանը կը պատկանի նոյն քաղաքին մէջ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին աքսորուած եւ ոչնչացուած Գնչուներուն, որոնք վեց հարիւր տարուան ներկայութիւն մը ունէին յիշեալ վայրին մէջ:

Յուշարձանի մնայուն վայրը պիտի ըլլայ քաղաքապետարանի շէնքը: Զայն պատրաստողն է Պրաունշվայկ ապրող Յովհաննէս Թօփեօլու անուն նկարիչը, որ նախկին Սեբաստահայ եւ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի աշակերտներէն եղած է:

Գարեգին Արք. Գերմանիոյ Գնչուներու Կեդրոնական Խորհուրդի Նախագահ Պէօհմէրին, ինչպէս նաեւ քաղաքապետ Տոքթոր Հոֆման ու Շրջանային Խորհուրդի Նախագահ Տոքթոր Աքսէլ Սայփային յայտնեց իր գոհունակութիւնը, որ յաջողած էին մասամբ դարմանել տուժած ժողովուրդի մը ցաւը, յոյս յայտնելով որ օր մը նաեւ յաջողի Հայոց Եղեռնի ցաւը դարմանել:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, 2002, Հոկտեմբեր 22

[illegible]

ԿԱՐՕ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Կարօ Քէշիշեանի լուսանկարները կը ցուցադրուին մինչեւ Նոյ. 16, Վենետիկ (Ca' Zenobio):

Արուեստագէտը ծնած է Վառնա (Պուլկարիա) 1946-ին: 1976-ին արժանացած է Օտեսայի Ֆոթօմարինա 76 միջազգային ցուցահանդէսի ոսկեայ մետալին: Յետագային մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Զուիցերիա, Թուրքիա, Ֆինլանտա, Ռումանիա, Դանիա, Ճափոն, Միացեալ - Նահանգներ: Այս անգամ կը ներկայացնէ 100 լուսանկարներ 1977-էն ցայսօր:

Ցուցահանդէսին առթիւ, լոյս տեսած է գեղեցիկ քաթալոկ մը, որու յառաջաբանը գրած է Սերճիօ Փոմփանելլը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԻՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 12-ին, Օնթարիոյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած տարեկան ճաշը, այս տարի տեղի ունեցած է ի պատիւ Կոմիտաս Քհնյ. Փանոսեանի, որպէս բարի գալուստի եւ ծանօթացման առիթ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Պօղոս Ճապրայեան, որ բարի գալուստի խօսքէն ետք, անդրադարձած է ձեռնարկին նպատակին: Ապա, Յակոբ Ճանպազեան հրաւիրուած է ներկայացնելու Կոմիտաս քահանան: Խօսք առած է հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Եզեկէլ Թիթիզեան, որու յաջորդած են Ժիրայր Կարպուչեան, Կարօ Փօստաճեան (Գանատայի Ազգային վարչութիւն) որոնք եւս բարի գալուստ մաղթած են նոր Հոգեւոր Հովիւին:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոն - եկեղեցի համալիրը ուխտագնացութեան վայրի վերածուած է Սեպտեմբեր 28-ին, ուր բազմութիւնը հաւաքուած է մասնակցելու համար կիրակնամուտքի արարողութեան, Մատաղի օրհնութեան եւ խրախճանքի երեկոյթին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են տաղաւարին տակ եւ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան խօսած է Ս. Գէորգի տօնակատարութեան մասին: Օրուան հանդիսավարը Մեսրոպ Պերճիքեան բեմ հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնի մասնակիցները: Խօսք առած է Ռուբէն Յակոբեան եւ յաջողութիւն մաղթած բոլորին:

(Շար. Ա. էջէն)

պատկանի: Ու երկարօրէն կը պաշտպանէ Թուրքիոյ դատը:

«Մոնտ» ալ, երկու յաջորդական օրերով (Նոյեմբեր 2 եւ 3/4) կը զբաղի Թուրքիայով:

Նոյեմբեր 3-ին Մշակոյթի նուիրուած էջին մէջ, Նիքոլա Շըվիրոն յօդուած մը ստորագրած է, որուն խորագիրն է՝ «Ազատութեան հով մը կը փչէ Թուրքիոյ երաժշտութիւններուն վրայ» ու վկայութեան կը բերէ Սեզէն Աքսուի յայտարարութիւնը. «Հայերէն եւ Թրքերէն երգեցինք եւ ինչպէս կը տեսնէք Թուրքիա միշտ կեցած է, կոտր կոտր չեղաւ»:

Նոյն թիւին մէջ, Նիքոլ Փոփ յօդուած մը ստորագրած է, նուիրուած Թրքական Քիւրտիստանին, ուր յոյս մը ծագած է որ այս ընտրութիւնը կրնայ թոյլ տալ որ էջ մը դառնայ եւ վերջ տրուի 15 տարիներու հակամարտութեան:

Յօդուած մըն ալ կայ Կիպրոսի հարցին նուիրուած: Հոն կը շեշտուի որ Թուրքիոյ յետագայ ղեկավարներուն համար, Կիպրոս եւրոպական առաջին փորձաքարն է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 1 / 4)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կը նախատեսուի Նոյեմբերի ընթացքին Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներու նոր հանդիպում մը: Անոր կը նախորդէ երկու նախագահներուն անձնական ներկայացուցիչներուն Թ. Մարգարեանի ու Ա. Ազիմովի հանդիպումը Եւրոպա - Ատլանտեան գործակցութեան խորհուրդին վեհաժողովէն առաջ: Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ ներկայացուցիչներու հանդիպումը Ղարաբաղի հարցին լուծումի շրջանակին մէջ նորութիւն չի կրնար արձանագրել, ընթացիկ հանդիպում է: Վ. Օսկանեան կարեւոր նկատած է այն որ Ազրպէյճան հարցը ռազմական ճամբով լուծելու միտում չունենայ:

ՆՈՐՕՐԻՆԱԿ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

«Առաւօտ» օրաթերթի Հոկտեմբեր 31-ի ամբողջ տպաքանակէն ոչ մէկ թիւ հասած է ընթերցողներուն: Վարչապետ Ա. Մարգարեան հրահանգած է երեւոյթին պատասխանատուներն ու պատճառները պարզել. Թերթին բաշխումի գործը ըստանձնած Հայմամուլ գործակալութեան տնօրէնը առաքումի բաժնի պատասխանատուին պաշտօնին վերջ տուած է, յանցաւոր նկատելով զայն: Բաժանորդագրութեան ու առաքման բաժնի փոխտնօրէնն ալ խիստ դիտողութիւն ստացած է, անհրաժեշտ հսկողութիւնը չկատարելու մեղադրանքով:

«Առաւօտ»ը հինգ հազար տպաքանակ ունի:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին Ֆրանսացի նոր նախագահն է Հանրի Ժագոլան: Ան Նոյեմբեր 1-ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, յետոյ նաեւ Արտաքին գործերու նախագահ Վ. Օսկանեանի կողմէ: Հանդիպումներուն գլխաւոր նիւթը եղած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի ընթացքը:

ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԲԱՔՈՒ – ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ – ԲԱՔՈՒ ՃԱՄԲԱՆ

Իրանեւազրպէյճանական միջկառավարական հերթական նիստին համաձայնագիր ստորագրուած է Իրանէն անցքով Բաքու - Նախիջեւան - Բաքու ակուսղին բանալու: Իրան առաջարկած է այցագրի պարզացուած համակարգ կիրարկել եւ Իրան մուտքի այցագրին համար Նախիջեւանցիներէն պահանջել 5 տոլար, միւս երկիրներու քաղաքացիներէն 40 տոլար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

INFORMATIONS CULTURELLES

CDCA
Comité de Défense de la Cause Arménienne

« ARARAT »

Projection — Débat
Génocide, identité et politique

Vendredi 8 novembre

— **17h** : Projection du film;
— **19h** : Pause-buffet;
— **20h** : Conférence-Débat avec la participation de **Janine Altounian, Yves Ternon, Alfred M. de Zayas.**

à l'**Institut LUMIERE**
25, rue du Premier Film — Lyon 8[e]

—— Entrée libre ——

Inscriptions :
par mail, télécopie ou téléphone :
e-mail: cdca_lyon@yahoo.fr
fax: 04 78 26 45 10 / tél.: 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու Ժիւրայի լեռներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11:

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը:

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշերուն համար:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել. Ալիսին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սիլվարդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մինչեւ Նոյեմբեր 3:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԿՈՂՄԷ ՇԻՆՈՒԱԾ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲԱՅ

Վերջերս շինութիւնը աւարտած ու գործածութեան բացուած են Սիւնիքի մարզին մէջ երկու ճամբաներ որոնք յանձնարարուած էին «Հայաստան» հիմնադրամին: Առաջինը Կապան - Շիկահող 22 քիլոմեթրնոց կառուղին է, երկրորդը Խնձորեսկ գիւղի կեդրոնական փողոցը որ 280 մեթր երկարութիւն ունի:

ԹԷՆԻՍ

Պէրսիի մրցաշարքը վերջ գտաւ ռուս Սաֆինի յաղթանակով աւստրալիացի Հէուիթի դէմ՝ 7–6 (7/4), 6–0, 6–4: Նախապէս, քառորդ աւարտականին, Ազասի պարտուած էր սպանացի Մոյայէ 4–6, 4–6:

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON

DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT
SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN
(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805
Appel gratuit

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէքօ - Սոփրանօ
Մարիա Օքի - Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան - Պարիթոն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Տախքերու մասնակցութիւն:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Իսիի եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ կը վերսկսին վերոյիշեալ դասընթացքները 4-է 14 տարեկան աշակերտ - աշակերտուհիներու համար, Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 9-էն 12.30:

Վերաբացում Չորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 6-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
« Լ Ո Ի Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, Աւընիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

UGAB - MARSEILLE
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet —
13009 Marseille
Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre
à 20 heures 30

Récital de violon et piano

avec
SATENIK KHOURDOIAN (violon)
Elève de Maître JEAN TER-MERGUERIAN

SARKIS PALOYAN (piano)
Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :
Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :
Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.551 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.551

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 4 / 5)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Նոյմբեր 2-ին Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութեան համագումարը որոշած է յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել կուսակցութեան ղեկավար Ստեփան Դեմիրճեանը: Այս առաջադրութեամբ ընդդիմութեան 16 կազմաւորումի միաւորումէն երկրորդ կուսակցութիւնն է որ սեփական թեկնածու կը ներկայացնէ. նախապէս ալ Ազգային միաբանութիւն կուսակցութեան համագումարը որոշած էր իր ղեկավար Արտաշէս Գեղամեանի թեկնածութիւնը:

Նոր առաջադրուած թեկնածուն ելոյթ ունենալով ըսած է թէ կուսակցութիւնը պիտի առաջնորդուի Կարէն Դեմիրճեանի այն խօսքերով որ ոչ մէկ անհատ, ոչ մէկ կուսակցութիւն առանձին կրնայ երկիրը գտնուած վիճակէն դուրս բերել. այդ առումով է որ ժողովրդական կուսակցութիւնը մաս կը կազմէ 16-ի խումբին: Իրմէ ետք խօսք առած են նոյն խումբին մասնակից Համայնավար, Հանրապետութիւն, Դեմոկրատական, Ազգային ժողովրդավար կուսակցութիւններու եւ Ազգային ժողովրդավարական Միութեան, Սահմանադրական Իրաւունք Միութեան ներկայացուցիչները:

Մ. ԿԱՍԵԱՆՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի վարչապետը Մ. Կասեանով Նոյեմբեր 4-ին հասած է Երեւան, տնտեսական շարք մը փաստաթուղթեր ստորագրելու: Նախագահ Վլատիմիր Փութին յայտարարած է այդ առթիւ թէ Կասեանով պէտք է վերջակէտ դնէ Ռուսաստանի պարտքին փոխարէն հայկական ձեռնարկութիւններու մաս մը բաժնեթուղթերուն փոխանցումին մասին տարիէ մը ի վեր տարուած աշխատանքին: Անկէ զատ, Մոսկուայի մէջ կ՚ընդգծուի ռուսեւհայկական յարաբերութիւններու ռազմավարական դաշնակցային բնոյթը: Առեւտրատնտեսական կապերը կը զարգանան, երկու երկիրներու միջեւ ապրանքի շրջանառութեան քանակը հասած է 56.6 միլիոն տոլարի որ անբաւարար կը նկատուի:

Մ. ՊՈՃՈՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 4-ի նիստին ենթական շարունակած է վկայութիւն տալ: 1971-ին գործակցած է Խորհրդային Միութեան արտաքին հետախուզութեան մարմիններուն հետ, 1994 – 1995 եղած է «Ազգ» օրաթերթին Թուրքիոյ հարցերու մեկնաբանը, յետոյ սկսած է աշխատակցիլ «Հայաստանի հանրապետութիւն» թերթին: Մ. Պոճոլեան ըսած է թէ որպէս թարգման ընկերացած է Հայաստան այցելող թուրք լրագրողներու, քանի մը յօդուած գրկած է Թրքական մամուլին, գործակցած նաեւ «Անատոլու» գործակալութեան հետ:

1998-ին եւ 1999-ին մերժած է կրկին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ աշխատելու առաջարկները, այն պատճառով որ զինքը նոյն նախարարութենէն անհիմն կասկածներով հեռացուցած էին:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Նոյեմբեր 1-2-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ գումարուած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հերթական ժողովը: Քննութեան առնուած է Ս. Էջմիածնի 1700 ամեակի տօնակատարութիւններու ծրագիրը: Այդ շրջանակին մէջ նախատեսուած են ուխտագնացութիւններ, երիտասարդական եւ թեմական ներկայացուցչական հաւաքոյթներ, գիտաժողովներ, հրատարակութիւններ:

Քննարկուած են նաեւ եկեղեցական կեանքի վերակազմակերպումին հարցերը: Կարեւոր նկատուած է ծխական համայնքներու կազմակերպումը, եկեղեցական նոր սերունդի պատրաստութիւնը, եկեղեցական շինարարութիւնը, ընկերային ծրագիրներու իրականացումը:

Ժողովին մասնակցած է «Հայաստան» հիմնադրամին գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր - Ղեւոնդեան որ ներկայացուցած է տարուած աշխատանքը:

Մասնակիցներուն տեղեկացուած է որ Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 10-28 Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա հովուապետական այց մը կը կատարէ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»ի դատի Նոյեմբեր 4-ի նիստին վկայութիւնները ունկնդրուած են երեսփոխաններ Ցակոբ Ցակոբեանի (Երեւան), Ցակոբ Ցակոբեանի (Գեղարքունիքի մարզ) եւ Պարոյր Կարապետեանի: Ց. Ցակոբեան (Երեւան) իր վկայութեան մէջ ըսած է թէ կրակոցներու ժամանակ այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ անոնք այլ պետութենէ մարդիկ են: Ան աւելցուցած է նաեւ որ պահ մը յաջողած է կարդ մը այլ երեսփոխաններու հետ դուրս ելլել դահլիճէն ու երթալ իր կառքէն առնել այն զէնքը զոր քանի մը օր է իր հետ կը կրէր, քանի որ դէպքէն նախորդող օրերուն շշուկներ կային թէ Նոյեմբերեանի հատուածէն Զէչէններ Հայաստան թափանցած են. երեսփոխանը ըսած է որ այդ օրերուն իրենց մօտ «մարտական վիճակ» յայտարարուած էր: Սակայն ինք չէ գործածած այդ զէնքը:

Գեղարքունիքի մարզի երեսփոխան Ց. Ցակոբեան ալ ըսած է թէ դէպքէն վայրկեաններ ետք երեսփոխաններ Պարոյր Կարապետեանի, Ժորա Գալստեանի, Ցակոբ Ցակոբեանի հետ դուրս ելած է դահլիճէն: Ինչպէս առաջին վկայողը, ինք եւս ըսած է թէ դահլիճէն դուրս ելլելու ատեն չէ հանդիպած երեսփոխան Մ. Մովսիսեանին (Նախկին մեղադրեալ), որ հակառակը պնդած էր: Ց. Ցակոբեան վերջացուցած է ըսելով թէ ապաստանած են ճաշարանին նկուղը ուրկէ լսած են ձեռնառումբի պայթումը:

Միւս տուժողը՝ Պ. Կարապետեան աւելի համառօտ կերպով ներկայացուցած է իր վկայութիւնը: Ան հաստատած է թէ Երեւանէն երեսփոխան Ց. Ցակոբեան գացած է իր կառքէն առնելու իր ատրճանակը ու վերադարձած Ազգ. Ժողով:

Դատը կը շարունակուի Նոյեմբեր 6-ին:

ԳԻՒՄՐԻՆ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

Գիւմրիի բարեկարգումի ծրագրով նորոգուած ու վերաբացուած են Տէրեան եւ Կորքի փողոցները: Ներկայիս աշխատանք կը տարուի Խորենացի փողոցը, նաեւ կեդրոնական հրապարակին շրջակայքը: Երկրաշարժին 14-ամեակին օրը այդ հրապարակին վրայ բացումը կը կատարուի զոհերուն նուիրուած յուշարձանին որ գործն է քանդակագործ Ջաւէն Կոտոշեանի:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԱԼԼԷՍԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը կը տեղեկացնէ Պրիւքսէլէն թէ Կալլէսի Ազգային Ժողովին Հոկտեմբեր 30-ի նիստին 60 երեսփոխաններէն 32-ը ստորագրած են յայտարարութիւն մը. անով՝

– կը ճանչնան 1915-ին Թուրք կառավարութեան կողմէ գործուած Հայերու ցեղասպանութիւնը,

– կոչ կ՚ուղղեն Թուրքիոյ որպէսզի Հայաստանի կիրարկած տնտեսական պատիժները ջնջէ,

– կոչ կ՚ուղղեն Բրիտանական կառավարութեան որ չզօրակցի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, այնքան ատեն որ ան չէ ճանչցած ցեղասպանութիւնը եւ վերջ չէ տուած տնտեսական պատիժներուն:

Այս յայտարարութեան նախաձեռնութիւնը կը պատկանի երեսփոխաններ՝ Ռ. Խուըրսի, Ս. Տէյֆիսի եւ Տիկին Ք. Ուիլլըմսի որոնց զօրակից էր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի խումբը:

Յայտարարութեան ընդունուած օրը հանդիսութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է Գարտիֆի մէջ ուր ներկայ գտնուած են Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանը՝ Վ. Արթաշեան եւ Անգլիոյ Հայոց առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Թուրքիոյ նոր Ազգ. ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, իր տեսակին մէջ աննախընթաց պատկեր մը: Ջախջախիչ նկատուած իսլամներու Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութիւնը 363 աթոռ կը գրաւէ 550-ի վրայ, 178 աթոռ կը թողու Ժողովուրդի Հանրապետական (Հալք) կուսակցութեան, ինը աթոռներ ալ կը մնան անկախներու: «Աննախընթաց» որակումը ալ աւելի յստակ կը դառնայ, երբ բաղդատենք հրաժարեալ ժողովին հետ, որ սապէս կը ներկայանար. –

Ժողովրդավար ձախի կուսակցութիւն (Էճէվիթ) 58 աթոռ, Նոր Թուրքիոյ կուսակցութիւն 58, Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւն 3, Արդարութեան եւ Զարգացման (իսլամական) կուսակցութիւն 59, Երջանկութեան Կուսակցութիւն 46, Արդար Ուղիի (ՏԵՓ, Չիլլէր) 81, Մայր Հայրենիքի (ԱՆԱՓ) 71, Ազգայնական Շարժումի 124, հուսկ 50 աթոռներուն 14-ը պարապ էին, 36-ն ալ կը գրաւէին անկախներ եւ փոքրամասնութեան պատկանողներ:

Պ. Էճէվիթի, ներկայ վարչապետ (դեռ քանի մը օր) կուսակցութիւնը ձայներու 1,23% ստացած է, ինչ որ ըսել տուած է իրեն որ իր կառավարութիւնը «անձնասպան» եղած էր կանխահաս ընտրութիւններ կազմակերպելով: «Զէի սպասեր ատոր» ըսած է ան, իր մտահոգութիւնը արտայայտելով ինչ կը վերաբերի աշխարհական վարչակարգի մը պահպանման:

Էրտողան իր կողմնակիցներէն կ՚ակնկալէ որ յաղթանակով չգինովնան, առաջքն առնելու համար լարուածութեան: Ընդհանրապէս, ամէն կողմէ ձգտում մը կայ յաղթական կուսակցութեան շնորհելու նպաստաւոր պայմանաժամ մը, յուսալով որ չի կրկներ անցեալի սխալները, զորս գործած էին իսլամապաշտ շարժումի քաղաքագէտներ: Սեսաթ Ալօղլու, գործարար մը կ՚ըսէ՝ «Միշտ խորհած եմ որ Թուրքիա լաւ օրինակ մըն էր ցոյց տալու համար որ ժողովրդավարութիւնը եւ իսլամը համընթաց են»: Կը մնայ փաստել:

Հարցականները շատ են սակայն եւ պատասխաններն ալ ժամանակի կը կարօտին: Նախ հարկ է վարչապետ մը գտնել, քանի Էրտողան չի կրնար այդ աթոռը գրաւել: Ինք ծնած է 1954-ին Քասըմփաշա, Պոլսոյ ժողովրդական մէկ թաղամասը եւ երկրորդական ուսումը առած է կրօնական վարժարանի մը մէջ: Սիրահար է բանաստեղծութեան եւ ֆութպոլի: Իր մէկ կրօնամոլ յայտարարութիւնն էր որ պատճառ եղած էր որ «պատժուի» եւ ընտրելի չըլլայ: Իրաց այս կացութեան մէջ, հաւանական վարչապետը կը նկատուի կուսակցութեան թիւ 2-ը՝ Ապտուլլահ Կիւլ, ծանօթ արտասահմանի, անգլիախօս, առաւելութիւն մըն ալ ունի Էրտողանի վրայ, պարկեշտ մարդու համբաւ կը վայելէ, մինչ Էրտողան վերջերս թիրախ է մամուլին, որ կը պահանջէր թէ բացատրութիւններ տայ իր հաշուին մէջ գտնուող 170.000 տոլարին մասին: Իր բացատրութիւնները ոչ ոք համոզած են: Իսլամական օրաթերթին՝ «Միլլի Կազեթէ»ի խմբագրին համար՝ «Երկուքն ալ քաղաքական իսլամին համար վերանորոգում մը կը ներկայացնեն, բայց, միայն Ապտուլլահ Կիւլ իսկապէս պարկեշտ է»: Կուսակցութեան տնտեսագէտն է Ալի Ծօշքուն, որ գործի գլուխ եղած է Թ. Էօզալի օրով: Պատասխանելով «Մոնտ»ի կարգ մը հարցումներուն, ան կ՚ըսէ թէ նախ պիտի նուազեցնեն նախարարներու թիւը զայն սահմանափակելով 25-ի, պիտի շարունակեն աշխատիլ Միջազգային Հիմնադրամին հետ (ԷՖ-ԷՄ-Ի), կան կէտեր որոնք չեն համապատասխաներ երկրին կարիքներուն եւ հարկ է խօսիլ այդ մասին: Պետութիւնը, կ՚ըսէ, միջամուխ պիտի չըլլայ կրօնքին, կը հաւատան աշխարհականութեան սկզբունքին:

Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան բարձր պատասխանատու՝ Խաւիէ Սոլանա տպաւորիչ կը գտնէ իսլամականներու յաղթանակը եւ կառավարական համախմբումին ջախջախիչ պարտութիւնը: Դրական կը գտնէ Ա. Ք. Փ.ի առաջին յայտարարութիւնները եւ կ՚ըսէ, ընդհ. ձեւով յաջորդ կառավարութիւնը պէտք է դատել իր առնելիք քայլերուն համեմատ:

Եւրոպական Միութիւնը ընդհանրապէս նեղ կացութեան մատնուած է: Խորքին մէջ, հաղուագիւտ են եւրոպացի այն ղեկավարները որոնք համամիտ են Թուրքիոյ անդամակցութեան: Այլեւս չըսուիր,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԽԻՂՃ ՄԱՔՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԳՐՊԱՆ ՊԱՐՊՈՂՆԵՐԸ

Հաւատքի մարզին «առողջապահութիւնը» կարեւոր դեր ունի՞ր, ունի՞ կատարելիք անկախ Հայաստանի կայացումի, ամրացումի հոլովոյթին մէջ: Հարցումը նոյնիսկ անտեղի կը թուի նման հոլովոյթի մէջ քաղաքական, տնտեսական, ռազմավարականէն դուրս ամէն ինչ աւելորդ համարողներու: Սակայն, որքան ալ մեծ ըլլայ այդ խումբին համեմատութիւնը, անկարելի է գործնապաշտ մօտեցումը տարածել ամէն բանի վրայ ու ժխտել հաւատքի ազդակին տեղն ու դերը, յատկապէս 1700 տարեկան քրիստոնեայ ժողովուրդի մը համար որուն վերջին 70 տարին կը կրէ համայնավարութեան կնիքը:

Հայաստանի մէջ երեւութականն ալ այս տրամաբանութեան կը հետեւի: Բացուած, կամ նորոգուած դպրոցներու լուրերէն աւելի յաճախ կը տրուին վերաբացուած, կամ նոր կառուցուած եկեղեցիներու լուրերը որոնք եւս, անկասկած, յայտնուած կամ թաքուն պահանջներու պատասխան են: Այսուհանդերձ, դժուար է ըսել որ լրջօրէն գիտակցուած, ծրագրուած մարզ է հաւատքինը Հայաստանի մէջ, որուն քաղաքացին իր բնական հունին վերադառնալու համար անհրաժեշտաբար պէտք ունէր նաեւ ա՛յդ ազդակին:

Հարցը չի վերաբերիր անշուշտ հաւատացեալ ըլլալ–չըլլալու պարագային, որ ծայր աստիճան ներքին, խորհրդապահական բան է: Այլ կը վերաբերի շատ երկար անցեալի մը հետ խզուած կապը վերահաստատելու, ունեցածին վերատիրանալու արարքին. ամէն բանէ առաջ անոր մշակութային, մարդկային որակին որ չափանիշն է այլ մարզերու «առողջութեան»: Դժբախտաբար, ունենալով հանդերձ հոյակապ առիթ մը այդ դետնին վրայ հիմնական մաքրութեան, Հայաստան չկրցաւ օգտագործել զայն ու քրիստոնէութիւնը աշխարհի վրայ պետական կրօնք հռչակած առաջին ժողովուրդի յատկանիշը գնաց կորսուելու խոյս տըրւած առիթներու մեր հարուստ աղբանոցին մէջ: Ո՛չ պապի մը Հայաստան այցը, ո՛չ մեծաղմուկ հանդիսութիւններ, ոչ ալ մանաւանդ փառասիրութեան ցուցանիշ աւելորդ տաճար մը կրնար արգելք ըլլալ այդ կորուստին. մանաւանդ այս վերջինը որ այցերու եւ հանդիսութիւններու պաշտօնականութիւնը աւարտելէն ետք մնաց որպէս բոլոր արհամարհանքներուն, անկատարներուն խորհրդանիշը, ամուր նստած՝ Երեւանի սրտին վրայ:

Անով խորհրդանշուածներուն մասին երկու ուշագրաւ էջ կար «Ազատամարտ»ի Սեպտեմբեր 26_ի եւ Հոկտեմբեր 16_ի թիւերուն մէջ: Ցաճախ երկար _ բարակ վերլուծումներէ, խրատականներէ աւելի շատ բան կ'ըսեն առօրեայէն պատկերներ որոնց կը հանդիպինք ամէն տեղ, բայց շատ անգամ ոչ իսկ կը նշմարենք: Այդ տեսակի պատկերներ են թերթին նշուած թիւերով տրուածները. առաջինը կը կրէ Մհեր Արշակեան ստորագրութիւնը, երկրորդը՝ Յովհաննէս Պալիկեան: Առաջինը կը խօսի հայ երախաներու, երիտասարդներու մորմոնական եկեղեցին ունեցած պարտքին մասին, երկրորդը դէն Ա.ի առընչուած դրուագի մը յիշագելու խնդիրը որ պատճառ եղած է Վազգէն Ա.ի առըչուած դրուագի մը յիշատակութեան:

Նախ այդ դրուագը, տեսնելու համար թէ հաւատքի մարզը որքան խոր արմատ արձակած է մարդոց հոգիին մէջ. իսկ երկրորդ էջին ընթերցումը մատնացոյց կ'ընէ փաստը թէ ի՛նչպէս արհամարհանքը այդ արմատներէն ամէն ինչ ծակծկող, փճրող փուշեր ծաղկեցուցած է տասը տարուան ընթացքին: Բանի մը կը ծառայէ՞ սակայն մեղք սահմանել, մեղաւոր փնտռել:

Նշուած առաջին էջը բաց նամակ մըն է, ուղղուած՝ համայնավար դէմք Խորէն Թոչունիչին որ այնպէս կը թուի որ «անհարկի խօսք» արտասանած է Գարեգին Բ.ի հանդէպ: Նամակագիրը նախ յորդանք կ'արտայայտէ կաթողիկոսական գահը բարձրացած բոլոր դէմքերուն, կոչելին անոնք Գարեգին Բ., կամ Խրիմեան Հայրիկ, ապա կը բանայ Վազգէն Ա.ի առընչուած յիշատակներու էջը: Հոնկէ երկու մէջբերում կը վկայեն հաւատքի արմատներուն խորութեան ու հզօրութեան, Հայաստանի ժողովուրդին հոգիին մէջ:

Նախ կը յիշէ «Մարտնչող անաստուածների միութեան» մէկ տարիքոտ անդամը. հիւանդ, անկողնին գամուած մարդ մը որ թոռանը կը պատուիրէ իր անդամատոմսը տանիլ Վազգէն կաթողիկոսին, ըսելով. «Խնդրիր թող օրհնի որ ես մաքրուած խղճով հեռանամ այս աշխարհից»: Այս մասին պատմողը եղած է նոյնինքն կաթողիկոսը, հարց տալով թէ «այսքան ճնշումների պայմաններում մարդիկ ի՞նչպէս են հոգեւոր մաքրութեան կարօտ մնում»:

Յ. Պալիկեան կ'ըսէ թէ այդ տոմսը ներկայիս իր քովն է, ինչպէս՝ այդ տոմսին առիթով Վազգէն Ա.ի Ռումանիայէն Հայաստան այցին մէկ դրուագին մասին պատմածին տեսագրութիւնը: Այդ այցը տեղի ունեցած է 1955_ին. դէպի Սեւան պտոյտի մը Ելար կոչուած վայրը դադար մը կ'առնեն: Ինք քիչ մը վարանոտ կը մօտէ աղբիւրին մօտի փայտաշէն տնակը ուր երկաթագործ մը կ'աշխատի: Ան երբ կրօնաւորի զգեստաւորումով մէկը կը տեսնէ, հասկնալով որ արտասահմանէն է, մուրճը կը ձգէ, ձեռքերը կը բարձրացնէ ու հարց կու տայ. «Տէր հայր, ե՞րբ պիտի գայ մեր ազատութիւնը»: Ապաղայ կաթողիկոսը այնքան կը յուզուի որ չի կրնար պատասխանել. եւ արդէն խումբին ընկերացողներէն մէկը վազելով հասած դտած է զինք. զայրացած կը հարցնէ թէ մարդը ի՞նչ ըսաւ իրեն: Վազգէն Ա. կը պատասխանէ. «Բարով էք եկել, ասաց»: Ապա կ'աւարտէ, ըսելով. «Երկաթագործը որն այդ մարդու ներս գալով մի տեսակ վախեցել ու կուչ էր եկել, հանդիստ շունչ քաշեց եւ աչքերի մէջ շնորհակալութիւն կար. ես հասկացայ այդ մարդու ողջ ողբերգութիւնը: Իմ կեանքի այդ օրերին դա մի յուզիչ պահ էր ինձ համար եւ ցաւ, որ մեր ժողովուրդը հոգեկան ծանր ապրումների մէջ է»:

«Ազատամարտ»ի Սեպտեմբեր 26_ի թիւին էջը կը խօսի ներկայի ապրումներու մասին: Մհեր Արշակեան կը պատմէ Դաւիթաշէնի մէջ 90 երախաներու եւ մինչեւ 20 _ 25 տարեկաններու մասնակցած մորմոնական հաւաքոյթ մը: Ութահ նահանգէն երկու մորմոն քարոզիչ սահուն հայերէնով կը քարոզեն տասանորդի տուրքի մասին: Եղբայր Բագրատը կը բացատրէ թէ տասանորդը զոհաբերութեան խորհուրդն է, մորմոն հաւատացեալները պարտին իրենց ունեցածին մէկ տասներորդը նուիրել «ի փառս Աստուծոյ»: Զվճարողը անէծքի նշաւակ կ'ըլլայ Զօրաց Տիրոջ կողմէ որ մորմոններուն հայր աստուածն է, Եհովա կոչուած:

Հայախօս ամերիկացի մորմոնը ժպտադէմ կը սահմանէ երախաներուն, երիտասարդներուն դերը. «Դուք ուզի՞չ ի՞նչպէս պիտի զոհաբերէք ձեզ, բնականաբար վճարելով»: Կ'աւելցնէ թէ ութ ամիս ծառայած է Գիւմրի եւ ոչ ոքէ «արծաթ ու ոսկի խնդրած չէ»: Զօրաց Տէրն ալ չի խնդրեր, բայց պէտք է զոհաբերել...: Նոյն հաւաքոյթին կը պարզուի որ տարին կէս եղած է եւ տասանորդի հաւաքը կը կաղայ. այլ խօսքով՝ պլանը կատարուած չէ: Վայքէն եղբայր Արան կը սկսի քարոզի իր բաժինը. «Սիրելի բարեկամներ, վճարէք ձեր պարտքը մեր եկեղեցուն, որպէսզի դուք ազատ լինէք»:

Մորմոններու կառքին լծուած մը կը բացատրէ լրագրողին որ տասանորդով գոյացած գումարները այդ եկեղեցին հարկաւոր են, որպէսզի դժբախտութեան մէջ ինկած անդամներուն օժանդակէ: Ապա կը խոստովանի նաեւ թէ ինք երեք տարիէ ի վեր անդամ է այդ եկեղեցիին, տեղեակ է որ ոչ մէկ անդամի այնպիսի դժբախտութիւն պատահած է որ հարկ ըլլար օժանդակել:

Մ. Արշակեան այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ երեք տարի առաջ, կաթողիկոսական ընտրութեան շեմին հայ բարձրաստիճան հոգեւորական մը ազդանդներու Հայաստանի գործունէութիւնը հանդուրժելի նկատած է, անով որ «դումար է մտնում Հայաստան»: Մինչդեռ, Դաւիթաշէնի տասանորդի քարոզը փաստ է որ անոնք հայ երախաներու, երիտասարդներու կը թելադրեն համոզումը թէ իրենք պարտ ունին մորմոնական եկեղեցին:

Տխուր չէ՞ համայնավար օրերու խիղճ մաքրելու ձգտումին ու անկախութեան մէջ մորմոններէ տասանորդի քարոզ մըտիկ ընելուն հակադրութիւնը: Բայց, լաւ է, որ մարդ չանդրադառնայ նման բաներու, չգրէ, չկարդայ ալ. որպէսզի տասանորդի պլանը կատարելու ուշացած երախաներն ու երիտասարդները յանկարծ հրաժարելով այդ սրբազան պարտքէն, Զօրաց Տէր Եհովային անէծքին ալ թիրախ չըլլան, 1700_ամեակի տակաւին չցամքած հետքերուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀՐԱՇՔ ԽՄ, ԳԱՆՁԱՍԱՐ...

(ԷՋԵՐ ՕՐԱԳՐԻՑ)

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Աւելի քան երկու տասնամեակ առաջ, երբ դեռ Գանձասարը Աղթամարի պէս գերութեան մէջ էր, տողերիս հեղինակը այս նոյն թերթի էջերում մի յօդուած էր ստորագրել «Պէտք է փրկել Ղարաբաղի պատմական յուշարձանները» խորագրով: Յօդուածը գրել էի Շահէն Մկրտչեանի «Լեռնային Ղարաբաղի պատմա–ճարտարապետական յուշարձանները» գրքի լոյս ընծայման առթիւ: Գրել էի, բայց երբեք չէի տեսել ոչ Ղարաբաղի յուշարձանները եւ ոչ էլ նամանաւանդ Գանձասարը: Եւ ահա ընկերս՝ մի իսկական ղարաբաղցի, Հայաստանի Գիւղնախարարութեան անասնաբուծութեան տեսչութեան պետ Անուշաւան Աղաջանեանը օգնեց երկար տարիների փափաքս իրականացնելու:

Մօտենում ենք Արցախի սահմանին: Ահա եւ առաջին ցուցատախտակը՝ «Ազատ Արցախը ողջունում է Ձեզ», իսկ քիչ անց՝ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ, Գորիս–Ստեփանակերտ ճանապարհ, կառուցւում է համայն հայութեան ուժերով»: Այս ճանապարհի կարեւորութեան մասին խօսելն աւելորդ է, իսկ նրա գեղեցկութիւնը գնահատելու համար հարկ է տեսնել այն: Մեծ, շատ մեծ գործ է արուած: Փառք ու պատիւ բոլոր այն հայորդիներին, որոնք մասնակցել են այս գործին:

Անելիքներ, սակայն, դեռ շատ կան:

Հարաւից դէպի հիւսիս գնացող մայրուղու շինարարութիւնը շարունակւում է եւ այն պակաս կարեւոր չէ Արցախի համար:

Անուշաւանն ինձ առաջնորդում է Ստեփանակերտում բոլորովին վերջերս շահագործման յանձնուած մի հիւրանոց, որը կոչւում է «Նայիրի»: Հեռաւոր Աւստրալիայից Յակոբ Աքոլաքեան անունով մի հայ մարդ եկել կառուցել է այս կոկիկ ու յարմարաւէտ շինութիւնը: Կրնող հետ միասին այնտեղ էր: Իր տարիքից շատ աւելի առոյգ ու ժրաջան էր Յակոբը: Բացատրեց, որ մասնագիտութեամբ շինարար է, որ հիւրանոցի 24 սենեակ ունեցող այս շէնքը կառուցել ու շահագործման է յանձնել ընդամէնը երեք ամսում եւ որ բացմանը ներկայ է եղել նաեւ նախագահ Ա. Ղուկասեանը: Երկրորդ մասնաշէնքը եւս արդէն մօտենում էր իր աւարտին: Նա ոգեւորուած շարունակեց, թէ սա դեռ բոլորը չէ եւ, որ փորձում է աւստրալիացի ճարտարապետներին համոզել, որ նրանք Արցախից մարմար ներմուծեն:

Կեցցե՛ս պարոն Յակոբ:

Ժամանակ չենք կորցնում:Մեկնում ենք Ասկերան, ուր ԼՂՀ փոխ-վարչապետ եւ Գիւղատնտեսութեան նախարար Բենիկ Բախչեանը իր ընկերոջ, Ասկերանի տարածքի պատասխանատու՝ Արմենակ Ծատրեանի հետ միասին մեզ էին սպասում: Արմենակի հետ ծանօթացել էի դեռ երկու տարի առաջ, երբ առաջին անգամ ընդամէնը՝ մէկ օրով եկել էի Ստեփանակերտ: Այն ժամանակ նա էր Գիւղնախարարը եւ խօսակցութեան հիմնական թէման բնական է, որ Արցախի գիւղատնտեսութիւնն էր, նրա ներկան ու ապագան: Այժմ շարունակում ենք կարծես կիսատ թողած զրոյցը նոր նախարարի մասնակցութեամբ: Զուսպ, բայց եւ առինքնող մարդ ու հաճելի զրուցակից է Բենիկ Բախչեանը: Գործի մարդ է եւ շատ չի սիրում խօսել իր արածների մասին: Աւելի շատ միւս խօսակիցներս են, որ պատմում են թէ վերականգնւում են ոչնչացուած խաղողի այգիները, որ վերջերս կառուցել են խոշոր սառնարանային տնտեսութիւն, որի շնորհիւ կը կարողանան պահպանել գիւղատնտեսական մթերքները եւ նամանաւանդ այն, ինչ որ ամենակարեւորն է՝ արցախցին նորից սկսել է մշակել հողը:

Այս հողը, որի համար այնքա՜ն արիւն թափուեց:

1988 թուականի Դեկտեմբերն էր, երկրաշարժից հազիւ մի քանի օր էր անցել: Մոսկուայից օդանաւով վերադառնում էի Փարիզ, երբ բոլորովին պատահաբար կողքիս աթոռը զբաղեցրեց տիկին Էլէնա Պոնէրը, Անդրէյ Սախարովի կինը: Նա գալիս էր Փարիզ միանալու իր ամուսնուն, որն արդէն Փարիզում էր: Բնական է, որ առիթը չէի կարող բաց թողնել եւ հետը զրոյցի բռնուեցի: Թէման ինչ խօսք, որ երկրաշարժն էր, Հայաստանն ու Արցախը:

Գիտենալով, որ Սախարովի եւ մի խումբ այլ ռուս մտաւորականների հետ միասին նա Ղարաբաղի հարցով դեռ վերջերս եղել էր Ադրբեջանում, խնդրեցի պատմել այդ մասին: Նրա պատմածից յիշողութեանս մէջ տպաւորուել է մի դրուագ:

Ադրբեջանի այն ժամանակուայ ղեկավար Վեզիրովի հետ հանդիպման ժամանակ վերջինս շուրջ երկու ժամ դասախօսութիւն է կարդացել հայեւադրբեջանական «եղբայրութեան» մասին: Անդրէյ Սախարովը մի քանի անգամ փորձել է միջամտել, բայց անօգուտ, Վեզիրովը շարունակել է իր մենախօսութիւնը: Այդ ժամանակ տիկին Պոնէրը միջամտել է ասելով, թէ «եղբայրները եւս երբեմն միմեանց չեն հասկանում, տուէ՛ք Ղարաբաղը հայերին եւ ողջ աշխարհը ձեզնից շնորհակալ կը լինի, ձեր մասին դարերով երգեր կ'երգեն»:

Տիկին Պոնէրի ասելով, պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս է անմիջապէս այլակերպուել Վեզիրովի դէմքը եւ պէտք էր լսել նաեւ, թէ նա ինչպէս է փչչացրել ատամների արանքից. «Հողը չեն նուիրում, հողն արիւնով են վերցնում», շեշտելով եւս մի երկրորդ անգամ՝ «արիւնո՛վ»:

Ահա արիւնով վերցուած այդ հողը աշնանացանի համար վարուած այս դաշտերն են, որ հիմա որքան էլ փչչեցնեն վեզիրովները, այլեւս ետ չեն կարող խլել:

Գնում ենք դէպի Գանձասար: Հիւսիսային մայրուղու նորակառոյց հատուածը շուտով աւարտւում է եւ այժմ մեր առջեւ Խաչէն գետակի չքնաղ հովիտն է: Հովտի ամբողջ երկարութեամբ անտառապատ լեռներ են, որոնք աւարտւում են դէպի երկինք խոյացող բարձրաբերձ ժայռերով: Բնութիւնն այստեղ անկրկնելի է իր գեղեցկութեամբ: Հեռւում, հովտի վերջնամասում Վանք գիւղն է, որի դիմացի բարձունքի վրայ բազմել է Արցախի գեղեցկուհին: Զգիտեմ ճի՞շդ է, թէ

ոչ, բայց ըստ Բ. Ուլուբաբեանի եւ Ա. Եագորեանի, որոնք ՀՍ Հանրագիտարանում Գանձասարին նուիրուած յօդուածի հեղինակներն են, Գանձասարն իր անունը ստացել է այդ բարձունքից, «որի ընդերքում կան արծաթի եւ այլ մետաղների հանքեր»:

Աւելի լաւ, եթէ կան:

Քանի որ յիշեցինք Հանրագիտարանը, ապա շարունակենք, մէջբերելով նոյն հեղինակների կողմից ներկայացուած համառօտ պատմական տեղեկութիւններ Գանձասարի մասին.

«Գանձասարի մասին գրաւոր տեղեկութիւնը յայտնում է Անանիա Մոկացի կաթողիկոսը (Ժ. դարի կէս): Ըստ Մխիթար Գոշի (ԺԲ.–ԺԳ. դար), Գանձասարը առաջնորդարան էր եւ Խաչէնի իշխանների տոհմական տապանատունը: Հասան Ջալալեան տոհմի իշխանների հոգածութեան շնորհիւ Գանձասարը պահպանել է հոգեւոր կենտրոնի իր դերը: Վանքն ունեցել է հարուստ ձեռագրատուն, դպրանոց... ԺԴ. դ. վերջից դարձել է Աղուանից կաթողիկոսութեան աթոռանիստը, որին ժառանգաբար տիրել են Հասան Ջալալեանները: ...ԺԸ. դ. Գանձասարը դարձել է ազատագրական շարժումների կենտրոն... Ազատագրական շարժման կենտրոնի դերը Գանձասարը պահպանել է մինչեւ 1815, երբ ցարական կառավարութեան հրահանգով Գանձասարի կաթողիկոսութիւնը վերացաւ, իսկ նրան փոխարինած մետրոպոլիտութեան աթոռանիստը դարձաւ Շուշին: Շառլ Տիլի կարծիքով Գանձասարը հայ ճարտարապետութեան հինգ ամենանուշագրաւ կոթողներից մէկն է»:

Հաճոյքով համոզւում եմ, որ վանքի համալիրը, որը բաղկացած է Ս. Յովհաննէս Մկրտչի եկեղեցուց եւ գաւթից, ինչպէս նաեւ կից վանքապատկան շինութիւններից ու պարիսպից, խնամքով եւ ամենայն բծախնդրութեամբ վերանորոգուած են: Շուրջս ամէն ինչ մաքուր է ու բարեկարգուած: Անմիջապէս Աղթամարն եմ յիշում: Խե՛ղճ, դժբախտ Աղթամար...

Թէ՛ եկեղեցին եւ թէ նրա գաւիթը կառուցող Խաչէնի վարպետները ստեղծել են այնպիսի մի անմահ կոթող, որ հիացմունքի արտայայտութիւնները չեն կարող բաւարարել դրանք նկարագրելու համար:

Իրաւացի է Շահէն Մկրտչեանը. «Տաճարի անյայտ ճարտարապետը հրաշք թմբուկ է կերտել», իսկ գաւթի մասին համանման իրաւացի է նաեւ Ա. Եագորեանը, որի կարծիքով գաւիթը «յօրինուածքով խիզախ, կառուցուածքով իմաստուն է» եւ, որ «Հայաստանից դուրս ոչ մի տեղ չի կիրառուած»: Գաւթի ներսում թաղուած են Հասան Ջալալեան տոհմի մեծամեծները: Յաւերժ հանգիստ նրանց շիրիմներուն:

Հիանում եմ նաեւ դրսում, պարիսպի պատի կողքին շարուած աննման խաչքարերով:

Այցելուներն այստեղ ըստ երեւոյթին սակաւաթիւ են եւ իրաւացի էր Աւստրալիացի Պ. Յակոբը, որ տարեկան ոչ թէ 1000, այլ 10000 մարդ պէտք է, որ այցելէ Արցախ: Գիւղատնտեսութեան զուգընթաց պէտք է զարկ տալ զբօսաշրջութեանը: Այս երկու ճիւղերն են որ ոտքի կը կանգնեցնեն Արցախը: Բոլորը դա շատ լաւ գիտակցում են, բայց ըստ երեւոյթին Երեւանում այս հարցը ուշադրութեան հիմնական կենտրոնում չէ: Թէ չէ, ինչպէ՞ս բացատրել, որ տարբեր պատճառներով եւ առիթներով Հայաստան այցելող Սփիւռքահայերը եւ այլոք չեն գնում Արցախ, չեն տեսնում Արցախի հրաշալիքները: Չպէտք է մոռանալ, որ մարդու հոգեկան աշխարհի վրայ ամէնից աւելի զօրաւոր ազդեցութիւն ունեցող զգայարանը տեսողութիւնն է եւ երկիրը սիրելու համար պէտք է տեսնել այն: Կարծում եմ, որ այս գործը պէտք է պետական մակարդակով դնել: Իսկ իմ ժամանակն է արդէն, որ բաժանուեմ Խաչէնի գեղեցկուհուց: Վաղը գնում ենք Ամարասի վանք, որը հիմնադրել է Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ աւարտել նրա թոռը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոսը: Ըստ աւանդութեան, Մեսրոպ Մաշտոցը հէնց Ամարասից է սկսել հայերէն գրերի տարածումը: Այս մասին, սակայն, մի ուրիշ առիթով:

Հ. Գ.

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Նիկոսիոյ քաղաքապետարանին ապագայ շէնքին շինարարական աշխատանքին ընթացքին յայտնաբերուած են մնացորդները շէնքի մը որ կրնայ առաջին պալատը ըլլալ Լուսինեաններու որոնք Կիպրոսի իշխած են 1192_էն 1489: Այդ պալատը աւարտած է 1211–ին: Հնախոյզները արդէն երեւան հանած են չորս մեթր բարձրութեամբ պատ մը, որմնանկարներու կտորներ, ժանգոտած սուր մը, խեցեղէնի բեկորներ եւ Լուսինեաններու պատկանող դրամներ: Տեղեկութիւնը տրուած է «Կիպրական լուրեր»ու Հոկտեմբերի թիւով:

Լուսինեան գերդաստանը Կիպրոսի մէջ երեք պալատ կառուցանած է. անոնց առաջինին տեղը միշտ գաղտնիք մը մնացած էր: Երկրորդը գոթական ոճով էր. անկէ միայն փոքր մաս մը մնացած է, ԺԵ. դարուն եգիպտացի Մամլուքներու կողմէ քանդուած ըլլալով: Իսկ երրորդը որ գտնուած է ներկայիս Թրքական գրաւման ենթակայ գօտին մէջ, 1904_ին փլուզումի վտանգ ներկայացնելով, քանդուած է Բրիտանացիներու կողմէ:

Ներկայիս հնախոյզներու խումբ մը կ'աշխատի պեղումներու վայրը, մինչ ուրիշներ կը ջանան երեւան հանել շէնքին այն մասը որ կ'ենթադրուի թէ պալատին հիմնական բաժինն է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ԲԺԻ՛ՇԿ, ԲԺՇԿԵԱ՛ ՋԱՆՁՆ ՔՈ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Անցեալ շաբաթ, ինչպէս բազմաթիւ Սփիւռքահայ գաղութներու մէջ, Իսթանպուլահայութիւնն ալ կատարեց իր Թարգմանչաց Տօնը՝ այլազան ձեռնարկներով, իր յարգանքի եւ երախտիքի տուրքը վճարելու համար տոհմիկ ինքնութեան գոյատեւումը ապահովող «ազգային» Սուրբերուն:

Մեսրոպ Մաշտոցի երեսունըվեց անմահ եւ յաւերժական գիրերուն շնորհիւ է որ պատմութեան երկնակամարին վըրայ իր փառաւոր ու պատուաբեր գոյութիւնը կը պահէ Հայ Ժողովուրդը, կուրծք տալով բոլոր դժուարութիւններուն եւ վտանգներուն՝ աշխարհի ամէն կողմ, իր ամէնէն ճակատագրական եւ բախտորոշ օրերուն, անապատի աւազներէն մինչեւ ամէնէն օտար, հեռաւոր եւ անհիւրընկալ ափերուն վրայ: Արդարեւ, Հայ Ժողովուրդի աստուածային փառքն է Գրերու Գիւտին Տօնակատարութիւնը, որ կը նշուի աշխարհի ամէն կողմ, ուր որ Հայ կայ եւ ուր որ ամէն Հայ իր տոհմիկ ինքնութեամբ ու գիտակցութեամբ կը հպարտանայ իրաւամբ:

Այս տարի եւս, Իսթանպուլահայութիւնը կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով ոգեկոչեց Թարգմանչաց Վարդապետները, անգամ մը եւս մեզ հաղորդակից դարձնելով անոնց հոգիին ու նաեւ այս առթիւ ներշնչելով կարգ մը խոհեր եւ առաջնորդելով շարք մը տըխուր խորհրդածութիւններու՝ լուրջ իրողութիւններու դիմաց:

Երբ մեր վարժարաններուն մէջ յարաճուն կերպով կը շարունակուի տեղատուութիւնը Հայերէն Լեզուին եւ տուներէ ներս հայախօսութեան, դառն հաճոյքով մը կը տեղեկանանք, որ Հայերէնի կարգ մը ուսուցիչներ մասնաւոր դասընթացքներու կը հետեւին՝ իրենց Մայրենի Լեզուին մէջ կատարելագործուելու եւ սորվելու համար գուցէ ամէնէն տարրական բաները, զորս սորված էին կամ սորված պէտք էր ըլլային իրենց ուսանողութեան տարիներուն: Տխուր երեւոյթ մը, որ սակայն դէթ յուսահատեցուցիչ չէ, քանի որ տակաւին կան իրենց սորվեցնողներ եւ սորվելու բարի տրամադրութիւնը ունեցող Հայ ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ:

Մօտաւորապէս իննսուն տարի առաջ, երբ Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցիի մէջ կը նշուէր Հայ Գրերու Գիւտին 1500–ամեակը, օրուան ատենախօսներէն Գարեգին Խաժակ, ցնցիչ ելոյթ մը ունեցած էր եւ յայտարարած. – «Ես՝ Աստուծոյ չեմ հաւատար: Բայց կը հաւատամ Հայ Ժողովուրդին յաւերժութեան, որքան ատեն որ ան իր սրտին ու հոգիին մէջ կը պահէ ներուժն ու հաւատքը՝ ի գին ամէն բանի գոյատեւելու»: Որքան տխուր ու ցաւալի է, որ այդ խօսքերէն հազիւ տասնամեակ մը վերջ, տարագիր Հայ մայրեր ՝Տէր–Զօրի անապատներու աւազներուն վրայ իրենց զաւակներուն իբրեւ միակ ու վերջին, բայց անկողոպտելի ժառանգ պիտի թողէին Մեսրոպեան Այբուբենը, զոր անոնք պիտի տանէին իրենց հետ՝ մինչեւ աշխարհի հեռաւոր անկիւնները՝ արդարացընելու համար Գարեգին Խաժակի հաւատքն ու տեսութիւնները:

Ասոնք, պատմութեան թաւալքին մէջ մեզի հասած ճշմարտութիւններ են, որոնք ամէն Թարգմանչաց տօնակատարութեան կը յիշուին կամ կը հաստատուին արդար ազգային հպարտութեամբ մը: Բայց միւս կողմէ՝ պարբերաբար դէմ յանդիման կուգանք նաեւ կարգ մը տխուր իրականութիւններու: Այս տարի, անշուշտ ամենայն բարեմտութեամբ մեր սանուց միութիւններէն մէկուն կողմէ կազմակերպուած Թարգմանչաց Տօնակատարութեան մը հրաւիրագիրը պատրաստուած էր այնպիսի տնալարի անփութութեամբ մը, որ կասկած չունինք թէ ոսկորները պիտի մըմռացնէ մեր անմահ Սուրբերուն: Այդքա՞ն է մեր ունեցած սէրն ու յարգանքը անոնց թողած թանկագին ժառանգին, երբ կը ձեռնարկուի նման նուիրական հանդիսութեան մը, ուր կը հրաւիրուին մեր Մեծասքանչին հաւատացողներն ու խնկարկուները:

«Ակօս»

2002, Հոկտեմբեր 10

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Ո՞ւր կրնամ տեսնել զինքը:

– Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, օգուտ չունի:

– Թերեւս ես կրնամ զինքը համոզել:

– Չեմ կարծեր, որովհետեւ քու մասիդ աննպաստ տեղեկութիւններ առեր է:

– Ի՞նչ տեղեկութիւն:

– Իբր թէ Պոլսոյ մէջ լրտեսութիւն կ'ընես եղեր:

– Ի՞նչ զրպարտութիւն:

– Իրեն այնպէս ըսեր են:

– Ատիկա պարզապէս չարախօսութիւն է, ես որովհետեւ Պոլիս միշտ Թուրքերու հետ ապրած եմ եւ իմ գործիս բերումով յարաբերութիւն ունէի բոլոր պաշտօնեաներուն հետ, այդ տեսակ կասկածներ ունեցած են իմ մասին, բայց կա՞յ մէկը, որ իմ լրտեսութիւնս կամ մատնութիւնս կարենայ ապացուցանել:

– Վերջապէս այդ մարդէն յոյսդ կտրէ:

Աստիկի համար մեծ յուսախաբութիւն մը, ոտկալի հարուած մը եղաւ ասիկա: Իր յղացած ամբողջ ծրագիրը, որուն ըննորհիւ վստահ էր, թէ ներումի պիտի արժանանար եւ փառք ու պատիւով Պոլիս պիտի դառնար, օդը կը ցնդէր:

Արդարեւ, իր բուն նպատակն էր դաւադրական խումբ մը կազմել եւ յետոյ զայն մատնել կառավարութեան եւ այս կերպով, իբր թէ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալ:

– Իսկ սա վէսիքանե՞րը, ի՞նչ եղան, – հարցուց Լեւոն՝ խօսակցութեան նիւթը փոխել ուզելով:

– Այսօր – վաղը կ'առնեմ, պատասխանեց Աստիկ:

– Մարդիկը իմ օձիքէս կը բռնեն կոր: «Մենք քեզի վստահելով իրեն դրամ տըւինք» կ'ըսեն կոր ... մանաւանդ Միրիճան ամէն օր սենեակս կու գայ՝ վէսիքային մասին լուր մը առնելու համար:

– Թո՛ղ սպասէ, էֆէնտի՛մ:

– Մինչեւ ե՞րբ:

– Վալին այս միջոցին շատ զբաղած է, միջոց չունի այդ տեսակ գործերով ժամավաճառ ըլլալու:

– Այդ տեսակ խօսքերով չես կրնար մարդիկը երկար ատեն սպասցնել:

– Բայց քիչ մը առաջ քեզի ըսի, որ այսօր – վաղը գործը կը կարգադրեմ:

Հետեւեալ օրը Աստիկ մէջտեղ չելաւ:

Միրիճան աղա ի զուր մինչեւ իրիկուն գինետան մէջ անոր սպասեց Լեւոնին հետ:

Ի վերջոյ բարկութեամբ ըսաւ.

– Այս մարդը, կարծեմ, մեր քթին կը խնդայ կոր... դուն ի՞նչպէս մեզի յանձնարարեցիր զինքը:

– Ես յանցանք չունիմ, ինք ըսաւ, որ վալիին հետ շատ մտերիմ է եղեր, ես ալ հաւատացի:

Միրիճան ձգեց – գնաց, բայց միւս օր կրկին եկաւ, հազիւ թէ Լեւոնին քովը նստած էր, երբ Աստիկ ներս մտաւ:

– Սարայէն կուգամ կոր, – ըսաւ՝ երկու բարեկամներուն մօտենալով:

– Լա՛ւ, վէսիքան բերի՞ր:

– Այսօրուան համար խօսք տուած էր ճէլալ պէյ, ելայ գացի, բայց դժբախտաբար առտուն կանուխ ճէլալ պէյ ստիպողական եւ անակնկալ գործի մը համար Էսկի Շէհիր մեկներ է. շաբաթ մը պիտի վերադառնայ եղեր:

– Մինչեւ հիմա ինչո՞ւ չգացիր:

– Ինչպէ՞ս չգացի, երեք – չորս անգամ գացի եւ վերջապէս այսօրուան համար խօսք տուաւ. բայց ի՛նչ ընենք, անակընկալ գործը մեր խնդիրը յետաձգեց. ինչ որ է, շաբաթ մըն ալ սպասեցէք:

Նոյն միջոցին կառքի ձայն մը լսուեցաւ:

Երեքն ալ իրենց գլուխը պատուհանէն դուրս ուղղեցին:

Կուսակալ ճէլալ պէյն էր, որ կ'անցնէր կառքին մէջ բազմած:

– Աս ի՞նչ է, – գոչեց Միրիճան՝ Աստիկի երեսը նայելով:

– Զարմանալի՛ բան, խելքս չհասնիր կոր:

– Ըսել է՝ մեզի խաբեցիր:

– Ե՞ս, ինչո՞ւ խաբեմ, կ'երեւայ, որ վերջին ժամուն իր ուղեւորութիւնը յետաձգեր է:

– Պարապ խօսք:

– Քանի որ հոս է, հիմա գնա՛ զինքը տես, կառքը դէպի սարայ կ'երթայ կոր, հո՛ն կը գտնես զինքը, – ըսաւ Լեւոն:

– Աղէկ ըսիր, երթամ ու գործը լմընցընեմ, – պատասխանեց Աստիկ՝ ոտքի ելլելով, – դուք հոս ինծի սպասեցէ՛ք, առ առաւելն ժամէ մը կը վերադառնամ:

Երկու ժամ ետքը տակաւին չէր վերադարձած: Երեք ժամ յետոյ դարձեալ մէջտեղ չի կար:

– Ա՛լ համոզուեցայ, որ այս մարդը խաբեբային մէկն է եղեր, – ըսաւ Լեւոն:

– Պարզապէս սրիկայ մը, – գոչեց Միրիճան:

– Ալ յարաբերութիւնս պիտի խզեմ իրեն հետ:

– Այդ բաւական չէ, պէտք է աղուոր դաս մը տալ իրեն:

– Ի՞նչ կրնանք ընել:

– Տեղ մը կը տանինք, փառաւոր մը կը ծեծենք:

– Ատիկա լաւ գաղափար մըն է:

– Թո՛ղ երթայ սորվի եւ ուրիշներն ալ չխաբէ ասկէ ետքը: Մեր միւս ընկերներուն ալ ըսեմ, անոնք ալ արդէն բարկացած են իրեն դէմ, ամէնքս մէկ ըլլանք եւ հախէն գանք:

Միրիճան աղա այս վրէժխնդրական մտածումով զօրացած՝ ելաւ տուն գընաց:

Աստիկ տեսնելով, որ իր ծրագիրը ջուրը ինկաւ, վերջին փորձ մը ընել ուզեց:

Գնաց կայարանին մօտ գտնուած Ավուստոս օթէլը, որուն տէրը Հայ մըն էր:

(Շար. 333)

(Շար. Ա. էջէն)

ինչպէս ըսած էր Հ. Քոհլ որ Եւրոպան «Քրիստոնեայ ակումբ մըն է», բայց եւ այնպէս, Ֆրանսայի Արտաքին Նախկին Նախարարը՝ Հ. Վետրինի կարծիքը («Լիպր Պելժիք»ի տուած հարցազրոյցին մէջ) միայն միւոր չէ: Ան կ'ըսէ.- «Թուրքիա Եւրոպայի երկիր մը չէ եւ այնքան պատճառ չունի Եւրոպական Միութեան մէջ ըլլալու, որքան մենք չունինք Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութեան մէջ ըլլալու»:

Միացեալ Նահանգները, սակայն, ըսկըսած են նորէն ճնշում բանեցնելու Եւրոպայի 15-երուն վրայ, որոնց դիմած են որպէսզի քաջալերեն Թուրքիան «Աբեմուտքի կապուած մնալու, Թուական մը նշանակելով բանակցութեանց համար, Գոփընհակընի վեհաժողովին: Արտաքին Նախարարութեան քաղաքական հարցերու կցորդն ալ՝ Մ. Կրոսման, Աթէնք իր այցելութեան ատեն կոչ ըրած է Թուրքիոյ որ առիթը օգտագործէ որպէսզի Կիպրոսի լուծումը երթալով մօտենայ:

Ինչպէս միշտ Թուրքիոյ պարագային, մեծ հարցականը կը վերաբերի բանակին եւ անոր դիրքին: «Լիպէրասիոն» կ'արձագանգէ «Հիւրրիյէթ»ի մէկ լրագրողին հակադրեցութեան խմբագրութեան նիստին ատեն, երբ առաջին արդիւնքները հասած են, ան կատակելով, առաջարկած է խորագիր մը որ բոլորին հաւանութիւնը ունենայ՝ «Հող ընելիք բան չկայ, բանակը կը հսկէ»:

Ոմանց կարծիքով, ամէն բան լուծուած չէ այս ընտրութեամբ: Տնտեսական գիտութեանց փրոֆէսէօր, Խսեր Գարագաշի համար, կանխահաս նոր ընտրութիւններու պէտք է սպասել, ընտրական մարմնին կէսը ներկայացուած չէ Խորհրդարանին մէջ, որ, ուրեմն, օրինականութիւն չունի:

Նոր իշխանութիւնը բաւական միջազգային հարցեր ունի լուծելիք: Եւրոպական Միութենէն դատ, կան Կիպրոսի, Եւրոպական պաշտպանութեան, Իրաքի եւ Իսրայէլի հարցերը: Թուրքիա, աւելի քան երբեք, ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի ԱՄՆ-ու համար, քանի Սաուտի Արաբիա եւ արաբական այլ երկիրներ դէմ են Իրաքի նկատմամբ ամերիկեան ծրագիրներուն: Խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլայ նաեւ ռազմավարական գինակցութիւնը, զոր Թուրքիա ստորագրած է Իսրայէլի հետ 1996-ին եւ հոս ալ բանակին դերը կենսական է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ, որ Նոյեմբեր 4-ին մերժած էր Նեթանիահուի պայմանները կանխահաս ընտրութիւններ կատարելու, միտքը փոխեց եւ յաջորդ օրն իսկ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտնեց թէ ընտրութիւնները պիտի կատարուին Փետրուար 4-ին: Նոյեմբեր 4-ին, մինչ Շարոն կ'արտայայտուէր Քնէսէթին առջեւ, անձնասպանական նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Թել-Ավիվէն 10 քմ. հեռու, Քֆար Սապայի բացօթեայ առեւտրական կեդրոնի մը մէջ: 2 մեռեալ եւ շուրջ 30 վիրաւոր կար, յաւելեալ քամիքազը: Այս ոճրափորձը կը յաջորդէր Համասի հանրածանօթ զինուորեալի մը՝ Համատ Սատարի սպանութեան, իսրայէլեան հրթիռով մը, Նապլուսի մէջ: Իսրայէլ կը շարունակէ իր «թիրախ ունեցող սպանութիւնները», ինչպէս յայտարարած էր: Միւս կողմէ, Համասի թիւ 2-ը՝ Ապտէլ Ազիզ Ռանթիզի յայտարարած է որ պաղեստինցի ժողովուրդը իր դիմադրութեան վերջ կը դնէ միայն իսրայէլեան պարտութենէն ետք:

ԱԲԲԱՅ ՓԻԷՐ, 90 տարեկան, որ Ֆրանսայի ամէնէն ժողովրդական դէմքն է, բողոք բարձրացուց Սարքոզիի օրէնքին դէմ ինչ կը վերաբերի մուրացկանութեան, ապաստան փնտռողներուն, պարապ բնակարաններ գրաւողներուն եւլն., եւլն.: Նոյեմբեր 4-ին, Շուազի-լը-Ռուա տարուած էր, ուր Գնչուներու կայանի մը մէջ դեռ 150 հոգի կայ: Սարքոզի պատասխանեց անմիջապէս, շեշտելով թէ Աբբայ Փիէր ճիշդ տեղեկութիւններ չունի, օրէնքը կը վերաբերի մուրացկանութիւնը շահագործող ցանցերու, յարձակողական մուրացկանութեան: Տրամադիր է ընդունելու Աբբան եւ խօսելու հետը:

ԷԼՖ-Ի դատավարութիւնը վերսկսաւ Նոյեմբեր 4-ին, այս անգամ վերաքննիչ

Տէր եւ Տիկին Արման Ֆէսճեան եւ զաւակը Գորին,
Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆէսճեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պառաւեան եւ զաւակները Տէլֆին եւ Օրէլի,
Տիկին Սիւզան-Սիրարփի Սրապեան,
ինչպէս նաեւ Սարգիսեան, Խաչատուրեան, Կոտէն-Սարգիսեան, Կատրօ, Կոճիկեան, Կուլզասեան, Տիրատուրեան, Փինկանցեան, Գալէնտէրեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՖԷՍՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Սարգիսեան
1907 Նոյ. 18-ին, Խարբերդ)

մահը, որ պատահեցաւ Վիլիէ-լը-Պէլ մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, 95 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Նոյեմբեր 8, Ուրբաթ, ժամը 14.15-ին, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին

31-33, rue Saint-Just,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Առնուվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

66, avenue Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թագիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

UGAB - MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet —
13009 Marseille
Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre
à 20 heures 30

Récital de violon et piano

avec

SATENIK KHOURDOIAN (violon)
Elève de Maître Jean Ter-Merguerian

SARKIS PALOYAN (piano)
Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :
Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :
Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

Ատեանին առջեւ, որու դիմած էին դատապարտեալները: Նախկին Նախարար՝ Ռ. Տիւմա, Քրիսթին Տըվիէ-Ժոնքուռ, Ալֆրէտ Սիրվէն եւ Լօյիք Լը Ֆլօք-Փրիժան դատարան ներկայացան իրենք զիրենք պաշտպանելու համար, որպէսզի չհաստատուին տրուած պատիժները: Քրիսթին Տըվիէ-Ժոնքուռ յայտարարեց թէ անդործ է, մօրը տունը ապաստան գտած է եւ 11 միլիոն Եւրօ տուրք կը պահանջուի իրմէ, Ռ. Տիւմա ալ 50 հազար ֆրանք հանգստեան թոշակով կ'ապրի...:

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ, պատմական նըկատուած գործադուլ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, շինարարական մարզին մէջ: Բանուորները կը պահանջեն որ հանգստեան կոչուելու տարիքը 60 տարեկան ըլլայ, ինչպէս նախատեսուած էր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON
DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT
SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN
(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805
Appel gratuit

Chorale "Koghtan"
de l'UGAB-Paris

dirigée par
Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée
(expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association
«Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու Ժիւրայի լեռներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11:

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը:

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշերուն համար:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել.- Ալիսին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սիլվարդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մինչեւ Նոյեմբեր 3:

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN
SUPER LOTO
avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շւէճօ - Սոփրանօ
Մարիա Օբի - Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան - Պարիթոն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱՋԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մուտքը ազատ:

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՑԷՔ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին

կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.552
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.552

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԻՆ

Եւրոպայի 15-երը յոյս յայտնած են որ Թուրքիա պիտի հաստատէ ժողովրդավար եւ եւրոպամէտ իր ձգտումը, առանց ծանրանալու այն հարցերուն վրայ, որոնք կը գլխաւորեն իրենց յարաբերութիւնները Անգարայի հետ (Թուրքիոյ թեկնածութիւնը, Կիպրոսի անորոշութիւնները, եւրոպական պաշտպանութիւնը):

Թուրքիոյ հանդէպ, ամէնէն դրական դիրքը կը պատկանի Սպանիոյ, որ սերտօրէն կը պաշտպանէ անոր թեկնածութիւնը Եւրոպական Միութեան: Արտաքին նախարարը՝ Անա Փալասիօ կը գտնէ որ «որեւէ խոչընդոտ» չկայ անոր անդամակցութեան: Գերմանիա «բարեացակամութեամբ» նկատի առած է դրական առաջին քայլերը եւ կը յուսայ որ «կայուն կառավարութիւն մը» պիտի յաջորդէ էճեվիթի կառավարութեան: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը կը գտնէ որ քուէարկութեան արդիւնքը ցոյց կու տայ «քաղաքական կարեւոր փոփոխութեան» մը կամքը: Ռաֆարէն յայտարարած է որ «ուշադիր» է կառավարութեան կազմին: Թ. Պլէր քաջալերական կը նկատէ Ա.Զ.Փ.ի պատասխանատուներուն յայտարարութիւնները: Պելժիոյ Արտաքին նախարարը հրաւիրած է Էրտողանը որ հաստատէ եւրոպամէտ իր տրամադրութիւնները: Յունաստան կը խորհի որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան լաւագոյն միջոցն է այդ երկիրը կայունացնելու եւ վարչապետ՝ Սիմիթիս հրաւիրած է Էրտողանը Յունաստան գալու: Այս վերջինն ալ, արդէն, մտադիր է եւրոպական զանազան մայրաքաղաքներ այցելելու:

Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատուն՝ Կիւնթէր Ֆերհէօկըն շեշտած է որ քուէներու վճիռը պէտք է յարգուի բոլորին կողմէ: Գոփընհակընի մէջ, պիտի քննուի իր անդամակցութեան Բ հանգրուանը, մինչ այդ, Անգարա պէտք է հաստատէ իր բարի կամեցողութիւնը արագ արձակելով քաղաքական բանտարկեալները, ջնջելով չարչարանքը: Գալով ԱՄՆ-ուն, կ'ուզեն շարունակել իրենց գործակցութիւնը Թուրքիոյ հետ: Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է.- «Թուրքիա մօտիկ բարեկամ մըն է եւ դաշնակից մը ՕԹԱՆ-ի ծոցը: Եւ կը գործակցինք որեւէ կառավարութեան հետ զոր թուրք ժողովուրդը կ'ընտրէ»:

Ի տես իրենց կուսակցութիւններուն կրած անխառն պարտութեան, Թանսու Չիլլէր (ՏԵՓ), Մեսութ Եըլմազ (ԱՆԱՓ) եւ Տեվլէթ Պահչելի (ՄՀՓ) հրաժարած են ղեկավարի իրենց պաշտօններէն:

Առաջին առթիւ, քաջալերական կը գտնուի սպայակոյտի պետին՝ զօրավար Հիլմի Էօզքէօքի հակազդեցութիւնը: Ան Ուաշինկթըն կը գտնուէր եւ յայտարարած է.- «Ընտրութիւններ ունեցանք որոնք կանոնաւոր անցան: Արդիւնքները ցոյց կու տան մեր ժողովուրդին կամքը: Միայն յարգանք ունիմ այդ ուղղութեամբ»:

Էրտողան կրկին ու կրկին կը կրկնէ որ Ա.Զ.Փ.-ն իսլամապաշտ ոչ իսկ իսլամական կուսակցութիւն մըն է: Ան կ'ըսէ.- «Կրօնքի վրայ հիմնուած կուսակցութիւն մը չենք: Ա.Զ.Փ.ն պահպանողական եւ ժողովրդավար իր ինքնութեամբ, հաւաքեց կեդրոնական աջին քուէները: Թուրքիոյ մէջ, ամէն հիմնարկ իր հարազատ դերը ունի: Թուրք բանակը մեր աչքին լոյսն է: Թող ոչ ոք միջամուխ ըլլայ մեր եւ մեր բանակին միջեւ»:

Բազմաթիւ քեմալականներ կը յամառին սակայն կարծելու որ, այս հերքումները տարբեր մտադրութիւններ կը քօղարկեն, կը գրէ Նիքոլ Փոփ, (Լը Մոնտ, Նոյեմբեր 6):

ԵԹԷ ԿԻՒԼ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԴԱՌՆԱՅ...

Պաքուի «Զերկալօ» թերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Ապտուլլահ Կիւլ, որ հաւանական վարչապետը կը նկատուի Թուրքիոյ, յայտարարած է թէ գոհացուցիչ չի նկատեր Թուրքիոյ եւ Ազրպէջանի ներկայ յարաբերութիւնները եւ կ'ուզէ ամրապնդել զանոնք: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղեան հակամարտութեան բերելիք օժանդակութեան, ան ապահովութիւն տուած է որ Ազրպէջանի եւ Թուրքիոյ ջանքերով կրնան կարգաւորել հակամարտութիւնը եւ «ազատագրել ազրպէջանական հողերը գրաւումէն»:

«Գանալ - Աճշէնէ» Նոյեմբեր 6-ի իր թիւով քանի մը ծաղրանկարներ հրատարակած էր, ուր կը ծաղկուին Թուրքիոյ ընտրութիւններու յաղթական «չափաւոր» իսլամականները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բազմատեսակ ընտրութիւնները, Նոյեմբեր 5-ին, ապահովեցին Պուշի, այսինքն Հանրապետականներու յաղթանակը: ԱՄՆ կը նորոգէին Ներկայացուցիչներու Ժողովին ամբողջութիւնը, Ծերակոյտին մէկ երրորդը եւ կ'ընտրէին 36 կառավարիչներ, կային նաեւ այլ ընտրութիւններ: Ներկայացուցչական ժողովը կը մնայ Հանրապետական, ինչպէս էր, Ծերակոյտը նաեւ այլեւս Հանրապետական մեծամասնութիւն ունի, ինչ որ մեծ փափաքն էր Պուշի, քանի հոն դեմոկրատ ընդդիմութիւն մը մեծամասնութիւն էր, թէկուզ փոքր առաւելութեամբ: Կառավարիչներն ալ Հանրապետական դիմագիծ կ'առնեն: Ֆլորիտայի կառավարիչ ընտրուեցաւ Պուշի կրտսեր եղբայրը: Երբ վերջնապէս հաստատուին այս արդիւնքները, պիտի նշանակէ որ ԱՄՆ-ու երեք իշխանութիւնները (Սպիտակ Տուն, Ներկայացուցչական Ժողով եւ Ծերակոյտ) մէկ կուսակցութեան ձեռքն են եւ Պուշ ուզածը կրնայ ընել, ոչ մէկ խոչընդոտ կը մնայ: Նոյեմբեր 5-ին, նորոգուեցան Ներկայացուցչական Ժողովի 435 երեսփոխանները, Ծերակոյտի 100-ի վրայ 34 անդամները եւ 50-ի վրայ 36 կառավարիչներ:

ՓԱՐԻԶ - ՎԻԷՆՆԱ ճեպընթացին մէջ հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան ժամը 2-ին, երբ Նանսիէն կ'անցնէր եւ կ'ուղղուէր դէպի Սթրազպուրկ, ապա՝ Միւնիխ, հուսկ Վիէննա: Ճեպընթացը անմիջապէս կանգ առած է, երբ ծուխ տեսնուած է, բայց մահակիր աղէտ մը կար արդէն: 12 մեռեալներ եւ ութ վիրաւորներ յայտնաբերուած են առաջին կառախումբին մէջ: 5 այրեր, 6 կիներ եւ մէկ երախայ հաւանաբար շնչահեղձ մեռած են իրենց քունին մէջ: Ճեպընթացը կը պատկանէր գերմանական երկաթուղիին (Տօյչըպան): Կը թուի թէ հրդեհը որ սահմանափակ մնացած է, արկածի հետեւանք է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը շարունակէ ճնշում բանեցնել կարգ մը երկիրներու վրայ, զորս կ'ամբաստանէ որպէս պաշտպանները չէչէն ահաբեկիչներու: Առաջին առթիւ, պաղ հով մը փչած է Ռուսաստանի եւ Դանիոյ միջեւ, որովհետեւ այս վերջինը Զաքայեւը յանձնելու համար անոր յանցագործութեան փաստերը կը պահանջէ: Ֆրանսա ալ դժգոհ ձգած է Մոսկուան, որ բողոք բարձրացուցած է Ֆրանսայի դեսպանին իր «մտահոգութիւնը» յայտնելով Փարիզի Գոլին թատրոնի չէչէնական հաւաքոյթին առթիւ (Հոկտեմբեր 26): Մոսկուա դէշ աչքով կը դիտէ նաեւ Վրաստանի, Ազրպէջանի եւ Թուրքիոյ դիրքերը:

ՃԵՐՊԱՅԻ (Թունուզ) ոճրափորձին կապակցութեամբ ութ կասկածելիներ ձերբակալուեցան Նոյեմբեր 5-ին, Լիոնի արուարձաններէն՝ Սէն-Փրիէսթ եւ Վենիսիէօ: Ոճրափորձը գործուած էր 2002 Ապրիլ 11-ին Ճերպայի սինակոկին դէմ, 14 մեռեալ կար: Ձերբակալուած անձերը ընտանեկան պարագաներն են իսլամապաշտ Թունուզցի Նիզար Նաւարի, որ անձնասպանական արարքով մը գործած էր ոճրափորձը:

ՌՈԲԷՐ ՀԻՒ Փարիզիէնի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Նոյեմբեր 6), կ'ըսէ թէ պիտի քաշուի Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութենէն: Ան Մ.-Ժ. Պիւֆէի կողքին գլուխն էր կուսակցութեան եւ հաստատած է որ երկգլխանի ղեկավարութիւնը նպաստաւոր չէ:

ԱՐԻԷԼ ՇԱՐՈՆ վերջնապէս ճշդեց կանխահաս ընտրութիւններու թուականը, ընդառաջ երթալով իր մրցակիցին՝ Նեթանիահուի պահանջին: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Յունուար 28-ին: Նեթանիահու համաձայնեցաւ Արտաքին նախարարութիւնը վարելու մինչեւ այդ թուականը:

ԹԵՀՐԱՆԻ իր բնակարանին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին ձերբակալուած է երկրին բարենորոգիչ ակումբին ամէնէն ծանօթ դէմքերէն՝ Ապպաս Ապտի: Նոյն օրը, մամուլի դատարանին ծայրայեղ պահպանողական դատաւորը՝ Սայիտ Մորթազավի կ'ամբաստանէր «Ուսումնասիրութեանց եւ հանրային կարծիքի քննութեանց Այանդայ Ընկերութիւնը», զոր կը վարէր Ապտի, որ ան վճարուած էր ամերիկեան Կալուփ Հիմնարկէն, 4 հարցախոյզներ կատարելու համար «իրանեան ներքին հարցեր»ու մասին: Զորս օր առաջ, «Այանդայ» փակուած էր: Հոկտեմբերի կէսերուն ալ, հարցախոյզի ուրիշ հիմնարկ մը՝ «Հանրային կարծիքի ուսումնասիրութեան ազգային ընկերութիւնը» փակուած էր եւ տնօրէնն ալ՝ Պեհրուզ Ղերանփայէհ ձերբակալուած: Ան կ'ամբաստանուի լրտեսութեամբ եւ գործակցութեամբ Իրաք հաստատուած ժողովուրդի մուճահետիններու կազմակերպութեան հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ թիւ 10 կառուղիին վրայ շատ ծանր բախում մը պատահեցաւ Նոյեմբեր 5-ի առաւօտուն, 40 կառքերու միջեւ, որոնց մէջ 7 բեռնատար կառքեր: Ութ մեռեալ կար եւ աւելի քան 30 վիրաւորներ, ասոնց վեցը շատ ծանր վիճակի մէջ: Արկածը պատահած է Փուաթիէի մօտ եւ պատճառները յստակ չէին: Մշուշի մասին կը խօսուէր բայց բոլոր ականատեսները համաձայն չէին: Բոլոր վարկածները նկատի պիտի առնուին քննութեան ընթացքին, որ կրնայ երկար տեւել:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Լորտերու Ժողովը անակնկալ պատճառելով, 184-ի դէմ 215 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան խնդրոյ առարկայ օրինագիծը, որ կ'արտօնէ որդեգրումը միասեռական զոյգերու կողմէ:

ՓԱՐԻԶԻ Ծերակոյտին առջեւ, 300 պոռնիկներ ցոյց մը ըրին Նոյեմբեր 5-ին, բողոքելու համար Սարքոզիի ծրագրած օրէնքին դէմ, որ կ'արգիլէ պոռնիկներուն «կրաւորական հրաւէրները» փողոցներու մէջ եւ պատիժներ կը նախատեսէ դրամական թէ բանտարկութեան գետնի վրայ: Պաստառներու վրայ արհեստավարժ պոռնիկները կը պահանջէին օրէնքին ջնջումը, ըսելով՝ «Մեզի հետ կը պառկիք, մեզի դէմ կը քուէարկէք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 5 / 6)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ 5 ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը եւ Ռուսաստանի Արդիւնաբերութեան, Գիտութեան Նախարարը Նոյեմբեր 5-ին Երեւանի մէջ ստորագրած են երկու կառավարութիւններու միջեւ Ռուսաստանի Հայաստանի տուած վարկերուն փոխարէն Հայաստանի պետական սեփականութեան հինգ ձեռնարկութեան բաժնեթուղթերը յանձնելու համաձայնագիրը: Այդ հինգ ձեռնարկութիւններն են «Մարս»ը, Երեւանի ինքնաշխատ համակարգերու գիտական հիմնարկը, Հրազդանի ջրելեկտրակայանը, Երեւանի մաթեմաթիկական մեքենաներու գիտական հիմնարկը, եւ Երեւանի նիւթաբանութեան հիմնարկը:

Ստորագրութեան արարողութենէն ետք Հայաստանի ու Ռուսաստանի վարչապետները միասին մամուլի ասուլիս մը տուած են. Մ. Կասեանով պատասխանելով հարցումներու ըսած է թէ համաձայնագիրը մէկուկէս տարուան աշխատանքի արդիւնք է եւ ան կը բխի երկու երկիրներու շահերէն:

Նոյն օրը Ռուսաստանի վարչապետը ընդունուած է նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ, ապա այցելած է Եղեռնի յուշարձանն ու թանգարանը: Յուշարձանին ծաղկեպսակ զետեղելէ ու բարձրաստիճան հիւրերու յատկացուած ծառուղիին մէջ եղեւին մը տնկելէ ետք, Մ. Կասեանով հետեւեալ տողերը արձանագրած է թանգարանի յուշամատեանին մէջ. «Ցնցուած եմ ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու եւ մասնակիցներու սփռած սարսափէն ու բարբարոսութենէն: Մեծապէս հիացած եմ հայ ժողովուրդին արիութեամբ եւ տոկունութեամբ: Մենք ձեզի հետ ենք»:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Հանրի Ժագոլէն որ Ֆրանսայի նշանակած նոր նախագահն է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին համար կազմուած Մինսկի խումբին, Երեւանէն անցած է Ազրպէջան: Պաքուի մէջ ան հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Հ. Ալիեւի հետ: Իր նախորդը Հիւկ Փէրնէ այդ պաշտօնին վրայ վեց ամիս ալ չէր մնացած, պատճառ ըլլալով Ազրպէջանցիներու քննադատութիւններուն թէ Ֆրանսա դրական լրջութեամբ չի վերաբերիր խաղաղութեան հոլովոյթին:

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՈՅ ԳԻՐ ԱՍՏՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԷՆ

Հոկտեմբեր 22-29 Ռուսաստանի Նիժնի Արխիզ քաղաքին մէջ աստղագիտութեան միջազգային եօթներորդ ողիմպիականը տեղի ունեցած է: Երեւանէն տասներորդ դասարանի աշակերտներ՝ Մկրտիչ Սողոմոնեան եւ Ժիրայր Աւետեան մասնակցած են անոր ու յաջողութիւն արձանագրած, առաջինը արժանացած է երկրորդ, երկրորդը երրորդ կարգի պատուոյ գիրի:

ԳԻՒՄՐԻԷՆ ՇՈՒՇԱՆԻԿԸ ԵԿԱԾ ԷՐ...

Գիւմրիի մէջ երկրաշարժին վաղորդայնին գործունէութեան նետուած առաջին կազմակերպութիւններէն է «Համագործակցութիւն Հայաստան»ը. մինչեւ այսօր կը շարունակէ շատ շատերու համար կեանքին հետ կապի միջոց ու աշխարհին վրայ բացուած պատուհան ըլլալու առաքելութիւնը: Տարուէ տարի կարծես աւելի լռութեան մէջ թաղուած ձեւով կը տարուի այդ աշխատանքը, հակառակ որ պահանջները փոխանակ նուազելու կը մեծնան, իսկ 1990-ական թուականներու սկիզբի արտակարգ համարուած վիճակները բոլորիս համար վերածուած են «բնականոն» բաներու: Ո՞վ կրնայ ըսել որ Գիւմրիի փլատակները, որբերը, անոք ու անօգնական մնացած ծերերը, դէպի Ռուսաստան ու այլուր մեկնող երիտասարդները, խեղդուած հոգիները, քայքայուած ընտանիքները տասը-տասներկու տարի առաջուան չափ կը յուզեն, կը մտահոգեն: Մինչդեռ այդ բոլորը կը շարունակեն շրջագիծը ըլլալ Գիւմրիի բնակիչին առօրեային, միշտ նոյնքան անհրաժեշտ ընելով զօրակցութեան, օժանդակութեան գործը:

«Համագործակցութիւն Հայաստան»ը, ինչպէս արդիւնաւոր գործ տանող շատ մը կազմակերպութիւններ մեր իրականութեան մէջ, լուրջ եւ համոզուած խմբակի մը յամառութեան կը պարտի իր աւելի քան տասնամեայ գոյութիւնը: Անոր «դրասենեակ»ը վերնայարկի խցիկ մըն է ուր համակարգիչը ամէնէն պատուակալ տեղը կը գրաւէ, թղթածրարներով բեռնաւոր սեղաններ ու դարաններն ալ հազիւ շարժելու տեղ ձգած են: Տարին քանի մը այցով, 2-3, կամ 6-7 հոգինոց խումբերով կ'երթան տեղւոյն վրայ հետեւելու կատարուածին, յետագայ քայլերը որոշելու, եւ այլն:

Տեղւոյն վրայ կատարուածին ամէնէն արտամօտիկ ու հրաշալի մասը կ'ամփոփուի «Գորովանք» անուանումով: Կայ անշուշտ որբերու, կարօտեալներու խնամատարութեան գործը, օրուան հացին ալ կարօտ Գորիսցի, Կապանցիներու օրական երկու ժում ճաշ սպասարկող ճաշարանները. բայց Գորովանքը աւելին է, քան կատարուած նիւթական օժանդակութիւնը եւ նոյնիսկ հաստատուած մարդկային կապին պահպանումը, անով տրուած հոգեկան նեցուկը:

Գորովանքը մանկա-պատանեկան տարուէ տարի մեծցող, միշտ աւելի հետաքրքրութիւն ու հետեւաբար՝ յաւելեալ միջոցներ պահանջող կեդրոն մըն է: Զուգահեռ դպրոց մը, աւելի բազմազան կարելիութիւններ ընծայող ու նոյն ատեն ջերմ բոյն մը: Իրենց դպրոցի ժամերէն դուրս, շուրջ հազար պատանիներ կը յաճախեն հոն, փրկուելով փողոց իյնալու վտանգէն: Ամէն մէկը կը հետեւի իր նախասիրած գործունէութեան: Կ'երգեն, կը պարեն, կը նկարեն, կ'արտասանեն, համակարգիչ կը գործածեն, կ'ասեղնագործեն, ձեռային աշխատանք կը կատարեն, թատրոն կը բեմադրեն, ներկայացումներ կու տան: Այդ բոլորը կ'ըլլայ Համագործակցութիւն Հայաստանի հաւատարիմ քանի մը տասնեակ խնամակալներու նուիրատուութիւններով:

Գորովանքին, բայց նաեւ վիրաւոր քաղաք Գիւմրիի մասին զրոյցի անակընկալ ու հաճելի առիթ էր հաստատութեան տնօրէնուհի, մանկավարժ Շուշանիկ Գալստեանի Փարիզ այցը: Ան առաջին օրերէն գտնուած է այդ նախաձեռնութեան կեդրոնը ու կը շարունակէ գործել նոյն թափով:

Զրոյցը կը սկսի Գիւմրիով. «Ի՞նչ էինք ու ի՞նչ եղանք»ի ամէնէն տխուր տարբերակներէն մէկն է ան մեր իրականութեան: Հակառակ կատարուած շինարարութեան, բարեկարգումին, քաղաքը հեռու է կարենալ մոռնալէ 1988 Դեկտեմբերի աղէտը: Պակսող փլատակները իրենց հետ չեն տարած փլած հոգիով մարդոց բազմութիւնները որոնց կարեւոր մէկ տոկոսը միակ ճար կը նկատէ մեկնումը: Մինչդեռ...

«Լինելով գիւմրեցի, յետադարձ ակնարկով կարող եմ ասել թէ մինչեւ 1988 քաղաքը վերելք էր ապրում: Մարդիկ հոգեպէս լաւ, հիւրասէր, արուեստասէր, ուրախ էին: Քաղաքում շատ էին գեղեցիկ շէնքերը. փողոցով գնում էի ու հիանում իմ քաղաքով:

Ես այդ ժամանակ էլ աշխատում էի մանկավարժ. զբաղւում էի քաղաքի կեդրոնական մասի շէնքերի երեխաներով. 1450 երեխայ էին: Զգում էի նրանց ոգեւորութիւնը, քաղաքի խանդավառ թափը:

Դեկտեմբեր 7-ին դուրս էի եկել. իմ աչքերի առաջ տեսայ որ քաղաքը փուլ եկաւ, քարակոյտի վերածուեց: Նախ կարծեցի թէ յարձակւում էր քաղաքի վրայ: Շատեր մեկնեցին, ես մշտական մնացի այնտեղ. չէի կարող հեռանալ, կապուած էի քաղաքի երեխաներին: Դեկտեմբեր 5-ին թատրոն ունէինք, այդ օրուայ լուսանկարները մնացին յուշ» կը պատմէ, Շ. Գալստեան: Յետոյ կը խօսի երկրաշարժին հետեւանք ծանրածանր փոփոխութիւններուն մասին. գծածը ծանօթ պատկերն է. համատարած փլատակներ, թիթեղէ, խաւաքարտէ խրճիթներ որոնք «տնակ» անուանումով մնացին Գիւմրիի ժամանակագրութեան մէջ. տնակ-դպրոց, տնակ-բնակարան, տնակ-բուժարան, տնակ-խանութ, տնակ, տնակ:

Աւելի ուշ, երկու-երեք տարի ետք սկսած է մարդոց հոգեկան փլուզումը. ան եղած է ամէնէն ծանրը: Այդ «յապաղում»ին պատճառը այն է որ խոստումներ տրուած էին թէ երկու տարիէն ամէն ինչ կը վերաշինուի... իսկ երբ այդ ժամանակաշրջանին ոչինչ փոխուած էր կործանուած քաղաքին մէջ, մարդիկ կորսնցուցած էին իրենց հաւատքը եւ անոր հետ տոկալու, համբերելու կարողութիւնը: Այն ատեն էր որ տեսնուած էր թէ հպարտ Գիւմրեցին վերածուած է մուրացկանի, նախկին ճարտարագէտը, արուեստագէտը սկսած են առնել-ծախել, հացի ի խնդիր:

Այսօ՞ր:

«Իմ աչքով, կ'ըսէ Շ. Գալստեան, այսօրուայ Գիւմրիում մեծ տարբերութիւն չկայ: Այո՛, ճիշդ է որ 45 տնակ դպրոցից քառասունը քարաշէն նոր շէնքի է տիրացել. իրա՛ւ, շատ ցաւալի էին տնակային դպրոցները: Բայց, բնակարանի մարզում տխուր է վիճակը: Շատեր «գնման վկայական»ներով տուն են գնում եւ ուրախանում ենք, տեսնելով որ մարդիկ տանուտէր են դառնում: Բայց, իրականում, գնուածները մեկնողների դատարկած բնակարաններն են»:

«Գնման վկայական» կոչուածը կը տրուի ամերիկեան բարեսիրական կազմակերպութիւններու կողմէ, նախընտրաբար որբ ունեցող ընտանիքներու: Անոնց շնորհիւ գնուած բնակարանները երկու տարի կարելի չէ վաճառել, իսկ միջին հաշուով երեք սենեակնոց յարկաբաժին մը 3-3.5 հազար տոլար կ'արժէ:

Քիչ մը կը զարմացնէ լսել որ հակառակ այնքան պարապ բնակարաններու, տրուած դիւրութիւններու, տնակներու մէջ ապրողներ կա՛ն տակաւին: Շուշանիկ կը բացատրէ թէ երկրաշարժէն ի վեր անցած 14 տարուան ընթացքին ընտանիքները մեծցած են. երիտասարդները ամուսնացած, զաւկի տէր դարձած են ու տուները բաւարար չեն: Արդէն տրուած բնակարանները յաճախ չորս պատէ աւելին չեն ու ստացողներուն մեծ մասը անհրաժեշտ գումարը չունի հանդերձանքը լրացնելու համար: Ուստի ընտանիքին մէկ մասը կը մնայ տնակին մէջ:

Այսօր քաղաքին մեծագոյն խնդիրը գործազրկութեան դժբախտութիւնն է որուն հետեւանք աղքատութիւնը առաւել ուշագրաւ է: Ապահով եւ համեմատաբար լաւ վճարուած են թղթատարութեան, ելեկտրականութեան մէջ աշխատողները, կամ պաշտօնեաները: Նոյնն է պարագան ռուսական զինուորական խարիխներու մէջ աշխատանք ունեցողներուն:

Քիչ է թիւը անհատական ձեռնարկութիւններու. կեդրոնի հրապարակին փոքր շուկային մէջ սննդեղէնի, հագուստեղէնի խանութներ կան. մեծ մասը կը բացուի, կարճ ատեն ետք կը փակուի: Քաղաքին մէջ ժամանցի, զբօսանքի կարելիութիւն ալ գրեթէ չկայ: Չկայ սինէմայի սրահ: Նորոգուած է հանդիսութիւններու սրահը, երբեմն Երեւանէն ներկայացումի խումբեր կու գան, բայց տոմսերը այնքան սուղ կ'ըլլան որ շատեր չեն կրնար երթալ:

Գործազրկութիւնը մեկնակէտ է նաեւ ուրիշ ցաւի մը որ մեկնումներու երեւոյթն է: Աշխատանք գտնելու եւ ընտանիք պահելու հեռանկարով մարդիկ առաւելաբար Ռուսաստան կը մեկնին: Անոր կը յաջորդեն քայքայուած ընտանիքներու, հոգեկան ցնցումի տէր երախաներու հարցերը: Անշուշտ, սխալ է կարծել որ Ռուսաստան մեկնումը ստոյգ ճար է. շատեր կան, կ'ըսէ խօսակիցս, որ կ'ուզեն վերադառնալ, բայց տոմսին համար հարկաւոր գումարը անգամ չունին:

Վերջին շրջանին Երեւանն ալ աշխատանքի վայր կը նկատուի ուր Գիւմրեցիներ կ'երթան գործ գտնելու, ճամբու շինութեան մէջ:

Գիւմրին ունի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ. պետական ու սեփական: Հոն կը գործեն Մանկավարժական հիմնարկը, Երեւանի երաժշտանոցին մասնաճիւղը, փոլիթեքնիքը, տնտեսագիտական հիմնարկը եւ ուրիշներ: Սեփականները բոլորն ալ, պետականները մասամբ վճարովի են: Շատ ուսանողներ որոնք ամէն բարիքի մեծ դիւրութեամբ տիրացողներու զաւակ չեն, կամ արտասահմանէն օժանդակող չունին, յաճախ տարի մը միայն կրնան վճարել ուսումնավարձքը ու բաժնուին:

Ահա՛, այս տեսակ շրջապատի մը մէջ կը գործէ Գորովանքը: Հինգէն քսանհինգ տարեկաններու բազմութիւն մը կը յաճախէ հոն, 15 խմբակներէն ու ակումբներէն մէկուն, կամ մէկ քանիին մաս կազմելով- «Մինչեւ չամուսնանան, չեն գնայ» կ'ըսէ Շուշանիկ, կատակելով ու յայտնի գոհունակութեամբ: Գորովանքը կ'ամբողջացնէ դպրոցին գործը: Դպրոցները օրական երեք հերթով ըլլալով, մնացեալ ժամերը երախաները կ'երթան իրենց նախասիրութեամբ զբաղելու: Անոնցմէ 30 հոգի ընդունուած են բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններ: Մեծ մասով որբեր, տնտեսապէս անապահով ընտանիքներու զաւակներ են: Իրենցմէ ոչ մէկ վճարում կը պահանջուի: Աշխատութեան հարկաւոր նիւթերն ալ-թուղթ, մատիտ, գիրք, թել, դերձան, ներկ, եւ այլն-ձրի կը տրուի իրենց:

Գորովանքին սկզբունքներուն գլխաւորներէն է երախային զգացնել որ ինք հարկաւոր, արժէքաւոր մէկն է, որպէսզի ընտանիքին նիւթական վիճակը ստորակայութեան տրամադրութիւններ չըստեղծէ անոր մէջ: Հոն գործող 25 մանկավարժներն ալ իւրացուցած են այդ սկզբունքը:

Հետաքրքրական նախաձեռնութիւններէն է «Հոգատարութեան ակումբ»ը որ հոգ կը տանի 300 առանձին տարեցներու: Պատանիները կ'երթան անոնց օգնելու, գնումները ընելու, եւ այլն... անոր փոխարէն տարեցներն ալ երգեր, հէքեաթներ, աւանդութիւններ կը փոխանցեն անոնց. կը ծանօթացնեն հին արհեստներ, սովորութիւններ: Այդ յարաբերութեան շնորհիւ մեծերը կը զգան որ իրենք մարդու պէտք են, աւելորդ, լուսանցքային գոյութիւններ չեն:

Գորովանքի Բ. ակումբը ընտանեկան ծրագրաւորումի, երախաներու խնամքին յատկացուած է:

Այս կեդրոնը ամառն ալ կը շարունակէ գործունէութիւնը, բակային խմբակներու ձեւով. նպատակը միշտ տղաքը փողոցային աննպատակ թափառումէ փրկելն է: Յաճախ նախկին աշակերտներ ալ կը մասնակցին այդ գործունէութեան. այնքան ամուր ձգուած են կապերը:

1995-ին այցելած ըլլալով Գորովանք ու տեսած անոր տնակային պայմաններով շէնքը, կ'ուզեմ ապահովութիւն ունենալ որ հազար աշակերտի ու 15 խմբակի, երկու ակումբի տէր հաստատութիւնը այլեւս տիրացած է արժանավայել շէնքի մը. առիկա, գիտեմ որ վեր է Համագործակցութիւն Հայաստանի միջոցներէն, սակայն, բարեմտութեամբ հարց կու տամ թէ օրինակ քաղաքապետարանը այդ ուղղութեամբ աջակցութիւն չէ՞ ցոյց տուած: Շուշանիկին պատասխանը ժխտական է. փոխած ըլլալով հանդերձ շէնքը, ամբողջովին չեն փրկուած տնակայինէն: Այդքան գործունէութիւնը կը տարուի մէկը տնակ, երկու շէնքի մէջ: Մինչդեռ ի՛նչքան պիտի ուզէին ամէն մէկ խմբակի համար մասնաւոր սրահ մը ունենալ ուր կարելի ըլլար տղոց աշխատանքը ցուցադրել, պահել: Կամ ունենալ Համակարգիչի ընդարձակ սրահ մը ուր փոխանակ երեքի, տասը-քսան համակարգիչ զետեղել կարելի ըլլար, որպէսզի հերթագրուած երախաները երկար չսպասէին:

«Այդ բոլորին համար պէտք չէ կարծել որ մեծամեծ միջոցներ անհրաժեշտ են: Գորովանքով փաստը տրուած է թէ քիչ գումարով հսկայական գործ կրնայ տարուիլ: Կը բաւէ հաւատարիմ խնամակալներու ցանկը քիչ մը մեծցնել» կ'ըսէ Լիլիան Տարօնեան որ հիմնադիր-նախագահն է Գործակցութիւն Հայաստանի:

Շուշանիկը զրոյցը կ'ուզէ աւարտել կազմակերպութեան անդամներուն ու նուիրատուներուն շնորհակալութեան խօսքով: Իսկ Գործակցութեան մնացեալ գործունէութեան մասին զրոյցը յաջորդ առիթի մը կը ձգենք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) **Coopération Arménie**
50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑԱԾ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻԻՆ ՊԱՏՄԱԾԸ

Աննա Փոլիթքովսքայա Մոսկուայի անկախ թերթերէն «Նովայա գազէդա»յի լրագրողներէն է: Բազմաթիւ անգամներ գտնուած է Չէչէնիոյ պատերազմի շրջանները, նաեւ Տաղստան եւ Ինգուշիա: Հեղինակ է նաեւ այդ նիւթով հատորներու: Մոսկուայի վերջին ահաբեկչութեան ընթացքին ան որպէս բանագնաց մտած է գրաւուած թատրոնը եւ տեսակցած ահաբեկիչներուն հետ, ջանալով որոշ արտօնութիւններ ստանալ պատանդներուն, յատկապէս անչափահասներուն համար:

Զինք դիմաւորած է դիմակաւոր Չէչէն մը եւ երբ տեղեկացած է որ գտնուած է կռիւին վայրը ու գրած այդ մասին, որոշ գոհունակութեամբ սկսած է խօսակցիլ: Յետոյ կանչած է «պետ»ը: 29 տարեկան մարմնեղ, զինեալ մէկը որ ըսած է թէ անունը Աբուպաքար է: Լրագրողուհին կը գրէ թէ ան կը պատկանէր երիտասարդ Չէչէններու սերունդին որ վերջին տասնամեակին ընթացքին միակ ընկեր ունեցած է զէնքը, կռուած է ու պահուըտած անտառներու մէջ:

– Պէտք է ազատ արձակել անչափահասները, անոնք երախայ են, կ'ըսէ Աննա:

– Երախա՞յ, հարց կու տայ ահաբեկիչը, հոս երախայ չկայ: Մերինները դուք 12 տարեկանէն սկսեալ կը հաւաքէք: Մենք ալ ձերինները կը պահենք հոս:

– Ձեր վրէ՞ժը լուծելու համար:

– Որպէսզի գիտնաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ:

Լրագրողուհին բազմաթիւ անգամներ խօսակցութեան նիւթը կը բերէ երախաներուն, կ'ըսէ, օրինակ, թէ պէտք է թոյլատրեն որ ուտելիք տրուի անոնց: Մերժումը վճռական կ'ըլլայ: «Երբ դուք մերինները կը հաւաքէք, ուտելիք չէք տար անոնց: Ձերիններն ալ թող ենթարկուին»:

Չէչէնը կը բացատրէ թէ ի՛նչ նպատակով նման արարքի ձեռնարկած են. կ'ըսէ թէ նախագահ Պուտին պէտք է յայտարարէ թէ վերջ կու տայ պատերազմին եւ սկսի իր զօրքը հանել գոնէ մէկ շրջանէ: Այդքանը ըլլալէ ետք պատանդները ազատ կ'արձակուին:

Ահաբեկիչը կ'ըսէ թէ թատրոնը գրաւողները գունդի մը մէկ մասն են: Ընտրեալ լաւագոյնները, որոնք պատրաստ են մեռնելու. բայց նաեւ վստահ են որ իրենց մեռնելէն ետք ուրիշներ պիտի շարունակեն նոյն դատը պաշտպանել:

Լրագրողուհին հարց կու տայ թէ խումբը Մասխատովի հաւատարի՞մ է: Պատասխանը կ'ըլլայ. «Այո, Մասխատով մեր նախագահն է, բայց մենք մեր հաշւոյն կը պատերազմինք»: Այս բացատրութիւնը Աննային վախերը կը կրկնապատկէ: Ահաբեկիչները ծայրայեղականներ են որոնք իրենց սեփական պատերազմը կ'ընեն եւ այդ պատերազմը որեւէ սահման չի ճանչնար:

Անոնք դժգոհ են Մասխատովի բանագնացներուն վարած բանակցութիւննե-

բէն որոնք չեն աւարտիր, մենք իրենք կը կուրին, կը մեռնին: Մոսկուա եկած են մեռնելու պատրաստակամութեամբ եւ յայտնի կ'ըլլայ որ պիտի չվարանին իրենց հետ ուրիշներ ալ տանելու:

Չէչէն երիտասարդը կը ջանայ բացատրել թէ որքան ազնուական կեցուածք ունին: Այնքան գեղեցիկ երիտասարդուհիներ կան իրենց տրամադրութեան տակ, բայց չեն իսկ մտածեր անոնցմէն օգտուիլ· իրենց բոլոր ուժերը յատկացուած են իրենց հողին փրկութեան: Կ'ըսէ թէ այդ պայմաններուն մէջ բարոյապէս աւելի լաւ կը զգան, քան՝ պատերազմի դաշտին վրայ: Մեծ պատիւ կը նկատեն պատմութեան էջ մը գրած ըլլալ իրենց արարքին պատճառով:

Յետոյ պատանդներէն երիտասարդուհի մը կը կանչէ որ ջղային տագնապի շեմին է: Ան կ'ըսէ լրագրողուհիին թէ բոլորն ալ կը պատրաստուին մեռնելու: Տեսած են թէ երկիրը լքած է զիրենք: Կ'ըլլան երկրորդ Կուրսկի մը զոհերը: «Եթէ կ'ուզէք մեզ փրկել, փողոց ելէք· եթէ Մոսկուային կէսը հարց տայ թէ Պուտինին ի'նչ պէտք է, կրնանք փրկուիլ» կ'ըսէ ան:

Ի վերջոյ, կը համաձայնին որ դուրսէն ջուրի օժանդակութիւն ըլլայ պատանդներուն համար: Անկարելի կ'ըլլայ գոնէ երախաներուն համար ուտելիք ալ տանելու արտօնութիւն ստանալ: «Ո'չ, մերինները անօթի են, ձերիններն ալ թող անօթի մնան» կ'ըլլայ պատասխանը:

Աննա դուրս կ'ելլէ. հոն հաւաքուած լրագրողներուն, հրշէջներուն միջեւ հանգանակութիւն մը կը կատարեն ջուր եւ պտուղի հիւթ գնելու համար: Օրը իրիկուն կ'ըլլայ, գնուածներուն շիշերը կը տանին թատրոն: Պատանդներէն ոմանք ալ օգնութեան կը կանչուին: Նուագածուի զգեստաւորումով երիտասարդ մը կը փսփսայ թէ ահաբեկիչները ըսած են թէ ժամը 22_ին պիտի սկսին սպաննել պատանդները եւ լուրը պէտք է դուրսիններուն հասցնել: Աննա երբ կը վերադառնայ թատրոն, ջուրի նոր տուփերով, գլխու շարժումով մը կը հասկցնէ երաժիշտին թէ պատգամը տեղ հասած է:

Օրը կը յառաջանայ ու Չէչէնները կը սկսին զայրանալ: Կը պոռան, կը կանչեն ամէն ուղղութեամբ երթալ _ գալով: Կը լռեցնեն պատանդ մը որ հականեխիչ միջոցներ կը խնդրէ: Աննա անգամ մը եւս կը փորձէ երախաներուն համար սնունդէն տանելու արտօնութիւն ունենալ: Ի զուր: «Մենք հոն անօթի կը սատկինք, անոնք ալ հոս թող սատկին» կ'ըսէ խօսակիցը ու կը հրամայէ. «Դո'ւրս»:

Ապահովութեան ուժերու յարձակումէն, արարքին վերջ գտնելէն ետք, լրագրողուհին հարց կուտայ թէ իսկապէս մեծ յաղթանա՞կ էր այդքան մահով լուծումը: Իր համոզումով, ամէն կարելիները չէին կիրարկուած եւ այդ ողբերգութիւնը որ լուրջ պատճառներ ունէր, վերջինը պիտի չըլլայ: Ներկայիս ռուս ընկերութիւնը պիտի ապրի մշտական վախի մը մէջ, երախաներու եւ տարեցներու ամէն «ցտեսութի'ւն» ըսելուն մտածելով որ արդեօք վերստին պիտի տեսնե՞ն զիրար: «Չէչէնները արդէն տասը տարիէ ի վեր այդ նոյն մթնոլորտին մէջ կ'ապրին» կը գրէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳԱՆՁԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 30-ի երեկոյեան, Աթէնքի ծանօթ Պէնաքի Թանգարանին մէջ Արամ Ա. Կաթողիկոսին ալ ներկայութեան բացումը կատարուած է «Գանձեր Կիլիկիայէն» խորագրուած ցուցահանդէսին: Ան կազմուած է Անթիլիասի Կիլիկիա Թանգարանէն շուրջ հարիւր նմոյշներով որոնց մէջ կան թանկարժէք ձեռագրեր, ծիսական առարկաներ, սպասներ, պատարագի զգեստներ, միւռոնի պատմական կաթսան, ջահեր, եւլն.: Նոյն առիթով անգլերէն եւ յունարէն յատուկ ալպոմ մըն ալ հրատարակուած է: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Դեկտ. 10:

Բացման հանդիսութեան ներկայ գտնըւած են Յունաստանի Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը, Մշակոյթի նախարարը, Յոյն եկեղեցիին պետը, մեծ թիւով դեսպաններ, հոգեւորականներ, նախարարներ, երեսփոխաններ եւ աւելի քան երեք հազար հրաւիրեալներ:

Թանգարանին տնօրէնէն, Մշակոյթի նախարարէն, Յոյն եկեղեցիին պետ Խրիստոդուլոս եպիսկոպոսէն ետք փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա.: Ան ցուցադրուած նմոյշներուն Սիսէն, Ատանայէն, Զէյթունէն, Մարաշէն եւ Կիլիկիոյ այլ քաղաքներէն եկած ըլլալու երեւոյթը փաստ մը նկատած է ցեղասպանութեան. ըսած է թէ այդ առարկաները եւս վերապրողներ են: Ապա շեշտած է հայ եւ յոյն ժողովուրդներուն նմանութիւնը:

Արամ Ա. «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պատուած է Մշակոյթի նախարարը որ կարեւոր գումարով օգնած է կազմակերպումին, նոյնպէս Թանգարանին տնօրէնը եւ Կարապետ Գալֆայեանը որոնք թէ' նիւթական ապահովելու եւ թէ կազմակերպչական աշխատանքներուն մէջ կարեւոր դեր ստանձնած էին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, Հոկտ. 27_ին, իր մահկանացուն կնքած է հաւատարիմ Հ.Մ.Ը.Մ._ական Պերճ Գիզիրեան: Ծընած էր 1946_ին Գոքինիա, յաճախած ու աւարտած էր տեղւոյն ազգային Ջաւարեան նախակրթարանը, ապա իր կեանքը անցուցած էր «Ջաւարեան» ակումբէն ներս: Եղած է Հ. Մ. Ը. Մ._ի Գոքինիոյ մասնաճիւղի վարչական, ատենապետ, նաեւ Յունաստանի Շրջ. վարչութեան անդամ ու ատենապետ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Գոքինիոյ Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ ու մարմինը ամփոփուած է Սխիսթոյի գերեզմանատան հայկական բաժնին մէջ: Հ. Մ. Ը. Մ._ի Շրջ. վարչութեան անունով, ատենապետը՝ Պօղոս Զոլաքեան դամբանականով մը անդրադարձած է ողբացեալին միութենական ծառայութեանց:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ, Հոկտեմբեր 20_ին, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի սկաուտական աշխատանքներուն վերամուտին առթիւ: Նախ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի շեփորախումբին առաջնորդութեամբ տողանցք տեղի ունեցած է, ապա հայերէն եւ արաբերէն բարի գալուստի խօսք արտասանած է մասնաճիւղի խմբապետութեան պատասխանատու Պէթի Պէշլեան, շեշտելով թէ Հ. Մ. Ը. Մ._ականը կը սորվի ըլլալ արի եւ վեհանձն եւ հայրենիքին ու ազգին ծառայող հայ: Իր ելոյթէն ետք, կատարուած է խոստման արարողութիւն եւ աստիճանատուչութիւն, որմէ յետոյ Հ. Մ. Ը. Մ. տեղւոյն վարչութեան խօսքը փոխանցած է Անթուան Գալէղեան: Ան նշած է որ Հ. Մ. Ը .Մ._ի Պուրճ Համուտի մասնաճիւղը իր բոլոր յանձնախումբերով կը գործէ ի խնդիր տիպար քաղաքացիի եւ գլխաւոր Հայու հոգեւոր, մտաւոր եւ ֆիզիքական դաստիարակութեան: Ապա, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Սկաուտական Խորհուրդի ատենապետ՝ Գէորգ Ասլանեան խօսք առնելով բացատրած է Հ. Մ. Ը. Մ._ի կարեւորութիւնը եւ դերը հայ մանուկներու եւ պատանիներու կազմաւորման մէջ: Հրապարակը լուսաւորուած է զետեղուած ջահերու բոցերով եւ սկաուտները ներկայացուցած են գեղարուեստական յայտագիր մը: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Փառէն Վրդ. Վարդանեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ լրագրողներու սենտիքայի Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 16_ին, տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութեան հանդիսաւոր արարողութիւն մը «Սայիտ Ագըլ» գրական մրցանակի տարեկան պարգեւի յանձնումին առթիւ: Այս տարի մրցանակին արժանացած էր Լիբանանցի հեղինակ՝ Էմիլ Ժիւլ Իսկէնտէրը «Նոր Կիլիկիա» խորագրով Ֆրանսերէն իր հատորին համար: Գիրքը լոյս տեսած է Անթիլիասի տպարանէն եւ հարուստ բովանդակութիւն մը ունի հայ ժողովուրդի պատմութեան ու յատկապէս Լիբանանահայութեան անցեալի ու այժմու կեանքը պատկերացնող: Լրագրողներու սենտիքային նախագահը՝ Մոհամէտ Պաալպաք իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է ցեղասպան Թուրքիոյ կողմէ կատարուած հայ ժողովուրդի սպանդին եւ հատորը նկատած է զօրակցութեան արտայայտութիւն մը Լիբանանցի արաբ ժողովուրդի զաւակներէն մէկուն կողմէ: Մրցանակի նախագահ, Լիբանանցի ծանօթ բանաստեղծ Սայիտ Ագըլ իր խօսքին մէջ վեր առած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դերը հայ ժողովուրդի վերընձիւղման գործընթացին մէջ: Երախտագիտական խօսքերով իր զգացումները արտայայտած է Տիրայր Եպիսկոպոս Փանոսեան, որ արաբերէն գնահատած է հայասէր Լիբանանցիները: Վերջին խօսքը առած է գիրքին հեղինակը՝ Էմիլ Ժիւլ Իսկէնտէր իր շնորհակալութիւնը յայտնելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(1er novembre)

UNE DETTE D'AMOUR

par Hermine KARAGHEUZ

Թերթը կ'անդրադառնայ Հերմին Գարակէօզի հատորին, նուիրուած բեմադիր Ռոժէ Պլէնի, անոր մահէն 17 տարի ետք: Առաջին տողերուն մէջ, Ժան-Փիէր Թիպօ կը գրէ.– «Մահէն 17 տարի ետք, Հերմին Գարակէօզ մեզի համար կը վերանորոգէ Ռ. Պլէնի յիշատակը: ...Զինուորեալ Հայուհին, Ռ. Պլէնի կեանքի վերջին ընկերուհին եղաւ»: Ու յօդուածագիրը հակիրճ կերպով կու տայ գիրքին բովանդակութեան ընդմէջէն Պլէնի կեանքն ու նկարագիրը եւ հատորին հեղինակին սիրոյ տուրքը...:

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Թուղթ եւ գրիչ ուզեց եւ նստաւ հետեւեալ աղերսագիրը գրեց.

«Վսեմափայլ ոստիկանապետ Սաատէտտին պէյ:

Ստորագրեալս, ձեր ամենախոնարհ ծառան, անարժանաբար Ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ իմ խոնարհ անձիս վրայ:

Պոլսէն անտեղի ամբաստանութեամբ մը աքսորուած՝ ամենաթշուառ կեանք մը անցընելու դատապարտուած եմ ամիսներէ ի վեր, մինչդեռ իմ մատուցած բազմաթիւ ծառայութիւններս Օսմանեան պետութեան ինծի իրաւունք կուտոն լաւագոյն վիճակ մը ունենալու:

Այս ծառայութիւններէն մէկ քանիները պարտք կը զգամ յիշելու այստեղ:

Ես էի, որ Զէնկիլէրի մէջ պահուած զէնքերուն տեղերը ցոյց տուող քարտէսը պատրաստեցի ու հաղորդեցի Կ. Պոլսոյ ապահովութեան պետին:

Նոյնպէս ես ձեռք ձգեցի եւ Ներքին գործերու Նախարարութեան յանձնեցի Հայոց Պատրիարքարանի եւ Պօղոս Նուպար փաշայի միջեւ փոխանակուած թղթակցութեան ընդօրինակութիւնները:

Ինչպէս նաեւ Արեւելեան Նահանգներու բարենորոգմանց մասին Պատրիարքարանի կողմէ օտար պետութիւններու տրուած խնդրագիրները:

Ասոնցմէ զատ, շատ մը տեղեկութիւններ հաղորդած եմ Ներքին գործերու նախարարութեան, երբ իբրեւ օգնական Թարգման Ֆրանսական դեսպանատունը կը գտնուէի:

Վերոյիշեալ մատուցած ծառայութիւններուս ճշմարտութիւնը կրնաք ստուգել՝ դիմելով Կ. Պոլսոյ Ապահովութեան տնօրէնութեան եւ Ներքին գործերու Նախարարութեան:

Կը յուսամ, որ լուրջ նկատողութեան կ'առնէք սոյն աղերսագիրս եւ արագ ու պատշաճ կ'ընէք զիս փրկելու համար անտանելի կացութենէ մը»:

Աստիկ իր աղերսագիրը աւարտելու վրայ էր, երբ ներս մտաւ Յակոբ Տէր – Յակոբեան:

_ Ի՞նչ է այդ, խոշոր թուղթի վրայ աղերսագի՞ր կը գրես, հարցուց Տէր – Յակոբեան:

_ Այո՛, _ պատասխանեց Աստիկ, _ ի՞նչ ընեմ, ալ պէտք է, որ միանգամ ընդմիշտ ինքզինքս ազատեմ այս վիճակէն:

_ Որո՞ւ կ'ուղղես կոր աղերսագիրդ:

_ Ոստիկանապետ Սաատէտտին պէյին:

_ Ի՞նչ կ'ըսես կոր:

_ Պարզապէս ճշմարտութիւնը, այսինքն իմ մատուցած ծառայութիւններս Օսմանեան պետութեան:

_ Ի՞նչ ծառայութիւն մատուցած ես:

Աստիկ վարանեցաւ պահ մը, յետոյ ըսաւ.

_ Ի՞նչ հարկ կայ կեղծելու, ես ուղղութիւնը կը սիրեմ, ահա աղերսագիրս, կարդա՛, եւ մտիկ ըրէ:

_ Ուրեմն դո՞ւն ես եղեր թիւ 17 խաֆիէն, _ գոչեց Տէր _ Յակոբեան զարմացած:

_ Ի՞նչ ընենք... այս երկրին մէջ ապրելու համար մարդ ստիպուած է ամէն բան ընել:

_ Ինչո՞ւ ուղղակի Պոլիս դիմում չես ըներ:

_ Պոլիս անգամ մը գրեցի, օգուտ չըրաւ, այսուհանդերձ այս աղերսագրին մէկ պատճէնը պիտի ղրկեմ Թղթատարական Նախարար Հաշիմ պէյի, որ իմ բարեկամս է, օրինակ մըն ալ պիտի ղրկեմ այստեղի «Պապաղը» թերթի տնօրէնին, որպէսզի իր թերթին մէջ իմ դատս պաշտպանէ:

_ Յաջողութիւն ուրեմն...

Եւ Յակոբ Տէր _ Յակոբեան հեռացաւ Աստիկի քովէն, որ շարունակեց իր գիրը:

Այսպէս ուրեմն, դիպուածին մէկ խաղովը կը յայտնուէր, թէ ո՛վ էր թիւ 17 խաֆիէն, որուն մասին այնքա՜ն խօսուած էր երկու տարի առաջ, թերթերուն եւ Ազգային Ժողովին մէջ, եւ պատճառ եղած էր, որ շատեր կասկածի ենթարկըւին:

Այդ կասկածեալներու մէջ երբեք յիշուած չէր Աստիկ Մարկոսեանի անունը, որովհետեւ այդ մարդը երբեք ուղղակի շփում չէր ունեցած ազգային կեանքին հետ:

Ինչպէ՞ս, սակայն, կրցած էր ազգային շրջանակներէ հեռու մնալով հանդերձ՝ ձեռք անցընել Պատրիարքարանի գաղտնիքները եւ զանոնք հաղորդել կառավարութեան:

Ասիկա անլուծելի մնացած կէտ մըն է առայժմ, բայց օր մը թերեւս պիտի լուսաբանուի:

Աստիկ իր աղերսագիրը մաքուրի առնելէ ետքը գնաց, ձեռքովը յանձնեց սարայ եւ ինք եկաւ իր սովորական գինետունը՝ խղճի հանդարտութեամբ իր քօնեաքը խմելու:

Յաջորդ օրը, երբ փողոցէն կ'անցնէր, յանկարծ ոստիկան մը իր օձիքէն բռնեց:

_ Դո՞ւն ես Աստիկ Մարկոսեանը, _ հարցուց:

_ Այո՛, _ պատասխանեց, _ ես եմ:

_ Հետս եկուր ուրեմն:

_ Ո՞ւր պիտի երթանք:

_ Պահականոց:

Աստիկ, որ միշտ լաւատես էր, ըսաւ ինքնին.

«Կ'երեւայ, որ խնդիրը իմ աղերսագիրիս շուրջը կը դառնայ, թերեւս նկատողութեան առնուած է, եւ բարի լուր մը պիտի լսեմ»:

Եւ գրեթէ ուրախութեամբ հետեւեցաւ ոստիկանին:

Պահականոցին մէջ զինքը ընդունեց քոմիսէր օգնական մը:

_ Աստիկ Մարկոսեանը դո՞ւն ես, _ հարցուց:

_ Այո՛, _ պատասխանեց Աստիկ:

_ Դուն Հասան Պէյլիէն փախեր ու ետ դարձեր ես:

_ Սխալ է, էֆէնտի՛:

(Շար. 334)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Communiqué de Presse

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
ET LE CINEASTE CANADIEN
ATOM EGOYAN MOBILISENT
LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
AUTOUR DU

PHONETHON 2002

DU 14 AU 17 NOVEMBRE

+ de 600 bénévoles sur Paris, Lyon, Marseille, Montpellier et Nice
140 lignes téléphoniques
+ de 33 000 contacts téléphoniques
Objectif en promesses de dons: 1 million d'euros

La troisième édition du PHONETHON du Fonds Arménien de France se déroulera du jeudi 14 au dimanche 17 novembre 2002. Il est parrainé cette année par le cinéaste canadien d'origine arménienne Atom Egoyan.

Les bénévoles du PHONETHON ont pour objectif de collecter des promesses de dons destinés à la construction de la Route Dorsale du Karabagh, indispensable au développement des villes et villages de la région.

Les deux premiers tronçons, longs de 30 km, ont déjà été inaugurés. Le troisième (10km) et le pont de Chékher sont en phase d'achèvement.

Le PHONETHON se déroulera simultanément à Lyon, Marseille, Montpellier, Nice et Paris, mais aussi en Allemagne, en Argentine, au Canada, aux Etats-Unis (côtes Est et Ouest) et aux Pays-Bas.

Le Fonds Arménien de France mobilise plus de 600 bénévoles pour contacter plus de 33 000 familles. L'objectif est de rassembler 1 million d'euros, comparé aux 533 000 euros du PHONETHON 2001.

Les résultats seront proclamés le dimanche 17 novembre 2002, à 20h, en présence d'Arkadi Ghougassian, Président de la République du Haut Karabagh, d'Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie, des bénévoles et d'élus, au Centre d'Appels de France Télécom, 52 à 58, ave. Aristide Briand, 92200 Bagneux.

N° Vert du PHONETHON :
0800 805 805

L'APPEL D'ATOM EGOYAN

Parrain des Phonéthon-Téléthon 2002 du Fonds Arménien

Bonjour,

Je m'adresse à vous aujourd'hui à l'occasion du Phonéthon du Fonds Arménien, qui est organisé chaque année, au mois de novembre, en Europe et en Amérique du Nord.

Il s'agit d'un événement qui mobilise toutes les communautés autour d'un projet commun: la collecte d'argent pour la réalisation de projets en Arménie et au Karabagh. Cette année, toutes les énergies sont mobilisées pour achever la construction de la Route Dorsale du Karabagh.

Nous portons tous un héritage, une mémoire, souvent douloureuse. Mais nous portons aussi et surtout une espérance, celle d'un monde arménien prospère et en paix. Il faut pour cela que chacun apporte sa contribution au développement de grands projets collectifs.

Le Fonds Arménien, qui rassemble toutes les composantes de la nation arménienne, œuvre dans ce sens, avec beaucoup de sérieux et d'efficacité, depuis dix ans, et il nous appartient de soutenir son action. C'est l'accumulation de gestes individuels qui engendre des succès collectifs. Je souhaite que nous participions tous à l'élan général.

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002
le Fond Arménien de France
vous convie à la conférence de presse que donnera

M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian**, Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian**, Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian**, Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian**, Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30
à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN
Deux pièces
- L'ILE DE DIXON
- UNE FOIS LA NUIT

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
երկու թատերկներ
ԴԻՔՍՈՆ ԿՂԶԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ.)
Մէկ գործողութեամբ
ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ.)
Մէկ գործողութեամբ
Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16-ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par
Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT
DE LA SAISON 2002-2003
DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»
organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»
le dimanche 17 novembre
à 15 h et à 17 h
au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

CATHEDRALE SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES
13, rue du Perche, Paris 3e

EXPOSITION
Silvina DER MEGUERDITCHIAN
Installations plastiques
sur le thème de la mémoire arménienne

LA TEXTURE DE L'IDENTITÉ

Exposition : visible le samedi et le dimanche, de 17h à 20h, du samedi 19 octobre jusqu'au dimanche 10 novembre, dans la salle polyvalente de l'Eglise.

—— Entrée libre

Métro :
République - Filles du Calvaire

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
կեդրոնական վարչութիւնը

Կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Ծուէքօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթօն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

⁂

ՃԱՇԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն
Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Ծախքերու մասնակցութիւն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

⁂

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լ Ո Թ Օ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին

կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զըքաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւբնիւ տիւ փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.553 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.553

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Միացեալ - Նահանգներու նախագահը աւելի քան երբեք ազատ է իր ուզածն ընելու, այն յաղթանակէն ետք զոր տարաւ երեք ճակատներու վրայ Նոյեմբեր 6-ին: Արդարեւ, Ներկայացուցչական Ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.- Հանրապետական՝ 227, Դեմոկրատ՝ 201 (նախապէս 223 եւ 211), Ծերակոյտն ալ (որու մէկ երրորդը միայն կը նորոգուէր) Հանրապետական՝ 51, Դեմոկրատ՝ 47 (նախապէս՝ 49,49): Դեռ, իր կրտսեր եղբօր՝ Ճոն Էլիս Պուշի յաղթանակը Ֆլորիտայի մէջ, ուր ձայներու 59%-ով կառավարիչ ընտրուեցաւ, ալ աւելի կ'ամրապնդէ նախագահին դիրքը, քանի հոն է որ խնդրոյ առարկայ եղած էր 2000 Նոյեմբերի իր ընտրութիւնը:

Միջազգային գետնի վրայ ալ, Ճ. Պուշ աւելի դիւրին կրնայ պարտադրել իր տեսակէտները, թէեւ բաւական ջուր խառնած է իր գինիին, ինչ կը վերաբերի Իրաքի: Արդարեւ, Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուած ամերիկեան նոր բանաձեւը նկատի առած է Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի դիտողութիւնները: Եօթը չաբաթներու բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, ԱՄՆ-ու բանաձեւը կրնայ քուէարկուիլ Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի կողմէ (հաւանաբար չաբթուս վերջ): Կը կարծուի սակայն, որ, Ֆրանսա պիտի ջանայ քանի մը երկդիմի արտայայտութիւններ ալ հանել տալ, բայց, խորքին մէջ, կը խորհի որ կենսականը փրկած է, առաւելագոյն զիջումներ ձեռք ձգելով:

Ֆրանսա կ'ուզէր որ Պուշ չկարենայ պատերազմի դիմել Իրաքի դէմ, առանց Ապահովութեան Խորհուրդի նոր նիստի մը եւ այդ ուղղութեամբ յաջողեցաւ: Երբ, առաջարկուած բանաձեւը միաձայնութեամբ քուէարկուի, Իրաքի եօթը օր կը մնայ ենթարկուելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼՖԻ դատավարութեան Նոյեմբեր 6-ի նիստին, Ալֆրէտ Սիրվէն 5 ժամ խօսեցաւ բան մը չըսելու համար, մանաւանդ ոչ մէկ յայտնութիւն ըրաւ, հակառակ անոր որ, երկար ատեն է, իր յայտնութիւններուն կը սպասուէր: Այն դերը որ կը վերագրուի իրեն, կ'ըսէ «կայարանի գրատուներու գիրքերու պատմութիւններ են», կը խնայէ նախկին նախարար Ռոլան Տիւման եւ կը վստահեցնէ որ, Տիկին Քրիսթին Տըվիէ-Ժոնքուրի պաշտօնը չինծու չէր, ինք է որ գործը հայթայթած է, քաջ գիտնալով անոր կապը Ռոլան Տիւմայի հետ, որպէսզի Էլֆը մօտենայ Արտաքին Նախարարութեան: Գալով, ընդհանրապէս, չինծու պաշտօններու, ծանօթ է, կը յայտարարէ, որ բոլոր ձեռնարկութիւնները նման պաշտօններ ունին: Չի խուսափիր կատակելէ ալ, երբ կ'ըսէ. - «Տիկին Տըվիէ-Ժոնքուր աշխատանք ունէր, աշխատեցաւ Էլֆի շահուն համար: Ուրիշներ, որոնք կան այդ ցանկին վրայ, չեն աշխատած այն իմաստով զոր Լարուսը կը սահմանէ, պետական ղեկավարներու աղջիկներ, քրոջ - եղբօր զաւակներ, օտար կառավարութեանց նախկին նախարարներ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արդարադատութեան հրապարակած պաշտօնական հաշուեկշիռի մը համաձայն, Մոսկուայի թատրոնին մէջ մեռած են 128 պատանդներ, որոնց 120-ը Ռուսեր էին, ութն ալ օտարական (մէկը Հայ էր):

ՖՐԱՆՍԱ բացարձակապէս հերքեց, «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի հրատարակած լուրերը, ըստ որոնց Ֆրանսա ծաղկախտի վիրուսի պահեստներ ունի, որոնք կրնան օգտագործուիլ որպէս կենսաբանական զէնք: Ըստ ՍԻԱ-ի կատարած մէկ քննութեան, Միացեալ - Նահանգներէն զատ, չորս երկիրներ չյայտարարուած նման պահեստներ ունին՝ Ֆրանսա, Իրաք, Հիւսիսային - Գորէա եւ Ռուսաստան:

ԻՍՐԱՅԷԼ շատ դժգոհ է օտար լրագրողներէ եւ պատճառ է որ հարցը մեծ տարողութիւն ստանայ Խորհրդարանին մէջ: Ժէ-Փէ-Օ-ի (իսրայէլեան կառավարութեան մամուլի սպասարկութիւն) մէկ բանբերը շատ բուռն ելոյթ մը ունեցած է այդ ուղղութեամբ: Նոյն անձը (Տանի Սիման) «Լիպէրասիոն»ի ալ կը րկնած է իր ամբաստանութիւնները: Ըստ իրեն, օտար մեդիաներու մեծ մասը, մանաւանդ հեռատեսիլները պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքն են, ինչ որ կը բացատրէ հակամարտութեան հակիրճ ակնեան լրատուութիւնը:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ շուրջ 60 քիլոմեթր հեռու, շատ ծանր արկած մը պատահած է, Նոյեմբեր 6-ի առաւօտուն, հանրակառքի մը եւ բեռնատար կառքի մը միջեւ: 29 Եգիպտացիներ մեռած են: Անոնք Կարմիր ծովու ծովափի պանդոկներու բանուորներ էին:

ՖԻՐԷՆՑԷԻ ՄԷՋ, Նոյ. 6-ին, բացուեցաւ Համաշխարհայնացման դէմ Եւրոպական Ընկերային Ֆորումը, որ կը համախմբէ շուրջ 20 հազար մասնակցողներ եւ նախատեսուած է որ 150 հազար հոգի ալ ժամանեն Նոյեմբեր 9-ի մեծ ցոյցին համար: Այս Ֆորումը որոշուած էր Փետրուարին Փորթօ Ալեկրօ (Պրազիլ) եւ կրկնակ նպատակ ունի՝ պատրաստել յաջորդ հանդիպումը, որ տեղի պիտի ունենայ Փորթօ Ալեկրէ եւ Եւրոպայի մէջ կազմակերպել հասարակաց թեմաներու շուրջ գործունէութեան ցանցեր: Ֆիրէնցէի այս հանդիպումին Ֆրանսայի ձախը կը մասնակցի կարգ մը ներկայացուցիչներով, ինչպէս՝ Ա. Քրիվին (Համայնավար յեղափոխական Լիկա), Օ. Պըզանսընօ, Կանաչները, Ֆ. Հոլանտ, Մ. Ժ. Պիւֆէ եւ Ռ. Հիւ:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ օդակայանին մօտեցած ատեն, Լիւքսէրի մէկ օդանաւը ջախջախուեցաւ Նոյեմբեր 6-ին, մշուշի պատճառաւ: Գերմանացի 20 գործարարները որոնք օդանաւին մէջ կը գտնուէին մեռած են: Վերապրած են միայն օդաչուն եւ մէկ ճամբորդ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իսլամական Ա.Ք.Փ. կուսակցութեան ղեկավարը՝ Էրտողան յայտարարեց որ, իր կուսակցութիւնը պիտի առաջարկէ ջնջել լաչակ կրելու արգելքը, որ ի զօրու դարձած էր 1997-ին, երբ բանակը իշխանութենէն քշած էր իսլամապաշտ վարչապետը՝ Նեճմէթթին Էրպաքան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, տեսնուելէ ետք նախագահ Շիրաքի հետ, յայտարարած է որ Կեդրոնական եւ Հարաւային Եւրոպայի 10 երկիրները, որոնք Միութեան մաս պէտք է կազմեն, անդամակցութեան դաշինքը պիտի ստորագրեն 2003 Ապրիլ 16-ին: Յունուարէն, Յունաստան կը ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 6 / 7)

ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՐ

Ախալցխայի մէջ, Վրաստանի նախագահին Ջաւախքի լիազօր ներկայացուցիչ Թէյմուրազ Մոսխաշվիլի ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու հետ հանդիպում մը ունեցած է, նիւթ ընելով մարզին շարք մը հարցերը: Ան ծանրացած է Բաքու - Թիֆլիս - Ճէյհան խողովակաշարին վրայ որ իր համոզումով կը նպաստէ բազմաթիւ հարցերու լուծումին. օրինակ, կը լուծուի ջեռուցումի հարցը եւ ծառահատումները վերջ կը գտնեն: Այս նախագիծին առընչութեամբ ան ըսած է թէ Ախալցխայի մէջ ՄԱԿ-ի գրասենեակ մը պիտի հաստատուի, ինչ որ կը նպաստէ ներդրումի տրամադրութիւններու:

Թ. Մոսխաշվիլի անդրադարձած է շրջանին ռուսական 62-րդ զինուորական կայանին մեկնումին խնդրին: Ըսած է թէ հոն արդէն չէչէնական ուժերու գոյութեան մասին լուրերը բամբասանք են, քանի որ շրջանին մէջ անտառ անգամ չըկայ, ուր կարելի ըլլայ պահուըտիլ: Աւելցուցած է նաեւ թէ ռուսական կայանը դուրս բերելու հարցը օրակարգի նիւթ չէ:

Խօսելով Երեւանի մէջ ունեցած հանդիպումներուն մասին, վրացի պաշտօնատարը ըսած է թէ նիւթ եղած է մեսխեթցի Թուրքերուն շրջան վերադարձի հարցը. հաւաստած է որ հակառակ անոնց վերադարձին մասին կառավարութեան որոշումին, ֆիզիքապէս ատիկա կարելի չէ ոչ այսօր, ոչ վաղը, ոչ ալ ապագային: «Ատոր համար ամէն բան պէտք է ընել օրակարգէն այդ խնդիրը ամբողջութեամբ հանելու համար» ըսած է ան:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»ի դատին Նոյեմբեր 6-ի նիստին վկայութեան կանչուած է Փոխադրութեան նախկին նախարար Ե. Մաստթեան: Ինք կրակողներէն ետք հարց տուած է ահաբեկիչներուն թէ ի՞նչ կ'ընեն, Ն. Յունանեան պատասխանած է. «Մենք ձեզ հետ խնդիր չունինք»: Ե. Մաստթեան ըսած է նաեւ թէ ահաբեկիչները երեսփոխանները որպէս կենդանի թիրախ կանգնեցուցած են դուռներուն մօտ որպէսզի դուրսէն չհամարձակին գրոհել: «Կատարուածը եղեռն է եւ երկիրը 50 տարի ուշքի չի գայ: Սա յանցագործութիւն էր, կազմակերպուած գերտէրութիւններու կողմից» եզրակացուցած է նախկին նախարարը:

Մ. ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 6-ի նիստին ամբաստանեալը շարունակած է վկայութիւն տալ իր եւ Թուրք լրագրողներու գործակցութեան մասին: Այդ ընթացքին ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրէն կարճ ժամանակ ետք, երեկոյեան Թուրք լրագրողներ հեռաձայնած են իրեն ու տեղեկութիւն ու-

գած Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուածին մասին: «Ես պատահածին տեղեակ չէի, քանի որ այդ մասին մեզ մօտ տակաւին ոչ մէկ հաղորդում եղած էր, իսկ Թուրքերը արդէն գիտէին եւ կը պնդէին թէ Վ. Սարգսեանն ու Կ. Դեմիրճեանը սպաննուած են» ըսած է Մ. Պոճոլեան:

ՀԱՊ-Ի ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Նոյեմբեր 5-ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է ՀԱՊ-ի երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու հանդիպումը որուն օրակարգին վրայ գտնուած է Իրաքի հարցը: Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի եւս մասնակցած հանդիպումին վերահաստատուած է իրաքեան հարցը քաղաքական եւ դիւանագիտական միջոցներով կարգաւորելու պարագային, ամէն բան ՄԱԿ-ի ապահովութեան խորհուրդի բանաձեւներուն համաձայնեցնելու սկզբունքը:

ՔԱՐԱՀՈՒՆՋԸ ԿԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԱՊԵՏ ՈՒՆԻ

Սիւնիքի Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն, մարզի 71 համայնքներէն 66-ին մէջ թեկնածու ներկայացած էին գործող ղեկավարները. անոնցմէ 49-ը վերընտրուած է, 22 համայնքներ ալ նոր ղեկավար ընտրած են: Ընտրուածներուն 51-ը անկուսակցական է, 16-ը Հանրապետական կուսակցութեան, 3-ը Հ.Յ.Դ., մէկն ալ «Օրինաց Երկիր»ի անդամ: Ընտրուած համայնքապետներէն 70-ը այրեր են, միայն Քարահունջ համայնքին մէջ կին ղեկավար ընտրուած է:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

Հոկտ. 23-ի մեր թիւով արձագանգած էինք Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ պետութեանց կրթական նախարարներու (Հայաստանի նախարարը չէր մասնակցած) ժողովին, որ գումարուած էր Հոկ. 18ին Սթրազպուրկ եւ որու ընթացքին յայտարարութիւն մը ընդունուած էր մարդկութեան դէմ ոճիրներու մասին: Այդ յայտարարութեամբ կը հաստատուէր Շոահի յիշողութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու կանխարգելման օր մը: Ֆրանսայի համար այդ օրը, 2003-էն սկսեալ պիտի ըլլար Յունուար 27-ը, որ կը համապատասխանէ Աուշվիցի արգելափակման կայանի ազատագրութեան տարեդարձին: Այդ առընչութեամբ, Հայ Դատի յանձնախումբը Նոյեմբեր 4-ին մամուլի հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր կ'անդրադառնայ այդ ժողովի ընթացքին Ֆրանսական Պատուիրակութեան խաղացած դերին, զոր կը դատապարտէ տալով կարգ մը մանրամասնութիւններ եւ կ'եզրակացնէ. -

Aujourd'hui, le Comité de Défense de la Cause Arménienne considère que la décision injuste du Conseil de l'Europe implique plus que jamais la prise en compte de tous les génocides dans le cadre d'une démarche de prévention à

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ՆԻՍԵՐԲՈՍ

ՀՈՐՍ

Վերադառնալով մայրուղի, նպատակս էր բարձրանալ մինչեւ Սէլիմի կոչուած ԻՋԵՒԱՆԱՏՈՒՆը, դէպի Սեւան տանող ճամբուն երկայնքին, սակայն ադնիւ ձիաւոր մը մեզ զգուշացուց աւելի չհեռանալ, ճամբաներուն չափազանց վրնասուած ըլլալուն պատճառով: Այս առիթ մըն էր որ ճամբանիս շեղենք դէպի Հորս. ձախ ծռելով եւ շուրջ 10 քիլոմեթր Գնդասարի (2946) ուղղութիւնը բռնելով:

Գիւղի մուտքին, ճամբաները ընդհանրապէս կը խաչաձեւուին եւ շփոթութեան կը մատնեն օտարականը: Փոքրիկն Ցպրուծ, վառվռուն եւ խելացի մանուկ մը, մեր առաջնորդը եղաւ եւ ուղղակի մեզ հասցուց աւերակ միակ եկեղեցիին մօտ, ուրմէ շատ բան չէր մնացած եւ ապա գրեթէ պարտադրելով աղաչեց որ բարձրանանք իրենց մօտ հիւրասիրուելու: Ինչպէ՞ս կարելի էր մերժել այս անուշիկ ճտղուկին փափաքը, մանաւանդ որ մեր կառքին ազմուկէն, երիտասարդ հայրը հասած էր մեր քով եւ ձգել _ հեռանալու մտածութիւնն անգամ իմաստ չունէր այլեւս:

Գիւղական սիրուն, քարաշէն տուն մը, երկյարկանի, պտղատու ծառերով հովանի ստեղծած, առատ ջուր ամէն կողմէն, առուներով եւ խողովակներով աւազան մըն ալ բակին կեդրոնը, ձուկերով, հիւրասէր, գեղադէմ երիտասարդ կին մը, քովի գիւղէն հիւրութեան եկած եղբայրն ու հարսը, ելեկտրածին շարժիչի մը խօսակցութիւն, ջրմուղով առատ ջուրը ամէն տուն հասցնելու եւ երշիկ, եւ պտուղ եւ պանիրի տեսակներ եւ մանաւանդ Թոնիրի հաց, տակաւին տաք:

Զանդրադարձանք թէ ժամանակը ինչպէս անցաւ: Պէտք է մեկնէինք, մութը չկոխած, Կապոյտ հասնելու համար, թէեւ մօտեցած էինք այլեւս, բայց հոն ալ գործ կար: Երկար ամիսներէ վերջ, նո՛ր է որ տունը իր դուռը պիտի բանար:

Վահէ, այս էր հօրը անունը, մեզի ծանօթացուց նաեւ գիւղի ուսուցչուհին. ազնուական, կապուտաչուի գեղադէմ կին մը, հիւսիսային Կովկասեան ծագումով, որուն բակին մէջ կը գտնուէր միջնադարեան Հայաստանի աշխարհիկ բացառիկ յուշարձաններէն մին: Այսպէս կը նկարագրէ Ալիշան. (Սիսական 161):

_ «Նշանաւոր քարաշէն տուն մը (12 քայլ երկայն եւ 10 լայն) բարձր եւ կամարակապ դուռով, որու զոյգ կողմերը պատուհանի ձեւով, չորսական խորշեր կան, կամարաձեւ: Արեւելեան կողմն ալ կայ ընդարձակ խորշ մը (5 քայլ երկայն եւ 3 լայն): Հիւսիսային կողմը կամարակապ բուխերիկ, ինչպէս նաեւ երկու Թոնիր անկիւնները: Շրջանի Հայերը կ'աւանդեն որ սա ՋԵՍԱՐԻ ՕՐԲԷԼԵԱՆի դարպասն է» _

1285 _ 1286 տարիներուն ՏԻՐԻԿ անունով մէկը Վարդան վարդապետի Դանիէլի Մեկնութիւնը ընդօրինակած է _ «ՀՈՐՍ գիւղին մէջ, Ս. Աստուածածին եկեղեցիին հովանիին տակ, ԼԻՊԱՐԻՏ բարեպաշտ պարոնին իշխանութեան ատեն, եւ Տէր ՍԱՐԳԻՍ արհի եպիսկոպոսի առաջնորդութեան ատեն» _ Սիսական 161:

Վահէ խորհուրդ տուաւ որ, առանց գիւղին միջնադարեան գերեզմանատունը այցելելու չմեկնինք: Անձամբ առաջնորդեց մեզ. իրաւունք ունէր. հրաշալի խաչքարեր կային, ոմանք նոյնիսկ բացառիկ, մարմարէ կտորներով յղացուած. մէկուն վրայ կար 1349 թուական մը - «Թվին ՉՂԸ, իշխանութեամբ պարոն Ջեսարին եւ ՏԻՐԻ կանգնեցի զխաչս ի փրկութիւն հոգւոյ իմոյ.»_:

Օր մը առաջ սա գիւղին գոյութիւնը չէի գիտեր :Հիմա հոգիիս մէջ հսկայ տեղ գրաւած է ան: Այսպէս է մեր ժողովուրդը. մեր ջերմութիւնը դարերու խորերէն կու գայ. ոչ Սփիւռք կը ճանչնայ ոչ Հայրենիք. պատմական հոտանք մը յանկարծ սկիզբ կ'առնէ եւ կը սուզուի ժամանակի եւ միջոցի տարածութեան մէջ: Հոն իրար կը խառնուին Արարատն ու երկրաւոր դրախտը. Տիգրանն ու Մեծն Վարդանը. Նարեկացին ու Սայաթ Նովան. Խրիմեան Հայրիկն ու Ալիշան. վերջապէս այն ամէն հիւլէ որ մեզ դարերու ընթացքին իրար միացուցած է եւ տպաւորութիւններն ու հեռաւորութիւնները չեն կրցած բաժնել: Սա է Հայուն էութիւնը: Աստուած տայ որ այսօր, նիւթը, ընչաքաղցութիւնը Նոր Հայերուն, չյաջողին հոն ուր ձախողած են Հայուն դարաւոր թշնամիներն ու տառապանքները...:

ԿԱՊՈՅՏ ԵՐԱԶՆԵՐ

Կապոյտ, «Հայոց Ձորի» լեռնաշղթային վերջին մոռցուած գիւղն է, 3120 մեթր բարձրութիւն ունեցող ԳՈԳԻ լերան ստորոտը, որուն արեւմտեան երեսը արդէն Նախիջեւանի մաս կը կազմէ: Հոն մինչեւ 80_ական թուականներուն վերջերը, միայն թաթարներ կը բնակէին: Գէորգին «Տաշտային մէջ» մինչեւ այսօր խալամական, կիսալուսին զարդարանքներ կան: Թելադրեցի որ չքանդէ. ժամանակակից պատմութիւն է: Սկսած եմ համարմունքս չատցնել Ազերիներուն վրայ ... անպիտանները չկար ջրառատ, գեղեցիկ, կանանչապատ տեղ որ գրաւած չըլլային: Հայաստանի լաւագոյն անկիւնները տեղաւորուած, Հայերը նետած էին նորավառոյց, առանց հոգիի քաղաքներու մէջ, մեծամտաբար գոհ իրենց ՔԱՂԱՔԱՅԻ տիտղոսով, մեր չարագատ երկրին բարիքները կաթն ու պանիրը, պտուղն ու մեղրը, պիտի ստիպուէինք գնել կոլխոզական եւ փակ շուկաներէն՝ իրենցմէ...: Այսօր, վերջապէս Հայը, յուսախաբ սովետական մեծ երազներով ծնած քաղաքներու փողոցներէն, օրէ օր կը գնահատէ իր գիւղերն ու հովիտները եւ սկսած է վերադարձ մը դէպի հողը, դէպի բնութիւնը եւ ազերիական արհամարհուած նախկին գիւղերը՝ կրկին բնակուած են չէնալ, քանդուած եկեղեցիները վերանորոգուիլ, գետին ինկած խաչքարերը՝ ոտքի կանգնիլ եւ բնտանի անասուններու եռուզեռը կենդանացնել գիւղին առօրեան:

Գիշերը երբ դրացի Արմէնին վերջին կովն ու ոչխարը գոմ մտան եւ բակին դուռը ճռնչելով փակուեցաւ, ջուրերու համանուագ մը սկսաւ, մեղմ, հաճելի, հեղհեղէ զօրանալով, բայց միշտ ներդաշնակ անկանոնութեամբ:

Գիւղի մուտքին կամուրջ մը կայ, որու տակէն «փոքրիկ Նիակարայի» մը աղմուկով Կապոյտ գետակը, Հայոց Ձորի բարձունքներէն, գահավէժ իջնելով, կ'երթայ կը խառնուի ԱՐՓԱ գետին, որ իր կարգին, ուռճացած բազմաթիւ այլ գետակներով՝ կը թափի Արաքսին մէջ, ոռոգելով Նախիջեւանը եւ Մեղրիէն վերջ, ամբողջ Ատրբէջանը մինչեւ Կասպից ծով: Նոյնն է ճակատագիրը տունին առջեւէն հոսող առուակին...:

Աչքերս գոց, սկսայ քննութենէ անցընել, մեր երկրին հիւսիսէն մինչեւ հարաւ գտնուող գետերուն եւ գետակներուն ճակատագիրը... բոլորն ալ, առանց բացառութեան, ՋՐԻ ՆՈՒԷՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ... Արաքսի եւ Կուր գետերու ճամբով:

Հայաստան ունի 9479 գետ: 9100_ը 10 քիլոմեթր երկարութիւն ունին, 318_ը 10-25, յիսուն եօթը՝ 26_100, Ախուրեան, Դեբեդ, Հրազդան եւ Որոտան՝ 100-200:

Մեր ջուրերը նուէր կ'երթան Կասպից ծովի աւազանին. 76,4 տոկոսը Արաքսի միջոցով, մնացեալ 23,6 տոկոսը՝ Կուր գետի ճամբով:

Այսօր ջուրը մարդկութեան համար սկսած է դառնալ մեծ հարստութիւն, քարիւղի չափ կարեւոր: Օրին մէկը սահմանուած է դառնալու անկէ աւելին:

Թուրքիա, արթուն եւ գիտակից, առնէ մը ի վեր, սկսած է ամբարել իր ջուրերը ծովածաւալ ամբարտակներով: Գէպանի եւ Աթաթիւրք վիթխարի ամբարտակներէն յետոյ, այժմ ձեռնարկած է եւ մեծ թափով առաջ կը տանի ՃՈՐՈԽԻ աւազանին ջուրերը շտամբարանելու կիկլոպեան գործը, Արդուինի մօտերը: Միայն հիացմունք կրնան պատճառել եւ բարի նախանձ արթնցնել:

Մեր երկրի մի քանի փոքր ամբարտակները, Սովետներու օրով շինուած, կարծես լքուած են իրենց ճակատագրին, Լոռիի, Կառնուտի, Մանթաշի, Ապարանի, Ազատի, Սպանդարեանի, Տոլորսի եւ Շամբինը, որոնք իրար վրայ գումարուած՝ չնչին տոկոսը չեն կազմեր Գէպանի կամ Աթաթիւրք ջրամբարին:

Մեր տնտեսագէտները, Զոդի ժայռերը արիւնաքամ ընելով, կտոր մը ոսկի կը փնտռեն երկրին տնտեսութիւնը կանգնելու համար: Ոսկին մեր ոտքերուն տակէն կը հոսի ամէն օր, ամէն ժամ եւ նուէր կ'երթայ մեր դրացիին տունը... առանց փոխարէն կաթիլ մը ՔԱՐԻՒՂ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԱՆԿԷ... Թուրքիան Սաուտի Արաբիոյ ջուր պիտի հայթայթէ քարիւղի փոխարէն. ՄԵՆՔ ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ՞՞՞:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Դ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ՍՓԻՒՌՔ համաժողովի ընթացքին գետնէն հաւաքուած մի քանի թերթիկներ, չարադրուած անծանօթ հեղինակներէ:

Համաժողովը _ Եկեղեցին մութ ա - տէրտէրը կոյր ա _ ժամկոչը համր ա - ժողովուրդը խուլ ա _ հասկցողը ո՞վ ա _ մտիկ անողը ո՞վ ա:

Սփիւռք մուկը եւ Կատու Հայաստանը (կ'երգուի մուկ _ մուկ վազէ մուկ եղանակով):

_ Սփիւռք, սփիւռք վազէ սփիւռք
_ Կատու Հայաստանն պիտի բռնի
_ Եթէ բռնի պիտ' ուտի
_ Վազէ սփիւռք, վազէ սփիւռք
_ Եթէ բռնի' պիտ ուտի...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՈՎԱԾ. Հայ պատգամաւոր մը կ'իյնայ մարդակերներու մօտ. կը շամփուրուի, կը դարձուի կրակին վրայ: Սեւամորթ մը խոհարարին կը պոռայ... արագ, արագ դարձուր. չես տեսներ որ ամէն դառնալուն գետնախնձոր կը գողնայ կաթսայէն...:

Լինալի հիմնադրամին շնորհիւ, հսկայական աշխատանքներ կը կատարուին մայրաքաղաքին մէջ: Երեք վերակացու երկու գործաւորի վրայ հսկողութիւն կ'ընեն. անոնցմէ մին հողը կը փորէ. միւսը կրկին փոսը կը լեցնէ...:

Անցորդ մը զարմացած կը հարցնէ. - Ի՞նչ էք անում.

_ Մենք ծառ տնկող խումբ ենք, մեր պարտականութիւնն ենք անում. ի՞նչ անենք եթէ ծառը դեռ չի եկել...:

(Շար. 12)

«ԾԱԼԱՊԱՏԻԿ»

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

32 էջնոց ալպոմի մը խորագիրն է «Ծալապատիկ»ը: Ենթախորագիրը լման ներկայացումը կու տայ միջուկին. «Յուշապատկերներ հայ սփիւռքի մայր գաղութէն»: «Մայր գաղութ» կոչուածը Հալէպն է ուր հաստատուած լուսանկարիչ մը վերապրող Հայուն գաղթականի բոպիկ, նեղ օրերու կեանքը արձանագրեր է իր գործիքին ապակեփիլմերուն վրայ: Սեւ _ ճերմակ, փոշիով, ցեխով, տաժանքով ու նաեւ ժպիտով խմորուած լուսանկարներ. անոնք մոխրագոյնին տիրապետութեան տակ դրեր են ալպոմը:

Այդ լուսանկարիչը կը կոչուի Վարդան Տէրունեան, Լուսանկարչատանը առջեւ բաչուած պատկերը զետեղուած է ալպոմին սկիզբը, Հալէպի համայնապատկերի մը քով: Այդ օրերուն, երիտասարդ արուեստագէտը կը մտածէ՞ր արդեօք որ տասնամեակներ ետք, միւս դարուն, միւս հազարամեակին այդ խօսուն, ճչան լուսանկարները պիտի ներկայանային ալպոմով մը, ընկերացած՝ Ալիծ Աղպապեանի պատմող էջերուն, միանաբար դառնալու համար իւրովի փաստագրութիւն ու աղէտ մը մարդկայնացնելու արարք:

Ալիծ Աղպապեան իր պարզ, մանկունակ խօսքով պատմիչի դերին մէջ կը զետեղէ այդ լուսանկարներուն գլխաւոր հերոսները որոնք Եղեռնէն վերապրած որբերն են: Ամէնէն առաջ անոնց բոպիկութիւնը ուշադրութիւն կը գրաւէ. բոպիկ են գրեթէ բոլորը, բայց խմբանկարներուն մէջ յաւերժացած են իրենց ժպտող դէմքերով: Թախծոտ են ժպիտները, վարանոտ, բայց կպած են ամէն դէմքի:

Երկրորդ յամառ ներկայութիւնը այդ տղոց ձեռքի գիրքերը, տետրակներն են. ամէնէն տպաւորիչը էջ 6 _ 7_ի նկարներն են ուր ութ _ տասը տարու այդ պատանիները խռնուած են քով քովի, որմնադարաններու մէջ. մեծ մասը մխրճուած է ձեռքի գիրքին մէջ, կան անորոշութեան խրած նայուածքներու տէր մանչուկներ:

«Կարդալ _ գրելը լուրջ գործ էր:
«Կ'ուզեմ _ չեմ ուզեր» չկար.
«Անօթի եմ, փորս կը ցաւի» ալ չկար.
Հաւաքակա՛ն,
միաբերա՛ն,
միաձա՛յն
բարձրաձա՛յն
կը կարդայինք:
Գիտնայինք _ չգիտնայինք՝
կը կարդայինք:

...

Տե՛ս.
դարակներուն մէջ
ծալապատիկ նստողներս՝
նարպիկներս,
վերնատունն ենք:

Տեղերնիս նեղ՝
բայց
բախտը մերն էր այդ օր:
Վերէ՛ն կը դիտէինք»:

_ Նե՛ղ ըրէք, տե՛ղ ըրէք, _ կ'ըսէին մեծերը՝ կ'ըսէ պատմիչ _ պատանին:

Յաջորդ էջին վրայ անոնց «դպրոց»ն է. դպրո՞ց ... Հայոց եկեղեցին՝ «վարդոյրներով դասարաններու բաժնըւած»...:

«Նայէ՛.
դպրոցական մեր պայուսակները,
լաթէ տոպրակներ՝
մեր մեծ մայրիկները,
հօրքուր _ մօրքուրները,
նէնէները,
ասեղ _ թելով,
ձեռքո՛վ կարած կ'ըլլային:

Հապա՛...»

Գիրքն ու կարդալը, նաեւ թել մանելը, գորգ հիւսելը, ձեռագործը, բոպիկ այդ մանկութեան «ապրած» հիւղաւանին մշտակայ ներկաներն են: Ջէ՞ որ

_ Ազօթէ՛
որ սրբանաս,
աշխատէ՛
որ կշտանաս, _
կ'ըսէին մեծերը:

Հիւղաւանին չհասած, քարայրին մէջ բնակողն ալ կայ. ու քարայրին բերանը, քարի մը թառած, գիրքն ու ոտքերուն շուրջը չորս անշափահաս, մեծ մայրիկը գուլպայ կը հիւսէ: Բոպիկ ոտքերը Հալէպի ցուրտին չեն դիմանար. «Ձմեռը Հալէպը ցուրտ է»:

Թիթեղէ երդիքներով հիւղաւանին ութ խորշերուն մէջ հարսեր, քոյրեր, աղջիկներ ձեռագործ կը սորվին, որպէսզի ապրին, ապրեցնեն.

«Մարաշի գործ,
Այնթապի գործ...
Ուրֆա, Սվազ եւ Կեսարիա...

Տիգրանակերտ, Բիլիս եւ Վան…
վասպուրակա՛ն…
էհէ՛յ…
Մեր պատմական Հայաստան…»

Էջ մը եւս Ջուլհակներուն արհեստանոցն է, յետոյ պատանի կօշկակարներունը. փրենք բոպիկ, ուրիշին կօշիկ կը կարեն…

Լուացքի, լոգանքի օրեր ալ ունէր հիւղաւանը: Ամէնուն համար լայնկէկ տաշտ մը լայնօրէն բաւարար:

«Ուրբաթ՝
լուացքը տաշտ կը մտնէր»…
…
Յաջորդ օրը՝
Շաբաթ օրը,
տաք – տաք ջուրով,
օճառը խնայելով,
ուզելով – չուզելով,
մեծով – պզտիկով,
կարգով
կը լոգնայինք»:

Ալպոմը կը փակուի հացին նկարով.

«Իսկ հացիկը արեւահամ,
մեր Սասունցի փռապանը
կ'եփէր
ամէն օր, ամէն օր…
– Հացիկ – Ջրիկ, կեանք երջանիկ, –
կ'ըսէին մեծերը»:

Հատորին ընկերացած է խտացեալ սալ մըն ալ ուր արձանագրուած է «Գողթան Մանկտի» երգը:

Ալպոմին լուսանկարները առնուած են Հալէպի Վ. Ճէպէճեան արխիւներու գրադարանի հաւաքածոյէն: Ալիծ Ճէպէճեան – Աղպապեան ներկայիս Լոս – Անճըլըս հաստատուած պատմաբան մանկավարժ է որ ալպոմը ձօնած է հօրեղբօրը՝ բժիշկ Ռոպէր Ճէպէճեանի յիշատակին: Լոյս տեսած է «Ծիլ ու ծառ» հրատարակչականէն (Լոս – Անճըլըս):

Ալպոմին ընկերացած նամակ մը կը տեղեկացնէ թէ յառաջիկային «Ծաղապատիկ»ը պիտի ունենայ անգլերէն տարբերակը: Իսկ մօտ օրէն ալպոմը մատչելի պիտի ըլլայ Ֆրանսահայութեան ալ:

Հալոուիններու եւ նման հազար տեսակ ջլիկութեան քով աշխարհի իրականութենէն չերտ մը զետեղելու ի՜նչ տեղին արարք. պատկերներով ու պարզուկ տողերով: Եւ մանաւանդ շրջանի մը երբ ախորժակներն ու քաշկները պատրաստ են բացուելու շլացնող ու փթացնող աւելորդութիւններու առջեւ:

Ա. Թ.

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԹԱՔՈՒՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Ցարերու մայրաքաղաքը ռուս հնավաճառներուն նախընտրած վայրն է: Հոնկէ կու գայ Մոսկուայի մէջ ծախուած հնութիւններուն մեծ մասը: Ս. Պետերսբուրգի հին, ազնուական ընտանիքները պահած են զանոնք. պրոնզէ արձանիկներ, ձեռագործ շրջանակով հայելիներ, յարգի փայտէ պահարաններ: Տեղացի հնավաճառներ նոյնիսկ կ'առաջարկեն ցարական կահ – կարասի, քանի մը հարիւր հազար տոլարի փոխարէն:

Ասո՛ր ցմէ զատ, քաղաքը ունի պահուած գանձեր իր արուարձաններուն, հին շէնքերուն գաղտնի խորշերուն մէջ: Նոյնիսկ ջուրերուն յատակը այդ ուղղութեամբ խուզարկութեան շատ հետաքրքրական դետին է: Քանի մը տարի առաջ հոլանտացի գործի մարդ մը ջանացած էր տիրանալ Ս. Պետերսբուրգի ջրանցքներուն մաքրութեան մենաշնորհին: Որպէս փոխարժէք, կը պահանջէր գտնելիքին տէր ըլլալու իրաւունքը: Քաղաքապետութիւնը մերժեց. արդէն արգիլուած է երկրէն դուրս հանել պատմական արժէքով որեւէ առարկայ: Այսուհանդերձ, ամէն ամառ կարելի է հանդիպիլ սուզակներու որոնք յարմար սարքերով կը խուզարկեն ջրանցքներուն յատակը: Տեղացի գանձախոյզներ են անոնք որոնց յոգնութիւնը լայնօրէն կը վարձատրուի: Ամէնէն աւելի գտնուածները դրամներ են. բայց, կը պատահի որ գտնեն յեղափոխութեան շրջանին վըտանգաւոր նկատուած ու ջուրը նետուած առարկաներ. դաշոյն, թուր, կայսերական կրծքանշաններ, սրբապատկերներ, եկեղեցական այլեւայլ իրեր:

Խորհրդային տարիներուն երբ քաղաքը կը կոչուէր Լենինկրատ, այդ կարգի գանձեր գտնողները շինարար բանուորները կ'ըլլային: Վերջին 50 տարուան ամէնէն կարեւոր գտածոն 1965-ին ձեռք անցած 115 քիլոկրամ ոսկին է: Ձոյլ ոսկիի այդ ութ կտորները, ինչպէս կ'ըսուէր ատենին, ծառայած են երկրին բաղրամի պաշարը աւելցնելու: Իսկ 1985-ին շէնքի մը շինութեան ընթացքին գտնուած են հնօրեայ զգեստներ, սամովարներ, ափսէներ, սաւաններ, ծածկոցներ, նոյնիսկ ուտելիք – խմելիք. շոքոլա, սուրճ, լիքէօր որ տեղն ու տեղը մաքրուած է գտնող բանուորներուն կողմէ որոնք գինով վիճակի մէջ դիմաւորած են ոստիկանները: Նոյն թաքստոցէն գտնուած են արծաթէ եւ դմբուխաւէ պարդեղէններ:

Քանի մը տարի առաջ, հողաշերտ մը շինութեան պատրաստելու աշխատանքներու ընթացքին գտնուած է տակառ մը, լեցուած՝ Ի. դարու սկիզբի արծաթեղէններով: Ստուգուած է որ նոյն վայրին վրայ ժամանակին գտնուած է պանդոկ մը որուն տէրը ուզած է բաներ մը մէկդի դնել, լաւագոյն օրերու համար: Գործաւորները յաջողած են մօտակայ շէնք մը ապրող տարեց կին մը գտնել որ աշխատած է նոյն պանդոկին մէջ. ան ցոյց տուած է նման երկրորդ տակառի մը թաղուած վայրն ալ:

Գանձախոյզները մեծապէս կը շահագրգռէ կայսերական ընտանիքին մօտիկ պարուհի մը Մաթիլտա Կշեսինսկայա որուն համար կ'ըսուի թէ արտասահման խոյս տալէ առաջ իր բնակարանին բակին մէջ թաղած է գոհարեղէններով, դրամներով լեցուն սնտուկ մը: Այդ բնակարանը այսօր թանգարանի վերածուած է: Վերջերս քաղաքին բնակիչ երեսփոխան մը փափաք յայտնած է հոն պեղումներ ընելու, ըսելով որ 1990-ական թուականներու սկիզբին փարիզեան հանգստեան տան մը մէջ հանդիպած է կայսերական զօրքի ճարտարապետի մը որ իրեն տեղեկացուցած է այդ գանձին մասին: Սակայն, Մշակոյթի Նախարարութիւնը չէ թոյլատրած որ պեղումներ ըլլան թանգարանին շրջաբակին մէջ:

Շատեր իրենց կամ ուրիշներու ձեղնայարկերը կը խուզարկեն, մետաղ յայտնաբերող գործիքներով զինուած: Անոնցմէ մէկը գտած է Նիկոլա Բ.ի կիսանդրի մը, զինուորական հեռադիտակ, հրացան մը, կայսերական բանակի սպայի ուսադիրներ, եւ չքերթի համազգեստով սպայի մը լուսանկարը. ոչ ոք կըրցած է բացատրել թէ ո՛վ է այդ սպան:

Պետերսբուրգի թաքուն գանձերը յաճախ պահուած են ծխնելոյզներու մէջ: Վերջերս շէնքի մը ծխնելոյզէն գտնուած են արծաթէ իրեր:

Հակառակ բոլոր այդ դտածոներուն, գանձախոյզները համոզուած են որ յայտնաբերուածը հազիւ կէսն է պահուած գանձերուն: Անոնք երբեմն օտար զբօսաշրջիկներու համար ալ գանձ փնտռելու արշաւ կը կազմակերպեն, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ինչպէս գրած էինք Հոկտեմբեր 31-ի մեր թիւով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը եռօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէր Յունաստան «Կիլիկիոյ մշակութային գանձերուն» նուիրուած ցուցահանդէսին առթիւ: Անոր բացումին յաջորդող երկու օրերուն Արամ Ա. Կաթողիկոս կարգ մը այցելութիւններ կատարած, հանդիպումներ ունեցած է:

Ընկերակցութեամբ թեմին առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեանի նախ այցելած է Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան նախակրթարանն ու միջնակարգ դպրոցը, ապա ուղղուած է Ազգային Զաւարեան վարժարանը: Կրթական հաստատութիւններու այցելութիւններուն վերջինը եղած է Աթէնքի Հայ Աւետարանական վարժարանը: Նոյն իրիկունը (Հոկտեմբեր 31) Կաթողիկոսը այցելած է Հայաստանի դեսպանատունը, ուր ընդունուած է դեսպան՝ Վահրամ Կաժոյեանի կողմէ:

Իր կեցութեան ընթացքին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը հանդիպումներ ունեցած է յունահայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, Հոգեւորականաց դասուն, կրօնական ժողովի եւ ազգային վարչութեան անդամներուն հետ:

Արամ Ա.ի ի պատիւ ճաշ մը տրուած է Յունաստանի եկեղեցւոյ հոգեւոր պետին՝ Խրիստոդուլոս Արք.ի կողմէ Կաթողիկոսին ժամանման օրն իսկ, յաջորդ օրն ալ յունահայոց թեմի առաջնորդը եւ ազգային իշխանութիւնը ճաշ մը տուած են ի պատիւ Խրիստոդուլոս Արք.ին, որու ընթացքին ողջոյնի փոխադարձ ուղերձներ արտասանուած են: Ի պատիւ Արամ Ա.ի ճաշ մըն ալ տուած է Ազգային Իշխանութիւնը:

Ցուցահանդէսին եւ Հայրապետին այցելութեան առթիւ մամուլը լայն արձագանգ տուած է: Թանգարանին մէջ, մամուլի ասուլիս մըն ալ տեղի ունեցած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՏԵՑՈՒՄՆԵՐ
ԵՒ
ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԲԻՇԻՇԵԱՆ (Վալանս, 2002)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Սխալ չի կայ ըսածիս մէջ, մանրամասն տեղեկագիր ստացած ենք քու մասիդ:

– Եթէ կ'ուզէք, իրողութիւնը պատմեմ:

– Պէտք չի կայ, հիմա քեզի նորէն պիտի ղրկենք դէպի Տէր – Զօր, եւ կը յուսամ, որ այս անգամ փախչելու փորձ չես ըներ:

– Բայց, պէ՛յ էֆէնտի, – գոչեց Աստիկ, – ես ոստիկանապետին աղերսագիր տուած եմ, անոր պատասխանին կը սպասեմ:

– Ի՞նչ բանի համար աղերսագիր տըւած ես:

– Պոլիս վերադառնալու համար:

– Փոխանակ Պոլիս երթալու, Տէր Զօր պիտի երթաս:

– Բայց գոնէ հասկնամ, թէ աղերսագիրիս ի՞նչ պատասխան պիտի տրուի:

– Պատասխան մը եթէ տրուի, քու ետեւէդ կը ղրկենք, հոգ մի՛ ըներ:

– Կը խնդրեմ, որ զիս ճամբայ հանելէ առաջ իրողութիւնը իմաց տաք ոստիկանապետին, որովհետեւ վստահ եմ, որ իմ աղերսագիրս նկատողութեան առած է եւ թոյլ պիտի չի տայ, որ զիս Գոնիայէն հեռացնեն:

– Ոստիկանապետը հրամայած է, որ քեզ ձերբակալենք ու աքսորենք:

– Ոստիկանապե՞տը:

– Այո՛, Սաատէտտին պէյը:

– Կ'երեւայ, որ այդ հրամանը քանի մը օր առաջ տուած է, երբ տակաւին աղերսագիրս չէր ընդունած:

– Ընդհակառակը, երէկ իրիկուն տըրւեցաւ:

– Սաատէտտի՞ն պէյի կողմէ:

– Բնականաբար:

Աստիկ յուսահատական շարժում մը ըրաւ:

Պահ մը լռութիւն պահելէ ետքը հարցուց.

– Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլեմ:

– Վաղը առտու, – պատասխանեց քոմիսէրի օգնականը:

Ոստիկան մը զինքը տարաւ պահականոցի փոքրիկ բանտը, ուր մէկ քանի հոգիներ բանտարկուած էին:

Աստիկ յաջողեցաւ, բանտապահը կաշառելով, թուղթ մը ղրկել Լեւոնին եւ իմացնել իր ձերբակալութիւնը եւ խընդրել, որ գայ զինքը տեսնելու:

Լեւոն իրիկունը ուշ ատեն եկաւ:

– Անցած ըլլայ, – ըսաւ՝ Աստիկը նըշմարելով:

– Այս անգամ գործս պէշ է, – պատասխանեց Աստիկ տխրութեամբ, – վաղը առտու կանուխ կը ղրկեն զիս:

– Բայց ինչո՞ւ համար, քանի որ Ճէլալ պէյէն արտօնութիւն ունիս հոս մնալու:

– Արտօնութիւնը օգուտ չըրաւ, Սաատէտտին պէյը այնպէս հրամայեր է:

– Բայց ոստիկանապետը ինչպէ՞ս վալիին հրահանգը ոտքի տակ կ'առնէ:

– Հիմա ատանկ բաներ նայող չկայ:

– Ես եթէ քու տեղդ ըլլամ, իսկոյն վալիին դիմում կ'ընեմ:

– Ի՞նչ կերպով:

– Գրաւոր դիմում մը, եթէ կ'ուզես, բան մը գրէ, ես իր ձեռքը կը հասցնեմ:

– Կը կարծե՞ս, որ օգուտ ընէ:

– Անշուշտ օգուտ կ'ընէ, քանի որ վալին այդչափ բարեկամ է քեզի:

Աստիկ վերջին փորձ մը ընել ուզեց եւ երկու աղերսագիր գրեց, մին՝ վալիին եւ միւսը ոստիկանապետին ուղղուած եւ յանձնեց Լեւոնին:

Երիտասարդը մեկնեցաւ՝ խոստանալով զանոնք անմիջապէս իրենց հասցէներուն տանիլ:

Աստիկ անքուն գիշեր մը անցուց: Յուսահատութիւնը պատած էր զինքը: Ներքին ձայն մը կ'ըսէր իրեն, որ այս անգամ ա՛լ անդառնալիօրէն կ'երթար մեռնելու:

Առտուն կանուխ զինքը տարին քոմիսէրին քով:

– Պատրա՞ստ ես ճամբայ ելլելու համար, – հարցուց քոմիսէրը:

– Պատրաստ եմ, բայց ղոյքերս քովս չեն… զիս փողոցը ձերբակալեցին ու բերին բանտարկեցին:

– Ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ կ'երթաս սենեակդ եւ ղոյքերդ կ'առնես:

– Շատ շնորհակալ եմ:

Աստիկ արդէն առնելիք շատ բան չունէր. իր ամբողջ ղոյքերը կը բաղկանային պայթանիէէ մը եւ մէկ քանի կտոր ճերմակեղէնէ:

Գնաց իր բնակած տունը, ամէնքը միասին ծրարեց, թեւին տակ առաւ եւ ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ վերադարձաւ պահականոց:

– Դրամ ունի՞ս քովդ, – հարցուց քոմիսէրը:

– Ո՛չ, – պատասխանեց Աստիկ:

Թէեւ ճշմարտութիւնը այն էր, որ բաւական դրամ ունէր գրպանը:

– Երկաթուղիին դրամը, մինչեւ Պօզանթի, մենք կը վճարենք, – պատասխանեց քոմիսէրը, – բայց անկէ անդի՞ն… Պօզանթիէն մինչեւ Թարսուս կառքով երեք օրուան ճամբայ է, ի՞նչ պիտի ընես:

– Ոտքով պիտի երթամ:

Քոմիսէրը չպատասխանեց:

Վայրկեան մը ետքը ոստիկան մը ձեռնակապ մը բերաւ եւ մօտեցաւ Աստիկին:

Այս վերջինը այլայլած դէմքով մը գոչեց.

– Այս ի՞նչ է, ինծի՞ համար է:

– Որո՞ւ համար կ'ուզես, որ ըլլայ, – ըսաւ քոմիսէրը խնդալով:

– Այսպէս ձեռքերս կապուա՞ծ պիտի ճամբորդեմ:

– Այո՛, քանի որ այսպէս ուզեցիր:

– Ե՞ս ուզեցի:

– Անցած անգամ առանց կապելու ղըրկեցինք, ու փախար, անոր համար ըստիպուած ենք այս անգամ կապուած ղրկել, ոստիկանապետին հրամանը այս է:

Աստիկ ստիպուեցաւ համակերպիլ:

Ժամ մը ետքը ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ մտաւ շոգեկառք:

Քսան ժամէն հասան Պօզանթի:

Հոն ոստիկանը զինքը յանձնեց տեղւոյն պահականոցը եւ ինք վերադարձաւ Գոնիա:

Աստիկ կաշառքի շնորհիւ կրցաւ քէլէփճէն հանել տալ ձեռքէն:

Յետոյ ըսաւ, որ ինք դրամ ունէր եւ կ'ուզէր կառքով ճամբորդել մինչեւ Թարսուս:

(Շար. 335)

(Շար. Ա. էջէն)

vocation universelle. **C'est dans ce sens, que le CDCA et le «Collectif Reconnaissance» composé depuis huit mois par des associations de Défense des Droits de l'Homme ont demandé une entrevue avec le ministre de l'Education Nationale, M. Luc Ferry, afin qu'il répare cette erreur en instaurant une véritable «JOURNEE DE DENONCIATION ET DE PREVENTION DES GENOCIDES ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE».**

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոյեմբեր 6-ի թիւով «Մարմարա» հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ խալամական նոր իշխանութեան տրամադրութիւններուն մասին «դրացի» երկիրներու հետ. -

Նոյեմբեր 6-ի «Ռատիքալ» թերթը կը գրէ թէ Թուրք - Հայ Առեւտուրի Զարգացման Կոմիտէի համակարգող՝ Նոյան Սոյաք, յայտնած է որ Թուրքիոյ Ա.Ք.Փ. նորընտիր կուսակցութիւնը, Թուրքիա - Հայաստան յարաբերութիւնները բարելաւելու աշխատանքին մէջ կարեւոր ներդրում պիտի ունենայ։ Սոյաք, հիմնուելով կուսակցութեան ընդհանուր փոխնախագահ՝ Եաշար Եաքշի այն արտայայտութեան վրայ թէ «Թուրքիա առաջնահերթ կարեւորութիւն պիտի տայ իր դրացի երկիրներուն հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու գործին», կը վկայէ թէ Եաքըշի ակնարկած դրացին «Հայաստան»ն է։ Սոյաք շեշտած է նաեւ որ Ա.Ք.Փ. կուսակցութիւնը, անցեալի մէջ, ամերիկաբնակ Հայերու ուխտագնացութեան այցելութիւններու ընթացքին օժանդակած է իրենց։

Միւս կողմէ, միեւնոյն թերթին համաձայն, Ֆրանսայի Պատուիրակ Նախարար՝ հայազգի Փաթրիք Տէվէճեան ըսած է որ Ա.Ք.Փ. կուսակցութեան յաղթանակը Թուրքիոյ Եւրոմիութեան անդամակցութեան արգելք պիտի ըլլայ։ Փ. Տէվէճեան իր այս արտայայտութիւնը հիմնաւորած է հետեւեալ փաստին վրայ. «Թուրքիա ներկայ կառավարութեամբ, իսլամապաշտ երկիր մը դիմագիծը առած է։ Նկատի ունենալով որ մենք լաիքականութեան պաշտպան կը կանգնինք եւ անդին՝ կրօնական պետութիւն մը չի կրնար ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն համաձայն շարժիլ, Թուրքիա կարելի չէ որ անդամակցի Եւրոմիութեան»։

Միւս կողմէ, Ազրպէյճանի նախագահ՝ Հայտար Ալիեւ, Նոյեմբեր 5-ին հեռաձայնով շնորհաւորած է Էրտողանը եւ Պայքալը։

Կը հաղորդուի թէ Էրտողան Ալիեւի ըսած է թէ ներկայ կառավարութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին խաղաղարար լուծում մը գտնելու համար ամէն ջանք պիտի վատնէ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սյտա - Հռիփսիմէ Թորոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան 152 Եւրօ 45 կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՈՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝
Հայաշի Շուէքօ - Սոփրանօ
Մարիա Օբի - Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան - Պարիթոն
Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին։

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն
Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot
Տոմսերու մասնակցութիւն։

CATHEDRALE SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES
13, rue du Perche, Paris 3e

EXPOSITION
Silvina DER MEGUERDITCHIAN
Installations plastiques
sur le thème de la mémoire arménienne
LA TEXTURE DE L'IDENTITÉ

Exposition : visible le samedi et le dimanche, de 17h à 20h, du samedi 19 octobre jusqu'au dimanche 10 novembre, dans la salle polyvalente de l'Eglise.

— Entrée libre —

Métro :
République - Filles du Calvaire

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002
le Fond Arménien de France
vous convie à la conférence de presse
que donnera

M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian,** Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian,** Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian,** Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian,** Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30
à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Կը փնտռուին երկու աղջիկները՝ մէկը Տիանա, միւսին անունը անծանօթ, հանգուցեալ Գոհար Օննիկ Կարապետեանի - Վառնայէն (քոյրը Ռուբինա, թերեւս տակաւին ողջ) ժառանգութեան խնդրոյ մը կապակցութեամբ։ Անոնք ժառանգորդներ են բնակարանի մը որ կը գտնուի փող. «Տրական Ցանքով» թիւ 18 - Վառնա (Պուլկարիա)։ Այստեղ առկէ առաջ բնակած է Տիանա Առաքել Կարապետեան, այժմ հանգուցեալ։ Իր մայրը կը կոչուի Անգինէ Օննիկ Կարապետեան (Քոլոզեան), մահացած 1994-ին։ Գոհար Օննիկ Կարապետեանի զաւակները իրաւունք ունին դատական ճամբով տէր դառնալու այդ բնակարանին։ Խնդիրը եթէ չլուծուի յօգուտ ժառանգորդներուն, պետութիւնը զայն իր սեփականը պիտի համարի։

Կը խնդրուին անոնցմէ, որոնք որեւէ տեղեկութիւն ունին իրենց մասին, բարիը ըլլան լուր տալ Տիկին Անի Մէքէնաճեանին։

Հասցէ. -
Mekenajian Ani
9, allée E. Satie, 95200 Sarcelles, France
Tél. : 01. 34. 19. 21 49

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Chorale "Koghtan"
de l'UGAB-Paris
dirigée par
Haïg Sarkissian
PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS
dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»
organisée par l'association
«Amitié et échanges franco-arméniens»
le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h
au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղին Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»
ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, Ալընի տիւ փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Գրիժիթ Պասսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ ազգականին Պերճուհի Փէսճեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերուհի Պէաթրիս Գիլինճեանի մահուան առթիւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Ժոզէֆ Գիլինճեանէ 50 Եւրօ, Մաքս Գիլինճեանէ 150 Եւրօ Սերժ եւ Լիւսի Գիլինճեանէ 150 Եւրօ։

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN
SUPER LOTO
avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին։
C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.554
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.554

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Նոյ. 8-ին, պիտի քուէարկէր ամերիկեան նոր բանաձեւը Իրաքի վերաբերեալ: Հոն, սպառնալիք մը կայ Պաղտատի նկատմամբ, եթէ շարունակէ բռնաբարել իր պարտաւորութիւնները: Շիրաք, որ Նոյ. 7-ին Հռոմ կը գտնուէր, ըսած է որ բանաձեւը ժամ առաջ պէտք է քուէարկուի: Այս ձեւով, անմիջական պատերազմի մը վտանգը հեռացած է, բայց, ըսել չէ որ խաղաղութիւնը վերջնապէս փրկուած է: Ապահովութեան Խորհուրդը չարտօներ Պուշի որ պատերազմի դիմէ, բայց, արգելք ալ չէ որ, գերագոյն պարագայի մը ԱՄՆ զինուորական գործողութեան մը դիմէ՛ն: Ծանօթ է որ Պուշ ըսած է թէ ի պահանջել հարկին, Ապահովութեան Խորհուրդի արտօնութեան պէտք չունի:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութիւնը դատապարտած է Ռեճէփ Թայիփ Էրտողանի որոշումը այցելելու Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութիւն»: Արդարութեան եւ զարգացման իսլամական կուսակցութեան ղեկավարը յայտարարած էր Նոյեմբեր 6-ին, որ արտասահման իր առաջին այցելութիւնը կը վերապահէ հիւսիսային Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» Նոյեմբեր 15-ին:

ՊԱԼԻԻ ոճրափորձին (Հոկտեմբեր 12, 190-է աւելի մեռեալ) տէր եղած են Պէն Լատէնի ցանցերը, ըստ ամերիկեան լրատուութեան ՍԻ-ԷՆ-ԷՆ կայանին: Համացանցի վրայ տուած տեղեկութեամբ, Պէն Լատէնի ղեկավարած խումբը կ'ըսէ թէ յարձակում գործած է «Ինտոնեզիոյ մէջ, պարասրահներու եւ հանրատուներու վրայ»: Արեւմտեան լրատուութեան սպասարկութիւններ անկարելի չեն գտներ որ այս ստանձնումին նպատակն ըլլայ «պաշտպանել» Ժեմաաը Իսլամիաը խումբը որ ոճրափորձին հեղինակը կը նկատուի:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ, հազիւ անցած Արտաքին նախարարութեան գլուխը, յարձակման անցած է Շարոնի դէմ: Յայտարարած է որ վարչապետի պաշտօնին թեկնածու պիտի ըլլայ յառաջիկայ ընտրութիւններուն եւ «Ճերուսալէմ Փոսթ»ի հարցազրոյցի մը ընթացքին (Նոյեմբեր 7) ըսած է. - «Վերջին չորս վարչապետներուն մէջ, միակն եմ որ երկիրը ձգած եմ աւելի լաւ վիճակի մէջ, քան գտած եմ»: Նեթանիահու վարչապետ էր 1996-էն 1999 եւ մրցակցութեան մէջ է Շարոնի հետ Լիքուտի ղեկավարութեան համար: Նեթանիահու քննադատած է նաեւ երկրին տնտեսական քաղաքականութիւնը: Իսրայէլ, կ'ըսէ, պէտք է դուրս գայ տնտեսական եւ ապահովութեան աղէտալի իր վիճակէն:

ՖԻԿԱՌՈՅԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ, այսպէս հետաքրքրական է այս օրերուն Թուրքիոյ ընտրութիւններուն առթիւ: Նոյեմբեր 8-ին ալ, երկու ընթերցողներ կ'արտայայտուին: Մէկը Սէն-Գլուէն (Մ. Կոնթիէ) կը գրէ թէ իսլամականութիւնը արդէն մեր մէջ է եւ կը յուսայ որ այն օրը երբ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը դրուի, բոլոր Եւրոպացիները կը հրաւիրուին իրենց կարծիքը տալու հանրաքուէով ու հարց կուտայ՝ ո՞ւր կը վերջանայ Եւրոպան եւ ո՞ւր կը սկսի Ասիան: Ուրիշ մը դիտել կուտայ որ Ռուսաստան եւրոպական է, ո՛չ Թուրքիան: Իվան Ռիուֆոլի «պլոք-նոթ»ին սկզբնական մասն ալ նոյն հարցին նուիրուած է, նոյն տեսակէտներով:

ԷՐՏՈՂԱՆԻ յայտարարութիւնը (Նոյեմբեր 6) ինչ կը վերաբերի լաչակ կրելու արգելքին ջնջումին աւելի արտասահմանի ուշադրութիւնը գրաւած է քան Թուրքիոյ, ուր գրեթէ անտեսուած է: 1997-ին է, որ լաչակ կրելը արգիլուեցաւ դպրոցներու եւ համալսարաններու մէջ: Այսօր, միայն ոչ պետական քանի մը համալսարաններ, ինչպէս Պոլսոյ Պիլկի համալսարանը թոյլ կու տայ լաչակ կրել: Էրտողանի կինն ու երկու աղջիկները կը կրեն: Ինք, հեռատեսիլի ԷՆ-ԹԻ-ՎԻ- կայանին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, ապահովութիւն տուած է որ պիտի չթողու հարցին շահագործումը կրօնական ծայրայեղներու կողմէ: Ինչպէս կը տեսնուի շատ խոհեմ է այդ գետնին վրայ, կ'ըսէ. - «Երկրի մը մէջ, որ ջնջեց մահապատիժը, տխուր բան է որ կարելի չըլլայ ջնջել կրթական իրաւունքի սահմանափակում մը»:

ՊՈՒՏԻՆ պաշտօնազրկած է Չեչէնիոյ վերակառուցման պատասխանատու նախարարը, անոր պաշտօնը յանձնելով շրջանի ռուսամէտ վարչապետին:

ԷՆԹԷՐՓՈԼԻ ընդհանուր քարտուղարը՝ Ռոնալտ Նոպըլ, որ առաջին Ամերիկացին է այդ պաշտօնին գլուխը եւ լաւագոյն մասնագէտներէն մէկը դրամական կազմակերպուած ոճրագործութեան, յայտարարած է («Ֆիկարօ», Նոյեմբեր 8) որ Ալ-Քաիտա մեծ տարողութեամբ գործողութիւն մը կը պատրաստէ: Ըստ իրեն, Մոսկուայի թատրոնին գրաւումը միայն Չեչէնիոյ հարցին չէր վերաբերեր եւ Չեչէններու թիրախը միայն Ռուսերը չէին:

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԳԷՏԸ՝ Հաշէմ Աղաժարի մահուան դատապարտուած է Նոյեմբեր 7-ին Համետանի դատարանին կողմէ այն ամբաստանութեամբ որ «նախատած է մարգարէները» եւ խնդրոյ առարկայ ըրած է իսլամական վարդապետութիւնը: Խաթամիի այս բարեկամը, Օգոստոսին, ելոյթի մը ընթացքին Իսլամի «վերանորոգում» մը քարոզած էր եւ ըսած որ մահմետականները «պէտք չունին կուրօրէն հետեւելու կրօնապետներուն»: 45 տարեկան, Աղաժարի Իրան-Իրաք պատերազմի նախկին ռազմիկ մըն է: Պատմութեան դասատու էր Թեհրանի համալսարանը: Իր փաստաբանը վերաքննութեան դիմած է:

Ա Մ Ն

ԳՈՆԿՐԷՍԻ ՀԱՅԿ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ 114 ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին հայկական հարցերու յանձնախումբին 125 անդամներէն 114-ը վերընտրուած են վերջին ընտրութեան: Նոյն յանձնախումբին երկու նախագահները դեմոկրատ Ֆ. Փալոն եւ հանրապետական Ճ. Նոլընպէրկ յաղթականներուն մէջ են եւ կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Գոնկրէսի հայկական յանձնախումբը կազմուած է եօթը տարի առաջ, նպատակ ունենալով ամերիկացի օրէնսդիր դէմքերու աջակցութիւնը ապահովել ԱՄՆ-ու կողմէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի կատարուող օժանդակութեան հարցին մէջ: Յանձնախումբը կ'աշխատի նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ կարգաւորման, Թուրքիոյ եւ Ազրպէյջանի կողմէ Հայաստանի շրջափակման վերացման եւ ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 7 / 8)

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեան ու կինը դերասանուհի Արիան Ասկարիտ Երեւան գացած են շարք մը ժապաւէններով մասնակցելու ֆրանսական ֆիլմերու ցուցադրութեան: Նոյեմբեր 7-ին Հայաստան-Ֆրանսա ընկերութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած է արուեստագէտ զոյգին հետ ուր ներկայ եղած են Երեւանի ֆրանսական դեսպանութեան մշակոյթի խորհրդական Ժ. Մարթէն եւ Հայաստան-Ֆրանսա ընկերութեան նախագահ Ծովինար Զալոյեան:

Կէտիկեան ըսած է թէ մեծ հայրը ծնած է Վան, Եղեռնին ընտանիքով գաղթած է Ֆրանսա, հաստատուած Մարսէյլ: Ինք շատ մը պատմութիւններ լսած է մեծ հօրմէն եւ անոնք կ'արտացոլան իր ֆիլմերուն մէջ:

Հիւրերը ապա պատասխանած են հանդիպումին ներկայ ուսանողներուն հարցումներուն:

ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ԳՈՐԾԵԼ

Շիրակի մէջ կառուցուած առաջին փոքր ջրելեկտրակայանը միացած է երկրին միասնական ուժանիւթի համակարգին, արտադրելով առաջին քիլովաթները: Կայանը 360 քիլովաթ զօրութիւն ունի, շինութիւնը սկսած է 1993-ին: Շիրակի մէջ կը գործէ 75 տարի առաջ կառուցուած երկրորդ ջրելեկտրակայան մը որ կը գտնուի Ախուրեանի կիրճին մէջ: Մեքենաները մաշած ըլլալով ան մասնակի թափով միայն կ'աշխատի:

ՀԱՄԱՑԱՆՑԻ ԿԱՊՈՎ ԱՅՑԱԳԻՐ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 31-ին սկսած է կիրարկումը համացանցի միջոցով Հայաստանի այցագիր ստանալու դրութեան: Առաջին օրը Գերմանիայէն 1, ԱՄՆ-էն 7 հոգի այդ ճամբով ստացած են իրենց մուտքի արտօնագրերը: Այս դրութիւնը առիթ կու տայ աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնէն համացանցի շնորհիւ արտօնագիր ստանալու. փոխարժէքը կը վճարուի վարկաքարտի միջոցով եւ երկու օրուան ընթացքին պատասխանը կը տրուի: Այցագիրը կը տրուի Զուարթնոց օդակայանը, մուտքի պահուն:

Փորձի շրջանէ մը ետք կը նախատեսուի այդ ձեւը կիրարկել նաեւ Հայաստան-Վրաստան եւ Հայաստան-Իրան սահմանային անցքերուն վրայ:

Սպասարկութեան համացանցի հասցէներն են.

www.armeniaforeignministry.am

կամ

www.armeniadiaspora.com

1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-Ի ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 11-ին (Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 12-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13:

ՖՈՆԷԹՈՆԻՆ ՊԱՏՐԱ՞ՍՏ ԷՔ

Նոյեմբեր 7, Հինգշաբթի երեկոյեան Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցիին «Ն. Ֆրէնկեան» սրահին մէջ պատրաստութեան-տեղեկատուութեան հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր, որուն ներկաները մեծ մասով կամաւորներն էին: Ինչպէս արդէն գրուեցաւ, յայտարարուեցաւ մամուլէն, այլեւս աւանդութեան կարգ անցած ֆոնէթոնը, կազմակերպուած՝ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին կողմէ, նպատակ ունի հարկաւոր գումարէն շուրջ մէկ միլիոն տոլարի շերտ մը գոյացնել Ղարաբաղի Հիւսիս-Հարաւ ճամբուն շինութեան շարունակութեան համար: Առկէ զատ, ան համահայկական շղթայ մը կը ձեւացնէ Ստեփանակերտէն մինչեւ Ամերիկա, քանի որ նուիրահաւաքը կազմակերպուած է ոչ միայն Ֆրանսայի, ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ աւելի լայն գօտիի մը մէջ:

Երեկոյթին Մ. Բագումեանի բացատրութիւններէն ետք նախ ցուցադրուեցաւ այս տարուան ֆոնէթոնին հովանաւոր Ատոմ Եղոյեանի կոչը, ապա ժապաւէն մը որ կ'ամփոփէր Հիմնադրամին տասնամեայ գործունէութիւնը: Յետոյ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան խոր համոզումով ու համոզելու անկեղծ ջանքով բացատրեց այդ ճամբան անհրաժեշտ դարձնող ազդակները. յապաղիլը աններելի մեղք պիտի ըլլար այդ վերանուաճուած հողին ճակատագրին նկատմամբ ուր. այսօր շուրջ 140 հազար հոգի կ'ապրէր: Ազրպէյջան 3-4 տարիէն մեծ եկամուտներու պիտի տիրանար իր քարիւղին շնորհիւ ու այդ եկամուտին անհաւասար բաշխումը վերջին ծայր ապականած, ժողովրդավարութենէ զուրկ այդ երկրին մէջ, շուտով ժողովրդական պոռթկումի վիճակ պիտի ստեղծէր: Իսկ իշխանաւորները լաւ գիտէին պոռթկումի կարողականութիւնը այլ կողմ դարձնել: Մինչդեռ, հաղորդակցութեան, փոխադրութեան կապերով հզօր Ղարաբաղ մը կը դժուարացնէր այդ տեսակի նկրտում մը: Աւելցուց թէ վերջին շրջանին ուշադրութիւն կը գրաւէր ազրպէյջանական լրասփիւռներու մէջ հակահայ քարոզչութիւնը: Շեշտեց ու կրկնեց թէ պէտք է աճապարել, ձեռնածալ մնալու, սխալելու ոչ ոք իրաւունք ունի:

Գորիս-Ստեփանակերտ ճամբուն շինութենէն ի վեր արտասահմանէն ներդրումներու շնորհիւ հաստատուած ձեռնարկութիւններու -ուտեստեղէն, ատաղձագործութիւն, գորգագործութիւն, պանդոկներ, եւլն.- մասին ժապաւէն մը շօշափելի ապացոյցը կու տար ճամբաներու կենսական կարեւորութեան: Մինչեւ այսօր կառուցուածներուն շնորհիւ տնտեսութեան, բնակութեան վերադարձի աշխուժութիւնը անուրանալի էր: Բոլոր մարզերէն, գիւղերէն արտերու, պարտէզներու բերքը կը հասնէր Ստեփանակերտ:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ հարցումներու, թէքնիք պատրաստութեան մասին բացատրութիւններու բաժինով մը: Ըսուեցաւ թէ անուանացանկը 33 հազար անունի հասած է ու կամաւորները ամէն բան պիտի ընեն բոլորին հասնելու համար:

Պէտք է նշել նաեւ թէ տակաւին կարիք կայ կամաւորներու, յատկապէս Նոյեմբեր 14 Ուրբաթ օրուան ու Շաբաթ երեկոյեան ժամերուն համար: Տրամադրելի ժամանակ եւ մասնակցութեան փափաք ունեցողներու համար կը բաւէ հեռաձայնել Հիմնադրամին գրասենեակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԴԷՊԻ ԳՈՐԻՍ, ԿԱՊԱՆ, ՔԱՋԱՐԱՆ

Այս առաւօտ, մինչ Գէորգ վերջին աչք մը կը նետէր փեթակներուն եւ պատուէրներ կու տար Գոհարին, մեր երկօրեայ բացակայութեան ընելիքներու մասին, ես կանչեցի Վիկտորեան եւ Արամիկը, 12 եւ 11 տարեկան, աճած սիրուն զաւակները Գէորգին եւ պատուիրեցի որ ամբողջական թղթակցութիւն կատարեն ԿԱՊՈՅՏ գիւղի մասին, պատմական, ազգագրական, ընկերային, տնտեսական մարզերը շօշափելով. յանձնեցի տետրակ մը աղջկան եւ լուսանկարի գործիքներս մին Արամիկին եւ առաւօտեան պայծառ արեւով ճամբայ ելանք դէպի Ջաւաթափ, Վայք, բռնելով Գորիսի ուղղութիւնը:

Արեւային լուսաւորութիւնը, առաւօտեան այս ժամուն այնքան մեղմ էր, գունաւոր եւ լուսանկարելու յարմար, որ Գէորգ խնդրանքիս վրայ, փոքրիկ շեղում մը կատարեց դէպի ՄԱՐՏԻՐՈՍ պատմական գիւղը Վայոց Ձորի, ուր զանազան անգամներ գտնուած ըլլալով հանդերձ, միշտ անյարմար ժամերու, երբեք չեմ կրցած լաւ նկարներ ունենալ:

Կապոյտի նման, Գողի լերան (3120 մեթր) ստորոտը գտնուող երկրորդ գիւղն է Նախիջեւանի սահմանակից, ուր կայք հաստատած է նաեւ Հայկական սահմանային վաշտ մը, ինչ որ կը թուի, բաւականին լաւ զինուած:

Առաջին յուշարձանը, հին եկեղեցւոյ կողքին կանգնած 12 կանգուն բարձր եւ 4 լայն _ կ'ըսէ Ալիշան (Սիսական 176) խաչքարը, որ այս անգամ մեծ հրճուանքով նկարեցի, ունի 1283 թուի հետեւեալ արձանագրութիւնը.

_ ԵՍ ՄԽԻԹԱՐ ՈՐԴԻ ԴԵՂԿԱՅ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ԻՇԽԱՆԱՑ ԻՇԽԱՆԻՆ ՊՌՕՇՈՅ ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ ԻՒՐՈՅ ՀԱՍԱՆԱՅՇԻՆԵՑԻ ԶԳԻՒՂՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՒ ԿԱՆԳՆԵՑԻ ԶԽԱՉՍ Ի ԴՈՒՌՆ ՍՈՒՐԲ ՎԿԱՅԱՐԱՆԻՍ Ի ԲԱՐԵԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԻՆՁ ԵՒ ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ԻՄՈՅ ԽԱՐԻԲ_ՇԱՀԻՆ ԵՒ ԴՍՏԵՐՆ ԻՄՈՅ ՌՈՒԶՈՒՔԱՆԻՆ. ԿԱԶՄԵՑԱՒ ՁԵՌԱՄԲ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻՆ Ի ԹՎԻՆ ՉԼԲ. ՈՐՔ ԸՆԹԵՐՆՈՒՔ ՅԻՇԵՑԷՔ _

Հրաշալի խաչքար մը որ իր պատուանդանին վրայ մինչեւ հիմա կանգուն կեցած, քարակերտ ԾՆՆԴԵԱՆ ՎԿԱՅԱՐԱՆՆ է Մարտիրոս գիւղին:

720 տարիներ առաջ, նոյն քանդակագործ _ ճարտարապետ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ, շինած է հին եկեղեցին: Լերան լանջին կը գտնուի փոքր եկեղեցի մը եւս, միմափոր, ղմբէթաձեւ ձեղունով, փոքրիկ գաւիթ մը եւ յատակին 11 դամբարաններ: Հարաւային դուռէն ուրիշ փոքր եկեղեցի մը, նոյնպէս միմափոր, չորս սիւներով տեսակ մը ՓՈՔՐ ԳԵՂԱՐԴԱՎԱՆՔ, ուր կայ հետեւեալ արձանագրութիւնը.

_ ԿԱՄԱՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ԵՒ Ի ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՒԱՌԻՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳՍԻ ԵՒ Ի ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԻՇԽԱՆԱՑ ԻՇԽԱՆԻՆ ՊՌՕՇՈՅ ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ ՆՈՐԻՆ ՊԱՊԱՔԱՅ ԵՒ ՀԱՍԱՆԱՅ... ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ ՆՈՐԻՆ ՊԱՐՈՆ ԵԱՉՈՅ ԵՒ ՄՕՐ ՆՈՐԻՆ ՊԱՐՈՆ... ԵՍ ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԿԱՆԳՆԵՑԻ... ԵՒ ԿԱՏԱՐԵՑԻ ՁԵՆԿՂԵՑԻՍ Ի ԲԱՐԵԽԱՒՍՈՒԹԻՒՆ ԻՆՁ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՒ ԾՆՈՂԱՑ ՄԵՐՈՑ ԵՒ ՊԱՐՈՆԱՑ ՄԵՐ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼՈՑ. ՈՐՔ ՄՏԱՆԷՔ ԱՍՏՈՒԱԾ ՈՂՈՐՄԻ ԱՍԷՔ ՄԵԶ, ԵՒ ՁԵԶ ԵՂԻՑԻ. ԹՎԻՆ ՉԼԵ (1286): _

Միջին դարու մեր գրաւոր թէ քարեղէն արձանագրութիւնները յուզիչ բան մը ունին: Լեզուն գրաբարախառն ժողովրդական է, յատուկ անունները, որ այսօր գրեթէ չեն գործածուիր, ուսումնասիրուելիք են: Առ այժմ միայն Ալիշանն է որ ուսումնասիրութեան լուրջ փորձ մը ըրած է իր ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՌԱՐԱՆով:

Մեր խորհրդաւոր անցեալին միայն 15 տոկոսը, դուցէ, ուսումնասիրուած է: Աստուած գիտէ թէ Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստաններուն մէջ, երբ ըսկըսուին գիտական անշահախնդիր պեղումներ կատարուիլ, որքա՜ն նորանոր լոյս պիտի սփռուի մեր անցեալին վրայ...:

Կրկին մայրուղի ենք: Կ'անցնինք Սարաւանը, Որոտանի Լեռնանցքը (2344 մեթր), Գորայք, Սառնակունք, Սպանդարեան, Անգեղակոթ, Շաքի... Սիւնիքի պատմական կեդրոններէն, կը մտնենք Գորիս որ ինծի համար Հայաստանի ամէնէն սիրուն քաղաքներէն մին է: Գեղածիծաղ ձորի մը երկայնքին, կամաց _ կամաց սկսած է լեռներն ի վեր բարձրանալ: Ճաշակաւոր տուներ: Լայն ամայի փողոցի մը վրայ, թաղի մանուկները ոտնագնդակ կը խաղան: Հոս ալ տուներուն համեմատութեամբ բնակչութիւնը քիչ կը թուի:

Մինչեւ Կապան միակ առաջին շեղումը կը կատարենք քաղաքէն 25 հազար մեթր առաջ, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ գիւղը մտնելու համար, որու մուտքին զօրանոցի զինուորներ վարժութիւններ կը կատարէին:

Գիւղը յատուկ յուշարձան մը չունէր. սահմանամերձ ըլլալով շարունակական ռմբակոծումներու կ'ենթարկուէր Արցախի պատերազմի տաք օրերուն: Այցելեցինք 1867_ին հիմնուած մաքուր պահուած եկեղեցին, նկարեցի Դաւիթ Բէկի անկեալներու յուշարձանը. Համառօտ խօսակցութիւն մը հրապարակի երիտասարդներուն հետ, ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ ձեռնածալ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՕՐԵՐՈՒ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՊՐԷԻՆ: Քաջալերական մի քանի խօսք եւ վերադարձ մայրուղի:

ԱՐԾՈՒԱՆԱԿ

Համեմատաբար աւելի կարեւոր կեդրոն մըն է ամէն տեսակէտով: Տարածուած Բարգուշատի լեռնաշղթայի մեղմ լանջերուն վրայ, շրջապատուած է խիտ այգիներով եւ պտղատու ծառերով, յատկապէս ընկուզենի: Գիւղին դպրոցը հիմնուած է 1885_ին. ստէպ կը յիշատակուի Դաւիթ Բէկի եւ խամսայի մելիքներու ազատագրական պատմութեան մէջ:

Ալիշան կը յիշէ դաւաճան հայ մելիքը Ֆրանկիւլ, որ պարսից Փաթ Ալի Խանի հետ դաշնակցելով նենգութեամբ կոտորել տուաւ Հայոց զօրքը, ուր նահատակուեցաւ Զաւրնդուրի քաջ զօրավար Թորոս իշխանը, որուն վրէժը կը լուծէ ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ, կարճ ժամանակ յետոյ կոտորելով Բարգուշատի Թուրքերը եւ աւարի առնելով անոնց ինչքերն ու անասունները:

Արծուանիկի միջնադարեան անունն է ԵՐԻՑՎԱՆԻԿ, սիւնեաց ԵՐԻՑԱԿ եպիսկոպոսի անունով որ գիւղէն երեք քիլոմեթր հիւսիս արեւելք, շինած է ԵՐԻՑԱՎԱՆՔԸ (Զ. դար) որ ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ է:

991 թուականին ուրիշ եկեղեցի մըն ալ կառուցուած է գերեզմանատան մէջ ուր բազմաթիւ խաչքարեր կան ԺԱ. դարու արձանագրութիւններով:

Գիւղամէջի եկեղեցին ԺԹ. դարէն մնացած է, կանգուն է սակայն մասնաւոր յիշատակութեան արժանի բան չունի: Եկեղեցիին կողքին կայ հետաքրքրական թանգարան մը, դպրոցի տնօրէնին ջանքերով կանգնած, որուն կոտրած ապակիէն կը նշմարուէին հետաքրքրական առարկաներ: Տնօրէնը բացակայ էր չկրցանք մտնել:

Գիւղացիներու յիշողութեան մէջ աւանդաբար մնացած է ՐԱՖՖԻԻ այցելութիւնը իրենց 1881_ին, նիւթեր հաւաքելու համար Դաւիթ Բէկի մասին: Կան տակաւին ԱԳՌԱՒԻ ՏԱՊԱՆ կոչուած միջնադարեան կառոյցը, եւ Ք. Ա. չորրորդ դարէն մնացած ամրոցի մնացորդներ:

ԵՐԻՑԱԿ վանահօր մասին հասած է ժողովրդական հետաքրքրական աւանդութիւն մը, գրի առնուած ժամանակակից պատմիչէ մը. մէջբերուած է Սիսականի էջերուն մէջ (280), ուրկէ ես ալ կ'օգտուիմ:

519 թուին, կ'ըսէ աւանդութիւնը, Սիւնեաց ՍԱՖԱԿԻԱ իշխանուհին, Տէր Մուշէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն կը խնդրէ Երիցակ վարդապետը որպէս Սիւնեաց Առաջնորդ: Երիցակ կը մերժէ Կաթողիկոսին առաջարկը, ուրկէ նեղուած կը գոռայ երեսին _ Դեւ կայ մէջդ _ Թող Աստուած սաստէ եւ հալածէ զայն: _ Այս խօսքին վրայ փոթորիկի նման թանձր ծուխ մը կ'ելլէ եւ կը հեռանայ տունէն ... եւ յանկարծ սպիտակ աղաւնիներու երամներ կ'իջնեն երկինքէն եւ անոնցմէ մին Երիցակի վրայ եւ շուրջը դառնալով կ'ըսէ _ Արժանի է, արժանի է: Ներկաներն ալ զայս տեսնել մեծապէս գոչէին միաբան արժան է, արժան է:

Երիցակ տեսնելով պատահածները, չկրցաւ այլեւս ընդդիմանալ, արցունքոտ աչքերով կ'իյնայ Կաթողիկոսին առջեւ եւ կ'ըսէ _ Թող Աստուծոյ կամքը ըլլայ _ որուն վրայ Հայոց Հայրապետը բռնելով Երիցակին ձեռքէն, կ'առաջնորդէ եկեղեցի եւ կ'օծէ մետրապոլիտ Սիւնեաց Աթոռին_:

ԿԱՊԱՆ

Քաղաքը ծանօթ էր ինծի. ուրիշ անգամ մնացած էի. գիս կը հետաքրքրէր Նորակառոյց եկեղեցին, որ դժուար չեղաւ գտնելը. գոց էր. իմաստուն կարգադրութեամբ, կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ բարձրացած էր, արգիլելով մեքենաներու մուտքը: Սիրուն էր. մի քիչ տափակ. գմբէթին համեմատութիւնը կարծես թէ լաւ չէր ներդաշնակուած ծաւալին հետ, բայց կողմնակի զոյգ զանգակատուները յաւելեալ անուշութիւն մը տուած էին ամբողջութեան:

Քիչ անդին հանդիպեցանք Տէր Սահակին, Նորակառոյցին երիտասարդ քահանան, որ տարօրինակ կերպով որեւէ հարցումի չպատասխանեց մինչեւ ստիպեց որ կառքէն վար իջնեմ... Հայաստանցիները յաճախ նման տարօրինակութիւններ ունին... Հակառակ անոր որ շատ համակրելի էր. պտըտեցանք եկեղեցին, սպիտակ քարով յատուկ լուսաւորութիւն մը ունէր. ճաշի հիւրը եղանք Տէր Հօր եւ մանաւանդ հիացանք իր ՄԱՐՏԻՐՈՍ զաւակին, փոքր երախայ, դաշնամուրի դասական համերգին իսկական վարպետի մը նման, եւ հայկական սեւուլիկ աչքերով իր փոքր քրոջ Մարիամիկին:

Տէր Հայրը օգնեց որ դիւրաւ գտնենք մօտակայ անտառներուն մէջ կորսուած ՎԱՀԱՆԱՎԱՆՔԸ, որ ճամբորդութեանս գլխաւոր նպատակը կը կազմէր:

Հազիւ վեց հազար մեթր դէպի Քաջարան ուղղուած էինք, փոքր կամուրջէ անցանք Ողջի գետը. յառաջանալով անտառին մէջ հեռուէն սկսան երեւիլ Վահանավանքին առաջին աւերակ կառոյցները:

Ժ. դարուն, աւելի ճիշդ 911_ին Վահան, Սիւնիքի իշխան Ջագիկի որդին շինել տուած է եւ կնքած իր անունով:

Ժ. _ ԺԱ. դարերուն մինչեւ 100 միաբան ունեցած է եւ Սիւնիքի վանական կարեւոր կեդրոններէն եղած է: Բացի Սիւնիքի շատ մը իշխաններէն, կ'ենթադրուի որ ԴԱՒԻԹ ԲԷԿն ալ հոս թաղուած ըլլայ:

Օդը անձրեւային է. շրջակայ բարձր լեռները մշուշի մէջ կորսուած, բայց այս վանքը, անտառներով շրջապատուած իր ծաւալուն աւերակներով տարբեր հմայք մը ունի: Արարատեան դաշտի տուֆը տեղը տուած է Զանգեզուրի գլխացկուն քարերուն, սպիտակ _ գորշ ներդաշնակօրէն շարուած, որ խիտ կանանչապատ այս շրջանակին մէջ, իր կիսականգուն կամարներով, հայկականէն աւելի գոթական շքեղ տաճարի տպաւորութիւն կը գործէ: Ինչ որ կը թուի անցեալին վերակառուցումի փորձեր եղած ըլլալու են, քարերը սպիտակ ներկով թուագրուած են, խաչքարեր եւ զանազան կամարի բեկորներ անկիւն մը խմբուած, նոյնիսկ բանուորներուն համար ժամանակաւոր յատուկ սենեակ մը շինուած... եւ ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, երբեմն լքուած ու ձգուած սիրող եւ գուրգուրացող անհատներու խնամքին, որոնք բարեբախտաբար անպակաս են Հայաստանի ամբողջ տարածքին:

Ահա թէ ինչ կը գրէ ժամանակակից պատմիչը վանքին հիմնադրութեան մասին:

_ «Վահան, որդի Ջագիկ իշխանի, Ջուանշէրի եղբօր, 911_ին, զգաստանալով աշխարհիկ կեանքէն եկաւ Բաղաբերդի ամրոցին ստորոտը, եղբայրներն ալ նոյն գործին հրաւիրելով, սկսաւ վանքին շինարարութիւնը յոյժ գեղեցիկ, գմբէթայարկ, եռախորան եւ տաշուած քարերով եւ կրօնաւորանաց կարգեց մեծամեծ եւ թագաւորական սպասներով զարդարեց զայն եւ հարիւրէ աւելի սրբակրօն կրօնաւոր եղբայրներ հաւաքելով հոն...»: (Սիս, 296)

1086 թուականը կրող արձանագրութիւն մը կ'ըսէ.

_ «Ի ԹՈՒԻՆ ՇԼԵ ԵՍ ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ ԴՈՒՍՏՐԸ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ԱՄՈՒՍԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՈՐ Է ՈՐԴԻ ԱՇՈՏԻ ԿԱՒՍԱՆ ՈՋ ԳՈԼՈՎ ՄԵԶ Ի ՄԻԱՍԻՆ ԺԱՌԱՆԳ ԸՍՏ ՄԱՐՄՆՈՅ ԵՍ ԵՒ ՔՈՅՐՍ ԻՄ ԿԱՏԱՅ ՇԻՆԵՑԱՔ ԶՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆՍ ՓՈԽԱՐԷՆ ԳԹՈՅ ՆՈՐԱ. ՈՐՉԱՓ ԿԵՆԴԱՆԻ ԵՄ ԿԱՏԱՐԵՆ ԶՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ԵՒ ՅԵՏ ԱՅՆՈՐԻԿ ԶՄԵԶ ԿՑՈՐԴ ԱՌԱՍՑԵՆ...»:

(Շար. 13)

ՋՐՈՅՑ ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. _ Փլովտիւի մէջ կը գործէ Վիկտոր եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան երկուբաժինով _ նախակրթարան, երկրորդական _ վարժարանը: Անոր տնօրէնուհի Տիկին Սոնա Խնդիկեանի հետ զրոյցի մը ձայներիզը մեզի տրամադրեց ուսողութեան դասախօս Ֆիլիփ Փիլիպոսեան որ արձակուրդի գացած էր Պուլկարիա: Համառօտ զրոյցը հետաքրքրական է այն առումով որ ցոյց կու տայ թէ հայկական վարժարանը ժամանակի, տեղի պայմաններուն բերումով պատշաճելու ի՛նչ փուլերէ կ'անցնի, գոյութիւն պահելու նպատակով:

Հ._ Կրնա՞ք նախ ընդհ. տեղեկութիւններ տալ այս վարժարանին մասին:

Պ._ 1989 Սեպտեմբերին վերաբացուեցաւ դպրոցը, ընդունելով 250 աշակերտ. այժմ, ուրեմն, 12 տարիէ ի վեր ան գոյութիւն ունի: Անցած տարիներուն ընթացքին կը բարձրացնէ իր մակարդակը: Այսօր ունինք 400 աշակերտ որոնց 50_ը Հայաստանէն հոս փոխադրուած ընտանիքներու զաւակ են:

Դպրոցը կառավարական է, ուսուցումը տեղի կ'ունենայ պուլկարերէն, բայց երախաները շաբաթական չորս ժամ հայերէն ունին: Կը սկսին առաջինէն, մինչեւ ութերորդ դասարան շաբաթը չորսական ժամ հայերէնի դաս կ'ընեն: Սակայն, այդ ժամերը բաւական չեն որ աշակերտները հայերէնին լաւ տիրապետեն: Նկատի պէտք է ունենալ որ ընտանիքները յաճախ հայախօս չեն եւ բաւական դժուարութիւններ կան հայերէնի ուսուցման մէջ:

Շատ յարմար չեն դասագիրքերը որոնցմով մեր երախաները կ'աշխատին: Մէկ մասը տպուած է Հայաստան, միւս մասը Սուրիոյ մէջ: Կարիքը ունինք լաւ դասագիրքերու որոնք դիւրացնեն հայերէնի ուսուցումը: Այս չորս ժամուան ընթացքին ուսուցիչները կը ջանան տղաքը ծանօթացնել Հայոց պատմութեան եւ կրօնքին:

Ունինք նուագի խումբ մը որ մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է: Այցե-

լած ենք Պուլկարիոյ բոլոր քաղաքները, նաեւ Տաճիկիստան:

Մեր շրջանաւարտները իրենց ուսումը կը շարունակեն քաղաքին լաւ դպրոցներուն մէջ:

Բոլոր դասարանները լեցուն են. այս տարի Ա. դասարան արձանագրեցինք 75 նոր աշակերտ, ինչ որ ապացոյց է թէ մեր դպրոցին մակարդակը տարուէ տարի կը բարձրանայ:

Հ.— Հայերէնի, Հայոց պատմութեան քանի՞ ուսուցիչ ունիք եւ ի՞նչ է անոնց պատրաստութիւնը:

Պ.— Հայերէնի երեք ուսուցիչ ունինք. մէկը Հայաստանի մէջ աւարտած է լրագրութեան բաժինը: Միւսը աւարտած է Պլովտիւի մէջ հայկական երկրորդական վարժարան մը, իսկ երրորդը ունի երաժշտական պատրաստութիւն եւ հայերէն կը դասաւանդէ առանց մասնաւոր պատրաստութիւն եւ ուսում ունենալու հայերէնի:

Հ.— Ըսիք թէ Պուլկարիայէն զատ, Հայաստանէն ալ աշակերտ ունիք. ուրեմն, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի հարց մը կայ: Այս խնդիրը ի՞նչպէս կարգաւորած էք:

Պ.— Մեր նպատակն է որ մեր աշակերտները տիրապետեն արեւմտահայերէնին, որքան որ ուսուցչուհիները պատրաստուած են ատոր: Սակայն, պարզ է որ Հայաստանէն եկածները չեն փափաքիր արեւմտահայերէն սորվիլ:

Հ.— Ատիկա ուղղագրութեան հարց մըն ալ չի՞ պարտադրեր: Ո՞ր մէկ ուղղագրութիւնը կը գործածէք հոս:

Պ.— Ես անձնիս երբ աւարտած եմ այս հայկական դպրոցը, սորված եմ սովետական ուղղագրութիւնը: Եւ հիմա ինքզինքս աղքատ կը զգամ, քանի որ չեմ գիտեր դասականը: Բայց կ՚ուզեմ որ այս դպրոցի աշակերտները արեւմտահայերէնը սորվին, դասական ուղղագրութեամբ:

Հ.— Ի՞նչպէս կ՚ապահովուի դպրոցին հարկաւոր նիւթականը:

Պ.— Նիւթականի խնդիրը շատ բարդ է, որովհետեւ դպրոցը կառավարական է. ուսուցիչներու ամսավճարները ամբողջութեամբ կառավարութիւնը ստանձնած է:

Հ.— Նոյնիսկ հայերէնի՞ ուսուցիչներուն:

Պ.— Այո, բոլորը: Կառավարութիւնը կը վճարէ նաեւ ջերմութեան, ելեկտրականութեան ծախքը: Սակայն, երբ պէտք կ՚ըլլայ դպրոցի շէնքը վերանորոգել, շատ պզտիկ գումար մը կու տայ որ բաւարար չըլլար մեր կարիքներուն: Շէնքը բաւական հին է, 1944-ին շինուած ըլլալով:

Ունինք ինքնաշարժ մը որով աշակերտ կը հաւաքենք: Անոր վառելանիւթին փոխարժէքը դպրոցին հոգաբարձութիւնը ստանձնած է. այնպէս որ ունինք դրամական լուրջ դժուարութիւններ: Մեզի կ՚օգնէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկը որ 70 աշակերտի օգնութիւն կու տայ, ինչ որ մեծ առաւելութիւն է ծնողներուն համար, քանի որ կարիքաւորներու թիւը սկսած է աւելնալ:

Հ.— Իսկ արտասահմանի ուրիշ կազմակերպութիւններ կ՚օգնե՞ն ձեզի:

Պ.— Արտասահմանէն, Ամերիկայէն, ժամանակուան այստեղի ուսուցիչներէն Արաքսի Փէշտիմալճեանի կտակով տարեկան 2500 տոլար օժանդակութիւն կու գայ: Շնորհիւ այդ օգնութեան, մենք կրնանք վերիվարոյ շարունակել դպրոցը պահել:

Շատ բաներու կարիք ունինք. օրինակ՝ լաւ համակարգիչներու, նոր թէքնոլոժիի, որպէսզի մեր երախաները լաւագոյն պայմաններու մէջ ուսանին:

Հ.— Ձեր դպրոցին ութերորդը աւարտած աշակերտի մը հայերէնը ի՞նչ մակարդակի կ՚ըլլայ:

Պ.— Այն աշակերտները որոնք կուգան հայախօս ընտանիքներէ, ութերորդը աւարտելով կրնան կարդալ — գրել, խօսիլ, ունին որոշ գիտելիքներ հայ կարդ մը գրողներու եւ Հայոց պատմութեան մասին: Իսկ այն երախաները որոնք կուգան ընտանիքներէ ուր բնաւ հայերէն չեն խօսիր, կրնան պատասխանել որոշ հարցումներու, կրնան կարդալ, գրել, բայց ոչ լաւ:

Հ.— Ձեր շրջանաւարտները կրնա՞ն առանց քննութեան իրենց ուսումը շարունակել տեղական վարժարաններու մէջ:

Պ.— Այո, բոլո՛ր շրջանաւարտները, հարիւր տոկոսով, կը շարունակեն իրենց ուսումը միջնակարգերու մէջ:

Հ.— Կրնա՞ք պատկեր մը տալ ուրիշ քաղաքներու հայկական դպրոցական գործունէութենէն ալ:

Պ.— Հայկական դպրոց, ինչպէս է Փըլովտիւի մէջ, միայն հոս կայ: Սոֆիայի մէջ կ՚ըսեն որ կայ հայկական դպրոց. տարբերութիւնը այն է որ ան պարզ պուլկարական դպրոց է, ունի 50-ի չափ հայ աշակերտ: Բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ կան կիրակնօրեայ դպրոցներ որոնք ունին 15 — 20 տարբեր տարիքի աշակերտներ: Այսպէս է Վառնայի, Պուրկազի, Հասքովոյի, Ռուսէի, Փազարճիքի, Շումէնի մէջ:

Հ.— Ունի՞ք յատուկ ըսելիք մը Սփիւռքի բոլոր գաղութներու դպրոցներուն, միութիւններուն:

Պ.— Շատ շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որոնք չեն մոռնար մեր դպրոցը եւ օգտակար կ՚ըլլան: Խնդրանքս այն է որ չմոռնան թէ պզտիկ, աղքատ Պուլկարիոյ մէջ հայ 400 աշակերտ կայ որոնք կ՚ուզեն մնալ Հայու պէս: Կ՚ուզեն շփում ունենալ այլ երկիրներու իրենց տարեկիցներուն հետ, ծանօթանալ անոնց կեանքին, գործունէութեան ու որպէս ամբողջութեան մը մասնիկները, ապրիլ տեւել հպարտութեամբ:

80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅ ՏՈՒԺԱԾՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ

80 տարի առաջ Իզմիր (Զմիւռնիա) քաղաքը կ՚աւերուէր ահռելի հրդեհի մը բոցերուն մէջ: Սեպտեմբեր 1922-ին քէմալական ուժերը, պարտութեան մատնելով յունական բանակը, մտած էին Իզմիր: Թուրք ազգայնականները հսկայածաւալ հրդեհ մը յառաջացնելով ոչ-թուրք թաղամասերուն մէջ, կը նպատակադրէին վերջ մը դնել այս քաղաքին բազմահամայնքային բնոյթին:

Այսպէս, Մուսթաֆա Քէմալ նոր Թուրքիա մը ստեղծելու ընթացքին մէջ էր եւ այս ծրագրին իրականացման համար անհանդուրժելի էր զանազան մշակոյթներու ու ինքնութիւններու համակեցութիւնը նոյն պետութեան մէջ: Քէմալական տեսլականը կը թելադրէր հիմնել թրքական ազդ-պետութիւն մը. հետեւաբար նոր Թուրքիոյ վարիչները ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով կը դրդէին ոչ-թուրք տարրերը հեռանալու երկրէն:

Իզմիրի մեծ հրդեհը մէկ հանգրուանն էր քէմալական այս քաղաքականութեան հոլովոյթին մէջ: Քանի մը ժամերու ընթացքին, բոցերու մէջ կ՚անհետանար առեւտրական մեծ քաղաք մը, իր ամբողջ տնտեսութեամբ որուն մինչեւ այդ կը տիրէին գլխաւորաբար ոչ-թուրք տարրերը:

Քաղաքին զանազան թաղամասերուն հրկիզումին, ինչպէս նաեւ ոչ-թուրք տարրերուն խուճապահար դէպի Յունաստան փախուստին յաջորդեցին թալանի օրերը: Շատ յաճախ այս կողոպուտը տեղի կ՚ունենար կազմակերպուած բնոյթ քէմալական իշխանութիւններուն կողմէ: Պէտք է նշել որ Իզմիրը օսմանեան քաղաքներէն ամէնէն հարուստներէն էր եւ ունէր հայ, յոյն, հրեայ եւ եւրոպացի մեծահարուստ առեւտրական բազմաթիւ ընտանիքներ: Քէմալական ուժերը բռնօրէն մտան Իզմիրի մէջ հաստատուած արեւմտեան զանազան դրամատուները ուր պահ դրուած էին տեղացիներու ժողովուրդին նիւթական հարստութիւնները: Անոնք բռնութեամբ բացին դրամարկղերը ու թալանեցին անոնց պարունակութիւնը:

Իզմիրի աղէտահարներուն դժբախտութիւնը շարունակուեցաւ նաեւ յաջորդող տարիներուն:

Իրենց քաղաքէն վտարուած, բազմահազար իզմիրահայեր ապաստանած էին Յունաստան, Ֆրանսա, երկու Ամերիկաները ու բազմաթիւ այլ երկիրներ: Անոնցմէ շատեր, որոնք իրենց ամբողջ ունեցուածքը կորսնցուցած էին հրդեհուած ու կողոպտուած քաղաքին մէջ, կնքուած պայմանագրերու հիման վրայ, կը յուսային հատուցում ստանալ արեւմտեան հաստատութիւններու կողմէ: Այս կարգի հաստատութիւնները կարելի էր բաժնել երկու հատուածի:

— Հրդեհի դէմ ապահովագրութեան արեւմտեան ընկերութիւններ. — Այս ձեւի պայմանագրութիւնները իրաւունք կու տային ապահովագրեալ կողմին, դրամական հատուցում ստանալու իրենց առեւտրական կեդրոններուն կամ սեփական տուներուն հրկիզման պարագային: Բազմաթիւ էին այն հայ անհատները որոնք այս ձեւի պայմանագրութիւններ ստորագրած էին բրիտանական, ֆրանսական, գերմանական, զուիցերիական եւ այլ ազգութեան հաստատութիւններու հետ:

— Դրամատուներ. — Օսմանեան կայսրութեան կարեւորագոյն առեւտրական կեդրոնը ըլլալու իր հանգամանքով, Իզմիրի մէջ հաստատուած էին շատ մը արեւմտեան դրամատուներու մասնաճիւղերը: Տեղացիներ բազմաթիւ Հայեր այս հաստատութիւններուն մէջ ունէին հաշիւներ կամ դրամատուներու մէջ գտնուած դրամարկղերու մէջ կը պահէին իրենց շարժուն հարստութիւնները (ոսկեղէն կամ այլ թանկարժէք իրեր): Դրամատուներուն հետ կնքուած պայմանագիրներուն հիման վրայ, այս հաստատութիւնները պարտաւոր էին պաշտպանել իրենց յաճախորդներուն հարստութիւնները, այլազան վտանգներու դէմ:

Բոլոր տուեալները ցոյց կու տան, որ թէ՛ արեւմտեան ապահովագրական ընկերութիւնները եւ թէ դրամատուները ընդհանրապէս չհատուցանեցին իզմիրցի իրենց յաճախորդները եւ անոնց շարքին մասնաւորապէս Հայերը:

Ամէն անգամ որ Հայեր փորձեցին պահանջել իրենց իրաւունքը, արեւմտեան այս հաստատութիւնները իրաւական պատրուակներով փորձեցին եւ ընդհանրապէս յաջողեցան խուսափիլ ամէն ձեւի հատուցումէ: Կարեւոր է նշել նաեւ որ արեւմտեան պետութիւնները միշտ ալ զօրավիգ կանգնեցան իրենց երկիրները ներկայացնող այս ընկերութիւններուն, Հայերուն ապրած աղէտին հետեւանքով այս հաստատութիւնները նիւթական մեծ կորուստներէ փրկելու համար: Անոնց համար կարեւոր չէր թէ վնասներուն հատուցումը օրինական արարք պիտի ըլլար, որպէս տուժած հայ յաճախորդներուն արդար իրաւունքը:

Բայց եւ այնպէս, պետական ամէն յենարանէ զրկուած, Հայերը տկար կողմն էին այս հարցերուն մէջ: Պարզ է որ արեւմտեան այս ընկերութիւնները մեծապէս շահագործեցին Հայերուն այս աղէտահար եւ թոյլ վիճակը, հսկայական գումարներ խնայելով հայ յաճախորդներուն հաշւոյն:

Վերջին տարիներուն իրաւագիտական հայ յաճախորդներուն հարցը վերստին հրապարակի վրայ է: Միացեալ-Նահանգներու մէջ արդէն իսկ սկսած է ամերիկեան «Նիւ-Եորք Լայֆ Ինշուրանս»ի դէմ բացուած դատը, որուն նախաձեռնութիւնը ստանձնած է Լոս-Անճըլըս ապրող փաստաբան Վարդգէս Եղիայեան: Դատը կը վերաբերի կեանքի ապահովագրութեան ամերիկեան այս ընկերութեան Օսմանեան կայսրութեան հայ յաճախորդներուն, որոնց թիւը քանի մը հազար էր: Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն ու Հայերու ցեղասպանութենէն ետք, հայ յաճախորդներուն վերապրող ժառանգորդները ոչ մէկ հատուցում ստացան, այնպէս ինչպէս պայմանագրութիւնները կը թելադրէին: Ամերիկեան հաստատութիւնը միշտ ալ պատրուակներ գտաւ, ամէն հատուցումէ խուսափելու համար:

Վարդգէս Եղիայեանի փաստաբանական գրասենեակը այժմ որոշած է իրաւաբանօրէն հետապնդել Իզմիրի հայ աղէտեալներուն դատը: Այլ խօսքով՝ ա՛յն Հայերուն իրաւունքները որոնք հրդեհի դէմ ապահովագրութիւններ ունէին, կամ արեւմտեան դրամատուներու մէջ հարստութիւններ ունէին, եւ յետագային երբեք հատուցում չստացան:

Այս առիթով, դատական այս նոր թղթածրարը աւելի ամուր եւ ամբողջական դարձնելու համար, կը խնդրուի բոլոր Իզմիրցի Հայերէն կամ անոնց ժառանգորդներէն որոնք իրենց մօտ կը պահեն իրաւական այս հարցին կապուած ամէն տեսակ վաւերաթուղթեր (ապահովագրական պայմանագիր, դրամատուներու հաշիւ, դրամատուներու կամ ապահովագրական ընկերութիւններու հետ թղթակցութիւն, կապուած՝ հատուցումի նիւթին, եւ այլն) ուղարկել անոնց լուսապատճէնները հետեւեալ հասցէին՝

Vartkes Yeghiayan
Attorney at Law
535 N. Brand Blvd. Suite 270
Glendale, CA 91203
e-mail: vartkes@anet.net

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Ս. Վարդան եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտ. 28-ին, կազմակերպութեամբ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի տեղւոյն մասնաճիւղի վարչութեան, տօնուած են Հայաստանի վերանկախացման 11-րդ եւ Հիմնադրամին 10-րդ տարեդարձները: Բացումը կատարած է Հ. Վահան Պէրպէրեան, որ անդրադարձած է 1918 Մայիս 28-ի խորհուրդին, ապա 1991 Սեպտեմբերի ժողովուրդին միասնական «Այո՛»ին: Խօսք առած է Հիմնադրամի մասնաճիւղին ատենապետը՝ Գրիգոր Եաղճեան եւ կարդացած է դեսպան Արա Պապեանի ուղերձը: Հաւաքուած է 4.000 տոլար:

ԳԱՏԸՆԻՔԻԴԻ Արամեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտ. 22-ին տօնուած է Մշակոյթի շաբաթը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Արամեան — Ունճեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Անի Այրանճը, որ բարի գալուստ մաղթելէ եւ օրուան նպատակին համառօտ ակնարկ մը նետելէ ետք, բանախօսելու հրաւիրած է Արամեանի հայերէնի ուսուցչուհի Տիկին Նաժատ Տէմիրճիօղլուն: Ան խնամուած ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուցած է Թարգմանչաց տօնին, Մշակոյթի շաբթուան եւ հայ լեզուի մասին: Կարգ մը արտասանութիւններէ ետք վարժարանի տնօրէնուհին՝ Շուշան Մուրատեան մեկնաբանած է Եղիշէ Արք. Դուրեանի «Այբ, Բեն, Գիմի դասը», բեմադրական պատկերով: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, յայտագիրը վերջ գտած է Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեանի հուսկ բանքով:

ՊՈԼՍՈՅ Տատեան վարժարանի երդիքին տակ, Հոկտ. 17-ին, տօնուած է Թարգմանչաց տօնը: 5-րդ դասարանէն մինչեւ ութերորդ դասարանի աշակերտները իրենց դասարանի եւ հայերէնի ուսուցիչներու հսկողութեան տակ պանծացուցած են Ս. Պարթեւի և Մաշտոցի գիւտը եւ Թարգմանիչներու գործը: Աշակերտները ճոխ յայտագիր մը ներկայացուցած են հայ լեզուն փառաբանող արտասանութիւններով եւ երգերով:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Ալեքս Մանուկեան» սրահին մէջ, ցուցադրուած են Արցախի ժողովուրդի ձեռակերտ գործերը: Ցուցահանդէսը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղը: Հոկտեմբեր 12-ին, Ս. Յակոբ շաբաթօրեայ վարժարանի աշակերտները այցելած են ցուցահանդէսը եւ գործերու գործատան տնօրէն Յովիկ Մահսէրէճեան ամփոփ տեղեկութիւններ տուած է աշակերտներուն, գլխաւորաբար գորգագործութեան ծագման եւ պատմութեան մասին:

Mademoiselle Marie Abounayan,
Monsieur Jean Abounayan,
M. et Mme Francesco et Vanda Zuzzé,
M. et Mme Gabriel Abounayan et leurs fils Jean-Gabriel et Jean-Philippe
ses filles, fils, belle-fille, gendre et petits-enfants
Et toute la famille
ont la douleur de vous faire part du décès de

Nazélie ABOUNAYAN
(née Manasélian)

survenu le 6 novembre 2002 à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Mercredi 13 novembre à 15 h 45 en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu, 6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux, suivie de l'inhumation dans le caveau de famille au Cimetière d'Issy-les-Moulineaux, 57, rue de l'Egalité.

En cas d'oubli prière de faire part.

9, rue de Paris, 92190 Meudon

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10-ին, եկեղեցւոյս օծման եւ անուանակոչութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ մատուցուող պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն. -- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճկլալեանի, Գէորգ Պագրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Զրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զորիկեան եղբարց, Կարպիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Ս. Ա. Բաբութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Աղաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝

Երջանկայիշատակ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խորէն Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխնըեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝

Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կտակարարներու՝

Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան, Եսայի Պոյաճեան եւ Պերճուհի Միքայէլեան:

Բարերարներու՝

Արծրունի Զրբաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլանեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ-Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Ներրիկ Միւզիքեան, Սուրէն Ֆէսճեան, Նուպար Փափազեան, Սեդրակ Սամուէլեան, Օննիկ Հայկազեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ զաւակները:

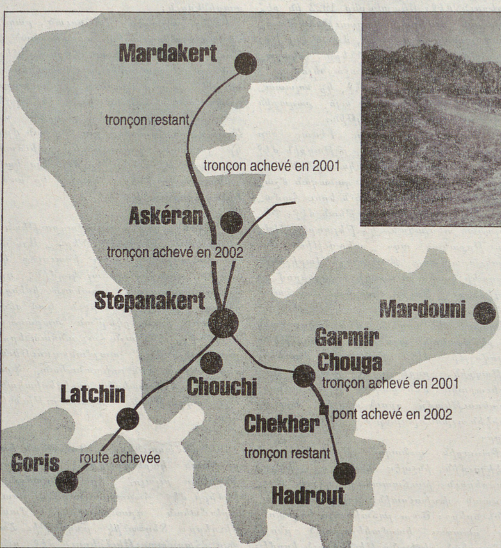
PHONÉTHON 2002

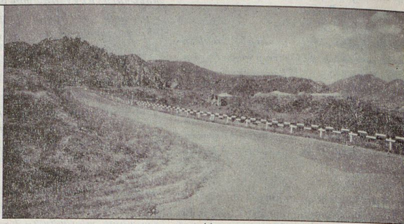
du jeudi 14 au dimanche 17 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Sous le parrainage d'Atom Egoyan

Une vue de la Route dorsale du Karabagh

Une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

Troisième tranche des travaux

Un total de 169 km dont 40 km achevés

1 m = 150 €

Enfants du Karabagh

Pour adresser vos dons :

N° vert 0800 805 805
(Appel gratuit)

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 E-MAIL : info@fondsarmenien.net

LE CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
et L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS
vous convient à venir nombreux aux

CEREMONIES OFFICIELLES DU 11 NOVEMBRE

au Cimetière du Père La Chaise (Paris 20e)

14h30 : Entrée Porte Gambetta
Marche avec les porte drapeaux
Dépôt de gerbes sur le cénotaphe du Général Antranik.

15h15 : Avec M. Michel CHARZAT, Sénateur-Maire de 20e et l'Ambassade d'Arménie
Dépôt de gerbes au Monument aux Morts arméniens.
Hymnes nationaux.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.555 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.555

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԺԻՍՔԱՐԻ «Ո՛Չ»Ը ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆՆ Է ԻՐԵՆ ՀԱՄԱՐ

Նոյեմբեր 9-ի «Մոնտ»ի տուած հարցազրոյցով մըն է, որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախկին նախագահը, այժմ նախագահ Եւրոպայի Ապագայի պայմանադրութեան, իր բուռն ընդդիմութիւնը արտայայտած է Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է մինչեւ Անգարա եւ շաբաթավերջին բերանացի թէ գրաւոր մամուլի գլխաւոր հարցն էր: Ի՞նչ կ'ըսէր Ժիսքար տ'Էսթէն: Ամէնէն ծանրակշիռ տեսակէտն այն էր որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը պիտի նշանակէր «Միութեան վախճանը»:

«Եւրոպայի մերձաւոր երկիր մըն է, կ'ըսէ Ժիսքար, կարեւոր երկիր մը որ իսկական ընտրանի մը ունի, բայց, եւրոպական երկիր մը չէ, իր բնակչութեան 95%-ը Եւրոպայէն դուրս է: Մայրաքաղաքը Եւրոպա չէ»: Ժիսքար կը խորհի որ այն օրը, երբ բանակցութիւններ սկսին Թուրքիոյ հետ, Մարոքէն թեկնածութեան դիմում մը պիտի գայ: «Կարծիքս կու տամ, կը շեշտէ Ժիսքար, «Եւրոպական Միութեան վախճանն է»: «Մոնտ»ի պատասխանելով, Ֆրանսուա Պայրու, Ալէն Մադըլէն դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, նաեւ Հ. Վետրին, Ալէն Ժիւփէ կողմնակից է «ամրապնդուած գործընկերութեան մը»:

Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն շատ խեղճ կը գտնէ եւրոպական ցամաքամասէն դուրս ընդլայնման վիճարկումը եւ նման վիճարկում մը թեթեւօրէն պէտք չէ առնուի: Մինչեւ հիմա, նկատել կու տայ Ժիսքար, ի վիճակի չեղանք մեր հիմնարկութիւնները պատշաճեցնելու եւրոպական ցամաքամասէն ներսի ընդլայնումին եւ կ'աւելցնէ թէ, ոչ ոք գիտէ թէ տասը տարիէն այս ընդլայնումը յաջողած պիտի նկատուի:

Ժիսքարի համար, անոնք որոնք մղեցին ընդլայնումին դէպի Թուրքիա Եւրոպական Միութեան հակառակորդներն են: Կը բացատրէ. - «Ութսունական Թուականներուն այդ միջոցը գտան (կ'ակնարկէ Մեծն - Բրիտանիոյ) քանդելու համար, սիսթեմը խախուտ կը դարձնենք եւ կ'առաջնորդուինք դէպի տեսակ մը հասարակաց ազատ - փոխանակութեան գօտի Եւրոպա եւ Մերձաւոր - Արեւելք: Խորհեցան նման սիսթեմով մը, հանդիստ ենք, որովհետեւ համարկումը կը դադրի: Ասիկա բնաւ Եւրոպական Միութեան ծրագիրը չէ»: Ժիսքար կը ցաւի որ Թուրք ղեկավարներու նկատմամբ միշտ երկդիմի լեզու մը գործածուած է, քանի եւրոպական Խորհուրդի անդամներու մեծամասնութիւնը, իրականին մէջ, դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց, երբեք չէ ըսուած Թուրքերուն: Ժիսքար զանազան հետեւանքները կը տեսնէ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ժողովրդագրական գետնի վրայ (Թուրքիա ներկայիս 66 միլիոն բնակչութիւն ունի), Ժիսքար կը գտնէ որ եւրոպական Խորհրդարանին ամէնէն բազմանդամ խորհրդարանական խումբը կ'ունենայ: Իր բանակցութեանց սկսելուն յաջորդ օրը, Մարոքեան դիմում մը պիտի ըլլայ, Մարոքի Թագաւորը ըսած էր եւ այդ պահէն ցամաքամասէն դուրս կ'ելլենք:

Անդամակցութեան փոխարէն, Ժիսքար տ'Էսթէն կ'առաջարկէ Ուքրանիոյ եւ Եւրոպական Միութեան կապերուն պէս կապեր, այսինքն ընկերակցութեան եւ գործակցութեան:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիա բաւական բուռն հակազդեցութիւն ունեցած է Ժիսքար տ'Էսթէնի յայտարարութիւններուն: Էրտողան, որ եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց Նոյեմբեր 13-ին, սկսելով Իտալիայէն, ապա՝ Յունաստան, հուսկ Սպանիա, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն Ժիսքարի այն տեսակէտին թէ «Թուրքիա եւրոպական երկիր մը չէ», ըսած է. - «Թուրքիա Եւրոպայի Խորհուրդի, Օ-Սի-Տի-Ը-ի եւ ՕԹԱՆ-ի անդամն է: Նման բաներ ըսել երկրի մը համար որ, այսպիսի կազմակերպութեանց անդամ է, միայն յուզումի կարելի է վերագրել»: Գալով Արտաքին Նախարար (առայժմ) Կիւրէլի, ան հրաւիրած է Ա. Ք. Փ.-ի անդամները որ հրաժարին «նուաստացումի իրենց զգացումէն» Եւրոպական Միութեան նկատմամբ, ինչ կը վերաբերի երկրին թեկնածութեան եւ կիպրական թղթածրարին: Մայր Հայրենիք կուսակցութեան մէկ երեսփոխանը՝ Էմրէ Գոճաօղլու Ժիսքար տ'Էսթէնի հրաժարականը պահանջած է, մինչ իր կուսակիցը Ալիք Թեքին կը գտնէ որ Ժիսքար «քրիստոնեայ ծայրայեղականի մը պէս կը գործէ»:

Հարցը հոն է որ ի՞նչ բան մղած է Եւրոպայի ապագան պատրաստող Պայմանադրութեան Նախագահը նման յայտարարութիւններ ընելու: Ինքնագլո՞ւխ ըրած է, իր խակ դիրքը վտանգելով, թէ բարձրաձայն ըսած է, ուրիշներու թելադրանքով, ինչ որ կը մտածեն լռելեայն եւ չեն համարձակիր արտայայտուիլ: Խորքին մէջ, կարելի չէ չնկատել որ լաւագոյն պահն էր նման բաներ ըսելու համար, այսինքն Թուրքիոյ ընտրութիւններէն վերջ եւ Գոփընհակընի վեհաժողովէն առաջ, քանի այդ ժողովն է որ պիտի որոշէ բանակցութեանց սկզբնաւորութեան Թուականը: Եւրոպայի Խորհրդարանական՝ Ալէն Լամասուր «դըրգութիւն» կ'որակէ Ժիսքարի ըսածը, նոյնիսկ եթէ «օգտակար է» չխուսափելու համար վիճարկումէն: Հարցախոյզի մը համաձայն, Եւրոպացիներու 31%-ը կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց 47%-ը դէմ է:

Ընդլայնման եւրոպացի պատասխանատուին՝ Կիւնթէր Վերհէօկնի բանբերը կը գտնէ որ Թուրքիոյ թեկնածութեան հարցը խնդրոյ առարկայ չէ, նախկին նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի «անձնական կարծիքին» հետեւանքով: Թուրքիոյ Պրիւսէլի դեսպանը՝ Օղուզ Տէմիրալփ նամակ մը գրած է Ժիսքար տ'Էսթէնի, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. «Թուրքիա Եւրոպայի մաս կը կազմէ Ժ. դարէն ի վեր: Թրքական Հանրապետութիւնը, հիմնուած մեծ բարենորոգիչ Աթաթիւրքի կողմէ, միացաւ Եւրոպայի յառաջդիմութեան եւ արդիականութեան արժէքներուն: Այդ անկիւնէն պէտք է նկատի առնուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը»: Եւրոպական Խորհրդարանին նախագահը՝ Փաթ Գոքս «անտեղի» գտած է Ժիսքարի նշումները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ մինչեւ Նոյեմբեր 15 պարտի պատասխանել Ապահովութեան Խորհուրդի միաձայնութեամբ քուէարկած թիւ 1441 բանաձեւին, որ շարք մը պայմաններ կը դնէ Իրաքի, ինչ կը վերաբերի զինաթափման: Նոյեմբեր 12-ին այն տպաւորութիւնը կար որ, Իրաք կրնայ ժխտական պատասխան տալ, քանի Խորհրդարանը, որ նիստը գումարած էր այդ առընչութեամբ, շատ խիստ կերպով արտայայտուած էր, անընդունելի գտնելով բանաձեւին պայմանները, բայց, վերջին խօսքը Ս. Հիւսէյնի կը պատկանի: Մնաց որ, Պուշ, պատասխանի սպասելու տրամադրութիւն ալ ցոյց չի տար եւ ի՛ր պատերազմը կը պատրաստէ: Նոյեմբեր 12-ին, Պաղտատէն հասած լուրի մը համաձայն, Ս. Հիւսէյնի տղան դիմած է Խորհրդարանին, որպէսզի իր հաւանութիւնը տայ բանաձեւին:

ՇԻՐԱՔ նախագահեց Նոյեմբեր 11-ին, 1918-ի Զինադադարի 84-րդ տարեդարձի արարողութեան, ծաղկեպսակ մըն ալ դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, Էթուալ-տը Կօլ հրապարակը: Այս առթիւ, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին, նկատի առնելով Յուլիս 14-ի դէպքը (անձ մը փորձած էր նախագահը սպաննել): Այս արարողութեան առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի քաղաքապետը՝ Պերթրան Տըլանոյէ դուրս ելած էր, ամիս մը առաջ կրած յարձակումէն ի վեր: Միշտ ապաքինման մէջ է եւ գործի պիտի լծուի հետզհետէ: Առաջին Աշխարհամարտէն, Ֆրանսայի մէջ 68 վերապրող մնացած է, անոնցմէ մէկը՝ Մորիս Պուրժուա, 106 տարեկան, Մոնտի մէջ (Նոյեմբեր 12) կը պատմէ Վէրտէօնի ճակատամարտը, մանրամասնութիւններ ալ տալով:

500 000 կը գնահատուի թիւը այն ցուցարարներուն, որոնք հաւաքուած էին Նոյեմբեր 9-ին Ֆիրէնցէ, «Եւրոպական Ընկերային Ֆորում»ին առթիւ, բողոքելու համար համաշխարհայնացման եւ Իրաքի պատերազմին դէմ: Ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ քաղաքապետը շնորհաւորութիւններու արժանանայ: Ֆրանսական ճակատէն ներկայ էին Ժոզէ Պովէ, Հ. Էմմանուէլի, Մարի-Ժորժ Պիւֆէ, Ա. Քրիվին, Ռոպէր Հիւ: Լոզունգներն էին՝ «Ո՛չ Իրաքի դէմ պատերազմին, առանց խաղաղութեան արդարութիւն չկայ», «Պատերազմին դէմ, ուրիշ Եւրոպայի մը համար»: Եւրոպական այս առաջին Ֆորումը ինքզինք պարտադրեց որպէս եւրոպական առաջին արտայայտութիւնը համաշխարհայնացման դէմ շարժումներուն:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Եւրոպական Միութիւն - Ռուսաստան վեհաժողովը, Պուտին շատ չոր լեզուով տեղը դրաւ Եւրոպացիները, որոնք կը ջանային թելադրել իրեն որ բանակցի Չեչէնիոյ հետ եւ քաղաքական լուծում մը գտնուի: Ռուսաստանի նախագահը բացառելով որեւէ խօսակցութիւն անկախապաշտներուն հետ, իր կարգին թելադրեց անոնց «որոնք մեզ կը մղեն բանակցութեանց սեղանի մը նստիլ, որ բանակցին Պէն Լատէնի կամ Մոլլա Օմարի հետ»: Պուտինի պայմանին ընդառաջելով է որ ժողովը Պրիւսէլ տեղի կ'ունենար, քանի Ռուսաստանի նախագահը մերժած էր Գոփընհակըն երթալ, ուր տեղի ունեցած էր Չեչէններու համագումարը: Ինչ կը վերաբերի Չեչէնիոյ, Եւրոպացիք չպնդեցին, ինչ որ դատապարտուեցաւ անոնց կողմէ (Գոհն-Պէնտիթ, Կլիւքսման եւ ուրիշներ), որոնք կ'ուզեն պաշտպանել Չեչէններու դատը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ հիւսիսը՝ Մեցէրի, քիպուց մը մուտք գործելով Պաղեստինցի մը կրակ բացած է բնակիչներուն վրայ եւ 5 հոգի սպաննած է: Իսրայէլ հակազդեց եւ իսրայէլեան ուժերը մուտք գործեցին Թիւլքարէմի գաղթակայանը: Արաֆաթ դատապարտեց քիպուցի ոճրափորձը, որու տէր եղած էին Ալ-Աքսայի Նահատակներու Ջոկատները: Գազայի մէջ սպաննուած է պաղեստինցի մանուկ մը:

ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Անան Կիպրոսի խաղաղութեան համար ծրագիր մը ներկայացուցած է երկու կողմերուն, պահանջելով որ իրենց պատասխանը տան եօթը օրէն, Նոյեմբեր 11-էն սկսեալ: Կ'առաջարկուի դաշնակցային Պետութիւն մը հաստատել, ուր ամէն

(Շար.ը Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9 / 12)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21-ԷՆ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը հաստատած է նախագահական ընտրութեան ժամանակացոյցը: Անով նախատեսուած է որ թեկնածու առաջադրելու համար անհրաժեշտ փաստաթուղթերը կը ներկայացուին Նոյեմբեր 21-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 6: Թեկնածուներու արձանագրութիւնը կը կատարուի 2003 Յունուար 1-20, ընտրական քարոզչութիւնը կը սկսի Յունուար 21-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 17: Քուէարկութիւնը Փետր. 19-ին է, ժամը 8-20:

ՊԱՅԹՈՒՄ ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Նոյեմբեր 8-ին, առաւօտուն ժամը 4-ին Կրասնոդարի Հայկական եկեղեցիին վրայ ձեռնառումբ մը նետուած է. վնասուած են ջուրի խողովակները եւ դուռը: Ոստիկանութիւնը պատահարին վայրը հասած է հինգ ժամ ետք: Եկեղեցիին աշխատողներէն մէկուն համաձայն, ոստիկանութեան ներկայացուցիչները ստիպած են պահակին որ ինք ստանձնէ կատարուածը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՄԵԿՆԱԾ Է ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 11-ին հովուապետական անդրանիկ այցով մեկնած է Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի թեմերը: Այցը կ'աւարտի Նոյեմբեր 28-ին: Իրեն կ'ընկերանան Վրաստանի առաջնորդ Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան, ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեան եւ գաւազանակիր Գեղարդ Աբեղայ Վահունի:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ՊԱՆԹԷՈՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Թիֆլիս գացած է ներկայ գտնուելու հայ գրողներու եւ հանրային գործիչներու վերակառուցուած պանթէոնին բացումին: Ի. դարու 30-ական թուականներուն բացուած պանթէոնին մէջ թաղուած են Րաֆֆին, Գ. Սունդուկեանը, Յ. Թումանեանը, Մուրացանը, Նար-Դոսը եւ ուրիշներ: Վերակառուցումը իրականացած է Թիֆլիսի ու Երեւանի քաղաքապետարաններուն ջանքերով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՉԷՉԷՆԻԱՑԻ ՄԱՐԻՆԱՆ

Ալիշանի յիշած փոքր կամ տակաւաբընակ «գեօղն Հայոց ՔԱՋԱՐԱՆՑ», 465 բնակիչ ունեցող, այսօր 20 հազարէն աւելի անձերէ բնակուած է․ մասամբ վերջին ներգաղթողներէ կազմուած, որոնք մեծ հեռանկարներով հոն հաստատուեցան, մոլիպտէնի բացօթեայ հսկայական հանքերէն դիւթուած․․․։ Պահ մը անորոշութիւն ապրելէ վերջ, կարծէք թէ պզտիկ շարժում մը սկսած է, եւ մոլիպտէնի բեռնակառքերը կրկին սկսած են զանազան շուկաներու ճամբան բռնել, իրենց հնացած եւ ծակոտկէն սնտուկներէն բաժին մըն ալ Կապանի փոշոտ մայրուղիին մէջտեղը ցանելով։ Ափ մը նըմուշ պահած եմ մօտս որպէս Քաջարանեան յիշատակ։

Շրջանը լի է պատմական բերդերով եւ եկեղեցիներով։ Ուշագրաւ եղած է Սիւնիքի ազատագրական դարաւոր ճակատումները, որ յաճախ փայլուն յաղթանակով աւարտած են։ Սիւնիքի այս նահանգը մեծապէս պարտական է Զէյթունի, Մուսա լերան, Շապին – Գարահիսարի, Մարաշի, Հաճընի եւ այլ հերոսական բոյներու ազատատենչ հոգին եւ դիմադրական պայքարը անուցանելու։

Մթագնած երկինքը, բարի բան մը չի խոստանար։ Անձրեւի առաջին կաթիլները կը սկսին պղտորել մեր յոգնած ժիկուլիին ապակիները։ Հարկ է վերադարձի ճամբան բռնել քանի ուշ չէ։

Մեր առաջին հիւրը կ՚ըլլայ երիտասարդ աղջիկ մը, որ չես գիտեր ո՞ր գիւղէն դուրս եկած, Կապանի եւ Գորիսի ճամբուն վրայ, անձրեւին տակ, անցք մը կը խնդրէ մեր բարի Գէորգէն, որ սկզբունքով երբեք կանգ չառներ, եթէ իմ կողմէս պնդում չըլլայ։ Ես հետաքրքրուած եմ զանազան մարդերու, զանազան բնակիչներու հետ շփում ունենալով, եւ չկայ աւելի յարմար վայր, քան կառքի մը մէկ մետր քառակուսի նստարանը։

Այս անգամ Գէորգ հրահանգի չսպասեց․ ինքնակամ կանգ առաւ. անձրեւը իր սկզբունքն ալ կակուղցուցած էր։ – Մեղք – է ըսաւ – խեղճ աղջիկը անձրեւին տակ։

ՄԱՐԻՆԱ էր անունը վստահաբար տեղացի չէր․ ոչ ալ Հայաստանցի․ բայց Հայ էր․ շատ դժուարաւ հայերէն կը խօսէր․ սակայն ռուսերէնի կը դիմէր նախադասութիւնները վերջացնելու համար։

– Բաքուեցի՞ ես – հարց տուաւ Գէորգ։

– Գրոզնիից եմ․ Չէչնիա ․․․ պատասխանեց Մարինան։

ՉԷՉՆԻԱ ․․․ Խառնածին ըլլալու էր Մարինան․ հայկական սեւ աչքերը շըրջանակող թարթիչներն ու յօնքերը, թաթարական գիծեր ունէին։ Գրոզնի ծնած էր․ հոն մեծցած եւ որպէս ՀԱՅ՝ անապահով զգալով իր 20․000 հայրենակիցներուն նման, ստիպուած հեռանալ։ ․․․ 20․000 Հա՞յ Չէչէնիոյ մէջ․ որո՞ւ միտքէն կըրնար անցնիլ։

Տարիներ առաջ, երբ Սասունի լեռները ցնցուեցան հզօր երկրաշարժէ մը, աշխարհը իմացաւ որ Վարդօ անունով քաղաքի մը եւ եւ շրջանի մը մէջ, հազարաւոր Հայեր կ՚ապրին եղեր․․․ Ցեղասպանութենէն վերջ։

Չէչէնիայի ողբերգութիւնը պիտի գար մեզի ըսելու որ 20․000 Մարինաներ, լոյս աշխարհ եկած են հիւսիսային Կովկասի իսլամական փոքրամասնութեան մէջ – «ուր մենք աւելի լաւ էինք ապրում, քան ներկայ Հայաստանում»․․․։

Եւ Մարինան կ՚ափսոսար որ խաբուած եկած է Հայաստան, ուր չկայ ոչ մի հեռանկար, «հակառակ եղած խոստումներին» ․․․ եւ արդէն կը մտմտայ հեռանալ բայց ՈՒ՞Ր ․․․։ Քանի՛ քանի՛ Մարինաներ քարացած կեցած են այս ՈՒ՞Ր_ին առջեւ։

Հայկական մեծագոյն անհեթեթութիւններէն մին ալ սա՛ է։ Ութ միլիոն հայութենէն, առ նուազն հինգը կ՚ապրի մօտաւոր եւ հեռաւոր ՍՓԻՒՌՔԻ մը մէջ, եւ տակաւին չունինք ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ։ Անդին հազիւ 30 հազար սփիւռք ունեցող Ջերիցերիան՝ ունի ըսփիւռքի նախարարութիւն եւ համապատասխան պիւտճէ։

․․․Մերինները Երեւանը կը «ԶԱՐԴԱՐԵՆ», ածուներ կը քանդեն, նորերը շինելու, ծառեր կը կտրեն, հաճոյքի վայրեր բանալու, աւելոր ելեկտրութիւն կը սպառեն, քարիւղի կայանները լուսաւորելու (սխալ չհասկնաք․ ո՛չ Սարի Թաղի փողոցները․․․), այս օրերուս Հայաստանի բոլոր արուեստագէտները, գրողները, ճարտարապետները, քաղաքապետարանը, Երեւանի բնակիչներն եւ ուսանողները, ոտքի ելած են, մամուլի, ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի միջոցներով, դոփակ եւ դոնբայ ժողովներով, դոլեսաններով, լուսանկարներով, մթնոլորտը կ՚աղմկեն ․․ գիտէ՞ք ինչու․ մարդկային իրաւունքնե՞րը պաշտպանելու մեր Հանրապետութեան մէջ, կաշառակերութեա՞ն դէմ պայքարելու, գործազրկութի՞ւնը դարմանելու, բնակչութեան վիճա՞կը բարելաւելու, թէ 80 տարի սխալագրութենէ վերջ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ․․․։ Երանի՛ թէ ասոնցմէ մէկը ըլլար։ Շատ, շատ աւելի ծանր է խնդիրը․․․։ Ինչպէ՞ս համարձակեր է քանդակագործ Դաւիթ Բէջանեանը, հեղինակել ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ յուշարձանը, եւ ոչ իրենցմէ մէկը, կամ առանց իրենց արտօնութեա՞ն․․․ կարծես թէ քանի մը տարի առաջ, օփերայի առջեւ նստած ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԸ աւելի գեղեցիկ բան մը ըլլար։ Այն ատեն ինչո՞ւ ձայն հանող չեղաւ․․․։ Ես կ՚ընդունիմ որ Երեւանցիները իրենց քաղաքին հանդէպ խստապահանջ ըլլան։ Յուշարձան մը չուտով կարելի է սրբագրել, տեղափոխել, ածուի վերածել։ Ինչպէ՞ս սրբագրել պարտէզներու չքացումը, Թոներով թափուած «չիմէնթոները», 16 յարկանի անճաշակ շէնքերը․․․ Ձեզ տեսնեմ Երեւանցիներ։ Եթէ իսկապէս կը սիրէք ձեր քաղաքը, ցոյց տուէք թէ համաձայն չէք այս քաղաքին չարափոխութեան․ Առնոյի յուշարձանը շիւղ մըն է այս ամէնուն մէջ․ չըլլա՞յ թէ Աւետարանին խօսքը ձեզի համար գըրուած ըլլայ – ՈՐ ԶՄԺՂՈՒԿՍ ՔԱՄԷՔ ԵՒ ԶՈՒՂՏՍ ԿԼԱՆԷՔ –։

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՎԻԿՏՈՐԻԱ ԵՒ ԱՐԱՄԻԿԸ

Վերադարձի ճամբուն երկայնքին, երթուղարձ կատարող տասնեակներով պարսկական բեռնակառքերու հանդիպեցանք․ այնքան ամուր փակուած էին չորս կողմերէն, յայտնի չէր թէ ինչ կը բերեն կամ ինչ կը տանին։ Յայտնի է որ սպառումի (ուտեստեղէն, գրենական պիտոյք, լուացքի օճառի տեսակներ, ձէթ եւ այլն) կարեւոր քանակութիւն մը Հայաստան կը մտնէ Մեղրիի ճամբով։ Ժամանակին գունաւոր մետաղ չձգեցին երկրին մէջ, հիմա Հայաստանի մէջ պատրաստուած հաստոցներու մեծ մասը շուկայ գտած է Պարսկաստանի մէջ եւ կարծէք թէ փոքր շարժում մը սկսած է Հըրազդանի գործատուներուն մէջ։

Մութը կոխած էր երբ մտանք Կապան։ Վիկտորիան եւ Արամիկը անհամբեր կը սպասէին իրենց միօրեայ աշխատանքին արդիւնքը հաղորդելու ինծի։ Շատ լուրջ առած էին իրենց յանձնուած պաշտօնը ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՊՈՅՏԻ ՄԱՍԻՆ։

Գոհար, որ անակնկալ ճաշեր պատրաստած էր մեզի, թելադրեց որ նախ սեղան նստինք․ բայց Վիկտորիա, իգական նազանքներով կը ջանար հակառակը համոզել․ ի վերջոյ համաձայնութեան մը եկանք․ մինչ մենք կ՚ուտենք, ինք իր թղթակցութիւնը կը կարդայ մեզի։

Արամիկին «ֆոտո – ռէպորտաժը» յաջորդ օր, Երեւանի մէջ, մեզ ապշեցուց։ 12_ամեայ քրոջ պատրաստածը հաճելի անակնկալ մը եղաւ ամէնուս համար։ Այնքան տաղանդով պատրաստուած է որ ափսոս է որ մոռացութեան մատնուի․ ահա ամբողջութիւնը։ Խօսողը Վիկտորիան է։

– «Ասաց Խաչիկը (գիւղին պատմագէտը)։ Կապոյտ Ե․ դարի գիւղ է։ Ե․ – ԺԵ․ դար այստեղ ապրել են Հայեր, այնուհետեւ Լէնկ – Թիմուրի արշաւանքի ժամանակ, ապրել են եւ Հայերը եւ Թուրքերը։ Տեղի Հայերի մեծ մասը կրօնափոխ է եղել եւ ապրել Թուրքերի հետ․

մնացածը կոտորուել է։ Հիմա այստեղ են բնակուելու Հայեր։ Գիւղում կան շատ խաչքարեր եւ դա ապացոյցներից մէկն է որ վաղ ժամանակներից այստեղ են ապրել Հայերը։

ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ։ Ասացին Արեւիկ, Անին եւ Սեդրը․ – Գիւղին ամենահին բնակիչն է Երուանդ Պապիկը։ Նա ծնուել եւ բնակուել է Ջառիթափում։ Նա ունի 3 կով եւ 61 մեղու (փեթակ)։ Այնուհետեւ այստեղ ապրել է Խաչիկի ընտանիքը։ Նրանց ընտանիքը բաղկացած է հինգ հոգուց։ Նրանք ունեն 10 կով, 11 մեղու, 16 հաւ, 2 ցուլ, 2 հորթ, 3 հնդկահաւ, 3 շուն, 2 կատու եւ 1 ոզնի։ Նրանք ունեն 150 ծառ։

Հայկանուշ տատին գիւղում ապրում է արդէն 8 տարի է. Նա իր կեանքում 51 տարի պահել է մեղու։ Նրա աչքը կուրացել է, որովհետեւ աշխատանքի ժամանակ հող է մտել։ Նա ասում է որ պետութիւնը փող չի տալիս բայց պահանջում է։

ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԶԲԱՂՒՈՒՄ։ Ասաց Ռուզանը․ – Այստեղ մեծամասնութիւնը զբաղւում է անասնապահութեամբ եւ հողագործութեամբ։ Երեխաները կով են կթում, հորթերին են փնտռում․ ազատ ժամանակ գնում գետ լողանալու։

Գիւղի դպրոցը։ Գիւղի դպրոցն ունի 9 աշակերտ․ երկու դասարան։ Մէկի մէջ սովորում են Ա․ – Ե․ դասարանները, իսկ միւսում Զ․ – Ժ․։ Դասարանները իրարից առանձնացուած են վարագոյրով։ Մարզանքի պահին նրանք խաղում են պահկուտ (աչխփուկ)։

Ժամը 7_ին երեխաները գնում են կովերի ետեւից․ ժամանակ առ ժամանակ տիկին Լարիսոյենց բակում կազմակերպւում են դիսկոթէքա․ Գրատախտակը կազմուած է երկու կտոր փայտից, իսկ պատը քանդուած է։ Դասատուն դասարան է գալիս ձիով։

Գիւղի մի մասում ապրում են Խաչիկը, Հայկանուշը, Վախթանգը, այլ մասում Արսէնը, միւս Արսէնը, Սմբատենց ընտանիքը․ Արթուրը, Գոռը եւ միւսները ապրում են գիւղի մնացած մասում Գէորգը եւ այլք․։

Նշանաւոր մարդը։ Գիւղի ամենէն նըշանաւոր մարդը Արամն է։ Նա շատ աշխատասէր մարդ է․ ապրում է Ջառիթափում բայց ամառը կնոջ եւ որդիների հետ գալիս է Կապոյտ։ Նա ունի 7 կով, 30 ոչխար, 12 հաւ, 7 խոզ, 15 մեղու։

Ինչո՞վ են ապրում։ Ասաց Նորան․ – Գիւղացիները սնւում են կաթով, մածունով, թթուասերով, բանջարեղէնով, միրգով, մսով, հաւկիթ, հաւով, հնդկահաւով։ Հիմնականում կովի տուած եկամուտով կատարում են փոխանակում հացատի եւ այլ իրերի հետ։ Փոխանակում կատարում են նաեւ ընկոյզով։

Լաուրա եւ Պարոյր։ Լաուրա տատին գիւղի ամենաընկերասէրն է․ եթէ նա չլինէր մենք չէինք կարող իմանալ տան վաճառքի մասին։ (Գէորգին 200 տոլարի գնածը)։

Պորիս պապիկը։ Պորիս պապիկը մինչ Կապոյտ գալը ապրել է Բաքւում։ Նա վարել է Թագաւորական կեանք. Նրա ռուս կինը թողել գնացել է Ռուսաստան զաւակների հետ. Նա Կապոյտում աղքատ կեանք է վարում․ ապրում է մենակ։ Նա ունի 16 կատու եւ 1 շուն։ Նա ամբողջ օրը հաց չի ուտում եւ ուտելիքը տալիս է կենդանիներին։

Գիւղապետը եւ իր տունը։ Գիւղապետը այստեղ կարծես գիւղապետ չլինի․ Նա ոչ օգնում է գիւղացիներին ոչ էլ թողում է որ իրենք իրանց աշխատանքը վայելեն։ Երբ իրան գիւղապետ ես ասում ուրախանում է։

Գիւղի հիմնական վէճերը։ Գիւղում հիմնականում վիճում են ջրի համար։ Գիւղում կայ ոռոգման ջրի հերթ․ գիւղացիները չեն պահպանում ջրի հերթը։ Գիւղում եղել է այնպիսի դէպք երբ մի հարեւանը միւսին մեղադրել է հաւին դեղ տալու եւ սատկացնելու համար։ Երբ հաւերը մտնում են միւս հարեւանի այգին որոշ բնակիչներ սատկացնում են։ Գիւղում կայ նաեւ նախիրի հերթ․ երբ մէկի անասունը ուշ է վերադառնում, սկսւում է վէճ նախրապանի հետ։

Թղթակցութիւն կատարեցին
Վիկտորիա (12 տարեկան)

Լուսանկարները՝
Արամիկ (10 տարեկան)

(Շար․ 14)

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՇՏԸ 1912-13 ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ[1]

(Ընդհանուր ակնարկ, բնութագիր, վերլուծում)

20-րդ դարի առաջին տասնամեակին Պալքանեան թերակղզին վրայ տակաւին կը շարունակուէր որոշ հողամասերու տիրակալութիւնը Օսմանեան պետութեան կողմէ։ Լրիւ լուծուած չէին ազգային խնդիրները, յատկապէս էթնիկ սահմաններու ճշտորոշումը եւ ազատագրումը Թրքական բռնակալութեան տակ հեծող քրիստոնեայ ազգաբնակչութեան, իրենց ձեւաւորուած պետական տարածքէն դուրս։ Ատիկա անդրադարձ մըն էր Պէրլինի 1878 Թուականի վեհաժողովի անարդար որոշումներէն վերջ։ Անոր պատճառած վնասները պիտի երեւան բերուէին յետագային, պուլկար – մակեդոնական ապստամբութիւնը 1908_ին դաժանօրէն ճնշած Թուրք իշխանութեան կողմէ։ Եւ վեհաժողովի այդ անարդարութիւնը սըրբագրելու ձգտումը պալքանեան ժողովուրդներու կողմէ, առիթ կուտայ անոնց 1912_ի առաջին կէսին դաշինք մը կազմակերպելու, ընդդէմ Թուրքիոյ։ Հիմնական նպատակն է Թուրքիան դուրս մղել անոր պալքանեան հողամասերէն։ Պուլկարիա առաւելապէս շահագրգռուած է նման հեռանկարի մը իրագործումով, քանի որ անոր ազգային քաղաքականութիւնը ուղղուած էր Արեւելեան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ազատագրումին ուր պուլկար բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր։ Ուստի պուլկար կառավարութիւնը, Ֆերտինանտ Թագաւորի գահակալութեան օրով 1912 Սեպտեմբեր 27_ին երկրին մէջ ընդհանուր զօրահաւաք կը յայտարարէ։

Պուլկարահայ գաղութը, որ թուական աճ մը արձանագրած էր Համիտեան ջարդերու ժամանակ այստեղ ապաստանած հայ գաղթականներու շնորհիւ, անմասն չի մնար պուլկար ժողովուրդին ոգեւորութենէն եւ պատերազմի պատրաստութենէն։ Զինուորական նախարարութեան կողմէ կը ստեղծուի Մակեդոնա – Էտիրնէի աշխարհազօրը, որուն կազմին մէջ կը մտնէ Հայկական կամաւորական վաշտը, ձեւաւորուած՝ հայկական յանձնախումբի մը միջնորդութենէն եւ դիմումէն ետք։ Անոր անդամներ եղած են Անդրանիկ Օզանեան, Խաչիկ Թիւֆէքչիեան (ըստ պուլկարերէն արձանագրութեան) եւ Ղուկաս Մինասեան, առանց մոռնալու նաեւ Գարեգին Նժդեհի կատարած դերը այդ ուղղութեամբ, որ ի յայտ կու գայ որոշ պաշտօնական գրութիւններու մէջ։

Պուլկարական իշխանութիւնը իր համաձայնութիւնը կու տայ Պուլկարահայ գաղութի ներկայացուցիչներու նախաձեռնութեան եւ իր պատասխանը կը յղէ

1912 Սեպտեմբեր 27_ին: Ներքեւ կը մէջբերենք հետեւեալ փաստաթուղթը. «Հրամանագիր թիւ 2, Սոֆիա, 1912 Հոկտեմբեր 3, վերաբերեալ Մակեդոնիա–Օդրինէի աշխարհազօրին» ... պարբերութիւն՝ 8.

ներկայացած սպայ

կամաւոր կերպով ներկայացած ռուսահպատակ պահեստի փոխ-տեղակալ, պահեստի փոխ-տեղակալներու վարժարանը աւարտած Գարեգին Նժդեհ, կը հրամայեմ, որ արձանագրուի Աշխարհազօրի մէջ, սկսեալ 1912 Սեպտեմբեր 23_էն: Այս անձին պարտականութիւն կուտամ հայ կամաւորներէ բաղկացած վաշտի մը կազմութիւնը:

Աշխարհազօրի պետ՝ Գեներալ-մայոր Կենեւ

Սպայակոյտի պետ, Գլխաւոր սպայակոյտէն՝ մայոր (հազարապետ) Տըրվինկով:

Նման հրամանագիր մը ձեռքի տակ ունենալով Գարեգին Նժդեհ կը յղէ պաշտօնական նամակ մը Աշխարհազօրի ղեկավարութեան.

Հայկական վաշտ
Մ. Օ. Աշխարհազօր
Թիւ 1
1912 Հոկտեմբեր 8
ՍՈՖԻԱ
ԱՌ Աշխարհազօրի Պետին
ԱՍՏ

Պ. Զօրավար (գեներալ) առ ի գիտութիւն Ձեզի կը յայտնեմ, որ այսօր կազմաւորեցի Հայկական վաշտը, հետեւեալ կազմով. 1 սպայ եւ 230 աշխարհազօրայիններ: Նոյն թուականէն այս կազմը արձանագրուած է ուտելիքի համար 8_րդ Քոսթուրեան գումարտակին:

Վաշտի հրամանատար՝
Փոխ-Տեղակալ
Գարեգին Նժդեհ

Պաշտօնապէս կազմակերպուած հայկական կամաւորական վաշտը նախքան ռազմագիտական գործողութիւններուն մասնակցութիւնը կանոնաւոր կերպով կը զբաղի զինավարժութիւններով, Գարեգին Նժդեհի հսկողութեան տակ: Այսպէս պատրաստութիւն ստացած, ան կ՚արձանագրուի նոր ձեւաւորուած Լոզենկրատեան 12_րդ գումարտակին, Հոկտեմբեր 16_ին: Այս վերջինի հրամանագրին (թիւ 1-12, Հոկտեմբեր 1912 թուականի պարբերութիւն 5-ի համաձայն, որ ստորագրուած է գումարտակի հրամանատար փոխ-տեղակալ Քունեվի կողմէ, Գարեգին Նժդեհ նշանակուած է 2_րդ (հայկական) վաշտի հրամանատար, փոխ-տեղակալի աստիճանով:

Այս փաստաթուղթերը ակներեւ կերպով ցոյց կուտան Գարեգին Նժդեհի ղեկավար դերը Հայկական կամաւորական վաշտի կեանքին եւ գործողութիւններուն մէջ, զուգահեռ՝ Անդրանիկ Օզանեանի ռազմավարական փորձին եւ հմտութեան, մարտերու ժամանակ, հաստատուած՝ պատմագիրներու կողմէ:

Հայկական վաշտին դէպի ռազմաճակատ արշաւին ընթացքին անոր կը միանան եւս 43 հոգի, որով անոր ընդհանուր թիւը կը բարձրանայ 273 հոգիի: Նկատի առնելով որ պուլկարական բանակի որպէս մաս, պատմականօրէն ուսումնասիրուած են եւ փաստագրուած, Հայկական կամաւորական վաշտին ռազմական սխրագործութիւնները, հարկ չեմ տեսներ հոս անդրադառնալու անոնց, մանաւանդ որ այդ մասին հրատարակուած գիրքեր ալ կան:

Ներկայ գրութեանս միջոցով կը փափաքիմ շօշափել հարց մը, որ արժանի է ուշադրութեան, հակառակ երկրորդական գծի վրայ գտնուելուն: Ան մարդահամարի բնոյթ կը կրէ, ինչ որ կը պահանջէ ընդհանուր ակնարկ, բնութագիր եւ վերլուծում, հիմ առնելով պահուած արխիւային նիւթերը, Հայկական վաշտին վերաբերեալ (2):

Առաջին հերթին՝ կամաւորական վաշտի կազմին ազգային պատկանելիութեան մեր կատարած ճշգումներէն ի յայտ եկաւ որ Պուլկարներու թիւը կը հասնի 7_ի, որոնցմէ 6_ը ցած աստիճանով զինուորներ, երկու Յոյներ ու 264 Հայեր են. վերջինները վաշտին 96,65 տոկոսը կը ներկայացնեն:

Հետաքրքրական պատկեր մը կը պարզէ մեր պրպտումը կամաւորներու ծննդավայրի հարցով: Բացայայտօրէն գերակշիռ քանակ կը ներկայացնեն Հայաստանի (Արեւմտեան ու Արեւելեան) մէջ ծնած գաղթականները, քանի որ տեղացի Հայերու թուաքանակը, 1910 թուականներուն, ըստ պուլկարական պաշտօնական մարդահամարին, հազիւ 10 հազար հոգիի կը հասնի: Այս փաստը կը վկայէ թէ անոնք 1894–1896 շրջանի թրքական բռնութիւններէն ու ջարդերէն վերապրած ու Պուլկարիա ապաստան գտած հայ գաղթականներ են, որոնք իրենց մասնակցութեամբ, փափաքած են Թուրքիոյ պարտութիւնը, որ կարող էր նաեւ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի ազատագրութեան նպաստել: Ստորեւ կը փափաքիմ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ցոյց տալ այն բնակավայրերը, որոնք աւելի մեծ թիւով հայ կամաւորներու ծննդավայրը եղած են.– Ատափազար՝ 7 հոգի, Պիթլիս՝ 11 հոգի, Պրուսա՝ 7 հոգի, Վան՝ 12 հոգի, Տիվրիկ՝ 7, Էրզրում՝ 20 հոգի, Էրզինճան՝ 10 հոգի, Իզմիթ՝ 12 հոգի, Մուշ՝ 23 հոգի, Ռոտոսթօ՝ 11 հոգի, Սըվազ (Սեբաստիա) 14 հոգի, Պոլիս՝ 30 հոգի, Շապին-Գարահիսար՝ 16 հոգի: Խուսափելու համար աւելի շատ տուեալներէ, գանց առած եմ հայ կամաւորներու քանակի տոկոսային հաշուարկը, ըստ անոնց ծննդավայրերուն: Ներկայացուած ցուցակը պարզ կերպով կը մատնանշէ թէ հայկական վաշտի կամաւորներու թիւը աւելի մեծ եղած է այն շրջաններէն ու քաղաքներէն, ուր աւելի դաժանօրէն ու զանգուածային եղած են հայկական կոտորածները, համիտեան շրջանին:

Մեր ուսումնասիրութեան առարկայ եղաւ նաեւ հայկական վաշտի տարիքի պատկերը: Ի յայտ եկաւ, որ 18-48 տարիքի սահմաններուն մէջ ամենամեծ թիւը ունին 20-30 տարեկան կամաւորներ: Այսպէս, 20 տարեկանները կը հաշուեն 20 հոգի, 21 տարեկանները 23 հոգի, են, 22 տարիքի մէջ եղածները 34 հոգի են, 23 տարեկան կամաւորներու թիւը կը հասնի 26 հոգիի, 24 տարիքը թեւակոխածներու թիւը 30 է, իսկ 25 տարիքի մէջ եղած են 26 հոգի, եւ այլն: Կամաւորներու թուաքանակը կը տատանի անհաւասար կերպով, 31-48 տարեկան կամաւորներու միջեւ նուազագոյն թիւ մը կազմելով, բացառութեամբ 40 տարեկաններու, որոնց թիւը 10-ի կը հասնի: Վերլուծում մը ընելով այս տուեալներուն վրայ, կարելի է հաստատել այն իրողութիւնը թէ հայ կամաւորներու մասնակցութիւնը տարիքային համեմատութեամբ եղած է իրենց ամէնէն աշխոյժ եւ կենսունակ հասակին. ատիկա նախապայման մը պէտք է համարել ռազմական աւելի մեծ ընդունակութեան եւ ռազմական կեանքի դժուարութիւններուն պատշաճելու:

Հայկական վաշտին պատկերը, ըստ քաղաքացիական պատկանելիութեան, ցոյց կու տայ թէ 7 հոգի պուլկարական քաղաքացիութիւն ունին, 5 հոգի ռուսական եւ 261 հոգի թրքական, ինչ որ 95,60 տոկոս կը նշանակէ:

Քննութեան նիւթ եղան նաեւ Հայկական կամաւորական վաշտի անձնակազմին արհեստի ճիւղերու տուեալները, որուն միայն տոկոսային հաշուարկը կուտամ. առանց արհեստի՝ 30,4 տոկոս, հողագործներ՝ 9 տոկոս, կօշկակարներ՝ 11 տոկոս, ատաղձագործներ՝ 4 տոկոս, ձկնորսներ՝ 1,8 տոկոս, երկաթագործներ՝ 4 տոկոս, ներկարարներ՝ 2,2 տոկոս, դերձակներ՝ 2,5 տոկոս, եւ այլ տարբեր արհեստներ: Մտաւորականութեան խաւերէն ներկայացուցիչ չկայ, առանց նկատի առնելու մի քանի համալսարանականներ, պուլարական շըրջանակ: Ինչպէս կը տեսնուի ցոյց տըրուած տոկոսային թիւերէն, մեծամասնութիւնը կը ներկայացնեն առանց արհեստի հայ կամաւորները, հաւանաբար չքաւոր դասի զաւակներ: Անտեսելու չէ եւ պետութեան տնտեսական ու քաղաքական վիճակը, արհեստակցական կըրթութեան անբաւարար զարգացումը եւ այլն:

Կարեւոր նկատեցինք երեւան հանել վաշտի անձնակազմին ուսումնական մակարդակը եւ մեր քննութիւնը հետեւեալ պատկերը պարզեց. Նախակրթարան 1-4_րդ բաժանում՝ 76 հոգի, 1_էն 4-րդ դասարան՝ 35 հոգի, նախակրթարան, առանց ցոյց տրուած ըլլալու դասարաններու կամ բաժանումներու աստիճանը՝ 43 հոգի, անգրաճանաչներ՝ 96 հոգի, եւ այլն: Այս վերջին տուեալը զարմանալի պէտք չէ թուի կամաւորներուն համար, քանի որ ուսումը պարտադիր հանգամանք չէ ունեցած հայկական բնակչութեան մէջ, որոնց մէկ մասը գիւղերէն եկածները եղած են եւ անոնք իրենց ծննդավայրը ցոյց տալու փոխարէն, պուլկարական արձանագրութեան զինուորական յանձնախումբին առջեւ յիշած են միայն՝ «Էրմէնիստան» այսինքն Հայաստան:

Լոզենկրատեան 12 գումարտակի ցանկերուն մէջ 2_րդ հայկական վաշտի զոհերուն համար, ցոյց կը տրուին 8 հոգի, զոհուած՝ 1912 Նոյեմբեր 7_ին, Պալքան Թորեսի մարտերու ժամանակ (Ցուցակի 34_րդ թերթ: Տե՛ս՝ նաեւ Մակեդոնա-Օդրինէի Աշխարհազօրի, Սպայակոյտի հետեւակային մաս՝ Վկայագիր թիւ 3483 1913, Օգոստոս 31, Մայրաքաղաք Սոֆիա):

Նոյն վկայագիրէն կը տեղեկանանք թէ վաշտի կազմէն «գերազանց ծառայութեան համար աստիճանի բարձրացում ստացած են՝ մէկ հոգի - փոխ տեղակալի աստիճանով - Անդրանիկ Օզանեան (3), 8 հոգի կրտսեր փոխ-տեղակալներ եւ 16 տասնապետներ:

Պարգեւատրումներ՝ Արիութեան մէկ սպայական խաչ՝ փոխ-տեղակալ Գարեգին Նժդեհի, զինուորական խաչ (2_րդ աստիճան) Անդրանիկ Օզանեանի, մէկ զինուորական խաչ (3_րդ աստիճան) եւ 23 զինուորական խաչ (4_րդ աստիճան), որոնցմէ մէկը զարդարած է վաշտին ազգային դրօշակը եւ 10 շքանշաններ զինուորական ծառայութեան համար:

Առհասարակ, Հայկական վաշտը լաւ զգեստաւորումով եւ ուժեղ զինուորական պատրաստութեամբ բազմաթիւ անձերով, մարտերուն միշտ յայտնուած է իր տոկունութեամբ, կարգապահութեամբ ու հաստատակամութեամբ (4):

Հայկական կամաւորական վաշտին մասին պահուած արխիւային նիւթերու վըրայ կատարած պրպտումներուս կարեւորագոյն մասը ստորագրուած կը մնայ մօտս, ինչպէս նաեւ այլ մանրամասնութիւններ, որոնք մեծածաւալ ուսումնասիրութեան մը պարագային կրնան օգտագործուիլ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ,
Հոկտեմբեր 28 - 30, 2002

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Պուլկարերէն լեզուով լոյս տեսած գրքին վերագիրն է, հրատարակուած՝ Արմէն Սիւնիի կողմէ, Հասքովօ 1914 թ. "Լոյս" տպարանի մէջ, 128 էջ: Հեղինակ ցոյց չէ տրուած: Առանձին մէջբերումներ կատարած եմ սոյն գիրքէն:

(2) Ուսումնասիրութեանս որպէս հիմ ծառայած է Կեդրոնական զինուորական արխիւ - Վելիքօ Թըրնովօ, Պուլկարիա, ֆոնտ 437 ցուցակ 1 գործ 2, 103 - 115 թերթ: Այն տեղ գտնուած եմ 1999 Հոկտեմբերին ու 2000 Սեպտեմբերին:

(3) Պուլկարական վաւերագրերու մէջ Անդրանիկ Օզանեան սխալ կերպով նըշուած է Ուզունեան ազգանունով:

(4) Հատուած պուլկարերէն լեզուով գրքէն, էջ 127 - 128:

Յ. Կ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ «Թաուըրս ան Թհը կրին» Ֆլորալ Փարքի մէջ, Հոկտ. 26-ին Խասեան-Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը պարահանդէսով մը տօնած է իր 35-րդ տարեդարձը, որու առթիւ Պոլսէն հրաւիրուած էին Ռ. Հատտէճեան, Զահրատ, Խրախունի եւ Սիլվա Կոմիկեան: Հաւաքոյթը անցած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է ատենապետ՝ Արթօ Խրիմեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ հեռաւոր վայրերէ ալ ժամանած հիւրերուն:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Առաջնորդարանին Գալուքճեան սրահին մէջ, Հոկտ. 27-ին, Թարգմանչաց տօնին առթիւ Ս. Վարդան Մայր տաճարին մէջ մատուցուած պատարագէն ետք, տեղի ունեցած է արտասանական մրցում մը, որու դատական կազմի անդամները եղած են Զահրատ, Ռ. Հատտէճեան, Խրախունի, Սիլվա Կոմիկեան եւ Մայլէն Ճիւմիւշեան: Մրցումը վարած է Սրբուհի Մարք:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, Խասեան-Կեդրոնական Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած էր մեծարանքի հանդիսութիւն մը ի պատիւ պոլսահայ գըրողներ՝ Զահրատի, Հատտէճեանի եւ Խրախունիի: Օրուան հանդիսավարը՝ Սրբուհի Մարք նախ ներկայացուցած է երեք գրողներուն կենսագրականները՝ որոնց ընթերցումէն ետք, փրոֆ. Մ. Նշանեան բանախօսած է օրուան երեք մեծարեալներուն մասին: Ան յստակ վերլուծումներով, ինքնատիպ հարցադրումներով եւ հեղինակաւոր գրականագէտի դատողութիւններով վերլուծած է Զահրատներով, Հատտէճեաններով եւ Խրախունիներով սկսած պոլսահայ գրական նոր շրջան մը: Անդրադառնալով նախ Հատտէճեանի, յետոյ Զահրատի ու Խրախունիի գրականութիւններուն եւ աւարտին դարձեալ Հատտէճեանի գրականութեան վերադառնալով, Մարկ. Նշանեան ծանօթացուցած է նոր շարժումը, «շարժումի պատմականը» դրած է նժարին մէջ եւ ճշդած որ Հատտէճեան իր «Սուատիյէ» գիրքով շարժումին պատմաբանը եղած է եւ փնտռած է պատասխանը այն հարցումին թէ ուրկէ՞ ծնունդ առած է շարժումին ինքնատիպութիւնը եւ ի՞նչ էր որ զայն նոր կը դարձնէր: Այնուհետեւ, բանախօսը առանձին առանձին ծանրացած է ամէն մէկ գրողին վրայ, շեշտելով անոնց մասնայատկութիւնը: Բացատրած է Խրախունիի տարազով «տարկայական խորհրդապաշտութիւն» կոչուած շարժումը, Զահրատի մէջ գոյապաշտ շարժումի անդրադարձները, հուսկ, Հատտէճեանը նկատած է իր «Առաստաղ»ով հայ արդի վէպը ստեղծած հեղինակը: Առաջին առթիւ ելոյթ ունեցած է Զահրատ, ապա՝ Ռ. Հատտէճեան եւ Զ. Խրախունի որոնք շնորհակալութիւն յայտնած են եղած հրաւէրին եւ ընդունելութեան համար: Այս առաջին մասէն ետք, տեղի ունեցած է երկրորդ բաժին մը գեղարուեստական յայտագըրով, վերջին մասն ալ յատկացուած է Սիլվա Կոմիկեանի որ արտասանած է ներկայացուած երեք գրողներու գործերէն: Վերջաւորութեան Սրբուհի Մարք կարդացած է շնորհաւորական նամակներ, որոնցմէ մէկը կու գար Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքէն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ
դաշնակի ընկերակցութեամբ
հաւաքեց եւ դասաւորեց
ԱՐՄԷՆ ՔԻԶԻԼԵԱՆ
ՊՐԱԿ 1

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ
կազմած եւ ծանօթագրած է
ԻՐՄԱ ՍԱՖՐԱԶԲԵԿԵԱՆ
Խմբագիրներ՝ ԼՈՒՍԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ ԱԶԱՏ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Երեւան, 2002

COMMUNIQUE

Lors de sa réunion du 6 novembre, le conseil d'administration du CCAF (Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France) a procédé à l'élection de son nouveau bureau composé comme suit :

Président : Ara Krikorian
Secrétaire : Manuel Deirmendjian
Trésorier : Lena Melkonian
Vice-présidents : Roupen Papazian, Georges Sarian, Jean Sirapian
Conseillers : Alexis Govciyan, Haïg Melkonian, Ara Toranian.

CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
CCAF

Paris, le 7 novembre

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օհանեան _ Աղպապեան ընտանիքը 50 եւրօ կը նուիրէ Տիկին Արմենուհի Մինասեանի յիշատակին, իր շատ սիրելի «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ համայնք իր գօտին վարէ լայն ինքնավարութեամբ: Կեդրոնական կառավարութիւնը արտաքին եւ եւրոպական հարցերու պատասխանատուութիւնը կ'ունենայ, Պելժիոյ տիպարին համաձայն: Համաղաշնակցային գործադիրը վեց անդամներէ բաղկացած Նախագահական Խորհուրդի մը ձեւը կ'առնէ:

ԳԱԼԷԻ *(Հիւսիսային Ֆրանսա) Ս. Պետրոս–Ս.Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ էին դեռ Նոյեմբեր 12–ի առաւօտը, Իրաքէն եկած շուրջ 90 ապօրինի գաղթականներ, որոնք կը մերժէին դուրս ելլել, հակառակ առաջարկուած ապաստաններուն: Անոնք կը պնդէին որ կ'ուզեն Սանկաթ, ապա՝ Անգլիա երթալ, մինչ Սանկաթ այլեւս փակ է եւ Անգլիա ալ նոր գաղթական չուզեր: Բարեսիրական կազմակերպութիւններն ալ յուսալքուած են, մինչ ապահովութեան ուժերը կը շրջափակէին եկեղեցին, որու ելեկտրական հոսանքն ալ կտրուած էր:*

ԹՈՒՐՔ ՎԻՊԱԳԻՐ՝ ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔ *հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Նոյ. 10), կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ դիմագիծին, վերջին ընտրութիւններու լոյսին տակ: Կ'ակնարկէ նաեւ «Հայոց ցանգուածային ջարդերուն, որոնց մասին չի խօսուիր»: Կ'անդրադառնանք ի հարկին:*

ԳՐԱԿԱՆ ՖԵՄԻՆԱ *մրցանակը տրուեցաւ Շանթալ Թոմայի «Թագուհիին հրաժեշտը» հատորին համար, նուիրուած՝ Մարի–Անթուանէթի, Անն Կառեթա ալ արժանացաւ Մետիսիսի՝ «Ոչ մէկ օր», գրեթէ ինքնակենսագրական, 12 գրութիւններէ բաղկացած գիրքին համար:*

ԶՕՐԱՒՈՐ ԹԱԹԱՌՆԵՐ *աւեր գործած են Նոյեմբեր 10–ին, Միացեալ–Նահանգներու կարգ մը շրջաններու մէջ, գլխաւորաբար Թէնըսիի նահանգը: 36 մեռեալ կայ եւ 150 հոգի ալ անհետացած են: Նիւթական վնասներն ալ շատ մեծ են:*

ՖԻՐԷՆՑԷԻ *«Ֆրանսական ֆիլմի հանդիպումներ»ուն մեծ մրցանակին արժանացաւ Նիքոլա Ֆիլիպէրի «Էթր է աւուար» ֆիլմը, որ աւելի փաստանկարի բնոյթ ունի:*

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002
le Fond Arménien de France
vous convie à la conférence de presse que donnera
M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian**, Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian**, Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian**, Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian**, Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30
à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN
Deux pièces
- **L'ILE DE DIXON**
- **UNE FOIS LA NUIT**

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
Երկու թատերկներ

ԴԻՔՍՈՆ ԿՂԶԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16–ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Chorale "Koghtan"
de l'UGAB-Paris

dirigée par
Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»
organisée par l'association
«Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէքօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մտնելու մասնակցութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Յանձնախումբը

«Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*

339, Ալընիւ տիւ փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10–ին, եկեղեցւոյս օծման եւ անուանակոչութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ մատուցուող պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն. -- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագըրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Զրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զօրիկեան եղբարց, Կարպիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աբոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Ս. Ա. Բաբութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Ադամի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝

Երջանկայիշատակ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր–Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խորէն Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բաբգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխսըեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝

Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյեան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կտակարարներու՝

Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան, Եսայի Պոյաճեան եւ Պերճուհի Միքայէլեան:

Բարերարներու՝

Արծրունի Զրբաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Եօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ--Վարուժան Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ծիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր - Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ծիէրճեան, Նուբհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պօզաճեան, Սիրուն եւ Նեւրիկ Միւզիքեան, Սուրէն Ֆէսճեան, Նուպար Փափազեան, Սեդրակ Սամուէլեան, Օննիկ Հայկազեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ զաւակները:

Informations artistiques

Exposition : **REGARTS**
(Artistes Plasticiens Arméniens de France)
Du 9 au 23 novembre
Espace Culturel **«Le 148»**
148, rue Paul-Vaillant-Couturier
94140 Alfortville
Vernissage
le mardi 12 novembre à 18h30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.556 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.556

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ ողջ առողջ է, եթէ հաստատուի վաւերականութիւնը այն տեսերիզին, որ ներկայացուեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, Քաթարի Ալ-Ճեզիրա հեռատեսիլի կայանէն եւ որուն մէջ ան կը սպառնայ ոչ միայն Միացեալ-Նահանգներուն, այլեւ այն երկիրներուն, որոնք կը դաշնակցին անոնց։ Այդ երկիրներն են.– Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն-Բրիտանիա, Գանատա, Իտալիա, Աւստրալիա ու հարց կու տայ անոնց.– «Ձեր կառավարութիւնները կ'անգիտանա՞ն որ Սպիտակ Տան կանկը մեր ժամանակաշրջանին մեծագոյն ջարդարարն է։ Ի՛նչպէս կը սպաննէք, այնպէս պիտի սպաննուիք»։ Ուսամա Պէն Լատէն նաեւ գոհունակութեամբ արտայայտուած է վերջին ոճրագործներուն մասին, ստանձնելով Պալիի, Քուէյթի, Եմէնի, Յորդանանի, Ճերպայի յարձակումները, նաեւ Մոսկուայի պատանդներու արարքը։

ԻՐԱՔԻ Խորհրդարանին 250 երեսփոխանները միաձայնութեամբ մերժեցին Ապահովութեան Խորհուրդի Թիւ 1441 բանաձեւը, վերջնական որոշումը թողլով Ս. Հիւսէյնի։ Կը խորհին որ երկրին ղեկավարութիւնը աւելի լաւ գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել երկրին շահուն, ապահովութեան եւ անկախութեան համար։ Ընդհանուր կարծիքն այն է որ Ուրբաթ օր (պայմանաժամին վերջին օրը), Ս. Հիւսէյն պիտի ընդունի բանաձեւին բոլոր պայմանները, ներկայանալու համար որպէս մէկը որ կ'ուզէ փրկել խաղաղութիւնը։ Մնաց որ Պուշ կազմ ու պատրաստ է, զօրակոչի ենթարկած է 250 հազար զինուոր եւ գերարդիական իր զինամթերքը։ Յարձակման թուականն ալ Յունուարն է, ըստ իրեն՝ լաւագոյն ժամանակը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Տնտեսութեան նախկին նախարարը՝ Քէմալ Տէրվիշ իր տեսակէտը կը պարզէ Մոնտի Նոյեմբեր 13-ի թիւին մէջ, փաստելու համար թէ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կը կազմէ։ Յօդուածին սկիզբը շատ զգացական ձեւով կ'արտայայտուի այդ ուղղութեամբ երբ կ'ըսէ.– «Եւրոպան միայն Պրիւսէլի հրահանգները չէ, որքան ալ անհրաժեշտ ըլլան։ Պէտք է ըլլայ նաեւ եւ մանաւա՛նդ 21-րդ դարու նոր աշխարհը կերտող ժողովուրդներու ստեղծագործ յուզումը»։ Ապա, Տէրվիշ կ'անցնի պատմութեան, Ստամպուլ, Բիւզանդիոն, Պոլիս, որ Երկաթեայ վարագոյրի անհետացումէն ի վեր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական եւ առեւտրական մայրաքաղաքը դարձած է կրկին ու կը շարունակէ պաշտպանելով Թուրքիոյ «եւրոպական» դատը։ Չի վարանիր գրելու եւս թէ Եւրոպա չի վերջանար Վոսփորի ջուրը, կը ճառագայթէ Անատոլու, աշխարհագրական այդ կամուրջը որ միշտ կապած է Արեւելքը Արեւմուտքին։ Եղբակցութիւնն ալ այն է որ Եւրոպա կարիքն ունի բարեկամ Թուրքիոյ մը։

Ա. ԶԱԿԱՅԵՒ միշտ բանտը կը մնայ Դանիոյ մէջ, ուր ձերբակալուեցաւ երբ, յանուն Նախագահ Մասխադովի կը մասնակցէր Չէչէններու համագումարին։ Դատաւորը որոշեց երկու շաբաթով երկարաձգել անոր առժամեայ բանտարկութիւնը։ Ռուսաստան յանձնումը պահանջած էր, բայց, Դանիա կ'ուզէր որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 12 / 13)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Նոյեմբեր 11-ի նիստին մեղադրող կողմի փաստաբան Աշոտ Սարգսեանի պահանջով դատարան հրաւիրուած են կարգ մը տուժողներ որոնց վկայութիւններուն եւ պատահարներու տեսերիզին միջեւ տարբերութիւններ նշմարուած են։ Ատեանին մէջ տեսերիզը ցուցադրուած է եւ մեղադրող կողմը զէնքը հետաքրքրող հարցումներ ուղղած է տուժողներուն։ Նոյն օրը դատարան ներկայացողներէն եղած են Ազգային Ժողովի Նախագահ Ա. Խաչատրեան, փոխ – նախագահ Գ. Ասլանեան, երեսփոխաններ՝ Ա. Յակոբեան, Հ. Նաղդալեան, Մ. Գասպարեան։

ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցութեան հինգերորդ համագումարը որ որոշած է յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել կուսակցութեան ղեկավար Արամ Սարգսեանը։ Դեմոկրատական կուսակցութիւնը ընդդիմութեան «16»երու միասնական երրորդն է որ սեփական թեկնածու կ'առաջադրէ։

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԸ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի Նախագահ Ա. Սահրադեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ պետական պիւտճէէն, նախնական հաշիւներու համաձայն, մօտաւորապէս 275 – 300 միլիոն դրամ կը յատկացուի Նախագահական ընտրութեան։

ԼՂՀ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Դանիէլեան Նոյեմբեր 12-ին ԼՂՀ ընկերա – տնտեսական զարգացման հեռանկարներուն եւ Սփիւռքի ներդրումներուն յատկացուած կլոր սեղանի մը մասնակցած է։ ՌԱԿ-ի կազմակերպած ձեռնարկին ներկայ գտնուած են նախագահ Ա. Ղուկասեան, Ազգային Ժողովի Նախագահ Օ. Եսայեան եւ այլ պաշտօնատարներ։

Ըստ Ա. Դանիէլեանի, տարուան առաջին 9 ամիսներուն զգալի աճ նկատուած է արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան արտադրութեան մարզին մէջ։ Ներկայի գլխաւոր խնդիրն է նոր աշխատատեղիներու ստեղծումը, բնակչութեան կենսամակարդակին բարձրացումը եւ արտադաղթածներու վերադարձին կազմակերպումը։ ԼՂՀ յառաջիկայ զարգացման կարեւոր ուղղութիւններէն կը համարուին գիւղատնտեսութիւնը, թեթեւ ու սնունդի արդիւնաբերութիւնը, հանքային հարստութեան օգտագործումը, ոսկերչութիւնը։ Հարկաւոր է փոքր եւ միջին ելեկտրակայաններ կառուցանել, ինչ որ շուրջ 160 միլիոն տոլարի ծրագիր է, որպէսզի հանրապետութիւնը ուժանիւթի անկախութեան տիրանայ։

Տարուան նոյն շրջանին ԼՂՀ կատարուած է 30 միլիոն տոլարի արտասահմանեան ներդրում, որուն 20 միլիոնը Սփիւռքի Հայերու կողմէ։

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ ՄԱՅՐՈՒՂԻԻՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՒԱԾԸ

Նոյեմբեր 10-ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին «Դաշբուլաղ – Բալուջա» 9,7 քիլոմեթրնոց հատուածին։ Ներկայ գտնուած են Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները, Արցախի թեմի առաջնորդը, Հայաստանի Սահմանադրական Ատեանին նախագահը, ԼՂՀ Ազգային Ժողովի Նախագահը, Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարը, «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը, շինարարներ, հիւրեր։

Այս հատուածով Ստեփանակերտը կը միանայ անցեալ տարի կառուցուած «Դաշբուլաղ – Կիչան» 20 քիլոմեթրնոց ճամբուն։ Այսպէսով, Ստեփանակերտէն հիւսիս արդէն գործածութեան յանձնըւած է 30 քիլոմեթր որակաւոր ու ապահով ճամբայ։ Ներկայիս կը կառուցուի Տեխեր գիւղի կամուրջը։

Յառաջիկայ փոնէթոններն ու թելէթոնները նպատակ ունին անհրաժեշտ միջոցները ապահովելու «Սարուշէն – Կարմիր շուկայ» եւ «Կիչան – Ջլդրան» հատուածներուն համար։

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի միջազգային 35-րդ ողիմպիականին որ տեղի ունեցաւ Սլովենիոյ Պլէտ քաղաքին մէջ, Հայաստան գրաւած է Գ. տեղը, յաջորդելով Ռուսաստանի ու Հունգարիոյ եւ արժանացած պրոնզէ մետալի։ Հայաստանի խումբը բաղկացած էր Վլադիմիր Յակոբեանէ, Սմբատ Լպուտեանէ, Կարէն Ասրեանէ, Գաբրիէլ Սարգսեանէ, Արտաշէս Մինասեանէ, Աշոտ Անաստասեանէ եւ մարզիչ Արշակ Պետրոսեանէ։ Հայաստանի նման փոքր երկրի մը համար այս յաղթանակը նշանակալից է յատկապէս երբ նկատի առնուի որ 130 պետութենէ 134 հաւաքական մասնակցած էր ողիմպիականին։

Յուզումնալի եւ մեծապէս հետաքրքրական եղած է եզրափակիչ փուլի հանդիպումը Գ. տեղը գտնուող Վրաստանի հաւաքականին հետ որմէ 1 կէտ նուազ ունէր Հայաստանի խումբը։ Շնորհիւ Վլադիմիր Յակոբեանի ու Ս. Լպուտեանի փայլուն յաղթանակին, Հայաստան եւին ձգած է Վրաստանը ու Գ. տեղը յայտնուած 35 կէտով։ Ռուսաստան շահած է 38.5 կէտ, Հունգարիա՝ 37.5։ Նշուած խաղացողներն ու Կ. Ասրեանը ոչ մէկ պարտութիւն կրած են ամբողջ ողիմպիականին ընթացքին։

Հայաստանի աղջիկներու խումբը 90 խումբի մէջ գրաւած է միայն 15-րդ դիրքը, 24 կէտով։

FRANCE-INFO

ԺԱՆ-ԳԼՕԴ ԿՕՏԷՆԻ ԲՈՒՌՆ ԵԼՈՅԹԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Tant que la Turquie n'aura pas reconnu le Génocide arménien, je serais fondamentalement contre son adhésion»

Երեքշաբթի, Նոյ. 12, ժամը 18.15-ին, Ֆրանս-Էնֆօ-ի Փաթրիք Պուայէի հիւրն էր Մարսէյլի ծերակուտական քաղաքապետը՝ Ժան-Գլօտ Կօտէն, որ բուռն ելոյթ մը ունեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Եւրոպական Միութեան։ Այն առաջին հարցումին թէ ի՞նչ կը խորհի ժխտական քար տ'էսթէնի այդ անդամակցութեան դէմ տեսակէտին մասին, զոր խօսնակը ներկայացուց ֆրանսական դիպուկ արտայայտութեամբ մը՝ «Il a mis les pieds dans le plat», Ժ.-Գ. Կօտէն պատասխանեց՝ «Շատ լաւ ըրաւ. կը բաժնեմ իր տեսակէտը։ Ոչ մէկ բան մեզ կը կապէ Թուրքիոյ. ոչ աշխարհագրութիւնը, ոչ պատմութիւնը, ոչ կրօնքը։ Աւելին, ես անոնցմէ եղայ որ թոյլ տուին Ծերակոյտին ճանչնալ Թուրքիոյ կողմէ կազմակերպուած Հայոց ցեղասպանութիւնը։ Նոյն նժարին վրայ չեմ կրնար դնել երկու միլիոն մեռեալ եւ տնտեսական եւ դիւանագիտական շահեր, թող ըլլան շատ կարեւոր։ Չեմ ընդունիր նման բան։ Ցորչափ Թուրքիա չճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը, հիմնովին դէմ եմ իր անդամակցութեան։ Ժիսքար տ'էսթէն շատ լաւ ըրաւ»։

Ժ.-Գ. Կօտէն շատ բուռն ոճով կ'արտայայտուէր, եւ դեռ չեչտեց իր եզրակացութեան մէջ. – «En plus, pour le reste nous n'allons quand-même pas faire de la Turquie le premier pays démographiquemnt le plus peuplé de l'Europe, avec les difficultés que nous connaissons actuellement. C'est impossible et je crois que V. Giscard d'Estaing a très bien fait de le dire».

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ 24-ՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի դրատան մէջ, ինչպէս այլեւս աւանդութիւն դարձած է, Նոյեմբեր 7-ին բացուած է գիրքի 24-րդ ցուցահանդէսը։ Ամէն տարի Թարգմանիչ վարդապետներու տօնի օրերուն կազմակերպուող ցուցահանդէսը կը վայելէ Արամ Ա. կաթողիկոսին հովանաւորութիւնը։ Պաշտօնական բացումին ներկայ գտնուած են հոգեւորականներ, Լիբանանի Խորհրդարանի անդամներ, հայկական վարժարաններու տնօրէններ, ուսուցիչներ, աշակերտներ, մշակութասէրներ։ Բացման խօսք արտասանած է Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան. իսկ Արամ Ա. օրուան յատուկ իր պատգամով հրահանգած է. «Առնե՛նք հայ գիրքը, սիրե՛նք հայ գիրքը ու մանաւանդ կարդա՛նք հայ գիրքը»։

Ցուցադրուած են կաթողիկոսարանի հրատարակչութենէն, Լիբանանի հայ հրատարակիչներու կողմէ լոյս տեսած հատորներ, անհատ հեղինակներու գործեր։ Դպրեվանքի սաներու երգչախումբը հանդէս եկած է շարականներով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ 2002

Քրօնիկագիր ԻՍԵՐԵՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Ե.

Երկու Ապարանցիներ Արագած կը բարձրանան որսի: Յանկարծ մէկը գետին կ'իյնայ անկենդան: Ընկերը անմիջապէս շտապ օգնութեան կը հեռաձայնէ, խորհուրդ հարցնելով թէ ի՞նչ ընէ:

– Նախ եւ առաջ, ապահով եղի՛ր որ մեռա՞ծ է – կ'ըսէ բժիշկը:

Պահ մը լռութիւն կը տիրէ. ապա կը լսուի կրակոց մը...

– Տոքթոր. ըսէ՛ք, հիմա ի՞նչ ընեմ...:

Հայաստանեան լրագիրի վերնագիրներ:

– ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ՃԱՆԿԵՐԸ ԼՐԱՏՈՒԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿՈԿՈՐԴԻՆ... (Ազգ):

– ԺՈՂՈՎՐԴԱՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ... (Իրաւունք):

Իրական դէպ: Խօսրովի արգելանոցի ընդհանուր տնօրէնը.

– Մեզ հետ կգա՞ս ԱՐՋԻ ՈՐՍԻ...

– Ո՞րտեղ...

– Խօսրովի արգելանոց...

– Ի՞նչպէս, չէ՞ որ արգելանոց է... արգիլուած է...

– Եաա ես տնօրէնն եմ. ի՞նչ ասել է արգելուած???:

Ապարանցիականք: Գնում են մեռած ապարանցու տուն: Դիակը ժպտում է:

Հարցնում են. – Ինչի՞ց է մահացել:

Ասում են. – Կայծակն է հարուածել...

Հարցնում են. – Բա ինչի՞ է ժպտում.

Պատասխանում են. – Կարծում էր թէ նկարում են...:

Ապարանցին բանակից նկար է ուղարկում տուն – ինք նստած էշի վրայ:

Նկարի ետեւի մասում գրում է – Ես վրայինն եմ...:

Ապարանցուն հարցում են.

– Ի՞նչ հիւթ է սիրում.

Պատասխանում է.

– Երեք լիթրանոց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ՍՓԻՒՌՔ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Մայիս 27 – 28. երկու օր նուիրել ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՅՍ ՄԵԾ ՀԱՓՓԸՆԻՆԿԻՆ. Ամէն տեսակէտով հրաշալի առիթ մըն էր, ոչ ոք կրնայ ըսել որ յուզումի, հպարտութեան նոպաներ չապրեցաւ: Ո՞ւր տեսուած էր մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ շուրջ ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ հոգի համախմբել, ազգային հարցեր եւ մտահոգութիւններ շօշափելու եւ լուծումներ փնտռելու. կը կրկնեմ յուզիչ էր տեսարանը:

Երկու օր առաջ, ազգային հեռատեսիլի ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑ հաղորդաշարին հիւրը եղած էի եւ ժամուան մը ընթացքին անձնական տեսակէտս պարզած համագումարի, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ առնելիք դերին եւ պետութեան հաւատարմութեան մասին ազգային ինքնութիւնը գուրգուրանքով պահելու եւ զարգացնելու որպէս միակ ճշմարիտ ուղին ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ոտքի հանելու մասին:

Կարելի է մի քանի կէտերու մէջ ամփոփել հիմնական գաղափարները:

Ա. – Հայաստանի կառավարութիւնը ՄԵԾ ՆՈՒԷՐ մը կ'ընէ, ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՄԵԾ ՑՈՅՑ մը հանդէպ Սփիւռքին:

Կայ մէկ կողմէն Միջազգային ճանաչում ստացած ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, որ կը հրաւիրէ ԱՆԿԱԶՄԱԿԵՐՊ մարմին մը որ ինք ՍՓԻՒՌՔ կը կոչէ, որ տակաւին չունի կեդրոնական կորիզ մը, ներկայացուցչական մարմին մը, այլ կազմուած է բազմաթիւ փոքր մարմիններէ, յաճախ իրարմէ անտեղեակ կամ անկապ, անոնց մէկ մասը ձեւաւորման ընթացքը բոլորելու վիճակի մէջ, մեծ մասը տակաւին սաղմային վիճակի մէջ, առանց որեւէ ծրագրի: Հրաւիրել բոլորը անխտիր, լսել զիրենք, լուծումներ փնտռել միասին կը նշանակէ յարգել դիմացինը:

Այս անհաւասարութիւնը շատ զգալի էր եւ դժուար էր որ յարդուէր: Ջի բաւեր լաւ տրամադրութիւններ ունենալ, բարի փափաքներով տոգորուած ըլլալ, համագումարի զանազան ենթաբաժանումներու ղեկավարները շատ յստակ զգացուցին, քանի իրենք ալ պետութեան մը ներկայացուցիչները ըլլալով հանդերձ, ցոյց տուին թէ տակաւին ՈՐՔԱՆ ՏՀԱՍ ԵՆ համազգային հարցեր լուծելու համար:

Մէկ կողմէն կար նորաստեղծ պետութեան մը չփացած պաշտօնեաներու ԱՌՈՆԿԱՆՍԸ, գրեթէ հասկցնելով որ – Սփիւռք չափէդ մէջ կեցիր. մենք թէեւ քեզ կը հիւրասիրենք բայց դուն ո՞վ ես, ի՞նչ կը ներկայացնես...: Միւս կողմէն միամիտ, մանկամիտ բազմութիւն մը զանազան երկրամասերէ հոն հաւաքուած, հինգ տողանի այցետոմսերով, խորհրդաւոր սկզբնատառերով, նախընտրաբար ամերիկեան շեշտը որդեգրելով, կարծելով նոյն կերպով ազդեցութիւն բանեցնել, սովետական հաստագլուխ ուղեղներու վրայ...: Հիւրերէն մաս մը անշուշտ որ հիւմուրով օժտուած էր, հաճելի պահեր անցուց. պետութեան կողմէ, հակառակ Արտաքին նախարարութեան կատարեալ կազմակերպութեան եւ անթերի սպասարկումներուն, խնդալ մը եղաւ արտասահմանի վրայ, որուն առաջարկած հիմնահարցերը ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԸ եւ շեշտը դրուեցաւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԶԲԱՂԵԼՈՒ (ներդրում, համակարգիչ, վերաշինութիւն ... եւ այլն եւայլն) վրայ:

Ջանացի նիւթերէն դիս հետաքրքրող մշակութային, լեզուական ելոյթներուն ներկայ գտնուիլ. հոն շատ աւելի զգալի էր նախատական դիրքորոշում մը լեզուին եւ մշակոյթին հանդէպ: Ջիս մասնայատուկ կերպով յուսախաբ ձգեց կրթութեան նախարար կոչուածը, որ բոլոր մեղքիս վրայ կը պատկանի կուսակցութեան մը որ Սփիւռքի մէջ 80 տարի անդադար պայքարած է աբեղեանական ուղղագրութեան դէմ եւ մենք յուսացած էինք որ Հ.Յ.Դ.-ի այս ներկայացուցիչը, որպէս նախարար, հետապնդէ եւ յաջողցընէ վերադարձը ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ:

Կամ այն է որ այս անձը անտեղեակ է իր պատկանած կուսակցութեան պատմութեան, կամ ալ իր կուսակցութիւնը այժմ ՓՈԽԱԾ Է ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՀԱՆԴԷՊ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ, ինչ որ անկարելի է, քանի իր պաշտօնաթերթ ԴՐՕՇԱԿը Հայաստանի մէջ տպուելով հանդերձ, լոյս կը տեսնէ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ: Պարոն նախարար հաճեցէք կուսակցութիւն փոխել, քանի ձեր կուսակցութեան տեսակէտը խոտոր կը համեմատի ձեր որդեգրած ուղղութեան հետ:

Այն վայրկեանէն որ ուղղագրութեան հարցը պահեստի դրուեցաւ, ամբողջ համագումարը դադրեցաւ իմաստ ունենալէ: Ես չէ որ ներդրումներ կրնամ ընել Հայրենիքի մէջ, երբ հազիւ նորմալ կեանք մը կ'ապրիմ. ինծի պէս շատեր. մենք եկած էինք ՀԱՅՐԵՆԻՔ–ՍՓԻՒՌՔի ամէնէն էական հարցը, ազգի մը ողնաշարը կազմող, միաւորելու, քանի Հայրենիքն էր յանցաւորը որ օրին մէկը անխորհրդօրէն բաժնած էր զայն. իրմէ կը սպասէինք շարժումը սրբագրութեան: Բայց այդ հայրենիքի պատասխանատուները այնքան անպատրաստ էին որ մանկապարտէզի մանչուկի մը անգամ ծիծաղը կրնային յառաջացնել... կը կարծէին որ եկած ենք ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ պարտադրելու ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅԵՐԷՆԻ վրայ... մեր միակ խնդրանքն էր լեզուն ՈՒՂԻՂ գրելու մտահոգութիւնը...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է

Իտալիոյ Խորհրդարանը, այս օրերուս կրկին պարտադրեց խաչելութիւն դնելը բոլոր պետական եւ պաշտօնական կեդրոններուն մէջ, որ ձախակողմեան կառավարութիւն մը վերցնել տուած էր:

Խորհրդարանը՝ ընդունելով հանդերձ որ Իտալիա Աշխարհիկ Հանրապետութիւն մըն է, ատով չէ դադրած ՀԻՄՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԷՐ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ըլլալէ, դարերով կերտած քրիստոնէական ներշնչումով արուեստ, ճարտարապետութիւն, գրականութիւն, երաժշտութիւն:

Գանք մեզի: Այսօր Հայաստան, նաեւ շնորհիւ Ղարաբաղի ազատագրութեան պայքարին, դարձած է ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԻԱՁՈՅԼ ՄԻԱՏԱՐՐ ԵՐԿԻՐԸ, ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԴԱՒԱՆԱՆՔԻՆ, ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ բնակչութեամբ: Օտարները ոչինչ թիւ կը կազմեն:

Քրիստոնեայ Հայաստանը, հակառակ կարգ մը հեղինակներու ճառատուքներուն, չէ քանդած գոյութիւն չունեցող հեթանոսական հայ մշակոյթ մը: Աւերած, քանդած է պարսկական մեհեանները հայ հողին վրայէն, քշած է օտար քուրմերը: Ընդհակառակն՝ հայ եկեղեցւոյ կարկառուն սուրբերէն մին է որ, Մովսէս Խորենացին, մեզի փոխանցած է հեթանոսական շրջանի գրական թանկագին պատառիկները, Վահագնի, Յարդգողի, Տորք Անգեղի, Արտաշէսի – Սաթենիկի, Արտաւազդի, Արա Գեղեցիկի, Հայկի եւ Բէլի աւանդութիւնները, Գողթան երգերու ... փրկած է, եւ մեզի հասցուցած Գառնիի տաճարը, հեթանոսական կառոյցներ եկեղեցիի վերածելով (Քասախ, Տեկոր...) եւ ստեղծած է ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹ ՄԸ որուն նմանը ոչ մէկ ազգ ունի:

Հեթանոս Հայը գիր – գրականութիւն չունէր. ի հարկին յունարէն կ'արտայայտուէր. լատին եւ յոյն հեղինակներ կը կարդար:

Քրիստոնեայ Սահակ եւ Մեսրոպ տուին գիր, գրականութիւն որոնք ծնունդ տուին աստուածաբաններու, փիլիսոփաներու, պատմիչներու, շարականներու, բանաստեղծներու ... աշուղներու հոյլ մը որու նմանը չեն տեսած նոյնիսկ մեծ ազգեր:

Քրիստոնէութիւնը մեզի տուաւ ստեղծագործական հզօր թափ կանգնելով մանրանկարչական, ճարտարապետական, ոսկերչական, քանդակագործական այնպիսի կոթողներ, որ խոտոր կը համեմատին մեր փոքր թիւին եւ կ'ապշեցնեն գիտակից օտարը:

Քրիստոնէութիւնը սրբացուց մեր հոգիին մէջ գիրքը եւ գիրը. մենք երկրագունտի միակ ժողովուրդն ենք որ յուշարձան կանգնած ենք մեր ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՆ, քանի ան խորհրդանիշն է մեր ինքնութեան, որու շնորհիւ մենք ՀԱՅ ենք:

Այս է պատճառը որ կարելի չէ թեթեւի առնել եւ «ուրիշ համագումարի յետաձգել» ՀԱՅ ԳԻՐԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ: Ով որ այսպէս կ'արտայայտուի, կը նշանակէ ոչինչ հասկցած է Հայուն ինքնութենէն, անտեղեակ է անոր պատմութեան:

Մաղթելի է որ Հայաստանեայց Եկեղեցին, իր գաղափարախօսութիւնն ու վարդապետութիւնը որդեգրող աշխարհական շարժում մը ստեղծէ, իր պատգամաւորներով, իր ՁԱՅՆԸ լսեցնէ մեր Հանրապետութեան Խորհրդարանին մէջ, ուր ներկայիս փչխողը ՊԻԶՆԷՍՄԷՆՆԵՐՈՒ եւ ԱԹՈՌԱՏԵՆՋՆԵՐՈՒ աղմուկն է ընդհանրապէս:

Մենք ունինք հիանալի տարրեր, նոյնիսկ կառավարութեան մէջ, ճկուն, ճարպիկ եւ կարող, նոյնինքն նախագահը եւ շատ ուրիշներ, որոնք պէտք չէ անօգտական մնան: Արուեստի, Պատմութեան, Գիտութեան եւ Հաւատքի մարդոց ներկայութիւնը անհրաժեշտ է մեր նախարարներու կազմին մէջ, այս ամէնը ըմբռնուած հայկական իմաստով, ոչ սովետական:

(Տար. 15)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐ ԿԻԼԻԿԻԱՅԷՆ» ՇՔԵՂ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՃԻՖԹՃԵԱՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու Աթէնքի աշխարհահռչակ «Պէնաքի» թանգարանին կողմէ ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր, որուն բացումը մեծ շուքով կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 30-ին, նախագահութեամբ՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսի եւ ներկայութեամբ Յունաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ներկայացուցիչին, Խորհրդարանի նախագահին, Մշակոյթի նախարարին ու աւելի քան 3.000 հրաւիրեալներու (*): Այս առիթով Անթիլիասի «Կիլիկիա» թանգարանէն շուրջ 100 թանկարժէք ըսպասներ ու սրբազան մասունքներ փոխադրուեցան Աթէնք, սոյն ցուցահանդէսին ճամբով օտար հանդիսատեսներուն ծանօթացնելու նպատակով: Այս առիթով «Պէնաքի» թանգարանը յունարէն եւ անգլերէն երկու առանձին հատորներ լոյս ընծայեց «Հայկական Մասունքներ Կիլիկիայէն» խորագրով, 128 մեծադիր էջերէ բաղկացած, որ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց մշակութասէր հանրութեան մօտ, իր հարուստ բովանդակութեամբ ու յատկապէս մասնագիտական յօդուածներով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Աթէնքի «Պէնաքի» թանգարանին հովանաւորութիւնը վայելող սոյն հրատարակութիւնը, արդարեւ, իր տեսակին մէջ երկրորդը եղաւ, Հալլէի համալսարանին կողմէ (Սեպտեմբեր 3-էն Նոյեմբեր 12, Գերմանիա, 2002) կազմակերպուած «Կիլիկիոյ Փրկեալ Գանձատունը» խորագրով ցուցահանդէսին առիթով հրատարակուած հատորէն ետք:

177 գունաւոր պատկերներով բարձր որակով տպագրութեամբ սոյն հրատարակութեան խմբագիրն է յոյն հայագիտուհի տոքթոր Աննա Պալեան: Գիրքը կը բացուի Արամ Ա. Հայրապետի յառաջաբանով, ուր ան կը շեշտէ այս ցուցահանդէսին իւրայատուկ նկարագիրը, իբրեւ պատմական, հոգեւոր ու մշակութային երրեակ գաղափարներով լեցուն դէպք մը, մշակոյթի պատմութեամբ ծաղկուն Աթէնքի մէջ: Յոյն եւ Հայ եկեղեցիներու ու ժողովուրդներու միջեւ սերտ յարաբերութեան ու գործակցութեան ակնարկելով, Հայրապետը ցոյց կուտայ թէ ցուցահանդէսը առիթ մըն է վերստին շեշտելու երկու ժողովուրդներուն միեւնոյն ցեղասպանէն ջարդուած ըլլալու իրողութիւնը եւ միասնաբար պայքարելու վճռակամութիւնը: 1915 Թուականի Հայոց Ցեղասպանութենէն հրաշքով փրկուած եւ այժմ ցուցադրուող իրերը, Հայրապետը կը նկատէ ապացոյց հայ ժողովուրդի ամուր կապուածութեան իր հոգեւոր ու մշակութային արժէքներուն, նոյնիսկ աւերածի, աքսորի ու մահուան մէջ:

Հատորի սկզբնաւորութեան ողջոյնի խօսքեր արձանագրած են նաեւ Յունաստանի Մշակոյթի Նախարար՝ Էւանկէլոս Վէնիզէլոս, «Պէնաքի» թանգարանի տնօրէն՝ Անկէլոս Տէլիվորիաս, Անթիլիասի «Կիլիկիա» թանգարանի յանձնախումբի ատենապետ՝ Յակոբ Աթէշեան եւ կազմակերպական աշխատանքներուն իր

նպաստը բերած յունահայ ազգայիններէն՝ Կարապետ Գալֆայեան: Մշակոյթի նախարարը իր գրութեան մէջ յատկապէս կ՚անդրադառնայ Հայկական ցեղասպանութեան, եւ ցուցահանդէսը կը նկատէ հայ եւ յոյն ժողովուրդներու դարաւոր բարեկամութեան ու եկեղեցական աւանդութեան տրուած նոր արտայայտութիւն:

Հատորը լեցնող գիտական յօդուածները ստորագրուած են մասնագէտներ՝ տոքթոր Թոմ Սինքլէրի (Հայերը Կիլիկիոյ մէջ), տոքթոր Հելէն Իւընսի (Հայկական Ձեռագիրները եւ Կիլիկեան Թագաւորութիւնը), տոքթոր Աննա Պալեանի (Սիսի Ս. Սոփիա վանքի գանձատունը) կողմէ: Գիտական յօդուածներէն առաջ յուզիչ է կարդալ Սիսի վանքի գանձերուն փոխադրութեան յուշերը, գրի առնուած վանքի կարաւանները կարգադրող ու աքսորի ճամբուն ընթացքին անոնց հսկող Խադ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի կողմէ (այժմ՝ հանգուցեալ):

Սոյն շքեղ հրատարակութիւնը իր հարուստ բովանդակութեամբ, ցուցահանդէսի մը համար սահմանուած քանի մը շաբաթներու ժամանակամիջոցէն անդին կը տանի ու մնայուն արժէքի մը կը վերածէ Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած այս դէպքը:

Յոյն ու Հայ եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն ներկայութիւնը բազման հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ Յունաստանի Խորհրդարանի Նախագահին ու պետական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց ներկայութիւնը եւ հետաքրքրութիւնը սոյն ցուցահանդէսին, ինքնին խօսուն վկայութիւններ են անոր իւրայատուկ դիմագծին մասին: Այս հրատարակութեան ճամբով յոյն եւ հայ բախտակից ժողովուրդներու միասնական պայքարի ուխտը կը կնքուի, մշակութային արժէքներու խաչընդրայրութեամբ: Կիրառական արուեստի նմոյշներու հարուստ հաւաքածոյ մը՝ սկիհներ, խաչեր, տապանակներ, քշոցներ, ծիսական այլ սպասներ, տակաւին՝ ձեռագիրներու անդին ժառանգութեան օրինակներ իրենց մանրանկարչական արուեստի ոսկեթերթ էջերով՝ հոգեկան վայելքի միջոցով Կիլիկեան հայ աշխարհը կը բանան ընթերցողին դիմաց, իր հոգեւոր, մշակութային ու կենցաղային տարբեր երեսներով: Բարձրբերդի Աւետարանին ականակիտ կազմը ու Կիրակոս գրիչի մանրանկարած մագաղաթեայ դեղնաւուն նուրբ դէմքերը դիւթիչ հմայք մը տուած են պատկերազարդ էջերուն: Իսկ սուրբերու մասունքներու հետ հաղորդութիւնը, հոգեկան ապրումի ալիք մը կը դառնայ, երբ գիրքի մեծադիր փայլուն էջերուն վրայէն դարաւոր կեանք ունեցող մասունքները աջակերպ կամ խաչակերպ պատեաններուն մէջէն իրենց սրբութիւնը կը շողարձակեն այն աչքերուն, որոնց նայուածքը հաւատքով կը բացուի անոնց վրայ...:

Այս գիրքը ո՛չ միայն կոչուած է մնայուն վկան դառնալու երկու եկեղեցիներուն ու իրենց հաւատացեալ ժողովուրդներուն հաւատքի միեւնոյն առաքելութեան, այլ նաեւ գրաւականը անոնց սերտ բարեկամութեան ու ապագայ գործակցութեան, ի խնդիր մեր երկու ժողովուրդներու արդար իրաւունքներու ձեռքբերման:

Գ. Վ. Զ.

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Նոյեմբեր 7

Ասկէ Անկէ

ՊԷՔԷՐԻ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԸ

Թենիսի նախկին ախոյեան Պորիս Պէքէր յայտարարած է. _ «Այն ատեն խելքս _ միտքս թենիսին էր ու նաեւ աղջիկներուն» բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ գերմանական հարկային իշխանութեան 1,7 միլիոն Եւրոյի գումար մը 1991_էն 1993... չէ տեղեկացուցած եւ չէ վճարած:

ԲԱԽՏԻ ՀԱՐՑ Է

Ձորըճ Մուզ, Մոնկոմըրիի շրջանի ոստիկանապետը, Մարիլանտի մարդասպանին ձերբակալութենէն ետք, հանեստօրէն յայտարարած է. _ «Որպէս ոստիկանապետ, գիտեմ որ հետաքօտութիւն մը առաւելաբար բախտի հարց է: Կ՚ուզէի խորհիլ թէ ձեռնհասութեան, համարձակութեան, խելքի հարց է: Բայց, այս հարցին մէջ, գլխաւորաբար բախտի հարց է»:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԾՈՎԱՓԻՆ ՎՐԱՅ

Սեւ ծովու ուկրանական ափին վրայ Օլպիան հնագիտական վայր մըն է, հարուստ յունական շրջանի խեցեղէններով, զարդեղէններով, մետաղէ իրերով: Ք. ա. Զ. դարուն հիմնուած քաղաքը յունական կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր յառաջապահ դարպասներէն էր: Այսօր, այդ ափերուն վրայ որպէս յունական մշակոյթի խորհրդանիշ, ան հետաքրքրութիւնը կը գրաւէ ամբողջ աշխարհէն հետազօտողներու: Օլպիայի հնավայր տակաւին միայն 10% համեմատութեամբ պեղուած ըլլալով հանդերձ, արդէն կարելիութիւն կու տայ այդ շրջանին մէջ յունական կեանքը լաւագոյնս պատկերացնելու:

Երկար ջանքերէ ետք, վերջերս միայն Օլպիան ստացած է ազգային հնավայրի օրինականաչափ: Ատոր արդիւնքը, կ՚ըսպասուի որ թալանողներու գործունէութեան վերջ դնել ըլլայ: Ամէն տարի աշնան կէսին երբ պեղումներու խումբը կը մեկնի, շրջակայքի բնակիչները իրենց հայեացքը կ՚ուղղեն այդ հնավայրին, գանձ գտնելու յոյսով: Անտեղի չէ այդ հետաքրքրութիւնը, քանի որ մինչեւ հիմա պետական ամէն հովանաւորութենէ զուրկ հնավայրը հնութիւններ թալանող ու վաճառողներուն նախընտրած դաշտն էր: Նոյնիսկ, կ՚ըսուի որ հոնկէ կողոպտուած հնութիւնները հաւանական գնողներուն կը ներկայացուին համացանցի վրայ: Վալենթինա Քրափիվինա որ եռեսուն տարիէ ի վեր հոն պեղում կ՚ընէ, վստահ է որ մինչեւ այսօր թալանուած հնութիւններուն արժէքը 47 միլիոն տոլարի շուրջ է: Թալանուած ու ծախուած առարկաները կը գտնուին ուկրանացի ու միջազգային սերողներու հաւաքածոներուն մէջ:

Ուկրանացի լրագրողուհի մը որ քանիցս այցի գացած է Օլպիա, կը պատմէ իր հիացումը. կը յիշէ որ Հերոդոտ անցած է անկէ ու իր Պատմութիւններուն մէջ գրած այդ վայրին մասին: Կեդրոնական հրապարակին վրայ կայ գլխաւոր խորանը ուր Օլպիացիները զոհեր կը մատուցանէին աստուածներուն: Խորանին շուրջ կան Զեւսի, Ապողոնի տաճարները որոնք կառուցուած են Ք. ա. Ե. _ Զ. դարերուն: Այսօր անոնց միայն հիմերը մնացած են: Իսկ ծովը ծածկած է հնավայրին մէկ մասը, ինչպէս պարիսպները որոնց ջուրին տակ մնացած պատերուն վրայ կանգնած, ձկնորսներ ձուկ կ՚որսան:

2001_ի պեղումներէն գտնուած ամէնէն արժէքաւոր առարկան ապակեայ փոքր ծաղկաման մը եղած է. այս տարի գտած են երոս աստուծոյ գլուխ մը որ Դ. դարու յունական բնատիպէն հռոմէական ընդօրինակութիւն մըն է:

Վերջին տարիներուն, ամէն անգամ որ պեղումները նիւթ կ՚ըլլան մամուլին մէջ, կը խօսուի նաեւ թալանին, թալանողներուն մասին: Պեղումներու տնօրէնուհին կ՚ըսէ թէ երբեմն պեղումի ամբողջ եղանակը կ՚անցնեն գողերուն պատճառած վնասները դարմանելով: Կ՚աւելցնէ թէ ապօրինի պեղումներու ձեռնարկողներ կան որոնք Մէրսէտէսներով ու զինեալ կը հասնին հոն. կ՚աշխատցնեն շրջակայքի գիւղացիները օրը հազիւ 2 Եւրօ վճարելով: Զարմանալի է տեսնել որ անոնք ամէնէն արդիական գործիքները ունին, մինչ օրինաւոր պեղում ընողները անդրջրհեղեղեան միջոցներով կ՚աշխատին:

Ներկայիս տիրող անտիրութիւնը որոշ չափով դարմանած է ու ոստիկանական ջոկատ մը կը հսկէ հնավայրին: Ատիկա գոնէ կը ծառայէ վանելու երախաները որոնք եւս իրենց չափով պեղումներու կը ձեռնարկեն, անմիջապէս որ առիթը գտնեն:

Օլպիայի հնավայրով զբաղողները հաշուած են որ մէկ միլիոն տոլար պէտք է անոր ծածք մը շինելու համար որպէսզի արգիլուի բախտախնդիրներու, թալանողներու մուտքը: Իսկ 5 միլիոն տոլար գտնելու պարագային, կարելի կ՚ըլլայ թանգարանի շէնք մը կառուցանել, հոն պահպանելու համար պեղումներէն գտնուած բոլոր առարկաները: Յունաստանի կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է օգնելու, բայց չի կրնար գումար յատկացնել. ատիկա պէտք է ընէ ուկրանական կառավարութիւնը երբ տրամադրելի միջոցները ունենայ: Երկու տարի առաջ վայրին պահպանութեան համար ՄԱԿ_ին ալ դիմում եղած է, բայց դիմումին տէրերը կը շարունակեն պատասխանի սպասել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կերպով գնաց Թարսուս, ուր զինքը կրկին բանտարկեցին եւ բաւական խոշտանգեցին:

Յետոյ կրկին քէլէփճէով ճամբայ հանեցին ու ղրկեցին Ատանա:

Ատանայի բանտին մէջ Աստիկ կրցաւ լուր ղրկել Արշաւիրին, որ նոյն միջոցին հոն կը գտնուէր:

Արշաւիր եկաւ տեսնելու իր ընկերը:

_ Նորէ՞ն վերադարձար, _ հարցուց զարմացած:

_ Ափսո՛ս, _ ըսաւ Աստիկ, _ չի կրցայ օձիքս ազատել: Հիմա քենէ կը խնդրեմ, որ գոնէ սա քէլէփճէէն հանել տալու միջոցը գտնես:

_ Այդ դիւրին է, _ ըսաւ Արշաւիր, _ հիմա պէտք եղածը կը խօսիմ:

Արդարեւ, ժամ մը ետքը եկան ու քէլէփճէէն հանեցին:

Երբ կրկին Արշաւիր բանտ եկաւ զինքը տեսնելու, Աստիկ պաղատագին խնդրեց, որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ, որպէսզի գոնէ Ատանայէն աւելի հեռու չղրկուի եւ հոն բանտարկուած մնայ:

_ Այդ մասին կ՚աշխատիմ, _ խոստացաւ Արշաւիր:

_ Բայց պէտք է, որ անմիջապէս գործես, _ ըսաւ, _ որովհետեւ կրնան գիս մէկ ժամէն միւսը ղրկել այս տեղէն:

_ Հիմա կ՚երթամ պէտք եղած դիմումը կ՚ընեմ:

Եւ իրաւցնէ գնաց ոստիկանապետին քով, որուն հետ մտերմաբար կը տեսնուէր:

_ Ձեզի խնդիրք մը ունիմ, _ ըսաւ:

_ Ի՞նչ է, տեսնենք:

_ Բանտին մէջ Աստիկ Մարկոսեան անուն մարդ մը կը գտնուի, որ Պոլիսէն բերուած է եւ Տէր Զօր կը ղրկուի:

_ Գիտեմ, իր թուղթերը հոս են, _ պատասխանեց ոստիկանապետը:

_ Այդ մարդը մօտէն կը ճանչնամ, _ շարունակեց Արշաւիր, _ մարդ մըն է, որ շատ ծառայութիւններ մատուցած է կառավարութեան:

_ Այդ ալ գիտեմ, նախկին լրտես մըն է:

_ Կարելի չէ՞, որ զինքը հոս վար դընենք, փոխանակ Տէր Զօր ղրկելու:

_ Այդ անկարելի է, _ գոչեց ոստիկանապետը:

_ Ինչո՞ւ համար:

_ Որովհետեւ իրեն դէմ ծանր ամբաստանութիւններ կան, եւ ուղղակի Պոլսէն հրաման եկած է զինքը ղրկելու «որոշեալ աքսորավայրը»:

Որոշեալ աքսորավայրը, ինչպէս յայտնի է, Տէր Զօրն էր:

_ Բայց ես մօտէն գիտեմ այդ մարդուն ծառայութիւնները, _ պնդեց Արշաւիր:

_ Այդ ծառայութիւնները նշանակութիւն չունին: Եկած հրամանը բացորոշ է, եւ չենք կրնար չգործադրել:

Արշաւիր հասկցաւ, որ անօգուտ էր աւելի պնդել եւ վերադարձաւ Աստիկին քով:

_ Դժբախտաբար կարելի չեղաւ բան մը ընել, _ ըսաւ իր բարեկամին, _ կ՚երեւայ, որ մասնաւոր հրաման մը կայ քու մասիդ:

_ Գիտեմ, որ այդպիսի հրաման մը կայ, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, եթէ ուզեն, կրնան զիս պահել եւ Պոլիս գրել, որ ղրկած են Տէր Զօր:

_ Ատիկա անկարելի է, եթէ յետոյ երեւան ելլէ, ծանր պատիժ կայ:

_ Գոնէ կարենայի քիչ մը ժամանակ մնալ, թերեւս մէկ օրէն միւսը քաղաքականութիւնը կը փոխուի:

_ Առայժմ այդպիսի յոյս մը չի կայ, _ պատասխանեց Արշաւիր:

Աստիկ հետեւեալ օրը ճամբայ հանուեցաւ եւ շղթակապով բերուեցաւ Օսմանիէ:

Այնտեղի բանտին մէջ պատահեցաւ այն ոստիկանին, որ զինքը Հասան Պէյլիէն հոս բերած էր:

Անմիջապէս իրար ճանչցան:

_ Բանտին մէջ ի՞նչ գործ ունիս _ հարցուց Աստիկ:

_ Իմ բարեսրտութեանս զոհ գացի, _ պատասխանեց ոստիկանը:

_ Ինչպէ՞ս...

_ Մէկ քանի Հայեր, որոնք փոխադրելու համար ինծի յանձնուած էին, փախցուցի, խնդիրը երեւան ելաւ, ու զիս բանտարկեցին. քիչ օրէն պատերազմական ատեանին առջեւ պիտի դատուիմ:

_ Ցաւալի բան:

_ Զմռնամ ըսելու, որ քու խնդիրդ ալ իմացուած է, եւ այն ալ դատ ամբաստանութիւն մըն է ինծի դէմ: Շատ հաւանական է, որ հիմա քեզ հոս վար դընեն իբրեւ վկայ:

_ Ասիկա բարեբախտութիւն մը կ՚ըլլայ:

_ Եթէ երբեք քեզ վկայութեան կանչեն, ի՞նչ պիտի ըսես:

_ Չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ պէտք է ըսել քեզի օգտակար ըլլալու համար:

_ Ես ըսի, որ զիս զինուորյուցած ես եւ իմ զինուորութենէս օգուտ քաղելով փախած ես առանց իմ գիտակցութեանս: Դուն ալ նոյն բանը պէտք է ըսես:

_ Բայց այն ատեն ես իմ յանցանքս ծանրացուցած կ՚ըլլամ:

_ Ի՞նչ վնաս ունի, դուն արդէն Տէր Զօր կ՚աքսորուիս կոր, անկէ աւելի ծանր պատիժ մը պիտի չի տան ա՛...

Աստիկ արդարացի գտաւ ոստիկանին դիտողութիւնը եւ խոստացաւ անոր ուզածին նման վկայութիւն մը տալ:

Կաշառակեր ոստիկանին ենթադրութիւնը ճիշդ էր:

Աստիկ Օսմանիէի բանտը մնաց բաւական ատեն, մինչեւ որ պատերազմական ատեանէն զինքը վկայութեան կանչեցին:

Յետոյ կրկին իր ճամբորդութիւնը շարունակեց կառքով եւ ոստիկանի մը հըսկողութեամբ՝ մինչեւ Իսլահիէ:

Այս տաժանելի ուղեւորութիւնը շատ տկարացուցած էր զինքը:

Երբ Իսլահիէ հասաւ, գրեթէ քալելու կարողութիւն չունէր: Երկու օր ետքն սոսկալի տենդ մը ունեցաւ, եւ բժիշկը յայտարարեց, թէ թիֆիւսէ վարակուած է, եւ զինքը փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր թիֆիւսէ վարակուածներուն թիւը այնչա՛փ շատ էր, որ մէկ անկողնի մէջ երկու հիւանդ պառկեցուցած էին:

Աստիկին ալ մահամերձ հիւանդի մը քով տեղաւորեցին:

Ամբողջ տասնըհինգ օր ինքզինք կորսնցուց եւ ամբողջ օրեր զառանցելով անցուց:

Բժիշկը հազիւ երկու օր անգամ մը հարեւանցի այցելութիւն մը կ՚ընէր եւ ատեն _ ատեն հրահանգներ կու տար, որոնք երբեք չէին գործադրուեր:

Հակառակ ասոնց՝ Աստիկ ապրեցաւ եւ սկսաւ ապաքինիլ:

Բժիշկը օր մը մօտեցաւ իր անկողնին եւ անունը հարցուց:

_ Աստիկ Մարկոսեան, _ ըսաւ հիւանդը:

_ Դուն Հա՞յ ես:

_ Այո՛:

_ Ո՞ր տեղացի:

_ Պոլսեցի:

Բժիշկը, որ մինչեւ այն ատեն Թուրքերէն կը խօսէր, յանկարծ Հայերէնի դարձուց:

(Շար. 336)

(Շար. Ա. էջէն)

Մոսկուա փաստէ անոր յանցագործութիւնը:

ԱԹԷՆՔ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱ ողջունած են ՄԱԿ-ի ներկայացուցած ծրագիրը Կիպրոսի համար, ինչ որ բաւական քաջալերական է Քոֆի Անանի համար: Ծրագիրը հիմնուելով հանդերձ «երկու անջատ Պետութիւններու հաւասարութեան եւ անկախութեան վրայ», կ'երաշխաւորէ «միակ ներկայացուցչութիւն մը, միակ ինքնիշխանութիւն մը եւ միակ քաղաքացիութիւն մը»: ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւնն ալ քաջալերած են Կիպրոսի երկու համայնքները, որ բանակցին այդ հիման վրայ:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ, Իսրայէլի Արտաքին ներկայ նախարարը, որ գլխաւոր մրցակիցն է Շարոնի, ապագայ վարչապետի աթոռին համար, յայտարարած է թէ եթէ այդ պաշտօնին գլուխն անցնի Արաֆաթը պիտի վտարէ:

«ՔՒՐՏԻՍՏԱՆԻ քրիստոնեաներու դիւրաբեկ վերածնունդը» խորագրին տակ, Ֆիկառօ յօդուած մը հրատարակած է Նոյեմբեր 13-ի իր թիւին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ Իրաքի Քիւրտիստանի քրիստոնեայ համայնքներուն: 60 հազար քրրիստոնեաները, կը գրէ, բաժնուած են քաղկեդոնականներու՝ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կապուած, Ասորիներու եւ փոքրիկ հայ գաղութի միջեւ:

Afin d'honorer la mémoire de

Patrick TATEOSSIAN

décédé subitement à Erevan, le Samedi 9 novembre, une messe sera célébrée le Samedi 16 novembre à 11 heures en la Cathédrale Saint Jean - Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.

ՊԱՏՐԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Երեւան, Նոյեմբեր 9-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 11-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՈՍԹԸՆ. — Տիկին Նաւիա Աբրահամեան 500 տոլար:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En partenariat avec la MEDIATHEQUE d'ALFORTVILLE

SOIREE—DEBAT

Vendredi 15 novembre à 20h45

«La parole en exil»

dans le cadre du **«Mois du film documentaire Afriques Noires»**

Projection du film documentaire «SOULEYMANE CISSE, cinéaste africain»

film de **Rithy Panh**

Débat animé par **Dzovinar Kévonian** chargée de recherches au CNRS

en présence de **Rithy Panh** et de la monteuse du film **Andrée Daventure**

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10-ին, եկեղեցւոյս օծման եւ անուանակոչութեան 70-րդ տարեդարձին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ վերջաւորութեան հոգեհանգիստ ողբացեալ հիմնադիրներուն, ծառայողներուն, կըտակարարներուն եւ բարերարներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre

à partir de 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**

Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

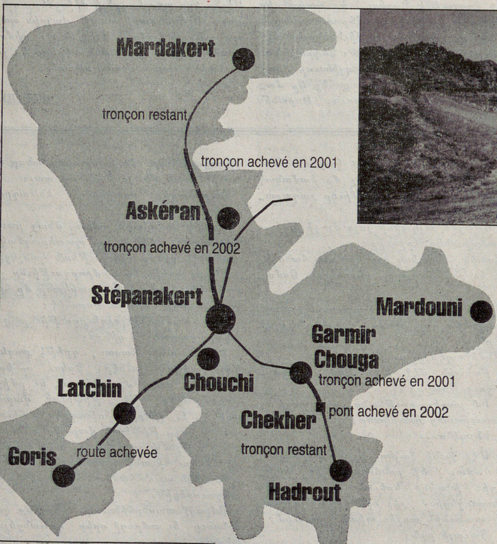
PHONÉTHON 2002

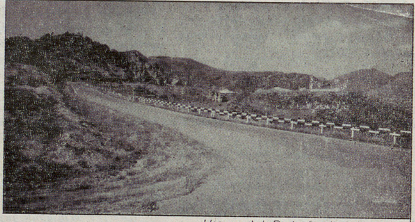
du jeudi 14 au dimanche 17 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Sous le parrainage d'Atom Egoyan

Une vue de la Route dorsale du Karabagh

Une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

Troisième tranche des travaux

Un total de 169 km dont 40 km achevés

1 m = 150 €

Enfants du Karabagh

Pour adresser vos dons :

N° vert 0800 805 805

(Appel gratuit)

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 E-MAIL : info@fondsarmenien.net

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.557 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.557

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ «ԱՅՈ՛»Ն ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ

ԲԱՅՑ, ԱՄՆ ՊԱՏՐՈՒԱԿ ՄԸ Կ'ԱԿՆԿԱԼԷՆ

Պայմանաժամէն 48 ժամ առաջ, այսինքն Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13-ին, Պաղտատ «այո՛» ըսաւ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւին, ընդունելով հոն արձանագրուած բոլոր պայմանները: Պայմաններ, զորս նախորդ օրը, Իրաքի 250 երեսփոխանները մերժած էին միաձայնութեամբ:

ՄԱԿ-ի մօտ Իրաքի դեսպանն է, որ ընդունման լուրը հաղորդեց, ճշդելով որ Քոֆի Անանի գրասենեակը յանձնած է իր կառավարութեան հաւանութեան նամակը: «Այդ նամակը, ըսած է Մոհամէտ ալ - Տուրի, կ'ըսէ որ Իրաք առանց վերապահութեան կ'ընդունի քննիչներու վերադարձը այնպէս, ինչպէս բանաձեւը կը նախատեսէ»:

Ուրեմն, Հանս Պլիքս, ՄԱԿ-ի հակակշռի, քննութեան եւ ստուգումի յանձնախումբին տնօրէնը, առաջին խումբով մը, Պաղտատ կը ժամանէ Նոյեմբեր 18-ին, քննիչներու ժամանման եւ աշխատանքին պատրաստութիւնները տեսնելու համար: Իրաքի դեսպանը, նախ ֆրանսերէն ճշդած էր որ ոչ մէկ պայման, ոչ մէկ վերապահութիւն կայ Իրաքի կողմէ, ապա, շարունակած էր անգլերէն. – «Իրաք նկատի պիտի առնէ բանաձեւը, հակառակ անոր որ բովանդակութիւնը գէշ է: Իրաքի կառավարութիւնը այդպէս որոշեց, որովհետեւ, ինչ կը վերաբերի իրեն, միշտ խաղաղութեան ուղին ընտրած է: Միշտ խաղաղ միջոցները կ'ընտրենք մեր երկիրը պաշտպանելու համար, պատերազմի սպառնալիքներու դէմ: Անհամբեր ենք տեսնելու քննիչները, որքան շուտ որ կարելի է, կատարել իրենց պարտականութիւնը ըստ միջազգային իրաւունքին»:

Համաձայն բանաձեւին, Իրաք 30 օրուան պայմանաժամ մը ունի ՄԱԿ-ի քննիչներուն յանձնելու համար զինամթերքի իր ծրագիրներու մանրամասն ցանկը: Ս. Հիւսէյնի կը մնայ ենթարկուիլ բոլոր պայմաններու, այլապէս կ'ենթարկուի «ծանրակշիռ հետեւանքներու», այսինքն ամերիկեան զինուորական գործողութիւններու: ՄԱԿ-ի բանաձեւը վերջին կարելիութիւն մը կը շնորհէր Իրաքի, ինչ որ Ուաշինկթընի համար շատ մեծ զիջում մըն էր, բայց, այլ որեւէ հանդուրժողութիւն պիտի չըլլար: Պուշ ճշդած է. – «Եթէ Հիւսէյն որոշէ զինաթափ չըլլալ, մենք զինաթափ կ'ընենք: Պէտք է յստակ ըլլայ Սատտամ Հիւսէյնի եւ ամէն մարդու համար: Բանաձեւը մեզի արգելք չէ որ ընենք ինչ որ պէտք է ըլլայ»: Յստակ է որ Պուշ ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի թերութիւն մը գտնէ, քանի, ամէն գնով, պատերազմի կողմնակից է եւ նոյնիսկ ամերիկեան մամուլը չի վարանիր գրելու թէ հարցը միայն քարիւղի հարց չէ, այլ նաեւ արդիական զէնքեր փորձելու: Արդէն իսկ, այս ուղղութեամբ, մտքերը կը պատրաստուին, քանի ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտ, կասկածամտութեամբ կը մօտենայ հարցին, երբ կ'ըսէ. – «Շատ դժուար պիտի ըլլայ քննիչներուն համար բան մը գտնել, իրաքեան վարչակարգը իր ապօրինի զէնքերը ցրուած է, զանոնք թաղելով խորերը»: Ինք աւելի կը վստահի ամերիկեան ուժերուն «որոնք, կատարելապէս ի վիճակի են փոխելու այդ վարչակարգը, գտնելու զէնքերը եւ զանոնք փճացնելու»: Շատ պարզ է որ, ԱՄՆ, անհամբեր, պատրուակին կը սպասէ:

Քարիւղի գինը Նոյեմբեր 13-ին ըզգալի նուազում մը արձանագրեց Նիւ - Եորքի շուկային վրայ, Իրաքի հաւանութեան հետեւանքով:

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

ԺԻՍՔԱՐ ԿՐԿԻՆ ՈՒ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Թայյիփ Էրտողան Հռոմ հասաւ Նոյեմբեր 13-ին, որպէս առաջին հանգրուանը արտասահմանեան իր շրջապտոյտին, եւրոպական կարգ մը մայրաքաղաքներու մէջ: Ամէն ջանք կը թափէ շահաւիրելու համար Եւրոպացիները, նոյնիսկ Ռամատանի ծոմը խզած է, Ս. Պէրլուսքոնիի հետ ճաշի ընթացքին, Չորեքշաբթի ցերեկ: Կ'ուզէ Իտալիոյ զօրակցութիւնը ապահովել, բանակցութիւններու թուական մը ձեռք ձգելու համար: Պէրլուսքոնի ապահովութիւն տուած է որ Իտալիա «յատկապէս բարեկամն է Թուրքիոյ» եւ թէ Հռոմ ջանք պիտի չխնայէ որպէսզի Անգարա յուսախաբ չըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ, այդքան ալ դիւրին պիտի չըլլայ Թուրքիան յուսախաբ չընել, Իտալացիք, Սպանացիք իսկ շատ տարակարծիք են: Արտաքին հարցերու յանձնախումբին գերման նախագահը՝ Էլմար Պրոք յայտարարած է. – «Թուրքիան իր տեղը չունի Եւրոպական Միութեան մէջ»: Մնաց որ Ժիսքար տ'Էսթէն ալ աւելի կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, հարցազրոյցի մը մէջ, «Մոնթանեը» եւ «Լը Փուէն» շաբաթաթերթերուն հետ, կը շեշտէ. – «Նախ ծրագրուած ընդլայնումը յաջողցնենք, նախքան մենք մեզի հարց տալու թէ պէտք է՞ տարածուինք Եւրոպայի սահմաններէն անդին»: Ժիսքար տ'Էսթէն կը պարզէ իր ծրագիրը այն «Եւրոպային համար, զոր կ'ուզէ կառուցանել»: Կը շեշտէ որ Յանձնախումբը (Եւրոպական Միութեան գործադիր մարմինը) չէ առաջարկած բանակցութիւն բանալ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Բաղդատութիւն չկայ իրեն համար Միացեալ – Նահանգներուն հետ, «Եւրոպան, կ'ըսէ, բոլորովին տարբեր է: Ամէն մէկ ժողովուրդի ազգային արմատականացումը հին է: Ի տարբերութիւն Ամերիկացիներուն, մեր ձեռքէն չառին մեր քաղաքական ինքնութիւնը»: «Լը Փուէն»ի խմբագրականն ալ, զոր ստորագրած է Գլօտ Իմպէր, կ'անդրադառնայ հարցազրոյցին: Հոն, Գ. Իմպէր կ'ըսէ թէ Ժիսքար շատ լաւ նկատած էր որ «Թուրքիոյ անդամակցութեան վարկածը կը նախատէ ապագան: Թուրքիոյ մուտքը մահազանգն է Եւրոպայի որոշ գաղափարի մը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԼԷԻ Ս. Պետրոս-Ս. Պօղոս եկեղեցին պարպուեցաւ Հինգշաբթի առտու, Նոյ. 14, ժամը 5-ին, ապահովութեան ուժերու կողմէ: Ինչպէս ծանօթ է, մօտ 100 Քիւրտեր համախմբուած էին եկեղեցիին մէջ հինգ օրէ ի վեր եւ կը մերժէին հեռանալ եւ փոխադրուիլ այլ ապաստաններու մէջ: Իրենց նպատակը եղած էր Սանկաթի գաղթակայանը (որ փակուեցաւ), ապա՝ Անգլիա: Բաւական մեծ գումարներ ալ վճարած էին անոնց որոնք, ապօրինի կերպով գաղթականներ կը փոխադրեն: Հինգշաբթի առտու որեւէ միջադէպ չէր պատահած: Նախապէս, կ'ըսէին՝ Սանկաթ կամ մեռնիլ:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԻ տեսերիզին վաւերականութիւնը կարելի չէր եղած հաստատել Նոյեմբեր 13-ին, հակառակ մասնագէտներու բոլոր ջանքերուն եւ կարծիքները կը տարբերին: Աւելի հաւանական կը նկատուի սակայն, որ խարդախուած բան մը չըլլայ եւ հոն արձանագրուած սպառնալիքները շատ լուրջի կ'առնուին: Ֆրանսայի իշխանութիւնները կը խորհին որ ահաբեկչական վտանգ կայ Ֆրանսայի համար: Ծանօթ է որ Պէն Լատէն կը սպառնար Ամերիկայի զինակիցներուն եւ կոչ կ'ընէր անոնց որ վերջ տան այդ զինակցութեան, քանի՝ «ինչ որ կ'ընէ Պուշ, դարուս փարաւոնը (հաւանօրէն բռնակալի տիպար Գուրանին մէջ) սպաննելով մեր զաւակները Իրաքի մէջ, Իսրայէլի ռմբակոծութիւններով տուներու վրայ, ուր կան ծերունիներ, կիներ, երախաներ Պաղեստինի մէջ, կը բաւէն որպէսզի ձեր ղեկավարներուն իմաստունները հեռանան այդ ոճրագործ կանկէն»:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը զանգուածային մուտք մը գործած է Նապլուս եւ յայտարարած որ հոն պիտի մնայ առանց ժամանակի սահմանափակումի, ի պատասխան քիպուցին ոճրափորձին: Միւս կողմէ, մամուլին համաձայն Շարոնի դիրքը աւելի լաւ է քան Նեթանիահուի եւ բոլոր թերթերն ալ առաջինին յաղթանակը կը նախատեսեն:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ նախագահը պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա եւ Նոյեմբեր 14-ին ալ ելոյթ ունեցաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ, ինչ որ յաճախակի երեւոյթ մը չէ:

ԶԻՓԱՔՈՒԻՐԱՅԻ (Գոլոմպիա) արքեպիսկոպոսը՝ գերպ. Եորկէ Էնրիքէ Խիմէնէզ Գարվախալ, որ նաեւ լատին-ամերիկեան եպիսկոպոսական Խորհուրդի նախագահն է, առեւանգուած է Նոյեմբեր 11-ին, իրեն ընկերացող քահանային հետ, մեծ յուզում պատճառելով երկրին մէջ, որ գրեթէ ամբողջութեամբ կաթողիկէ է: Պապն ալ հակազդած է Նոյեմբեր 12-ին, մինչ Վատիկանի Լատին Ամերիկայի յանձնախումբը «ատելի արարք» որակած է առեւանգումը: Կը թուի որ Եկեղեցին թիրախ է զինեալ խմբակներու: Ութ ամիս առաջ Գալիի արքեպիսկոպոսը սպաննուած էր, անկէ ի վեր աւելի քան տասնեակ մը կրօնաւորներ բռնութեան զոհ գացած են: Վերջին չորս տասնամեակներուն 200 հազարի հասած է մեռեալներու թիւը: Բանակին պետը՝ զօր. Օսփինա «մարդկութեան դէմ ոճիր» որակած է առեւանգումը, որու համար կ'ամբաստանէ Գոլոմպիոյ Յեղափոխական Զինեալ Ուժերը: Երկրին ամենակարեւոր կեռիլան է, 17 հազար մարտիկներէ բաղկացած:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանը մերժած է քրտական կուսակցութեան նախկին երեսփոխաններուն դատին Թուրքիոյ ըրած առարկութիւնը: Անգարա պէտք է 13 քիւրտ նախկին երեսփոխանի 50-ական հազար Եւրօ վճարէ որպէս հատուցում: Ատեանը անցեալ Յունիսին Թուրքիան դատապարտած էր ազատ ընտրութեան իրաւունքը բռնաբարելու յանցանքով: Թուրքիոյ առարկութեան մերժումին զուգահեռ, որոշուած է նաեւ որ դատին ծախքն ալ որ մօտ 20 հազար Եւրօ է, վճարուի Անգարայի կողմէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, վեց Եգիպտացիներ ձերբակալուած են Իսրայէլի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դաշնակցութեան Խորհուրդը, այսինքն Խորհրդարանին Բարձրագոյն Ժողովը վաւերացուց մետիաներու ազատութիւնը սահմանափակող օրինագիծը, զոր Դուման արդէն քուէարկած էր, լայն մեծամասնութեամբ:

ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 12-ին Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուած է պատրիարքարանին մէջ, մասնակցութեամբ համայնքէն 74 ներկայացուցիչի: Օրակարգի վրայ եղած է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նիւթը որ աննախընթաց կերպով այժմէականացած է, կրօնամոլ կուսակցութեան վերջին ընտրութեան տարած յաղթանակէն ետք:

18 ներկաներու ելոյթներէն ու անոնց քննարկումներէն ետք, հրապարակուած է եզրակացութիւն մը որ տեղ գտած է պատրիարքարանի կայքէջին վրայ:

Հոն կ'ըսուի որ Թուրքիա Եւրոպայի չափանիշները իւրացնելու փաստեր տըւած է իրաւական, տնտեսական եւ մշակութային մարզերուն մէջ, ինչ որ կը վկայէ անոր վճռակամութեան ու կամքին: Ուստի, շատ կարեւոր է որ Դեկտեմբեր 12-ի վեհաժողովին իսկական անդամակցութեան շփումներուն սկիզբի թուական մը տրուի Թուրքիոյ:

Հայ հաւաքականութիւնը որ դարերէ ի վեր Թուրք ժողովուրդին հետ բաժնած է արեւմտականացումի եւ ժամանակակից քաղաքակրթութիւնը նուաճելու ջանքերը, այսօր ալ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հարցին մէջ ամբողջական միասնութեան մէջ է նոյն ժողովուրդին հետ:

Որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, հայ համայնքը Եւրոպայի պատշաճելու ջանքերէն գոհ է եւ կը հաւատայ որ հայկական եկեղեցիին ու համայնքին առընչուած տակաւին թերի որոշ կարգադրութիւններ երկրին ղեկավարութեան կողմէ սրբագրուին:

Յանուն մօտ վեց դարու անցեալի տէր պատրիարքարանին եւ Թուրքիոյ ոչ մահմետական մեծագոյն համայնքին՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ տասնեակ հազարաւոր հաւատացեալներուն, ժողովը վճռակամ է երկրին ամբողջ բնակչութեան հետ շարժելու, այն մօտեցումով որ անդամակցութեան թուական մը Թուրքիոյ ապագային ու բարեփոխումներուն տեսակէտէն կարեւոր իմաստ պիտի ունենայ:

Այս առումով, ժողովը քաղաքացիական պարտականութիւն կը նկատէ նըշւած վճռակամութեան Մեսրոպ պատրիարքին կողմէ փոխանցումը Եւրոպական Միութեան, անդամ երկիրներու ղեկավարներուն, խորհրդարանականներուն, նախարարներուն, վարչապետներուն:

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Արժանթինահայ համայնքը, զոր կարելի է նկատել Արեւմտեան Սփիւռքի երրորդը իր թուաքանակով (Միացեալ — Նահանգներէն ու Ֆրանսայէն ետք), համեմատաբար անծանօթ է իր սահմաններէն դուրս: Այս վիճակը բնորոշ է Լատին Ամերիկայի միւս համայնքներուն եւս: Հարաւային կողմն աշխարհի, մեծաթիւ (Արժանթին, Պրազիլ, Ուրուկուայ), փոքրաթիւ (Վենեզուէլա, Չիլի) եւ կազմալոյծ (Մեքսիքա, Գուպա) համայնքներուն անցեալն ու ներկան անգիտութեան մատնուած են թէ՛ հետազօտողներուն եւ թէ հանրութեան կողմէ:

Այս յօդուածին մէջ, աշխատած ենք Միացեալ — Նահանգներէն հարաւ ապրող հայութեան մասին արդիական թիւեր ու փաստեր մէկտեղել, հիմնուելով մեր անձնական ծանօթութեան եւ կատարած յաւելեալ հետազօտութեան վրայ: Կը յուսանք, որ այս տուեալները օգտակար պիտի ըլլան ընթերցողին՝ աւելի վաւերական պատկեր մը կազմելու համար:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Լատին — Ամերիկայի ամենամեծ՝ արժանթինահայ համայնքը, մեր գնահատումով այսօր շուրջ 70.000 հոգի կը հաշուէ, թէեւ այս թուաքանակը բոլորովին պայմանական է եւ կրնայ նոյնիսկ չափազանցուած ըլլալ: Հայութեան մօտ 90 առ հարիւրը խմբուած է Պուէնոս — Այրէս եւ շրջակայքը, իսկ մնացեալը՝ Գորտոպա (5.000) Մար տէլ Փլաթա, Ռոսարիօ, եւ այլն:

Պուէնոս — Այրէսի հայաշատ շրջաններն են Փալերմօ եւ Ֆլորէս — Վիժա Սոլտաթի — Նուէվա Փոմփէժա եռանկիւնի թաղամասերը, ինչպէս եւ Վալենթին Ալսինա — Լանուս — Աւեժանետա հարաւային եւ Վիսենթէ Լոփէս — Օլիվոս հիւսիսային գիծի արուարձանները: Փուէյռետոն թաղամասը Գորտոպայի հայահոծ շրջանն է:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Պուէնոս — Այրէսի եկեղեցական եւ, մասամբ, համայնքային գործերը կը վարէ: Գորտոպայի Գաղութային Միութիւնը Պուէնոս — Այրէսէն անկախաբար կը վարէ համայնքը: Արժանթինը առանձին թեմ է, որուն ենթակայ է նաեւ Չիլին: Թեմի առաջնորդը՝ 1990-էն ի վեր, Գիսակ Արք. Մուրատեանն է: Գոյութիւն ունին ութ Առաքելական եկեղեցի եւ մատուռներ՝ Փալերմօ (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ), Ֆլորէս (Վարագայ Ս. Խաչ), Վիժա Սոլտաթի (Ս. Մեսրոպ) եւ Լինիէրս (Ս. Պետրոս — Պօղոս) թաղամասերուն, Վալենթին Ալսինա (Ս. Յակոբ), Վիսենթէ Լոփէս (Ս. Գէորգ) եւ Սան Խուստօ (Ս. Երրորդութիւն) արուարձաններուն, ինչպէս եւ Գորտոպայի մէջ (Ս. Գէորգ Հարաւային — Ամերիկայի հնագոյնը):

Պուէնոս — Այրէսի մէջ երկու աւետարանական (Ֆլորէս) եւ մէկ կաթողիկէ (Փալերմօ) եկեղեցի կայ: Չորս ժողովարաններ կան արուարձանները, իսկ մէկ հատ՝ Գորտոպա:

Մար Տէլ Փլաթայի Հայրենակցական Միութիւնը համայնքի վարչութեան դերը կը կատարէ:

Պուէնոս — Այրէսի եւ արուարձաններուն մէջ եօթը հայկական ամէնօրեայ վարժարաններ կան (առաջին վեցը՝ երկրորդական բաժինով). — Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւն (երկուքն ալ դէմ — դիմաց՝ Փալերմօ թաղամասը), Մխիթարեան վարժարան (Պելկրանօ), Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութիւն (Վալենթին Ալսինա), Վիսենթէ Լոփէսի ազգային եւ Դերձակեան վարժարան, Արծրունի ազգային վարժարան (Ֆլորէս) եւ Պահչէճեան ազգային վարժարան (Վիժա Սոլտաթի): Գորտոպայի մէջ Սահակ — Մեսրոպ ազգային վարժարանը (նախակրթարան) եւ Մանուէլ Պելկրանօ վարժարանը (երկրորդական) կան: Աշակերտներու ընդհանուր թիւը 2.000-ի շուրջ է (Հայեր եւ ոչ — Հայեր):

Այս կրթական օճախները, որոնք կը գործադրեն պետական եւ հայկական ծրագիրներ, կը սերին 1920 — 1930-ական թուականներու ամէնօրեայ զուտ հայկական դպրոցներէն եւ իրենց ներկայ ձեւը առած են 1956-էն սկսեալ, երբ հիմնուած է Մխիթարեան վարժարանը:

1968-ին հիմնուած է Պուէնոս — Այրէսի քաղաքապետարանին պատկանող Արմենիօ — Արխենթինա դպրոցը, նուիրատուութեամբ՝ Պօղոս եւ Սիրանոյշ Արզումանեան եղբայրներուն: Իսկ Պուէնոս — Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը (Նախագահ՝ Սիրանոյշ Արզումանեան — Մեծատուրեան, փոխնախագահ՝ Արմէն Մեծատուրեան) 1993-ին վերանուանած ու վերանորոգած է անոր քոյր դպրոցը՝ Երեւանի Արգենտինայի Հանրապետութիւն վարժարանը:

Հայագիտական Ուսմանց Հիմնարկի ջանքերով, 1992-ին հիմնուեցաւ հայագիտական միակ մնայուն դասընթացքը՝ Պուէնոս — Այրէսի Տէլ Սալվատոր համալսարանի Արեւելագիտական դպրոցին մէջ:

Պուէնոս — Այրէսի համայնքին առանցքը Փալերմօ թաղամասի Արմենիա փողոցն է, ուր 200 մեթրի վրայ հաստատուած են Ազգային Առաջնորդարանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը եւ «Հայ Կեդրոն» սրահը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւնները, Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութիւնը (Հ. Յ. Դ.), Հ. Բ. Ը. Մ.-ը, Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը (Ռ.Ա.Կ.), Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եւ «Թաւրոն» Մշակոյթի Կեդրոնը: Նոյն թաղամասին մէջ են նաեւ արժանթինահայ Մշակոյթի Միութիւնը (յառաջդիմական), Շարժում Մշակոյթի Միութիւնը (Ս. Դ. Հ. Կ.), Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւնը, Նարեկայ Ս. Տիրամօր եկեղեցին եւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը:

Գորտոպայի Փուէյռետոն թաղամասի 400 մեթրի վրայ են բոլոր հաստատութիւնները. — Ս. Գէորգ եկեղեցի, Սահակ — Մեսրոպ վարժարան, Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Անդրանիկ» ակումբ, Հ.Բ.Ը.Մ. եւ Հայ Եղբայրութեան Միացեալ Ժողովարան:

Համայնքի այլ կազմակերպութիւններ են. — Հ.Մ.Ը.Մ., Հ.Օ.Մ., Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Երիտասարդաց Լիկա, Արժանթինահայ Առեւտրական Գրասենեակ, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ, Արժանթինահայ Գրողներու Միութիւն, Արժանթինի Հայկական Համաժողով, Հայագիտական Ուսմանց Հիմնարկ: Յատկապէս յիշատակելի է Տեփորթիվօ Արմենիօ ֆութպոլի ակումբը, որ 1970-էն կը մասնակցի Արժանթինի բարձրագոյն ախոյենութեան: Սկաուտական երեք խումբեր կան Պուէնոս — Այրէսի եւ երկու հատ՝ Գորտոպայի մէջ:

Ներկայիս կը հրատարակուին «Արմենիա» (Հ. Յ. Դ.) եւ «Սարտարապատ» (Ռ. Ա. Կ.) շաբաթաթերթերը, ինչպէս եւ «Նոր Սեւան» (յառաջդիմական), «Generasio 3» (Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Երիտասարդական Լիկա), «Նոր Հաճըն», «Արարատ» (Ազգային Առաջնորդարան) եւ «Dibet» (անձնական) պարբերաթերթերը Պուէնոս — Այրէսի մէջ, եւ «Հայ» պարբերաթերթը (անձնական) Գորտոպայի մէջ: Պուէնոս — Այրէսի մէջ հինգ, Գորտոպայի մէջ երեք, եւ Մար տէլ Փլաթայի մէջ մէկ ռատիօժամ գոյութիւն ունին:

Մշակութային գետնի վրայ, Պուէնոս-Այրէսի մէջ կան երեք պարախումբեր («Գայեանէ», «Նայիրի» եւ «Մասիս»), եօթը երգչախումբեր («Կոմիտաս», «Արաքս», «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ», «Շնորհալի», «Արեւագալ», «Ալագեազ» եւ «Մաշտոց») եւ մէկ թատերախումբ («Ժորժ Սարգիսեան»), իսկ Գորտոպայի մէջ՝ պարախումբ մը («Սասուն»):

Արմենիա անունով փողոցներ կան Պուէնոս — Այրէսի, Գորտոպայի, Գոբրիէնթէսի, Պերկոյի եւ Պուէնոս — Այրէսի արուարձաններ Վալենթին Ալսինայի, Վիլլա Սարմիէնթոյի եւ Մունրոյի մէջ: Գորտոպայի մէջ կայ Զօրավար Անդրանիկի փողոցը: Պուէնոս — Այրէս ունի Արմենիա եւ Արարատ Լեռ հրապարակները, իսկ Գորտոպա եւ Վիժա Գարլոս Փազ՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն հրապարակները: Ալթա Կրասիա ունի Հայաստանի Հանրապետութիւն կամուրջը:

Պուէնոս — Այրէսի արուարձաններէն Սան Խուստոյի մէջ Ազգային Գերեզմանատունը կայ, որու հողամասին վրայ կառուցուած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, իսկ Գորտոպայի մէջ քաղաքապետական գերեզմանատունը հայկական առանձին բաժանմունք մը ունի:

Արժանթին եւ Հայաստան դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992-ին: 1993-ին, հայկական դեսպանատունը բացուեցաւ Պուէնոս — Այրէսի մէջ: Այժմու դեսպանն է Արա Այվազեանը:

ՊՐԱԶԻԼ

Պրազիլի Հայերու թիւը այսօր 25.000 եւ 30.000-ի միջեւ կը տարուբերի: Թիւը, ի հարկէ, նոյնպէս պայմանական է: Հիմնական զանգուածը կը գտնուի Սան — Փաւլոյի մէջ: Մոտակայ Օզասկօ քաղաքին մէջ փոքր համայնք մը կայ, իսկ ցրուած վիճակով Հայեր կ'ապրին Ռիօ — տէ — Ժանէյրօ, Փորթօ Ալեկրէ, Ռեսիֆէ, եւ այլն:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պրազիլի թեմի գործերը Թեմական Խորհուրդը կը վարէ: Թեմի առաջնորդը՝ 1981-էն, Տաթեւ Արք. Ղարիպեանն է: Սան — Փաւլոյի (Ս. Գէորգ) եւ Օզասկոյի մէջ (Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ) գոյութիւն ունին մէկական առաքելական եկեղեցիներ, իսկ Սան — Փաւլոյի մէջ՝ կաթողիկէ եւ աւետարանական մէկական եկեղեցի:

Սան — Փաւլոյի մէջ գոյութիւն ունին երկու ամէնօրեայ նախակրթարաններ. — Ազգային Դուրեան վարժարանը եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Փառէն եւ Ռեժինա Պաղարեանը, ընդամէնը 230 աշակերտներով:

1962-ին Սան — Փաւլոյի համալսարանի արեւելագիտական բաժանմունքին մէջ հիմնուած է հայկական ամպիոն մը փրոֆէսէօր Եսայի Գուրղեանի ջանքերով:

Համայնքի կազմակերպութիւններէն են. — Հայկական Ակումբը (Հ.Յ.Դ.), Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Մ., Մարաշի եւ Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնները, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը: Լոյս կը տեսնէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի «Սփիւռ» երկամսեան:

Սան — Փաւլոյի մէջ գոյութիւն ունին Արմենիա անունով հրապարակ, կամուրջ եւ գետնուղիի (մեթրօ) կայարան:

Պրազիլ եւ Հայաստան դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992-ին: Հայաստանի հիւպատոսարանը սկսաւ գործելու 1999-ին, Սան — Փաւլոյի մէջ: Հիւպատոսը Աշոտ Եղիազարեանն է:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅ

Ուրուկուայի Հայերը (15.000) գրեթէ ամբողջութեամբ կ'ապրին մայրաքաղաք Մոնթէվիտէոյի մէջ: Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ուրուկուայի Հայոց թեմի գործերը կը վարէ Կեդրոնական Վարչական Խորհուրդը: Մոնթէվիտէոյի մէջ գոյութիւն ունին մէկ առաքելական (Ս. Ներսէս Շնորհալի), մէկ կաթողիկէ եւ երկու աւետարանական եկեղեցիներ:

Համայնքը ունի երկու ամէնօրեայ դպրոցներ. — Ներսէսեան ազգային վարժարան (նախակրթարան) եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան — Նուպարեան (երկրորդական): Աշակերտութեան թիւը մօտ 300 է:

Գլխաւոր կազմակերպութիւններն են. — Վռամեան ակումբը (Հ.Յ.Դ.), Հայ Օգնութեան Միութիւն, Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ., Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Երիտասարդաց Լիկա, Հալէպի Բարեսիրաց Միութիւն, Հայ Ազգային Կեդրոն եւ Երեւան Մշակութային Հիմնարկ (յառաջդիմական), Հրնչակեան Տուն (Ս.Դ.Հ.Կ.), Մարաշի Հայրենակցական Միութիւն, Ռ.Ա.Կ., «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ: Սկաուտական երկու խումբեր կան:

Ուրուկուայի Հայկական Բազմամիութենական Կազմակերպութիւնը «հովանոցային» բնոյթ ունի եւ կը համախմբէ Հնչակեան Տունը, Հայ Ազգային Կեդրոնը, Արմենիա Հրապարակի եւ Պողոտայի Յանձնախումբը, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, «Արմենիա» ռատիօժամը, Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ը:

Ներկայիս կը հրատարակուի «Հայ Ընտանիք» պարբերաթերթը (անկախ): Գոյութիւն ունին երկու ռատիօժամեր՝ «Արմենիա» եւ «Կոմիտաս», որոնք ըՍփիւռքի հնագոյններն են (հիմնուած՝ 1935-ին):

Մշակութային գետնի վրայ, համայնքը ունի երկու պարախումբ («Գայեանէ» եւ «Շիրազ») եւ մէկ երգչախումբ («Կռունկ»):

Մոնթէվիտէոյի մէջ կան Արմենիա անունով պողոտայ մը, հրապարակ մը եւ հանրային դպրոց մը, իսկ Փիրիափոլիս ամարանոցին մէջ՝ փողոց մը:

Ուրուկուայ եւ Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեցին 1992-ին: Ուրուկուայ եղած է առաջին երկիրը որ ճանչցած է Հայկական Ցեղասպանութիւնը, 1965-ին:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱ ԵՒ ՉԻԼԻ

Վենեզուէլայի հայ համայնքը կը հաշուէ մօտ 3.500 հոգի, որոնցմէ 1000-էն աւելին մայրաքաղաք Գարագասի մէջ կ'ապրի: Մնացեալները ցրուած են տարբեր քաղաքներու մէջ (Գումանա, Մարաքայ, Վալենսիա, Պարսելոնա, Փորթօ Լա Գրուզ եւ ուրիշներ):

Գարագասի մէջ գոյութիւն ունի մէկ առաքելական եկեղեցի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, որու գործերը կը վարէ Հայ Կեդրոնը: Ունի Տիկնաց Միութիւն մը, երգչախումբ մը եւ պարախումբ մը: Կան նաեւ երիտասարդական եւ պատանեկան միութիւններ: Շաբաթօրեայ վարժարան մը կայ՝ 30 — 35 աշակերտներով: Համայնքի հոգեւոր հովիւն է Կոմիտաս Եպիսկոպոս Օհանեան:

Թէեւ իր հիմնադրութենէն ի վեր (1966) վենեզուէլահայերու հոգեւոր առաջնորդութիւնը կատարած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբան անդամներ, սակայն համայնքը պաշտօնապէս անոր հետ կապ չունի:

Չիլիի Հայերու թիւը մօտաւորապէս 1500-ի կը հասնի, հիմնականին՝ մայրաքաղաք Սանթիակոյի մէջ, ուր գոյութիւն ունի Հայ Տունը: Արտաքսօս Հայեր կան հարաւի քաղաքներու մէջ (Օսորնօ եւ ուրիշներ):

Վենեզուէլա եւ Չիլի Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1993-ին:

ԱՅԼ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Լատինամերիկեան այլ երկիրներու մէջ, համայնքային կառոյցներ գոյութիւն չունին այսօր: Ամէնէն հայաշատ կը թուի ըլլալ Մեքսիքան, ուր գնահատումները կը տարուբերին 500-ի եւ 1000-ի միջեւ, հիմնականին՝ մայրաքաղաք Մեքսիքոյի մէջ: Գուպայի Հայերու թիւը 100-ի շուրջ կը համարուի, որոնցմէ կէսէն աւելին՝ մայրաքաղաք Հաւանայի մէջ:

Մեքսիքան եւ Գուպան Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992-ին:

Վերապահութեամբ, քանի որ այս տեղեկութիւններուն աղբիւրները ստուգելու միջոց չունինք, կու տանք Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան հովանաւորած կայքէջին մէջ www.armeniadiaspora.com հաւաքուած կարգ մը տուեալներ՝ Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի այլ երկիրներու Հայերու թուաքանակին մասին. — Գոլոմպիա՝ 250, Գոսթա Ռիքա՝ 20, Տոմինիկեան Հանրապետութիւն՝ 75, Հոնտուրաս՝ 900:

Կ'արժէ աւելցնել, որ Գոլոմպիոյ, Էքուաթորի, Էլ Սալվատորի, Կուաթեմալայի եւ Հոնտուրասի մէջ գոյութիւն ունին Արմենիա անունով բազմաթիւ տեղանուններ, որոնք սակայն կապ չունին հայկական տարրի ներկայութեան հետ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՆ

Հարցատէրը արաբ լրագրող մըն է որ կը բանաձեւէ շատերու մտքին մէջ պարբերաբար յայտնուած հարցականը: Ան կը կոչուի Ալի Համատէ. գրութիւնը որ բաւական սուր ալաքներ ունի 1944–ին կազմուած լիկայի հանդէպ, լոյս տեսած է Պէյրութի «Ան Նահար» օրաթերթին մէջ:

Լրագրողը կը յիշէ թէ Լիբիոյ նախագահը այլեւս սովորական դարձած իր պոռթկումներէն մէկով յայտարարած էր թէ որոշած է քաշուիլ Արաբական լիկայէն. որոշումն ալ բացատրած էր այդ կազմակերպութեան անկարողութեամբ: Լիկան անկարող եղած էր իր անդամներուն ամբողջութեան պարտադրել քաղաքական անզիջող կեցուածք մը որ իր կշիռը ունեցած պիտի ըլլար իրաքեան եւ պաղեստինեան հարցերուն մէջ:

Լիկան ստեղծուած օրէն տագնապի մատնուած վիճակ մը ունի, հակառակ իր ընդհանուր քարտուղար Ամր Մուսայի դիւանագիտական աշխոյժ գործունէութեան որուն մէջ լրագրողին գլխաւոր նշմարածը նախաձեռնականութիւնն է: Կը գրէ թէ հակառակ աւելի քան կիսադարեայ գոյութեան, որոշ չէ թէ Լիկան արաբական երկիրներու համադաշնակցութի՞ւն մըն է, շրջանային կազմակերպութի՞ւն մը, թէ արաբական աշխարհի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն մը: Տակաւին չէ որոշուած արաբական վեհաժողովներու յաճախականութիւնը, քուէարկութեան ընթացակարգը, վճիռներուն պարտաւորեցնող բնոյթը, կամ անդամավճարներու կարգը: Կարելի չէ եղած նաեւ Արաբներուն յստակօրէն բացատրել ընդհանուր քարտուղարին դերը. ան ամբողջ արաբական աշխարհին բանբե՞րն է, թէ Եգիպտոսի Արտաքին գործերու նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարը որ պատուաբեր այդ պաշտօնին բերուած է, պարզապէս հեռու պահուելու համար Նախագահ Մուպարաքի շրջապատին ազդեցութեան մրցակցութիւններէն:

Մինչեւ 2001 ընդհանուր քարտուղար էր Եգիպտացի Ապտէլ Մէճիտ. Ծոցի պատերազմի շրջանին անոր յայտարարութիւնները քովընտի բաներ կը նկատուէին արաբական մամուլին մէջ, իսկ ելոյթները երկրորդական գրաւականներ ըլլալէ անդին չէին երթար: Իրողութիւնը այն է որ այդ պաշտօնը գլխաւորաբար կը ծառայէր ամբողջ աշխարհի պանդոկներուն մէջ ճանճրանալու: 2001 Մայիսին երբ Ամր Մուսա յաջորդեց անոր, շատեր խորհեցան որ պիտի յաջողէր ակնկալուած կշիռը տալ Լիկային: Սակայն, շուտով յայտնի դարձաւ որ ակնկալութիւնները այդպէս ալ պիտի մնային եւ Ա. Մուսայի նշանակումը զինք ոսկեայ առանձնարանի մը մէջ փակելու նպատակով եղած էր:

Լրագրողը շատ յոյս չունի որ Լիկան սրբագրելի է ու կրնայ տիրանալ ազդեցիկ դիրքի մը: Պատճառներէն գլխաւորը այն է որ արաբական երկիրները բազմակողմանիութեան, կամ միջարաբական գործակցութեան ոչ մէկ արժէք կու տան: Աւելի կը նախընտրեն ԱՄՆ–ու, Ռուսաստանի, կամ Եւրոպայի հետ երկկողմանի շփումներ հաստատել, փոխանակ ճակատելու անոնց հետ: Արաբական մայրաքաղաքները ճիշդ է որ բանաձեւեր կը քուէարկեն, բայց անոնք պարտաւորեցնող ոչ մէկ բնոյթ կ'ունենան եւ արդէն կը յարգուին միայն անոնց կողմէ որոնց շահը ատիկա կը պահանջէ:

Պաղեստինցիները, Լիբանանցիները կամ Իրաքցիները ի՞նչ կրնան մտածել Արաբական լիկային մասին. ինչո՞ւ Քուէյթցիները իրենց երկիրը ազատագրելու համար միասնական գործողութեան մը չվստահեցան. ինչո՞ւ Ծոցի բնակիչները շրջանային յատուկ կազմակերպութիւն մը ստեղծեցին: Ո՞ւր են Պաղեստինցիներու խոստացուած միլիառ տոլարի օժանդակութիւնը, համարկաց շուկան, առեւտուրի ազատականացումը արաբական երկիրներու միջեւ: Տակաւին չէ իրագործուած նաեւ մարդոց ազատ շրջագայութիւնը, խաղաղութեան արաբական նախաձեռնութիւնը: Եւ չկայ արաբական այն վեհաժողովը որ պիտի կարենար դիմագրաւել շրջանի ռազմավարական ամէնէն կարեւոր պատահարները, Օսմանեան կայսրութեան քայքայումէն ի վեր:

Հարցումներու ցանկը երկար է ու պատասխաններ չկան: Ա. Մուսա աշխարհը կը շրջի, ջանալով փակել ճեղքերը: Մինչդեռ, հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ, մեծ օրաթերթերուն էջերուն մէջ անոր ամէն յայտնութիւնը միշտ կը մղէ նոյն անպատասխան հարցականին թէ տակաւին ո՞վ պէտքը կը զգայ Արաբական լիկային:

ՔԱՂՀԱՆ

ԺԱՆ – ՊԱԹԻՍԹ ՊԱՐՈՆԵԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Ժան – Պաթիսթ Պարոնեան Սիմընոնի գործերու ջատագով, հեղինակ ոստիկանական վէպերու, հաւաքածոյի տնօրէն Մարապու հրատարակչատունը եւ մասնագէտ Ժան Ռէյի Պելժիոյ ֆրանսական լեզուի եւ գրականութեան ակադեմիայի անդամ ընտրուած է Թոմաս Օուէնի աթոռին: Այս պատուաբեր ընտրութիւնը կը զուգադիպի ճիշդ ու ճիշդ 50 տարի առաջ Ժորժ Սիմընոնի ընտրութեան նոյն տեղը: Միաժամանակ լոյս տեսած են Սիմընոնի կենսագրական երեք գովաբանական հատորներ նոյն Պարոնեանի հեղինակութեամբ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Փարիզի 13–րդ թաղամասի Մօրիս Ռաւէլ երաժշտանոցին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, Միշէլ Ռոժէ (վարչապետի մօտ խորհրդական Երիտասարդութեան, Ազգային կրթութեան եւ հետազօտութեան), արուեստի եւ գիրերու (Arts et Lettres) շքանշանը յանձնեց Խաչար Էքսէրճանի, տաղանդաւոր դաշնակահար, արուեստագէտ եւ արուեստի քննադատ (աշխատակցած է այդ առընչութեամբ «Յառաջ Միտք եւ արուեստ»ի):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4–էն 10, Հայկական շաբաթ մը տեղի ունեցած է Օպընա (Արտէշ նահանգ) ճոխ յայտագրով մը:

Ցուցադրաբար տեղի ունեցած են ցուցահանդէս (Փոն տ'Օպընայի փոքրիկ Հայաստանը), դասախօսութիւն՝ (Գլօտ Մութաֆեան), բանաստեղծական եւ երաժշտական երեկոյթ՝ (Փիէր – Արամ Նազարեան, Ալէն Գառէ, Մարթէն Պլօ), Տիէնամանի համերգ՝ (Արէտ Մատիլեան, Պէաթրիս Վարանժէն), Արարատ ֆիլմի ներկայացում, Պարաճանովի Հրեղէն Ձիերու ներկայացում, Հայերու յիշողութիւն (փաստանկար), Ազնաւուրի երգերու համերգ, Գուսան համոյթը, Անթուան Ակուճեանի լուսանկարներու հատորի ծանօթացում, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակ (ներկայացուած Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ), Սամուէլ Փափազեանի պաստառներու ցուցադրութիւն, հուսկ՝ հայկական աւանդական պարեր (Գօրիս–Սասուն):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՇՏՈՑ» ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Միութեանս Ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ 2002 Հոկտեմբեր 15–ին, Բարեգործականի սրահը: Անդամներու թիւի եւ փոխանորդագիրներու ստուգումէն յետոյ ժողովը բացուեցաւ ժամը 21–ին: Նախորդ Վարչութեան նախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան կարդաց 2000 Ապրիլ 18–էն մինչեւ 2002 Հոկտեմբեր 15 Մաշտոց Միութեան ունեցած գործունէութեան տեղեկագիրը: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղաւ Երևանի երկու հանրակրթական դպրոցներու մէջ արևմտահայերէն լեզուի և գրականութեան դասաւանդութիւնը, որ Հայաստանի Կրթական նախարարութեան արտօնութեամբ Սեպտեմբերէն ի վեր տեղի կ'ունենայ արդէն եւ որուն ծրագիրը պատրաստած ու ծախքերը ստանձնած է Միութիւնս:

Միութեանս գործունէութեան այս բարոյական տեղեկագիրը արժանացաւ ժողովականներու գնահատանքին:

Միութեան գանձապահ Պր. Ռոլան Մարկոսեան ըրաւ Միութեան նիւթական հաշուետուութիւնը, որ նոյնպէս գնահատանքով ընդունուեցաւ:

Որպէս օրակարգի երրորդ կէտ, ժողովը վերընտրեց նախկին Վարչութիւնը, որուն դիմագիծը ունի հետեւեալ կազմը. –

Նախագահ Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան
Փոխ – Նախագահ Սօնա Պետրոսեան
Գանձապահ Անահիտ Տավլաչեան
Փոխ – Գանձապահ
Ռոլան Մարկոսեան
Ատենադպիր Էլիզապէթ Ժանտէլ
Փոխ – ատենադպիր Հրայր Հրաչեան

Առաջարկներու բաժնին մէջ շեշտուեցաւ որ Երեւանեան դպրոցներէ ներս Արեւմտահայերէնի դասաւանդութիւնը իր նախընթացը չունեցող եզակի դէպք մըն է եւ խիստ ազգօգուտ, որու գործադրութիւնը սակայն, մեզմէ շատ մեծ ջանքեր պիտի պահանջէ նիւթական գետնի վրայ՝ ծրագրին ընդլայնման պարտադրութեամբ: Արդ անհրաժեշտ է յառաջիկայ տարեշրջանի համար դպրոցներու թիւի յաւելումին զուգընթաց դիմագրաւել յաւելեալ ծախքերը: Այս ուղղութեամբ որոշուեցաւ դիմել մեր ժողովուրդին եւ խնդրել որ աջակցի այս ազգօգուտ ձեռնարկին՝ նուիրատուութիւններով, որպէսզի ապագային չզրկուինք այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգուած կարելիութենէ մը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Association MACHTOTZ,
8, rue Lamennais, 92370 Chaville

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Ես ալ Հայ եմ եւ պոլսեցի, – ըսաւ:

– Հոս ի՞նչ բան ունիք:

– Իբրեւ զինուորական բժիշկ եկած եմ հարիւրապետի աստիճանով: Իսկ դո՞ւն:

– Զիս Տէր Զօր կ'աքսորեն... չէ՞ք կրնար ինծի ծառայութիւն մը մատուցանել:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ:

– Կարելի եղածին չափ երկար ատեն պահեցէք զիս հիւանդանոցին մէջ:

– Կը նախընտրես այս աղտոտ տեղը մնալ, քան ճամբա՞դ շարունակել:

– Բնականաբար, քանի որ երթալիք ճամբուս ծայրը մահը կը սպասէ ինծի:

– Կը ջանամ բան մը ընել, – պատասխանեց բժիշկը:

Եւ իր խոստումը կատարեց՝ տասնըհինգ օրի չափ զայն հիւանդանոցին մէջ պահելով:

Բայց օր մըն ալ ըսաւ իրեն.

– Ա՛լ աւելի երկար ատեն չեմ կրնար քեզ հոս վար դնել, որովհետեւ երկու օրէն քննիչ մը պիտի գայ հիւանդանոցը այցելելու եւ եթէ քեզ հոս առողջ վիճակի մէջ տեսնէ, կրնայ դիտողութիւն ընել: Եթէ Թուրք ըլլայիր, թերեւս դիտողութիւն չընէին, բայց քանի որ թէ՛ ես եւ թէ՛ դուն Հայ ենք, իմ գլուխս ալ կրնայ փորձանք մը գալ: Արդէն հոս ինծի թշնամաբար կը նային եւ առիթ մը կը փնտռեն հեռաւոր տեղ մը նետելու համար:

– Չեմ ուզեր, որ իմ պատճառովս ձեր գլուխը փորձանք մը գայ, – պատասխանեց Աստիկ:

– Ուրեմն վաղը պէտք է, որ բանտ վերադառնաս, ես այսօր իմ ռաբօրս կը գրեմ ու կը ղրկեմ:

Հետեւեալ օրը եկան ու Աստիկը բանտ փոխադրեցին:

Հիւանդութեանը միջոցին գողցած էին Աստիկի բոլոր դրամները, այնպէս որ խեղճը շատ սարսափելի կացութեան մը մէջ կը գտնուէր:

Բժիշկը խղճալով՝ քիչ մը դրամ տուած էր իրեն, բայց այդ դրամը հազիւ բաւական էր զինքը քանի մը օր կերակրելու:

Աստիկ երբեք իր կեանքին մէջ նիւթական այսպիսի տագնապի մը մատնուած չէր:

Ի զո՜ւր մտքին մէջ հնարք մը կ'որոնէր այդ անտանելի կացութենէն փրկուելու համար: Իր բանտակիցները ամէնքն ալ խեղճ մարդիկ էին, որոնց նիւթական կարողութիւնը իրեններէն աւելի գէշ էր, այնպէս որ կարելի չէր այդ մարդոց վրայ յոյս դնել կամ զանոնք շահագործել փորձել:

Հիւանդանոցէն բանտ վերադառնալուն երկրորդ օրը քօմիսէրը կանչեց զինքը:

– Վաղը առտու, – ըսաւ, – ճամբայ պիտի ելլես դէպի Հալէպ:

– Հոնկէ ո՞ւր պիտի երթամ, – հարցուց Աստիկ:

– Երբոր հոն հասնիս, քեզի կ'իմացնեն ուր երթալիքդ: Հիմա երեք հարիւր ղրուշ պիտի վճարես:

– Ի՞նչ դրամ է այդ:

– Մինչեւ Հալէպ երկաթուղիին վարձքը:

– Բայց ես դրամ չունիմ, բոլոր դրամներս գողցան հիւանդութեանս միջոցին, ձեզի դիմեցի, որ քննութիւն մը կատարել տաք, բայց ականջ չկախեցիք:

– Ես ատանկ պարապ բաներ մտիկ չեմ կրնար ընել, թո՛ղ դրամդ չկորսնցնէիր կամ եթէ դրամ ունէիր՝ թող նախապէս մեզի տայիր, որ պահէինք:

– Ատիկա խելք չըրի:

– Եթէ խելք չըրիր, ուրեմն յանցանքը քուկդ է:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, իրողութիւնը այն է, որ հիմա երեք հարիւր ղրուշ չեմ կըրնար վճարել:

– Այն ատեն մինչեւ Հալէպ ոտքով կ'երթաս:

– Բայց թիֆիւսէն նոր ելած վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ քալելով երթամ մինչեւ Հալէպ:

– Ատիկա իմ գիտնալիք բանս չէ:

– Նոյնիսկ ճամբան ուտելիքի համար դրամ պիտի չունենամ:

– Անօթի կը մնաս, մեզի ի՞նչ:

– Պարզապէս զիս մեռցնել կ'ուզէք ուրեմն:

– Այսչափ Հայեր մեռան, դուն ալ մեռիր, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր:

Աստիկ վերադարձաւ բանտ յուսահատ կացութեան մը մէջ:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արդարեւ, եկան զինքը փնտռեցին՝ ճամբայ հանելու համար:

Նորէն իրեն առաջարկեցին շոգեկառքի տոմսակին փոխարժէքը վճարել, եւ ինք նորէն յայտարարեց, թէ դրամ չունի:

Քօմիսէրը իր խօսքին չհաւատալով հրամայեց, որ վրան – գլուխը խուզարկեն:

Երկու ոստիկաններ գրպանները նայեցան եւ հազիւ երեսուն ղրուշ գտան:

– Այս շունը իր դրամները ծածուկ տեղ մը պահած ըլլալու է, – ըսաւ քօմիսէրը – ծեծեցէ՛ք զինքը, մինչեւ որ դրամները մէջտեղ հանէ:

Ոստիկանները իրենց մեծաւորին հրամանը գործադրեցին եւ սկսան իրենց խարազաններով հարուածել Աստիկը, որ առաջին հարուածներէն իսկ ուշակորոյս գետին փռուեցաւ:

Երբ խելքը գլուխը եկաւ, տեսաւ, որ թեւերուն ձեռնակապ դրուած էր:

– Քալէ՛, – ըսաւ, – ոստիկան մը՝ զինքը հրմշտկելով ու փողոց հանեց:

Քիչ ետքը հեծեալ ոստիկան մը եկաւ, Աստիկի մէջքէն չուան մը կապեց եւ չուանին միւս ծայրն ալ իր ձիուն թամբին անցուց եւ ճամբայ ելաւ:

Թէեւ ձին կամաց կ'երթար, բայց այս ուղեւորութիւնը տաժանելի տանջանք մը եղաւ Աստիկին համար:

Երեք ժամ քալելէ ետքը ընչասպառ գետին ինկաւ:

Ոստիկանը ստիպուեցաւ կանգ առնել եւ թոյլ տալ, որ քիչ մը հանգչի կալանաւորը:

– Գոնէ սա չուանը քակէ ու ձեռնակապերս հանէ, – աղաչեց Աստիկ:

(Շար. 337)

MAISON DES VILLES
ET REGIONS DE FRANCE
EN ARMENIE

COMMUNIQUE

Le 29 juillet dernier, S.E.M. l'Ambassadeur de France en Arménie Henry Cuny s'est adressé à un ensemble de **collectivités territoriales françaises** liées à leurs homologues arméniennes par des partenariats de type jumelages et impliquées dans des actions de coopération: il leur a proposé de développer leur **propre représentation à Erévan**, en contribuant à la création d'une entité permanente qui soit à la fois une vitrine culturelle, un outil d'information, de coopération et d'échanges, et une plateforme de services pour les entrepreneurs français.

La structure mentionnée, dite Maison des Villes et Régions de France en Arménie, déploiera ses **compétences** vers quatre champs d'activités: communication et coopération institutionnelles; échanges culturels, jeunesse et des sports; éducation et formation; développement économique et de relations d'affaires.

Son **rôle** sera multiple :

En premier lieu, la Maison des Villes de France aura le rôle d'**information** sur les actions de coopération déployées par les partenaires potentiels du projet. De ce partage de l'information découlera la possibilité de mettre en place les moyens d'une **articulation** et d'une **synergie** des actions mentionnées.

Secundo, la Maison des Villes de France constituera un **relais local** de l'autorité des municipalités concernées, permettant une action concrète et en temps réel sur un terrain dont elle est plus à même de mesurer les évolutions. **Présence pérenne**, elle aura pour vocation de constituer l'interlocuteur permanent des partenaires français et arméniens.

Enfin, la Maison des Villes de France fonctionnera comme une **agence d'ingénerie de projet**: elle identifiera des maîtres d'œuvres, recherchera activement et drainera les financements nécessaires à la réalisation des actions de coopération validées par ses partenaires. Elle constituera les dossiers de projets et les présentera à des organismes de financement qualifiés comme la Commission Européenne ou la Banque Mondiale, entre autres.

Plusieurs collectivités territoriales concernées opèrent à présent une réflexion commune sur les suites à donner à une telle initiative.

Contacts :
M. Gérard Martin,
Conseiller de Coopération,
Ambassade de France en Arménie,
Tél. : 00 374 1 56 46 67 / 56 11 03 / 58 35 11
Fax : 00 374 1 56 98 36
E-mail: Gerard.MARTIN@diplomatie.fr

M. Romain Bory,
Chargé du Projet,
Mobile: 06 88 86 44 52
E-mail: maisonfr@freenet.am

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT
DE LA SAISON 2002-2003
DE CHANTS TRADITIONNELS
ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre
à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

բացառիկ երեկոներ
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ
Խոր Վիրապի շրջանէն,
Երգիչ եւ Աւետարանի քարոզիչ
Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20·30.

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
25, փող. Մ. Մանուշեան _ 95400 _
Արնուվիլ լէ Կոնես
Հեռաձայն. _ 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20·30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8, փող. Մ. Մանուշեան _ 94140 _
Ալֆորվիլ
Հեռաձայն. _ 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20·30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, փող. Պուրկեն
55, փող. Վ. Գրէյսոն _ 92130 _
Իսի լէ Մուլինօ
Հեռաձայն. _ 01 47 36 02 50

Մուտքը ազատ է: Բարի գալուստ ամէնուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թաղեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Պրիժիթ Պառաւեանի իր մօր Պերճուհի Ֆէսճեանի մահուան առիթով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝
Հայաշի Շուէֆօ _ Սոփրանօ
Մարիա Օքի _ Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ Պարիթոն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Տոմսերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN
Deux pièces
- L'ILE DE DIXON
- UNE FOIS LA NUIT

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
Երկու թատերկներ

ԴԻՔՍՈՆ ԿՂԶԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16-ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Informations artistiques

L'AMAZONE

L'opéra de chambre d'Eugénie Alecian d'après une œuvre de Jean-Jacques Varoujan sera présenté les 16, 19, 23 et 26 novembre sur la scène de la Péniche Opéra: 46, quai de la Loire, 75019 Paris, métro: Jaurès ou Laumière.
Tél. : 01.47.68.30.20.
Dimanche 17 novembre à 15 heures : Table ronde.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En partenariat
avec la MEDIATHEQUE
d'ALFORTVILLE

SOIREE — DEBAT
Vendredi 15 novembre à 20h45

«La parole en exil»

dans le cadre du **«Mois du film documentaire Afriques Noires»**
Projection du film documentaire «SOULEYMANE CISSE, cinéaste africain»
film de **Rithy Panh**
Débat animé par **Dzovinar Kévonian**
chargée de recherches au CNRS
en présence de **Rithy Panh**
et de la monteuse du film
Andrée Daventure

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**
Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant : transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ
339, Աւընիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.558
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.558

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇ ՁՈՒԶԵՐ ՀԱՒԱՏԱԼ ՀԻՒՍԷՅՆԻ

ԿԸ ՍՊԱՍԷ «ՍԽԱԼ»Ի ՄԸ

Պաղտատ կը խորհի որ Թիւ 1441 բանաձեւը ընդունիլը կը զրկէ Միացեալ-Նահանգները յարձակման որեւէ կարելիութենէ: Իրաքի Մոսկուայի դեսպանը՝ Աբբաս Խալաֆ յայտարարած է՝ «Իրաք ԱՄՆ-ու ձեռքէն առաւ մեր երկրին վրայ յարձակելու որեւէ կարելիութիւն եւ Պետութեան ահաբեկչութեան քաղաքականութիւն մը գործադրելու»: Մնաց որ Պուշի տեսակէտը տարբեր է: Սպիտակ Տան բանբերը Սքոթ Մեքլելան կրկնած է.- «Պուշի տեսակէտն է՝ զերօ հանդուրժողութիւն»: Ըստ իրեն՝ «բանաձեւը չարգիլեր Նախագահին որ իր հեղինակութիւնը գործադրէ պաշտպանելու համար ամերիկացի ժողովուրդը եւ գործելու անոնց հետ որոնք իրեն համակարծիք են»: Այլ խօսքով, Պուշ կը գտնէ որ Թիւ 1441 բանաձեւը զինք անշարժութեան չի դատապարտեր: Այս համոզումով, Պուշ ուշի ուշով կը հետեւի կացութեան եւ կը սպասէ, չըսելու համար կը յուսայ, որ Սատտամ Հիւսէյն սխալ մը գործէ:

Իրաքի մէջ ալ այն համոզումը կը տիրէ որ պատերազմը չէ բացառուած այլ՝ յետաձգուած է: Երկու պատերազմներու (Իրանի հետ եւ Ծոցի) մասնակցած յիսնամեայ Նավալ կ'ըսէ.- «Իրաք ընտրութիւնն ունէր կամ անմիջական պատերազմի մը, բանաձեւը մերժելով, կամ մերձաւոր պատերազմի մը, զայն ընդունելով: Տարբերութիւնը շատ մեծ չէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ «Քրիստոնեայ Եւրոպայի մը» դատը պաշտպանեց Իտալիոյ Խորհրդարանին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, 46 վայրկեան տեւող ելոյթի մը ընթացքին: 1870-էն ի վեր, առաջին անգամն է որ պապ մը Խորհրդարան կը մտնէր, այդ իսկ պատճառաւ Իտալիոյ Պետութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր, առաւելագոյն պատիւներ շնորհելու համար Յովհ. Պօղոս Բ.ի: Մոնթէչիթորիօ պալատի ճակատին փռուած իտալական եւ եւրոպական դրօշակներու կողքին կը ծածանէր նաեւ Վատիկանի դրօշակը եւ ներսն ալ հաւաքուած էին 900 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ: Երկարատեւ ծափողջոյններով է որ անոնք ընդունեցան Ս. Պետրոսի յաջորդը, որուն կ'ընկերանար Հանրապետութեան Նախագահը, ինչ որ անսովոր երեւոյթ մըն է: Պապին ելոյթը ընդմիջուած է 21 անգամ, ծափահարութիւններով, սկիզբէն արդէն, երբ Պապը շեշտած է այն «փառաւոր հետքերը՝ զորս քրիստոնեայ կրօնքը դրոշմած է իտալացի ժողովուրդին սովորութիւններուն եւ մշակոյթին մէջ»: Բազմաթիւ հարցերու կողքին, Պապը հաստատած է, կրկին եւ ուժգին կերպով, իր յոյսը որ եւրոպական ապագայ հաստատութեան մէջ «չպակսի կրօնական, մշակութային եւ քաղաքացիական արտակարգ ժառանգութեան շաղախը, որ Եւրոպան մեծ դարձուց դարերու երկայնքին», շեշտելով՝ «նոր հազարամեակի արշալոյսին, Եւրոպա բա՛ց դուռներդ Քրիստոսի»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան 16-րդ համագումարը վերջ գտաւ Նոյեմբեր 14-ին, հիմնական վերանորոգումով մը ղեկավար մարմնին եւ բանալի պատասխանատուներուն մէջ: Ձեմին (76 տարեկան) հեռացաւ կուսակցապետի իր պաշտօնէն, իր տեղը տալով 59 տարեկան Հու Ժինթաոյի: Համագումարին մասնակցող 2000 պատգամաւորները վաւերացուցին կարեւոր փոփոխութիւններ գաղափարական գետնի վրայ, ընդունելով այլեւս դրամատէրեր շարքերուն մէջ:

«ԲՐԻԿԷԼ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ» Մշակոյթի նախարարին յանձնեց իր տեղեկագիրը ինչ կը վերաբերի բրտութեան ցուցադրութեան հեռատեսիլէն: Վերջերս շատ շեշտուած էր հեռատեսիլի վնասակար դերը այդ ուղղութեամբ եւ նախարարը Նաթին Բրիկէլի պարտականութիւն տուած է գնահատելու հեռատեսիլի «խելային» տեղը եւ վերլուծելու հետեւանքները: Նաթին Բրիկէլ Հանրապետութեան նախագահին խորհրդականն է բարոյագիտութեան հարցերու կապակցութեամբ եւ կը գլխաւորէր 36 անձնաւորութիւններէ կազմուած յանձնախումբը: Այս վերջինին եզրակացութիւնն այն է որ յայտագրերէ դուրս մնան բրտութեան եւ պոռնկագրութեան կապ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 14/15)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 13-ի հրամանագրով փոփոխութիւն կատարած է կառավարութեան կառուցուածքին մէջ: Անով, Պետական եկամուտներու նախարարութիւնը նորովի կազմաւորուած է որպէս կառավարութեան առընթեր հարկային պետական ծառայութիւն: Նոյն հրամանագրով ըսուած է նաեւ որ մինչեւ փոփոխութեան կատարումը, կը շարունակեն գործել Անշարժ գոյքի պետական կոմիտէն, Արտակարգ իրավիճակի վարչութիւնը, Ջրային տնտեսութեան պետական կոմիտէն, Քաղաքացիական օդային գիծերու գլխաւոր վարչութիւնը, Հարկային պետական ծառայութիւնը, մաքսային կոմիտէն, գաղթի ու գաղթականներու վարչութիւնը:

Նոյն թուականին Ռ. Քոչարեան պետական եկամուտներու նախարար Երուանդ Զախարեանը նշանակած է կառավարութեան առընթեր հարկային ծառայութեան պետ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ Ռ. ՌՈՒՔԷ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի քաղաքապետը Ռընէ Ռուքէ Նոյեմբեր 13, Չորեքշաբթի օր, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Հայ Դատի գրասենեակի պատասխանատուներուն, այցելած է Անթիլիաս ու ընդունուած Արամ Ա. Կաթողիկոսին կողմէ: Ան մեծ գնահատանքով անդրադարձած է Ֆրանսայի բարեկամական յարաբերութիւններուն հայ ժողովուրդին հետ, ապա պատմական տուեալներու վրայ հիմնուած, խօսած է Կիլիկեան շրջանէն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ու Ֆրանսայի յարաբերութիւններուն մասին:

Ռ. Ռուքէ այցելած է նաեւ Նահատակաց Ս. Ստեփանոս մատուռը եւ ծաղկեպսակ զետեղած ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐԱԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՒ

ԵՌՕՐԵԱՅ ՖՈՆԷԹՈՆԸ ՍԿՍԱԾ

Ինչպէս արդէն գրուեցաւ, ծանուցուեցաւ, Նոյեմբերի այս շաբաթավերջին տեղի կ'ունենայ 2002-ի Ֆոնէթոնը, Արցախի համար կենսական Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին շինութիւնը առաւելագոյն արագութեամբ առաջ տանելու նպատակով: Ձեռնարկը որ սկսաւ Նոյեմբեր 14-ի երեկոյեան, ամբողջ Ֆրանսայի հայաշատ կեդրոններուն մէջ 600 կամաւորներու ընդգրկումով, կ'աւարտի Նոյեմբեր 17, Կիրակի, ժամը 20-ին: Ֆրանսայէն զատ նուիրահաւաք կը կատարուի Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի մէջ եւս, ինչ որ եւրոպական յատկանիշ մը կու տայ Ֆոնէթոնին. աւելի եւս արշաւը պիտի անցնի ամերիկեան ցամաքամասը:

Ներկայ գտնուելու համար եռօրեայ Ֆոնէթոնին, Նոյեմբեր 14-ին Փարիզ ժամանեց ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմեն Հիմնադրամի տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեան ու ԼՂՀ նախկին Արտաքին գործերու նախարարուհի Նայիրա Մելքումեան որ ներկայիս նախագահի խորհրդական է: Նոյն օրը Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մէջ կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին պատուիրակութեան միացած էին Հայաստանի Գերմանիոյ եւ Եւրոպական Միութեան դեսպանները՝ տիկին Կարինէ Ղազինեան ու Պ. Վիգէն Չիտէճեան:

Ողջունելով զիրենք ու ներկաները, Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան խօսք առնելու հրաւիրեց նախագահ Ա. Ղուկասեանը: Ան կրկնեց ու շեշտեց Արցախի ներկայով ու ապագայով հետաքրքրուած ամէն հայու ծանօթ իրականութիւնը թէ չի բաւեր հող ազատագրել, պէտք է արիւնով առնուած այդ հողը վերածել բարօր հայրենիքի ուր մարդիկ փափաքին ապրիլ, աշխատիլ, սերունդներ հասցնել: Ճամբան ըլլալով մայր երակը երկրի մը, կարեւորագոյն ազդակը պիտի ըլլայ այդ դժուար առաքելութեան իրագործումին: Հիւսիսէն հարաւ 170 քմ. ծրագրուած ամբողջութեան մինչեւ այսօր աւարտած 40 քմ.-նոց հատուածները արդէն առոր փաստը կու տան, տնտեսական շօշափելի աշխուժութիւն պատճառելով: Միայն կը բաւէ գիտնալ թէ Հիւսիս – Հարաւ մայրուղին իրարու պիտի կապէ մօտ 120 գիւղեր: «Եթէ պատերազմի տարիներուն ունենայինք նման ճամբայ, նուազ զոհ ու հաշմանդամ կ'ունենայինք» ըսաւ Ա. Ղուկասեան, շեշտելով անոր ռազմավարական իմաստը:

Մինչեւ հիմա շինուածին համար երեք տարուան մէջ ծախսուած էր 6 միլիոն տոլարէն քիչ մը աւելի. իսկ նոյն թափով շարունակել կը նշանակէր 10-15 տարիէն աւարտել ամբողջ ճամբան: Հոգաբարձուներու խորհուրդի վերջին նիստին որոշուած էր ամէն բան ընել, այդ ժամանակը 3 տարիով սահմանափակելու համար:

Ա. Ղուկասեան յատուկ գոհունակութեամբ ըսաւ թէ Արցախէն արտագաղթ չկար, ինչ որ մահ պիտի նշանակէր փոքր Հանրապետութեան. ներգրումները աշխուժացած էին ու արդէն կը գործէին բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ: Ան ըսաւ թէ ճամբան միակ անհրաժեշտութիւնը չէր Արցախին. հարկաւոր էին քանի մը տասնեակ դպրոցի շէնք, կային նորոգութեան կարօտ դպրոցներ, պէտք էին ջրամբարներ, եւլն.: Ան չժխտեց նաեւ թէ հայ ժողովուրդը ունի նաեւ Հայ Դատի, Արեւմտահայաստանի հարցերը, Սփիւռքը ունի իրենները, սակայն ներկայի կենսականը Արցախն էր առանց որուն կը խնդրականանար ամբողջ ազգին ապագան:

Աւելի թէքնիք տեղեկատուութեամբ ասուլիսի մասնակցեցաւ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան, ըսելով օրինակ թէ ճամբան 10 մ. լայնք ունէր, երկու եզերքին մէկուկէս մեթրնոց երիզներով, իսկ մէկ մեթրին շինութիւնը կ'արժէր 150 տոլար: Դժուար չէր ասկէ հաշուել որ մընացած 130 քմ.ին համար շուրջ 18 միլիոն տոլարի կարիք կար:

Պատուիրակութեան Փարիզի հիւրընկալ ու գործակիցը, Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան Ֆոնէթոնին կազմակերպումին մէջ շեշտեց զոյգ նպատակները. եթէ գլխաւորը ճամբուն շինութիւնն էր, կար նաեւ ամբողջ աշխարհի Հայութիւնը Ստեփանակերտէն Լոս-Անճըլըս միացնող ազդակը:

Ճամբու շինութեան եւ արդէն նշմարելի աշխուժացումին մասին կարճ փաստանկարի մը ցուցադրութենէն ետք նախագահ Ա. Ղուկասեան, Վ. Տէր-Ղեւոնդեան եւ պատուիրակութեան միւս անդամները պատասխանեցին հարցումներու:

Պատասխանելով ներգաղթի, վերադարձի մասին հարցումի մը Ա. Ղուկասեան ըսաւ թէ Արցախ հաստատուելու կ'երթային Շահումեանցիներ, Գետաշէնցիներ, Հայաստանի հիւսիսի գօտիէն բնակիչներ, Արցախէն մեկնածներ: Որպէսզի անոնք չզղջային, հարկ էր արժանապատիւ կեանքի պայմաններ ապահովել, աշխատանք տալ մարդոց: «Մարդասիրականը առողջ մարդուն համար լուծում չէ» ըսաւ ան: Ինչ կը վերաբերէր բնակչութեան թիւին, Արցախի մէջ մարդահամարի տրամադրելի միջոցները չըլլալով, մանաւանդ որ չըճանչցուած Հանրապետութեան բնոյթով միջազգային վարկեր, յատկացումներ չէին հասներ հոն, սոյդ թիւ տալ դըժուար էր. այսուհանդերձ, Նախագահը ըսաւ թէ բնակչութեան թիւը 140 հազարի չափ պէտք է ըլլար. թիւ զոր 200 հազարի հասցնելու նպատակը կը հետապնդէր ղեկավարութիւնը:

Բանակցութիւններու մասին հարցումի մը ան պատասխանեց թէ մինչեւ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահական ընտրութիւններուն աւարտը կարեւոր զարգացում սպասելի չէր կրնար ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, անհեթեթ բան էր պահ մը իսկ մտածել Ղարաբաղի Ատրպէյճանի տարածք վերադարձի հեռանկարի մը մասին:

Ամէն հեռանկարներէն անհամեմատօրէն աւելի կարեւորը ներկայի թելադրանքն է սակայն, որ մինչեւ Կիրակի երեկոյ, առաւելագոյն մասնակցութեամբ, ծրագրուած – փափաքելի 1 միլիոն Եւրոն հանգանակելու կը կանչէ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 novembre)

LA TURQUIE DU GENOCIDE ARMENIEN

Թերթը իր նամականիին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով հրատարակած է Միշէլ Աբրահամեանի (Գարփանթրա) նամակը, ուր ան կը ներկայացնէ «Հայոց ցեղասպանութեան Թուրքիան»: Մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ գործած այլ հալածանքներուն ու կը ձաղկէ Թրքական լոպին այն Արեւմուտքին որ կ'ողջունէ Թուրքիոյ «հսկայ» յառաջդիմութիւնները...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԵՒՍԵԲԵՈՍ

Գ.- ՓՐԿԵԼ ՄՇԱԿՈՅԹԸ. ՓՐԿԵԼ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐԸ

Ես ուղղակի բարի նախանձէս տառապեցայ այս ամառ, երբ Արեւմտեան Հայաստանի լեռնային, դաշտային եւ կիրճերու մէջ կորած վերջին գիւղերը կ'այցելէի Թուրք հանրապետութեան մէջ: Ամէն կողմ կպրապատ մաքուր ճամբաներ, սպիտակ գիծերը նորոգուած, ցուցատախտակներ դրուած ամէնէն աննշան անկիւնի վրայ, կերպընկալէ աղբամաններ նոյնիսկ լեռնային գիւղերու մէջ, հեռաւորութեան, ճամբաներու ճիւղաւորումներու եւ յուշարձաններու կոկիկ ցուցատախտակներ, նոյնիսկ երբ Եկեղեցի կամ հայկական բերդ մըն էր ցոյց տուածնին:

Դժուարիդ չէ՞ գար որ քու հարազատ ժողովուրդիդ ստեղծած յուշարձաններով, հազարաւոր, հարիւր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կը քաշեն իրենց երկիրը· նոյնիսկ դուն որ հայ ես, տուրքդ պիտի տաս օտարին քու մշակոյթդ տեսնելու:

Ես ամենամեծ ուրախութեամբ ՏՈՒՐՔՍ կուտայի Հայաստանի հողին վրայ գտնուող յուշարձաններուն: Ո՞վ է ուզողը· ո՞ւր է պահակը· ո՞ւր է կուպրէ ճամբան որ զիս հոն առաջնորդէ· ո՞ւր է ցուցատախտակը որպէսզի ժամերով չփնտռեմ նոյնիսկ աշխարհահռչակ Սանահին մը կամ Հաղբատ մը, Հառիճը կամ Հաղարծինը... ո՞ւր են պրոշիւրները որ օդակայանէն արդէն պէտք է բաժնուին: Վաճառատուներունը, պանդոկներունը, ճաշարաններունը լրած են ճաշակաւոր կերպով· թող յուշարձաններն ալ մտածեն առանց ուշանալու: Մեր ապրած երկիրներուն մէջ պանդոկ եւ ճաշարան շատ կան, բայց ոչ մեր անկրկնելի յուշարձանները:

Էրզրումի բարձունքին տեսայ արեւմտեան ամենաբարձր մակարդակով ձմեռնային սահնակի եւ յարակից մարզական կայաններ: Մեր երկիրը լեռներու եւ լեռնաշղթաներու կուտակում մըն է· կրնայ ամէնէն պահանջկոտ ճաշակներն ալ գոհացնել եթէ Ջերմուկէն սկսեալ մինչեւ Լոռի ստեղծէինք ձմեռնային եւ ամառնային կեդրոններ· կոյս բնութիւն մըն է կանանչապատումը սիրողներուն, բացօթեայ թանգարան մը արուեստի եւ միջին դարու սիրահարներուն, մանաւանդ այն բացառիկ երկիրն ենք որուն յուշարձանները կերտողները, տակաւին կան եւ կ'ապրին անոնց շուրջ եւ չեն պատկանիր անհետացած ժողովուրդի մը:

Բնութեամբ օժտուած ազգ մըն ենք արուեստի բոլոր մարզերու մէջ· ցեղային յատկանիշ մըն է որմէ առ այժմ մեծ մասով օտարներ կ'օգտուին, քանի մեր պետութիւնը յատուկ քաղաքականութիւն մը չունի անոնց հանդէպ: Երբ քաղաքը պտըտիս զարմանքով կը տեսնես թէ ինչպէս մօտաւոր անցեալին, սովետական վարչակարգը յատուկ խնամք տարած է իր տաղանդաւոր զաւակներուն. ստեղծած է ապրելու եւ գործելու լաւագոյն պայմաններ որպէսզի իրենց տաղանդը ի սպաս դնեն վարչակարգին: Եթէ նպատակը չենք կրնար արդարացնել այսօր, բայց որդեգրուած ոճը հրաշալի էր: Ինչո՞ւ նոյնը չընել այսօր· տաղանդներու հսկայական դրամագլուխ մը ունինք, դերասան, թատերագիր, գրող, գիտնական, երգիչ, երգահան, նկարիչ, քանդակագործ, ոսկերիչ ... բաւէ մը շաբաթ օր մը, այց մը կատարել ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՎԵՐՆԻՍԱԺԻՆ: Տեսէք թէ պարզ քաղաքացին ինչե՞ր գիտէ ստեղծել, խեղճուկ առարկաներով: Տաղանդի նշան չէ՞ միթէ:

Եթէ ունինք անձեր որ միլիոններ կը տրամադրեն ճամբաներու եւ ածուներու նորոգութեան, վստահ եմ որ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (եթէ գոյութիւն ունի նման բան մը) ոտքի ելլէ, կրնայ ափերով նպաստ հաւաքել նման ծրագիրներու համար:

Համագումարի բացառիկ շաբթուան ընթացքին, Երեւանի ԲՈԼՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ԳՈՑ ԷԻՆ... իբրեւ թէ նորոգութիւն կը կատարուի: Քանիներ ծարաւ տուն դարձան:

Գիտակցութեան ահաւոր, աններելի պակաս մը կայ որ այլեւս անընդունելի է:

Եթէ առիթ ունիք Վենետիկ երթալու, գացէք տեսէք թէ ի՛նչպէս Ս. Ղազարի համեստ կրօնաւորները, Հայրենիքէն հազարաւոր քիլոմեթրներով հեռու, արուեստի գործեր կերտած են, Հայոց պատմութեան դրուագներով, դիմելով իտալացի արուեստագէտներու (Հայեր չունենալով իրենց տրամադրութեան տակ) առաստաղներն ու գլխաւոր պատերը զարդարելով, սկսած ԺԸ. դարու երկրորդ կէսէն:

Հայաստանի մէջ, հակառակ հանճարեղ արուեստագէտներու բազմութեան, հազիւ մի քանի շէնքեր այդ բախտին արժանացած են, յատկապէս Մատենադարանը:

Մեր պատմութեան մէջ, անթիւ անհամար դրուագներ կան, որ կրնան գեղեցկօրէն զարդարել մեր Անկախ Հայրենիքին նախարարութիւններու, համալսարաններու, վարժարաններու պատերն ու քանդակներով ծաղկեցնել անոնց պարտէզները: Այս նպատակին վստահ եմ բազմաթիւ բարերարներ կրնան գտնուիլ· հարցը մտածելն ու կազմակերպելն է· տաղանդաւորը կը մնայ տուն եւ կը գործէ իր երկրին համար:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Հայ արուեստի ամենակատարեալ արտայայտութիւնն է. իր մէջ կը խտացնէ բոլորն ալ, իր ճկունութեամբ, իր գծագրական հանդերձանքով, իր հարստութեամբ, դարձուածքներով, բարդութիւններով, դարերէն հասցուցած իր բոյրով իր մշտնջենաւոր կենսունակութեամբ, իր մէջ կը պարունակէ բոլոր արուեստները, նկարչութիւն, քանդակագործութիւն, երաժշտութիւն, համանուագ: Խորենացիին բերնին մէջ կը դառնայ պատմութիւն, Կորիւնի մօտ՝ կենսագրութիւն, Եզնիկի մօտ՝ փիլիսոփայութիւն, Նարեկացիի մօտ՝ աղօթքի հառաչանք, Շնորհալիի մօտ՝ քնարերգութիւն, Լամբրոնացիի մօտ՝ Աստուածաբանութիւն, Մխիթար Սեբաստացիի մօտ՝ համայնագիտարան:

Եթէ միայն գիտնային ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ ՀՄԱՅՔԸ, Հայաստանի խօսնակները հեռատեսիլի և ձայնասփիւռի, չէին չարչարեր զայն քթային լիրտուքներով, անիմաստ չեշտելով, օտարամուտ ողորմելի աղքատ բառերով...: Եթէ միայն իշխանութիւնները գիտակից ըլլային, թոյլ չէին տար որ այսպէս պաշտօնապէս Հայոց լեզուն նահատակուի իր ծոցէն ելած արարածներու ձեռքով... Եթէ միայն գիտնային թէ ինչ սարսափելի ոճիր եւ յանցանք է զինք սխալարտադրութեան մէջ պահելը, վստահ եղէք անմիջապէս կը հրաժարէին իրենց աթոռէն. եթէ միայն գիտնային...

ՀԱՅՈՒՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՂ ԱՆՎԻՃԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐՐԵՐԸ

Ոեւէ նախագահ, որեւէ կառավարութիւն եթէ կ'ուզէ ընդունուիլ եւ յաջողութիւն գտնել անհրաժեշտօրէն պէտք է յարգէ հայ ժողովուրդին ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՂ ԵՐԵՔ ԷԱԿԱՆ ՏԱՐՐԵՐԸ: Ա.– ԼԵԶՈՒ, Բ.– ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏՔ, Գ.– ՄՇԱԿՈՅԹ:

ԼԵԶՈՒՆ առաջին եւ անվիճելի պայմանն է: Մշակոյթն ու Եկեղեցին առանց անոր չեն կրնար ապրիլ: Պետութեան մը առաջին մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ հանդէպ անսահման յարգանք, բծախնդրութիւն. ան պէտք է ըլլայ գլխաւոր պահապանը իր այս գանձին, գուրգուրայ անոր վրայ, վարձատրէ անոր մշակները, ինչպէս կը վարձատրէ բանակին հերոս զօրավարները: Այբէնգիմի իւրաքանչիւր տառը մէյ մէկ զօրավար է որ դարերով փրկած է մեզ ասպատակող ձուլարաններէն:

Հայ ժողովուրդը դարերով պաշտամունք ունեցած է իր լեզուին հանդէպ· անոր տուած է Աստուածային ծագում, աստուածադրեալ վանականի մը ձեռքով: Պաշտամունքի առարկայ ըրած է եւ անսահման երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ արքան, որ նեցուկ կանգնած է Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի: Ով ուզէ ըլլայ Հայաստանի նախագահը, պէտք է յարգէ իր ժողովուրդին արմատացած զգացումները· այլապէս պիտի չընդունուի իր ժողովուրդէն. բիրտ ուժով միայն պիտի կարենայ իր աթոռը պահել:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏՔԸ եւ մեր ներկայի իշխանութիւններու բռնած ընթացքը խոտոր կը համեմատին: Այն ինչ որ Մօնթէ – Գարլոյի, Սինկափուրի կամ Լաս – Վէկասի համար ապրելակերպ մըն է, մեր աւանդութիւններուն, պատմութեան, մշակոյթին հետ ամենեւին կապ չունին: Անոնց գոյութիւնը արուեստական է. հիմնուած նիւթական արժէքներու վրայ, որ վաղանցուկ են. դատապարտուած ուշ կամ կանուխ խամրելու:

Մերինը միտքի, սրտի, գրիչի եւ բազուկի տաղանդով հիմնուած, գերազանցօրէն վսեմ, անբաղդատելիօրէն բարձր է համամարդկային ոլորտները գրկող եւ ամենեւին կարիքը չունինք այդ նորելուկ նիւթապաշտ երեւոյթներուն որ խորթացուցած է արդէն ազգին զաւակները:

Ո՛վ ուզէ ըլլայ Հայաստանի Նոր նախագահը, պէտք է յարգէ իր ժողովուրդին հոգեկան արժէքները: Իրաւունք չունի իր նկարագրին եւ էութեան հակասող նորութիւններով իր ժողովուրդը խորթացնելու: Քրիստոնէութիւնը հայութեան տուած է այնպիսի վսեմ առաքինութիւններ որ 80 տարիներու անաստուած քարոզութիւնը չկրցաւ արմատախիլ ընել իր հոգիէն:

ՄՇԱԿՈՅԹԸ մեր գեղեցիկ լեզուին եւ բարձր հաւատքին արդիւնքն է պարզապէս: Այն ժողովուրդը որ կրցեր է ստեղծել եւ զարգացնել նման հարուստ եւ գեղեցիկ լեզու մը եւ հաւատարիմ կերպով կառչիլ բարձր գաղափարականներու իր քրիստոնեայ հաւատքին ուժով, չէր կրնար չունենալ այն հարուստ մշակոյթը որ մերն է:

Ափսո՜ս է իսկապէս, որ Հայերը իրենց մշակոյթը լաւ չեն ճանչնար: Եթէ գիտնային միայն թէ ինչ անսահման հարստութիւններ կան Մաշտոցի պողոտայի վերջաւորութեան, որբացած պատկառազդու պալատին մէջ, որ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ կը կոչուի... Եթէ գիտնային թէ կէս ժամուան ընթացքին կրնային ճարտարապետական գոհարներ այցելել Աշտարակի շուրջ կամ Բջնիի հովիտին մէջ ... չեմ կարծեր որ ժամերով նստէին Արմէնիա, կամ Երեւան պանդոկներու եւ քաղաքի պարտէզներու սրճարաններուն մէջ, ետեւէ ետեւ սիկարներ վառելով կամ ուիսքիի բաժակները պարպելով աննպատակ խօսակցութիւններով... Եթէ գիտնային միայն:

Եթէ ժողովուրդի որոշ խաւի մը ներելի է կարգ մը բաներ չգիտնալը, ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՅԱՆՑԱՆՔ է իշխանութեան գլուխ եղողներուն անտարբերութիւնը:

Պարբերաբար կը տեսնենք Հայաստանի պետական հեռատեսիլի հաղորդումներէն, Հանրապետութեան Նախագահին կամ Նախարարներու այցը, ոսկիի շուկան, ադամանդի ցուցահանդէսին, Գոգա Գոլայի գործատուն ... որքան ուրախ պիտի ըլլայինք եթէ երբեմն – երբեմն անոնք այցելէին մեր մշակոյթի երեւելի կեդրոնները ... Կիրանց, Մակարավանք, Վահանավանք, Նորադուզ ... արուեստի գլուխ գործոցներ՝ ցանուած երկրին չորս անկիւններուն վրայ, որոնցմէ շատեր անհրաժեշտ կարիքն ունին խնամքի, ամփոփուելու ապահով վայր մը: Մեր լաւագոյն խաչքարերով կարելի էր աշխարհի ամենաճոխ քանդակի թանգարանը ունենալ եւ միլիոնաւոր զբօսաշրջիկներ մագնիսացնել դէպի Հայաստան... Եթէ գիտնային:

Նոր նախագահը, իր նոր կազմով, եթէ այս հիմնական երեք կէտերը անտեսէ, վերջնականապէս դամբանաքարը դրած կ'ըլլայ ՀԱՅՈՒՆ, պատմական Հայուն, եւ ծնունդ կ'առնէ նոր ժողովուրդ մը, նոր հայ մը, որուն մարդկութիւնը կարիքը չունի: Այս նորութեան ոտնաձայները սկսած են լսուիլ. ատենն է որ ուշադիր ըլլան մեր Հայրենի պատասխանատուները, հոգեւոր, պետական իշխանութիւնները:

(Շար. 16)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐՔԵՐ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հնդկաստանի Ռաճաստան շրջանին մէջ Մէհէր դասակարգը ծանօթ է իր շարունակականութեան մէջ ցեղային անաղարտութիւնը պահպանելու նախանձախնդրութեամբ: Բան մը որ յաճախ անկարելի ամուսնութիւններու պատճառ կ'ըլլայ, թունաւորելով յատկապէս այդ դասակարգին պատկանող երբեմն հազիւ տասը տարեկան մանչուկներու կեանքը:

Ուսմաիլ անոնց մէկ նմոյշն է. մինչեւ իրիկուն քարհանքի մը մէջ քարէ ծանր աղիւսներ կը կրէ, Թհարի անապատին անտանելի պայմաններուն մէջ: Իր տեղը ուրիշ որեւէ մէկը միայն ուրախ կրնար ըլլալ տեսնելով որ օրը իրիկուն կ'ըլլայ: Սակայն, ան սոսկումով կը մտածէ տուն վերադարձին մասին ուր պիտի վերագտնէ կինը որ 40 տարեկան է, մինչ ինք հազիւ 16:

Դժբախտութիւնը զինքը գտած է վեց տարի առաջ երբ տակաւին Ռէվարի գիւղին դպրոցը աշակերտ էր: Խելացի տղեկ մըն էր որ կարդալ – գրել գիտցող քիչերէն էր գիւղին: Օր մը հայրը ըսաւ թէ պէտք է ամուսնանայ Հաքիմային հետ որ 34 տարեկան է եւ նշանածն էր վերջերս մահացած իր զարմիկին: Ուսմայիլ նոյնիսկ չէր հասկցած հօրը հրահանգին իմաստը եւ քանի մը օր ետք ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենար:

Նման արտառոց ամուսնութիւններ արդիւնք են յատկապէս աղջիկ զաւակներու ծնողներուն յամառութեան, որովհետեւ Մէհէրներու այրերը արտօնուած են այլ դասակարգի աղջիկներու հետ ամուսնանալու: Այս տարբերութիւնը ա՛լ աւելի հազուադէպ կ'ընէ ամուսինները, մղելով աղջիկներու ծնողները որ փեսայ ընտրեն որեւէ ամուրի, իրենց դասակարգին պատկանելու միակ նախապայմանով: Եւ այսպէս է որ անչափահաս մանչուկներ անգիտակից զոհերը կ'ըլլան անհեթեթ բարքերու, երբ իրենք զիրենք ամուսնացած կը գտնեն իրենց գրեթէ եռապատիկ տարիքը ունեցող կիներու հետ:

Ուսմաիլի բախտակիցները բազմաթիւ են շրջանին մէջ: Այլ դասակարգեր ալ կը հետեւին Մէհէրներու օրինակին: Գիւղի մը մէջ 9 տարեկան Իմամ Ֆաքիր անուն մանչուկ մը պարտաւորուած է իր եղբօրը փոխարէն յարգելու ընտանիքին յանձնառութիւնը, եղբօրը արկածով մահէն ետք ամուսնանալով անոր 20 տարեկան նշանածին հետ: Ուրիշ գիւղի մը գիւղական խորհուրդին նախագահը իր 30 եւ 25 տարեկան թոռներուն ամուսին չկարենալով ճարել, որոշած է փեսայ ընել անոնց զարմիկները որոնք 11 եւ 9 տարեկան մանչուկներ էին:

Այս ամուսնութիւններուն ետին շատ յաճախ մարդկային ողբերգութիւններ պահուած կ'ըլլան: Տարիքով մեծ կիներու իրենցմէ շատ փոքր տղոց հետ ամուսնութիւնը երեւոյթները փրկելու նպատակով այս վերջինները շահագործելու առիթ մըն է: Ուսմաիլի ամուսնութենէն հազիւ եօթը ամիս ետք կինը աղջիկ զաւկի մը ծնունդ տուած է երբ ինք 11 տարեկան է միայն: Տղեկը բաւական ատեն նոյնիսկ չէ հասկցած որ ինչու ծաղր ու ծանակի թիրախ կ'ըլլայ: Երկու տարի ետք երբ կացութիւնը կ'ըմբռնէ, ամենավայրագ կերպով կը վար-

ԶՈՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

Թ. ԱՔՉԱՄԻ ՀԱՏՈՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՄԷՋ

Զօրեան հիմնարկը Թուրք գրող Թանէր Աքչամի հայեւթուրք երկխօսութեան մասին փորձագրութեան հատորը հրատարակած է եբրայերէն, Իսրայէլի մէջ։ Անոր բնագիրը նոյն հիմնարկին կողմէ լոյս տեսած էր 2001–ին։

Զօրեանի վարչութեան անդամ եւ եբրայերէն հրատարակութեան խմբագիր Եաիր Օրոն 50 էջնոց նոր յառաջաբան մը գրած է այս առթիւ, նիւթ ընելով Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Ե. Օրոն դասախօս է Իսրայէլի բաց համալսարանին եւ հեղինակ՝ շարք մը հատորներու, ինչպէս՝ «Հրէական – իսրայէլեան ինքնութիւնը», «Անտարբերութեան սովորականացումը. Սիոնականութիւնը եւ Հայերու ցեղասպանութիւնը»։ Կը բացատրէ թէ այդ հատորին նկատմամբ իր հետաքրքրութիւնը արդիւնք է Իսրայէլի պատմական եւ հասարակական յիշողութեան, ինչպէս եւ համաշխարհային յիշողութեան կողմէ անդխտացուած նիւթ մը քննարկելու ջանքին. նիւթ մը որ Հայերու ցեղասպանութիւնն է եւ որ սակայն «անհետացած է մեր պատմական գիտակցութենէն»։

Զօրեան հիմնարկը այս հրատարակութեամբ կը պատասխանէ Իսրայէլի Երեւանի դեսպան Տիկին Ռիվկա Գոհէնի որ անցեալ Փետրուարին յայտարարած էր թէ «Իսրայէլ կը ճանչնայ Հայերու ողբերգութիւնը եւ սակայն այդ պատահարները չեն կրնար համեմատուիլ ցեղասպանութեան հետ»։

Սեւան Սերովբեան իրաւաբանութեան տոքթոր

Օրիորդ Սեւան Սերովբեան, երիտասարդ Նիսարեան իրաւաբան, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19–ին, Նիսի Իրաւաբանութեան Համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, հինգ անձերէ բաղկացած դատակազմի մը առջեւ, ներկայացուց ու պաշտպանեց իր վարդապետական ատենախօսութիւնը (Doctorat en droit):

Ատենախօսութեան համար Օր. Սերովբեան ընտրած էր «De l'autonomie patrimoniale en droit des sociétés» բաւական ծանր նիւթը։ Դատակազմի անդամներն ալ, Պրիժիթ Պէյլիօզ – Հուին, Ժան – Փիէր Կասսօ, Ֆրանսուա – Զաւիէ Լուգա, Ժաք Մէստր եւ Տոմինիք Շմիթէ, շնորհաւորեցին Սեւանը որ համարձակութիւնն ու քաջութիւնը ունեցած էր այսքան բարդ ու բազմամասն նիւթ մը ընտրելու։

Օր. Սերովբեան, ի ներկայութիւն իր ընտանեկան պարագաներուն ու բարեկամներու կոկիկ խմբակի մը, չափ արհեստավարժ ու ամփոփ ձեւով ներկայացուց իր ատենախօսութիւնը։ Անմիջապէս ետք սկսաւ դատակազմին մանրակրկիտ հարցում – պատասխան – թելադրանք-ներու պահը որ տեւեց բաւական երկար, մօտաւորապէս երեք ժամ։

Դատակազմի անդամներուն ընդհանուր խորհրդակցութեան կարճ պահէ մը ետք, ներկաները դարձեալ հրաւիրուեցան սրահ, ուր յայտարարուեցաւ ցանկալին՝ դատակազմը միաձայն գնահատանքով ու յոյժ պատուաբեր յիշատակութեամբ, Օր. Սեւան Սերովբեանը արժանի նկատած էր տոքթօրի տիտղոսին։ Ներկայիս անոր անուն – մականունին կայ յաւելուած՝ Docteur en droit:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՄԻՒՌՆԻԱ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Լոս – Անճըլըսի Եու. Սի. Էլ. Էյ. համալսարանի «Եանկ Հոլ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–3–ին, տեղի ունեցած է համալսարանի արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ, փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կազմակերպած գիտաժողովներու շարքին 11–րդը, որ նուիրուած էր պատմական Հայաստանի քաղաքներէն Զմիւռնիոյ։ Երկօրեայ գիտաժողովին մասնակցած են Հայաստանէն, Միջին – Արեւելքէն, Ֆրանսայէն, Գանատայէն եւ Միացեալ – Նահանգներու տարբեր շրջաններէն մասնագէտ դասախօսներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ներկայացուցած է հայկական Զմիւռնիոյ վերաբերեալ քաղաքական, ընկերաբանական, տնտեսական, մշակութային եւ այլ յատկանշական տեղեկութիւններ։ Զեկուցումները տրուած են անգլերէն եւ հայերէն։ Ներկայ եղած են մեծ թիւով Հայեր եւ օտարներ։ Կարգ մը նիւթերուն ընկերակցած են յատուկ կերպով պատրաստուած տեսերիզներ եւ պատմական կարեւորութիւն ներկայացնող փաստագրական ժապաւէններ։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Թադէոս Պալըգեան գրասէր եւ մշակութասէր անձ մը, որ պարբերաբար աշխատակցած է «Մարմարա»յի (նաեւ «Յառաջ»ի)։ Ծնած էր 1908–ին, Հաթայ, Վաքըֆլը գիւղը, որ իր գրութիւններուն գլխաւոր նիւթը եղած է։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 2–ին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Համաշխարհային դրամատան դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, Հայաստանի դեսպանութեան նախաձեռնութեամբ, համերգ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան հարիւրամեակին։ Ներկայ եղած են աւելի քան 350 հոգի, դեսպաններ, դիւանագիտական մարմնի անդամներ եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ։ Բացման խօսքը արտասանած է դեսպան Արման Կիրակոսեան շեշտելով թէ յոբելեարի արուեստը, կեանքն ու երաժշտութիւնը ունին համաշխարհային նշանակութիւն։ Ապա, ներկայացուած է կատարողները՝ ջութակահար Սերգէյ Աղիզեան եւ դաշնակահար Վահան Սարգսեան (Հայաստանէն)։ Համերգի ընթացքին ներկայացուած են բացի Խաչատուրեանէ նաեւ Պախի, Բաբաջանեանի գործերէն։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի «Պիլէք» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 3–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Ազգային հիւանդանոցին «Երիտասարդաց յանձնախումբին» կողմէ։ Բացման խօսքով հանդէս եկած է յանձնախումբի անդամուհիներէն՝ Ժիւլիէթ Սանոսեան, որ պարզած է հաւաքոյթին նպատակը եւ տեղեկութիւններ փոխանցած իրենց գործունէութեան եւ ծրագիրներուն մասին։ Արտայայտուած է հոգաբարձութեան անդամ եւ Երիտասարդաց Յանձնախումբի հետ հոգաբարձութեան կողմէ համակարգող՝ Յարութիւն Էօզչէլիք։ Խօսք առած է նաեւ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի քարտուղարուհի Տիկին Սիլվա Թրիքա, որ անդրադարձած է հիւանդանոցին ներքին կառոյցին։ Մանրամասնութիւններ տուած է իւրաքանչիւր մասնաբաժնի մասին։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է նախկին հոգաբարձութեան անդամ՝ «Օսմանեան շրջանի առողջապահութեան ծառայութեան մէջ Հայեր եւ Հայոց հիւանդանոցի պատմութիւնը» հատորի հեղինակ՝ Արսէն Եարման։ Ան նախ ներկայացուցած է գիրքին գլխաւոր բաժինները, ծանրացած է հիւանդանոցի հիմնադիր՝ Գազազ Արթին Ամիրա Պէզճեանի անձին վրայ։ Ապա, բոլոր ներկաները համախմբուած են եւ առաջնորդութեամբ Տիկին Ս. Թրիքայի պտոյտ մը կատարած հիւանդանոցի բոլոր բաժինները։ Հաւաքոյթը վերջ գտած է քոքթէյլով մը։

ւի. քարով մը մահացու կերպով կը վիրաւորէ երկու տարու անմեղ աղջնակը։ Կը ձերբակալուի ու կը բանտարկուի։ Ժամանակ մը ետք ազատ կ'արձակուի անչափահաս տարիքին պատճառով։

Շատ աւելի ողբերգական վախճան ունեցած է այս կարգի ուրիշ ամուսնութիւն մը. քանի տարեկանը քիչ մը անցած կին մը երկու զաւակներով հորը նետուած է։ Ամուսինը իրմէ տարիքով փոքր պատանի մըն է որուն հայրը հսկողութեան տակ առնուած է, տղան աշխատելու համար հեռու վայր մը ղրկելով հարսը չարաչահելու կասկածով։ Հարսին պարագաները ոստիկանութեան տեղեկացուցած են որ ան կ'ըսէր թէ չի կրնար հանդուրժել տեղծուած կացութեան։ Աներհայրը ձերբակալուած, մեղադրուած է, բայց յատակ փաստի չգոյութեան ազատ արձակուած է։

Երախաներու ամուսնութիւնը արգիլուած ըլլալով հանդերձ, ոստիկանութիւնը կը նախընտրէ շատ մօտէն չհետաքրքրուիլ հարցով։ Նոյնիսկ կ'ըլլան պարագաներ ուր հակադրեցութեան թիւրախի կը վերածուին նման անընդունելի բարքերու վերջ տալու ջանքով գործողներ։ Ընկերային օժանդակութեան պաշտօնեաներ խօսելու պարագային կը խնդրեն որ իրենց անունը չհրապարակուի ու զարգացած երիտասարդներ որոնք կը քննադատեն այդ կարգի բարքեր, կը մերժեն մամուլին մէջ բացէ ի բաց խօսիլ այդ մասին, փոխադարձութենէ վախնալով։

ՔԱՂՀԱՆ

[illegible]

Լուվրի Թանգարանի Օտիթորիոմի մէջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին, երեկոյեան ժամը 19–ին կը ցուցադրուի Սերգէյ Փարաճանովի ՆՌԱՆ ԳՈՅՆԸ (Սայաթ – Նովա) ֆիլմի 1969–ի հայերէն՝ ամբողջական օրինակը. (տե՛ս՝ «Յառաջ», – Միտք եւ Արուեստ, 2002, Փետրուար 3, «33 տարի մնացել է աննկատ» յօդուածը)։

«Couleur de la Grenade» (Sayat Nova)
réal. Sergueï Paradjanov
Auditorium du Louvre
(Accès par la Pyramide)
Dimanche 1er Décembre à 19h.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Եթէ փախչի՞ս, – ըսաւ ոստիկանը։

– Այս վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզես, որ փախչիմ, քալելու կարողութիւն անգամ չունիմ։

– Ուրիշներ տեսած եմ քու վիճակիդ մէջ, որոնք փախած են։

– Ես այդ ուրիշներուն չեմ նմանիր, հիւանդութենէ նոր ելած մարդ մըն եմ, թո՛ղ տուր, որ ձիուդ առջեւէն կամաց – կամաց քալելով երթամ եւ եթէ փախուստի ամենափոքր փորձ մը ընեմ, ըէվոլվէրդ քաշէ՛ ու գլխս մեռցուր։

Աստիկ այնչա՛փ աղաչեց, որ ի վերջոյ ոստիկանը տեղի տուաւ եւ զայն ազատեց իր կապանքներէն, ու այսպէս կրկին ճամբայ ելան։

Ժամ մը եւս քալելէ ետքը Աստիկ հեռուն, դաշտին մէջ հարիւրաւոր վրաններ նշմարեց։

– Ի՞նչ են ասոնք, – հարցուց ոստիկանին։

– Ի՛նչ պիտի ըլլան, հայ տարագիրներու վրաններ են։

– Կը խնդրեմ անոնց քովէն անցնինք։

– Ինչո՞ւ համար։

– Թերեւս ծանօթներու հանդիպիմ ու քիչ մը դրամ առնեմ։

– Զըլլար։

– Քանի որ մեր ճամբուն վրայ են, ինչո՞ւ չըլլայ, ի՞նչ վնաս կրնայ տալ։

– Զըլլար՝ ըսի, – գոչեց ոստիկանը խստութեամբ։

– Հաւաքած դրամիս կէսը քեզի կուտամ, – առաջարկեց Աստիկ։

– Ո՞վ քեզի դրամ կուտայ։

– Ես ծանօթ անձ մըն եմ, շատ մարդ կը ճանչնամ, ասկէ զատ, անունս ամէն մարդու ծանօթ է, երբ իմ ո՛վ ըլլալս իմանան, վստահ եմ, որ ամէն օգնութիւն կ'ընեն։

– Ո՞րչափ դրամ կը յուսաս հաւաքել։

– Ո՞վ գիտէ, թերեւս քսան – երեսուն ոսկի հաւաքեմ։

– Եւ կէսը ինծի՞ պիտի տաս։

– Կ'երդնում, որ պիտի տամ։

– Երդումի պէտք չի կայ, արդէն քու կեանքդ իմ ձեռքս է, եթէ չի տաս, քեզ կը սպաննեմ եւ ամբողջ դրամդ կ'առնեմ։

– Այն ատեն, ուրեմն խնդիրքս չընդունելու պատճառ մը չի կայ։

– Միայն թէ կը կասկածիմ, որ այդչափ դրամ կարենաս հաւաքել։

– Փորձ մըն է՝ կ'ընենք։

– Քու վիճակդ, արդարեւ, խղճալի է, – ըսաւ ոստիկանը, – եւ ես կ'ուզեմ քեզի բարիք մը ընել, ատոր համար կը հաւանիմ եւ թոյլ կու տամ, որ այդ վրաններուն այցելութիւն մը տաս։

Կէս ժամ ետքը կը հասնէին վրանները։

Տարագիրները, որոնք հեռուէն արդէն հետաքրքիր կը դիտէին Աստիկի գալուստը ձիաւոր ոստիկանի մը հետ եւ կը կռահէին, որ հայ աքսորական մըն էր եկողը, խռնուեցան իր շուրջը բոլորուեցան։

Աստիկ իր վիճակը պարզեց անոնց եւ բացատրեց, թէ ինչու եկած էր դէպի վրանները։

Տարագիրները, հակառակ իրենց գտնուած տառապալից վիճակին, իրենցմէ աւելի թշուառ մը տեսնելով՝ փութացին իրենց ձեռքէն եկած օգնութիւնը ընելու, բայց աճապարեց երիտասարդ մը դուրս ելաւ եւ մօտեցաւ Աստիկին։

– Կը ճանչնամ ես այդ մարդը, – ըսաւ՝ չեչտակի նայելով անոր երեսին, – դուն Աստիկ Մարկոսեանը չե՞ս։

– Այո, – պատասխանեց Աստիկ։

– Դուն Պոլիս Թուրք Թերթերու խմբագիրը չէի՞ր։

– Ճիշդ է, – հաստատեց Աստիկ։

– Եւ հիմա մենէ ողորմութի՞ւն ուզելու եկած ես։

– Ի՛նչ ընեմ, այս վիճակին ինկայ, քովս եղած դրամը գողցուցի։

– Բայց ես գիտեմ քու ով ըլլալդ, – գոչեց երիտասարդը։

– Արդէն անունս յայտնեցի։

– Քու ինչ գործ ընելդ ալ գիտեմ։

– Ըսի, թէ խմբագիր էի։

– Այո՛, բայց միւս գործդ չըսիր։

– Ի՞նչ գործ։

– Զըսիր նաեւ, որ Պոլսոյ մէջ խաֆիէութիւն կ'ընէիր։

– Ե՞ս, – գոչեց Աստիկ՝ դողահար ձայնով մը։

– Դուն, այո՛։ Աստիկ Մարկոսեան կամ ուրիշ անունով Թիւ 17 խաֆիէն։

– Բայց դուն ո՞վ ես, – գոչեց Աստիկ։

– Ես ալ քու զոհերէդ մէկն եմ, – պատասխանեց երիտասարդը, – չէնկիւլէրցի եմ, կը յիշես անշուշտ պահուած զէնքերուն խնդիրը, որոնց տեղերը քեզի յայտնած էին՝ խաբուելով քու խօսքերէդ։

Աստիկ, գլխիկոր, չպատասխանեց։ Զինքը շրջապատողները խոժոռ ակնարկներ ուղղելով իրեն՝ հեռացան – գացին իրենց վրանները, եւ ո՛չ մէկը մնաց քովը։

– Ի՞նչ եղաւ, նայինք, դրամ հաւաքելու ձեռնարկդ, – հարցուց ոստիկանը։

– Երթանք, այս մարդոցմէ յոյս չի կայ, – պատասխանեց Աստիկ։

– Այդ երիտասարդը բարկացած ի՞նչ կը պոռար կոր երեսիդ։

– Ոչինչ, գիս ուրիշ մէկը կարծեց, որուն հետ կ'երեւայ, որ խնդիր ունի եղեր։

– Ըսել է՝ պարապ տեղը եկանք մինչեւ հոս...

– Այնպէս եղաւ։

(Շար. 338)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց չատ սիրելի ծնողաց, հօրը՝ Զարմայր Մուսայեանի մահուան 30-րդ եւ մօրը՝ Վարդուհիի մահուան 14-րդ տարելիցներուն առթիւ, Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան 153 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալ անձերուն, Հոկտեմբեր 20-ի հոգեհանգստեան առթիւ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն. — Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան, Յակոբ Հայրապետեան, Տիկին Սոնիա Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Զալըքեան, Տիկին Վերոնիք Գարահանեան, Պուլվար Օտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցի :

(Շար. Ա. էջէն)

ւած սփռումները ժամը 7-էն 22.30, բոլոր կայաններուն վրայ : Շարժանկարի եւ լրատեսողական արտադրութեան արհեստավարժները ընդունելով հանդերձ տեղեկագրին հիմնական արդարացումը, մտահոգ են անոր հետեւանքներուն համար :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 15-ին, տեղի կ'ունենար ապահովութեան հարցերու վերաբերող ֆրանքեւռուս գործակցութեան Խորհուրդի առաջին նիստը : Այս մարմինին նպատակն է ամրապնդել երկկողմանի կապերը եւ ստեղծուած է 2002 Յունուարին Պուտինի Փարիզ կատարած այցելութեան առթիւ : Ժողովին կը մասնակցին երկու երկիրներու Պաշտպանութեան եւ Արտաքին նախարարները : Ռուս նախարարները պիտի հանդիպին նաեւ Հանրապետութեան Նախագահին : Աւելի քան հաւանական կը նկատուէր որ օրակարգի հարց ըլլար Չէչէնիան :

ԳԱՆԱՏԱՅԻ Փոխադրութեանց Ապահովութեան Գրասենեակը կոչ ըրած է կառավարութեան որպէսզի անմիջական միջոցներ ձեռք առնէ նուազեցնելու համար հրդեհի վտանգները բոլոր Պօյինկներու (բացի 777-էն) վրայ, ինչպէս նաեւ Տի - Սի 9, Տի - Սի 10 եւ էՄ - Տի 11 Տուկլասներու : Գրասենեակը այս յանձնարարութիւնները ըրած է իրրեւ հետեւանք Մայիս 13-ին, էՌ - Գանատայի Պօյինկ 767 օդանաւի մը մէջ ծագած հրդեհին :

ՆԱՊԼՈՒՍ ամբողջական լուսարգելի ենթարկուած է եւ արդէն Այսրյորդանանի զինուորական վերագրաւումը եւ պաղեստինեան իշխանութեան ալ չգոյութիւնը, պատճառ ըլլան, հաւանաբար, որ Իսրայէլեան բանակը կրկին ձեռք առնէ տեղւոյն բնակչութեան մատակարարումը, ինչպէս կ'ընէր 1994-էն առաջ : Քիպուցին յարձակումէն ետք, բանակը վերագրաւեց Այսրյորդանանի մեծ մասը եւ զանազան գործողութիւններու ալ ձեռնարկեց Գազա : Մոհամէտ Նայֆէհ, որ Քիպուցի յարձակման ենթադրեալ հովանաւորը կը նկատուի, յանձնուած է Իսրայէլեան բանակին, բայց ըստ Իսրայէլեան մեղքանձնորոշի, Հիզպուլլահի ..., ըմն Սիրհան Սիրհան, Թիւլքարէմի գաղթակայանի մէկ անդամը անհետացած է :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ, իր մահկանացուն կնքած է Մուսթաֆա Մաշհուր, Մահմետական Եղբայրներու հոգեւոր պետը, 83 տարեկանին : 1996-էն ի վեր կը վարէր Մահմետական Եղբայրները, որ խմբակային չարտօնուած կազմակերպութիւն մըն է եւ ընդդիմադիր գլխաւոր շարժումը երկրին մէջ :

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԳԷՏ եւ ԱԷ-էՆ-էՌ-էՍ-ի հետազօտող՝ Նեռիմ Կիւրսէլ յօդուած ստորագրած է «Լիպէրասիոն»ի մէջ (Նոյեմբեր 15) ուր կը պաշտպանէ իր երկրին «եւրոպական դատը» : Կը գրէ .- «Անկեղծօրէն կը հաւատամ երկրիս եւրոպական կոչումին : Կը յուսամ որ ճիշդ ուղին կը բռնէ, այլապէս վերադարձ մը փակամական արժէքներուն ճակատագրական կ'ըլլայ իրեն» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Յանձնախումբը

« Լ Ո Ւ Ս Ա Ւ Ո Ր Չ Ի
Լ Ս Ա Ր Ա Ն »

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան շարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» *Մշակ. Կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւընիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

Le souffle de l'Ararat

6 soirées exceptionnelles avec
ACHOD MARDIROSSIAN
de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile

— Mardi 26 novembre, à 20h30
Mercredi 27 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
25, rue Missak Manouchian —
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01 43 76 89 93

— Jeudi 28 novembre, à 20h30,
Vendredi 29 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88

— Samedi 30 novembre, à 20h30,
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50

Entrée libre — Bienvenue à tous

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
Եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շւէfo - *Սոփրանօ*
Մարիա Օբի - *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան - *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին :

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը

6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մալսքերու մասնակցութիւն :

GALERIE FRAMOND
3, Rue des Saints-Pères, 75006 Paris

ROHNER
DESSINS
&
AQUARELLES

Du 17 octobre au 30 novembre

Tous les jours ouvrables
de 10h à 12h30 et de 14h30 à 19h.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**

Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լ Ո Թ Օ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20.30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին :

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
— Prochainement le programme —

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël

Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8

ՇԷՆ ՖՐԱՆՍ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.559 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.559

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ԿԻՒԼ

Նոյեմբեր 16-ին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ա.-Ն. Սեզէր վարչապետի պաշտօնին նշանակեց իսլամական յաղթական կուսակցութեան թիւ երկուքը՝ Ապտուլլահ Կիւլ, պարտականութիւն տալով կազմելու նոր կառավարութիւնը: Այդ նշանակումը անակնկալ մը չէ, քանի որ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Թայիփ Էրտողան չէր կրնար այդ պաշտօնին գլուխը անցնիլ:

Նոր վարչապետը՝ Ա. Կիւլ խորհրդարանական հարուստ փորձառութիւն մը ունի, նաեւ կառավարական: Զորրորդ անգամն է որ երեսփոխան կ'ընտրուի եւ Պետական Նախարար ալ եղած էր 1996-ին Էրպաքանի կառավարութեան մէջ:

Ծնած 1950-ին, զաւակն է կեսարացի ընտանիքի մը: Երկրորդական ուսումէ ետք իր ծննդավայրին մէջ, Պոլսոյ Համալսարանի տնտեսական ճիւղին հետեւած է: Իր ուսումը շարունակած է յետագային Լոնտոն եւ Էկզէթէր: Ամուսնացած է 1980-ի պետական հարուածի նախօրեակին եւ կարճ ժամանակ մը բանտարկուած է: Քանի մը տարի Ճետտա (Սաուտական Արաբիա) ապրած է, ուր տնտեսագէտի պաշտօն կը վարէր զարգացման իսլամական Դրամատունը: Անգլախօս, Ա. Կիւլ, իր կուսակցութեան մէջ կը նկատուի այն անձը որ, նախընտրեալ խօսակիցն է օտար դիւանագէտներու: Անդամ է Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովին, ուր լայն շփումներ ունեցած է եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն հետ: Իր կինը՝ Հայրիւնիսա, մեծցնելէ ետք իրենց երեք զաւակները, փորձած է արձանագրուիլ համալսարան, բայց մերժուած է որովհետեւ չէր ուզեր առանց լաչակի ներկայանալ:

Հաւանական կը նկատուի որ Կիւլ ամէն ջանք թափէ վերցնել տալու համար Էրտողանի դէմ եղած արգելքը եւ երբ յաջողի, կը քաշուի ու իր պաշտօնը կը փոխանցէ կուսակցութեան բուն պարագլուխին: Այս վերջինը կարճ այցելութիւն մը կատարած է հիւսիսային Կիպրոս, նախքան Աթէնք անցնիլը: Կողմնակից է Կիպրոսի վերամիացման ՄԱԿ-ի ծրագրին, բայց դէմ է անոր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, ցորչափ Թուրքիա անդամ չէ: Չէ կրցած տեսնուիլ Տէնքթաշի հետ, որ վերջերս սրտէն գործողութեան ենթարկուած էր Ամերիկա եւ կրկին հիւանդանոց մտած բարդութեանց հետեւանքով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓԱԿՈՒԱԾ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴՈՒՌԸ

Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութեան կրօնամոլներու տարած յաղթանակէն ետք, շատեր սկսան այդ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան մասին տարիներով մտածուածը բարձրաձայն յայտարարել. այդ ուղղութեամբ ամէնէն ուշագրաւը եւ ամէնէն լուրջ հակազդեցութիւնը արթնցնողը եղաւ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէնի ծանօթ արտայայտութիւնը: Այսուհանդերձ, յաղթական կուսակցութեան ղեկավարը անմիջապէս եւրոպական այցերու ձեռնարկեց, երաշխիքը տալու համար թէ իր գլխաւորած կրօնամոլ ու յետադիմական կուսակցութիւն չէ, կրնայ եւրոպացի ըլլալ, եւ այլն: Թուրք մամուլը մեծ տեղ յատկացուց Իտալիոյ վարչապետին հետ անոր հանդիպումին, գրելով թէ Պերլուսքոնի ամէն բան պիտի ընէ զօրակցելու համար Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան:

Ասով հանդերձ, «Մարմարա» (Նոյեմբեր 15) կը գրէ թէ Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի յանձնակատար Կ. Վէրհէօկընի Ֆրանքֆուրթըր Ալկէմայնէ թերթին տուած հարցազրոյցը լաւատես պատրանքներու ոչ մէկ կարելիութիւն ձգած է Անգարայի: Ան նախ թաղած է Դեկտեմբեր 12-ին Գոփընհակընի վեհաժողովին անդամակցութեան համար ըստոյգ թուական մը ունենալու Թուրքիոյ յոյսերը, ըսելով որ նման թուական չի կրնար ճշդուիլ, քանի որ թրքական օրէնքները չեն պատշաճիր եւրոպական քաղաքական չափանիշներուն: Ընդգծած ալ է թէ Թուրքիոյ մէջ քաղաքականութիւնը չէ որ կը հսկէ բանակին, այլ բանակն է որ կը ղեկավարէ երկիրը, ինչ որ դրական արձագանգ չի կրնար գտնել Եւրոպայի մէջ:

Վէրհէօկըն ըսած է թէ Թուրքիոյ Եւրոպայի պատկանելու – չպատկանելու վէճին փոխարէն, հարկ է քննարկել թէ Թուրքիոյ ալ մասնակցութեամբ Եւրոպական Միութիւնը ինչ դիմագիծ կ'առնէ: Ան Թուրքիոյ պարագային կրօնքի տարբերութիւնը դեր ունեցող ազդակ չէ նկատած, ըսելով որ «իսլամութիւնը եւս Եւրոպայի մշակոյթին մէկ մասնիկը կը կազմէ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Ֆիլիփ տը Վիլիէ եւ հայկ. ցեղասպանութիւնը

Ժիսքար տ'Էսթէնի ելոյթէն ի վեր, ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցով, իսլամական կուսակցութեան յաղթանակէն ետք: Նամականիները կը հաստատեն որ, ընդհանրապէս յստակ ընդդիմութիւն մը կայ Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութեան մէջ, ինչ որ ընդհանուր գաղափար մը կու տայ, թէկուզ ընտրովի, ֆրանսացիին կարծիքին մասին:

Նոյեմբեր 16/17-ի նամականիէն զատ, նոյն թուականը կրող «Ֆիկարօ – Մակազին»ը վիճարկում մը հրատարակած էր նոյն հարցին կապակցութեամբ Կի Սորմանի (թեր) եւ ԷՄ – ՓԷ – ԷՖ-ի եւ Վանտէի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Ֆիլիփ տը Վիլիէի միջեւ: Առաջինին նպաստաւոր կարծիքին անդրադարձած էինք ատենին, քանի նոյնիմաստ յօդուած մը ստորագրած էր «Ֆիկարօ»յի մէջ (տես՝ «Յառաջ», Նոյ. 5):

Այս անգամ ալ նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ մինչ Ֆիլիփ տը Վիլիէ կը

(Շար.ը Դ. էջ)

2002-Ի ՖՈՆԷԹՈՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ 686.000 ԵՒՐՈՅՈՎ

Այլեւս սովորութիւն դարձած է որ Նոյեմբերի շաբաթավերջ մը Թէլէքոմի Պանեօէի կեդրոնատեղիին մէջ սրահներ ամէնէն աշխոյժ գործունէութեան մը վայրը ըլլան. այդ սրահները գլխաւոր բոյնն են Ֆոնէթոնին որ երեք տարիէ ի վեր կը կազմակերպուի, Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին կառուցումին անհրաժեշտ գումարը գոյացնելու համար: Հարիւրաւոր պատանիներ, երիտասարդներ, միջին տարիքի, հասուն տարիքի այրեր, կիներ անցած համակարգիչներու առջեւ, հեռաձայնի ձեռին կը դիմեն, կը բացատրեն, կը խնդրեն ու համակարգիչներու պաստառներուն վրայ ամէն մէկ նուիրատուութեան խոստումի հետ կ'աւելնայ ընդհանուր գումարը:

Նոյեմբեր 17, Կիրակի երեկոյ փակումի յայտարարուած ժամէն շուրջ կէս ժամ առաջ պաստառը ցոյց կու տար 679.913 Եւրօ. քիչ ետք բարձրացած էր 680.420ի, ժամը ճիշդ 20-ին 686 հազարի յանգած: Ցոյնութեան հետ համատարած էր գոհունակութիւնը. արդէն կը յայտարարուէր որ անցեալ տարուան արդիւնքին համեմատութեամբ 29%-ի յաւելում արձանագրուած էր: Առիկա Ֆրանսայի հետ Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի վրայ կատարուած հանգանակութեամբ: Արդիւնքին 31 հազարը Գերմանիայէն, 25 հազարը Հոլանտայէն եղած խոստումներով գոյացած էր:

Մօտ 600 կամաւորներ երեք օր իրարու յաջորդած էին ոչ միայն Պանեօի, այլեւ Լիոնի, Մարսէյլի, Մոնփըլիէի, Նիսի կեդրոններուն 140 համակարգիչներուն առջեւ: Աւելի քան 9300 ընտանիք, ձեռնարկութիւն, ընկերակցութիւն դրական պատասխանած էր եղած դիմումին: Այս թիւին մէջ կար 600 գերմանահայ եւ 375 հոլանտահայ: Թիւեր որոնք կը նշանակէին աւելի քան երեք հազար նոր նուիրատու:

Ժամը 20-էն առաջ Պանեօ հասած էր ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, խորհրդական Նայիրա Մելքումեանի ու Հիմնադրամի տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հետ. հոն էին Գլամարի քաղաքապետը, Մէօտոնի փոխ – քաղաքապետը, Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան գրեթէ ամբողջ անձնակազմը դեսպան Է. Նալպանտեանի գլխաւորութեամբ, ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցչութեան կազմը, Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան, շրջապատուած իր անմիջական գործակիցներ՝ Միշէլ Բագումեանէ, Էտի Ճոլոլեանէ, Յարութիւն Գէորգեանէ, Սուրէն Գէորգեանէ ու բոլոր միւսներէն որոնց ամէն մէկ շարժումին, խօսքին ետին այնքան թափանցիկ էր գումարը քիչ մը, քիչ մը եւս բարձրացնելու ջանքը: Հոն էր նաեւ ՀՕՄ-ի նախագահ Ռուբէն Միրզախանեան որ Փարիզ կը գտնուէր ԻՒ – ԷՄ – ՓԷ-ի համագումարին հրաւիրուած ըլլալով Ա. Ժիւփէի կողմէ:

Խանդավառ շնորհակալութիւններու երկար շարքով մը հանդէս եկաւ նախագահ Պ. Թերզեան, կամաւորներէն անցնելով թէնիք խումբին, քաղաքապետներուն, Թէլէքոմ-ի պատասխանատուներուն որոնց բոլորին ջանքին արդիւնք էր հանգանակուած գումարը: Ապա յայտարարեց որ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ղարաբաղի մետալով պիտի պարգեւատրէ Միշէլ Թանդրէզը, Ռոպէր Յովհաննէսեանը, Արմէն Ռուքըճեանն ու Հիմնադրամին Փարիզի գրասենեակին վարիչ Սուրէն Գէորգեանը:

Իրմէ ետք գոհունակութեան, գնահատանքի խօսքով հանդէս եկաւ տնօրէն Վ. Տէր – Ղեւոնդեան ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ յատուկ շնորհագիր յանձնեց Ս. Գէորգեանի: Խօսք առնելու հրաւիրուեցաւ դեսպան Է. Նալպանտեան եւս որ բաժնելով ընդհանուր խանդավառութիւնը, մեծ գրուատիքով նշեց կազմակերպչական կարեւոր աշխատանքը:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան «յաղթանակ» որակեց կատարուածը, շեշտելով որ Ղարաբաղի հարցին լուծումը նաեւ տարուած այս աշխատութեան արդիւնքը պիտի ըլլար: Ըսաւ թէ յաջորդ առաւօտ կը մեկնէին ԱՄՆ, ներկայ գտնուելու հոն ալ տեղի ունենալիք նուիրահաւաքին ու վստահ էր որ զուգահեռ յաղթանակ մըն ալ հոն պիտի արձանագրուէր: Առիկա անհրաժեշտ էր կերպով մը, քանի որ ըլլալիքները շատ էին ու անգամ մը սկիզբ դրուած էր միասնական ջանքով ռազմադաշտին վրայ յաղթելու, ապա միասնաբար հայրենիք կառուցանելու գործին:

Շամփանեայի շիշերուն բացումէն առաջ զօրակցութեան համառօտ ելոյթով մը հանդէս եկաւ Գլամարի երիտասարդ քաղաքապետը որ քանի մը շաբաթ առաջ Ղարաբաղ այցելած էր. յայտարարեց որ իր քաղաքապետարանը հազար Եւրոյի խորհրդանշական գումարով մը կը մասնակցէր հանգանակութեան:

Մինչ բաժակները կը բարձրանային Ղարաբաղցիին ու Ֆոնէթոնին կամաւորներուն, նուիրատուներուն կենացը, ոմանք կը հաշուէին թէ հինգ քմ. ճամբու շինութիւն ապահովուած էր, ուրիշներ կը մտածէին մնացած 125 քմ.ին մասին, Գերմանիոյ պատուիրակութեան ղեկավարը արդէն եօրեայ յոգնութիւնը խանդավառութեան փոխակերպած, կ'ըսէր թէ իրենց խումբը աւելի բազմամարդ պիտի ըլլար գալ տարի:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան որ Նոյեմբեր 14-17-ի Ֆոնէթոնին ներկայ գտնուելու համար Փարիզ ժամանեց Նոյեմբեր 14-ին, իրեն ընկերացող խորհրդականին՝ Նայիրա Մելքումեանի ու Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի, Ղարաբաղի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Արտակ Յարութիւնեանի հետ նոյն օրը հանդիպում ունեցաւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Ռ. Սալլի, հայ-ֆրանսական բարեկամութեան խումբի նախագահ երեսփոխան Ֆր. Ռոշպլուանի եւ Իսիի քաղաքապետ Ա. Սանթինիի հետ:

Ռ. Սալլի տեղեկացուցած է թէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին մէջ «Ղարաբաղի ուսումնասիրութեան խումբ» մը կազմելու ծրագիր կայ: Պիտի բաղկանայ ֆրանսացի երեսփոխաններէ ու պիտի զբաղի ԼՂՀ-ի ու ղարաբաղեան հակամարտութեան մասին անկողմնակալ եւ ստոյգ տեղեկութիւն հաղորդելով Ազգ. Ժողովին:

Նոյն երեկոյեան նախագահ Ա. Ղուկասեան եւ գլխաւորած պատուիրակութիւնը Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին կողմէ կազմակերպուած հանդիպում մը ունեցաւ ֆրանսահայ շարք մը բարերարներու հետ:

Նոյեմբեր 16-ին Ա. Ղուկասեան եւ Ն. Մելքումեան տեսակցեցան Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութեան պատասխանատուներէն Հ. Փէնէի եւ Մինսկի խումբին Ֆրանսացի նոր նախագահ Հ. Ժագոլէնի հետ: Տեսակցութեան որուն գլխաւոր նիւթը եղաւ ղարաբաղեան հակամարտութեան վերաբերեալ որոշ հարցերու քննարկումը, ներկայ գտնուեցան Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան եւ ԼՂՀ ներկայացուցիչի օգնական Ց. Գէորգեան:

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՆ «ԱՌԱՒՕՏ»Ի ԹԻՒԵՐԸ

«Առաւօտ»ը Հայաստանեան օրաթերթերէն է որ լոյս կը տեսնէ ութ տարիէ ի վեր: Որպէս գլխաւոր խմբագիր ունի լրագրողներու շրջանակին մէջ իր հմտութեամբ, հաւասարակշիռ ընթացքով եւ մանաւանդ յանդուգն կեցուածքով երիտասարդ մը որ կը կոչուի Արամ Աբրահամեան: Ան այս յատկանիշներուն քով ծանօթ է նաեւ հետատեսիլի ուշագրաւ ծրագիրներով որոնք վիճարկումի նիւթ ըրած են ժամանակակից շատ կամ քիչ փշոտ երեւոյթներ: Նախորդ իշխանութեան օրով, միջոց մը երբ նորոյթի վերածուած էր մամուլի մարդուն քիչ մը շատ ուղղակի ձեւով յայտնել թէ գրածը հաճոյ չէր թուած ասոր կամ անոր, Արամ Աբրահամեան ալ ստացած էր իր բաժինը, «անծանօթ» անձերու յարձակումին ենթարկուելով: Արարք որ նման ուրիշներու կարգին ծառայած էր աւելորդ անգամ մըն ալ մատնացոյց ընելու թէ բռնութիւնն ալ բացայայտելու կերպերէն է ոմանց համար: Անկէ անդին փոխուած բան չկայ ու Ա. Աբրահամեանի այսօր խմբագրած թերթը կը շարունակէ հանրութեան ուշադրութեան յանձնել դժուարամարս երեւոյթներ: Անոնցմէ է «ղեկաշինութեան» նիւթը որ պարբերաբար կը յայտնուի օրաթերթին էջերուն մէջ, ընթերցողին ծանօթացնելու համար ղեկավարի մը, պաշտօնատարի մը իր յարմար նկատած մէկ վայրին մէջ բարձրացուցած «բնակարան»ը...: Էջին վրայ տեղ կը գտնէ շէնքին լուսանկարը, քանի մը տողով ալ կը տեղեկացուի վայրը, պատկանելիութիւնը:

Այս օրաթերթին Հոկտեմբեր 31-ի թիւին մասին առաջին լուրերը հասան լրատու գործակալութիւններու տեղեկատուութեամբ: Ըսուածը բաւական զարմանալի էր: Այդ օրը լոյս տեսած ամբողջ տպաքանակը (4600) «գողցուած», «անհետացած» էր: Ոչ մէկ ընթերցող, հատավաճառէ գնող, կամ բաժանորդ, չէր կրցած օրինակ մը ձեռք անցընել: Որոշ լրատուներ լուրը կու տային բաւական զուսպ տողերով. այն տպաւորութիւնը գործելով որ հարցը կը վերաբերի այնինչ երկրին դեսպանին հաւատարմագիրը յանձնելու արարողութեան, կամ այնինչ նախարարին Զակազեկի իր պաշտօնակիցին հետ ունեցած հանդիպումին: Այնպէս կը թուի որ Հայաստանի մէջ սովորականն ու անսովորը, արտասովորն ալ բնոյթ փոխած են ու յաճախ ակնկալուած հակազդեցութիւնները չեն յայտնուիր:

Եղան սակայն լրատու կենտրոններ որոնք կատարուածին առընչութեամբ կցկտուր, մէկ-երկու նախադասութեամբ փորձեցին թերթին լման տպաքանակին անհետացումը կապել նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը որ ըսուեցաւ թէ կապ ունէր վարչապետին մերձաւոր շրջանակէն անձերու չարաշահումին հետ: Այսուհանդերձ, զգայացունց բնոյթ չառնուեցաւ 4600 թիւ թերթին կորուստին, ո՛չ առաջիններուն, ոչ ալ երկրորդներուն կողմէ: Պէտք է աւելցնել որ կատարուածը բռնութեան արարք մը չէր եղած. թերթերը գրաւել, պատռել, այրելու նման երեւոյթ նշմարուած չէր: Իսկ նշուած տպաքանակին գնելու ճամբով տէր ըլլալու համար ալ մօտ կէս միլիոն դրամ հարկաւոր էր, թիւին արժէքը 100 դրամ ըլլալով: Մէկը, կամ քանի մը հոգի այդ գումարը զոհած ու տիրացա՞ծ էին Հոկտեմբեր 31-ի «Առաւօտ»ին բոլոր թիւերուն. ակներեւօրէն:

Եղածին արձագանգած էինք «Նոր օրինակ գրաքննութի՞ւն» խորագրուած լուրով (Նոյեմբեր 5), մնալով «Արմէնփրէս»ի տեղեկատուութեան սահմանին մէջ: Հոն ըսուած էր թէ վարչապետ Ա. Մարգարեան հրահանգած է կատարուածին պատասխանատուներն ու պատճառները պարզել: Եւ արդէն պաշտօնանկ եղած էր բաշխումի գործը ստանձնած «Հայմամուլ» գործակալութեան առաքումի բաժնին պատասխանատուն, փոխտնօրէնն ալ խիստ դիտողութիւն ստացած: Անկէ ի վեր «Առաւօտ»ի Հոկտեմբեր 31-ի թիւին ճակատագրին մասին ոչ մէկ լուր հաղորդուեցաւ, մինչեւ որ յապաղումով հասաւ թերթին Նոյեմբեր 1-ի թիւը:

Անակնկալ չէր որ անոր խմբագրականը յատկացուած է նոյն նիւթին, «Նորից բռնագրաւեցին» խորագրով: Հոն դրուածին իբրեւ առաջին նշմարումները կ'ըլլան մարդիկ որոնք «շահագրգռուած եւ հաւանաբար իշխանական կամ նիւթական լծակներ»ու տէր էին: Նոյն տեղը կ'ըսուի նաեւ որ քանի մը օր առաջ ալ նման բան պատահած է երբ կրպակները դրկուող ամբողջ թիւերը «ընթերցող» ունեցած են «անյայտ ձիաւորներ»: Երկու առիթով ալ յայտնուած առաջին զգացումը «աննըպատակ աշխատած» ըլլալու ցաւն է:

Խմբագրականի սիւնակը ատկէ ետք կը բանայ ենթադրութեան դուռը. Նախորդ թիւին ցասումի պատճառը յօդուած մը կրնայ ըլլալ. խորագրուած է. «Վարչապետի մերձաւորները չարաշահում են»: Պատմուած է թէ վարչապետին օգնականը, կառավարութեան աշխատակազմի նախկին պետը որ թերթին անյայտացած օրն իսկ յաջողութեամբ հաստատուած է Էջմիածնի քաղաքապետին պաշտօնին վրայ, եւ քանի մը ուրիշներ ինչպէս Ծաղկաձորի մէջ խաղէն դուրս վիճակի մատնած են 2–3 տարուան գործունէութեան տէր գործի մարդ մը: Ան կը կոչուի Արսէն Հայրապետեան. հինգ տարուան համար Պետութենէն վարձած է «ամարանոցային տնտեսութիւն» մը: Օր մըն ալ կառավարութենէն կանչած ու ըսած են իրեն որ ուրիշ բաժնետէրեր ալ պիտի միանան իրեն: Նախ չէ համոզուած, բայց յետոյ բաժնեթուղթերու 51%-ը ինք ունենալու պայմանով յօժարած է: Այսուհանդերձ, պետական պաշտօնատէրերին մէջ արձանագրուած է թէ տէր է միայն 40%-ին, նոյնքան մը եւ մնացած 20%-ը ունեցող երկու նոր բաժնետիրոջ հետ:

«Այսպէս բաներ» պիտի ըսէր պատմիչը որ անդրադարձած պիտի ըլլար թէ պատմածին միջուկը նոր կրկնութիւնն է միայն շատերու բաւական ծանօթ դրուագի մը: Խմբագրականի սիւնակը կ'ըսէ նաեւ թէ շատ յոյս ալ չունի եղածին բացայայտումին: «Բնականաբար, վարչապետը կը յայտարարի թէ ինքը ոչ տըպաքանակի առգրաւման հետ ոչ մի կապ չունի: Գուցէ չի էլ խաբի» կ'ըսուի հոն: Բայց եւ այնպէս իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատուին այն բանի համար որ «հնարաւոր է հէնց այնպէս վերցնել եւ առգրաւել թերթի տպաքանակը»:

Թերթին վարչութիւնը տնտեսական գետնի վրայ չէ տուժած պատահածէն: Կը ցաւի միայն ի զուր անցած օրուան մը աշխատանքին ու ներողութիւն կը խնդրէ ընթերցողներէն որոնց կարելի չէ եղած թարմ տեղեկատուութիւն հասցնել: Գրութիւնը կ'աւարտի այդ պարտականութիւնը միշտ կատարելու խոստումով:

Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին մամուլի մարզի ճնշումներ, ոտընձգութիւններ մէկէ աւելի անգամ տեղ գտան նաեւ միջազգային լրատուութեան մէջ, ինչպէս՝ Առանց սահմանի լրագրողներու տեղեկագրին, եւլն.: Սակայն, օրաթերթի մը ամբողջ տպաքանակին այս ձեւով անհետացումը, այլանդակութեան փաստ մըն է որուն հաւանօրէն յաճախ չեն հանդիպած միջազգային կազմակերպութիւններն ալ: Նաեւ անով տրուած հակասական պատկերին: Մէկ կողմէն՝ եւրոպական արժէքներ, արժեչափեր իւրացնելու մրցում կը մղուի ու մահապատիժը մէկ հարուածով կը ջնջուի, երբ Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութիւն մը տակաւին չէ աւարտած. միւս կողմէն՝ ամէնէն անմարդկային կերպով ու հրապարակաւ գործուած ոճիրի մը «անզգոյշ սպանութիւն» պատմուճանը կը հագցուի ու մարդասպանը որուն միակ «արժանիք»ը նախագահի թիկնապահ ըլլալն է, գրեթէ բարենիշով տունը կը ճամբուի: Ապա կը յաջորդէ թերթին ամբողջական տպաքանակին անհետացումը: Յայտնապէս, ոչ ոք կը տառապի լրջութեան այս աստիճանի պակասէն:

Արդէն, հետաքրքրական է տեսնել որ այդ ուղղութեամբ խմբագրութիւնն ալ շատ յոյս չունի: Փոխանակ մարդկային իրաւունքներու, մամուլի ազատութեան նման պատուանդաններէ թերացումի, ամօթի, անարդարութեան ճառ կարդալու, բաւական եզակի ձեւով մը հակազդած է, Նոյեմբեր 1-ի թիւին ճակատը զետեղելով վարչապետին լուսանկարը, վրան 4 տողնոց ««Բաց նամակ»ով մը. Հոն կը խնդրուի որ Ա. Մարգարեան եթէ յանկարծ պատահաբար հանդիպի «Առաւօտ»ի նախորդ օրուան ամբողջ տպաքանակի գողերուն, հաղորդէ անոնց որ 10 օրինակ վերադարձնեն խմբագրութեան: Խմբագրութիւնը պարտաւոր է ամէն օրուան թիւէն 6 թիւ Արդարութեան նախարարութեան, 2 օրինակ Ազգ. Գրադարանին, 2 օրինակ ալ Գրապալատին յանձնել:

Կը հանդիպի՞ արդեօք վարչապետը թերթի գողերուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՍՈՔՈԼՈՎ ՊԱՏՈՒԵՑ ԿՈՄԻՏԱՍԸ

Դաշնակահար Կ. Սոքոլով Նոյեմբեր 4-ին նուագեց Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէի մէջ: Ինչպէս կը նշէր օրուան յայտագիրը, «ճանաչումի, հրապարակումի բոլոր միջոցներուն մեծագոյն առատութեամբ գործածուած ներկային մէջ Սոքոլով դաշնակի արուեստին քաջածանօթներուն ամէնէն լաւ պահուած գաղտնիքներէն մէկն է... Ասոր պատճառը հաւանօրէն այն է որ երաժշտութիւնը իրեն համար տրուած պահուն ջերմութեան մէջ ապրուած բան մըն է»:

Սոքոլով այն արուեստագէտն է որուն պարագային ամէնէն դաժան քննադատները կը վերածուին գովաբանողներու:

Անոր ռեսիթալը սկսաւ Պէթհովէնի 3 սոնաթներով (օփիւս 14 – 1,2 եւ 28): Նուագը կը յիշեցնէ Ու. Քէմփֆի մեկնաբանութիւնը, ճոխացած՝ Ռիխթէրի մը թէքնիքով: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ ան եկած է հանճարներու մոլորակէ մը, որուն բնակիչները ամէն մեկնաբանութեան պատշաճող մատներով օժտուած են: Իր մատներուն թաւշային հպումը Փրոքոֆիէվի օփիւս 83 Սոնաթին մէջ պողպատի շեշտեր առաւ. յատկապէս վերջին մասին մէջ, ինչպէս յօրինողը պիտի փափաքէր որ ընէին իր մեկնաբանները. արուեստագէտ մը զայն «պողպատէ մատներով դաշնակահար»ը կը կոչէին:

Յայտագրին հիմնական բաժինը այս քանի մը տողերուն բուն պատճառն է: Կոմիտաս Վրդ.ի դաշնակի վեց կտորներ: Անոնց շահեկան գլխաւոր կողմը երաժշտագիտականն է: Վարպետը դաշնակի գեղարուեստագէտ մը չէր, բայց Սոքոլովի մատները բաւարար էին հրաշքին համար:

Առաջին կտորէն՝ Երանգիէն իսկ ըստեղծուեցաւ նոր մթնոլորտ մը որ տարբեր է մինչեւ հիմա մեր ունկնդրելու սովորութիւնը ունեցածէն: Այս նորութիւնը, գեղեցկութիւնը մնայուն կերպով աւելցան, մինչեւ վերջին կտորը: Սոքոլով նուագեց Երանգիէն ետք Ունաբին, Մարալին, Շուշիկին, Ետ-առաջը, Շորորը:

Հայկական ժողովրդական այս վեց պարերը Կոմիտաս հաւաքած է պարզ մատիտի մը օգնութեամբ, առանց ձայնագրիչ գործիքի, 1906-ին, ու փրկած ընդհանուր կործանումէն: Նոյեմբեր 4-ին Կ. Սոքոլովի մոգական մատներուն տակ աշխարհիկ այդ պարերը հոգեւոր արձագանգ մը ունէին, յիշեցնելով հայկական պարզ տաճար մը որ հպարտ է իր ճարտարապետութեամբ ու յարդարանքով:

Մեծամասնութեամբ ոչ հայ ունկնդիրներու ծափերը այնքան երկար տեւեցին որ արուեստագէտը պարտաւորուեցաւ կրկին անցնիլ դաշնակին առջեւ, նուագելու համար Փրոքոֆիէվի սոնաթը:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔՈՒԷՅԹԻ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՈՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանի Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի շրջաններու համայնքներուն տրուած հովուական այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 10–24-ի ընթացքին: Այս այցելութիւնը ընդհանրապէս շատ օգտակար եղաւ յիշեալ համայնքներու ներքին կեանքը առաւել կազմակերպելու եւ այդ շրջաններու հայութեան աւելի մօտէն ծանօթանալու տեսակէտէն:

ՇԱՐԺԱ – ՏՈՒՊԱՅ

Համաձայն տեղի Ազգ. Վարչութեան հետ համախորհուրդ կազմուած ծրագրի, Կորիւն Արք. ունեցաւ զանազան պաշտօնական հանդիպումներ եւ կատարեց որոշ այցելութիւններ: Առաջին հերթին ընդունեցաւ տեղւոյն տարբեր եկեղեցիներու (Ասորի, Մալապար, Եդովպիացի, Եւրոպացի) հոգեւոր հովիւներուն այցելութիւնը, որոնց ընթացքին փոխանակուեցան անհրաժեշտ տեղեկութիւններ յիշեալ եկեղեցիներու Ծոցի երկիրներու մէջ ունեցած վիճակին ու գործունէութեան մասին: Եղան առաջարկներ՝ շարունակելու եւ առաւել ամրապնդելու համար միջ-եկեղեցական համագործակցութեան ոգին:

Պաշտօնական հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Շարժայի ամերիկեան համալսարանի տնօրէնին եւ վարչական կազմին հետ, ուր առիթ եղաւ ծանօթանալու աւելի քան 3000 ուսանող ունեցող արդիական համալսարանի կրթական ծրագրին եւ այլ բնագաւառներու գործունէութեան: Կորիւն Արք. յատկապէս ցանկացաւ տեսնել մատենադարանն ու շքեղ հանդիսասրահը, որ անվճար կերպով կը տրամադրուի, ի շարս այլ համայնքներու, նաեւ հայութեան մշակութային ձեռնարկներուն համար:

ԱՊՈՒ ՏԱՊԻ

Ապու Տապիի մէջ եւս Կորիւն Արք. ընկերակցութեամբ տեղւոյն Ազգային Վարչութեան ներկայացուցիչներու, այցելեց Սուրիոյ դեսպանին, ուր դարձեալ խօսուեցաւ հայ համայնքին առընչուող խնդիրներու շուրջ: Դեսպանը խոստացաւ ամէն համագործակցութիւն ցուցաբերել արծարծուած հարցերու լուծման համար: Մեծ գնահատանքով արտայայտուեցաւ հայութեան՝ Սուրիոյ մէջ խաղացած դերի մասին:

Յաջորդ օր պաշտօնական այցելութիւն տրուեցաւ Հ. Հ. դեսպանատունը, ուր տեղի ունեցաւ շահեկան զրոյց Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ծոցի երկիրներու միջեւ ցարդ իրագործուած եւ ապագային իրագործելի ծրագիրներու մասին: Այստեղ Պր. դեսպանի ուշադրութեան յանձնուեցաւ Հայաստանէն կատարուող արտագաղթի տխուր երեւոյթը եւ կարգ մը ցաւալի իրականութիւններ, որոնք կը վերաբերին Ծոցի երկիրները արտագաղթած Հայերուն:

Երեկոյ մը յատկացուեցաւ տեղւոյն միօրեայ վարժարանի այցելութեան, ուր շուրջ 60 աշակերտ – աշակերտուհիներ՝ մինչեւ 15 – 16 տարիքը, կը սորվին հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, հայերէն երգ եւ այլն: Հարց ու պատասխանի ձեւով զրուցելով անոնց հետ, Կորիւն Արք. շուտով մտերմացաւ աշակերտներուն հետ եւ իր հայրական յորդորներով խրախուսեց անոնց, հաւատարիմ մնալու իրենց հայկական արմատներուն, Հայոց Եկեղեցւոյ եւ Հայրենիքին:

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18-ի առաւօտեան Կորիւն Արք. հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Ապու Տապիի Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մէջ, ներկայ էին թուով շուրջ 80 հոգի, որ բացառիկ երեւոյթ կարելի է համարել Ապու Տապիի համար:

Հոկտեմբեր 19-ի երեկոյեան Գրանտ Փլազա պանդոկի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կորիւն Արք.ի նախագահութեամբ յատուկ հանդիսութիւն,

երկու ուրախ առիթներով։ Առաջին՝ Սրբոց Թարգմանչաց տօնի առիթով կատարուեցաւ Հ.Հ. դեսպան Պր. Արշակ Փոլադեանի վերջերս Ապու Տապիի մէջ արաբերէն լեզուով լոյս տեսած երկու չահեկան գրքերու գինեձօնը. երկրորդ՝ նշուեցաւ Հ. Հ. Նախագահ՝ Պր. Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, Պր. Արշակ Փոլադեանի հաւատարմատարի պաշտօնէն լիազօր դեսպանի աստիճանի բարձրացումը։

Հանդէսի աւարտին, Կորիւն Արք. բարձրօրէն գնահատեց Ապու Տապիի Ազգային Վարչութիւնը իր այս գեղեցիկ մտայղացումի համար եւ ապա իր քաջալերանքի եւ օրհնութեան ջերմ խօսքերը ուղղեց մեծայարգ Պր. Դեսպանին, նախ որպէս արաբագէտ – պատմաբան եւ ապա ճկուն դիւանագէտ իր մատուցած ծառայութեանց համար։

«Պահպանիչ» աղօթքով փակուեցաւ օրուան հանդիսութիւնը, որուն յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն։ Ներկայ էին մեծ թիւով Ապու Տապիի համայնքի անդամներ. հրաւիրեալներուն շարքին էին նաեւ Շարժա – Տուպայի Ազգային Վարչութեան եւ այլ ժողովներու անդամներ։

ՔՈՒԷՅԹԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ MECC–Ի ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հոկտեմբեր 28 – 31–ին տեղւոյս կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Middle East Council of Churches–ի (MECC) խորհրդաժողովը, որուն գլխաւոր նիւթն էր «Նիւթապաշտութիւնը Ծոցի երկիրներու մէջ. անոր ազդեցութիւնները քրիստոնեաներու եւ իսլամներու վրայ եւ անոնց հակազդեցութիւնը»։ Սոյն ժողովին կը մասնակցէին Եկեղեցիներու Միջին – Արեւելքի Խորհուրդի անդամ բոլոր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները. նաեւ հրաւիրուած էին արտասահմանէն հոգեւորական եւ աշխարհական մասնագէտ հիւրեր եւ դասախօսներ։

Օրուան գլխաւոր պատգամախօսն էր անկլիքան եկեղեցւոյ Երուսաղէմի նախկին եպիսկոպոս Քէնէթ Գրէկը, որ որպէս արաբագէտ, իսլամագէտ եւ քրիստոնեայ աստուածաբան, մեծապէս յարգուած եւ ճանչցուած անձնաւորութիւն մըն է եւ հեղինակ բազմաթիւ գրքերու։ Սոյն ժողովին մեր Թեմի կողմէ նաեւ իրենց մասնակցութիւնը բերին Կորիւն Արք. Պապեանն ու Արտակ Քհնյ. Քէհեանը։

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 30–ի երեկոյեան ժամը 7.30–ին տեղւոյս կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ՝ զանազան եկեղեցիներու խումբերամ հաւատացեալներու եւ ժողովական անդամներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն՝ խաղաղութեան նուիրուած, – «Խաղաղութեան Պաշտամունք»։ Այս կապակցութեամբ Առաջնորդարանս լոյս էր ընծայած յայտարարութիւն մը, որով հրաւիրուած էին մեր համայնքի զաւակները ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեան։

Յատկանշելի է, որ այս ժամերգութեան կը նախագահէին կաթողիկէ եկեղեցւոյ եպիսկոպոս Ֆրանսիս Միքալէֆը, Կորիւն Արք. Պապեանն ու Անկլիքան եկեղեցւոյ եպիսկոպոս՝ Քէնէթ Գրէկ։

Յիշեալ խորհրդաժողովի փակումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 31, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 15–ին։ Յատկանշելի է, որ սոյն խորհրդաժողովին մեր եկեղեցին իր հոգեւորականներու եւ երգչախումբի մասնակցութեամբ արժանացաւ յատուկ գնահատանքի ժողովի կազմակերպիչներու կողմէ։

ԿՈՐԻՒՆ ԱՐՔ.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՔՈՒԷՅԹԻ Հ.Մ.Ը.Մ.–Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1–ի առաւօտեան ժամը 10–ին, Թեմիս Կաթ. Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանը, ընկերակցութեամբ Քուէյթի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Վարչութեան անդամներու, այցելեց տեղիս Հայոց դպրոցը, ուր ամէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 8 – 11, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի սկաուտական տարբեր խումբերը կը հաւաքուին, ունենալու իրենց հերթական աշխատանքները։

Յատկանշելի է, որ 120 – 130 Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներ կը մասնակցին հերթական այս աշխատանքներուն, – բացի այն ֆութպոլիստները, որոնք կը մարզուին այլ դաշտի վրայ եւ իրենց մի քանի խումբերով շուրջ 40 հոգի են։

Կորիւն Արք. «Պատուի Առ»ով դիմաւորուեցաւ առանձին խումբերով շարքի կանգնած երէցներու, արի – արենուշներու, գայլիկներու, մրջնիկներու եւ իրենց պատասխանատուներու կողմէ։ Նախ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Վարչութեան ատենապետ՝ Պր. Մարտիրոս Մարտիրոսեանը ջերմ խօսքերով բարի գալուստ մաղթեց Կորիւն Արք.ի եւ իր խօսքերուն մէջ, ի միջի այլոց յայտնեց, որ ան իր մանկութեան եւ պատանութեան տարիներուն Լիբանանի մէջ եղած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ական եւ շատ քաղցր յիշատակներ ունի Հ. Մ. Ը. Միութենէն։

Օրուան բարձրաստիճան հիւրին ի պատիւ պատրաստուած էր գեղարուեստական փոքրիկ յայտագիր մը. բոլորը միասնաբար երգեցին «Կիլիկիա»ն, ապա կատարուեցաւ Կորիւն Արք.ի աղօթքով Եռագոյն Դրօշակի օրհնութիւնը։ Այս առիթով, ան նախ ողջունեց բոլոր տարիքներու պատկանող ներկայ Հ. Մ. Ը. Մ.ականները եւ իր հայրական պատգամը ուղղեց անոնց ըսելով. –

«Հ. Մ. Ը. Մ.–ը աւելի քան 80 տարիներ եղած է Սփիւռքի մէջ այն գլխաւոր կառոյցներէն մէկը, ուր կատարուած է հայեցիկերտումի նուիրական գործը։ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մեծ ընտանիքին մէջ դաստիարակուած են պարտաճանաչ, կարգապահ, ծառայասէր աստուածավախ, հայրենասէր եւ զոհաբերող սերունդներ, որոնք մեծ ծառայութիւն են մատուցած մեր գաղութներու կեանքին մէջ»։

Շարունակելով իր խօսքը, Կորիւն Արք. ըսաւ, «Դուք մաս կը կազմէք Հ. Մ. Ը. Մ.–ի այն մեծ ընտանիքին, որուն անդամները կը գտնուին աշխարհի չորս ծագերուն. դուք հաստատուն ու ծաղկուն մէկ մասնաճիւղն էք այն սաղարթախիտ ծառին, որու հովանիին տակ այսօր տասնեակ հազարաւոր Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներ լուռ ու մունջ կը գործեն եւ կը պայքարին յանուն մեր մատաղ սերունդի առողջ դաստիարակութեան։ Դուք, որպէս Քուէյթի մասնաճիւղ, Ձեր ունեցած շուրջ 30 տարուան բեղուն գործունէութեամբ, ամէն պատճառ ունիք հպարտ զգալու։ Ես քիչ առաջ այցելեցի Ձեր վարչութեան գրասենեակը, այնտեղ տեսայ՝ ձեր յաղթանակներու մասին վկայող բաժակներու կողքին, նկարները այն բանակումներուն, որոնց դուք մասնակցած էք եւ որոնք տեղի են ունեցած Քուէյթի, Սփիւռքի զանազան գաղթօճախներու եւ վերջապէս Մայր Հայրենիքի մէջ։ Ուրախ եմ, որ այսօր ձեր մէջ կը գտնուիմ եւ իմ աչքերովս կը տեսնեմ այսքան թիւով Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ, որոնք կը շարունակեն բարձր պահել Հ. Մ. Ը. Մ.–ի հիմնադիրներուն, անոնց յաջորդներուն վեհ գաղափարաբանութիւնը։ Նախ՝ դուք հոգիով եւ մտքով բարձրացէք եւ ապա՝ բարձրացուցէք ձեր շրջապատն ու ազգը, համաձայն Հ. Մ. Ը. Մ.–ի պատգամին»։

Կորիւն Արք.ի փոխանցած խօսքերէն ետք, կատարուեցաւ Դրօշակի արարողութիւն, որու ընթացքին բոլոր խումբերը միասին երգեցին «Ո՛վ Հայ Արի» քայլերգը։ Այսպիսով, անոնք կրկին անգամ վերանորոգեցին իրենց ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու Հ. Մ. Ը. Մ.–ականի իրենց տեսլականին։

Նոյեմբեր 7

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՃԱՇ՝ Ի ՊԱՏԻՒ Հ.Յ.Դ. ԲԻՒՐՈՅԻՆ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կազմին, որուն լիագումար նիստը տեղի ունեցած էր նախորդող օրերուն։ Ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, Հ. Յ. Դ.–ի ուղեկից կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ համակիրներ։ Հանդիսութիւնը վարած է Խաժակ Տիգճեան։ Խօսք առած են Կլէնտէյլի քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա, Բիւրոյի անդամ Վիգէն Ա. Յովսէփեան։ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան խօսք առնելով անդրադարձած է Դաշնակցութեան գործունէութեան Հայաստանի մէջ եւ բնութագրած է կուսակցութեան քաղաքականութիւնը Հայրենիքի մէջ, նշելով որ «Դաշնակցութեան նպատակը ազգային ճակատի վրայ միասնութիւն ապահովելն է»։ Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վարանդ Մելքոնեան ոչ միայն յանձն առած են ձեռնարկին եւ Բիւրոյի անդամներուն Լոս – Անճըլըս կեցութեան բոլոր ծախքերը, այլեւ 25 հազար տոլար նուիրած են կուսակցութեան։ Գօգօ Թօփալեան եւ Տէր եւ Տիկին Վահէ Վարդանեան միասնաբար 50 հազար տոլարով մասնակցած են հանգանակութեան, որմէ գոյացած է 250 հազար տոլար։

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Խաչատուրեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան։ Հանդիսութիւնը վարած է Հայկուհի Սերոբեան։ Սայաթ Նովայի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Անգինէ Մուրատեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 39–ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, նշուած է Սուրբ Նահատակաց Եկեղեցւոյ 39–ամեակը։ Յայտագիրը վարած է Խաչիկ Թիթիզեան։ Հոգաբարձութեան խօսքը փոխանցած են Վարդան Մինասեան (հայերէն) եւ Ճորճ Պետիկեան (անգլերէն)։ Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Լոս – Անճըլըսի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Տէնիս Զէյն։ Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց, որոնք զօրավիգ եղած են եկեղեցւոյ եւ օժանդակած անոր պայծառացման։ Եղած նուէրներէն գոյացած է 65 հազար տոլար։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս – Անճըլըսի «Աքիրպոլ» մշակութային կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 23–ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ գիտնականներու ընկերակցութեան եւ Պոլսահայ Միութեան։ Հանդէս եկած են ջութակահարուհի Անի Գալֆայեան եւ դաշնակահար Շահան Արծրունի։ Յայտագրին մաս կազմած են Պէթհովընի, Տէպիւսիի եւ Բաբաջանեանի «սոնաթ»ները, ինչպէս նաեւ Խաչատրեանի «պոէմ»ը եւ «յայգերգ»ը։

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ոստիկանը, որ կը յուսար բաժնել Աստիկի հաւաքած դրամը, յուսախաբ եղաւ եւ իր դժգոհութիւնը յայտնեց ձիուն գընացքը արագելով եւ ստիպելով Աստիկը, որ իր առջեւէն քալէ նոյն արագութեամբ։

Իրիկուան դէմ գիւղ մը հասան։ Ոստիկանը ախոռի մը մէջ բանտարկեց Աստիկը։

Այս վերջինը խոնջէնքէն ընչասպառ, անօթի – ծարաւ, ինկաւ աղբերուն վրայ ու քնացաւ։

Հետեւեալ առտու, երբ ոստիկանը դուռը բացաւ, որպէսզի Աստիկը դուրս հանէ ու ճամբան շարունակեն, տեսաւ, որ Աստիկ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր։

Հրացանին բունովը քանի մը հարուած իջեցուց անոր կողերուն, բայց ի զո՛ւր, Աստիկ անշարժ մնաց իր տեղը՝ տկար ու նուաղկոտ ճիչեր արձակելով։

«Այդ մարդը անկարելի է, որ կարենայ այսօր ճամբան շարունակել» – եզրակացուց ոստիկանը՝ ախոռէն դուրս ելլելով ու դուռը գոցելով։

Քիչ յետոյ վերադարձաւ՝ հետը հաց ու ջուր բերելով եւ զանոնք Աստիկին քովը դնելով՝ ըսաւ.

– Կե՛ր, որ վրադ ուժ գայ։

Բայց Աստիկ տեղէն շարժելու կարողութիւն չունէր եւ ակնարկ մը անգամ չնետեց հացին վրայ, թէեւ ժամերէ ի վեր բերանը բան չէր դրած։

«Այս մարդը, կարծեմ, հոս պիտի մեռնի» – խորհեցաւ ոստիկանը՝ անտարբերութեամբ դուռը գոցելով։

Յետոյ ինքնին աւելցուց. «Եթէ ատանկ բան մը պատահի, շատ աղէկ կ'ըլլայ, շուտ մը տեղս կը վերադառնամ»։

Գիւղացիները, ամէնքն ալ Թուրքեր, մեծ պատիւով ընդունած էին ոստիկանը եւ զայն առաջնորդած գիւղապետին տունը, ուր առատ մածուն, կարագ, հաւկիթ հրամցուցած էին իրեն եւ գիշերն ալ մաքուր ու հանգստաւէտ անկողինի մը մէջ պառկեցուցած։

Իր ձին ալ ո՛չ նուազ առատօրէն կը կերակրուէր։

Այսպէս, ուրեմն, ոստիկանը անհամբեր ըլլալու որեւէ պատճառ չունէր։

Ամենայն հանդարտութեամբ եկաւ գիւղապետին տունը եւ մըխթարը դէմը առնելով՝ նստաւ նարտ խաղալու։

Մինչեւ իրիկուն այսպէս անցուց։

Գիշերը, պառկելէ առաջ, մտքէն իսկ չանցուց ճանճրոյթը առնել երթալ տեսնելու, թէ ի՛նչ եղած էր Աստիկը։

Առտուն միայն գնաց Աստիկը տեսնելու։

Զայն անշարժ երկնցած գտաւ աղբակոյտին վրայ։

Հացն ու ջուրը անեղծ քովը դրուած էին։

«Կը քնանա՞յ կոր» – ըսաւ ինքնին։

Եւ ձեռքի խարազանովը ուժգին հարուած մը իջեցուց ոտքերուն։

Աստիկ անշարժ մնաց։

«Մեռա՞ծ չըլլա՞յ» – խորհեցաւ ու ծռեցաւ՝ մօտէն քննելու համար։

Ձեռքը ճակտին տանելով՝ տեսաւ, որ պաղած է։

– Մեռեր է, – վճռեց։

Եւ ախոռէն դուրս ելաւ առանց դուռը կղպելու։

Վայրկեան մը ետքը գիւղապետին եւ մըխթարին ընկերակցութեամբ կը վերադառնար Աստիկի դիակին քով, եւ երեքը միասին թուղթ մը ստորագրեցին աքսորականին մահը հաստատող։

Ոստիկանը այդ թուղթը գրպանը դնելէ ետքը հրամայեց, որ իր ձին թամբեն ու բերեն։

– Այս դիակը ի՞նչ պիտի ընենք, – հարցուց գիւղապետը։

– Տեղ մը թաղել տուէ՛ք, – պատասխանեց ոստիկանը։

Քիչ ետքը ոստիկանին ձին բերին։

– Ձիուս կերակուր տուի՞ք, – հարցուց։

– Հարկաւ, ասկէ զատ ահաւասիկ, տոպրակ մըն ալ լեցուցինք, որպէսզի միասին տանիք։

– Ջուր խմե՞ց։

– Այո՛, խմեց։

– Ջուրը մաքուր էր ա՛։

– Աղբիւրի ջուրէն։

Ոստիկանը հեծաւ ձիուն վրայ, բարեւեց ներկաները եւ ճամբայ ելաւ դէպի Իսլահիէ։

Երբ ոստիկանը անյայտացաւ, գիւղապետը դարձաւ դէպի մըխթարը եւ ըսաւ.

– Այդ դիակը ժամ առաջ տանիլ, տեղ մը թաղելու է։

(Շար. 339)

(Տար. Ա. էջէն)

փաստէ իր պատճառաբանութիւններով որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը աշխարհաքաղաքական իմաստ զուրկ բան մըն է, քանի իր հողամասին մեծ մասը Ասիա կը գտնուի: Երկարօրէն պաշտպանելէ ետք իր դատը տեղ մը կ՚ըսէ. – «Ուրեմն, պէ՞տք է նաեւ որ մերը ընենք յամառ ժխտականութիւնը Անգարայի, որ կը մերժէ իր պատմութիւնը դիտել եւ խաղաղութիւն կնքել հիւսիսի իր դրացիին հետ, շարունակելով ուրանալ Հայկական ցեղասպանութիւնը: Պէ՞տք է որ դիւանագիտական մեր յարաբերութիւնները խզենք Հայաստանի հետ: Հուսկ՝ Եւրոպա մը որ ներգրաւէ Թուրքիան, պէ՞տք է որ Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի հակամարտութեան մէջ, Թըրքախօս Ազերիներու կողմն ըլլայ, ինչպէս կ՚ընէ այսօր Անգարա»:

Կ. Սորմանի իր պատասխանին մէջ, չանդրադառնար վերոյիշեալ կէտերուն, այլ կը շարունակէ իր ծանօթ յանկերգը ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ անդամակցութեան, պէտք է ընդունիլ Թուրքիան, չնպաստելու համար իսլամական աշխարհի միասնականութեան եւ արմատականացման:

Նոյն օրուան օրաթերթին նամականին ալ կը բովանդակէր նոյն ուղղութեամբ տեսակէտներ: Ա. Պարպարէն կը վերլուծէ մահմետական աւանդութիւն ունեցող երկիրներու պարագան: Արեւմտեանները կ՚անգիտանան, կը գրէ, այն իրողութիւնը որ քաղաքականութիւնը պէտք է ենթարկուի կրօնքին: Ընթերցողին համար, Թուրքիոյ ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ խաբէութիւն մըն է եւ կը վերածուի աշխարհաքաղաքական սխալի մը: Թուրքիոյ ՕԹԱՆ–ի մէջ ներկայութեան պատճառաբանութիւնը ընդունելի չէ, որովհետեւ իրեն համար, այդ կը նշանակէր պաշտպանել մահմետական իր անցեալը Համայնավարութեան դէմ: Նոյն կարծիքն ունի ուրիշ ընթերցող մը (Ֆիրէլ), հուսկ, Անժըլէն Սերժ Միասերեան կը թելադրէ վերյիշել Փօլ Վալէրիի մտածումը, որ «Վառիէթէ է լա Գրիզ տը լ՚էսփրի»ի մէջ, կը պատասխանէ՝ Ո՞վ է Եւրոպացի հարցումին. – «Բոլոր ժողովուրդները որոնք, պատմութեան ընթացքին կրած են հետեւեալ երեք ազդեցութիւնները՝ Հռոմի ազդեցութիւնը, Քրիստոնէութեան ազդեցութիւնը եւ Յունաստանի ազդեցութիւնը...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՋԸ այլեւս մէկ է, իր գլուխն ունենալով Ալէն Ժիւփէն: Արդարեւ, Նոյեմբեր 17–ին, Պուրժէի մէջ, աջի զանազան հոսանքները՝ կօլիստ, անկախ, ազատական, կեդրոն, միացան Իու–էՄ–Փէ անուանման տակ, որ այլեւս կը նշանակէ՝ «Միութիւն Ժողովրդական Շարժումի մը Համար»: Ինչպէս կը սպասուէր, նախագահ ընտրուեցաւ Ալէն Ժիւփէ ձայներու 79,42%–ով, բայց հարկ է նկատել որ քուէարկողներու համեմատութիւնը շատ ցած էր, ոչ իսկ մէկ երրորդը 164.500 անդամներու: Արդարեւ մասնակցութիւնը 28,94% եղած է: Քարտուղարի պաշտօնին է Ֆիլիփ Տուսթ–Պլազի: Նոյեմբեր 17–ի այս պատմական համագումարին ներկայ եղած են օտար ղեկավարներ, ինչպէս Սպանիոյ վարչապետը՝ Ասնար, Գերմանիոյ Քրիստոնեայ–դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահուհին, Փորթուկալի վարչապետը: Ծանօթ է որ Ժիւփէ շատ սիրուած մէկը չէ եւ քուէարկողներու ցած համեմատութիւնը կը բացատրուի նաեւ ատով, այսինքն չմասնակցողները այդ ձեւով արտայայտած են իրենց «հակաժիւփէ» զգացումները: Ներկայ եղած է Պէրնատէթ Շիրաք, իսկ Շիրաք ուղերձով մը իր խոր գոհունակութիւնը յայտնած է: Վերջնապէս թաղուեցաւ կօլիզմը:

ՇԱՐՈՆ վճռած է տարածել Հեպրոնի մէջ հրեայ համայնքներու տեղաւորումը, իբրեւ հետեւանք 12 Հրեաներու սպանութեան Նոյեմբեր 15–ի իրիկունը, Պաղեստինցիներու կողմէ: Յարձակումը կատարուած է երբ Իսրայէլացիներու խումբ մը, զինուորներով շրջապատուած, Պաղեստինցիներու կրակոցներուն բռնուած է: Արարքին տէր եղաւ իսլամական ճիհատը: Միւս կողմէ, Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ի իրիկունը, իսրայէլեան էլ–Ալ օդանաւային ընկերութեան մէկ օդանաւը, որ Թել–Ավիվ – Պոլիս գիծը կ՚ապահովէր, օդաչուն մը սպառնալիքին տակ գտնուեցաւ, երբ կը պատրաստուէր էջք կատարել Պոլիս: Օդանաւին մէջ գտնուող ապահովութեան ուժերու գործակալներ կրցան անմիջապէս չէզոքացնել զինք եւ յանձնել Թրքական ոստիկանութեան, որ կը հարցաքննէր: Օդահէնը իսրայէլացի Արաբ մըն է, 23 տարեկան, որ դանակով մը կը սպառնար:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Ճուլիօ Անտրէոթթի 24 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Փերուճիայի վերաքննիչ ատեանին կողմէ: Անտրէոթթի կը դատուէր մեղսակցութեան յանցանքով լրագրողի մը՝ Մ. Փեքորելլիի սպանութեան կապակցութեամբ: Ան սպաննուած էր Հռոմ, 1979 Մարտին: Լրագրողը թղթածրար մը պատրաստած էր Անտրէոթթիի կապերուն մասին մաֆիային հետ, ինչ որ կ՚ուրանար: Կ՚ըսուէր թէ ինք հրահանգած է լրագրողին սպանութիւնը: Առաջին դատավարութեամբ մը, 1999–ին, անպարտ արձակուած էր: Ամէն պարագայի մէջ, ցկեանս ծերակուտականի իր հանգամանքը զինք զերծ կը պահէ բանտարկութենէ:

ԻՆԳՈՒՇԻՈՅ Հանրապետութեան մէջ, չէչէն ըմբոստ մը, Նոյեմբեր 15–ին, չորս հոգի սպաննած է, ինք ալ մեռած, ձեռնառումբ մը պայթեցնելէ ետք հանրակառքի մը մէջ: Ութ հոգիներ ալ վիրաւորուած են:

ԳՐՈԶՆԻԻ կեդրոնը, չէչէններու ծուղակը ինկած է ռուս զօրավար մը, որ սպաննուած է: Ըստ Կրեմլինի, չքախումբին միւս անդամները ողջ–առողջ են, զոհ գացողը «յատուկ չինութիւններու բաժանմունք»ին հրամանատարն էր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Աբբա Էպան մեռած է 87 տարեկանին: Երկար տարիներ Իսրայէլը ներկայացուցած է ՄԱԿ–ի եւ ԱՄՆ–ու մօտ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 16 / 18)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի ընկերակցութեամբ Նոյեմբեր 9–11 այցելած է սահմանային շարք մը զօրամասեր, մօտէն ծանօթանալու անոնց մարտունակութեան, ուսումնական ծրագիրներու կիրարկումին, զինուորներու ընկերային պայմաններուն: Ագատ զրոյցներու ընթացքին Նախագահը որ նոյն ատեն երկրին զինեալ ուժերուն գլխաւոր հրամանատարն է, տեղեկացած է թէ կառուցուած նոր կայաններու շնորհիւ բարելաւուած են զինուորներուն եւ սպաներուն կենցաղային եւ ընկերային պայմանները: Ան գոհունակութիւն յայտնելով ըսած է թէ ձեռք ձգուած արդիւնքներով բաւարարուիլ կարելի չէ, բարձր մարտունակութեան գաղտնիքը անոր շարունակական զարգացման մէջ է:

Մ. ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսական ամբաստանութեամբ ձերբակալուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 15–ի նիստին շարունակուած է մեղադրող Արամ Ամիրզադեանի կատարած հարցաքննութիւնը: Պատասխանելով անոր հարցումներուն, ամբաստանեալը ըսած է թէ շփումներ ունեցած է հայեւթուրք տնտեսական յանձնաժողովի երկու անդամին՝ Ք. Սոյաքի ու Է. Սարաչի հետ. առաջինը փորձէ ուզած է իրենց յանձնաժողովին նիւթեր ուղարկել վճարումի փոխարէն, սակայն թրքական գաղտնի կազմակերպութեան (ՄԻԹ) մասին յիշատակում չէ եղած: Պոճոլեան չէ ժխտած այդ երկու Թուրքերուն ՄԻԹ–ի ներկայացուցիչ ըլլալու պարագան: Երկրորդը իրեն առաջարկած է Տրապիզոնի մէջ ռուսեւթրքական թարգմանութեան գրասենեակ բանալ, նկատի առած Ռուսաստանի հետ աշխոյժ շփումները:

Մ. Պոճոլեան մերժած է այն ամբաստանութիւնները թէ ինք Երեւանի յատակագիծը, սպայակոյտի, ռազմական կայաններու, Քանաքեռի զօրամասի, Երեւանի կամուրջներուն տեղը յայտնած է շփում ունեցած Թուրքերուն: Ան աւելցուցած է թէ իր առաջին խոստովանութիւնները իրականութիւնը չեն ցոլացներ, քանի որ ըսած է բաներ, մտածելով իր ընտանիքին ապահովութեան մասին: Կարծած է թէ ձերբակալուելէ ետք հարցին միջամուխ կ՚ըլլան Ռուսաստանի գլխաւոր հետախուզութեան վարչութիւնը, Հայաստանի յատուկ ծառայութիւնները եւ կը պարզեն խնդիրները:

ԱԺՄ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 14–ին տեղի ունեցած է Ազգային Ժողովրդավարական Միութեան (ԱԺՄ) 14–րդ համագումարը որուն ընթացքին որոշուած է 2003–ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնել Վազգէն Մանուկեանը: Համագումարին ներկայ գտնուած են «16»ի դաշինքին մասնակից քաղաքական ուժերու ներկայացուցիչներ եւս:

INFORMATIONS

« ARMENIE, MEMOIRES D'EXIL »

Jusqu'au 8 janvier organisée par le Musée de la Résistance et de la Déportation, 59, Allée des Demoiselles, Toulouse (Tél: 05.61.14.80.40) Conférences : le 21 novembre (Dr. Y. Ternon), le 28 novembre (A. Ter-Minassian), le 29 novembre (C. Mouradian).

CONFERENCE

DA-Connexion

L'association DA-connextion vous invite à sa première conférence de l'année.

Au programme :

Un rapport sur les projets réalisés avec succès durant la campagne 2002 en Arménie.

Nos projets pour cette année 2002 / 2003.

Le témoignage de deux jeunes Arméniens venus spécialement d'Erevan pour vous parler de notre collaboration en Arménie.

Vendredi 22 novembre à 20h30
au Centre Culturel St-Mesrop
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris.
Métro : Monge

Expo-photo, un rapport vidéo et discussions autour d'un buffet illustreront cette conférence.

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros

à S P F A, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ 01. 47. 35. 30. 23

(Programme détaillé sur demande)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**
Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ – ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20.30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէֆօ – Սոփրանօ
Մարիա Օբի – Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան – Պարիթոն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ երգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·560
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.560

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՐՏՈՂԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՆԵՐՈՒ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ Է ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Նոր վարչապետը Ապտուլլահ Կիւլ կազմած է կառավարութիւնը եւ արեւմըտեան շրջանակներու համաձայն, ան կը բաղկանայ փորձառու մարդոցմէ: Փոխ-վարչապետ նշանակուած է Ապտիւլթիֆ Շէնէր, որ Ելմտական նախարար եղած էր Էրպաքանի կառավարութեան մէջ: Կրթական նախարար է Էրքան Մումճու, եւրոպամէտ եւ ազատական կը նկատուի. Պետական նախարար նշանակուած է Քիւրշատ Թիւզմէն, որ Արտաքին առեւտուրի նախարար եղած է: Արտաքին նախարարութեան գլուխը կ'անցնի Եաշար Եաքըշ, ֆրանսախօս դիւանագէտ մը որ լաւ ծանօթ է նաեւ արաբական երկիրներուն: Տնտեսական նախարար է Ալի Ճօշքուն, Ներքին նախարար կը դառնայ Ապտիւլքատիր Աքսու, որ անմիջապէս յայտարարած է «Թրքական օրէնքներու ներդաշնակումը ժողովրդավարութեան եւրոպական չափանիշներուն»:

Միայն մէկ կին նախարար կայ, Կիւլտալ Աքշիթ, որ կ'անցնի Զբօսաշրջութեան նախարարութեան գլուխը:

Ինչպէս գրած էինք, Էրտողան եւրոպական կարգ մը մայրաքաղաքներու իր շրջապտոյտը կը սկսէր Աթէնքով, ուր Նոյեմբեր 18-ին, ընդունուած է պետական ղեկավարի նման: Նման ընդունելութիւն մը եւ ջերմ ողջագուրումը Սիմիթիսի հետ այն տպաւորութիւնը ձըգած է որ հաստատակաց փափաք մը կայ բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելու երկու երկիրներուն միջեւ, նոյնիսկ, եթէ խորքին մէջ, դիրքերը չեն փոխուած: Յունաստանի վարչապետը յայտարարած է որ «հասկացողութեան շատ լաւ հիմ մը կայ» երկու երկիրներուն միջեւ որոնք իրարու մօտեցած են երեք տարիէ ի վեր: Յունաստան Թուրքիոյ անդամակցութեան պաշտպան փաստաբանն է Եւրոպական Միութեան մօտ, սկզբունքի գետնի վրայ իր համաձայնութիւնը տուած է այդ ուղղութեամբ: Բայց, այլ հարցեր կը մնան, որոնց գլխաւորն է՝ Կիպրոս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ, որ նախատեսուած էր 2003 Յունուար 1-ին, չորս ամիսով յետաձգուեցաւ: Պրիւքսէլի մէջ, Նոյեմբեր 18-ին է որ Արտաքին նախարարները այս որոշումը տուին, ինչ որ յուսախաբութիւն մը պատճառեց տասը թեկնածուներուն (Լեհաստան, Սլովաքիա, Հունգարիա, Չեխիա, Սլովենիա, Էստոնիա, Լիթուանիա, Լատվիա, Կիպրոս եւ Մալթա): Առ ի մխիթարութիւն, 15-երը ապահովութիւն տուին տասներուն, որ 2004-ին, Միութեան տարեկան օժանդակութեան ամբողջութիւնը կը ստանան:

ՏԱՆԻԷԼ ԳՈՀՆ-ՊԷՆՏԻԹ, Եւրոպական Խորհրդարանի կանաչ երեսփոխան, Լիպերասիոնի Նոյեմբեր 19-ի թիւին մէջ երկար յօդուածով մը, զոր խորագրած է՝ «Առարկութիւն, Պ. Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն», Թուրքիոյ անդամակցութեան դատը կը պաշտպանէ: Կը գտնէ որ Ժիսքար տ'Էսթէնի յայտարարութիւնները նախատինք են եւ ոչ թէ տրամաբանական ելոյթ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնը, երկար քննութիւններէ ետք հաստատած է որ ներկայացուած տեսերիզը վաւերական է եւ ճիշդ է որ արտայայտուողը Պէն Լատէնն է: Այս հաստատումը կը փաստէ որ Պէն Լատէն ողջ-առողջ է:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ՝ Ճ. Անտրէօթթիի դատապարտումը 24 տարուան բանտարկութեան, մեծ իրարանցում ստեղծած է քաղաքական եւ պետական շրջանակներու մէջ: Այսօր 83 տարեկան, Անտրէօթթի 50 տարի մարմնացումը եղած է Իտալիոյ քաղաքական կեանքին, եօթն անգամ վարչապետ եղած է: Փերուճիայի դատարանը նաեւ 24 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է մաֆիայի մեծաւոր մը՝ Թանօ Պատալամէնթի, մինչ միւս ամբաստանեալները որոնց մէջ ենթադրեալ մարդասպաններ, անպարտ արձակուած են, ինչ որ ըսել տուած է Անտրէօթթիի փաստաբաններուն, որ կասկածելի վճիռ մըն է, քանի կը դատապարտուին հրահանգողները եւ ազատ կ'արձակուին գործադրողները: Իտալիոյ նախագահը յայտարարած է թէ խորապէս ազդուած է, մինչ Անտրէօթթի կ'ըսէ թէ միշտ կը վստահի իր երկրին արդարութեան, նոյնիսկ երբ դժուար է իրեն համար ընդունիլ նման անհեթեթութիւն մը: Գալով Պէրլուսքոնիին, կը գտնէ որ Անտրէօթթի «զոհն է խենթեցած արդարութեան մը»: Անտրէօթթի բեկանիչ ատեանին դիմեց:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ դիմած են Սուրիոյ որ փակէ Դամասկոսի Իսլամական Ճիհատի (պաղեստինեան շարժում) գրասենեակները եւ իր այս դիմումէն տեղեակ պահած է Իսրայէլը: Նեթանիահու, ներկայի Արտաքին նախարարը, շնորհաւորած է ԱՄՆ-ը այս որոշումին համար, շեշտելով թէ «լաւագոյն ձեւն է պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ»:

ՍՈՒՐԻԱՅԻ հանրածանօթ ընդդիմադիր՝ Ռիատ Թիւրք ազատ արձակուած է Նոյեմբեր 16-ին, պատիժին վերջանալէն առաջ, համաձայն նախագահ Պաշար ալ-Ասատի հրահանգներուն եւ մարդասիրական պատճառներով, կը նշէ պաշտօնական Սանա գործակալութիւնը: Թիւրք, երկու ու կէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր Յունիսին, «Սահմանադրութեան դէմ գործած ըլլալուն եւ ազգին բարոյականը տկարացնող լուրերու տարածման» ամբաստանութեամբ: Ազատ արձակուելէն ետք, Ա.Էֆ.Փէ.-ին յայտարարած է թէ իր դատավարութիւնը եւ իր բանտարկութիւնը չէին արդարացուեր եւ թէ ինք, միայն արտայայտութեան ազատութիւնը գործադրած էր:

ԻՐԱՔԻ հարաւային շրջանը ռմբակոծած են Ամերիկացիք, Նոյեմբեր 18-ին: ԱՄՆ կրկին ամբաստանած են Պաղտատի կառավարութիւնը որ չէ յարգած ՄԱԿ-ի բանաձեւերը, իրաքեան հակօդային պաշտպանութիւնը կրակ բացած ըլլալով ամերիկեան եւ անգլիական օդանաւերու վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Նոյեմբեր 17-ին, Համայնավար կուսակցութեան 35-րդ համագումարին, որոշուած է ղեկավար Վլատիմիր Դարբինեանը յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել: Այս վերջինով «16»ի միաւորման 5-րդ կուսակցութիւնն է որ իր թեկնածուն կ'ունենայ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին Նոյեմբեր 18-ի նիստին բուռն կան լարուած վիճակ պարզուած է ատեանին մէջ: Նիստին սկիզբին հարցաքննուած է Ներքին գործերու նախկին աշխատակից Արմէն Գասպարեան. սակայն, ան չէ կրցած յստակ պատասխաններ տալ: Միջոց մը մեղադրող Յակոբ Մարտիրոսեանի հարցումներէն ջղայնանալով, ոճրագործներէն Կ. Յունանեան սկսած է անարգել ու վիրաւորել զայն: Երբ նիստին նախագահը փորձած է կարգի հրաւիրել ոճրագործը, այս վերջինը վիրաւորանքներուն թիրախ ըրած է դատաւոր Ս. Ուզունեանը: Կ. Յունանեանի ընթացքէն ոգեւորուած, միւս ամբաստանեալներն ալ սկսած են իրենց տեղէն անարգանքներ արտայայտել:

Միջոց մը ընդմիջուելէ ետք երբ կրկին շարունակուած է նիստը, այս անգամ վկայ Ա. Գասպարեան յուզուած եւ բացագանչած է թէ ինք ոճրագործներուն չէ օժանդակած, թէ այդպէս շարունակելու պարագային չի տոկար եւ անձնասպանութիւն կը գործէ: Ա. Գասպարեանի խնդրանքով նիստը ընդհատուած է մինչեւ Նոյեմբեր 20:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԵՐԵՒՈՅԹ

ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակին մէջ Նոյեմբեր 18-ին տեղի ունեցած քննարկումի մը ընթացքին Հայաստանի գաղթերու եւ գաղթականներու վարչութեան պետի տեղակալ Լալա Ասլանեան յայտնած է թէ մարդոց առեւտուրի երեւոյթը չէ շրջանցած Հայաստանն ալ: Պատճառը երկրին ընկերատնտեսական վիճակն է, գործազրկութիւնը եւ արտասահմանի մէջ մարդկային աշխատանքի ուժի պահանջը որ կը մղէ ապօրինի ճամբաներու դիմելու եւ իյնալու մաքսանենգներու ձեռքը:

Ըստ հայկական ընկերաբանական ընկերակցութեան նախագահ Գ. Պօղոսեանի, այդ ծուղակը ինկող կարեւոր թիւով կիներ ալ կան. 2000-ին մարդկային առեւտուրի զոհ 59 կին յայտնաբերուած է, մեծ մասը 30 տարեկանէն վար, որոնք մեկնած են Թուրքիա, Լիբանան, Յունաստան, Պուլկարիա ուր հասնելէ ետք պարտադրուած են մարմնավաճառութիւն ընելու:

ՀՐԴԵՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԹԷՆՔԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19-ի կէս գիշերէն անմիջապէս ետք ելեկտրական հոսանքի խանդարումի պատճառով հրդեհ մը ծագած է Հայաստանի Աթէնքի դեսպանատան մէջ: Քանի մը վայրկեանէն ան տարածուած է դեսպանին գրասենեակին ու հիւրասենեակին մէջ, հրոյ ճարակ դարձնելով ամէն ինչ. կարասի, գորգ, համակարգիչ, եւ այլն: Փճացած են նաեւ քարտուղարութեան սենեակի ելեկտրոնային բոլոր սարքերը: Հրշէջ սպասարկութեան արագ միջամտութեամբ հրդեհը յարակից մասերու մէջ ալ չէ ծաւալած, սակայն, բարձր ջերմութիւնը լուրջ վնաս պատճառած է:

ՄԱԿ-Ի ԿԻՊՐՈՍԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

Եւրոպական Միութեան Դեկտեմբերի Գոփընհակընի վեհաժողովէն առաջ Կիպրոսի անդամակցութեան անարգել ճամբայ բանալու համար ՄԱԿ-ը կիպրական հարցին լուծում մը առաջարկած էր: Անով կը նախատեսուէր դաշնակցային կառոյց մը. յունական եւ թրքական բաժինները իրենց գերիշխան պետական կազմերը պիտի ունենային, նաեւ դաշնակցային ժողով մը եւ հերթական ստանձնումով նախագահութիւն մը: Ատոր հետ կար թրքական գրաւման շրջանէն մաս մը տարածքներու յունական գօտիին վերադարձը ուր Յոյներու վերադարձ մըն ալ կը նախատեսուէր:

Թրքական կողմը սկսած է հակադդել ներկայացուած ծրագրին, մերժելի կէտեր մատնանշելով: Նախ անհամաձայնութիւն յայտնած է Ռ. Տէնքթաշ որ թրքական մասին ղեկավարն է: Ան ըսած է թէ ՄԱԿ-ի ծրագիրը սխալներով, ծուղակներով լեցուն է եւ պէտք է թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Կիպրոսի թրքական ղեկավարութիւնը մանրամասնօրէն քննարկէ: Տէնքթաշ յատկապէս քննադատած է հողային զիջումով 50-60·000 Թուրքի տեղափոխման պարագան, խստիւ մերժելով մինչեւ Դեկտեմբեր 12 համաձայնութիւն մը ստորագրելու պարտաւորութիւնը: Կ'ըսէ թէ այդ աճապարանքին նպատակն է Կիպրոսի երկու ղեկավարներուն փաստաթուղթ մը ստորագրել տալով ապահովել Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան մուտքը:

Առաջարկուածին շատ համաձայն չէ գտնուած վերջին ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավար Թ. Էրտողան ալ: Ըսելով հանդերձ թէ ծրագիրը քննութեան արժանի է, ան շատ «տըգեղ» գտած է լուծումի հեռանկարով պատրաստուած քարտէսը, շեշտելով մանաւանդ որ Թուրքերու ձգուած հողերու համեմատութիւնը 29%-էն ալ նուազ է, մինչ նախապէս կատարուած բանակցութիւններուն Ռ. Տէնքթաշի պայմանը «29+» տարազով էր:

Երբ Պէէկալա թղթակցութիւն մը ղրկած է «Ֆիկառօ»յին (Նոյեմբեր 19) հիւսիսային Կիպրոսի մէկ կարեւոր գիւղէն՝ Տիփքարփազէն, որ 80 քիլոմեթրի վրայ կ'երկարի: 1974-էն առաջ, կը գրէ բնակիչներու թիւը 5-էն 6 հազար էր, բոլորն ալ Յոյն, փոխարինուեցան Անատոլուէն եկած Թուրքերով, երբ Թուրք բանակը շրջանը գրաւեց: Ներկայիս, բնակիչներու վախն այն է որ ՄԱԿ-ի ծրագիրը եթէ գործադրուի տեղահանուած Յոյները կը վերադառնան եւ Թուրքերն ալ կը ստիպուին աքսորի ճամբան բռնել: Անոնցմէ մէկը՝ Սըթքը Քիրպողա կ'ըսէ թէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ՆԻՍԵՐԷՈՍ

ԴԷՊԻ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

Խորհրդանշելու համար կարծէք, համագումարի երկու օրերու ընթացքին հայ լեզուին եւ կրթութեան գլխուն գալիք նահատակութիւնը, բացումին բոլոր մասնակցողները ծաղիկներով ուխտի գացին Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի նահատակներու յուշարձանին: Փակումն ալ, ուրիշ պետական յայտագրին յաղթանակ, չէր կրնար Սարդարապատի Յաղթանակի յուշարձանին հովանիին տակ չվերջանալ...:

Մայիս 28-ի անկախութեան օրը, երեկոյեան ժամը վեցին, տասնեակ հանրակառքեր մեկնեցան Երեւանէն դէպի Սարդարապատ, յաղթական տրամադրութիւններով, փոխադրելով երկու հազարէն աւելի մասնակիցները, սարդանաբաղեան ճոխ սեղանի մը, երկրաւոր դրախտի բոլոր բարիքներով զարդարուած, ուր ամէն մանրամասնութիւն նկատի առնուած էր հիւրերու բարձր տրամադրութիւնը միշտ վառ պահելու:

Մինչ ազգագրական Թանգարանի մուտքին, երկրին լաւագոյն ազգային պարախումբերը ելոյթ կ'ունենային, հրաշալի կատարողութեամբ – բայց ափսոս գրեթէ առանց հանդիսատեսի, որ ուտեստեղէնի սեղաններուն շուրջ շատ աւելի կարեւոր գործով զբաղած էր..., բազմութիւնը սկսաւ արագօրէն համախմբուիլ յուշարձանի զանգակներու բեմայարդակին շուրջ, ուր պետական երգչախումբն ու նուագախումբը արդէն տեղ գրաւած էին, ինչպէս նաեւ կառավարութիւնը՝ նախագահով, նախարարներով, զոյգ կաթողիկոսներն ու եկեղեցական հիւրերը եւ ծովածաւալ բազմութիւն մը, շրջակայ գիւղերէն ալ հաւաքուած, ծայր տուաւ Արա Գէորգեանի հեղինակութեան յանձնուած արդիականացած ազգային պարեղանակներու կրկնօրինակ խառնուրդ մը, որ 15 վայրկեան վերջ, արդէն սկսած էր անտանելի դառնալ եւ ներկաներուն մէջ անհանդուրժութեան նշաններ ցոյց տալ:

Բարեբախտաբար կային օփերայի բեմապարի մեր չքնաղ աղջիկները, որոնք թէեւ քիչ մը փէշերը շատ կարճ բռնած էին վեհափառներու քթին տակ, բայց այդ արդէն աւելի զուարթացուց ներկաները քան նեղութիւն պատճառեց:

... Եւ յանկարծ, անսպասելին: Հայու մեր զգայուն հոգիներուն յուզականութիւնը իր գագաթնակէտին հասցուց, երբ գլխուղղական թռան մը մեր գլխուն վերեւ, անկարգելով՝ երեք բանակային արձակեց, որոնցմէ երրորդը, օրիորդ մը, ռազմական տարազով մեծածաւալ ազգային դրօշը պարզած՝ իջաւ մերձակայ հրապարակ մը եւ ներկայացաւ, ամէնուն հպարտ ծափահարութիւններուն մէջ, Հանրապետութեան նախագահին, վեհափառներուն, Պաշտպանութեան նախարարին.., նոյն պահուն, անսպասելիօրէն, ամէն կողմէն զունդեղ հրախաղութեան մը պայթիւնները ծայր տուին, հիացումի աննկարագրելի բացագանչութիւններ խլելով ծովածաւալ բազմութենէն:

Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ որ, նման բեմական արտայայտութիւններէն շատ չեմ ազդուիր. նորութիւն մը չէ ինծի համար: Գիտեմ որ մեր արուեստի մարդիկը ի վիճակի են այդ եւ աւելին կատարելու: Զիրենք կը ճանչնամ գիտավարժ բեմերու վրայէն, ուր ամէնէն աւելի խստապահանջ արուեստի քննադատներն անգամ խոնարհած են անոնց տաղանդին առջեւ:

Իմ ուշադրութիւնս գրաւողը, նման բազմամարդ ցոյցերու առեն, ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴՆ է, երեքէն երեսուն տարեկան: Ի՜նչ հրաշալի երիտասարդութիւն մը ունինք, գեղեցիկ, առողջ, խելացի, տաղանդով լեցուն: Ո՞վ գիտէ, այդ բազմութեան մէջ, քանի համալսարանական փայլուն աշակերտներ կային, քանի սաղմնային տաղանդներ՝ որ վաղը պիտի փայլէին հայրենի երկնակամարին վրայ: Քանի գիտարարներ, գիտնականներ, պատմագէտներ, արուեստագէտներ... անոնց աչքերուն մէջ երբ նայիմ, հոգիս անհուն լաւատեսութեամբ կը լեցուի: Ներկայ կաղացող ժամանակները չեն վհատեցներ զիս. լաւատես եմ ապագային հանդէպ: Տարուէ-տարի կը նկատեմ թէ նոր սերունդին վիճակը կը բարելաւուի ամէն մարզերու մէջ: Հարկ է արագացնել այս ընթացքը, որպէսզի «Զհատնի խեղճուկին յոյսը»:

Հրախաղութեան արձակած բոցերուն չի նմանիր. ան արդէն մարած է. ժողովուրդը մութին մէջ խարխափելով կը վերադառնայ մեքենաները: Մեր նոր սերունդը, մոխիրին տակ թաքնուած բոցն է մեր ազգին՝ որ կը սպասէ իր պահուն: Օգնել պէտք է: Ինչ սքանչելի ուսանողներու հանդիպեցայ, որ նախանձ շարժող կիրքով, կը հետաքրքրուին ազգային բոլոր արժէքներով, գիր, գրականութիւն, պատմութիւն յուշարձան, դաւանանք, շարական, ծէս, արուեստ: Հրաշքի նմանող աղջիկներ եւ տղաներ: Ունինք շատ ունինք, կարծուածէն աւելի ունինք: Սարդարապատի յաղթական թթուածինը շնչած՝ ամէնքս ալ կտոր մը յաղթանակ կը տանինք մեր տուները:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Զ.

Գէորգ կառքը տեղաւորած էր միակ սիւնին մօտ, որու կանթեղը վառ էր եւ գիւղի երախաները տավալին չէին կըրցած պարսատիկով նշանառութիւն փորձել վրան...: Այդ միակ լուսաւոր սիւնին վրայ թղթիկ մը կպցուած էր. կարդացի.

— «ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅԵՆԱԿԻՑՆԵՐ — Գործող վարչախմբի հեռացումը եւ արդար ընտրութիւնների միջոցով օրինական իշխանութիւնների հաստատումն օրուայ հրամայական է:

Բոլորիդ հրաւիրում ենք Ազատութեան Հրապարակ, ժամը 18-ին:

ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ-Ի

մեր ձայնը բարձրացնելու հակաժողովրդական վարչախմբի դէմ:

Ապարանականք:

Ապարանցին ժամերով կանգնում է ցայտաղբիւրի մօտ:

Անցնողները հարցնում են.

— Ինչո՞ւ չես խմում...

— Սպասում եմ սառը ջրի...

(Ականջը խօսի վերի հանրահաւաքի մասնակիցներուն):

Երկու ապարանցիներ գնացքով գնում են. մէկը հարցնում է միւսին.

— Ո՞ւր ես գնում: Պատասխանում է «Ապարան»:

— Իսկ դո՞ւ.

— Ես էլ Ապարանից եմ գալիս...:

ՊԱՐԶ ՄԱՐԴԻԿ

Հրաշալի են Հայաստանի պարզ մարդիկ: «Մարդիկ» ըսելու ձեւ մըն է. կիներ ալ կան. մեծ է անոնց թիւը: Ընդհանրապէս քաղաքականութեան հետ կապ չունին: Կամ այն է որ կանխազգուշութեամբ հեռու կը մնան անկէ, գիտնալով որ քաղաքականութիւնը ուշ կամ կանուխ իրենց պարզութիւնը կրնայ խաթարել. կամ ալ ատեն մը ապրած են այդ փորձառութիւնը եւ ատենին քաշուած որպէսզի չխաթարուին: Երկու պարագային ալ իրենց մարդկային շնորհքը պահած անձեր, որոնց հետ հաճոյք է բարեկամութիւն մշակելը:

Երեւանեան կեցութեանս ընթացքին, երբ հեռու եմ մարդերու իմ սիրելի յուշարձաններէս, վանքերէս, բերդերէս... իրենք կը դառնան իմ յուշարձաններս. կը ջանանք երեկոյեան ժամերը քով քով գալ, պրպտել իրենց մասնագիտութեան նորագոյն տուեալները, դժուարութիւններն ու կարելիութիւնները. մէկ խօսքով հաղորդակցնել, իրենց օգնութեամբ եւ յաղեցնել միաժամանակ հայ մշակոյթի ծարաւը որուն առիթը այնքան յաճախական չէ մեր ապրած երկիրներուն մէջ:

Հին, շատ հին մտերմութիւն ունիմ Վաչիկ Խաչատրեանի հետ: Յուշարձաններու մէջ, յուշարձան մըն ալ ինքն է: Վազգէն վեհափառի ժամանակ, շուրջ 30 եւ աւելի տարիներ առաջ, պատասխանատու պաշտօն ունէր եկեղեցիներու, յուշարձաններու վերանորոգութեան գործին մէջ: Քիչ անգամ նման ամբողջական նուիրեալի կարելի է հանդիպիլ: Արշաւած եմ իրեն հետ անմատչելի վայրեր, իր բեռնատարով կրցած եմ թափանցել սովետական շրջանի արգիլուած գրեթէ բոլոր գօտիները, ուր պատմական յուշարձաններ կային (Երերոյք, Մարմաշէն, Անի – Պեմզա, Խոր Վիրապ եւ այլն) ան տեսնելով իմ սէրս եւ ծարաւս մեր մշակութային գանձերուն հանդէպ, պատրաստ էր ամէն տեսակ հնարքներ բանեցնել՝ որ արգելք չհանդիպանան իմ մուտքիս: Ի՜նչ հրաշալի օրեր էին, երբ երկու «խենթեր», լուսանկարի գործիքները ուսին, հայրենի լեռները կը շրջէինք, նորանոր յայտնաբերութիւններ կատարելու, Հաւուց թառէն մինչեւ Աղջոց վանք, մինչեւ Նախիջեւան...:

Կը յիշեմ Գառնիի լեռներուն վրայ, զանազան տեսակի ծաղիկներ հաւաքելու ատեն, հսկայական արջու մը դիմացնիս ելլելը, արջ մը որ ծաղիկ հաւաքելու չէր եկած... այնքան ալ բարի տրամադրութիւններ ցոյց չէր տար մեզի հանդէպ: Զհասկցայ թէ ինչպէ՞ս Վաչիկ, լեզու գտաւ անոր հետ, համոզեց որ հեռանայ այս «անվնաս օտարականէն», անշուշտ ինծի ակնարկելով...: Երբ գիւղ իջանք, բնակիչները պատմեցին թէ նոյն տարուան մէջ, այդ միեւնոյն արջը, մի քանի հոգի բզկտած է...: Վաչիկ զարմանալի ընտանութիւն մը ունէր Հայրենի բնութեան հետ: Մայր հողին վրայ ամէն ինչ յուշարձան էր իրեն համար: Հայաստանի մէջ չկայ անձ մը որ իրեն չափ սեւ-ճերմակ լուսանկարներու հաւաքածոյ ունենայ պատմական յուշարձաններու. չեմ կարծեր որ որեւէ մէկը մտածած է անոնք արժանաւոր կերպով ցուցադրելու:

Վաչիկի արժանիքներու մէջ յատուկ տեղ ունի վտանգուած խաչքարերը փրկել եւ անոնցմով զարդարել Էջմիածնի Մայր տաճարին ընդարձակ պարտէզը: Այդ օրերուն, Հայաստանի լաւագոյն գիւղերը բնակուած էին Ազերիներէ. յաճախ սովետական իշխանութեան ընդհանուր անտարբերութեան տակ, կը փըճացուէին սիրուն խաչքարեր, կը ջարդուէին անոնք տգէտ գիւղացիներէն, հաւանական ոսկիի պահեստներ կարծելով գտնել... Վաչիկ փրկութեան ջոկատ մը ստեղծած էր եւ լծուած ազատագրութեան լուրջ գործին: Ընդվզեցուցիչ էր մեր համայնավար ղեկավարներուն տկարութիւնը կամ անտարբերութիւնը: Օտարներ եկած տեղաւորուած քու հողիդ վրայ, կը քանդէին քու ժողովուրդիդ պատկանող սրբութիւնները... եւ Վաչիկի պէս հերոս անհատներն էին, որ մեծամեծ վտանգներու ենթարկելով ինքզինքնին, պիտի փրկէին եւ Սուրբ շրջապատի մը մէջ ապահով պահէին... եւ դեռ մարդիկ կան, որ այդ օրերը կը փնտռեն: Անցեալները կը կարդայի երեւանեան թերթերէն մէկուն մէջ, որ նշանաւոր խմբավար մը եւ դերասան, կը գանգատէր որ իր տրամադրութեան տակ բաւ սրահներ չունի, կամ ձրի չեն... «սովետի ատեն մենք ամէն ինչ ունէինք» ... սիրելի պարոն. ինչո՞ւ հիւսիսային Գորէա չես երթար ուր տակաւին կենդանի է սովետական քու փնտռած վարչակարգդ: Անոնք քեզի մեծ սրահներ կը տրամադրեն ... եւ ընդարձակ զուլագներ, եթէ ՄԵԾ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ուղղութենէն կտրիկ մը շեղիս, եթէ քիչ մըն ալ շեղիս, փամփուշտ մըն ալ կրնաս նուէր ստանալ...:

Չեմ կրնար ըմբռնել թէ ինչպէ՞ս տակաւին կան մարդիկ որ իրենց անկախութիւնը (անակնկալ եւ չսպասուած) կը փոխարինեն սրահի մը կամ մենաշնորհի մը հետ...: Կարելի՞ է այսքան շուտով մոռնալ մեր կացինահարուած մտաւորականները, գնդակահարուած անմեղները, 200.000-էն աւելն տուած երիտասարդ զոհերը, պատերազմի մը համար որ Ստալինի փառքը զօրացնելու ծառայեց եւ ոչինչ տուաւ մեզի... բայց մեր ժողովուրդը տասանորդելէն ... ի սէր Աստուծոյ, ի սէր Հայրենիքի, բաւէ սովետի ժամանակը երազել, գործի լծուեցէք ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ զօրացնելու եւ ԱԶԱՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԴԱՌՆԱԼՈՒ:

Վաչիկ, ներկայիս քաշուած է ասպարէզէն: Զինք կը յիշեն միայն մօտէն ճանչցողները եւ ինծի նման հին բարեկամներ որ պարբերաբար կ'այցելեն եւ տխուր մենութիւնը պահ մը կը զուարթացնեն:

Վաչիկի բարեկամներու ցանկին մէջ կը գտնուի ուրիշ «խենթ մը», կոչումով ճարտարապետ, կարծես դրօշակի փոխանցումը իրեն տրուած ըլլայ Հրաչեայ Գասպարեան, երկար ատեն, մինչեւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումը, նուիրուած վանքերու, եկեղեցիներու վերանորոգութեան նուիրական գործին: Տաղանդաւոր եւ հայրենասէր երիտասարդ ճարտարապետ մը որ անկախութենէն ի վեր, յաճախ կը կանչուի նոր եկեղեցիներ ծրագրելու եւ բարձրացնելու:

(Շար. 17)

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՒԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ԲԻՒԹԱՆԻԱ

Բիւթանիոյ հայկական գաղթօճախները նոր հանգրուան մը թեւակոխեցին Օսմանցիներու կողմէ Պոլսոյ գրաւումէն ետք, երբ մեծ թիւով Հայեր սկսան տարածուիլ դէպի կայսրութեան արեւմտեան երկրամասեր: Շրջանի գաղթօճախները ստուարացան մանաւանդ Թուրք – պարսկական պատերազմներու եւ Հայաստանի մէջ տիրող անապահովութեան պատճառով:

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Սուլթան Մուրատի մահէն ետք (1451) անոր յաջորդեց չորրորդ զաւակը՝ Մեհմէտ Բ.: Ան առաջին անգամ 1444-էն 1446 տարիներուն իշխած էր Էտիրնէի մէջ եւ հօր մահէն ետք երկրորդ անգամ գահ բարձրացաւ Էտիրնէի մէջ: Իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունենալով Պոլսոյ գրաւումը՝ ան 1452-ի ամբողջ տարին անցուց Պողազքէսէն (այնուհետեւ կոչուած՝ Ռումելի Հիսար) հսկայ բերդը կառուցելով Վոսփորի եւրոպական ափին, Պոլիսէն հիւսիս, ուր զետեղեց լաւագոյն թնդանօթները. միաժամանակ զօրացուց ծովուժը, շինել տուաւ 150 նոր նաւեր եւ հաւաքեց 160 հազար զինուոր (որուն միացան բազմաթիւ տերվիշներ, մոլլաներ եւ ենիչէրիներ) եւ 1453 Փետրուարին քալեց Պոլսոյ դէմ: Ապրիլի սկիզբը յարձակումը սկսաւ եւ ցամաքային ու ծովային իրերայաջորդ յարձակումներէ ետք, Մայիս 28-էն 29 լուսցող գիշերուան ընթացքին Թուրքեր մտան Պոլիս. վերջին կայսրը՝ Կոստանդին ինկաւ զէն ի ձեռին. Նահատակուեցաւ նաեւ պատրիարքը: Պոլիս երեք օր ու գիշեր ջարդի ու թալանի ենթարկուեցաւ:

Պոլսոյ գրաւումէն ետք նոր թափ առաւ Հայութեան դէպի Պոլիս եւ Մարմարայի ափեր գաղթը. Մեհմէտ Բ., որ Ֆաթիհ (յաղթական) տիտղոսը ստացած էր, քաջալերեց ու յորդորեց Հայութեան գաղթը՝ հակակշռելու համար Յոյներուն ուժը: Ան նոյնիսկ ստիպեց, որ Փոքր Ասիոյ կեդրոնական քաղաքներ հաստատուած Հայերը ձգեն իրենց բնակավայրերը եւ դէպի արեւմուտք չուեն: Մեհմէտ Ֆաթիհ 1454 Յունուար 6-ին վերակազմեց Պոլսոյ յունական պատրիարքութիւնը, եւ զայն հակակշռելու համար 1461-ին հաստատեց Պոլսոյ Հայոց պատրիարքութիւնը եւ Պրուսայի թեմի առաջնորդ Յովակիմ եպիսկոպոսը պատրիարք նշանակեց: Յովակիմ եպիսկոպոս կաթողիկոսական աթոռի Սուրբ Էջմիածնի մէջ վերահաստատումէն (1441) առաջ արդէն Պրուսայի առաջնորդն էր եւ մօտիկ ծանօթութիւն ունէր արքունիքին հետ՝ իբրեւ օսմանեան պետութեան հպատակ Հայերու հովիւ:

Մեհմէտ Ֆաթիհ իր նուաճումները շարունակեց Պալքաններու ուղղութեամբ, դէպի Ալպանիա, Հունգարիա, Վալախիա, Մոլտաւիա, Ղրիմ և հասաւ մինչեւ արեւելեան Իտալիա՝ Օթրանթօ: Այնուհետեւ ան 1473 Օգս. 11ին Երզնկայի մօտակայ Պաշքէնդի ճակատամարտին նուաճեց Ուզուն Հասանը: Այս նուաճումներուն պատճառով գրաւուած երկիրներու հայկական գաղթավայրերէն՝ Պալքաններէն ու Ղրիմէն, ինչպէս նաեւ հայկական գաւառ-

ներէն բազմաթիւ Հայեր գացին ու հաստատուեցան Պոլսոյ եւ շրջակայքին մէջ, Մարմարայի ափերուն:

Մեհմէտ Բ. Ֆաթիհի մահէն ետք (1481) անոր յաջորդեց անդրանիկ զաւակը՝ Պայազիտ Բ.: Ան շարունակեց հօրը նուաճումները, գրաւեց Պոնիա Հերցեկովինան, Դանուբի եւ Տնիեսթրըի վրայ՝ երկու մեծ ամրոցներ, որոնք կը հսկէին Ղրիմի ճամբուն, Վենետիկցիներուն հետ կռուեցաւ եւ գրաւեց Մորէան: Անատոլուի կողմէն Պայազիտ Բ. Եգիպտոսի մեմլուքներուն հետ հարցեր ունեցաւ եւ իր իշխանութիւնը տարածեց Գարաման Օղլուներուն վրայ:

Այս ժամանակ Կիլիկիա ենթարկուած էր Թուրքմէն ցեղախումբերու տիրապետութեան որոնք իրենք իրենց մէջ կռուի բռնուած էին. երկիրը սկսած էր պարպուիլ իր բնիկ տարրէն՝ հայութենէն, որուն տեղ կու գային տեղաւորուիլ Թուրքմէն վերաբնակիչներ: Կիլիկիայէն գաղթական շատ մը Հայեր հասան Բիւթանիոյ կողմերը եւ արեւմտեան Անատոլուի քաղաքները:

Թուրքմէն Թափառաշրջիկ ցեղախումբեր, սուֆի եւ շիի միսթիք միաբանութիւններու (որոնց գլխաւորը սաֆաւիներն էին) պետերու ենթարկուելով՝ պայքարի մէջ էին ամբողջ Իրանը եւ Անատոլուն իրենց ենթարկուելու համար: Սաֆաւիներու առաջնորդ շահ Իսմայիլ, երբ 1502-ին տէր դարձաւ Իրանի գահին, իր դաւանանքը տարածելու համար Անատոլու ղրկեց քարոզիչներ, որոնք Պայազիտ Բ.ի դէմ մեծ ըմբոստութեան ձեռնարկեցին: Պայազիտ Բ. 1502-ին յարձակեցաւ Իրանի վրայ եւ մինչեւ 1503 Թուրքմէն շատ մը ցեղախումբեր եւ սաֆաւիները քշեց դէպի Ատրպատական: Սակայն շահ Իսմայիլ շարունակեց իր քարոզիչները ղրկել Անատոլու, եւ 1511-ին երկրորդ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացաւ Օսմանցիներուն դէմ: Այս բոլորին պատճառով Հայերու դէպի արեւմտեան Անատոլու գաղթականական հոսանքները շարունակուեցան եւ գաղթօճախները ստուարացան:

ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԵԼԻՄ Ա.-Ի ԿՈՂՄԷ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԱՂԹ՝ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒ

Պայազիտ Բ.ի զաւակը՝ Սելիմ 1512-ին հօրը ստիպեց հրաժարելու, որմէ ետք սպաննեց զայն եւ գահին մրցակից իր եղբայրները: Իր յաղթական արշաւանքներուն համար սուլթան Սելիմ Ա. ստացաւ Եաւուզ (քաջամարտիկ) կոչումը:

Սելիմ Ա. իր առաջին հարուածը ուղղեց սաֆաւի ադանդաւորներուն դէմ, որոնք ապստամբութեան ձեռնարկած էին, եւ անոնցմէ շատեր բնաջնջեց: Ապա, 1514-ի ամրան ան յարձակեցաւ Իրանի Սաֆաւի պետութեան դէմ: Շահ Իսմայիլ որոշեց օսմանեան բանակները քաշել Իրանի խորերը եւ ձմրան ընթացքին փճացնել զանոնք՝ առանց կռուելու, բայց շահին զինուորիչ հետեւորդները ստիպեցին շահը՝ կռուիլ եւ չձգել, որ օսմանցիք մտնեն Իրանի խորերը: Օսմանեան եւ իրանեան բանակները իրարու հանդիպեցան Եփրատի արեւելեան ափին, Չալտրանի դաշտին մէջ, ուր 1514 Օգոստոս 23-ին տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը. սաֆաւիներ զէնքով ու արհեստավարժութեամբ շատ ետ էին Օսմանցիներէն (օսմանցիք թնդանօթներ ունէին, մինչ սաֆաւիներ նետ աղեղով եւ նիզակով կը կռուէին): Օսմանցիք յաղթեցին եւ գրաւեցին Հայաստանի արեւմտեան մասը, Ատրպատականը, Քիւրտիստանը եւ հիւսիսային Միջագետքը:

Օսմանցիք նպատակ չունէին գրաւելու Իրանը, այլ՝ կասեցնել սաֆաւիներու քարոզչութիւնը եւ տարածումը՝ Անատոլուի մէջ:

Հետեւաբար սուլթան Սելիմ Ատրպատականէն քաշուելէ առաջ Թաւրիզի մէջ հաւաքեց քաղաքին եւ շրջակայքին բոլոր արուեստագէտները, որոնց կարեւոր մասը Հայեր էին, եւ քշեց զանոնք դէպի Անատոլուի խորերը եւ Պոլիս. գաղթական այս Հայերը գլխաւորաբար Բիւթանիոյ շրջանին եւ Պոլսոյ մէջ բնակութիւն հաստատեցին: Հայաստանի արեւմտեան գաւառներուն օսմանեան պետութեան կցումը պատճառ դարձաւ նաեւ, որ յաջորդող տարիներուն քրտական Թափառաշրջիկ ցեղախումբեր մեծ զանգուածներով Թափանցեն Հայկական Բարձրաւանդակ, իսկ տեղացի Հայերէն ոմանք գաղթեն դէպի արեւմտեան Անատոլու:

Սուլթան Սելիմի եւ Կիլիկիոյ տիրակալ Ռամազան Օղու ցեղախումբի պետ Փիրի փաշայի միջեւ 1515-ին գոյացած համաձայնութեան հիմամբ, Փիրի փաշայի մահէն ետք, 1517-ին, Կիլիկիա կցուեցաւ օսմանեան գահին:

Սելիմ Ա. 1516-ի ամրան քալեց մեմլուքներուն դէմ. Օգոստոս 24-ին, Հալէպէն հիւսիս գտնուող Մարժտապէքի ճակատամարտին մեմլուք բանակը ջախջախուեցաւ. օսմանցիք յառաջացան դէպի Միջագետք եւ 1517 Յունուարին գրաւեցին Եգիպտոսը: Սելիմ Ա. մեմլուքներէն առաւ խալիֆայութիւնը: Ան նաեւ տէր դարձաւ Մեքքէի ու Մետինէի: Մահացաւ 1520-ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՋԱՏԻԿ ՋԱՏԻԿԵԱՆԻ «ԿԱՐԱՒԱՆ»Ը...

Կլէնտէյլի մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, պաշտօնական արարողութեամբ մը ճամբայ ելած է նկարիչ Ջատիկ Ջատիկեանի տարիներու երազը դարձած «Կարաւան» ծրագիրը: Բեռնատար 3 կառքերու վրայ Ջատիկեան գծած է գեղանկարչական հսկայ պաստառներ, որոնք մեծցուած կրկնօրինակներն են Թ.-ԺԱ. դարերու հայկական մանրանկարչական նմոյշներու: Մեկնարկի արարողութեան ներկայ եղած են Կլէնտէյլի քաղաքապետը եւ Թաղապետական Խորհուրդի անդամները, պետական պաշտօնատարներ, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Երեք բեռնատար կառքերէ բաղկացած «կարաւան»ը, 10 ոստիկաններու առաջնորդութեամբ, Հոկտ. 29-էն Նոյեմբեր 4 շրջած է Լոս-Անճըլըսի ճամբաներուն եւ մայրուղիներուն վրայ, առիթ տալով հազարաւոր մարդոց դիտելու եւ ծանօթանալու հայկական արուեստին:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հոլիվուտի «Ռընեսանս» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է Արեւմտեան-Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի տարեկան ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 550 հոգի եւ պետական 25 պաշտօնատարներ: Հանդիսութիւնը վարած է փրասաբան Մարք Կիրակոս: Խօսք առնողներ դրուատած են Յանձնախումբին աշխատանքները, որոնց մասին տեղեկութիւններ փոխանցուած են տեսերիզներու ցուցադրութեամբ: Այս առթիւ, Յանձնախումբը «Ազատութիւն» մրցանակով պարգեւատրած է բեմադիր Աթոմ Եղոյեանը եւ «Սիստեմ աֆ է տաուն» երաժշտական խումբը, իսկ «Տարուան մարդը» մրցանակը շնորհուած է Գալիֆորնիոյ ծերակուտական Ճէք Սքաթին, որ կարեւոր դեր ունեցած էր Հայաստան-Գալիֆորնիա առեւտրական գրասենեակի հիմնումին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24-ին, կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգլւի եւ հոգաբարձութեան, մեծարանքի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի, որու եկեղեցական քառասնամեայ ծառայութիւնը եւ առաջնորդութեան 25-ամեակը նշուած էին վերջերս Հալէպ: Սուրէն Արք. անցեալին եղած էր Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ հովիւը, այն օրերուն երբ Սէն Ջօթիք կը գտնուէր հոգեւոր օճախը: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետը՝ բժիշկ Մկրտիչ Տարագճեան, որ դրուատանքով արտայայտուած է Սուրէն Արք.ի մասին, յիշելով անոր իրագործած ծրագիրները Հալէպի մէջ: Կաթողիկոսական Փոխանորդ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան իր կարգին խօսք առնելով յիշած է իր ուսանողական շրջանը Դպրեվանքին մէջ, երբ Սուրէն Արք. օրինակ ծառայած է իրեն եւ ուրիշներու: Իբրեւ վաղեմի բարեկամ Սուրէն Արք.ի, Ջաւէն Ինճէճիկեան բերած է իր վկայութիւնը, վեր առնելով անոր ազնիւ նկարագիրը: Հուսկ, խօսք առած է Սուրէն Արք., շեշտելով թէ իր ամբողջ եկեղեցական առաքելութիւնը հիմնուած է երեք առանցքներու վրայ՝ Հայրենիք, Հայութիւն եւ Հայաստանեայց Եկեղեցի: Վերջաւորութեան բժիշկ Տարագճեան Հովիւին եւ Հոգաբարձութեան կողմէ ժամացոյց մը նուիրած է Սուրէն Արք.ի:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կաթողիկէ համայնքը, Նոյեմբեր 2-ին, հանդիսաւոր կերպով տօնած է Նարեկայ Տիրամօր Եկեղեցւոյ եւ Կեդրոնի 20-ամեակը, հանդիսապետութեամբ Հիւսիսային Ամերիկայի Կաթողիկէ Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեանի: Խօսք առած են Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեան եւ Առաջնորդը, ոգեկոչելով յիշատակը առաջին հովիւին՝ Եդուարդ Թ. Վ. Քորթիկեանի: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, հայերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն: Ելոյթ ունեցած են համայնքին երեք երգչախումբերը: Աւարտին բացումը կատարուած է մատենադարանին, ապա ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին նուէրներ եղած են:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

— Հիմա ես այդ խնդիրը կը կարգադրեմ, — պատասխանեց մըխթարը:

Քիչ ետքը «Թաղում»ին պատրաստութիւնը տեսած էր:

Երկու գիւղացիներ, բահով ու բրիչով զինուած, եկան այն ախոռին քով, ուր կը գտնուէր Աստիկի դիակը:

Իրենց հետ բերած էին խոշոր էշ մը:

Դիակը դրին այդ էշուն վրայ, չուանով մը կապեցին ու մօտակայ բլրակ մը տարին ու հոն փոս մը փորելով՝ Թաղեցին:

Այս եղաւ Աստիկ Մարկոսեանի բախտախնդրական կեանքին վերջաւորութիւնը:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս անցուք Թաղումէն ամիս մը ետքը նրբահասակ գեղանի կին մը կը ներկայանար Քրոմը սխասիի տնօրէն Բէչատ պէյին:

— Հրամմեցէ՛ք, մատա՛մ Լիւսի, — ըսաւ Բէչատ պէյ՝ տիկինին հրամցնելով քովը դրուած թիկնաթոռը:

Տիկինը գլխու շնորհալի շարժումով մը բազմեցաւ իրեն ցոյց տրուած տեղը:

— Ինչպէ՞ս էք, տիկի՛ն Լիւսի, — հարցուց Բէչատ պէյ:

— Աղէկ եմ, շնորհակալ եմ:

— Շատոնց է ձեզ տեսած չունինք:

— Զուգեցի ձեզ ձանձրացնել, որովհետեւ գիտեմ, որ միշտ չափազանց զբաղած էք:

— Որչափ ալ զբաղած ըլլամ, ինծի համար միշտ մեծ հաճոյք մըն է ձեր այցելութիւնը ընդունիլ:

— Շատ շնորհակալ եմ:

— Հին բարեկամը Թշնամի չըլլար:

— Այնպէս է:

— Ի՞նչ բանի կը պարտիմ ձեր այսօրուան այցելութիւնը:

— Երկու ամիսէ ի վեր նամակ չեմ ստացած Աստիկ էֆէնտիէն, հակառակ, որ իրեն նամակ ալ գրած եմ:

— Վերջին անգամ ուրկէ՞ իրմէ նամակ առիք:

— Գոնիայէն, այդ նամակին մէջ յոյս կը յայտնէր, որ քիչ օրէն պիտի կրնար Պոլիս վերադառնալ:

— Դժբախտաբար այդ յոյսը որեւէ հիմնական հիմ մը չունի, — պատասխանեց Բէչատ պէյ, — Աստիկ ո՛չ թէ միայն հոս վերադառնալու հնարաւորութիւն չունի, այլ նոյնիսկ Գոնիայի մէջ ալ պիտի չկրնայ մնալ եւ, կարծեմ, նոյնիսկ ճամբայ հանուած է հոնկէ:

— Դէպի՞ ո՞ւր...

— Դէպի Տէր Զօր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ այդ մարդը աքսորի մէջ ալ խելօք չի կենար, եւ իր մասին շատ աննպաստ տեղեկագիրներ հասած են:

— Բայց գիտէք, որ ինք հաւատարմօրէն ծառայած է Օսմանեան պետութեան:

— Ատիկա կարելի չէ ուրանալ, բայց միեւնոյն ատեն դուք ալ գիտէք, որ շատ գեղծումներ ըրաւ վերջերս:

— Ինչ որ ալ ըլլայ, այդչափ ծանր պատիժի արժանի չէր:

— Տիկի՛ն, դուք ամէն բան չէք գիտեր, հետեւաբար չէք կրնար վճռել, թէ տրըւած պատիժը յանցանքին համեմատութեամբ ծա՞նր, թէ՞ թեթեւ է:

— Ինչ որ է, ես այժմ հոս եկած եմ միմիայն տեղեկութիւն առնելու իր մասին:

— Ինչպէս ըսի, տիկի՛ն, Աստիկ ճամբայ հանուած է Գոնիայէն:

— Իսկ այժմ ո՞ւր կը գտնուի:

— Ատիկա չեմ գիտեր, բայց կրնանք հարցնել եւ հասկնալ:

— Շատ շնորհակալ կ՚ըլլամ:

— Հիմա կրնանք հասկնալ:

Եւ Բէչատ պէյ զանգակը հնչեցնելով՝ սենեկապանը կանչեց եւ հրամայեց, որ Նէճիպ էֆէնտին իրեն կանչէ:

— Աքսորականներու մասին ամէն տեղեկութիւն Նէճիպ էֆէնտիին քով կը հաւաքուի, — բացատրեց Քրոմը սխասիի տնօրէնը:

Քառորդ ժամ ետքը Նէճիպ էֆէնտի ներս մտաւ:

— Աստիկ Մարկոսեանի մասին ի՞նչ տեղեկութիւն ունիս, — հարցուց Բէչատ պէյ:

— Երէկ իսկ իր մասին տեղեկագիր մը ստացայ, — պատասխանեց Նէճիպ:

— Ի՞նչ կ՚իմացնէ այդ տեղեկագիրը:

— Աստիկ Գոնիայէն ղրկուած է Ատանա եւ հոնկէ ալ Իսլահիէ:

— Ես գիտէի, որ Գոնիայէն պիտի հեռացուէր:

(Շար. 340)

Լուվրի Թանգարանին Օտիթորիոմին մէջ սրբապատկերներու յատկացուած երկշաբաթեակ մը կազմակերպուած է, Նոյեմբեր 7 — Դեկտեմբեր 19: Դասախօսութիւններու, վիճարկումի հաւաքոյթներու, ընթերցումներու հետ յայտագիրը ընդգրկած է յունական, խորհրդային, հայկական, վրացական, եթովպական, իտալական, եւ այլն ֆիլմեր:

Հայկական ֆիլմերու ժամանակացոյցը հետեւեալն է. —

Նոյեմբեր 28, Հինգշաբթի, ժամը 20.30
«Եղանակները» — Ա. Փելեշեան
«Օրացոյցը» — Ա. Եղոյեան

Նոյեմբեր 30, Շաբաթ, ժամը 20.30
«Սուրամի բերդը» — Ս. Փարաճանով

Դեկտեմբեր 1, Կիրակի, ժամը 19
«Յակոբ Յովնաթանեան» — Ս. Փարաճանով
«Կիեւեան որմնանկարներ» — Ս. Փարաճանով
«Սայաթ Նովա» — Ս. Փարաճանով

Information: 01. 40. 20. 51. 86;
Réservation: 01. 40. 20. 84. 00.

Livres reçus

TOUS LES DESIRS DE L'AME
Poèmes d'Arménie

Traduits par VAHE GODEL

Calligraphies de **Achot Achot**

Albin Michel, Paris 2002

(Շար. Ա. էջէն)

երամիտայ մ՚իսկ չի կրնար ընդունիլ վերամիացման նման ծրագիր մը: Ծնողքին հետ եկած է 1976-ին, երբ 10 տարեկան էր: «Հայրս, կ՚ըսէ, կանչուած էր հոս հաստատուելու հողը մշակելու համար: Դեռ կապուած եմ Անատոլուին, նոյնիսկ 26 տարի Կիպրոս ապրելէ ետք, բայց տղաս հոս ծնած է: Ամբողջովին Կիպրացի է, արդար չէ որ արտաքսուի: Մեր ղեկավարները երբեք չեն կրնար ընդունիլ նման ծրագիր մը»: Լրագրողը կը գրէ թէ հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք ինքնակոչ Հանրապետութիւնը կանոնաւոր կերպով քաջալերած են անատոլցի գիւղացիներն ու բանուորները որ գան Կիպրոս հաստատուին: Սըթքըրի եղբայրը նոյն մօտեցումը չունի: Ինք կ՚ըսէ թէ Կիպրոսի առաջին Սահմանադրութեամբ, Թուրքերը կղզիի հողամասին 25%-ի տէրն էին, ՄԱԿ-ի ծրագրին համաձայն 28,5% կ՚ունենան: Այսօրուան մեր ունեցածէն նուազ է, բայց, աւելի է քան ինչ որ ունէինք 1963-ին:

Յունական կողմը, տարբեր կը մտածէ: Տիփքարփազի բնիկները չեն անհետացած, հոս - հոն ցրուած են, շուրջ 224 յոյն Կիպրացիներ, գլխաւորաբար տարեց: Թերթին թղթակիցը նկատել կուտայ որ հազուադէպ գիւղերէն է ուր երկու համայնքները լաւ յարաբերութիւններ ունին: Բայց, Յոյներն ալ նոյն մըտահոգութիւնն ունին: Ծրագրին բուն հարցը այն է որ, կ՚ըսեն, եթէ ընտանիքները եւ բարեկամները վերադառնան, Թուրքերը պէտք է մեկնին:

Աթէնքի մէջ, էրտողան յայտնած է (Նոյեմբեր 18), որ, Անգարա կ՚ուզէ գործակցիլ Աթէնքի հետ, քաղաքական լուծում մը գտնելու համար Կիպրոսի, բայց, բացատած է որ համաձայնութիւն մը կրնայ գոյանալ: Գոփընհակընի վեհաժողովին, ինչպէս կը նախատեսէ Քոֆի Անան: Այս առընչութեամբ, Յոյներն ալ նկատած էին որ, Քոֆի Անանի ժամանակացոյցը կարելի չէ յարգել:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

Փ Ա Ր Ի Զ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
կեդրոնական վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՈՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շէֆօ - Սոփրանօ
Մարիա Օքի - Դաշնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան - Պարիթոն

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

HARRY TAVITIAN
Spécialement invité de Roumanie
MATINEE JAZZ
Piano et flûtes
Dimanche 24 novembre à 16 heures
«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

— P.A.F. —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 2002 Դեկտեմբեր 15, ժամը 10-17, տեղի կ՚ունենայ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդի կազմի մէկ երրորդի ընտրութիւնը: Վիճակով հանուած հինգ թափուր տեղերու վրայ աւելցած են եւս երկուքը՝ նկատի առնելով երկու հրաժարականներ:

Ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ բացարձակ մեծամասնական սկզբունքով եւ, ի հարկին, ամիս մը յետոյ՝ յարաբերական մեծամասնութեամբ մնացած տեղերու համար (Կանոնագրի 16,2 յօդուածին համաձայն):

Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամները, որոնք վճարած են իրենց անդամագրութեան 2002-ի տուրքը, հրաւիրուած են անհատական նամակով կատարելու իրենց պարտականութիւնը:

Ի ԴԻՄԱՑ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ա. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 180 Եւրօ Պր. Միշէլ Քեհեայեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ՝
ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 22 novembre à 20h30 :
SOIREE DA-CONNEXION

Bilan des projets réalisés durant la campagne 2002 en Arménie. Reportage vidéo, exposition de photos et débat, autour d'un buffet.
Projets pour l'année 2003.
Témoignage de 2 jeunes arméniens venus spécialement d'Erevan.

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ-ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11-ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

բացառիկ երեկոներ
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ

Խոր Վիրապի շրջանէն,
Երգիչ եւ Աւետարանի քարոզիչ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20·30,
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
25, փող. Մ. Մանուշեան - 95400 -
Արնուվիլ լէ Կոնես
Հեռաձայն. - 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20·30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8, փող. Մ. Մանուշեան - 94140 -
Ալֆորվիլ
Հեռաձայն. - 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20·30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, փող. Պուրկեն
55, փող. Վ. Գրէսոն - 92130 -
Իսի լէ Մուլինօ

Հեռաձայն. - 01 47 36 02 50

Մուտքը ազատ է: Բարի գալուստ ամէնուն:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «**D. Missakian**» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**
Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant : transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լ Ո Թ Օ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février
SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE
AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
— Prochainement le programme —

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·561 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.561

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է Նոյեմբեր 19-ին, որ Թուրքիա պատրաստ չէ բանակցութիւններու Եւրոպական Միութեան անդամակցելու համար: Անոնք, ըսած է, կրնան սկսիլ այն ատեն, երբ Գոփընհակընի նախատեսած պայմանները իրականացուին, այլ խօսքով մարդկային իրաւանց յարգում, ժողովրդավար ազատութիւններու երաշխաւորութիւն:

Հակառակ եւրոպական երկիրներու այլեւս գրեթէ բացայայտ մերժումին, Անգարա Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ձգտումին վերջակէտ դրած չէ: Ասոր մէջ մեծ է դերը ԱՄՆ-ու նման ամենազօր նեցուկի մը որ բոլոր միջոցները կը գործադրէ հասնելու համար այդ նպատակին:

Նոյեմբեր 20-ի Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր թէ ՕԹԱՆ-ի Փրակայի վեհաժողովին առթիւ հանդիպում մը նախատեսուած է ԱՄՆ-ու նախագահ Ճ. Պուշի եւ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա.-Ն. Սեզէրի միջեւ: Երկու նախագահներու հանդիպումը տեղի կ'ունենար վեհաժողովին նախօրեակին, հինգ կէտերու օրակարգով մը. առաջինը Կիպրոսի հարցն էր, երկրորդը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը, երրորդը Իրաքի հարցը, չորրորդը ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւնները, հինգերորդը՝ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումը:

Թուրքիոյ համար կարեւորագոյնը երկու առաջինները կը նկատուէին: Սեզէր ՄԱԿ-ի առաջարկած ծրագրին հողային զիջումին եւ բնակչութեան գաղթին մասին Թուրքիոյ մտահոգութիւնը պիտի յայտնէր Ճ. Պուշի: Իսկ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին ԱՄՆ-ու իշխանութիւններու ջանքին շնորհակալութիւն յայտնելով, պիտի ուզէր որ Անգարայի ի նպաստ Ուաշինկթընի ճնշումը չեշտուելով շարունակուէր:

Նոյն աղբիւրները արդէն կը տեղեկացնեն թէ ԱՄՆ-ու նախագահը ստիպողաբար կ'աւելցնէ Պրիւքսէլի վրայ ճնշումը, որպէսզի Թուրքիա որպէս լիիրաւ անդամ ընդունուի Միութեան. Ճ. Պուշ այդ անդամակցութիւնը կը բացատրէ ռազմավարական պահանջներով: Կը սպասուէր որ Ճ. Պուշ Փրակայի վեհաժողովին ընթացքին նոյն ճնշումները գործադրէ նաեւ եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն վրայ:

Անկէ զատ, ԱՄՆ-ու Թուրքիոյ նեցուկը արտայայտութիւն կը գտնէ նիւթական օժանդակութեամբ ալ: Ուաշինկթըն կը ծրագրէ մէկ միլիառ տոլարի օժանդակութիւն ընել Անգարայի, Իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային անոր կրելիք վնասները հատուցանելու համար: Թուրքիա փափաք յայտնած է որ նիւթական օժանդակութենէն զատ զինամթերք տրուի իրեն, նաեւ ապահովութիւն որ պատերազմէն ետք Իրաքի վերակառուցման գործին մէջ Թրքական ընկերութիւններու հետ համաձայնութիւններ կը կնքուին:

Թերթերու նամականիները կը շարունակեն հաստատել որ Ֆրանսացիներն ալ դէմ են ընդհանրապէս, Թուրքիոյ մուտքին: Մոնտի մէջ (Նոյեմբեր 20) Ժիլպէր Լազար բաւական երկար կը բացատրէ դրդապատճառները: Գոհ է որ Ժիսքար տ'Էսթէն հրապարակած է հարց մը, որմէ գրեթէ ամէն ոք կ'ուզէ խուսափիլ: Ըստ իրեն վիճարկումը պէտք է շարունակուի եւ քաղաքացիները պէտք է կարենան արտայայտուիլ. հարցը պէտք չէ թեթեւօրէն լուծուի ափ մը քաղաքագէտներու կողմէ, որոնք այդ նպատակով չեն ընտրուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՊԵՐԻԱԿԱՆ ՓՐԷՍԹԻԺ քարիւղանաւը ի վերջոյ ընկղմեցաւ, վեց օր «թափառելէ» ետք Սպանիոյ ափերուն բացը: Ստեղծուած պայթականութիւնը մեծ է եւ գալիք վտանգներն ալ աննախատեսելի: Նաւը 77 հազար թոն քարիւղ կը փոխադրէր եւ այսօր 3600 մեթր խորերը կը գտնուի եւ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ այդ քարիւղին ճակատագիրը: Կրնայ շաբաթներու, ամիսներու, նոյնիսկ տարիներու երկայնքին հոսիլ եւ ապականել սպանական, փորթուկալեան եւ մինչեւ իսկ Ֆրանսական ծովափները: Սպանական կառավարութիւնն ալ կ'ամբաստանուի, որովհետեւ ընթացք չէ տըւած մասնագէտներու կոչերուն եւ չէ ուզած որ նաւը խարսխէ սպանական նաւահանգիստ մը, ուր կարելի կ'ըլլար հարկ եղածն ընել:

ՀԱՅՖԱՅԻ քաղաքապետը՝ Ամրան Միցնա, վերջնական արդիւնքներէն ալ առաջ, իր յաղթանակը տօնեց Նոյեմբեր 19-ին, Իսրայէլի աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը, ուր իր մրցակիցն էր Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ Պէն Էլիէզէր: Մասնակի արդիւնքներու համաձայն իսկ, Միցնա ձայներու 60%-ը ստացած է: Միւս կողմէ Թիպէրիատի մէջ, հինգ Պաղեստինցիներ, մէկը՝ պատանի, սպաննուած են: Միցնա խաղաղասէր հոսանքին կը պատկանի եւ եթէ նախարարապետ դառնայ, որոշած է արտաքսել այն 4000 Հրեաները որոնք տեղաւորուած են Գազայի գօտիին մէջ: Անուանուած է «բարի զօրավարը», պարզ, համեստ անձ մըն է, որ չի վարանիր յայտարարելու որ Աստուծոյ չի հաւատար, ինչ որ հազուադէպ է փորձէ իսրայէլացի քաղաքական դէմքերու մօտ:

ԷՐՏՈՂԱՆ Աթէնքէն ետք ,Պերլին գացած է, ուր կը տեսնուէր Շրէօտէրի հետ նախքան Լոնտոն անցնիլը, ուր Նոյեմբեր 20-ին կը հանդիպէր Թ. Պլէրի: Նոյեմբեր 21-ին ալ, Պրիւքսէլի մէջ, պիտի տեսնուի Եւրոպական Յանձնախումբին նախագահ՝ Ռոմանօ Փրոտիի հետ, ապա, յաջորդաբար՝ Իրլանտայի վարչապետին, Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահին: Պիտի երթայ նաեւ Դանիա, Ֆինլանտա, Շուէտ, հուսկ՝ Ֆրանսա Նոյեմբերի վերջ: Նպատակն է պաշտպանել Թուրքիոյ անդամակցութեան դատը:

ԽԼՑ-Ի վերաքննութեան դատավարութեան ամբաստանութեան պահանջած պատիժները շատ աւելի թեթեւ են, քան առաջին դատավարութեան, ինչ որ անակնկալ մը եղած է: Արտաքին նախկին նախարար եւ Սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահ՝ Ռոլան Տիւմայի դէմ միայն յետաձգումով մը պատիժ մը կը պահանջուի, բարձի թողի ընելով բոլոր մեղադրանքները, հոմանուհիին ստացած գումարներէն քաղած պըտուղները եւ այլն, եւ այլն: Ընդհանուր փաստաբանը կը խոստովանի որ չէ կըրցած սուտը իրաւէն զանազանել: Քրիսթին Տըվիէ – Ժոնքուրի դէմ երկու տարի բանտարկութիւն կ'առաջարկուի 18 ամիսը՝ յետաձգումով: Դատը վերջ պիտի գտնէ Նոյեմբեր 25-ին:

ԴԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ձերբակալուած է իրաքցի նախկին զօրավար մը՝ Նիզար ալ-Խազրաժի, որ Դանիա ապաստանած էր: Կը մեղադրուի պատերազմական ոճիրի համար Քիւրտերու դէմ, 80-ական թըւականներուն, Իրաքի հիւսիսը:

ԷԹԱՅԻ զինուորեալ կինը՝ Իտոյա Լոփէզ Ռիանօ, մկրտուած «վագրը», Նոյեմբեր 19-ին 370 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որպէս հեղինակը հինգ պահակներու սպանութեան (1986) եւ մասնակցող բազմաթիւ ոճրափորձերու, որոնք 23 մեռեալ պատճառած են:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ հարաւը Մաոիստ ապստամբներ օդը հանած են հանրակառք մը, որու հետեւանքով 14 հոգի մեռած է, 16 հոգի ալ վիրաւորուած են: Ոստիկանութեան համաձայն ոճրափորձին հեղինակ՝ «Ժողովրդական պատերազմի խմբակը» կարծած է որ հանրակառքը ոստիկաններ կը փոխադրէր եւ ոչ թէ բնակիչներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 19 / 20)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՕԹԱՆ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Նոյեմբեր 21 – 22-ին Փրակայի մէջ տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ-ի 16-րդ վեհաժողովը որուն ընթացքին 19 անդամ եւ 27 գործընկեր երկիրներ կը քննարկեն նոր սպառնալիքներու, ռազմական թէքնիքի, դաշինքին ընդլայնումին եւ գործընկերային յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցեր: Մասնակցելու համար Փրակա մեկնած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմեն Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարները:

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱՊ-Ի ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ

Պաշտպանութեան նախարար ու Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 19 – 20-ին Մոսկուայի մէջ ներկայ գտնուած է ՀԱՊ-ի պետութիւններու Պաշտպանութեան նախարարներու Խորհուրդներու հերթական նիստերուն: Ս. Սարգսեան հոն հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Իվանովի հետ եւ ստորագրած ռազմաթէքնիք գործակցութեան պայմանագրեր: Ապա տեսակցած է Ռուսաստանի արդիւնաբերութեան, գիտութեան նախարար Ի. Կլեբանովի հետ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՍԻՏՆԻԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը որ հովուապետական անդրանիկ այցը կու տայ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի թեմին, Նոյեմբեր 14-ին մեծ յուզումով ու ջերմութեամբ ընդունուած է Սիտնի: Կիրակի, Նոյեմբեր 17-ին ան պատարագած է քաղաքին Մայր տաճարին մէջ ուր շուրջ 1500 ներկաներու միջեւ եղած են պաշտօնական կարգ մը դէմքեր. նախարար, Խորհրդարանի անդամ, եկեղեցիներու պետեր:

Նոյն երեկոյեան աւելի քան 400 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած պաշտօնական ընթրիքին ալ ներկայ գտնուած են պաշտօնական անձեր:

Գարեգին Բ. հանդիպումներ ունեցած է հայ համայնքի դէմքերուն հետ, այցելած է հայկական դպրոցներ: Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գալուստ վարժարանին բակին մէջ եկեղեցի կառուցելու գաղափարը շատ դրական գտած է ու խոստացած անձամբ մասնակցիլ օծումին ու Տաճարը կոչել Ս. Էջմիածին, որպէս նշան Էջմիածնի Մայր Տաճարին օծման յաջորդ տարուան 1700-ամեայ յոբելեանին:

ԼՂՀ

ՆՈՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԼՂՀ նոր նշանակուած Արտաքին Գործերու նախարար Աշոտ Ղուլեան հարցազրոյց մը տուած է «Արմէնփրէս»ին, ամփոփելով հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան մայր գիծերը եւ Ղարաբաղի հարցին լուծումին յետագայ փուլերը: Ինչ կը վերաբերի առաջինին, բնականաբար, գլխաւորը միջազգային ճանաչումի հասնիլն է, յետոյ տնտեսութեան վերելքը, բնակչութեան կենսամակարդակին բարձրացումը, ժողովրդավարական բարեփոխումներու յաջող ընթացքը:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ներկայի փուլին մասին Ա. Ղուլեան կը կրկնէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի յայտնած տեսակէտը թէ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահական ընտրութեան նախօրեակին այս օրերուն մեծ նորութիւն ակնկալել ճիշդ չէ: Ապա, ղարաբաղեան կողմը միշտ կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ առանց բանակցութիւններուն իր մասնակցութեան որպէս հաւասարազօր կողմ, խնդիրին լուծումը կը ձգձգուի ու կը բարդանայ:

Նախարարը կ'ըսէ թէ աշխարհի զարգացման հոլովոյթին մէջ միջազգային յարաբերութիւններու համակարգը չի կրնար քարացած մնալ եւ այսօր արդէն միտումներ կը նշմարուին նման կնճիռներ լուծելու ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին նախապատուութեամբ: Ա. Ղուլեան այս ուղղութեամբ նշած է Սրբեւերեան Թիմորի օրինակը:

Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան մասին տարբեր երկիրներու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու հերթական յայտարարութիւնները ան նըկատած է Ազրպէյճանի ճնշումով եւ նոյնիսկ «շանթաժ»ով եղած բան: Կրկնած է թէ հակամարտութեան կարգաւորումը Մինսկի խումբին առանձնաշնորհումն է եւ խումբին աշխատանքը մինչեւ այսօր դժգոհութեան տեղի չէ տուած:

Եւ վերջապէս, Բաքուի հակահայ ռազմաշունչ քարոզչութիւնը Ա. Ղուլեան մեկնաբանած է որպէս միջնորդներու վրայ ճնշում բանեցնելու եւ ընդդիմութեան առընչուած խնդիրներ լուծելու միջոց:

ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՔԱՐԵՐԸ

«Օրրան» օրաթերթը վերջին էջի ամէնօրեայ «Այս ու լիս» սիւնակին փոքր հարցախոյզով Հոկտեմբեր 23–ին ուզած է գիտնալ, թէ ի՞նչ բարեփոխումներ պէտք է կատարուին, որպէսզի Հայաստանը զարգացած երկիր դառնայ։ [illegible]

առաջ քաշել եւ լուծել, ազգային շահէն մեկնելով։

Զարգացման ճամբուն մեկնակէտը իշխանութիւն – ընդդիմութիւն զոյգին կապողները մէկէ աւելի սրբագրելիներու կ'անդրադառնան։ Մէկը կ'ուզէ որ քաղաքական դաշտին վրայ իշխանամէտ եւ ընդդիմադիր քաղաքական ուժերը հաւասարազօր ըլլան, որպէսզի երկիրը ցնցումներու չենթարկուի։ Այսօր կացութիւնը այդպէս չէ. իշխանութիւնները անընդհատ կը ջանան քայքայել ընդդիմութիւնը։ Նոյն անձը կը փափաքի նաեւ օրէնքի առջեւ հաւասարութիւն, պիւտճէի գումարներու տեղին գործածութիւն եւ ժողովրդավարութիւն։ Երբ այս բաները կեանքի չափանիշ ըլլան, երկիրը կը մտնէ զարգացման ճամբուն մէջ։

Հետաքրքրական եւ բաւական ալ մտածել տուող է տեսնել որ այս մատնանշումները ընողը երեսփոխան մըն է. այսինքն, մէկը որ երկրին ղեկավար խումբին մաս կը կազմէ։ Ընտրուած է այդ հարցերով զբաղելու եւ կացութիւնը բարելաւելու համար։ Ու իր ըսածները կը միանան արդարօրէն դժգոհներու յաճախ լսուող գանգատներուն. թէ օրէնքը կայ Հայաստանի մէջ, բայց անոր գործադրութիւնը բաւական կամայական բան է, թէ պիւտճէի միջոցները միշտ չէ որ կը ծառայեն երկրին ու ժողովուրդին շահերուն, թէ ժողովրդավարութիւնը անհրաժարելի արժէք է, թէ իշխանութիւնները պէտք չէ գլխաւոր նպատակ ունենան ընդդիմութեան քայքայումը, ինչ որ մինչեւ այսօրուան պարագան եղած է։ Կարդալով երեսփոխանին այս պատասխանը, դժուար է չմտածել որ եթէ ինքն ալ այս մատնանշումները «պէտք է»ներու գլխուն տակ կ'ամփոփէ որեւէ հասարակ մահկանացուի նման, ո՞վ կը մնայ դարմանի դիրքին վրայ։ Քանի՞ Հայաստան կայ արդեօք Ազգային Ժողովի երեսփոխաններուն համար. պետական մարդու ամսական, առանձնաշնորհումներ, դիրք, և այլն, պարգեւող եւ հարցախոյզերո՞ւ Հայաստանը։ Հապա, «պետականութիւն կառուցանել»ու կանչո՞ղը, ճգնաժամային վիճակներէ ելք սպասո՞ղը...։ Կ'երեւի երկու վերջիններուն տեղը «պէտք է»ի անկիւնն է, նման այն պահարանին ուր առօրեայ գործածութեան անպետ առարկաներ կը դիզուին, «օր մը պէտք կ'ըլլայ»ի մտածումով։

Իշխանութիւն — ընդդիմութիւն յարաբերութիւնները նիւթ ընող թոշակառու մը երկու նախադասութեամբ կ'ամփոփէ նոյն միտքերը. ընդդիմութիւնը պէտք է հասկնայ որ իր դերը առողջ քննադատութիւնն է, եւ ոչ թէ աջ ու ձախ հայհոյելը։ Իսկ իշխանական թեւը պէտք է հասկնայ որ իր գործը երկրին կարիքները հոգալն է եւ ոչ թէ մերձաւորներու եւ սեփական գրպանները լեցնելը։ Նոյն անձը կ'աւելցնէ թէ «այս ամէնի վերջը չի երեւում», յառաջիկայ ընտրութիւններն ալ աւելի կը բարդացնեն կացութիւնը, ուստի կը պատրաստուի դուրսին քիչ մը եւս սեղմելու։

Հարցախոյզին պատասխանողներէն ճարտարապետ մը յաճախ անտեսուած կարեւոր երեւոյթի մը կ'անդրադառնայ. Հայաստան ըսելով Երեւան հասկնալու վտանգն է առկա։ Ամէն բան մայրաքաղաքին համար ընել, համազօր կը նկատէ երկրին ապագան վտանգելու։ Տեղին է բնորոշումը թէ այդ ճամբով երկիրը կը վերածուի «մեծագլուխ մի զաճաճ»ի։ Կ'ուզէ որ ժամանակակից ճամբաներով հեռաւոր շրջանները կապուին Երեւանի։ Նոյն անձը դժգոհ է նաեւ պաշտօնաշնորհումի կերպէն որ չի կըրնար զարգացման տանող ազդակ ըլլալ։ Արդէն կը գործածէ «պաշտօններ առուվաճառք» բացատրութիւնը։ Կ'ըսէ թէ պաշտօններ երբեմն կը յանձնուին այնպիսի մարդոց որոնք Պռոշեանի «ցեց»երը կը յիշեցնեն։

Երկիրը զարգացածի մակարդակին բերելու համար ամենակարեւորը երկարատեւ խաղաղութեան ազդակը նկատող ալ կայ։ Եթէ այդ պայմանը լրանայ, Հայաստան կը դառնայ զարգացած երկիր, հակառակ ներքին հակասութիւններու որոնք յաճախ աւերիչ դեր կը խաղան։

Զարգացման համար ուրիշ մըն ալ մըտաւորականներու ներկայութիւնը կարեւոր կը նկատէ։ Կ'ափսոսայ որ անոնք երկրէն հեռացած են ու կը նպաստեն, կամ պիտի նպաստեն արտասահմանեան երկիրներու զարգացումին։

Կարդալով «Օրրան»ի ամէնօրեայ հարցախոյզերու այս սիւնակները, մարդ յաճախ կը տարուի մտածելու թէ արդեօք Հայաստանի ղեկավարութեան կոչուածները գոնէ երբեմն աչք մը կը նետե՞ն մամուլին։ Ճիշդ է որ անոնք շատ աւելի կարեւոր, տաժանագին, մաշեցնող ահագին աշխատանք ունին տանելիք, բայց, նոյնիսկ որպէս զբօսանք, լաւ պիտի ըլլար որ երբեմն այդ բեռը վար դընէին իրենց յողնաբեկ ուսերէն ու թերթատէին հայաստանեան մամուլի էջերը։ Կատարուած ու չկատարուած պարտականութիւններու ճնշումէն, լուսնային երանութիւններու պատրանքէն փրկուելու եւ չոր փշոտ գետնին ոտք դնելու այնքա՛ն առիթներ կան անոնց մէջ։

Անշուշտ, նման առիթ փնտռողի համար։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՒԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ԲԻՒԹԱՆԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ Ա.–Ի ՕՐՈՎ՝ ԲԻՒԹԱՆԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ

Սուլթան Սելիմի յաջորդեց միակ զաւակը՝ Սիւլէյման Ա.։ Ան ձեռնարկեց կեդրոնական Եւրոպայի մէջ եւ Միջերկրականի ափերուն քրիստոնէական ուժերու նուաճման. 1521–ին ճմլեց սերպերու ապստամբութիւնը եւ գրաւեց Պելկրատը, 1522–ին Խաչակիր Ս. Յովհաննէսի միաբանութենէն գրաւեց Ռոտոսը, 1526–ին մտաւ Պուտինա եւ Թրանսիլվանիա, 1526–էն 1527 տարիներուն ընկճեց Կիլիկիոյ Գարաման Օղուլներու ապստամբութիւնը եւ միաժամանակ արշաւանքներու ձեռնարկեց պարսիկներուն դէմ, իսկ 1529 Հոկտեմբերին հասաւ Վիէննայի դուռները։

Թուրք – պարսկական պատերազմները սաստկացան 1533–ին, եւ մինչեւ 1535 օսմանցիք գրաւեցին Դերջանը, Էրզրումը, Կարսը, Թաւրիզն ու Պաղտատը, 1536–ին՝ Վրաստանի հարաւ – արեւմտեան շրջանները, 1538–ին՝ Վանը։ Գզըլպաշներ իրենց կարգին գրաւեցին Շիրվանը (Կասպից ծովու արեւմուտքէն մինչեւ Արցախ եւ Սիւնիք)։ Օսմանեան զօրքերը 1548–ին ներխուժեցին Իրանի խորերը եւ գրաւեցին Քաշանը, Քոմն ու Սպահանը, մտան Արեւելեան Հայաստան, իսկ 1549–ին՝ հարաւային Վրաստան։ Պարսկական զօրքերը հակայարձակման անցնելով՝ 1549–էն մինչեւ 1552 նուաճեցին ու աւերեցին Վասպուրականը, Բասէնը եւ Բարձր Հայքը։

Թուրք – պարսկական այս երկարատեւ պատերազմներուն պատճառով Հայկական բազմաթիւ բնակավայրեր աւերուեցան ու հրոյ ճարակ դարձան, վանքերն ու եկեղեցիները քանդուեցան, եւ անոնց սրբազան մասունքները փճացուեցան, իսկ այգիները խոպան դարձան։ Կռիւները շարունակուեցան, մինչեւ որ 1555 Մայիս 29–ի Ամասիոյ դաշինքով հաշտութիւն գոյացաւ. Թուրքիա ստացաւ Վասպուրականը, Ալաշկերտի հովիտը, Վրաստանի արեւմտեան շրջանները եւ Միջագետքը։ Արեւելեան Հայաստան եւ արեւելեան Վրաստան մնացին Իրանի. Կարսի շրջանը հռչակուեցաւ չէզոք գօտի։

Այս պատերազմներուն ու աւերածութիւններուն ընթացքին եւ այնուհետեւ լայն ծաւալ ստացաւ Հայերու դէպի արեւմտեան Անատոլու գաղթը, եւ Բիւթանիոյ մէջ հայկական գիւղեր կազմաւորուեցան։

Այսպէս, մօտաւորապէս 1550–1560–ին Ակնի Խասկալ գիւղէն գաղթականներ Բիւթանիա հասան եւ բնակութիւն հաստատեցին շրջանի ազդեցիկ դէմքերէն փիր (կրօնական առաջնորդ) Ահմէտ աղայի գերդաստանի բնակավայրէն քիչ մը հեռու, օդասուն եւ բարձրադիր վայրի մը մէջ, ուր տեղաւորուեցան եւ սկսան տուն տեղ կազմել։ Անոնց շրջակայքը բոլորը Թուրքեր էին։ Ժամանակ մը ետք երիտասարդ քանի մը աղջիկներ մօտակայ աղբիւրէն ջուր բերելու գացած էին, երբ առեւանգուեցան Թուրքերու կողմէ եւ այլեւս չվերադարձան։ Այս դէպքին վրայ ժողովուրդը սարսափած՝ որոշեց հեռանալ. անոնք գացին եւ փիր Ահմէտ աղայի պաշտպանութեան դիմեցին. Ահմէտ աղա, որ բարի մարդու համբաւ կը վայելէր, օգնեց եւ ուղղութիւն ցոյց տուաւ անոնց. այսպէսով խասկալցիք լքեցին իրենց առաջին բնակատեղին եւ գացին ու փիր Ահմէտ աղայի բնակավայրին մօտակայքը, բլուրի լանջին բնակութիւն հաստատեցին, տուն – տեղ կառուցեցին եւ կազմեցին բարեկարգ գիւղ մը, զոր իրենց ծննդավայրին անունով Խասկալ կոչեցին։ Խասկալ շրջակայ Թուրք գիւղերուն համար առեւտուրի եւ արհեստներու շուկայի վերածուեցաւ։

Այս նոյն ժամանակ Խարբերդի Վերի Խողք գաւառի Շաղ Շաղ գիւղէն եւ Ակնի Ապուչեխ գիւղէն գաղթականներ հասան Մարմարայի ափերը եւ Եալովայի մօտակայքը, օդասուն, արեւակող եւ առողջարար օդով բլուրի մը վրայ հաստատուած Թրքական գիւղի մը մօտ ապաստան գտան ու սկսան տեղաւորուիլ։ Յաջորդող տարիներուն անոնք իրենց աշխատանքով յաջողեցան տնտեսութիւն կազմել եւ Թուրքերէն հողեր գնեցին։ Հայերն ու Թուրքերը հոն կողք կողքի ապրելով՝ իրարու բարեկամներ դարձան։ Ժամանակ մը ետք Վերի Խողք գաւառէն ուրիշ գաղթականներ ալ հասան հոն. այսպէսով Հայեր գիւղին հողերուն մեծ մասը գնեցին, իսկ Թուրքերը ձգեցին գիւղը եւ հեռացան։ Հայե՛ր գիւղը կոչեցին Շաղ Շաղ, որովհետեւ բնակչութեան մեծամասնութիւնը Խարբերդի համանուն գիւղէն էր։ Յետագայ տարիներուն գիւղը տարբեր առիթներով եանիչերիներու յարձակումներուն ենթարկուեցաւ. կռիւներու ժամանակ շաղ շաղցիք լեռները կ'ապաստանէին եւ կը փրկուէին։

Իսկ Ակնի Ղարս եւ Լալէ գիւղերէն հինգ տուն գաղթականներ Բիւթանիա հասնելով՝ Շաղ Շաղէն հարաւ գտնուող Խաճիկ գիւղին մէջ բնակութիւն հաստատեցին. Խաճիկ այն ժամանակ մօտաւորապէս 800 տուն բնակչութեամբ զուտ Թրքական գիւղ մըն էր։ Գաղթականները հոն շատ չմնացին, եւ Խաճիկէն քիչ մը հեռու, դէպի արեւելք, Տոմուզ Կէօլի լեռնալանջին, որուն մօտէն անցնող ձորին մէջ ջրաղաց մը կար, բնակութիւն հաստատեցին։ Ղարս գիւղի գաղթականները նորակառոյց գիւղը կոչեցին Ղարսի կամ Քարցի, իսկ Լալէ գիւղին գաղթականները՝ Լալէ Տերէ։ Գիւղին հիմնադրութենէն ետք Թոքաթէն եւ Բալուէն գաղթականներ հոն հասնելով՝ բնակութիւն հաստատեցին, զուտ հայաբնակ մեծ գիւղի մը վերածելով Քարցին կամ Լալէ Տերէն։ Գիւղը տարածուեցաւ ձորամէջէն մինչեւ լեռնալանջերը եւ գագաթի հարթութիւնը, հանդիպակաց կողմը ունենալով Զէնկիլէրի եւ Բագարուի լեռները. գիւղի վերեւէն կարելի էր դիտել ամբողջ Մարմարայի ծոցերը, ափամերձ գիւղերը, եւ հեռուն՝ հորիզոնին վրայ՝ Իշխանաց կղզիները եւ Պոլիսը։

Գիւղէն քիչ մը հեռու, ձորէն անդին Թուրքեր կը բնակէին. Քարցիի (կամ Լալէ Տերէի) եւ Թուրքերու բնակավայրին միջեւ, ձորին վրայէն երթեւեկի ճամբան հին կամուրջ մըն էր, որ պահուած էր մինչեւ վերջին ժամանակները։ Հայերը երբ բազմացան ու զօրացան այդ շրջանին մէջ, Թուրքերը աստիճանաբար ցրուեցան ու հեռացան։

Կարեւոր թիւով գաղթականներ բնակութիւն հաստատեցին նաեւ Նիկոմիդիոյ մէջ. աւանդութեան մը համաձայն, կամախեցի գաղթականներ առաջին անգամ գացին հաստատուեցան հոն։ Թուրք երեւելիներու հրաւէրով հոն գացին հաստատուեցան բաղուցի վարպետներ, որոնք իրենց կարեւոր նպաստը բերին քաղաքի կառուցման աշխատանքներուն։

Սուլթան Սիւլէյման (որ ստացաւ Գանունի – օրէնսդիր – կոչումը երբ մահացաւ 1566–ին, արդէն բաւական հայութիւն կեդրոնացած էր Բիւթանիոյ եւ ընդհանուր առմամբ արեւմտեան Անատոլուի մէջ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ 42 ՀՈԳԻ ԿԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արդարութեան նախարարութեան կառուցուածքային բարեփոխումներու վարչութեան պետը Ն. Առուստամեան Նոյեմբեր 15–ի մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ երկրին մէջ մահապատիժի դատապարտուած 42 հոգի կայ. անոնք կը պահուին Նուպարաշէնի մեկուսարանին մէջ, բայց նախարարութիւնը կը ծրագրէ յառաջիկային նոր հաստատութիւն ըստեղծել անոնց համար, քանի որ այլեւս ցմահ բանտարկութեան դատապարտուածներ են անոնք։ Արդէն 1991–էն ի վեր մահապատիժ չի գործադրուիր։

ԳԷՈՐԳ ԳԱՐԱՆԵԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՃԱԶԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԽՄԲԱՎԱՐ

Ծանօթ սաքսաֆոնահար Գէորգ Գարանեան կոչուած է Ռուսաստանի ճազի պետական սենեկային նուագախումբի գլխաւոր ղեկավար։ Ան խմբավար եղած է պետական շարժանկարի սէնֆոնիք նըւագախումբին, ձայնասփիւռի ճազի խումբին, Մելոտիա համոյթին։ Ներկայիս կը ղեկավարէ Կրասնոդարի քաղաքային նուագախումբը։ Գրած է նաեւ քանի մը ֆիլմի երաժշտութիւն. ունի երաժշտական այլ յօրինումներ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՄԻՆ Թ. ՎԵԿՆԷՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄ
(1886 – 1978)

«Պր. նախագահ՝ Վուտրօ Ուիլսըն, (Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ – նահանգներ)

Հայ ազգը որ սարսափելի ձեւով անարգուեցաւ, կը համարձակիմ բարեխօսելու :

... Տղամարդիկը խումբերով ջարդուեցան, շղթաներով եւ չուաններով իրարու կապուած գետին մէջ նետուեցան, ձեռքերն ու ոտքերը կապուած լեռն ի վար հրուեցան, ծախու հանեցին անոնց կիներն եւ զաւակները հասարակաց շուկաներուն մէջ :

... Դուք երբ օգնութիւն բերել կ'ուզէք ձեր բարձր գաղափարով, լուծի տակ գտնուող ժողովուրդներուն, ուրեմն դուք պիտի չանտեսէք որ նաեւ այս խօսքերէն հզօր ձայն մը խօսի, միակ ձայնը, որ իրաւունք ունի, ամէն ժամանակներու մէջ լսուելու...» :

ԱՐՄԻՆ Թ. ՎԵԿՆԷՐ

Պէրլին – 1919

Հայ ժողովուրդին պատմական ճակատագիրը շատ դառն ու ծանր եղած է, բայց այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ 19-րդ դարու վերջին եւ 20-րդ դարու առաջին տասնամեակներուն վեր է ամէն տեսակի երեւակայութենէ : Կարմիր Սուլթան Աբտուլ Համիտը եւ Երիտասարդ Թուրքերը որոշած էին բնաջնջել Արեւմտեան Հայաստանը եւ այդ կատարեցին անլուր բռնութեամբ, քաղաքակիրթ Եւրոպայի կառավարութիւններու աչքին առջեւ մէջը ըլլալով Գերմանիոյ կայսերապաշտ կառավարութիւնը :

Բայց աշխարհի մարդասէր մտաւորականները, յայտնի գրողներն ու արուեստագէտները, հրապարակախօսներն ու հանրային գործիչները իրենց ձայնը բարձրացուցին ցեղասպանութեան դէմ :

Հայ Դատի պաշտպաններու առաջին շարքին կը գտնուէին անմոռանալի երկու Գերմանացիներ՝ Եոհաննէս Լեփսիուս եւ Արմին Թ. Վեկնէր, որոնք իրենց ամբողջ կեանքին ընթացքին համակրանք տածեցին հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ իրենց բոլոր ուժերը տրամադրեցին անոր դատին պաշտպանութեան, զայն նոյնացնելով մարդկութեան դատին հետ :

Վերջին 90 տարիներուն Գերմանիոյ մէջ կազմուած են երեք կարեւոր ընկերութիւններ, որոնց նախագահութեան կոչուած են գերմանացի ականաւոր դէմքեր : Հայերը Գերմանացիներու հետ գործակցած են եւ միասին հրապարակային հաւաքոյթներ կազմակերպած են զանազան քաղաքներու մէջ : Գերմանացի եւ հայ վարչութեան անդամները ժամանակին եւ այսօր եւս կը պատկանին քաղաքական բոլոր հոսանքներուն :

Գերմանիոյ մէջ այսօր Հայաստանի եւ հայութեան ի նպաստ ձեռնարկները կը բազմանան, հակառակ մամուլի մէկ մեծ մասին պահած լռութեան եւ Թրքասէր կառավարութեան բռնած դիրքին :

1914-ին Պէրլինի մէջ տեղի կ'ունենայ կազմակերպումը «Գերման – Հայ Ընկերութեան : Անոր նպատակները կ'ամփոփուին հետեւեալ կէտերու մէջ. –

Տարածել հայ ժողովուրդին մասին արդար եւ անաչառ գնահատանք Գերմանիոյ մէջ :

Թարգմանել արժէքաւոր հայ գրական գործեր գերմաներէնի, եւ գերմաներէն գործեր՝ հայերէնի :

Հրատարակել երկու լեզուներով ամսագիր մը : Մշակել անձնական յարաբերութիւններ՝ Գերմաններու եւ Հայերու միջեւ :

Գերման – Հայ Կոմիտէի անդամներն էին, ըստ առաջին կոչին, Եոհաննէս Լեփսիուս, տոքթոր Մարկուարտ, տոքթոր Ռատը, տոքթոր Ռոհրպախ, Ըշթիր եւ Ճէյմս Կրինֆիլտ : Իսկ Պէրլինի Հայկական Կոմիտէի անդամները բոլորն ալ եղած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամներ՝ Ռուբէն Դարբինեան, Հայրանեան, Աւետիք Իսահակեան, Մուրատեան, Շահպազեան : Գերման – Հայ Ընկերութիւնը մինչեւ այսօր կը գործէ եւ ունի իր պարբերականը գերմաներէն լեզուով :

85 տարի ետք, Հալլէ քաղաքի Մարթին Լութէր Համալսարանի աստուածաբանութեան կաճառի՝ փրոֆէսէօր Հերման Կոլցը քանի մը տարի առաջ ծրագրած էր Փոցտամ քաղաքին մէջ հիմնել «Գերման – Հայ Հետազօտութիւններու եւ Հանդիպումներու Տուն» մարդասէր եւ հայ ժողովուրդի բարեկամ Եոհաննէս Լեփսիուսի Նախկին Տան մէջ :

Տեղափոխել եւ հաստատել Ե. Լեփսիուսի Տան մէջ անոր արխիւները եւ դրադարանը :

Տան վերանորոգութեան համար հայթայթել դրամագլուխ :

Եոհաննէս Լեփսիուսի կողմէ 1925-ին հիմնուած Գերման – Հայ Ակադեմիայի վերահիմնումը :

Զօրացնել Գերման – Հայ եկեղեցիներու յարաբերութիւնները, եւ Լեփսիուսի կեանքի եւ գործունէութեան հետազօտութիւնը :

Կապեր հաստատել մշակութային եւ գիտական մակարդակներու վրայ Երեւանի Համալսարանի եւ Ազգային Ակադեմիային հետ :

Միջնորդել, Գերման, Հայ եւ Օտար ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն :

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հայրապետական իր կոչին մէջ յիշած է. – «Մեր խոր ցանկութիւնն է եւ միանգամայն սրտալից կոչը թէ՛ գերմանական պետական եւ ակադեմական իշխանութիւններին, թէ՛ Գերմանացի եւ Հայ ժողովրդի զաւակներին սրտի յօժարութեամբ ընդառաջել այս աստուածահաճոյ ծրագրին եւ լայն աջակցութիւն ընծայել բոլոր տեսակէտներից, թէ՛ բարոյական եւ թէ նիւթական գետինների վրայ :

«Մենք գտնում ենք հէնց հիմակուանից, որ այդ «Տան» հիմնադրութիւնը պիտի լինի մի պատմական դէպք դէպի առաջ տանելու Հայ – գերմանական կրօնական, մշակութային եւ գիտական յարաբերութիւնները ի բարին երկու ժողովուրդների զաւակներին եւ ի վկայութիւն մեր հաւատարմութեանը հանդէպ Աստծուն եւ մեր քրիստոնէական սուրբ առաքելութեան, մարդկային միասնութեան եւ ազգային գործակցութեան» :

1999-ին Փոցտամի մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը ներկայութեամբ 21 հոգիի, ներկաները որոշեցին հիմնել մարդասիրական ընկերութիւն մը «Եոհաննէս Լեփսիուսի Տուն», Միութիւնը : Միութեան հիմնադիրներ եւ առաջին վարչութեան անդամներ են՝ փրոֆէսէօր Հերման Կոլց, Վերապատուելի Հանս – Ուլրիխ Շուլց նախագահ, փրոֆէսէօր տոքթոր Հանս – Եոախիմ Գիզպէրկ, իրաւաբան տոքթոր Թոմաս Մէսվերտթ, իրաւաբան տոքթոր Մանֆրէտ Աշըը եւ լրագրող Համօ Պետրոսեան : Երկու տարի վերջ աստուածաբան տոքթոր Խաչիկ Ղազարեան եւս ընտրուեցաւ վարչութեան անդամ :

2002 Սեպտեմբեր 28-ին Վուփփերթալ քաղաքին մէջ հիմնուեցաւ Արմին Թ. Վեկնէրի Ընկերութիւնը : Ներկայ էին 22 հոգի, հիմնադրութեան առթիւ ներկայ եղան հանգուցեալ Արմին Թ. Վեկնէրի երկու զաւակները՝ Տիկին Սիպըլ Սթիվընս (Լոնտոն) եւ Պր. Միխայէլ Վեկնէր (Հռոմ) :

Երկու տարուան նախապատրաստական աշխատանքներէն ետք, հիմնադրման ժողովը ընտրեց վարչութեան անդամները՝ հրատարակիչ Քրիստոֆ Հասքէր – Վուփփերթալ, փրոֆէսէօր – դասախօս Անդրէաս Մայր – Վուփփերթալ, Տիկին Պէրպըլ Պաքուից – Շթէշլին, լրագրող Համօ Պետրոսեան – Պէրլին, լրագրող Փէթր Կրալլա – Շթէշլին, մանկավարժ Ուլրիխ Քլան – Վուփփերթալ, գերմանագէտ Դիրք Գրուկէր – Վուփփերթալ :

Երկրորդ օրը տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւնը Վուփփերթալի պետական թատրոնին մէջ : (*)

Արմին Թ. Վեկնէրի ընկերութեան ընդհանուր նպատակն է. – «Ընկերութիւնը կը ձգտի համագործակցութիւն եւ կապեր հաստատել ուրիշ հիմնարկներուն եւ կազմակերպութիւններու հետ, մանաւանդ ուժեղացնել Գերման – Հայ եւ Գերման – Հրեայ յարաբերութիւնները ի նպաստ երկխօսութեան ամէն մակարդակի՝ մշակոյթ, արուեստ, քաղաքականութիւն, գիտութիւն եւ մշտական կապեր հաստատել Արմին Թ. Վեկնէրի բարեկամներուն հետ Հայաստանի, Իսրայէլի, Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ միւս երկիրներու մէջ :

Ա. Թ. Վեկնէրի Ընկերութիւնը կ'ուզէ հետազօտել, խնամել եւ տարածել Վեկնէրի գրական գործերը եւ ապագային մաս մը գործերը թարգմանել հայերէնի» :

Շուտով կը լրանայ Արմին Թ. Վեկնէրի մահուան 25-ամեակը : 1978 Մայիս 5-ին, Հռոմի մէջ մահացաւ Վեկնէրը :

Հայ ժողովուրդի եւ անոր արդար դատին անկեղծ, հաւատարիմ եւ հեղինակաւոր պաշտպան մըն էր Արմին Թ. Վեկնէրը : Կ'արժէ անդրադառնալ իր կեանքին, ճանչնալու համար զայն հայ նոր սերունդին եւ թարմացնելու՝ յիշողութիւնները հիներուն :

Արմին Թ. Վեկնէր բանաստեղծ, հրապարակախօս, գերմանական տպաւորապաշտութեան մեծ բանաստեղծներէն վերջինը եւ հայ ժողովուրդի անկաշառ բարեկամը, ծնած էր 1886 Հոկտեմբեր 16-ին, Գերմանիոյ Վուփփերթալ քաղաքին մէջ : Ուսանած է Պէրլինի եւ Պրէսլաուի համալսարաններուն մէջ իբրեւ իրաւագէտ : 1909-ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ բանաստեղծութեան իր առաջին հատորը, «Երկու քաղաքներու միջեւ» : Պէրլինի մէջ կրկին անգամ կը հրատարակէ իր երկրորդ հատորը :

Մեծ Եղեռնի տարիներուն, հայ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ իմացաւ անունները այն սքանչելի օտարներուն, ըլլան քաղաքագէտներ, հոգեւորականներ, գրագէտներ եւ համալսարանի դասախօսներ, որոնք, պաշտօնական հանգամանքով թէ անհատապէս, իրենց հրապարակային զայրոյթը արտայայտեցին Թուրք բարբարոսներուն դէմ : Ինչպէս առաջիններէն մէկը, Եոհաննէս Լեփսիուս, Պրայս, Հ. Մորկընթաու, Անոլտ Թոյնպի, Անաթոլ Ֆրանս, Արմին Թ. Վեկնէր եւ շատ ուրիշներ : Այս բարեկամները ըրին ինչ որ մարդկօրէն կարելի էր ընել, յօգուտ մեր ժողովուրդին եւ անոր արդար դատին :

1914-ին, երբ Համաշխարհային առաջին պատերազմը յայտարարուեցաւ, Արմին Թ. Վեկնէր իր ամբողջ ուժով կը պայքարէր ընդդէմ պատերազմին, իր ընկերներուն հետ կը պահանջէին վերջ տալ պարտադիր զինուորական ծառայութեան : Հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը կամաւոր կ'արձանագրուի գերման բանակի մէջ իբրեւ հիւանդապահ, Կարմիր Խաչին ծառայող ու կը ղրկուի Գերմանիոյ Արեւելեան ռազմաճակատը, կռիւներուն կը մասնակցի ուր կը ստանայ երկրորդ կարգի «Երկաթէ խաչը» :

Ծովակալ Ֆոն Թիրփցի Վեկնէրը իբրեւ հիւանդապահ կը փոխադրէ Պոլիս գերման ծովային գերագոյն հրամանատարին մօտ, 1915 ամրան : Ապա Մերձաւոր – Արեւելք՝ Միջագետք, (Իրաք) Պաղտատ եւ Պարսկի ճակատը Ֆելտմարշալ Ֆոն տէր Կոլց փաշայի բանակին մէջ իբրեւ առողջապահութեան սպայ, Կարմիր Խաչի ծառայող :

Ա. Թ. Վեկնէր մէկն է այն հազուագիւտ Եւրոպացիներէն, որոնք սեփական աչքերով տեսան Մեծ Եղեռնը : Վեկնէր ականատես եղած էր հայ ժողովուրդի մեծագոյն ողբերգութեան, Տէր Զօրի եւ Միջագետքի անապատներուն մէջ. լուսանկարած էր ահաւոր տեսարաններ հայ կիներու, աղջիկներու, երախաներու, անօթի եւ ծարաւ վիճակի մէջ : Այդ սեւ օրերէն մինչեւ իր վերջին շունչը, ան երդուած էր պայքարիլ Հայոց արդար դատին համար, մեղադրած էր կայսերական Գերմանիան եւ բողոքած էր Թուրքերու գազանութիւններուն դէմ մամուլով, հրապարակային դասախօսութիւններով եւ համաժողովներուն մէջ իր տպաւորիչ ճառերով : 1916-ին Ա. Թ. Վեկնէր ետ կը կանչուի Թուրքիայէն, հիւանդութեան պատճառով :

1917-ին Պէրլինի մէջ «Ֆլայշ» հրատարակչական տունը հրատարակել ուզեց Վեկնէրի քերթուածներու հաւաքածոն «Քաղաքներու դէմքը» որ գրած էր 1999-էն մինչեւ 1913, սակայն ոստիկանութիւնը խստիւ արգիլեց հրատարակութիւնը որովհետեւ զանոնք «անբարոյական» գրութիւններ կ'որակէր :

1918 Նոյեմբերին կը տապալի Վիլհէլմի կայսերական կառավարութիւնը, եւ կը հաստատուի գերմանական հանրապետութիւնը : Վեկնէր այս անգամ ազատ է, կը սկսի հրատարակել թերթերու եւ պարբերաթերթերու մէջ Հայոց տառապանքներու եւ Թուրքերու գազանութիւններու մասին յօդուածներ եւ բեմերու եւ հրապարակային ճառերու մէջ կը դատապարտէ պատերազմը, կը պաշտպանէ հայութիւնը եւ հայ ազգը, կը հրատարակէ քանի մը գիրքեր հայ ժողովուրդի մասին :

Գրեց իր հռչակաւոր «Բաց Նամակ, Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Նախագահին՝ Պր. Վուտրօ Ուիլսընի, Հայ ժողովուրդին աքսորը անապատին մէջ», Յունուար 1919, Պէրլին : Այս Նամակը լոյս տեսաւ «Պէրլինըր Թակըպլաթ» 23-2-1919-ին :

1919-ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ «Անվերադարձ ճամբայ» գիրքը, նիւթ ունենալով իր տեսած հայ ժողովուրդի տառապանքները :

1920-ին հրատարակեց «Երանութեան տունը» գիրքը, նիւթ ունենալով նորէն Հայերու ջարդերը :

1921-ին, Պէրլինի մէջ հայ ժողովուրդի դահիճ Թալէաթ փաշայի սպանութեան դատավարութեան սղագրութիւնը հրատարակեց առանձին գրքոյկով :

1926-ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ «Վրան» պատմուածքներ Թուրքիայէն : 1927 – 1928-ին Պէրլինի եւ Լայփցիկի մէջ հրատարակեց հատոր մը. նիւթ ունենալով իր տպաւորութիւնները 1927-ին Սովետական Հայաստանէն :

1927-ին սովետական կառավարութեան հրաւէրով Ա. Թ. Վեկնէր եւ իր կինը արձակագիր Լօլա Լանդաու կ'երթան Մոսկուա մասնակցելու հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնամեակի տարեդարձին : Տօնակատարութենէն յետոյ ան Մ. Տէր – Գաբրիէլեանի միջնորդութեամբ կ'այցելէ Հայաստան եւ կը մնայ երկու ամիս :

1933-ին, երբ Հիթլէր կառավարութեան գլուխ անցաւ, Ա. Վեկնէրը նամակ մը գրեց Հիթլէրին, շեշտելով որ «Եթէ վերջ չդրուի այդ բարբարոս քաղաքականութեան՝ Գերմանիան կը կործանի» եւ նոյնպէս բողոքի ձայն բարձրացուց Հրեաներու հալածանքին դէմ : Գերման ոստիկանութիւնը զայն ձերբակալեց ու բանտ նետեց :

Ա. Թ. Վեկնէր իր երկրորդ կնոջ հետ արուեստագէտուհի Իրենէ Կովալիսքայի երկու շաբաթուան համար արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան հրաւէրով Սովետական Հայաստան այցելեց Սեպտեմբեր 1968ին : Կը հիանայ ու կը խանդավառուի իր բարեկամ ժողովուրդի եւ երկրի հրաշալի վերածնունդով :

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն վերջ Վեկնէրը իր կնոջ ու զաւկին հետ ապրեցաւ Իտալիոյ մէջ մինչեւ իր մահը : 1956-ին Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը Ա. Վեկնէրը կը պատուէ որպէս Գերմանացի Մեծ գրող եւ մարդասէր, իսկ 1961-ին, Վուփփերթալ քաղաքը ուր ան ծնած էր, կը պատուէ Եդուարդ Ֆոն – տէր Հայդթի շքանշանով : 1968-ին Իսրայէլ – Երուսաղէմի մէջ կը ստանայ հրեայ կառավարութենէն երկրի բարձր շքանշանը :

Քսան տարիներէ ի վեր կը ճանչնայի այս մարդասէր եւ հայ ժողովուրդի բարեկամը, շատ անգամներ եղած եմ Հռոմ իր բնակարանին մէջ եւ ունեցած ենք երկար զրոյցներ : 1970-ին երկու շաբաթուան համար կը գտնուէի Հռոմ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի պատուիրակութեան մաս կազմելու համար իբրեւ գերմանահայութեան պատուիրակ :

Երբ իր մօտն էի ինծի ըսաւ. – «Ահա տես քո փափաքած գիրքը որ միշտ կը հետաքրքրուիս ու կ'ուզես տեսնել», գիրք (Ցեղասպանութեան մասին, արեւմտահայերու կեանքէն առնուած վէպ մըն էր) «Աստծոյ շուքին տակ» վերնագրով : Այս վէպը դեռ մինչեւ այսօր լոյս չէ տեսած : Արմին Թ. Վեկնէրի հետ միասին այցելեցինք Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, Հայրապետը խնդրեց Վեկնէրէն որ իրեն յանձնէ այդ գիրքը, որ շուտով Երեւանի մէջ հրատարակել տայ, գերմաներէն, հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով : Սակայն Արմին Թ. Վեկնէր մերժեց ըսելով որ ան կ'ուզէ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ հրատարակել... եւ այսպէս ալ մնաց մինչեւ այսօր :

Այս վէպը Վեկնէրը սկսած էր գրել 20-ական թուականներուն, Եոհաննէս Լեփսիուսը նամակով մը խնդրած էր Վեկնէրէն վէպ մը գրել Հայոց ցեղասպանութեան մասին, եւ ան ալ կատարած է Լեփսիուսի փափաքը, սակայն զանազան պատճառներով կիսատ մնացած է... :

1972-ին Ա. Վեկնէր ինծի ուղարկեց տասը էջնոց գրութիւն մը, որ մասամբ իր կենսագրութիւնն էր, այս գրութեան վերջին էջին վրայ գրած էր հետեւեալ տողերը. – «Ես չեմ ամչնար օտարներէն այլ ինձմէ, որովհետեւ ես մեծածաւալ բանաստեղծական գործ մը, որ տարիներ առաջ սկսած եմ, չեմ վերջացուցած» :

Արմին Թ. Վեկնէրի խօսքերով կը վերջացնենք մեր յօդուածը : «Աշխատանք, սէր եւ երազ, ի՞նչքան գեղեցիկ է կեանքը, հայրենի՛ք... մենք հեռացանք, մենք վերածնանք ի շնորհիւ բարի լոյսի : Յաւիտեանս ապրի եւ մենք կը վկայենք քեզ, սուրբ Հայաստան» :

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Այս մասին տե՛ս՝ Նոյեմբեր 5-ի մեր թիւը, Գ. էջ, Գերմանահայոց Առաջնորդարանի հաղորդագրութիւնը :

RECHERCHE

Recherche garde de nourrisson à domicile plein temps, du lundi au vendredi, à Paris 16e.

Expérience et références exigées.

☏ 06. 60. 99. 89. 30

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

Կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՈՐԻՆՈՂ – ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՅ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐԱՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէօ – *Սոփրանօ*
Մարիա Օբի – *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան – *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

HARRY TAVITIAN

Spécialement invité de Roumanie

MATINEE JAZZ

Piano et flûtes

Dimanche 24 novembre à 16 heures

«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

— P.A.F. —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Պր. Առաքել Առաքելեանէ Պերճուհի Ֆէսճեանի մահուան առիթով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CATHEDRALE
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

COMMUNIQUE

Le Dimanche 15 décembre 2002, de 10h à 17 auront lieu les élections d'un tiers des membres du Conseil de la Cathédrale.

Au cinq places vacantes, après tirage au sort, viennent s'en ajouter deux autres compte tenu de deux démissions. Les élections se dérouleront selon le principe de la majorité absolue et, si besoin est, à la majorité relative un mois plus tard pour les places restantes (d'après l'article 16.2 des Statuts).

Tous les membres de l'Association Cultuelle qui sont à jour de leur cotisation 2002, sont conviés par courrier particulier à participer au vote.

P/O La Commission Electorale
Le Président A. BABAYAN

Marseille, 15.11.2002

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN

revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☏ **01. 43. 81. 01. 72**

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 22 novembre à 20h30 :

SOIREE DA·CONNEXION

Bilan des projets réalisés durant la campagne 2002 en Arménie. Reportage vidéo, exposition de photos et débat, autour d'un buffet.

Projets pour l'année 2003.

Témoignage de 2 jeunes arméniens venus spécialement d'Erevan.

Vendredi 29 novembre à 20h45 :

HRATCH BEDROSSIAN

présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR

de Mgr Grégoire Balakian

qui vient de paraître

au **Cercle d'écrits Caucasiens**

Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France

—— Prochainement le programme ——

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël

Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8

ՇԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակացները

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☏ **01. 47. 35. 30. 23**

—— (Programme détaillé sur demande) ——

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.562 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.562

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԵՐԿԴԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութեան տասը նոր թեկնածուները, ընդհանրապէս, զօրավիգ են Թուրքիոյ անդամակցութեան։ Սթրազպուրկ հրաւիրուած չարթուս ակիզբը, խորհրդանշական ձեւով մասնակցելու համար Խորհրդարանի մէկ նիստին, վաղուան անդամները նպաստաւոր կերպով արտայայտուած են։ Լեհ երկու երեսփոխաններ ըսած են_ «Դուռը պէտք չէ գոցել, որովհետեւ Եւրոպան քրիստոնէական ակումբ մը չէ, բազմամշակութային է։ Անոնք որոնք մեզի պէս, կռուած են յանուն ազատութեան, անպայման քրիստոնեայ չեն»։ Չեխ ծերակուտականի մը համար, իսլամական կուսակցութեան մը գալուստը իշխանութեան գլուխ պէտք չէ պատճառ ըլլայ թուրքիոյ»։ Մալթացի Ֆրէնոյի համար պէտք է փախնիլ մոլեռանդութենէն, ոչ՝ Իսլամէն։ Սլովէն Լօյզէ ալ որ թեկնածու երկիրները կը ներկայացնէ Պայմանադրութեան նախագահութեան մէջ, կը գտնէ որ Թուրքիա օտար չէ Եւրոպայի, գոնէ այն պատճառով որ հազարաւոր Թուրքեր կ'ապրին Եւրոպա։

Նոյեմբեր 20–ին, Եւրոպական Խորհրդարանը չկրցաւ յստակ դիրք ճշդել եւ մերժեց երկու բոլորովին հակոտնեայ բանաձեւեր, որոնք սակայն կրնային հարցը լուծել կամ գոնէ յստակ դարձնել։

Մէկը ներկայացուած էր պելժիքացի պատգամաւոր Վիլի տը Գլերք, որ կը հաստատէ. — «Թուրքիոյ խրավիճակը, որպէս թեկնածու երկիր անդամակցութեան, այդ իսկ պատճառաւ ի վերջոյ կը յանգի այն իրողութեան որ կը դառնայ Եւրոպական Միութեան լիիրաւ անդամ»։ Երկրորդը ներկայացուած է Պաւարիոյ շրջանի քրիստոնեայ-դեմոկրատ Մարքուս Ֆերպէր եւ ան վերջնապէս կը հեռացնէ անդամակցութեան որեւէ հեռանկար եւ կ'առաջարկէ պատրաստել «Եւրոպական Միութիւն — Թուրքիա կապ մը յատուկ գործընկերութեան հիման վրայ»։

Առաջին բանաձեւը մերժուած է ձեռամբարձ, գալով երկրորդին ան ալ մերժուած է 156–ի դէմ 376 ձայնով եւ 18 ձեռնպահ։ Այս խօսքով, Եւրոպական Խորհրդարանի անդամները չեն համարձակիր բացայայտ կերպով արտայայտուիլ, մինչ խորքին մէջ, գաղտնիք չէ որ Եւրոպան չուզեր իր ծոցը ունենալ Թուրքիա մը։

Ի վերջոյ, եւրոխորհրդարանականները միջին ճամբան ընտրած են, որ Եւրոպայի Խորհուրդի պետական թէ կառավարական ղեկավարներու ճամբան է. — Կը հաստատեն Թուրքիոյ թեկնածու երկրի խրավիճակը եւ կը պահանջեն անկէ որ շարունակէ իր ճիգերը եւ կը թելադրեն Ցանձնախումբին որ յաւելում կատարէ «նախա — անդամակցութեան» նիւթական օժանդակութեան։

Եւ սակայն, կ'եզրակացնէ Լիպերասիոնի (Նոյ. 21) Սթրազպուրկի թղթակիցը, նորանդքներուն մէջ հազուադէպ են այն երեսփոխանները, որոնք խանդավառութեամբ նախատեսեն, այդ երկրին նոյնիսկ հեռաւոր անդամակցութիւնը։

Նախքան այս եզրակացութեան յանդիլը, հարցը բաւական ծեծուած էր, թեր ու դէմ ելոյթներով։ Գոհն-Պէնտիթ,

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավարը Թ. Էրտողան որ եւրոպական երկիրները հմայելու եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար որոշ թուական մը ունենալու նպատակով շրջապտոյտի ձեռնարկած է, յուսախաբ եղած է Գերմանիոյ վարչապետին հետ հանդիպումէն։ Կ. Շրէօտէր հանդիպումին ընթացքին շատ զգուշաւոր կեցուածք մը ունեցած է, հակառակ նախապէս յայտնած ըլլալուն թէ զօրավիգ է Թուրքիոյ անդամակցութեան։

Էրտողան տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ե. Ֆիշէրի հետ ալ։ Ան կրկնած է թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին վերջնական դիրք յայտնելու համար կը սպասեն նոր կառավարութեան գործունէութեան եւ Եւրոպայի չափանիշներուն պատշաճելու մակարդակին։ Ֆիշէր անգամ մըն ալ ըսած է թէ ակնկալութիւնները կը կեդրոնանան ժողովրդավարութեան, արդարութեան, լայնախոհութեան, հաւաքականութեան մէջ կիներու դերին, կրօնքն ու պետականութիւնը զանազանելու պարագաներուն վրայ։ Այդ կարգին կարեւորութեամբ նշուած է Կիպրոսի հարցին կարգաւորումն ալ։

Թ. Էրտողան իր յուսախաբութիւնը արտայայտած է, ըսելով. «Եթէ մեր ակընկալած նեցուկը պիտի չգտնենք երկրէ մը ուր մեր 2.5 միլիոն հայրենակիցները կ'ապրին, ո՞ւր պէտք է գտնենք»։

Էրտողանի յուսացած նեցուկը տուած է Անգլիոյ վարչապետը որ ըսած է թէ չի հասկնար Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպացիներու ընդդիմութիւնը, քանի որ այդ անդամակցութեամբ քաղաքակրթութիւններու առճակատում մը հեռանկարը չէ, այլ՝ քաղաքակրթութիւններու հանդիպում մը խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ։

Պելժիոյ վարչապետն ալ թեր արտայայտուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան համար սաոյդ թուական մը տալու հարցին, ըսելով որ կարելի չէ Անգարան Եւրոպական Միութենէն դուրս ձգել, թէ Միութիւնը քրիստոնէական ակումբ մը չէ։

որ կանանցներու խումբին նախագահն է, մամուլի սաուլիսի մը ընթացքին կը խոստովանէր որ բոլոր խումբերը տարակարծիք են։

Վիճարկումին ընթացքին, երկու տեղեկաբերներէն (Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն, աջ) մէկը Արիէ Ուսթլանտը կը զգուշացնէր Եւրոպայի Խորհուրդը այն անհեթեթ գաղափարին դէմ որ «պէտք է թուականի մը թուականը տալ»....։

Ֆ. ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզիէն (Նոյ. 20) «Սեկէն Թուրքերը կը սիրէ» խորագրին տակ կը գրէ թէ հակառակ իրենց մերձեցման, Սեկէն եւ Փասքուա տարակարծութեան նիւթ մը ունին՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան։ Փասքուա դէմ է Սեկէն թեր է։ Ան կ'ըսէ. «Եթէ չենք ուզեր որ Թուրքերը Ֆրանսա գան, պէտք է որ Թուրքիա կարենայ զարգանալ։ Եւ որպէսզի Թուրքիա կարենայ զարգանալ, միակ միջոցը այն է որ Միութեան մէջն ըլլայ»։ Սեկէն, կ'աւելցնէ թերթը, իր գրասենեակին մէջ Քեմալ Աթաթիւրքի նկարն ունի...։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 20 / 21)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄՆ–ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Փարիզէն Նոյեմբեր 19–ին հասնելով Նիւ–Եորք, նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ԱՄՆ Արեւելեան ափի եւ Գանատայի Առաջնորդ Օշական Արք. Չոլոյեանի հետ։ Ապա Հայց. Եկեղեցիին ԱՄՆ Արեւելեան ափի առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը։ Օրուան բ. կէսին Ա. Ղուկասեան նախ հանդիպում ունեցած է տիկ. Լուիզ Սիմոն-Մանուկեանի հետ, որ պատրաստակամութիւն յայտնած է զօրակցելու Արցախի Հիւսիս — Հարաւ մայրուղիին շինութեան։ Ապա նախագահը տեսակցած է Հայկ. Համագումարին ղեկավարութեան հետ։

ՋԱՒԱԽՔԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Նոյեմբեր 19–ին Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած է Ջաւախքի զարգացման ծրագիրներուն նիւթով խորհրդաժողով մը, կազմակերպուած ՄԱԿ–ի Զարգացման ծրագրին եւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի փոքրամասնութիւններու հարցերու կոմիսարին կողմէ։

Խորհրդաժողովին մասին Վիրք կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, ըսելու համար թէ օգտակար կ'ըլլար եթէ իրենք եւս հրաւիրուէին եւ իրենց տեսակէտը յայտնէին հարցերուն մասին։ Նոյն յայտարարութեամբ նշուած է որ Ջաւախքի ընկերատնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական հարցերը կրնան լուծում գտնել միայն երբ միաժամանակ եւ ուղղակի ձեռք առնուին եւ զանոնք շրջանցելու փորձ չըլլայ։

Որպէս վրացական քաղաքական կազմակերպութիւն եւ իրաւական — սահմանադրական շրջագիծին մէջ գործելու յանձնառու կազմակերպութիւն, Վիրքը պատրաստ է գործօն մասնակցութիւն բերելու շրջանի հարցերուն կարգաւորման։

ՕԹԱՆ–Ի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ՕԹԱՆ–ի խորհրդարանական վեհաժողովին գլխաւոր խորհուրդը որ գումարուած է Պոլիս, կոչ ըրած է յատուկ ուշադրութիւն դարձնելու Միջին Ասիոյ եւ Կովկասի երկիրներու որոնք կ'ուզեն սերտ յարաբերութիւններ հաստատել կազմակերպութեան հետ։ Նոյն վեհաժողովին շեշտուած է Ռուսաստանի ու Հիւսիսատլանտեան դաշինքին հետ կապերը ամրապնդելու կարեւորութիւնը։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտ. 27»–ի դատին Նոյեմբեր 20–ի նիստին շարունակուած է ոստիկան Ա. Գասպարեանի հարցաքննութիւնը։ Ան,

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ է, առաջին անգամ ըլլալով արեւելեան Եւրոպայի երկրի մը մէջ, որ կը բացուէր ՕԹԱՆ–ի վեհաժողովը Նոյեմբեր 21–ին։ Առաջին ժամանողներէն եղած էր Ճորճ Պուշ, որու գլխաւոր մտահոգութիւնն է համոզել եւրոպացի իր գինակիցները, որ պէտք է միանան իրեն եւ պատերազմին Իրաքի դէմ։ Ինք չի հաւատար, աւելի ճիշդ չուզեր հաւատալ Ս. Հիւսէյնի պարկեշտութեան եւ կ'ուզէ որ առանձին չմնայ մղելու համար իր պատերազմը։ Չեխիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ի պաշտպանութիւն 19 երկիրներու պետական թէ կառավարական ղեկավարներուն, որոնց երիցագոյնն է Ժ. Շիրաք։ Ան, ելոյթ ունեցած է, Նոյեմբեր 20–ին կոչունքին որ համախմբած էր բոլոր ղեկավարները եւ մեծարած Վ. Հաւէլը, որու նախագահական պաշտօնը վերջ կը գտնէ Յունուարին։ Այս ժողովին նպատակն է նաեւ հրաւիրել Ռումանիան, Պուլկարիան, Սլովաքիան, Սլովենիան, Լատվիան, Լիթուանիան եւ Էստոնիան որ բանակցութիւններու ձեռնարկեն իրենց անդամակցութեան համար 2004–ին։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ կեդրոնը նոր ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 21–ի առաւօտուն, երբ պաղեստինցի քամիքազ մը պայթեցուցած է կրած ռումբը հանրակառքի մը մէջ։ Առաջին տեղեկութեանց համաձայն 11 մեռեալ կար եւ աւելի քան 40 վիրաւոր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ապրանքներու փոխադրութեանց վարորդները վերջին հանդիպում մը ունէին Նոյեմբեր 22–ին Փոխադրութեանց նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ, նախքան իրենց վերջնագիրը։ Ծանօթ է որ սպառ–

(Շար.ը Դ. էջ)

սակայն, շարունակած է յիշողութեան վրէպներ ունենալ, հակասական բացատրութիւններ տալ։ Ցայտնած է թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր, ճիշդ վարուած է դէպքին օրը։ Նոյն նիստին Ն. Յունանեան փորձած է յայտարարութեամբ մը հանդէս գալ, սակայն, նիստի նախագահը ընթացք չէ տուած։

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

«Ադրբեջան» խմբակը որ կը գործէ Պրիւքսէլի մէջ, Նոյեմբեր 29–ին ցոյց մը կազմակերպած է Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ։ Անոր մասնակիցները հրաւիրուած են բողոքելու Հայերու նուաճողական քաղաքականութեան դէմ, ինչպէս հաղորդած է Բաքուի 525–րդ Թերթը։

Շուէտի «Ազեր» ընկերակցութիւնն ալ որ Փետրուարին դիմած էր Լա Հէյի ատեանին, Խոջալուի մէջ Հայերու գործած «ցեղասպանութեան» նիւթով, պատասխան ստացած է անցեալ շաբաթ։ Դատարանը ուզած է որ կատարուած ամբաստանութեան մասին շօշափելի փաստեր ներկայացուին իրեն։ Ատոր վրայ նշուած կազմակերպութիւնը օգնութիւն խնդրած է «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութենէն» եւ ադրբեջանական լրատուամիջոցներէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ՆԻՄԵՐԵՍ

Եթէ հանդիպիք, Հայաստանեան ձեր այցելութիւններու ատեն, նորակառոյց եկեղեցիներ ուր կ'իշխէ գիծերու ներդաշնակութիւն, համաչափութիւն ըղձացում եւ հաւատարմութիւն հայ ճարտարապետութեան աւանդութիւններուն, վստահ կրնաք ըլլալ որ Հրաչեայի ձեռակերտն է այդ: Վերջինը որ աւարտելու վրայ է Երեւանի արուարձաններէն Մարմարաշէնի եկեղեցին է, փոքրիկ գոհար, գիծերու մաքրութեան եւ պարզութեան մարմնացում. կառոյց մը որ ամբողջ գիւղը կը հարստացնէ իր ներկայութեամբ:

Ով որ տեսած է Արենիի, Նորավանքի, Յովհաննավանքի, Բիւրականի Ս. Յովհաննէս եկեղեցիները աւերակ վիճակի մէջ, երբեք պիտի չկարենար երեւակայել որ անոնք օրին մէկը կրնային նորահարսի նման կանգնիլ եւ փառաւորել Հայ ճարտարապետութիւնը:

Դէպի Նորավանք կատարած զանազան այցելութիւններուս ընթացքին, Հրաչեայ միշտ հոն էր իր քարակոփներուն եւ վարպետներուն կողքին, ցուցմունքներ կատարելու, ուղղութիւններ տալու, անոնց հետ հաց փրթելու, բաժակ մը խմելու ուրկէ սիրեն ու քաջալերուին իրենց վերականգնումի դժուար գործին մէջ: Ան ուսումնասիրած էր հայ ճարտարապետութեան բոլոր գաղտնիքները եւ առանց խոր պրպտումի չքաշած քար մը չէր փոխարիներ: Եթէ կայ համայնք մը սփիւռքի մէջ, որ ծրագրած է նոր եկեղեցի մը կանգնել, կարծեմ պէտք է դիմէ Հրաչեայի փորձառութեան, որպէսզի ծնի ճաշակաւոր եւ հայկական մաքուր կառոյց մը: Ես համոզուած եմ որ օրինակը վարակիչ կը դառնայ:

Նորան: Կա՞յ նկարիչ մը որ չճանչնայ Նորան. Ինք 400-է աւելի նկարիչներ քանդակագործներ, արուեստի զանազան գործիչներ ճանչցուցած է հասարակութեան հեռատեսիլի ճամբով: Տարիներէ ի վեր արուեստագէտներու նուիրուած հաղորդումներ կը կատարէ: Հարստութիւն չէ դիզած, ընդհակառակն. ունի լաւ նկարիչներու ընտիր գործեր, նուէր ըստացած երախտապարտ արուեստագէտներէ:

Մանչ – աղջիկ է Նորան, Հայաստանցի այր մարդուն ինքզինք պարտադրած, բայց միշտ յարգանքով եւ յարգուած: Մազերը կարճ կտրած եւ միշտ տափատաւոր. – «Իմ գործս թոյլ չի տար որ փէշ հագուիմ» – կ'ըսէ ժպտելով: Նորան ճանչնալ, կը նշանակէ Հայաստանի արուեստագէտներուն եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գոնէ ամէնէն կարկառունները ճանչնալ: Գաղտնիք չունի. եթէ փափաք յայտնես, անմիջապէս կը հեռաձայնէ եւ կապի մէջ կը մտնէ իրեն ծանօթ ուեւէ արուեստագէտի հետ. յետին միտքեր չեմ տեսած մէջը. կ'ապրի ազքատիկ եւ համեստ կեանք մը, որպէս հարստութիւն ունենալով իր բարեկամներուն յարգանքն ու գնահատանքը:

Օրին մէկը Նորային ըսի որ, մի քանի անգամ է ազգային տարազով գեղեցիկ կնոջ մը կը հանդիպիմ ճամբուն վրայ: Զձգեց որ աւարտեմ. «Ագուլեցի Լուսինէն է», ըսաւ, «հրաշալի կին մը, արուեստագէտ եւ Նախիջեւանի զաւակ»:

Կարծիք չառաւ. հեռաձայնեց, ժամադրուեցաւ. վարձակառք առինք եւ հասանք Մայրաքաղաքին մէկ սիրուն թաղամասի մը մէջ, պարտէզով, սքանչելի առանձնատուն մը, որուն մուտքին եւ սանդուխներու երկայնքին, քանդակնե՛ր, քանդակնե՛ր:

– Մորդայ քեզի քսելու որ – ըսաւ – ամուսինն ալ տաղանդաւոր քանդակագործ է... ըսելու կարիք չկար: Գետնայարկը մինչեւ առաջին յարկ, զանազան քանդակներով զարդարուած էր: Հասնելով վեր, ընդարձակ սրահ մը նուիրուած էր Լուսինէի իւրայատուկ նկարչական գործերուն, որոնք հեռուէն իսկ կապ չունին սարեանական դպրոցի գոյներուն հետ եւ աւելի կը յիշեցնեն վանկոկեան զանակի հարուածները, տրուած աղնիւ, նուրբ եւ հայրենասէր հայ կնոջ մը մատներով, եւ անսպասելի հարուստ հաւաքածոյ մը ազգագրական հագուստի, Թանկագին առարկաներու, Ագուլիսի եւ

ընդհանրապէս Նախիջեւանի շրջաններէն, որ կրնան թանգարան մը կազմել: – «Հայ յաշխարհի, չի՛ք յանապատի» – կ'ըսէ Աւետարանը, որ թարգմանի – Աստուծոյ նուիրուած մարդոց մօտ չեղածը, երբեմն աշխարհականներու մօտ կը գտնուի – որ իմ մտքիս մէջ կը նշանակէր մեր հայրենիքի մշակոյթի պատասխանատուներուն մօտ չգտնուած սէրը հանդէպ մեր մշակութային սրբութիւններուն, կը գտնուի, – բարեբախտաբար, պարզ հայ մարդոց հոգիին մէջ:

ԱՐԹՈՒՐԸ ամէնքը կը ճանչնան: Հայաստանի եւ Սփիւռքի զանգուածներուն անսակարկ հերոսն է: Խօսքս Հայաստանի ազգային հեռատեսիլի ամէնէն ժողովրդական հաղորդումին վարիչ՝ Արթուր Բախտամեանի մասին է:

Ես զինք հեռատեսիլէն դուրս, անձամբ ալ կը ճանչնամ: Իսկապէս հրաշալի տղայ է. ոչ որովհետեւ գեղադէմ է եւ կարեւոր հաղորդում մը կը վարէ: Մանաւանդ թէ, ատեն մը մտադրած էի երկու տող գրել որ խօսածը հասկնալի ըլլայ: Հարկ չեղաւ: Արթուր բացի հրակիզող հայրենասիրութենէն, որ զինք մղող գլխաւոր ներուժն է, ունի համեստ եւ խոնարհ նկարագիր: Հաճոյքով գիտցութիւն կ'ընդունի. չի վշտանար. համբերութեամբ կը պատասխանէ. «Հիւմուր» ունի, որովհետեւ խելացի է: Կ'արժէ ամէն օր հետեւիլ իր հաղորդումներուն: Մեծ հմտութեամբ կը վարէ եւ լաւ կը պատրաստէ իր նիւթերը, հակառակ անոր որ սահէպ իրարմէ անկախ են անոնք եւ կ'ընդգրկեն հայ ժողովուրդի բոլոր մարզերը... արուեստէն մինչեւ մեղրն ու մեղուն, Իրանէն մինչեւ Վենետիկ: Առանց իր նիւթը պատրաստելու Արթուր բեմ չի բարձրանար: Զեմ կարծեր որ մասնաւոր խումբ մը ունենայ իր ձեռքին տակ, բազմազան նիւթերը պատրաստելու: Իր գործին ազգային կիրքով նուիրուած մըն է. կը յաջողի մի քանի հաղորդումով համակրելի դառնալ: Եթէ չէք ճանչնար զինք, հետեւեցէք Հայաստանի ազգային հեռատեսիլի կայանի «ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑ» հաղորդումին, անպատճառ դուք ալ պիտի համակրիք ազգային Արթուրին: Ամէն առիթ լաւ է իրեն համար, հայութեան տաղանդաւոր զաւակները ճանչցնելու: Որեւէ պատճառով հայրենիք ժամանող կարկառուն դէմքերը, համագումարներէն կը հաւաքէ եւ խօսք կու տայ, որ ներկայացնէ իր մասնագիտութիւնը եւ ըսփիւռքեան հաստատութիւնը, կամ միութիւնը որուն մէջ կը գործէ: Հաղորդում մըն է, որ ի հարկ է, կատարելագործումի ընթացքի մէջ է, օրէ օր յառաջդիմելով, մտած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի բազմաթիւ տուներու մէջ, եւ մեծ հետաքրքրութիւն կը պատճառէ. յայտնի է ստացուած հեռաձայններէն:

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԻՒՂԵՐ

Սահմանամերձ գիւղերը յատուկ ձգողական բան մը ունին ինծի համար: Անոնք ամէն օր դիմացի ափը կը տեսնեն. իրենցմէ չատեր հոնկէ եկած են: Կրցած են կոտորածէն փրկուիլ, ուղղութիւնին փոխանակ դէպի Տէր – Զօր բռնելու, հասած են Արաքս գետ, եւ առանց կամուրջի, դիմացի ափը անցած:

Ինծի այնպէս կը թուի որ անոնք ամէն առաւօտ երբ արթննան, կենդանիները արօտավայր տանելու, աչք մը կը նետեն դիմացի ափը, Արարատի փէշերուն, ստուգելու համար թէ հոն հաստատուած օտարականները ի՞նչ գործով զբաղած են. մեկնած ե՞ն թէ աւելի հաստատուած: Դեռ ականջիս մէջ, կենդանի է տարիքը առած հայ զօրավարին երկու նախադասութիւնները, Խոր Վիրապի պատշգամին վրայէն, երբ հեռադիտակով դիմացի ափը կը զննէինք. – Հայրենակից, նայէ ինչ չէնքեր կը կառուցանեն մեզի համար –: «Դիմացի ափը» տեսնելէս վերջ, անոր օդն ու ջուրը ճաշակելէս վերջ, հիմա ես ալ սկսած եմ զօրավարին նման, երազներ սնուցանել: Այնքան գեղեցիկ է ան, այնքան մերն է, այնքան հարազատ մնացած, հակառակ հոս – հոն յայտնուող

մինարէներու, որոնք յաճախ իրարու վրայ ագուցուած ջուրի բայն խողովակներ էին, որ կրնան նոյնիսկ օգտակար ըլլալ ոռոգումի ցանցերու համար...: Երազկոտ տղայ. կա՛նգ առ:

Առանց անդրադառնալու Սեւ Ջուր գետի եզերքէն, հասած էինք ԱՐԱՔՍ գիւղ:

Արագիլներու հայրենիքը. ինչ հրապուրիչ տեսարան էր, ամէն ձողի վրայ, գետի ափին տեսնել արագիլներ, միատոն կանգնած եղէգներու մէջ, անխռով ձրկնորսներու ներկայութենէն: Էջմիածինէն ոչ չատ հեռու, մոռցուած անկիւն մըն է, ուր առաջին անգամ կը համարձակէի մօտենալ, անցեալին ռուսական զինուորական գօտի ըլլալով մտածելն անգամ անկարելի էր: Հրաչալի անկիւն մըն է. քիչ հեռաւորութեամբ Քասախ, Սեւ Ջուր եւ Մեծամօր գետերը կը միանան Մայր Արաքսին, Պատմական ու Անկախ մեր զոյգ հայրենիքները իրարմէ բաժնելով: Արաքսը որ դեռ ամիս մը առաջ, գրեթէ կը դժուարանար գիս վայրկեան մը ոտքի պահելու, այնքան կատաղութեամբ եւ պղտոր ալիքներով սահանք մը ստեղծած էր Բասէնէն, Խորասան, մինչեւ Կաղզուան, մինչեւ լոյս աշխարհ գալը Արարատեան դաշտ, ժայռապատ կիրճերէ անցնելով, հոս իր խաղաղութիւնը գտած, նազանքով կը սահէր դէպի Նախիջեւան, դէպի Մեղրի, դէպի Կուր գետ եւ հուսկ Կասպից ծով:

Հայաստանի բոլոր գիւղերու նման, Հայերը հոս ալ Հայ էին. նոյն խանձած դէմքեր, նոյն չնորհալի կիներ եւ մամիկներ առօրեայ գործերու մէջ թաղուած եւ թոռնիկներու պահակութեամբ զբաղած: Ոչ տխրութիւն կար դէմքերնին, ոչ ուրախութիւն: Իմաստուն, մըտածկոտ նայուածքներ: Զգողական ուժ մը կը մօտեցնէ զիս, կ'ուզեմ ձեռնունայն չհեռանալ այս պատմական անկիւններէն. բան մը քաղել: Սկսելու համար, տափակ հարցում մը. – Բարե՛ւ ձեզ. ձեր գիւղում պատմական եկեղեցի կա՞յ...:

– Պատմակա՞ն ... մենք պատմութի՞ւն չենք:

– Կարո՞ղ ենք ձեր մօտ նստել մի քիչ...

– Ինչպէ՞ս էք. ո՞նց էք ապրում... եւ այլն, եւ այլն:

Զէ. ամէնքը դժգոհ չէին առաջին տարիներու նման, երբ անկախութիւն ըսուածը հիւլէական ռումբի նման գլուխնուն պայթեցաւ... չէին պատրաստուած գլուխնուն ճարը տեսնելու. ամէն ինչ մի կերպ կրնար կարգադրուիլ եթէ պարտիական էիր. Մէջերնէն նուազ տարիքոտը, նոյնիսկ գոհ կ'երեւէր: Նոր ամուսնացած, սովետի ատեն հազար դիմում կատարած էր տուն մը ունենալու... չէր ստացուած. հիմա, աշխատած է, պանիր, պտուղ ծախած, գնած է հող, գնած է տուփ եւ սարքած է իր տունը վերջապէս. – Հիմա որ աշխատես, ամէն ինչ կարող ես անել...: Ամէնքը համաձայն չէին ըսածներուն. իմ կարծիքս ալ ուզեցին իմանալ: Զանացի աղքատ բառերով բացատրել որ պետութենէն կախումնաւոր ըլլալը անձնականութիւնդ կը մեռցնէ, սակայն հարկաւոր է որ պետութիւնը ժողովուրդին զանազան միջոցներով օգնութեան հասնի որ ամէնքը երջանիկ ըլլան: Սկզբունքին համաձայն ըլլալով հանդերձ չատ հաւանական չէին տեսներ նման բարենիշ պետութեան մը գոյութիւն գոնէ այս ափերը...:

Ընկերային հարցերէն անցանք պատմականին. իմացանք որ իրենց նախնիքները 1918-ին եկած են Սուրմալուէն, թէ իրենց գիւղը մինչեւ 1946 կը կոչուէր Շարիֆապատ, թէ մօտաւորապէս 1500 բնակիչ ունի եւ թէ գլխաւոր զբաղումնին երկրագործութիւն, բանջարաբուծութիւն, այգեգործութիւն եւ անասնապահութիւնն է եւ թէ աւելորդ տեղ հրաւութիւններ չփնտռենք: Գացէք ԳԱՅ քովի գիւղը հոն կը գտնէք:

(Շար. 18)

ՊԱՏՐԻԿԸ

ՅԱԿՈԲ ԿԻՒԼԻՒՃԵԱՆ

Քասախ գետի կիրճի եզրին, Սաղմոսավանքի մօտ՝ Արագածի կապոյտ – ճերմակ ֆոնին վրայ պիտի կարենաք տեսնել անծանօթ յուշակոթող մը: Եթէ քիչ մը մոռնաք չուրջը տիրող անհունութիւնն ու հրաշակերտ վանքի ամենաւոր ներկայութիւնը, մօտեցէք անոր կարդալու համար՝ «Պատրիկ Թադէոսեանի յիշատակին, ծն. 1965, Բուէնոս – Այրէս, Արգենտինա»:

Ի՞նչ գործ կրնայ ունենալ երիտասարդ Արժանթինահայ մը Քասախի ափին, այն ալ այսպիսի մարտիրոսավայել յիշատակութեամբ:

Փաթրիքը, կամ իր երբեմն սիրած ստորագրութեամբ՝ Պատրիկը հանդըստաւէտ միջին դասակարգի ընտանիքը ձգած, եղաւ հայրենադարձներու առաջիններէն, այն քիչերէն որոնք կրնան տասնամեակ մը հայրենիք գումարած ըլլալ իրենց օրերուն վրայ:

Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւնը միայն սկիզբը եղաւ հայաստանեան իր առաքելութեան:

Արաքսի ափին հող ճարելով հայրենի հողը մշակելու գզացական զեղումն ու հրճուանքը ինքզինքին չնորհելէ ետք ու անդին, Փաթրիքը աճեցաւ Հայաստանով եւ լուռ ներդրում կատարեց Հայաստանի բնակիչներու առօրեայ կեանքի բարելաւման գործին: Գիւղերը երկրագործական համագործակցականներու կազմակերպում, անոնց յաջողութիւնը երաշխաւորելու համար եւրոպական վարկերու բաշխում, Ստեփանակերտ, Մարտակերտ, Մարտունի, Հադրութ եւ ուրիշ վեց արցախեան բնակավայրեր ամիսներ ամբողջ չրջելով ամերիկեան 300 տոլարնոց վարկեր յատկացնել հազարէ աւելի այրի կիներու, խորհուրդ տալ մանր ձեռնարկութիւններ հաստատելու համար, եւ այլն, եւ այլն:

Իմակ. 1999, Նոյեմբեր 21. «Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի Եղէգնաձոր եղայ, Ուրբաթ, Երեւան, Ծաղկաձոր՝ Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ: Եւ դեռ պիտի վերադառնամ Ստեփանակերտ, Շաբաթ օր նորէն Երեւան գալու համար, երկու օրով: Այսօր գործի սկսելուս մէկ ամիս եղաւ, եւ արդէն իսկ 3500 քմ. վարեր եմ»:

Ուրախ էր, չափազանց: Սպաներէն կը գրէր. «Սառած ճամբաներուն վրայ ո՛չ անիւի շղթայ եւ ոչ ալ ուրիշ միջոց ճարած եմ, բարեբախտաբար միայն քանի մը անգամ սահեցայ Ստեփանակերտ – Կապան ճամբուն վրայ»: Վարորդ ունէր, բայց ինք պէտք էր մէկ – մէկ այցելէր կիներուն, ցաւերը լսէր, համոզէր որ ողբալէն անդին՝ կրնան սեփական տնտեսութեան տէր ըլլալ: «Ի՞նչ ըսել՝ երբ մէկը պատմէ որ թէ՛ ամուսինը եւ թէ՛ զաւակները սպաննուած են պատերազմին»:

Յետո՞յ: Մերժել շլացուցիչ վարձատրութեամբ եւրոմիութենական պաշտօն մը Մոսկուայի մէջ. «Վրաս մի՛ խնդար, բայց ես այս տեղը կը սիրեմ. Երեւանը իր բոլոր տարօրինակութիւններով, խենթ–ու–խելառ պաշտօնակալներով եւ մասամբ նորին»: Մէյ մըն ալ հանդիսատ աշխարհ՝ Արեւմուտք չվերադառնալու խոստումներ ըրնել ծնողքը չյուսահատեցնելու համար – բայց միաժամանակ աչքերու փայլով մը ըսել՝ «հոս եմ հիմա. եւ որքան ատեն որ ընելիք ըլլայ հոս կը մնամ: Շուրջդ դիտէ. բոլորիս ալ կը պատահի, առաջին չաբաթը կը ցնցուիս, կ'ողբաս, կը զզջաս, անզօր ու հիասթափուած կը զգաս, բայց յետոյ տեղէդ չարժիլ չես ուզեր»:

Ընելիքը չպակսեցաւ: Սեւանայ լիճը փրկելու կոչուած ծրագրի աշխատակցութիւն, յետոյ Երկրագործական Զարգացումի Միջազգային Ֆոնտ (FIDA), ՄԱԿ-ի Սննդեղէնի եւ Երկրագործութեան Կազմակերպութիւն (FAO), եւ ի վերջոյ Եւրոպական Միութեան կողմէ գլխաւոր խորհրդատու Հայաստանի երկրագործական նախարարութեան մօտ:

Անկարելի էր քալել Երեւանի փողոցներուն մէջ Փաթրիք Թադէոսեանի հետ եւ քանի քայլը անգամ մը չկենալ՝ բարեւելու եւ զրուցելու համար ֆրանսահայ, ամերիկահայ, լիբանահայ, իտալահայ եւ ի վերջոյ սփիւռքահայ ու օտար հայաստանաբնակներու հետ, որոնց համայնքը իրար կը հանդուցէր իր ժպիտով, պատրաստակամութեամբ, խնդրանքներու դիմաց միշտ «անպայմա՛ն» պատասխաններով:

Աւանդութիւն դարձած էր գրեթէ արդէն: Իւրաքանչիւր Դեկտեմբերին Փաթրիքը Պուէնոս – Այրէս մեր տունը պիտի ըլլար երեկոյ մը եւ առաջուան պէս, երբ բոլորս քով – քովի գայինք, մինչեւ ուշ առաւօտ պիտի խօսէինք, ծրագրէինք, նիւթ փոխանակէինք՝ Վարդանը (Մատթէոսեան, այժմ Նիւ Ճըրզի), Աւո

(Հաճեան, այժմ Աթլանթա․, Ցխուտեան համալսարանի հայագիտական դասընթացքի եւս չունչ հասցնող Խտուարտոն (Գարասաքլեանը, Պուէնոս – Այրէս) եւ ես (այժմ Գալիֆորնիա)։ Երբեմն նաեւ դուդուկահար եւ երաժշտագէտ Կնեադեան եղբայրները։ Պայման էր որ Փաթրիքը քուն մը քաշէր նստած տեղը, իսկ յաջորդ օր բոլորս իր հօրենական տունը պիտի հանդիպէինք։ Քանի մը օրուան մէջ քանի մը անգամ հանդիպելով, այսպէս, բան մը փորձէինք գլուխ հանել՝ ցուցահանդէս, դասախօսութիւն թէ հրատարակութիւն կազմակերպել։ Ինք պիտի չմոռնար վերապրողի մը հասցէն ուղելու՝ Ֆրանսա թէ Հարաւային Ամերիկա․ «Մէկը կը ճարենք որ վկայութիւնը երկարէ, դեռ ուշ չեղած»։

Ամէն տեղ ըլլալ, գիրք տանիլ – բերել, մշակոյթ տարածել, պահպանել, մշակոյթ լինել, մշակոյթ պեղել ձեռքերով՝ հողի տակէն հազարամեայ եկեղեցիներ դուրս բերել, խանդավառել շուրջինները հոս, հոն եւ աւելի անդին։ Ֆրանսա, Արժանթին, Ուրուկուայ, Միացեալ – Նահանգներ՝ քանի՛ հոգի ներշնչուած են Փաթրիքով՝ միանալու Երկիր եւ Մշակոյթի աշխատանքներուն, կամ բան մը գալ ընելու Հայաստան։ Կամ գալ՝ մնալու Հայաստան։

Իմակ․ 2002, Հոկտ․ 30․ «Յանձնարարած յօդուածդ կարդացի»։ …«Տակաւին այստեղ եմ, Հայաստան․ կը փորձեմ դիմադրել։ Նախարարութենէն ներս աշխատանքս ամէն օր աւելի կը դժուարանայ․ արդէն տարի մը եղաւ ու կարծես միակ բանը որ դիւրաւ յաջողցուցի … ստամոքսի կեղ մըն է»։ …«Քիչ մըն ալ դուն սպասէ։ Պատրիկ»։

Իմակ․ 2002, Հոկտ․ 30․ «Լակոնական պատասխաններդ չեն յուսալքեր զիս (Ինք պիտի գրէր էջ մը կամ երկու)։ …«Ի՞նչ ըսեմ։ Աշխատանքի պայմանները դժուար են․ հաւատաս թէ ոչ, ամէն օր հրաժարելու մասին կը մտածեմ։ Բնաւ պատահած չէր ինծի, օրինակ, որ շաբաթավերջին սպասեմ անհամբեր»։ …«Չեմ գիտեր թէ ինչպէս պիտի աւարտի այս ամէնը։ Պէտք է Փարիզ երթամ Նոյեմբերին, անկէ ալ արձակուրդի Պուէնոս – Այրէս։ Յուսամ դուն ալ գաս ու տեսնուինք։ Չաու՝ Փաթրիք»։

Իմակ․ 2002, Նոյեմբեր 2․ «Իրաւունք ունիս, ստամոքսի կեղին բուն պատճառը սթրէսը չէ, բայց ատով կ'անի»։ «Սթրէս յառաջացնողը գլխաւորաբար պաշտօնակալներու հետ պայքարն է․ տեւաբար կը փորձեն խարդախել, խաբեպատիր, անիրական բաներու մասին համոզել զիս, եւ այլն, եւ այլն։ Բախումը միշտ ուժեղ է․ կամ Քոչարեանը կը վկայակոչեն եւ կամ նմանատիպ բաներ, իսկ յետոյ զիս հայրենիքի դաւաճան կ'որակեն կամ կ'ուզեն Փրոտիին գրել (հաւատա՛)»։

… «Չեմ գիտեր Հայերը շատ յախուռն են, կը սիրեն պոռչտալ եւ կռուիլ․ գիտես որ ես բնաւ այդպէս չեմ․ բայց ամէն ինչ կը կլլեմ, իսկ ատիկա դէշ է»։

… «Օդակայանին պատմութիւնը դանդաղ կ'ընթանայ»։

… «Առողջութիւն․ դեռ հաւատալս չի գար որ տարուան մը մէջ տասներկու գործողութեան ենթարկուած ըլլամ»։

«Պատրիկ»։

Իմակ․ 2002, Նոյեմբեր 6․ «Կարդա՛ կցած յօդուածս, յետոյ կը մեկնաբանես»։

«Համբուրելով կ'ողջագուրեմ՝ Փաթրիք»։

Հեռաձայն, 2002, Նոյեմբեր 8, Աթլանթայէն։ Ըսել պէ՞տք է բովանդակութիւնը։ Ողջագուրուած էր արդէն, առողջութիւն ալ մաղթած ուրիշին, բայց շաբաթավերջի սեմին, բժիշկները գետինը բռնած 37 տարեկան այլապէս առողջ տղուն ախտաճանաչումը կատարեցին՝ սրտի զանգուածային տագնապ։ Յետոյ՝ անմխիթար «repeat»-ներու (repatriate) համայնքի հաւաք իր անտէր տան մէջ, փոխադարձ սփոփանք։ Պատարագ՝ Երեւան, Փարիզ, Պուէնոս – Այրէս եւ Փաթրիք Թադէոսեանի բազմաթիւ ծրագիրներէն սիրելագոյնին մօտ՝ Քասախի ափին նորոգուած գմբէթին տակ։

Ինքզինք «Արարատի կաուչո»ն (*) որակած, վերահայացած, մշտաժպիտ տղան ձեւը գտած էր իր Երազլուրը հանելու, Սաղմոսավանքի կողքին։

Յ․ Կ․

(*) Կաուչօ՝ (gaucho) արժանթինեան փամփաներու աշխատաւորն է, որ կ'ապրի հողամշակութեամբ եւ արջարաբուծութեամբ։

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Պուլկարիոյ Հայերուն մասին պուլկարերէն շատ մը գիրքեր ու յօդուածներ հրատարակուեցան (1)։ Անոնց մէջ ուշագրաւ է Էլէնա Սաչքովայի ուսումնասիրութիւնը, խորագրուած՝ «Հայերուն ուսումը Պուլկարիոյ մէջ 1878 – 1999»․ լոյս տեսած է Սոֆիայի «Սվէթի Քլիմէնթ» համալսարանին մանկավարժական բաժնին տարեգիրքին մէջ։

Նիւթը ուսումնասիրուած է մանրամասնօրէն եւ առարկայական կերպով։ Հեղինակը նախ կ'ուսումնասիրէ Պուլկարիոյ Հայերուն կրթութեան զարգացումը 1878 – 1944 շրջանին․ յետոյ նկատի կ'ունենայ ամբողջատիրական վարչաձեւերին տարիները (1944 – 1989) եւ վերջապէս՝ 1989 – 1999 տասնամեակը, հիմնուելով հարուստ պատմական փաստաթուղթերու վրայ։ Իր մեկնակէտով եւ մանրամասն վերլուծումներով, այս գործը առ այժմ ինքնուրոյն է։

Է․ Սաչքովա ծանօթ է իր տասնեակ մը ուսումնասիրութիւններով որոնք նիւթ առած են Պուլկարիոյ փոքրամասնութիւններուն (Հայեր, Հրեաներ, Գնչուներ, Թուրքեր, եւ այլն) կրթական քաղաքականութիւնը։ Հայերու կրթական կեանքին մասին վերջին հրատարակութիւնը ներկայիս պարբերաբար լոյս կը տեսնէ «Հայեր» երկշաբաթաթերթին (Պուրկազ) մէջ։

(1) Հայկական նիւթով պուլկարերէն լոյս տեսած վերջին շրջանի հրատարակութիւններ են․

«Զուարճանանք կարապետին ու ընկերներուն հետ» – Միհրան Պօղոսեան, Սոֆիա – 2002

«Ո՛վ ով է, հայկական համայնքը Պուլկարիոյ մէջ» – Կարօ Մարտիրոսեան, Միհրան Պօղոսեան, Սոֆիա – 2002

«Պուլկարներ եւ Հայեր, դարերէ ի վեր միասին» հաւաքական աշխատանք, Սոֆիա – 2002

«Հայկական անուանագիրք» – Յակոբ Օրմանճեան, Փլովտիւ, 2000

«Սոֆիայի Հայերը» – պատմական ակնարկ – Միհրան Պօղոսեան, Սոֆիա, 1999

«… Եւ Նոյը իջաւ Արարատէն» – Միհրան Պօղոսեան, Սոֆիա, 1999

«Հայ ազգին պատմութիւնը (հին դարերէն մինչեւ 1920)» – Մ․ Գ․ Ներսէսեան (թարգմանութիւն՝ Յ․ Օրմանճեանի) Սոֆիա, 1998

«Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ տօներ ու աւանդութիւններ» Հ․ Ղուկաս Հատուեան, Փլովտիւ, 1997։

«Հայեր Պուլկարիոյ մէջ – Մշակոյթ եւ ինքնութիւն» – Եվգէնիա Միցեւա, Սոֆիա, 2001

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 3, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին Փարիզի Առաջնորդանիստ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբը առաջնորդութեամբ Աւետիս Աւագ Քահանայ Պալըգեանի այցելեց Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ուր կը բնակին շուրջ ութսուն պատսպարեալներ։ Յուզիչ էր, արդարեւ, տեսնել ջերմութիւնը՝ որով ընդունեցաւ Տիկնանց յանձնախումբը։ Շէնքի մուտքին բարի գալուստ մաղթեցին Աղքատախնամ ընկերային ծառայութեան պատուոյ նախագահ Ռաուլ Գազանճեան, նախագահ Ալէն Թուհատեան եւ տնօրէն Արսէն Կարապետեան։ Ընդառաջելով ներկաներու փափաքին առաջին առիթով մէկ առ մէկ այցելութիւններ եղան հիւանդներու սենեակները ընկերակցութեամբ շէնքի ընդհանուր պատասխանատու Մարօ Պարութճեանի։ Ամէն պահու նկատելի էր բոլորին դէմքերուն վրայ գոհունակութեան արտայայտութիւն որ կ'աւարտէր մէկ խօսքով «յաճախ մեզի այցելեցէք…»։ Համայնքի մը գլխաւոր եւ մղիչ ուժը կը հանդիսանայ ծառայութեան ճամբով յաճախակի այցելութիւններ, որոնք կրնան ամրապնդել եւ զօրացնել անհրաժեշտ կապը եկեղեցւոյ եւ համայնքին։

Այցելութեան աւարտին, տնօրէնութիւնը շրջապատուած պատսպարեալներով հիւրասիրութեամբ պատուեց ներկաները, մինչ Ռաուլ Գազանճեան երախտագիտական անկեղծ զգացումները յայտնեց, շեշտելով նման այցելութիւններու կարեւորութիւնը հանգստեան տուներէն ներս, որոնք կրնան ստեղծել ընտանեկան հարազատ ու ջերմ պահեր։

Հուսկ Աւետիս Քահանայ յուսադրիչ խօսքերով յայտնեց գոհունակութիւնը, որ կրկին անգամ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբը եկած է եկեղեցւոյ կեանքին ու առաքելութեան բերելու իր յանձնառու մասնակցութիւնը։

Այցելութիւնը աւարտեցաւ Աւետիս Քահանայի արտասանած Պահպանիչ եւ միասնաբար երգուած «Հայր Մեր» տէրունական աղօթքով։ Հրաժեշտի պահուն Տիկնանց յանձնախումբը հոգեկան բաւարարութիւն ստացած վերադարձաւ Փարիզ կրկին հանդիպելու յոյսով։

Մեր սրտի պարտքն է, շնորհակալութեան եւ գնահատանքի սրտաբուխ խօսքեր ուղղել մեր եկեղեցւոյ բոլոր ծառայողներուն անխտիր։

Ձեր բոլորի վարձքը կատար։

ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ – ՃԸՐԶԻԻ մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, բացումը կատարուած է «Յովնանեան» վարժարանի նոր շէնքին, որուն ներկայ եղած են բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին Վահագն Յովնանեան, տնօրէնուհի Անահիտ Կարմիրեան, ուսուցչական կազմը եւ հիւրաբար քաղաքը գտնուող Զարեհ Խրախունի, Զահրատ, Ռ․ Հատտէճեան, Սիլվա Կոմիկեան։ Հանդիսութիւնը ընդհանրապէս անգլերէն ընթացած է, եղած են նաեւ հայերէն ելոյթներ։ Միւռոն Վրդ․ Աղնիկեանի օրհնութենէն ետք, խօսք առած են Վահագն Յովնանեան, Աւետարանական եկեղեցիէն՝ Ենոք Թորիկեան, Շահէ Յովնանեան եւ Լեւոն Թէմիզ, որոնք յուշանուէրներ բաժնած են բարերարներուն։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ «Մարմարա»յի խմբագրապետը եւ շեշտած նոր շէնքի մը կարեւորութիւնը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր աշակերտներուն կողմէ, արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան նորակառոյց Արամ Խաչատրեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Մէկ մշակութային յանձնախումբին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 6-ին ի պատիւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանի։ Երեկոյթին բացումը կատարած է Մէկ մշակութային յանձնախումբի ատենապետ Սարգիս Սարգիսեան, անդրադառնալով Հատտէճեանի վաստակին, նաեւ հատուածներ կարդալով անոր «Յուշատետր»երէն։ Երկրորդ խօսք առնողը եղած է յանուն Գեղարդ պարբերաթերթին Հերման Օտապաշեան։ Ապա, բարձրախօսը յանձնուած է «Մարմարա»յի աշխատակից, նախկին պոլսահայ Արայ Կարմիրեանի, որ վեր հանած է Ռ․ Հատտէճեանի վաստակին բոլոր երեսակները, կանգ առնելով օրուան մեծարեալին կարեւոր ստեղծագործութիւններուն վրայ։ Ա․ Կարմիրեանի յաջորդած է Ռ․ Հատտէճեան, որ ժամ մը խօսած է զանազան նիւթերու մասին, խոշորացոյցի տակ առնելով անցեալի բոլոր այն իրադարձութիւնները, որոնք վերջին 50 տարիներուն զինք բերած էին այս հանգրուանին։ Այնուհետեւ բեմը յանձնուած է Ս․ Կոմիկեանի որ արտասանած է բազմաթիւ կտորներ, սկսելով Հատտէճեանի «Մեսրոպ – Մաշտոց»ով։ Իր գնահատանքը արտայայտած է նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Յովնան Արք․ Տէրտէրեան, որ արծաթեայ յուշապնակներ ալ յանձնած է Ռ․ Հատտէճեանի եւ Սիլվա Կոմիկեանի։

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԿԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ․ ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Իսլահիէի մէջ Աստիկ Թիֆիւս եղած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած, յետոյ առողջանալէ ետք ոստիկանի մը հսկողութեամբ ճամբայ հանուած է եւ չորս ժամ հեռուն գիւղի մը մէջ մեռած է։

– Մեռա՛ծ, – գոչեց տիկինը՝ յուզուած շեշտով մը։

– Այո՛, տիկի՛ն, – պատասխանեց Նէճիպ էֆէնտի։

– Վստա՞հ էք, որ մեռած է։

– Այո՛, տեղեկագրին կցուած է իր մահը հաստատող թուղթ մը տեղւոյն գիւղապետին, մուխթարին եւ իրեն ընկերացող ոստիկանին կողմէ։

– Ուրեմն այլեւս որեւէ կասկած չմնար մեռած ըլլալուն մասին, – ըսաւ Րէշատ պէյ։

Յետոյ Նէճիպ էֆէնտիին դառնալով՝ աւելցուց․

– Շնորհակալ եմ ձեր տեղեկութիւններէն, կրնաք երթալ։

Մարդը մեկնեցաւ։

– Կը ցաւիմ, որ այսպէս դէշ լուր մը առիք հոս գալով, – ըսաւ Րէշատ՝ տիկինին դառնալով։

– Արդէն մէկ օրէն միւսը կը սպասէի այդ լուրին, – պատասխանեց գեղուհին, որ իր հանդարտութիւնը գտած էր։

– Ինչո՞ւ համար կը սպասէիք այդ լուրին։

– Որովհետեւ ինք տկարակազմ էր, եւ յայտնի էր, որ պիտի չկրնայ տոկալ աքսորի տառապանքներուն։

– Բայց կը տեսնեմ, որ իր մահուան լուրը շատ չյուզեց ձեզի։

– Ինչպէս ըսի, կը սպասէի ատոր եւ երկու ամիսէ ի վեր լուր չառնելէս արդէն կասկածած էի, թէ դժբախտութիւն մը պատահած էր։

– Անկէ զատ, կարծեմ, ձեր օրինաւոր ամուսինը չէր։

– Ո՛չ, միայն թէ տարիներէ ի վեր միասին կ'ապրէինք։

– Եւ եթէ չեմ սխալիր, հիմա ուրիշ մը փոխանորդած է Աստիկ էֆէնտիին։

– Պէ՛յ էֆէնտի, կարծեմ այդ խօսքերուն տեղը չի կայ։

– Մենք՝ իբրեւ հանրային ապահովութեան հսկիչներ, պէտք է, որ ամէն բան իմանանք, հետեւաբար ձեր վարած կեանքն ալ ծանօթ է մեզի։

– Ինչպէ՞ս, իմմո՞վ ալ կը հետաքրքրուիք։

– Բնականաբար։

– Եւ ի՞նչ իմացած էք իմ մասիս։

– Ինչպէս ըսի՝ իմացած ենք, որ Աստիկ էֆէնտիին ուրիշ մը յաջորդած է։

– Կարծեմ յանցանք մը չէ ատիկա։

– Ո՞վ կ'ըսէ, թէ յանցանք է․ ուրիշ մը, որ շա՛տ աւելի կ'արժէ, քան Աստիկը եւ մանաւանդ շատ ալ հարուստ է։

– Կրնա՞ք ըսել, թէ ով է այդ անձը։

– Գերմանացի բարձրաստիճան զինուորական մը։

– Կը տեսնամ, որ իրաւցնէ ամէն բան գիտէք։

– Դեռ ձեր մասին ուրիշ տեղեկութիւններ ալ ունինք, – շարունակեց Րէշատ պէյ, որ կարծես հաճոյք կը զգար տեսնելով գեղանիի մանկամարդուհիին շփոթութիւնը։

– Ուրիշ ի՞նչ կրնաք գիտնալ։

– Կ'երեւայ, որ գերմանացի բարձրաստիճան զինուորականը ձեր միակ բարեկամը չէ… ուրիշ բարեկամ մըն ալ ունիք։

Այս բառերը երբ լսեց՝ տիկինը բարկացած ձեւով մը ոտքի ելաւ։

– Մնաք բարով, – ըսաւ չոր կերպով մը, – շնորհակալ եմ Աստիկ էֆէնտիի մասին ձեր տուած տեղեկութիւններէն։

– Մեր պարտականութիւնն է գիտցածնիս ըսել։ Միայն թէ, տիկի՛ն, չեմ ուզեր, որ հոսկէ վշտացած դուրս ելլէք։

– Բայց ինչո՞ւ կ'ուզէք, որ վշտանամ։

– Տեսայ, որ վերջին խօսքերս ձեզի անհաճոյ թուեցան։

– Բնականաբար կնոջ մը համար հաճելի բան չէ լսելը, թէ երկու սիրահարներ ունի։

(Շար․ 342)

(Շար. Ա. էջէն)

նացած են Նոյեմբեր 24-էն շրջափակման ենթարկել ամբողջ Ֆրանսան, եթէ իրենց պահանջներուն գոհացում չստանան: Բաւարար չեն գտներ առաջարկուած 9%-ի յաւելումը երեք տարուան վրայ: Մինչ այդ հողագործներն են որ կը փակեն առեւտրական մեծ կեդրոններու առաջնորդող ճամբաները, բողոքելով անոնց գործելակերպին դէմ, ի վնաս իրենց:

ԱՄՐԱՆ ՄԻՑՆԱ, ի վերջոյ ձայներու 54%-ով ընտրուած է Իսրայէլի Աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը: Հայֆայի քաղաքապետ, դեռ երէկ գրեթէ անծանօթ մըն էր չարքերէն եւ ժողովուրդէն: Իր գլխաւոր մրցակիցը, Պաշտպանութեան Նախկին Նախարար՝ Էլիէզէր ձայներու 38%-ը ստացած է, 7%-ն ալ մնացած է երրորդ թեկնածուին՝ Հայմ Ռամոնի: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 65% եղած է: Իրեն համար կարեւոր թուականը՝ Յունուար 28-ն է, երբ տեղի պիտի ունենան կանխահաս ընտրութիւնները: Այդ առընչութեամբ, յայտարարած է.- «Միասին երթանք Լիքուտի հետ մեծ ճակատումին, ոչ միայն կառավարութիւն փոխելու համար, այլեւ նոր ընկերութիւն մը կառուցանելու»: Պաղեստինցիք գոհ են այս ընտրութենէն, բայց Գործակցութեան Նախարարը՝ Նապիլ Շաաթ յայտարարած է.- «Հարկ չկայ հարցեր ստեղծելու իրենց ծոցը, չատ ջերմօրէն ընդունելով զինքը»:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մարդկային իրաւանց եւրոպական Ատեանին առջեւ, Նոյ. 19-ին, օրակարգի գլխաւոր հարցը եղած է լաչակ կրելու իրաւունքը Թուրքիոյ համալսարաններուն մէջ: Երկու ուսանողուհիներ ատեանին դիմած են, որովհետեւ իրենց կրթական հաստատութենէն դուրս ձգուած են: Ներկայ ուսանողուհի Լէյլա Շահինը ներկայացնող Սթեֆան Կրոչ յայտարարած է.- «Այս նիւթը կարեւոր է դիմողին համար, բայց նաեւ հազարաւոր կիներու Թուրքիոյ մէջ, որոնք կը փափաքին համալսարան երթալ եւ լաչակ կրել»: Ատեանը իր վճիռը պիտի տայ երեք ամիսէն:

ԼՈՆՏՈՆ կատարուած քննութենէ մը (Նոյեմբեր 19-ին, այսինքն Երախայի իրաւունքներու միջազգային օրուան նախօրեակին) պարզուած է որ բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ մանուկներու 53%-ը աղքատութեան չեմէն վար կ'ապրի, ինչ որ կրնայ անհաւատալի թուիլ, քանի Լոնտոն եւրոպական ամէնէն հարուստ, ամէնէն չքեղ, ամէնէն մսխող մայրաքաղաքն է: Այդ աւելի քան 300 հազար մանուկները քաղաքին կեդրոնը կը բնակին եւ ոչ թէ հեռաւոր արուարձան մը: Միեւնոյն օրը, ինչ որ մկրտուած է «փրէս փիփըլ», կը հաղորդէր որ գահաժառանգ իշխանը՝ Շառլ, 85 ծառայ ունի, որոնցմէ մէկուն պաշտօնն է ակռայի խոզանակին վրայ ատամնախիւս քսել...:

ՍԵՊՏՈՒԻ մէջ (Ալժերիա) 12 հոգի մեռած են հացագործի վաճառատան մը պայթումէն: Հաւանական կը նկատուի որ արկածի հետեւանք է:

ՕԹԹՕ ՏԸ ՀԱՊՍՊՈՒՐԿ, 80 տարեկան, Աւստրիոյ վերջին կայսեր անդրանիկ զաւակը, դայթակղութիւն ստեղծած է իր տարեդարձին օրն իսկ հարցազրոյցի մը պատճառաւ, ծայրայեղ-աջի մօտ Ցուտ Ցայթ չաբաթաթերթին: Ան բաած է որ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան Նախարարութեան Հրեաներն են որ կը մղեն երկիրը Ս. Հիւսէյնի հաչիւը տեսնելու: Ամէն գնով կ'ուզեն պաշտպանել Իսրայէլը եւ կը խորհին որ կրնան ընել Իրաքի վրայ յարձակելով: Բ. Աշխարհամարտին ան օգնած է հազարաւոր Հրեաներու որ հեռանան Աւստրիայէն, բայց այսօր չի վարանիր ըսելու. «Մէկ կողմը Հրեաները կան, որոնք կը գրաւեն Պաշտպանութեան Նախարարութեան գլխաւոր պաշտօնները, միւս կողմն ալ Արտաքին Նախարարութիւնը կայ սեւամորթներով, ինչպէս Գոլին Փաուըլ՝ Նախարար եւ Գոնտոլեցա Ռայս՝ Պուշի խորհրդական ազգային ապահովութեան համար»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN

● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1937/
ՄՂՁԱՒԱՆՁԻ ՄԷԿ ԺԱՄ

(գրուած՝ 1991 թ.)

Դրամա

Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16-ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassere
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER
La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL
le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.
Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18
Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

Le souffle de l'Ararat

6 soirées exceptionnelles avec
ACHOD MARDIROSSIAN
de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile

— **Mardi 26 novembre, à 20h30**
Mercredi 27 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
25, rue Missak Manouchian — 95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01 43 76 89 93

— **Jeudi 28 novembre, à 20h30,**
Vendredi 29 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88

— **Samedi 30 novembre, à 20h30,**
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50

Entrée libre — Bienvenue à tous

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

HARRY TAVITIAN
Spécialement invité de Roumanie
MATINEE JAZZ
Piano et flûtes
Dimanche 24 novembre à 16 heures
«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

— P.A.F. —

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.563
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՂԸ ՄՆԱՑԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Էրտողան շարունակելով Եւրոպան սիրաշահելու իր առաքելութիւնը, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 21-ին Սթրազպուրկ էր, Եւրոպական Խորհրդարանին տրամադրութիւնը փոխելու նպատակով:

Հարցը հոն է – եւ գաղտնիք չէ – որ հակառակ պաշտօնական եւլոյթներու, Եւրոպացիք օրէ օր աւելի վերապահ են եւ չեն ուզեր իրենց ծոցը առնել 68 միլիոն մահմետական ունեցող երկիր մը: Սկիզբէն, թեթեւօրէն մօտեցած են հարցին եւ չեն խորհած թէ վարանումներու ժամանակը վերջ պիտի գտնէ եւ Անգարա պիտի պահանջէ որ 15-երը յստակ ժամանակացոյց մը ներկայացնեն: Ներկայիս այդ պահանջը մարմին առած է Գոփընհակընի Դեկտեմբեր 12 – 13-ի վեհաժողովին առթիւ: Ընդունիլ Թուրքիան՝ շատ վտանգաւոր է, բացայայտ իրողութիւն է որ եւրոպական հանրային կարծիքը դէմ է եւ կրնայ պատճառ դառնալ որ խնդրոյ առարկայ ըլլայ ներկայի ընդլայնումն իսկ, այսինքն Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու, որ նաեւ ժողովրդականութիւն չի վայելեր: Մերժել, ուրիշ վտանգ մը կը ներկայացնէ: Ցաղթական իսլամական կուսակցութիւնը որ, ի յառաջագունէ «չափաւոր» որակուեցաւ առանց որեւէ փաստի, կրնայ կռնակ դարձնել Եւրոպայի եւ կեր հայթայթել պետական մեքենային ծայրայեղ տարրերուն:

Հարցը հրապարակ դրաւ Ժիսքար տ'Էսթէն յայտարարելով որ Թուրքիա եւրոպական երկիր մը չէ, այլ մշակոյթ ունի, այլ մօտեցում եւ այլ ապրելակերպ: Աւելին՝ Թուրքիան ներս առնել պիտի նշանակէ Եւրոպական Միութեան վախճանը: Այսինքն, ինչ որ կը կրկնուի Ժիսքարի խօսքերէն ի վեր, ան բարձրաձայն ըսաւ ինչ որ ամէն մարդ կը մտածէ եւ կը մրմռայ դեսպանատուներու եւ Պրիւքսէլի նրբանցքներուն մէջ, ինչպէս կը հաստատէ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը (Նոյեմբեր 22): Եւրոպական Ֆրանսացի երեսփոխանը՝ Ժան – Լուի Պուրլանժ (դեմոկրատ քրիստոնեայ խմբակէն) նըկատել կուտայ. – «Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն բացարձակապէս իրաւունք ունէր վիճարկումը մէջտեղ դնելու: Թուրքիոյ շնորհուած թեկնածու երկրի իրավիճակը Հելսինքիի մէջ, 1999-ին պետական եւ կառավարական ղեկավարներու կողմէ առանց խորհրդածութեան, հաւաձեւով, չի կրնար անդառնալի նկատուիլ, տրիկա ժողովրդավարութեան հակառակն իսկ է»: Ներկայիս, քիչ մը աւելի կողմնակիցներ են այն երկիրները, որոնք վերապահ են դաշնակցային Եւրոպայի մը ծրագրին, ինչպէս Մեծն – Բրիտանիա, Իտալիա կամ Սպանիա:

Արտաքին յարաբերութեանց պատասխանատուն՝ Քրիս Փաթըն լրագրողներու ըսած է. – «Թէ ըլլանք կամ դէմ, յանձնառութիւն մը ունինք այդ երկրին հանդէպ 40 տարի է (1963-ի համաձայնութիւն) ի՞նչպէս ըսել իրենց՝ յառաջդիմութիւնները ըրէք ինչպէս կ'ուզէինք, բայց, ցաւօք սրտի, մեր միտքը փոխեցինք»:

Ամէն պարագայի մէջ, վիճարկումը շատ սուր բնոյթ առած է Խորհրդարանին մէջ եւ բոլոր խումբերը ցոյց տուած են իրենց խոր տարակարծութիւնները: Գերմանացի Հանց – Կեռթ Փէօթըրինկ չէ ծածկած որ հակոտնեայ դիրքեր կան, նոյնիսկ ի՞ր դէմ է, ինչպէս իր կուսակցութիւնը (Սէ – Տէ – Իւ), ընկերվարական խումբին ծոցն ալ տարակարծութիւնները շատ են եւ Ֆրանսուհի Փերվանշ Պէրէս, որ թեր է անդամակցութեան, կը խոստովանի որ հարցը լուծուած չէ կուսակցութենէն ներս: Գերմանիոյ ընկերվարականները դէմ են: Մէկ կէտի շուրջ բոլորը համաձայն են. բանակցութիւններու համար, ոչ մէկ թուական ճշդել Գոփընհակընի վեհաժողովին, այսինքն հարցը թողուլ ծռազատկին...:

Իւ – Տէ – Էֆ-ի (այժմ ձուլուած Իւ – ԷՄ – Փէ-ի մէջ) թերթը (թիւ 70) կը տեղեկացնէ որ Հօթ – Սաւուայի երեսփոխան Պերնար Պոսոն, Նոյեմբեր 12-ի բերանացի հարցումներու օրակարգին, դիմած է կառավարութեան որպէսզի վիճարկում մը ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան շուրջ, քուէարկութեամբ:

Գայթակղութիւն մը ստեղծուած է Թուրքիոյ մէջ, երբ Ազգային Ժողովի նորընտիր նախագահը՝ Պիւլէնթ Արընճ սուր բանավէճի մը առիթ տուած է: Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20-ին, ներկայացած է պաշտօնական արարողութեան մը կնոջը հետ որ լաչակ կը կրէր, ինչ որ անհանդուրժելի է լայիք Թուրքիոյ մէջ: Թուրք մամուլը վրդոված է եւ չէ խնայած իր քննադատութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ոճրափորձէն ետք (11 մեռեալ, 49 վիրաւոր), Իսրայէլ հակադեցութեան անցած է եւ առաջին առթիւ, զինուորներ մուտք գործած են Բեթղեհէմ, շրջափակելով Ս. Ծննդեան եկեղեցին, այն մտահոգութեամբ որ պաղեստինցի ահաբեկիչներ հոն կ'ապաստանին: Նոյեմբեր 21-ի արարքին մեռեալներու մէջ կան մանուկներ, որոնք դպրոց կ'առաջնորդուէին: Շարոն յայտարարեց որ «ծաւալուն եւ երկարատեւ գործողութեան մը» պիտի ձեռնարկեն: Արարքը, որուն տէր եղաւ Համաս, դատապարտուեցաւ Պաղեստինեան իշխանութեան կողմէ: Համաս կը պատճառաբանէ իր արարքը որպէս «պատասխան Իսրայէլի գրաւումին եւ ոճիրներուն, նաեւ Սալահ Շէհատէի սպանութեան եւ Տառաժի նահատակներուն»: Համասի ծայրայեղ տարրերը յայտարարած են նաեւ որ պիտի շարունակեն գործողութիւնները ապօրինի կերպով գրաւուած հողին ամէն մէկ սանթիմեթրին վրայ: Նոյեմբեր 21-ի արարքին հեղինակը 23 տարեկան Պաղեստինցի մըն է, Բեթղեհէմցի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարութեան Նախարարը՝ Տոմինիք Փերպէն ներկայացուցած է իր ծրագիրը, որ 30 նոր բանտերու կառուցումը կը նախատեսէ մինչեւ 2007, ինչ որ «պատմական» կը նկատէ: Ներկայիս 54.438 բանտարկեալ կայ Ֆրանսայի մէջ, երբ միայն 47.933 հոգիի տեղ կայ, ինչ որ ահաւոր խճողում մը ստեղծած է:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտնած են, Նոյեմբեր 21-ին, որ ձերբակալած եւ արգելափակած են Ալ – Քայիտայի պատասխանատու ղեկավար մը՝ Ապտ – ալ – Ռահիմ ալ – Նաշիրի, որ շատ սերտ կապեր ունի Պէն Լատէնի հետ: Ան բազմաթիւ ոճրափորձերու մասնակցած է եւ Ուաշինկթընի համար շատ կարեւոր ձերբակալութիւն մըն է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21 / 22)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմեն Պաշտպանութեան նախարար՝ Սերժ Սարգսեան, Արտաքին նախարար՝ Վարդան Օսկանեան, ՕԹԱՆ-ի մօտ Հայաստանի առաքելութեան ղեկավարը՝ Վիգէն Չիտեչեան, Չեխիոյ Հայաստանի դեսպան՝ Ճիւան Թաշլեան եւ այլ պաշտօնական անձեր, Փրակա ժամանած է Նոյեմբեր 21-ին եւ անմիջապէս հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի միջեւ: Երկու նախագահներու զրոյցը տեւած է 50 վայրկեան, ապա, անոնց միացած են Մինսկի խումբի համանախագահները՝ Ն. Գրիբկով, Ռ. Փերինան եւ Ա. Ժագոլէն:

Նախագահներ Քոչարեան եւ Ալիեւ, իրենց տեսակցութեան աւարտին, հանդէս եկած են հայ եւ ատրպէյճանցի լրագրողներուն առջեւ: Քոչարեան նշած է որ արդէն աւանդութիւն դարձած է օգտագործել ամէն առիթ, յատկապէս միջազգային ժողովներու շրջանակներուն մէջ, հանդիպելու Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման քննարկումին համար: Ինք դրական կը գտնէ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը, նոյնիսկ, կ'ընդգծէ, եթէ շօշափելի արդիւնքի չեն հասած, բայց, ամէն մէկ հանդիպումին դրական քայլեր կ'արձանագրուին: Ժամանակը բարդ է թէ՛ Հայաստան, թէ Ատրպէյճան քանի նախընտրական շրջանն է: Համաձայնելով Ռ. Քոչարեանի բառերուն, Հ. Ալիեւ շեշտած է որ ամէն մէկ հանդիպումին, զոր անհրաժեշտ կը նկատէ, կը համոզուին որ աւելի լաւ է հանդիպիլ քան՝ չհանդիպիլ թէեւ ցանկալի արդիւնքի չեն հասած: Նշած է որ նոր ձեւ մըն ալ կը կիրարկուի որ նախագահներու ներկայացուցիչներու հանդիպումներն են եւ անոնք ալ մէկ նպատակ ունին. գտնել Լ. Ղարաբաղի հարցին լուծման ճամբան:

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու՛ դեսպանը Ճ. Օրտուէյ յայտարարած է որ ամերիկեան իշխանութիւնները ոչ մէկ դիրք պիտի բռնեն Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, միայն մէկ հարցի շուրջ հաստատակամ են, այն որ այդ ընտրութիւնը պէտք է ըլլայ արդար եւ թափանցիկ: Դեսպանը ընդգծած է որ ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը եւ միջազգային քանի մը կազմակերպութիւններ ներկայիս լըջօրէն կ'աջակցին ընտրական գործընթացին, մասնաւորապէս թեքնիք գետնի վրայ:

Մ. ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 21-ի նիստին հրապարակուած են անոր նախաքննական ցուցմունքները: Ըստ անոնց, ինք մերժած է երկու Թուրքի տեղեկութիւն տալ Հայաստանի մէջ ՓՔՔ.-ի եւ ՀՅԴ.-ի գոյութեան եւ գործունէութեան մասին: 1971-էն 20 տարի գործակցած է խորհըրդային հետախուզական մարմիններուն հետ: Ըսած է թէ տարբեր հանդիպումներու ընթացքին Թուրքերու ներկայացուցած է մայրաքաղաքի պլանին, Պաշտպանութեան Նախարարութեան շէնքին, ռազմական հիւանդանոցին տեղը ու փոխարէնը 2550 տոլար ստացած: Ընդհանուր առմամբ Թուրքերէն ստացած է մօտ 7 – 8 հազար տոլար: Երկրորդ հարցաքննութեան Մ. Պոճոլեան ըսած է թէ ինքն իր անձը մեղաւոր կը նկատէ, կը զղջայ եւ ըսած թէ տրիկա ըրած է կարիքներէ դրդուած: Ան գործակցած է հետախոյզի թրքական կայանի մը հետ, Հոկտեմբեր 27-ի դէպքէն ետք:

Աւելորդ չէ յիշեցնել թէ ամբաստանեալը դատավարութեան յետագայ ըն–

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թ. Էրտողան եւրոպական հանդիպումներուն շարքին Նոյեմբեր 20-ին Պրիւքսէլի մէջ տեսակցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբի նախագահ Ռոմանօ Փրոտիի հետ: Տեսակցութեան աւարտին տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը: Լրագրող մը հարց տուած է թէ Թուրքիա պիտի ընդունի՞ արդեօք Հայերու ցեղասպանութիւնը: Էրտողան պատասխանած է. «Հայերու ցեղասպանութիւնը վիճայարոյց նիւթ դարձած է, ուստի նախ եւ առաջ պէտք է ճշդել թէ իրօք նման բան պատահա՞ծ է, թէ ոչ»: Ապա աւելցուցած է թէ առանց ճշգրիտ լուծում մը գտնելու, Հայերու ցեղասպանութիւնը ընդունելու որոշում մը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Արտաքին գործերու Նախարար Վ. Օսկանեան եւս դրական կերպով արժեւորած է երկու նախագահներու հանդիպումը, ըսելով որ նման առիթներ կ'օգնեն կողմերու միջեւ տարակարծութիւնները վերցնելու: Անդրադառնալով հարցումին թէ Ղարաբաղի համար որքա՛նով կիրարկելի է ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի առաջարկած կիպրական տարբերակը, նախարարը ըսած է թէ միշտ պէտք է գոյց ըլլալ տարբեր հակամարտութիւններու միջեւ զուգահեռներ տանելու: Ամէն հակամարտութիւն պէտք է իր արժէքով չափել, ըստ անոր իրաւական, պատմական հիմերուն: Այսուհանդերձ, ան նշուած տարբերակին ընդհանուր պետութեան կառավարման ձեւը հետաքրքրական գտած է:

Երկու նախագահներուն հանդիպումին յաջորդած մամուլի ասուլիսին ատրպէյճանցի լրագրող մը Վ. Օսկանեանի հարց տուած է թէ ի՛նչպէս կ'ըլլայ Ղարաբաղի խնդրին վերջնական լուծումը: Նախարարը պատասխանած է թէ դժուարայոյն հարցում է տրիկա: Յաջորդած է ատրպէյճանցի ուրիշ լրագրող մը, պնդելով որ Լեռնային Ղարաբաղը կը մնայ Ատրպէյճանի սահմաններուն մէջ: Ատոր վրայ Վ. Օսկանեան որ մինչ այդ անգլերէն պատասխանած է, ըսած է. «Այս հարցումին ռուսերէն պիտի պատասխանեմ, որպէսզի մի անգամ ընդ միշտ յըստակ ըլլայ ձեզի համար թէ պատասխանս ո՛չ է»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԽՈՍԵՐԵՈՍ

ԳԱՅ

Մեծամօրի վրայի կամուրջը հազիւ անցած, Գայը տարածուած էր դիմացնիս, կանանչ գօտիի մը մէջ: Մօտ երեք հազար բնակչութեամբ, տարածուած, սիրուն գիւղ մը էջմիածինէն վեց հազար մեթր դէպի հարաւ:

Եկեղեցին, Ս. Սարգիսի անունով, նորոգուած եւ գործածական, ունի քահանայ, դպիրներ, երգչախումբ:

Գիւղի շրջանակին մէջ, ըսուեցաւ որ, կը գտնուին նախաքրիստոնէական հնութիւններ, կիկլոպեան պարիսպներ: Արարատեան դաշտին մէջ, քիչ մը ամէն անկիւն նման հնութիւններ կարելի է գտնել: Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ Նոյի սերունդէն շատեր հոն հաստատուած են:

հազարամեակի դամբարանադաշտ մը, ու գտնուած են քարէ առարկաներ (մուրճ, կացին, աղօրիկ, քերիչ եւ այլն) որ կարելի է այցելել գիւղի դպրոցի թանգարանին մէջ:

Աւանդութեան համաձայն գիւղը իր անունը առած է Նոյի տապանէն արձակուած սպիտակ ԱՂԱՒՆԻԷՆ, յիշատակուած Ծննդոց գիրքին մէջ:

Բաւական մշակութային թթուածին ծծելէ վերջ, մեծ հաճոյքով վերադարձանք տուն, ուր Գոհար անհամբեր կը սպասէր, տանտիկինի իր բացառիկ ճարպիկութիւնը ցոյց տալու համար մեզի. այդ երեկոյ Ալաշկերտի մասնագիտութիւն եղող համեղ կերակուր մըն էր, իր ծնողներէն փոխանցուած:

ԱՅԳԵՇԱՏ

Գէորգին փնտռած լաւագոյն փեթակները հոն կը գտնուէին. հեռու չէինք. էջմիածնէն դէպի Աշտարակ տանող կէս ճամբուն վրայ հարուստ գիւղ մըն է. Քասախի վազող ջուրերը, գիւղի եզերքէն, յորդառատ եւ աղմկալից, հաճելի երաժշտութիւն ստեղծած էին, մանաւանդ պտղատու խիտ ծառերու մէջէն, շատեր առուներ բացած, անիւներու եզական հանճարեղ կառոյցներով գետին ջուրերէն լայնօրէն կ'օգտուէին, Արաքսի չմխացած: Գիւղացիները դժգոհ էին ջուրի, ոռոգումի հարցին հետ կապուած տուրքերէն. – Պետութիւնը կը նախընտրէ որ մենք չօգտուինք եւ ամբողջ ջուրը Թուրքերուն երթայ–, բայց յայտնի էր որ ՏԱԿԻՑ հնարած էին զանազան գիւտեր, հաւասարապէս ջուրէն օգտուելու... այդ ուղղութեամբ, հիանալի ուսուցիչներ ունեցած են 80 տարի անդադար, որոնց տուած ԱՄՈՒՐ դաստիարակութիւնը տակաւին կուտայ իր արդիւնքը...:

Մինչ Գէորգ մեղուներու ինքնութիւնը կ'ուսումնասիրէ, որ կրնայ երկար տեւել, ես կը հեռանամ շրջան մը ընելու, փոքրիկ Արսէնին հետ, որպէս առաջնորդ տրուած ազնիւ տանտիրոջ կողմէ:

Գիւղը ունի Նախաքրիստոնէական շրջանէն մնացած դամբարաններ, բոլորաձեւ աշտարակի մնացորդներ, 7-րդ դարէն աւերակ եկեղեցի մը, Հոփսիմէի ընտանիքին պատկանող (ճարտարապետական), եւ քանի Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեան ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՆՔ կը կոչէ, եւ ոչ Ս. Աստուածածին, ինչպէս ընդունուած է, 80-ամեայ պահակը կը պնդէր որ իսկական Օշականը աս է, ուր պահուած է Ս. Մեսրոպի դամբարանը: Սոփփուած համաձայն գտնուեցայ իրեն հետ, որպէսզի առանց դժուարութեան յուշարձանին երկաթէ ճաղերը բանայ....:

Անցեալ դարուն կառուցուած, միանաւ անդմբէթ եկեղեցին, վերանորոգուած, կը ծառայէ կիրակնօրեայ պաշտամունքին: Ամբողջ առաստաղը բազմաթիւ գեբաններով եւ փայտէ սիւներով կանգուն կեցած, առանց նստարանի, մաքուր պահուած է, եւ խորանին վրայ տիրողը դարձեալ Արիէլ Աճէմեանի ՆԱՐԵԿԻ ՏԻՐԱՄԱՅՐ նկարին գպրոցական վերարտադրութիւն մըն է:

ԱՂԱՒՆԱՏՈՒՆ

Այգեշատէն ոչ շատ հեռու, սա ալ պտղատու ծառերու մէջ թաղուած, ինչպէս մօտաւորապէս Արարատեան դաշտի բոլոր գիւղերը, համեմատաբար աւելի բազմամարդ, շուրջ 3.000 բնակիչ, պատմական գիւղ մըն է, հարուստ հին յուշարձաններով: Բերդ – ամրոցի մը աւերակները, Ս. Աստուածածին (Ժ. դար) եւ Ս. Ծիրանաւոր (ԺԴ. դար) եկեղեցիներու աւերակները, եւ ԺԳ. դարէն մնացած, բաւականին մաքուր պահուած, իշխանական մատուռ – դամբարան մը:

Գիւղին շրջանակին մէջ տակաւին կը գտնուին Ս. Կարմրաւոր, Ս. Կարապետ եկեղեցիներու, ինչպէս նաեւ կիկլոպեան ամրոցի մը աւերակները:

Աղաւնատունի մէջ յայտնաբերուած է դարձեալ, Բ. Ա. հազարամեակի երրորդ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Է.

Ջուարթ պահու մը Արամիկը խօսեցաւ իր դասարանի մասին. մօտիկ ըրէք:

– Դասարանը 38 հոգի ենք: Ուսուցչուհին կը մտնէ 10 վայրկեան վերջ:

– Ոտքի – Բարեւ ձեզ – Մել (կաւիճ) բերէ՛ք...

– Փըլլի՛ղ... արա՛ էստեղ – Սիթ տա՛ն արա... Փօժալստա՛...

– Կարող ա ձեր դէմը մենթ (ոստիկան) ա կանգնած ... տաւայ շուտ, շուտ դասդ բացի – դուք սմբակաւոր կենդանինե՞ր էք, յարգելի օձի հտեր ... (Սթօփ):

Ապարանական:

Ապարանցուն հարցնում են թէ իր երախան ո՞ր դասարանում է սովորում:

– Պատասխանում է – Ջուղարանի կողքի:

– Մէկը գնում է իր ապարանցի ընկերոջ տուն: Տեսնում է համակարգչի առաջ մէկ զոյգ կօշիկ է դրած եւ մարդ չկայ: Հարցնում է.

– Իսկ ո՞ւր է Գագոն...

– Մտել է ինթերնէթ...

Ապարանցին մէկին հարցնում է.

– Որտե՞ղ ես սովորում.

– Բաց համալսարանում...

– Իսկ չե՞ս մրսում...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐԸ

Ամէնէն շատ թաղումի եւ գերեզմանատան կարգին ներկայ գտնուած եմ. կը համարիմ որ հեթանոսական շրջաններէն շատ բան չէ փոխուած այդ ուղղութեամբ:

Քուրմը փոխարինուած է քահանայով. վերջին յարգանքի տուրքը մնացած է անփոփոխ: Թաղումին ոչ միայն ընտանիքը, այլ ամբողջ թաղամասը կը մասնակցի: Արեւմուտքի մէջ կարելի է երկու – երեք հոգւով թաղումի ալ ներկայ ըլլալ...:

Հայաստանցի Հայը մահուան խորհուրդին առջեւ ունի մեծ նկատողութիւն, յատուկ սովորութիւններ, ամէնքն ալ իմաստալից եւ յարգուելիք օրացոյց մը, երկրորդ, եօթներորդ, քառասներորդ օրը. տարելիցին: Ամէնէն յուզիչը՝ դրացիներուն բերած օգնութիւնն է. տրամադրելիութիւնը, նոյնիսկ սենեակներ դիջելու:

Սովետական շրջանին, խաչքարը փոխարինուած է, ռուսական աւանդութենէ մտած քարի վրայ դիմանկարներով. ինչ որ գեղագիտական տեսանկիւնէ դիտուած ալ տգեղութիւն մը կու տայ գերեզմանատունին:

Նորերը, արտասահման կատարած ճամբորդութիւններէն ներշնչուած, իտալական ոճ մըն ալ մտցնել սկսած են դամբանաքարերուն վրայ, երբեմն շատ յաջող, բայց ոչ ազգային դիմագիծ ունեցող: Երանի քարերուն եւ ծածքերուն ուժ տալէ աւելի շրջապատին խնամք տանէին. ուղիղ ածուներու, ծառապատումի, համեստութեան ... ու արտայայտութիւններուն մէջ. ի վերջոյ մեռնողը ցար մը չէ, ոչ ալ կաթողիկոս:

ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐԸ բոլոր միջին արեւելեան երկիրներու մէջ իրարու կը նմանին: Ժամանակի ընթացքին սպիտակ ձին եւ գիւղական նուագարանները փոխարինուած են սպիտակ շքեղ կառքերով եւ ելեկտրոնական նուագախումբերով, սըրճարանային նորելուկ սովորութիւններով, Երեւանէն Հալէպ, Վարանս, Լոս Անճըլըս կամ Սան Փաուլօ, յետ պատերազմեան ստեղծուած աւանդութիւնները հետերնին տարած են, ուր հինը նորէն զատելու կը դժուարանաս, երբ տեսնես թէ Արաբն ու Վրացին ալ նոյն սովորութիւններով կ'ամուսնանան:

Կնունքին, յաճախ կնքահայրը աւելի կարեւորութիւն ստացած է քան կնքուողը. ան ունի սահմանուած պարտականութիւններ, կատարելիք նուէրներ եւ այպայպ ալ որոշ իրաւասութիւններ:

Տարեդարձը ընտանեկան է իսկ վկայականի հանդէսը յաճախ մեծածախս ճաշ մըն է որ շատ մը ընտանիքներ պարտքերու տակ կը դնէ:

(Շար. 19)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Մշակութային շրջանին բացումին հետ, Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնն ալ վերաձեռնարկած է գործունէութեան: «Թատերական ընթերցումներ» կոչուած ներկայացումներուն 15-րդ շարքին առաջին ծրագիրը կազմուած էր Ժ. Աւետիսեանի երկու «տրամաթիկական պատմուածք»ներով. առաջինը խորագրուած էր «Դիքսոն կղզին» (1969-70), երկրորդը «Մի անգամ գիշերը» (1970-71): Երկուքն ալ նիւթ կ'ընեն ստալինեան տարիներու սարսափներուն, արգելքներուն մասին խօսելու եւ գրելու կարելիութիւնը որ տրուած էր խրուշչովեան ձիւնհալի տարիներուն:

Ցաւակցաբար Սփիւռքի շրջանակներուն շատ ծանօթ գրագէտ մը չէ Ժ. Աւետիսեան: Ծնած է 1932-ին Օշական գիւղը, մահացած 2001-ին Երեւան: Աւարտելէ ետք Երեւանի համալսարանին բանասիրական բաժինը, աշխատած է զանազան մարզերու մէջ, իսկ 1975-էն սկսեալ միայն գրական գործունէութիւն ունեցած է: Ունի շուրջ երկու տասնեակ հատորներ որոնք ամփոփած են իր բանաստեղծութիւնները, պատմուածքները, վէպերը: Իր թատերգութիւններէն մաս մը ներկայացուած է բեմերու վրայ, կամ հեռատեսիլէն, ձայնասփիւռէն:

Նոյեմբեր 17-ի առաջին թատերկը նիւթ կ'ընէր պատերազմին «քաջարար զոհուած» զինուորի մը պատմութիւնը. ան քանի որ չէ ինկած ռազմադաշտին վրայ ու գերի ինկած, դաւաճանի պիտակը իր զաւակներուն վրայ չտարածելու մտադրութեամբ կ'ապաստանի բեւեռային շրջանի այդ կղզին: Կը համարձակի յայտնուիլ զաւակներուն, միայն երբ պետական մետալ մը կը ստանայ որպէս խորհրդանիշ անպարտութեան: Սակայն, մէկ ընկերն է որ կը հասնի Հայաստան, գտնելու անոր ընտանիքը ու ճշմարտութիւնը յայտնելու զաւակներուն, որոնց մայրն ալ մեղսակից եղած է ամուսնին ակամայ աքսորին: Ու զաւակները 17 տարի իրենց հօր «հերոս»ութեան հաւատալէ ու ապարդիւն կերպով գերեզմանը փնտռելէ ետք, կը տեղեկանան իրականութեան:

Մէկ գործողութեամբ խաղին դերերը ստանձնած էին Նայիրի Յովսէփեան, Մարալ Քերովբեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Վաչէ Տէմիրճեան, Ժիրայր Զօլաքեան:

Երկրորդը, «Մի անգամ գիշերը», աւելի բարդ խորք ունէր: Այս անգամ կը տրուէր նոյն տարիներու անցեալին մասին ինքն իրեն հետ զրոյց մը. Թատերկին գլխաւոր հերոսն էր Նա, որուն հարցականները, անէծները կ'օգնեն պարզելու իր իսկ մանկութիւնը, պատանութիւնը, զոհ ինկած հայրը: Հոս ալ գործող անձերն էին Ժ. Զօլաքեան, Ն. Իւսէֆի, Նիքոլա Տէր-Աւանէսեան, Վ. Տէմիրճեան, Մ. Քերովբեան ու Ժօզէֆ Փանոսեան:

Նոյեմբեր 17-ի ընթերցումին առիթով պէտք է անդրադառնալ ուրախացնող երեւոյթի մը. նորերու յայտնութիւնն է ան, թատերական ընթերցումներու մնայուն խումբին մէջ: Ժ. Աւետիսեանի առաջին գործին մէջ բոլորովին նոր չըլլալով հանդերձ, քանի որ անկէ առաջ ալ դեր ստանձնած էր, այդ հանդգամանքով ողջունելի էր դեռատի Մարալ Քերովբեանի դերակատարութիւնը. անոր հեզասահ ընթերցումն ու տրպաւորիչ խաղը լաւագոյնս պիտի ընկալուէին, եթէ այդքան չխնայէ ձայնին....: Մանաւանդ որ ՀԲԸՄ-ի Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Մանուկեան» սրահը շատ աննպաստ ձայնականութեան պայմաններովը արդէն կը կլլէ արտաբերուած խօսքերուն մէկ կարեւոր մասը:

Երկրորդ «Նոր»ը Նիքոլա Տէր-Աւանէսեանն էր. նախակրթարանի մանչուկ մը որ ամենայն լրջութեամբ վերարբերած էր իրեն յանձնուած դերին, մարմնաւորելով Տղայի տիպարը: Անոր լրջութիւնը թել մը իսկ չգիջեցաւ, նոյնիսկ երբ խաղին աւարտին գոհունակութեան, համակրանքի զգացումներու թիրախ եղաւ ան: Ընդհանուր էր փափաքը այս երկու «Նոր»երը յառաջիկայի դերաբաշխումներուն մէջ ալ ունենալու:

Երկու թատերկին ալ բեմական գործողութիւններուն ընթերցումը ըրաւ Աստղիկ Շինկլիթեան. փորձերը ինչպէս միշտ, վարած էր Արբի Յովհաննիսեան:

Նոյն թեմայով երկրորդ թատերգութիւն մը շարքին Բ. ծրագիրը կը կազմէ. Գէորգ Սարգսեանի «1937/Մղձաւանջի մէկ ժամ»ը (1991), Դեկտեմբեր 15-ին, նոյն սրահին մէջ: Կարեւորութեամբ յանձնարարուեցաւ 16 տարեկանէն փոքրեր չբերել ընթերցումին, ստալինեան հարցաքննութիւններու նիւթով գործին մէջ բիրտ անցքերուն ներկայութեան պատճառով:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱԿԱՆՆԵՐ

ՄԱՐԱԼ ՏԻՆՔ

Կարգ մը բաներ հասկնալու համար՝ ամէնէն լաւ ճամբան է ապրելով սորվիլ: Խօսքերէ, խրատներէ շատ աւելին՝ օգտակար եւ ազդեցիկ ուժ մըն է ան:

Նախակրթարանը եւ Լիսէն Հայ վարժարաններու մէջ աւարտած ըլլալուս համար, շրջապատիս մէջ գտնուող ընկերներուս, բարեկամներուս ալ մեծամասնութիւնը Հայ էին: Մեր ուսուցիչները, մեծերը՝ այդ տարիներուն արժէքը, հայերէն խօսելու կարեւորութիւնը, ժամերով կը ջանային բացատրել մեզի: Բայց մենք պէտք եղածին պէս կարեւորութիւն չէինք տար եւ մեր վարժուած բառերը կը գործածէինք առաւելաբար՝ «Բարի լոյս»ի եւ «Գիշեր բարի»ի պէս: Անոնցմէ դուրս՝ գրեթէ հայերէն չէինք խօսեր մեր միջեւ: Մխասին էինք միշտ եւ արտաքին աշխարհը շատ լաւ չէինք ճանչնար: Կը կարծէինք, որ առանց ջանքի՝ ո՛ւր որ ալ ըլլայինք՝ հայերէնը մեզ պիտի գտնէր արդէն: Բայց դժբախտաբար այդպէս չեղաւ երբեք:

Նորութիւնները մարդը կը յառաջացնեն, հորիզոնը կ'ընդարձակեն: Համալսարանի մէջ ալ ճանչցայ տարբեր աշխարհներ: Անդրադարձայ որ անոնցմէ մէկ մասը մեզմէ շատ աւելի բան գիտէր Հայերու մասին, որովհետեւ հետաքրքրուած ու սորված էին: Մենք՝ անոնց չափ սորվելու ջանք չէինք թափած: Ապրի՛լ պէտք էր հասկնալու եւ սորվելու համար: Միւս կողմէ՝ շատ լաւ ընկերութիւններ կազմեցի հոն: Բայց պակաս բաներ մը կային, որոնց բուն անունը չկրցայ դնել:

Երբեմն կը կարօտնամ հին միջավայրը: Այն ատեն կը հասկնամ, որ իրաւունք ունէին մեր ուսուցիչները: Իսկապէս, կարգ մը բաներու արժէքը՝ մարդ գտնելէ կորսնցնելէ վերջ միայն կը հասկնայ: Մենք պէտք է պաշտպանենք մեր Մայրենի Լեզուն: Քանի մը բառով չբաւականանանք ու մէկզի չձգենք զայն, որովհետեւ՝ ժամանակով պիտի չքանայ ան: Եւ ահա այդ ատեն է որ մենք իրապէս «Օտար վարժականներ»ը պիտի դառնանք մեր մայրենի ու հարազատ լեզուին՝ աշխարհի ժողովուրդներու միջեւ:

«Ակօս»
Նոյեմբեր 15

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

Նոյեմբեր 13-ին, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ ծերակուտական Ժան – Նոէլ Կէուրնի եւ կինը հացկերոյթով մը պատուեցին նահանգի գաղութը, միութիւններու, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու եւ անձնաւորութիւններու ընդմէջէն: Շուրջ երկու հարիւր հոգի հրաւիրուած էր: Պատուոյ պահլիճը զարդարուած էր հայկական գոյներով:

Նախագահ Ժան – Նոէլ Կէուրնի ջերմ զգացումներով իր համակրութիւնն ու բարեկամութիւնը յայտնեց հայ գաղութին որուն հետ, ըլլալէս ծագումով գորսիքացի, կը բաժնեմ բսաւ՝ աւանդական արժէքներ, կապուած՝ ընտանիքի, ինքնութեան եւ այլ առանձնայատկութիւններու: Վերյիշեց իր այցելութիւնը Հայաստան, համագործակցութիւնը Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի եւ Շիրակի մարզին միջեւ, իր հանդիպումները նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի եւ Ֆրանսական համալսարանի երիտասարդներուն հետ: Յառաջիկայ Ապրիլին պիտի վերադառնայ Հայաստան հաստատելու, ստուգելու համար երկուստեք ստորագրուած ծրագիրներու իրականացումը եւ մանաւանդ Գիւմրիի մէջ կառուցման ընթացքի մէջ եղող դարմանատունը, Երեւանի Նորք Թաղամասին մէջ գտնուող Նոր Մարաշ հիւանդանոցի սրտաբանութեան բաժնին տրուած բժշկական նոր գործիքները: Այս երկու գործողութիւններու նիւթական օժանդակութենէն անդին, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգը կը սատարէ Հայաստան Հիմնադրամի Մուշ բ. (աղէտի գօտի) դպրոցի մանկավարժական սարքաւորման եւ աշակերտներու դպրոցական պիտոյքներուն: Նոյնպէս, կ'օգնէ Փութպոլի Փիւնիկ ակումբին ստեղծելու պատանիներուն համար Փութպոլի դպրոց մը, երկու դասարանով:

Ժան – Նոէլ Կէուրնի ակնարկելով այժմէականութեան եւ մանաւանդ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպայի Հասարակապետութեան, յստակօրէն յայտարարեց՝ «որքան ատեն որ Թուրքիան տէրը չէ իր անցեալին, իր պատմութեան, որքան ատեն որ չէ ճանչցած Հայկական ցեղասպանութիւնը, չի կրնար մաս կազմել Եւրոպային, նոյնիսկ եթէ յաղթահարէ այսօրուան այլ խոչընդոտները»:

Կարօ Յովսէփեան՝ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ Թաղամասերու քաղաքապետը պատասխանեց Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահի ճառին գնահատական եւ երախտագիտական խօսքերով: Հպանցիկ ակնարկով մը ներկայացուց գաղութի կազմակերպչական վիճակը իր գլխաւոր հաստատութիւններով եւ կառոյցներով, գծեց անոնց գործունէութեան առանցքը: Վերյիշեց հայ գաղութի օրինակելի համարկումը սերունդներու ընդմէջէն եւ զօրակցութիւնը իր նախնեաց երկրին: Ցոյց յայտնեց որ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը պիտի շարունակէ պատասխանել եւ՛ գաղութի, եւ՛ Հայաստանի սպասումներուն:

Հուսկ, արտայայտուեցաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան: Երախտագիտութեամբ թուեց Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի կատարած մարդասիրական գործունէութիւնները Հայաստան եւ բերած նիւթական օժանդակութիւնները գաղութի միութիւններուն: Յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւ մաղթեց որ ստեղծուած բարեկամական կապը գաղութի եւ Ընդհանուր Խորհուրդի միջեւ շարունակուի փոխադարձ յարգանքի, անկեղծութեան եւ նորանոր ծրագիրներու հեռանկարներով:

Հացկերոյթը ընթացաւ պարզ եւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ: Անդրանիկ Մինասեան, տաղանդաւոր մեներգիչ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, երկու մեներգով առաւել բարձրացուց ներկաներուն տրամադրութիւնը:

Երկրորդ տարին է որ, յաջորդաբար, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի նախագահը եւ կինը կ'ընդունին եւ կը պատուեն հայ գաղութը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԾԻՆԵՐԸ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈ՞Ց

Ճափոնի մէջ գրեթէ բոլոր նորածինները կ'ենթարկուին ծիներու յատուկ քննութեան մը, որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ ժառանգական հիւանդութիւններ զարգացնելու դեռին ունի՞ն: Նկատի առնուած են վեց հիւանդութիւններ որոնց պլխաւորները կը խոչընդոտեն նորածինին մտային ու ֆիզիքական բնականոն զարգացումը: Այսուհանդերձ, անոնցմէ վարակուող անձ մը կրնայ քիչ – շատ բնականոն կեանք մը վարել:

Այդ հիւանդութիւնները մեծ մասով մարդկային ծիներու խանգարումներու հետեւանք են: Սակայն, նորածիններու արեան քննութեամբ այդ պարագան բացայայտելէ ետք, հարց կը ծագի թէ կեանքի ապահովագրութեան ընկերութիւնները իրաւունք ունի՞ն ձեռք ձգուած տեղեկութեան թափանցելու եւ յառաջիկային մերժելու ապահովագրութեան թեկնածու այն յաճախորդները որոնք ատակ են այդ հիւանդութիւններէն մէկը զարգացնելու:

Մարդկային ծնաբանական ճափոնական ընկերակցութիւնը եւ համալսարանական երեք այլ ընկերակցութիւն միացեալ յայտարարութեամբ մը դատապարտած են ծիներու վերաբերեալ տեղեկատուութեան չահարկումը երբ ատիկա կ'ըլլայ յատկապէս կեանքի ապահովագրութեան դիմողներու ընտրութեան ընթացքին: Անոնց համոզումով, այդ տեղեկատուութեան չահարկումը կը վերածուի խտրական արարքի մը ու որպէս այդ, դատապարտելի է:

Ժառանգական վեց հիւանդութիւններէն ետք ուսումնասիրութիւնները կեդրոնացած են ուրիշ հիւանդութիւններու վրայ: Համազգային ծրագիր մը սկսած է կիրարկուիլ, տեսնելու համար ծիներու տարբերութիւններուն եւ չարք մը հիւանդութիւններու, – քաղցկեղ, շաքարախտ, արեան ղերճնչում, եւ այլն–, յարաբերութիւնները: Եթէ կիրարկումը ընդհանրանայ, կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ նորածին մը յաւմար դեռին ունի՞ ծանր հիւանդութիւն մը զարգացնելու: Այս մէկը եւս կեանքի ապահովագրութեան ընկերութիւններու եւ աշխատանքի ընդունելու պարագաներուն խոչընդոտ կազմելու սպառնալիքը կը ներկայացնէ: Ատիկա կրնայ յանգիլ մինչեւ մարդկային իրաւունքներու անտեսումին: ԱՄՆ եւ Եւրոպա այդ վտանգներուն նախատեսութեամբ տարիներէ ի վեր վճարկումներու ձեռնարկած են, ծնային տեղեկութիւնը ազգային մակարդակով գործածելուն կապուած հաւանական հարցերուն մասին: Եւ արդէն կարգ մը երկիրներու մէջ այդ տեղեկութիւններուն գործածութեան սահմանափակումներ բերւած են:

Այսպէս կը թուի որ ուշադիր չըլլալու պարագային, վաղը կամ միւս օր, մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումի նոր տարբերակ մը պիտի սկսի պղտղեցնել միջազգային հանրութիւնը. ատոր ճամբայ պիտի հարթէ մարդկային ծիներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւններու արդիւնքներուն գիտականէն զատ, տնտեսական նպատակներով օգտագործումը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Եունիվերսիթի Գլըպի մէջ, Հոկտեմբեր 24 – 26 տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 82-րդ ընդհանուր ժողովը, որու մասնակցած են 24 երկիրներէ աւելի քան հարիւր պատգամաւորներ: Միութեան ստացուածքը, վերջին տասնամեակին 118 միլիոն տոլարի աճ մը արձանագրած է, 64 միլիոն տոլարի արժողութեամբ օժանդակութիւն եղած է Հայաստանի: Իր փակման խօսքին մէջ, Նախագահ Պերճ Սեդրակեան արտայայտուած է ապագայի հեռանկարներու մասին, շեշտելով Միութեան նպատակներուն վերագնահատումը, մինչ կը մօտենայ Հ. Բ. Ը. Միութեան 100-ամեակը (2006): Յայտնած է որ Բարեգործականը անհրաժեշտ քայլեր պիտի առնէ, նախատեսելով հանդերձ դժուարութիւնները, հայկական կազմակերպութիւններու միաւորում մը ստեղծելու, որպէսզի համագործակցութեամբ կարելի ըլլայ ազդու եւ կենսական ուժի մը վերածուիլ եւ այդ ուժը օգտագործել ի շահ հայ ժողովուրդի բարօրութեան:

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Մէսէչուսեց) Ջենըրի Օտիթորիումին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, նշուած է ԱՄՆ-ու առաջին անգլիատառ եւ ՌԱԿ-ի օրկան «Արմինիըն Միրըր Սփէքթէյթըր»ի 70-ամեակը, երգչուհի Նունէ Եսայեանի ընկերակցութեամբ Պոսթընի Սայաթ Նովա պարախումբի մասնակցութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է կազմակերպիչ (ԹՄՄ. Արմինիըն Միրըր Սփէքթոյթըրի բարեկամներ) յանձնախումբի ատենապետ՝ Նիկողոս Արթինիզեան, որ վեր առած է 70 տարի առաջ ՌԱԿ-ի խումբ մը նուիրեալներու տեսիլքը, ապագային նայելով ձեռնարկելու անգլիատառ հայ մամուլի հրատարակութեան, ուղղութիւն եւ առաջնորդութիւն տալու համար կազմաւորուող ամերիկահայ գաղութի հետըզհետէ անգլիախօս ամերիկածին սերունդին: Նունէ ներկայացուցած է հին եւ նոր երգեր, ապա տեղի ունեցած է ճաշ մը Նիւըրթընի Գարուն ճաշարանին մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Գարոլին Աթինիզեան որ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է կազմակերպիչ յանձնախումբին աշխատանքը, որու շնորհիւ գոյացած է 30 հազար տոլարի գումար մը: Գլխաւոր խօսողը եղած է Ռապըրթ Բարսեղեան, որ ընդգծած է թէ կարելի է հպարտ ըլլալ «Միրըր»ով: Կազմակերպիչ յանձնախումբին ատենապետ Գէորգ Մարաշլեան շնորհակալութիւն յայտնած է ներկաներուն եւ նուիրատուներուն յանուն Պայքար հաստատութեան եւ ՌԱԿ-ի Շրջանային վարչութեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն Թէքէեան Մշակութային Միութեան 35-ամեակի տօնակատարութիւնը: Վարչութեան ատենապետը՝ Ալեքսան Պալթայեան ամփոփ պատմականը ըրած է ԹՄՄ.-եան Թորոնթոյի մասնաճիւղին, սկզբնական օրերէն ցայսօր: Խօսք առած է Երուանդ Ազատեան որ անդրադարձած է Հայաստան եւ աշխարհի զանազան հայահոծ գաղութներու մէջ գործող Թէքէեան Մշակութային Միութիւններու կատարած աշխատանքներուն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 1-ին բացումը կատարուած է ծանօթ գծագրիչ Ժողէֆ Մատուրեանի ցուցահանդէսին, կազմակերպուած Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին կողմէ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբերի վերջին շաբաթը, Համազգայինի Գրատարածի պատասխանատուները պատրաստած եւ ցուցադրած են Հայ մշակոյթի անդաստանէն հաւաքուած նոր հրատարակութիւններ, մանկապատանեկան գրքոյկներ, խտացեալ սալեր եւ հայկական այլազան իրեղէններ:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ես ասիկա ձեզի յատնեցի ցոյց տալու համար մեր տեղեկութիւններու աղբիւրներուն հարազատութիւնը:

– Իրաւցընէ շատ լաւ կազմակերպուած է եղեր:

– Եթէ կը հաճիք, պիտի խնդրէի, որ քիչ մըն ալ նստէիք:

– Նոր բա՞ն մը ունիք հաղորդելիք:

– Ո՛չ, այլ կ'ուզեմ ձեզի առաջարկութիւն մը ընել:

Գեղուհին հետաքրքիր՝ կրկին նստաւ իր աթոռին վրայ:

– Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, – ըսաւ:

– Քիչ մը առաջ մեր տեղեկութիւններու աղբիւրներուն վրայ կը խօսէինք: Իրա՛ւ է, որ բաւական լաւ կազմակերպած ենք ամէն բան, բայց դեռ շատ պակասներ ունինք:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Այո՛, մեր լրտեսական գործը իր թերի կողմերը ունի: Ի՞նչ կը պակսի մեզի, գիտէ՞ք:

– Ի՞նչ, – հարցուց տիկին Լիւսի:

– Կին լրտեսներ:

– Բայց, կարծեմ, ունիք:

– Այո՛, ունինք, բայց անոնք ընդհանրապէս Թրքուհիներ են եւ միայն Թրքական շրջանակներու մէջ կը գործեն, իսկ քրիստոնեայ լրտեսուհիները շատ քիչ են եւ ասկէ զատ մեծ գործ մը տեսած չունին, որովհետեւ պէտք եղած ճարպիկութիւնը, խելքը չունին:

– Բայց ինչո՞ւ ինծի կը բացատրէք այդ ամէնը:

– Հիմա պիտի հասկնաք, ես կ'ուզեմ լրտեսուհի մը, որ խելացի ըլլայ, լեզուագէտ ըլլայ, յարաբերութիւններու լայն շրջանակ մը ունենայ եւ մանաւանդ գեղեցիկ ըլլայ:

– Գեղեցկութիւնը ի՞նչ օգուտ ունի:

– Ամէնէն կարեւորն է, գեղեցիկ կնոջ մը առջեւ բոլոր դուռները կը բացուին, բոլոր լեզուները կը քակուին:

– Այդ իրա՛ւ է, – հաստատեց տիկինը:

– Ու հիմա կը տեսնեմ, որ բոլոր այդ յատկութիւնները ձեր վրայ կը միացընէք:

– Ի՛նչ կ'առաջարկէք, որ ես լրտեսուհի՞ն ըլլամ:

– Ինչու չէ, լրտեսութիւնը գէ՞շ բան է, պետութեան ծառայելու լաւագոյն ձեւն է:

– Կրնայ ըլլալ, բայց իմ գործս չէ:

– Փորձեցէք անգամ մը: Գիտցէք, որ մենք շատ լաւ կը վճարենք այս տեսակ պաշտօնեաները:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Անշուշտ, եթէ յաջողիք մէկ քանի կարեւոր տեղեկութիւններ բերել մեզի, ձեզի կը վստահեցնեմ, թէ ձեր ապագան ապահոված կ'ըլլայ:

Գեղանի մանկամարդուհին այս խօսքերը լսելով՝ պահ մը փորձուեցաւ:

– Ի՞նչ ամսական պիտի ունենամ, – հարցուց:

– Եթէ յանձն առնէք այս գործը, ձեզի ամսական հարիւր ոսկի կու տանք, – ըսաւ Բէհաա պէյ: Ասկէ զատ ամէն անգամ, որ կարեւոր տեղեկութիւն մը բերէք մեզի, կարեւորութեանը համեմատ բաշէն նուէր կը ստանաք: Ի՞նչ լեզու գիտէք:

– Հայերէն, յունարէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն եւ քիչ մըն ալ գերմաներէն:

– Ուրեմն ճիշդ իմ փնտռած կինս էք: Եթէ առաջարկս ընդունիք, ամսական մըն ալ կանխիկ կը վճարեմ:

Տիկին Լիւսի պահ մը մտածեց, յետոյ ըսաւ.

– Կ'ընդունիմ ձեր առաջարկութիւնը:

– Շնորհակալ եմ, – պատասխանեց Բէհաա պէյ: – Վստահ եմ, որ ձեր աջակցութիւնը շատ օգտակար պիտի ըլլայ մեզի:

– Տեսնենք, – ըսաւ գեղուհին ժպտելով, – միայն թէ չըսիք, թէ ինչ տեսակ լրտեսութիւն պիտի ընեմ:

–Դուք շատ խելացի էք, եւ պէտք չի կայ մանրամասն բացատրել ձեր ընելիքը: Ձեր պաշտօնը պիտի ըլլայ մեզի հաղորդել բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք կրնան մեզ շահագրգռել:

(Շար. 343)

(Շար. Ա. էջէն)

թացքին ժխտած էր նախաքննութեան վասածները :

ՄԱՀ ԵՐԳԱՀԱՆ Մ. ԲԵԳԼԱՐԵԱՆԻ

80 տարեկանին մահացած է երգահան եւ խմբավար Մանուէլ Բեգլարեան : Վանեցի ընտանիքի զաւակ, ծնած է Թիֆլիս, յետոյ Երեւան փոխադրուած : Ժամանակ մը ղեկավարած է Արամ Մերանգուլեան ժողովրդային նուագարաններու համոյթը : Դասախօսած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ : Իր յօրինումները յաճախ կը սփռուին ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն :

ԹԻՖԼԻՍՑԻ ՄԱՐԶԻԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Թիֆլիսի մէջ սպաննուած է ծանօթ ֆութպոլիստ Կախի Ասաթիանին որ ներկայիս կը վարէր վրացական օդային ընկերութեան մը փոխ – նախագահութեան պաշտօնը : Պատկան մարմինները կ'ենթադրեն որ սպանութիւնը կապուած է Ասաթիանիին գործին հետ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին :

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԻՆ

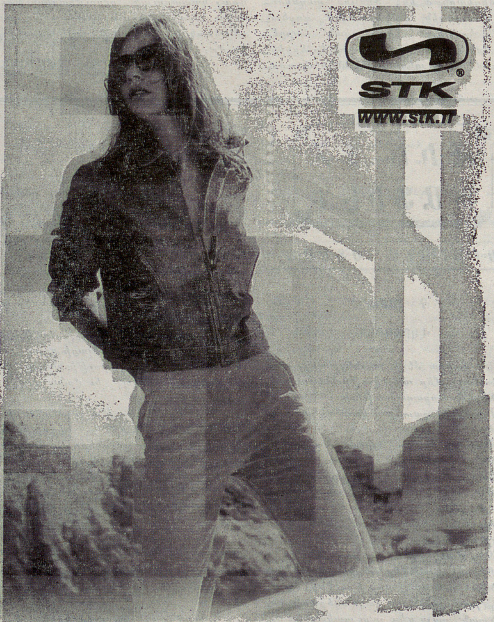
ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·15–ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1–էն առաջ :
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4·91·93·75·25 – Հեռապատճէն՝ 33 – 0 – 4·91·93·90·18

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ԽԱՋԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ, բաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս աջակցողներուն եւ ի յիշատակ ննջեցեալ համայն թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին :

Պատարագ ժամը 10–ին :

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մարի Աբրահամեանի մահուան քառասունքին առթիւ Մարի Տօրումեան 30 Եւրօ եւ Վարդան Զիֆչիպաչեան 45 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN,
BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au Cercle d'écrits Caucasiens
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30
Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY
Réservations et renseignements :
☎ 01. 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
MARDI 26 NOVEMBRE 2002
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 20.564
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.564

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 23 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ — Ժ. ՇԻՐԱՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյ. 22-ին կէս ժամուան հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ: Նիւթ եղած են երկկողմ հետաքրքրութեան հարցեր, Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Նոյն օրը ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին ունեցած ելոյթով Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Հայաստան գործակցութիւնը կը խորացնէ կազմակերպութեան հետ եւ գալ տարի զօրավարժութիւններ պիտի հիւրընկալէ, առաջին անգամ: Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին, փարիզեան եւ քիուէսթեան սկզբունքներուն, նախագահը ըսած է թէ եթէ Ազրպէյճան նախապէս եղած առաջարկները ընդունած ըլլար, այսօր արդէն խաղաղութեան ընթացքին մէջ կը գտնուէինք:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ԱՅՑԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 21-ին Սիտնիի Ս. Յարութիւն հայկական եկեղեցիին մէջ հանդիսապետած է միասնական աղօթքի արարողութեան մը ուր ներկայ գտնուած են աւելի քան 300 Հայեր: Նոյն երեկոյեան քաղաքին Ս. Անդրէաս տաճարին մէջ Գարեգին Բ. մասնակցած է էքիւմէնիք արարողութեան մը որուն աւարտին հանդիպում ունեցած է քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ:

Նախորդ օրը կաթողիկոսին ի պատիւ Նիւ Սաութ Ուէլսի կառավարական տան մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն տրուած է ուր գինքը ողջունած է նահանգին վարչապետը Ա. Քէրի: Նոյն երեկոյեան Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է երիտասարդութեան հետ, պատասխանած անոնց բազմաթիւ հարցումներուն:

Այդ ընթացքին կաթողիկոսը այց մը տուած է Սիտնիի Ալեքսանտր ծերանոցը ուր կ'ապրին հայ տարեցներ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 22-ին այցելած է վարչապետ Ճ. Հովարտին: Զրոյցին յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար ահաբեկչութեան սպառնալիքը: Կաթողիկոսը շնորհակալութիւն յայտնած է վարչապետին ու գնահատած Աւստրալիոյ կառավարութեան քաղաքականութիւնը որով բազմազգ հանրութեան մէջ կրօնական բոլոր դաւանանքներուն հաւասար վերաբերում ցոյց կը տրուի:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Նոյեմբեր 22-ին «Հետանկար» ռազմավարական կեդրոնի նախագահ Արամ Կարապետեան եւս նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուած է պաշտօնապէս: Իրմէ առաջ, կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին մօտ որպէս այդ արձանագրուած էր ժողովրդական

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ ՕՄՍ-Ի ԱՆԴԱՄ ԴԱՌՆԱԼ

Ֆիկառոյի Նոյեմբեր 23-ի տնտեսական յաւելուածը կը հաղորդէր որ Հայաստան յոյս ունի Դեկտեմբերին անդամ դառնալու Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան (Օ.Մ.Սէ.), իր անդամակցութիւնը Դեկտեմբեր 10-ին կ'ենթարկուի Օ.Մ.Սէ.-ի Ընդհ. Խորհուրդի վաւերացման:

Տնտեսական Զարգացման եւ Առեւտուրի նախարարը՝ Կ. Ճշմարիտեան յայտարարած է այս առթիւ, որ այդ անդամակցութեան ընդունումը պիտի նշանակէր «հաւասար հիման մը վրայ Հայաստանը ճանչնալ որպէս գործընկեր»:

կուսակցութեան ղեկավար Ստեփան Դեմիրճեանը:

Նոյն օրը Ազգային Ինքնորոշում միութիւնն ալ նախագահի թեկնածու առաջադրած է Պ. Հայրիկեանը:

Ո՞Վ Կ'ԸԼԼԱՅ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վիէննայի մէջ պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումի մը, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ ինք վստահ է որ Փետրուարի ընտրութեամբ Հայաստանի նախագահը պիտի չփոխուի, իսկ Ռ. Քոչարեան վերընտրուելէ ետք ինք կ'որոշէ թէ ինչպիսի նախարարներու հետ կ'ուզէ աշխատիլ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին Նոյեմբեր 22-ի նիստին քանի մը ընդմիջումներ եղած են, ապա նիստը յետաձգուած է: Պատճառը ամբաստանեալ Ա. Գասպարեանի առողջական վիճակը եղած է: Ան փոխադրուած է հիւանդանոց, որոշ դարմանումներու ենթարկուած ու դատարան վերադարձած, բայց չէ կրցած վկայութիւն տալ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՍԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ».

Այս խորագիրով անգլիական հատոր մը լոյս տեսած է Ալմաթիի մէջ, հեղինակութեամբ Ղազախստանի դեսպան Է. Խուրշուդեանի եւ Երեւանի համալսարանին դրամագիտութեան փրոֆ. Արմինէ Զօհրապեանի: Անոնք, սասանեան շրջանի մօտ հազար նմոյշ դրամ դասակարգած, նկարագրած են:

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որ Փարիզէն անցած էր Նիւ - Եորք, Նոյեմբեր 22-ին մեկնած է Լոս - Անճըլըս: Նիւ - Եորք գտնուած միջոցին Նախագահը այցելած է Նիւ Ճըրզիի Ցովնանեան վարժարանը, բարերարներու, նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի տնօրէններու խորհուրդին հետ հանդիպում ունեցած:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔԻ «ԱՅՈ՛, ԲԱՅՑ»Ը ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ...

Փրակայի մէջ, Ուրբաթ, Նոյ. 22-ին, նախագահ Շիրաք յայտարարեց թէ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, եթէ նոյնիսկ նախապայմաններու ակնարկեց: Ան ճշդեց. — «Թուրքիան իր ամբողջական տեղն ունի Եւրոպայի մէջ: Գիտեմ որ հարցը վիճելի է աշխարհագրական գետնի վրայ, բայց ո՛չ՝ պատմական, ոչ ալ քաղաքակրթական, ամէնէն հիներէն մէկը որ շատ բան բերաւ մարդկութեան: Այս անսպասելի եւ անտեղի գովարանութենէն ետք, Շիրաք աւելցուցած է որ անշուշտ, հարկ է որ Գոփընհակընի չափանիշները յարգուին (ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունք) չեշտելով թէ՝ «անհրաժեշտ պայման» է, որպէսզի 15-երը կարենան արտայայտուիլ անդամակցութեան իր դիմումին վրայ: Շիրաք կը մերժէ այն պատճառաբանութիւնը, ըստ որուն, Եւրոպա պատրաստ չէ ընդունելու 60 միլիոն մահմետական Թուրք, նշելով «տարօրինակ է, որովհետեւ երբեք չըսուիր 60 միլիոն քրիստոնեայ Ֆրանսացիներ: Թուրքիա լաիք երկիր մըն է եւ կ'ակնկալենք անշուշտ, որ կրկին խնդրոյ առարկայ չընէ իր աշխարհականութիւնը: Պէտք չէ հարցը դնել կրօնական ճակատումի մը ձեւին տակ»:

Ժիսքարի հրապարակ դրած փշոտ հարցը եւ իր բուռն ընդդիմութիւնը պատճառ եղաւ որ 15-երը անդրադառնան որ տէ փաքթօ յանձնառու եղած են Թուրքիոյ նկատմամբ Հելսինքիի վեհաժողովին 1999-ին, ընդունելով Թուրքիոյ «կոչումը» Եւրոպայի միանալու: Բայց, նոյնիսկ անոնք որոնք, նման Շիրաքի, ջերմօրէն կ'արտայայտուին, խորքին մէջ, համաձայն չեն բայց, բացայայտ անկեղծութենէ մը կը խուսափին, հաւանաբար դէշ մարդ չըլլալու համար Թուրքիոյ հետ: Ինչպէս Շիրաք, Շրէօտէր ալ կը պնդէ պայմաններու վրայ, ան չի գոհանար ժողովրդավարութեամբ եւ մարդկային իրաւունքներով, այլեւ կը թելադրէ Անգարայի որ երկու նախաձեռնութիւն առնէ, մէկը վերցնէ իր վեթօն Մակեդոնիոյ մէջ ՕԹԱՆ-ի ուժերու փոխարինումին եւրոպական պաշտպանութեան ուժերով, ապա «դոհացուցիչ ձեւով» նեցուկ կենայ Կիպրոսի վերամիացման ջանքերուն: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ մէկը, ոչ միւսը կը խորհին որ կարելի պիտի ըլլայ բանակցութեան թուական մը առաջարկել Թուրքիոյ, Գոփընհակընի վեհաժողովին (Դեկտեմբեր 12 - 13) ինչպէս Անգարա կը պահանջէ:

Թուրի մէջ, ուր հրաւիրուած էր Էսթրէ - Լուառի Եւրոպական Շարժումին կողմէ Եւրոպայի մասին խօսելու համար, Ժիսքար տ'Էսթէն խուսափեցաւ արտայայտուելու ուղղակի Թուրքիոյ մասին, բայց, ծանրացաւ ընդլայնումի անպատեհութիւններուն վրայ, հարց տալով՝ «Մինչեւ ո՞ւր»: Անհրաժեշտ կը գտնէ դադար մը նախքան որեւէ ընդլայնում: Լրագրողներ շատ փորձած են խօսեցնել Թուրքիոյ մասին, բայց, միշտ այլ կերպ պատասխանած է: Թուրք ուսանողի մը հարցումին, պատասխանած է. «Դեռ չենք կրցած կազմակերպել եւրոպական ցամաքամասը: Ատենը չէ այլ հարցեր սանձելու»: Նոյն նիւթին շուրջ այլ հարցումի մը, նկատել կու տայ. — «Ոչ ոք կ'առաջարկէ Մեքսիքայի կամ Գանատայի որ ԱՄՆ մտնեն»:

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO *MAGAZINE*»

(23 novembre)

La Turquie et le mirage européen

Ալէն Ժերար Սլամա խոր վերլուծումի մը կ'ենթարկէ հարցը, ապացուցանելու համար որ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ: Թեր ու դէմ եղողներուն պատճառաբանութիւնները սխալ կը գտնէ, նկատելով որ անցեալի փորձառութիւնը երկդիմի չէ, ցոյց կու տայ որ Թուրքիա Եւրոպա չէ եւ կը թուէ երեք յստակ դրդապատճառներ: Նախ, ինչ որ ցոյց կու տայ Ֆերնան Պրոտէլ «Միջերկրականը» հատորով, երբ քաղաքակրթութիւնները կը բաղդատէ գետերուն, կրնան յորդիլ կամ փոխել իրենց հոսանքին ուղին, բայց ի վերջոյ իրենց հունը կը վերադառնան: Ու կը խօսի Օսմանեան խոլամին մասին 1353-էն, երբ ոտք դրաւ պալքաններու մէջ, բայց, 19-րդ դարէն հաստատուեցաւ որ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը» եւրոպացի չէ: Ճիշդ է որ, կ'ըսէ Քեմալի լաիք եւ հանրապետական յեղափոխութիւնը ներշնչուեցաւ ֆրանսական օրինակէն, բայց, Աթաթիւրք մայրաքաղաքը Բիւզանդիոնի ժառանգորդ Պոլիսէն փոխադրեց Անգարա, կեդրոնական Անատոլու:

Երկրորդ դասը կու գայ, կը գրէ Մոնթեսքիէօյէն եւ Ռուսոյէն, այն է որ օրէնքը բարքերը չի փոխեր: Աթաթիւրքի վարած բռնաժամ քաղաքականութիւնը չյաջողեցաւ: Հուսկ, Սլամա նկատել կու տայ որ քաղաքակրթութեան դաշտերու զանազանութիւնը, ոչ միայն անխուսափելի է, այլեւ՝ անհրաժեշտ է:

Նոյն «Ֆիկառօ - Մակազին»ի նամականիի բաժինն ալ բազմաթիւ նամակներով դէմ կ'արտայայտուին: Նամակներու տրուած խորագիրներն իսկ յատկանշական են. - «Վտանգաւոր ծրագիր մը», «Ժիսքար եւ Թուրքիա», «Իսկ եթէ Ֆրանսացիներո՞ւն կարծիքն առնուի», «Զափաւոր իսլամապաշտ կա՞յ», «Անատոլուն Եւրոպա՞ է»:

Բոլոր նամակները նոյն տեսակէտը կը պաշտպանեն, մինչեւ իսկ Եւրոպայի անձնասպանութիւնը նախատեսելով: Մէկը անհրաժեշտ կը գտնէ հանրաքուէի դիմել Ֆրանսայի մէջ:

Նոյեմբեր 25-ի «Ֆիկառօ»յի առաջին էջը լոյս տեսած է ակադեմական Ալէն Պըզանսոնի յօդուածը խորագրուած՝ «Non, la Turquie n'est pas européenne»: Ան երկարօրէն կը բացատրէ Եւրոպայի ըմբռնումը ու կը ծանրանայ Թուրքիոյ պատմութեան վրայ, Օսմանեան կայսրութեան շրջանէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ապրանք փոխադրող բեռնակառքերու վարորդները չկրցան ամբողջովին գործադրել շրջափակման իրենց որոշումը Նոյեմբեր 24, ժամը 22-էն, որովհետեւ վերջին բանակցութիւններուն գործատիրութեան հետ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»).–

Ո՞ր ընթերցողը պիտի առաջին պահ չհրապուրուի ու չյուզուի՝ ձեռքն առնելով 520 էջանոց այս շքեղ հատորը, որի ճակատին խոշոր ոսկեզօծ տառերով սիրելի բանաստեղծին անունն է՝ ՍԻԱՄԱՆԹՕ (ճիշդ այսպէս՝ ազգային ուղղագրութեամբ): Վստահ ենք, որ բարի ընթերցողը պիտի շտապի ի սրտի իւրում շնորհակալութեան խօսքեր յղել գրքի անուանաթերթին դրոշմուած հասցէներին՝ «ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային ակադեմիա. Մ. Աբեղեանի անուան գրականութեան ինստիտուտ» եւ «ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, Երեւան 2002»:

Կարդալով նոյն անուանաթերթին դրոշմուած վերնագիրը՝ «Անտիպ երկերի ժողովածու», ընթերցողը պիտի ցնծայ՝ մտքից, որ ահա՛, ահա՛ լմբոշխնելու է սքանչելի յայտնութիւնը՝ Սիամանթոյի անտիպ, այսինքն տակաւին չտպուած, ձեռագիր մնացած քերթուածները:

Ապա ընթերցողը պիտի երախտագիտութեան զգացում ապրի այն ծանուցումից, թէ «Գիրքը տպագրւում է ամերիկահայ բարերար, հայ մշակոյթի երախտաւոր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ հովանաւորութեամբ»:

Նախքան քերթուածներին անցնելը, յարգարժան ընթերցողն անշուշտ պիտի շտապի կարդալ «Ինստիտուտի կողմից» բացատրական առաջաբանը, որի մէջ ասուած է,

«Հատորն ամփոփում է Սիամանթոյի պահպանուած ձեռագրերը, որ պահւում են Երեւանի Ե. Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում: Դրանք բնոյթով բազմազան են. աւարտուն ձեռագրերի կողքին, որոնց մի մասը մասնակի փոփոխութիւններով մտել է հեղինակի հրատարակած ժողովածուների մէջ կամ տպագրուել է պարբերական մամուլում նրա կենդանութեան ժամանակ եւ յետոյ, կան նաեւ ամբողջական եւ անաւարտ սեւագրեր, հանրայայտ ստեղծագործութիւնների նախնական տարբերակներ, պատառիկներ եւայլն: ... Կազմողներն աշխատել են հատորից դուրս չթողնել ոչ մի ձեռագիր պատառիկ..., ուսումնասիրողներին հնարաւորութիւն տալով ամէնուրեք ձեռքի տակ ունենալ բանաստեղծի պահպանուած ձեռագիր ժառանգութիւնն ամբողջութեամբ, նրա ստեղծագործական աշխատանոցը»:

Ուրեմն, Սիամանթոյի այս գիրքը, հակառակ իր վերնագրին, ոչ թէ հեղինակի կողմից աւարտուն համարուած եւ առ այսօր չտպագրուած, ձեռագիր մնացած ստեղծագործութիւնների, այլ, ո՜վ զարմանք, նախնական տարբերակների ու պատառիկների ժողովածու է ... Այդ դէպքում ինչո՞ւ է վերնագրուած «Անտիպ երկերի ժողովածու»... Երբուանի՞ց է անտիպ երկեր հասկացողութիւնը վերաձեւուել – վերածուել տարբերակ եւ պատառիկ հասկացողութեան... Այս բնական հարցերին «Ինստիտուտի կողմից» անդրադարձ չկայ: Տրուած է միայն հետեւեալ տեղեկութիւնը.

«Ժամանակին գրականութեան ինստիտուտում ձեռնարկուել է Սիամանթոյի երկերի երկհատոր ակադեմիական հրատարակութիւնը, որ հանգամանքների բերումով չի իրականացել: Բայց դա մնում է ինստիտուտի առաջիկայ ծրագրերում: Ներկայ հատորը կարեւոր քայլ է այդ ուղղութեամբ:

Հատորը օգտակար կարող է լինել Սիամանթոյի ստեղծագործութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղուողների համար, առհասարակ կարող է հետաքրքրել ընթերցողների լայն շրջանի» (Ընդգծումներն իմն են – Լ. Մ.):

Այստեղ ընթերցողի (անկախ այն բանից՝ նա ընթերցողների լայն շրջանից է թէ՝ նեղ) զարմանքը դառնում է տարակուսանք: Եթէ «ժամանակին» «հանգամանքների (հաւանաբար՝ նիւթական հնարաւորութիւնների – Լ. Մ.) բերումով» Սիամանթոյի երկերի երկհատոր ակադեմիական հրատարակութիւնը հնարաւոր չի եղել իրականացնել, ապա այժմ, երբ Աստուած տուել էր այդ հնարաւորութիւնը ձեռամբ պատուարժան Պարոն Յարութիւն Սիմոնեանի, ինչը խանգարեց օգտուել բարեպատեհ առիթից: Մի՞թէ անհրաժեշտ էր նախ, ակադեմիական (այն է՝ հեղինակի վերջին կամքին երկերի տեքստերի համապատասխանութիւնը, բնագրի հետ առնչուող բոլոր հարցերը գիտականօրէն վերջնականապէս ճշգրտած տուեալ ստեղծագործութեան կանոնական տարբերակը որոշած) հրատարակութիւնից առաջ եւ նրա հաշուին, տպագրել տարբերակների ու պատառիկների այս ժողովածուն՝ անունը դնելով «Անտիպ երկերի ժողովածու» եւ յայտարարելով, թէ այն «կարեւոր քայլ է այդ ուղղութեամբ»: Տասնամեակներ չարունակ իրականացուած ակադեմիական հրատարակութիւններից ո՞ր մէկին է նախորդել տարբերակների ու պատառիկների ժողովածուի հրատարակման մի այսպիսի անհարկի «կարեւոր քայլ»...

Հեղինակային իրաւունքի, հրատարակչական եւ բնագրագիտական գրուած ու չգրուած օրէնքների համաձայն, տարբերակները, էլ չենք խօսում պատառիկների մասին, ներկայացւում են միայն եւ միայն գիտական (ակադեմիական) հրատարակման դէպքում, միեւնոյն ժողովածուի մէջ, կանոնական տեքստից անջատ, առանձին բաժնով՝ համապատասխան ծանօթագրութիւններով:

Մեզ կարող են ասել, թէ չի բացառւում, որ կանոնական տեքստը հրատարակուի առանձին ժողովածուով, տարբերակները՝ առանձին: Ճշմարի՛տ է, այդպէ՛ս էլ կարելի է, սակայն մի պարտադիր պայմանով՝ ՆԱԽԱՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՏԵՔՍՏԸ: Այս պարտադիր պայմանը հիմնուած է որքան ստեղծագործական – հրատարակչական, նոյնքան եւ իրաւական ըմբռնումների վրայ՝ միանշանակ պայմանաւորելով ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ԵՒ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ: Այսպէ՛ս է ընդունուած միջազգային չափանիշներով:

Սիամանթոյի ներկայ ժողովածուի պարագային, տեղի է ունեցել հակառակը՝ հեղինակի ստեղծագործութիւնների տարբերակներն ու պատառիկներն ամբողջութեամբ հասարակութեանը յանձնուել են ա՛յն դէպքում, երբ որ հրապարակի վրայ տակաւին չկայ այդ ստեղծագործութիւնների գիտական (ակադեմիական) հրատարակութիւնը: ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ, ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՐԳ հասկացողութիւններն անտեսուած, շրջանցուած են...

Մինչդեռ, այդ հասկացողութիւնները, առաւել եւս տարբերակների, սեւագրերի ու պատառիկների հրատարակման ժամանակ, ՈՐՈՇԻՉ ՈՒ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ ԵՆ:

Այդ սկզբունքների անտեսումն ու շրջանցումը ժողովածուն դուրս է դրել որոշակի համակարգուածութիւնից: Չի պահպանուած բնագրագիտական որեւէ ընդունելի չափանիշ: Շատ դէպքերում իրար հետ նոյնացել են աւարտուն տարբերակ, սեւագիր տարբերակ եւ սեւագրութիւն ըմբռնումները, որով եւ ժողովածուն աւելի է հեռացել թէ՛ գիտական: թէ՛ գրական – հասարակական նպատակայնութիւնից եւ արժէքից:

Սրտացաւ կարդ է, որ յարգուի հեղինակի վերջին կամքը, այսինքն՝ նրա չհրապարակած գործերը, որոնք ինքը՝ հեղինակը չի համարել ըստ ամենայնի աւարտուն, չի կարելի հրապարակել, հանրութեանը ներկայացնել նախքան հեղինակի երկերի գիտական (ակադեմիական) հրատարակութիւնը: Համընդհանուր այս կարգը սոյն ժողովածուն պատրաստողների ուշադրութեանը չի արժանացել: Նրանք առաջնորդուել են այն միամիտ մօտեցումով, ըստ որի ԱՆՏԻՊ ԵՐԿ է գրողի արխիւում գտնուող ամէն մի ձեռագիր, եւ իրենք այդ ձեռագիրը կարող են տնօրինել ցանկացած պահի՝ իրենց կամքի ու հնարաւորութեան համեմատ: Այսպիսի մօտեցման անընդունելի լինելը ցայտուն կերպով դրսեւորուած է ժողովածուով մէկ:

Ահա, օրօրինակ, «Հայորդիներ» բաժինը, որի ծանօթագրութեան սկզբում (էջ 493) կարդում ենք. «Առաջին անգամ տպագրուող այս գործերը ամենայն հաւանականութեամբ պէտք է տեղ գտնէին 1905 թ. Ժընեւում լոյս տեսած «Հայորդիները» ժողովածուում: Ներկայացուող բանաստեղծութիւնները գալիս են լրացնելու այդ բացը» (ընդգծումներն իմն են – Լ. Մ.):

Տեսնենք, թէ ինչպիսի՞ն են «ներկայացուող բանաստեղծութիւնները», որոնք, այն էլ՝ «ամենայն հաւանականութեամբ», «պէտք է տեղ գտնէին» Սիամանթոյի կենդանութեան օրօք տպագրուած Ժընեւեան (1905) ժողովածուում եւ, քանի որ տեղ չեն գտել, իբրեւ թէ անհրաժեշտութիւն կար «լրացնելու այդ բացը»...

«Այդ բացը» «լրացնում» են երկու տասնեակից աւելի չափածոյ սեւագրեր: Դրանք են՝ «Խանասորի արշաւանք» (վեց անաւարտ սեւագիր տարբերակներ), «Անլիշատակներ» (երկու), «Անլիշատակներուն» (երեք), «Սովամահ» (հինգ) եւ այլն: Հեղինակն ինչպէ՞ս կարող էր անաւարտ սեւագրերին տեղ տալ իր աւարտուն գործերի կողքին: Եւ եթէ տեղ չի տուել, արդեօ՞ք դա կարելի է համարել «բաց»... Սա էլ նոր՝ «յետադարձ ակադեմիական» մեթո՞տ է...

Հեղինակային կամքի անտեսում է նաեւ այն, որ ժողովածուն պատրաստողներն իրենց ափից աւելի ազատ են զգացել բանաստեղծական շարքերի վերաբերմամբ: Օրինակ, «Զարշարանքի տեսիլներ» խորագիրը կրող բանաստեղծաշարքի ծանօթագրութեան մէջ գրուած է. «Այս շարքի մէջ ենք մտցրել ըստ մտայղացման, պատկերային համակարգի ընդհանրութեան եւս չորս անաւարտ բանաստեղծութիւն "Եղերերգութիւն" վերնագրով» (ընդգծումներն իմն են – Լ. Մ.): Պատկերային համակարգի ընդհանրութիւն կոչուածը հեղինակային իրաւունքի վրայ ներգործելու չափանիշ չէ: Բնագրագիտական իմաստով էլ որոշիչ հիմք հանդիսանալ չի կարող:

Ժողովածուի նիւթերը ներկայացուած են տարբերակների համատեղուած տեքստով, ինչն անհնար է դարձրել տարբերակների յաջորդականութիւնը որոշելը: Իսկ առանց դրա, անհնար է տեսնել ստեղծագործութեան զարգացման ընթացքի կռահումը: Նիւթերի ներկայացման այս ձեւը վերաբերել է թէ՛ յայտնի գործերի տարբերակներին, թէ՛ այսպէս կոչուած անտիպներին: Մեր միտքը պարզելու նպատակով, որպէս օրինակ բերենք երկու – երեք քաղուածք սոյն ժողովածուի այն գործերից, որոնց մասին նշուած է, թէ «Տպագրւում է առաջին անգամ»:

> ... Իրիկուն, հիւանդներուն համար
> մեր հոգիին
> [Ամէն պատուհանէ լոյս մը
> կ'երեւայ] բոլոր
> պատուհաններուն լոյսերը
> կը մարեն
> Ու մարմարէ սենեակներու մէջ ծեր
> կիներ կը հսկեն
> [Հիւանդ] Հիւծախտաւոր
> աղջիկներու վրայ:
> [Լամբարին խաղաղութեանը մէջէն]:
> Փողոցներէն աչալուրջ այրի կիներ
> անցան...

(«Իրիկուն», էջ 27)

> Կէս–գիշերներուն մէջէն սայլերը
> անսահման
> Սպանդանոցին դուռներէն
> նախնիրէ մթին
> Ծանրօրէն, դանդաղօրէն,
> [Խազաղներու նման յաւերժական]
> Յաւերժական դագաղներու նման
> Հանդիսաւոր դուրս կը սահեն:
> Մորթուած անասունները սայլերուն
> վրայ կուտակած:
> [Ու] Հրէշայինօրէն [կը քալեն]
> կը թաւալին
> Աւաններէն ու գիւղերէն դէպի
> քաղաքները հեռաւոր:
> [Լուսինկային աչքերուն տակէն
> մեծարաղձ]:

(«Ինկող գլուխներ», էջ 13)

> Ու ոսկորներէ անհուն պատեր,
> հսկայ ու մթին,
> Ծովուն վրայ եղերականօրէն
> բարձրացան,
> Ու զանկերը, մեծ քարափներ
> ահագին,
> Ալիքներուն դիմաց [կռուեցան]
> կ'աշտարակուին
> [Ապանօզէ արիւններէ հրաշէկ]
> [Կապոյտ ծովերը խենթեցան]
> [Ու բոլոր նաւերը անօգնօրէն
> ահարեկ]
> [Յուսահատօրէն թափառեցան]
> Երբ հեռաւոր քարափներէն
> Սրբագործուած հոգիները
> բոլորը մէկէն
> Դէպի աշտարակը փրկութեան
> Փոթորկի գիշեր մը կը բերէին:

(«Քաւարան», էջ 16)

Եթէ ընթերցողների լայն շրջանից որեւէ մէկը ցանկանայ անգիր անել այս բանաստեղծութիւնները եւ արտասանել մանաւանդ, ինչպէ՞ս վարուի, փակագծերի մէջ առնուածները նոյնպէ՞ս արտասանի: Կամ, ո՞ր տեքստին տայ նախապատուութիւնը՝ դուրսի՞ թէ՞ փակագծերի մէջ եղածների...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԻ ՇՔԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«ԲՆԱԳԻՐ» ԻՆՏԵՐՆԵՏԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳԻՐ

– Ի՞նչ է «Բնագիրը», երբ եւ ինչո՞ւ ծնուեց...

– «Բնագիրը» հրատարակում ենք Վիոլէթ Գրիգորեանի հետ համատեղ: Վիոլէթը մեր սերնդի մի քանի գրողների հետ բազմիցս փորձել է Գրողների Միութեան տարածքում ամսագիր ստեղծել, որտեղ այսօր ստեղծագործող երիտասարդ հեղինակները կը ներգրաւուէին առողջ բանավէճի մէջ, կը կազմակերպէին ակտիւ քննարկումներ: Վիոլէթի փորձերը ձախողուեցին տարբեր պատճառներով: Ես նոյնպէս այդ շրջանում մտադիր էի իմ տանը՝ հիւրասենեակի տարածքում, կազմակերպել գրական սալոն...

Առիթ եղաւ, խօսեցինք մեր մտադրութիւնների մասին, որոշեցինք համատեղել... Քանի որ միջոցներ չունէինք, ինտերնետային ամսագրի տարբերակը ամենաիրականը թուաց այդ պահին եւ, կարծում եմ, չսխալուեցինք: Աւելի ուշ, երբ մէկ համարի նիւթ արդէն ունէինք, նաեւ ինտերնետի միջոցով ընթերցողների բազմաթիւ արձագանքներ կային, որոնք յուշում էին, որ «Բնագիրը» պէտք է տպագիր վիճակում ներկայանայ ընթերցողին, ի մի բերեցինք արդէն եղած նիւթը եւ տպագրեցինք: Եթէ յիշում էք, մեր առաջին համարը բազմացրել էինք սովորական պատճէնական եղանակով, ամենաստոր միջոցներով եւ փոքր տպաքանակով:

Այսօր թաքուն ուրախութիւն եմ ապրում, երբ ծանօթներիս ձեռքին տեսնում եմ «Բնագրի» Ա. եւ Բ. համարները՝ մաշուած, թերթատուած վիճակում:

– Իսկ չփորձեցի՞ք հովանաւորներ գտնել...

– Փող ունեցողներին, որպէս կանոն, գրականութիւնը չի յուզում: Դժուար թէ գտնուէր մէկը, որը անշահախնդիր նուի-

րատութիւն անէր: Բացի այդ, պատկերացնում եմ, թէ ինչ «յուսահատութեան» մէջ կը յայտնուէր այդ մարդը, երբ տեսնէր, թէ իր հովանաւորած «Բնագրի» երիտասարդ հեղինակների համարձակ տողի շուրջ ինչպիսի՛ վայնասուն է բարձրացնում գրական աւազանին, ի՛նչ փութաջանութեամբ են փորձում քարը քարի վրայ չթողնել…

Չէ, մենք ի սկզբանէ որոշեցինք, որ ինքներս ենք տնօրինելու մեր շուկան: փորձելու ենք գովազդել, վաճառել: Ամենակարեւորը, տպագրելու ենք այնքան, որքան իրական ընթերցող ունենք:

«Բնագիր»ը տպագրւում է 99 օրինակով: Այս թիւը, թող ծայրայեղ չհնչի, ժամանակակից գրականութեամբ հետաքրքրուող ընթերցողների իրական քանակն է: Եթէ չէք հաւատում, կարող էք անձամբ այցելել Երեւանում գործող մի քանի գրախանութներ եւ հարցնել, թէ տարուայ ընթացքում ժամանակակից հեղինակներից քանի՞ օրինակ գիրք է վաճառւում: Կարծում եմ՝ աւելի մխիթարիչ թիւ չի լինի:

«Բնագրի» հերթական շնորհանդէսի ժամանակ կազմակերպում ենք նոր համարի վաճառք, որը իրականացնում ենք ինքներս՝ ես եւ Վիոլէթը, մի քանի օրինակներ տալիս ենք գրախանութներին:

– Այնուամենայնիւ, ինչո՞ւ ծնուեց «Բնագիր»ը:

– Համարում եմ, որ գրական կեանք Հայաստանում չկայ, ըստ էութեան չըկայ: Խօսքս կազմակերպուած, գործունակ, ակտիւ գրական միջավայրի մասին է, ինչը վաղուց ի վեր կայ ամբողջ աշխարհում: Մենք դուրս ենք այդ գործընթացից, եւ ոչ միայն քայլ չենք անում առաջ գնալու, այլեւ պահպանողական, կեղծ բարեպաշտական եւ խրատական կեցուածքով փակում ենք ամէն մի համարձակ դրսեւորման ճանապարհը:

«Բնագիրը» գրական տարածք է, որտեղ գրողը ազատ է որեւէ ճնշումից: «Բնագիրը» ամսագիր է՝ հասցէագրուած միայն եւ միայն ընթերցողներին:

Չնայած գրականութեան թշուառ վիճակին, այնուամենայնիւ ներքին գրաքննիչը շատ զգօն է այսօր տպագրուող գրական պարբերականներում, դա պակաս վտանգաւոր չէ, քան գրաքննութիւնը, որը արւում է հրապարակայնօրէն:

– Իսկ չէ՞ք կարծում, որ երբեմն «Բնագրի» հեղինակները ընկնում են հակառակ ծայրայեղութեան մէջ՝ գրական, գեղարուեստական երկը խեղդում են անհարկի գռեհկաբանութեամբ…

– Եթէ ազատութիւնն ինքնանպատակ չարաշահուել է, հեղինակն ինքն է դրանից տուժել առաջին հերթին: Մենք բոլորս գիտենք, թէ ինչպիսի հասարակութեան մէջ ենք ապրում, եւ ինչ ընթերցողական շրջանակների է հասցէագրուած մեր գործը: Հեղինակը ինքը որոշակի ռիսկի է գնում այս փակ հասարակութեան մէջ համարձակ խօսք ասելիս, բայց եթէ դա պահանջում է գեղարուեստական երկը, տուեալ հերոսը, իրադրութիւնը, զսպել ասելիքը՝ նշանակում է տուրք տալ ներքին գրաքննիչին, վախենալ, որ գրական ընդյատակից դուրս կը գայ մէկը եւ կը կարդայ իր հրապարակային մերժումը…

– Ասել է՝ մեզանում իւրաքանչիւր փորձ ի սկզբանէ դատապարտուած է փորձա՞նք համարուելու:

– Անհանդուրժողականութեան խնդիր կայ: Թումանեանի, Տէրեանի, Սահեանի ոճով տասներորդ, հարիւրերորդ անգամ պատճէնողների արածը աւելի քան արատաւոր է: Ես գիտեմ, որ դա արատաւոր է, բթացնում է հասարակութեան զգօնութիւնը, յետընթաց է, սակայն ես չեմ մերժում: Թող լինի ե՛ւ դա, ե՛ւ գերժամանակակից, զուցէ անսովոր, ոչ աւանդական մտածողութեան գործը նոյնպէս: Թող լինի: Դնենք երկուսը իրար կողքի, եւ ընթերցողը կ՚ընտրի՝ ինչ է ուզում ընթերցել:

Ես համարում եմ, որ այն, ինչ այսօր կատարւում է Գրողների Միութեան, ստեղծագործական միւս միութիւնների շրջանակներում, իներցիոն գործընթացներ են: Վարւում են այնպէս, ինչպէս վարուել են տարիներ շարունակ:

– Այն տպաւորութիւնն ունենք, թէ «Բնագրի» հեղինակները գրական նոր միաւորում են ստեղծել… Ո՞վքեր են «Բնագրի» հեղինակները, ի՞նչն է միաւորում նրանց…

– «Բնագիր»ը իր կառուցուածքով, տեսակով դէմ է աւանդապաշտութեան, կեղծ բարոյականութեան դրսեւորումներին:

Հէնց դա էլ միաւորում է «Բնագրի» հեղինակներին: Այսօր, բարեբախտաբար, կան 10–15 երիտասարդ հեղինակներ, որոնք ինտենսիւօրէն ստեղծագործում են եւ շատ մօտ են եւրոպական ժամանակակից գրականութեան գործընթացին: Վիոլէթ Գրիգորեանը, Արփի Ոսկանեանը, Նարինէ Աւետեանը, Վահան Իշխանեանը, Ցարուկ Կրէեանը մեր առանցքային գրողներից են այն առումով, որ մեր երեք համարներում գործեր ունեն…

– Ձեր թուարկած անուններից ոմանք, այնուամենայնիւ, դիմեցին եւ դարձան Հայաստանի Գրողների Միութեան անդամ:

– Դա գուցէ փոքրիկ փառասիրութիւն է, ներցիա է…

Ինքս ո՛չ Գրողների, ո՛չ Ժուռնալիստների Միութեան անդամ չեմ եւ չեմ ձգտում լինել, քանի որ չգիտեմ, թէ ինչն է նրանց միաւորում:

Նրանցից իւրաքանչիւրը կարծում է, որ ինքը մէկն է 400 ազգընտիրներից: Ես գոնէ այդ կարծիքին չեմ:

– Ասացիք, որ Նոյեմբերի 15–ին մեկնում էք Գերմանիա: Ի՞նչ ուղեւորութիւն է դա եւ ի՞նչ առիթով…

– Թարգմանչուհի Զարուհի Վահանեանը՝ հայաստանեան գրական շրջանակներին շատ մօտ կանգնած մի անձնաւորութիւն, Գերմանիայում թարգմանել եւ հրատարակել է իմ «Սողանք» վէպը: Տեղի կինօարտադրող ֆիրմաներից մէկը հետաքրքրուած է այդ գործով, եւ ինձ հրաւիրել են ֆիլմի սցենարի վրայ աշխատելու:

– Յաջողութիւն ենք ցանկանում Ձեզ…

– Շնորհակալութի՛ւն…

Զրոյցը՝
ԼԻԱՆԱ ՇԻՋԱԿԵԱՆԻ
«Կանչ», Նոյեմբեր 13

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՇԻՔԹԱՇԻ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, համերգ մը տուած է «Քնար» նուագախումբը «Հայկական երաժշտութիւն Անատոլուէն մինչեւ Կովկաս» ընդհանուր խորագրին տակ: Ձեռնարկը հովանաւորած է Մեսրոպ պատրիարք: Ճոխ յայտագրով մը «Քնար» հանդիսականները փոխադրած է Սեբաստիա, Մուշ, Տարօն, Տիգրանակերտ, Սասուն, Պինկէօլ, Արաբկիր եւ մինչեւ Կովկաս եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծուած է:

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ «Էյլէր» արուեստի ցուցասրահին մէջ, Նոյ. 8–ին բացուած է նկարչուհի Վերժին Շապճեանի ցուցահանդէսը, որ կը կրէր «Ամերիկայէն իմ տպաւորութիւնները» խորագիրը: Արուեստագիտուհին 23 գործեր ներկայացուցած է, որոնք վերջին երկու տարիներու աշխատանքի արդիւնք են:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ
(Երկու հատորով)
Հատոր առաջին

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆէսօր

Խմբագիր՝ տոքթոր Զաւէն Եկաւեան

Հայագիտական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հրատարակչութեան
Լիզպոն, 2002

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).– Նոյեմբեր 8–էն 17–ը տեղի ունեցան կարգ մը ձեռնարկներ:

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8–ԻՆ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ Հրաչ Պետրոսեան ներկայացուց եւ ձօնագրեց Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի «Հայկական Գողգոթան» արժէքաւոր երկհատորին ֆրանսերէնի թարգմանած Ա. հատորը: Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան եկեղեցականի իր առաքելութեան կողքին ունի գրականութիւն մը, ապրուած գրականութիւն մը որ կ՚արժէ ծանօթացնել հասարակութեան: Ան Մարսէյլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ երախտաշատ եպիսկոպոսն է, «Վէմ քարը» ութ եկեղեցիներու: Հատորին մէջ թերիներ եւ պակասներ կան Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի կենսագրութեան մէջ, որ հարկ է երկրորդ հատորին հրատարակութեան առիթով սրբագրել եւ ճոխացնել:

● Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերոմի «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղը եւ Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը յաջորդաբար Նոյեմբեր 10 եւ 17–ի կիրակիները յարգեցին իրենց ընկերուհիներու յիշատակը, անոնց որոնք տասնամեակներու երկայնքին սիրտ եւ բազուկ եղան, նկարագիր տուին այս կուռ եւ ծաւալուն կանացի շարժումին: Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցիին եւ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Պատարագի եւ յիշատակի արարողութեանց աւարտին, ըստ աւանդութեան տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում:

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10–ի եւ 17–ի կիրակիները յետ միջօրէի, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Խոսւար Տէրիքլեան Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի «Լէոլա Սասունի» մասնաճիւղը բացին «Լոթօ» խաղի եղանակը, որ կ՚երկարի մինչեւ Յունուարի վերջը: Մարսէյլի բայց ընդհանրապէս Փրովանսի մէջ տարածուած աւանդական խաղ մըն է որ մաս կը կազմէ տարեվերջի տօնական օրերու «ֆոլքլոր»ին: Կը մասնակցին մեծ թէ պզտիկ, այր թէ կին: Մասնաւորական խաղ մը չէ, այլ ժամանց մը նուէրներ շահելու ակնկալութեամբ: Կը բաւէ ճանչնալ եւ կարդալ թուանշանները 1–էն 90: Սակայն, միութիւններու համար հասութաբեր կրնայ ըլլալ եթէ մասնակցողներ ըլլան թիւով շատ քանի խաղաթուղթերը վճարովի են:

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ, երգչուհի Եղսաբուն անունով՝ Էլիզ Եղիկեան – Յովհաննէսեան ելոյթ ունեցաւ «Թուրսքի» թատրոնի բեմին վրայ, հրաւէրով տնօրէն Ռիշար Մարթէնի: Համերգը արձանագրուած էր թատրոնի տարեկան յայտագրին մէջ: Եղսոյին համար տեսակ մը վերադարձ եղաւ դէպի ակերը, Մարսէյլ: Ծնած է Սէն Լուի հայաշատ թաղամասը: Հասակ նետած ու սնանած է հայկականութեամբ, փոքր տարիքէն, իր ընտանիքէն ներս եւ միութենական կեանքին մէջ:

Եղսո երգերու փունջով մը հրամցուց հասարակութեան, լայն մեծամասնութեամբ ոչ – հայեր, հայ երգն ու երաժշտութիւնը: Յուզիչ էր «Ալակեօզ աչերդ» զուգերգը, իր մօրը հետ: Մայրը Արաքսի Եղիկեան մահացած է շուրջ 20 տարի առաջ եւ ձայնը արձանագրուած ձայներիզի վրայ: Յաջող էր յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեան մէջ՝ «Սերոբ Աղբիւր» եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», երգեր որոնք խանդավառեցին ներկայ հայերը: Եղսոյին ելոյթը արժանացաւ գնահատանքի:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16–ԻՆ, Պօմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ նշուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 112–րդ տարեդարձը, հացկերոյթով մը:

Նկարներու լուսարձակումով մը եւ Սիմոն Մնակեան վերադծեց Դաշնակցութեան պատմութեան գլխաւոր անցքերը, դէպքերը, դէմքերն ու դրուագները:

Օրուան բանախօսը՝ Մուրատ Փափազեան վերադծեց Դաշնակցութեան առաքելութիւնը, պայքարները, գործունէութիւնները, նպատակները, այժմէական ուղղութիւնները եւ ապագայի հեռանկարները:

Տօնախմբութիւնը տեղի ունեցաւ ընկերական, բարեկամական շրջանակի մէջ, համեմուած Դաւիթ Յովհաննէսեանի եւ Ալէն Պօզուքլեանի երաժշտական կշռոյթով եւ ձայնով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Միօրեայ տօնավաճառը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ մեր շրջանի Հայ Տիկնանցին, իր ծաւալով եւ, մանաւանդ, իր հայադրոշմ դիմագիծով այլեւս մեր փոքրաթիւ գաղութին ընթացիկ «կեանք»ին մաս կը կազմէ: Նօսր թիւ պարզող եւ, դեռ իր ազգային տոհմիկ դէմքը չէշտ գիծով արտայայտող մեր հասարակութեան համար, անկասկած, այս տօնավաճառը սովորական առումով համախմբումի առիթ ըլլալէ աւելի, է՛, ապահովաբար, հոգեթով պահեր ստեղծող, օգտակարը հաճելիով շաղախող, պայմանաւորող ձեռնարկ:

Այս տարուան տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 17, Լա Մէզոն տիւ Սեմինէր:

Նախորդներուն նման, այս անգամ եւս, ազգայիններ ամէն տարիքէ եւ երկու սեռէ, երամ – երամ եկած էին մեծկակ սրահին մէջ վաճառքի դրուած ամանորեան աչք շոյող իրերով զարդարուն սեղաններուն շուրջ:

Գունագեղ, ճոխ, պէսպիսուն: Ընդհանրապէս ազգային մոթիֆներով կամ բնանկարներով զարդարուն գեղօններ. մանեակ, ճաշասեղանի մոմակալ, տուփակերտ փոքր խաչքար, Կաղանդ Պապայի կարմրագոյն գլխանոց, բրդեայ կրկնակ, ազգային տոհմիկ տարազներով պճնազարդ հայուհիներ ներկայացնող (աստեղնագործ). գլխարարձ, սկուտեղ, սրճաման, Նոր Տարին շնորհաւորող հայագիր բացիկներ, մեծ ու փոքր Եռագոյն դրօշ, պետական զինանշան, ձայներիզ, հայրենական յուշանուէրներ: Եւ դեռ ֆրանսերէն ու հայերէն բազմազէմ գիրք, գրքոյկ, տետրակ (փոքրերու Այբբենարան, երգարան): Ֆրանսերէնէ – հայերէն բառարան (Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս, 1896, նոր տիպ.) Սեղանին վարիչը Տիկին Ա. Սերոպեան գոհունակ ժպիտով կը հաստատէր գիրքերու շատ յաջող վաճառքը:

Բացայայտ հետաքրքրութիւն եւ գնահատանք կար չորս առանձին սեղաններու վրայ ցուցադրուած յախճապակիի գեղօններուն եւ, առհասարակ, մեծ ու փոքր այլ տեսակի իրերուն համար:

Ստուգիւ, այդ օր կը ներկայացուէին յախճապակիի նկարչութեան մասնագէտ Տիկին Հելէն Քարուեթոյի եւ իր աշակերտուհիներուն Տիկիններ Լօրէթ Արապեան – Թապէթի, Հուրի Պալեօզեանի, Թամար Պալեօզեանի եւ Տիգրիս Էրմիշի ձեռակերտ ստեղծագործութիւնները: – Զնարակային մշակումի ենթարկուած գունաւոր մեծ ու փոքր սրուակներ, ապակեակ, աղաման, սպիտակափայլ Մասիսի վեհաշուք տեսքով զարդարուն շաքարաման, ոսկեգոյն սրբատաշ խաչով աչք շոյող պնակ, պէսպէս զգաւաթ ջուրի, սուրճի, թէյի, նկարազեղ ման, սիրուն այլատեսակ զարդեր, բռնանկար եւ այլն:

Ձեռարուեստի հիացում առթող նրբաճաշակ գործեր, բոլորն ալ, անկասկած եւ ծախահարելի անպայման:

Կրկնենք, թէ Նիսի Հայ Տիկնանցի այս տարուան տօնավաճառին լման հաջողութիւնը, ինչպէս միշտ, կը յատկացուէր մեր Միօրեային:

ԺԻՐԱՅՐ

(Շար. Ա. էջէն)

փոքրամասնութեան պատկանող չորս սենտիքաներ համաձայնեցան եւ գոհացուցիչ գտան եղած առաջարկները (14% յաւելում երեք տարուան վրայ): Գլխաւոր երկու սենտիքաները սակայն Սէ-Ժէ-Թէ եւ Սէ-էֆ-Տէ-Թէ- անբաւարար գտան եւ կը պնդեն 13-րդ ամսուան վճարումի իրենց պահանջին վրայ, զոր գործատիրութիւնը բոլորովին կը մերժէ: Միւս կողմէ, Սարքոզի յայտնեց թէ ապահովութեան ուժերը արգելք պիտի հանդիսանան շրջափակումի որոշ «ռազմագիտական կէտերու» վրայ: Նոյեմբեր 25-ի առաւօտը, շրջափակումը մասնակի բնոյթ ունէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին գործերու նոր նշանակուած նախարարը արագ երթուդարձ մը ըրած է Նիւ-Եորք, հանդիպելու համար Կիպրոսի Թուրք ղեկավար Ռ. Տէնքթաշի: Այս վերջինը որ դարմանումի տակ կը գտնուի հոն, յայտարարած էր թէ իրենց համար անընդունելի է Կիպրոսի հարցին կարգաւորման համար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի առաջարկած տարբերակը: Իսկ Թուրք նախարարը գացած է Տէնքթաշը մղելու որ բանակցութիւններու համաձայն գտնուի ու առանց այլեւայլի չմերժէ տարբերակը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթական ելաւ պահպանողական հոսանքը ի վնաս Հայտէրի ծայրայեղ աջ շարժումին: Ներկայ վարչապետը՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլ ձայներու 42,3%-ը ապահովեց, բայց եւ այնպէս պարտի համախմբման կառավարութիւն մը կազմել ընկերային-դեմոկրատներու հետ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԲԱՆԱԿԸ խոստովանեցաւ որ, Նոյեմբեր 22-ին, սխալմամբ սպաննած էր ՄԱԿ-ի բրիտանացի մէկ պաշտօնատարը Ճենինի մէջ, ինչ որ բաւական դժգոհութիւն ստեղծած է Լոնտոն, ուր «արկած»ի արդարացումը չի գոհացըներ: Կը շեշտուի որ Եան Հուք, 54 տարեկան, բարձրահասակ եւ շիկահեր էր, դժուար էր զինք շփոթել Պաղեստինցիի մը հետ: Նոյն գործողութեան ընթացքին երեք Պաղեստինցիներ ալ սպաննուած են: Սուր բանավէճ մը ծագած է Իսրայէլի եւ ՄԱԿ-ի միջեւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը՝ Սեզէր լաշակ կրելու դէմ արտայայտուեցաւ: Նախագահը որ, ծանօթ իրաւագէտ է, զգուշացուց սահմանադրական բարեփոխումներու ձեռնարկելու տրամադրութեան դէմ: Միւս կողմէ, Նոյեմբեր 23-ին, 180 մահապատիժներ ցկեանս բանտարկութեան վերածուեցան, համաձայն վերջին օրէնքներուն: Այդ 180 մահապատիժները քիւրտ անկախապաշտներ եւ իսլամ դաւանապաշտներ են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պէ-Էն-Փէ – Փարիզա դրամատունը աճուրդով գնեց Գրետի-Լիոնէի դրամագլուխին 10,9%-ը, զոր Պետութիւնը կը վաճառէր: Գնումը 2,2 միլիառ Եւրօ արժած է:

ՌՈՊԷՐԹՕ ՄԱԹԹԱ, չիլեցի գերիրապաշտ նկարիչը, որ կը ներկայացուէր յաճախ որպէս «վերջին ողջ գերիրապաշտը,» մեռաւ 91 տարեկանին, Իտալիոյ մէջ, ուր տուն մը գնած էր Թուարքուինիա:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ օտարատեացութիւնը կը ծաւալի եւ փաստը տրուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 24-ի հանրաքուէով: Արդարեւ աջը հանրաքուէ մը կազմակերպած էր «ապաստանի իրաւունքի չահագործման դէմ» եւ միայն 2500 ձայնով է որ մերժըւեցաւ, ինչ որ շատ յատկանշական է:

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մայրաքաղաքին՝ Ապիւժայի մէջ, Նոյեմբեր 22-ին բուռն բախումներ տեղի ունեցած են մահմետականներուն եւ քրիստոնեաներուն միջեւ: Նման բախումներ ծայր տուած էին նախորդ օրուընէ, որովհետեւ մահմետականները նախատական գտած էին յօդուած մը, որ կը վերաբերէր «Միս Մոնտ»ի ընտրութեան առթիւ Նիժերիա ժամանած 80 թեկնածուներուն: Յօդուածագիրը իր եզրակացութեան մէջ գրած էր թէ Մոհամէտ հաւանաբար անոնցմէ մէկը կ'ընտրէր որպէս կին: Բախումներէն աւելի քան 200 մեռեալ կայ: Մրցումն ալ Լոնտոն փոխադրուած է:

Տիկին Մարկօ Բարխեան (Պարխեան),
Դր. Մարգար Բարխեան,
Տէր եւ Տիկին Արէտ Սէսիլ – Բարխեան – Տէտէեան,
Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան եւ զաւակները,
Օրիորդներ՝ Աստղիկ, Հերմին Զմլին-կիրեան,
Տէտէեան, Ղազարեան, Պարութճեան, Յակոբեան (Պէյրութ), Տէգիրմէնճեան (Գանատա) ընտանիքները եւ համայն պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿՈՐԻՒՆ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21-ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14.45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին
4, rue Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ս. Մեսրոպ կրթարանին կամ Կապոյտ Խաչի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղին:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՋԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մարկօ Բարխեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն:

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h

Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places
avant le 17 décembre

— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29

Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին:

⁂

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

ՅՈՅՑ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԺԱՄԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ Դատի Յանձնախումբը (Սէ. Տէ. Սէ. Ա.) ցոյցի մը կը հրաւիրէ Ա.Բ.Փ. իսլամապաշտ կուսակցութեան պարագլուխ՝ Թ. Էրտողանի Փարիզ ժամանման առթիւ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27,
ԺԱՄԸ 17-ԻՆ

PLACE HERRIOT
(derrière l'Assemblée Nationale)

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au Cercle d'écrits Caucasiens
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻն, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս աջակցողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .

◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **S P F A, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS**
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

(Programme détaillé sur demande)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI 27 NOVEMBRE 2002
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.565
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.565

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25 / 26)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՕԹԱՆ-ի Փրակայի վեհաժողովէն ետք նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ Վրաստանին այդ կազմակերպութեան անդամակցութեան մէջ Հայաստան հարց չի տեսներ. ամէն երկիր ինք կ'որոշէ արտաքին իր քաղաքականութիւնը. Հայաստան արդէն ՕԹԱՆ-ի անդամ սահմանակից երկիր ունի եւ չի մտահոգուիր եթէ անոնց թիւը երկուքի բարձրանայ: Նախագահը միայն կարեւոր համարած է զգուշաւոր եւ հաւասարակշռուած ըլլալ, քանի որ Հարաւային Կովկասը բաւական զգայուն գօտի է, հոն պատմականօրէն ձեւաւորուած ազդեցութիւններ, հզօր դրացիներ կան: Ան անհրաժեշտ դատած է որ այդ տարածքին մէջ բաժանարար նոր գիծեր չձեւաւորուին:

Ռ. Քոչարեան աւելցուցած է թէ Հայաստան ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան հարց չի ներկայացներ, միայն կ'ուզէ ընդլայնել գործակցութեան շրջանակները:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՕԹԱՆ-Ի ԸՆԿԵՐԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄ

Նոյեմբեր 17 – 19 Պոլիս գումարուած ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովին որոշուած է Հայաստանի ընկերակից անդամութիւնը: Նոյնը եղած է Ազրպէյճանի պարագան: Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ. Յովհաննիսեան այդ անդամակցութիւնը նկատած է Հայաստանի վարած արտաքին քաղաքականութեան արդիւնքներէն մէկը:

* * *

ՀՅԴ ԶՕՐԱՎԻԳ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ծաղկաձորի մէջ, Նոյեմբեր 22 – 24 գումարուած Գերագոյն Ժողովին Հ.Յ.Դ. յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ կուսակցութիւնը որոշած է զօրավիգ կանգնիլ Ռ. Քոչարեանի թեկնածութեան: Հոն նշուած է. «Անկախ ներքին ու արտաքին դժուարութիւններից ու դեռեւս չլուծուած բազմաթիւ հիմնախնդիրներից (պայքար կաշառակերութեան, ստուերային տնտեսութեան դէմ, տնտեսական աճի արդիւնքների արդարացի վերաբաշխում, ընկերային բեւեռացման նուազեցում) 1998-ին որդեգրուած ուղեգիծը ճիշդ է ընտրուած: Անհրաժեշտ է այն հետեւողականօրէն շարունակել եւ դարձնել անշրջելի»:

Զօրակցութեան գլխաւոր ազդակը եղած է այն մօտեցումը որ հարկ է թոյլ տալ որ ներկայի նախագահը աւարտէ սկսած գործերը:

* * *

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Փետրուարի նախագահական ընտրութեան համար թեկնածուներու դիմումները իրարու կը յաջորդեն: Յայտարարուածներէն ետք Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին դիմած է նաեւ Ռամկավարական եւ ազգային հետազօտութիւններու հայկական կեդրոնի ղեկավար Րաֆֆի Յովհաննիսեան: Ծանօթ է որ ան ԱՄՆ-ու քաղաքացի էր, 1989-էն ի վեր կ'ապրի Հայաստան ուր 1992-ին Արտաքին գործերու նախարար նշանակուած էր: Իրեն միայն 2001-ին տրուեցաւ Հայաստանի քաղաքացիութիւն: Այդ առումով, քանի որ Հայաստանի օրէնքը պայման կը դնէ որ թեկնածու մը առնուազն վերջին տասը տարին երկրին քաղաքացիութիւնը ունեցող մը ըլլայ, Ր. Յովհաննիսեան ըսած է. «Ես նոյնքան իրաւունք ունիմ մասնակցելու ընտրական բոլոր գործընթացներին, որքան Հանրապետութեան նախագահը եւ որքան նախագահի ամէնէն արմատական ընդդիմախօսը»:

* * *

113 ՀԱՅԵՐ ԱՇԽԱԲԱԴԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ՂՐԿՈՒԱԾ

Թիւրքմէնիստանի մէջ ապօրէնի կերպով ապրող 113 Հայաստանի քաղաքացիներ Նոյեմբեր 25-ին օդանաւով Երեւան ղրկուած են: Անոնց վերադարձը կարելի եղած է Գաղթի միջազգային կազմակերպութեան միջոցներով: Ուրիշ, մօտ 500 Հայեր ալ ապօրէնի ձեւով կը գտնուին Թիւրքմէնիստան, ըստ Հայաստանի դեսպանութեան:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը, Նոյեմբեր 24-ին պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ ձեռնարկած է եւրոպական շրջապտոյտի մը: Օդակայանին մէջ կարճ յայտարարութեամբ մը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան մամուլի ներկայացուցիչներուն ըսած է թէ բարի կամեցողութեան ճամբորդութեան կ'ելլեն դէպի Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներ: «Եւրոպական Միութիւնը արդէն լսեց Թուրքիոյ ղեկավարներուն եւ գործի մարդոց կարծիքները: Մենք ալ, որպէս Թուրքիոյ Հայերը, մեր կարծիքները պիտի փոխանցենք Միութեան անդամ երկիրներուն: Այս մասին արդէն խորհրդակցեցանք միւս կրօնքներու ներկայացուցիչներուն հետ եւ օգտակար կը նկատենք որ Եւրոպական Միութիւնը լսէ թէ մենք ալ կողմնակից ենք Թուրքիոյ անյապաղ անդամակցութեան» ըսած է ան:

Պատուիրակութիւնը Պոլիս – Գոփընհակըն օդանաւով նախ մեկնած է Դանիա: Որքան գիտենք, Նոյ. 27-ին Պատրիարքը Փարիզ կը ժամանէ եւ հանդիպում կ'ունենայ Արտաքին գործերու ենթանախարար Ռ. Միւզըլիէի հետ: Այցը զուտ անձնական բնոյթով է:

* * *

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԱՆԼՈՒԾԵԼԻ ՀԱՐՑԸ

Նոյն օրուան «Ռատիքալ» օրաթերթը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները շարժման անցած են, որպէսզի պահանջեն իրենց կալուածներուն օրէնքին մասին պատրաստուած կանոնագրութեան ջնջումը: Անոնց կարծիքով՝ այդ կանոնագրութիւնը օրէնքը անգործադրելի կը դարձնէ ու ոչ մէկ հաստատութիւն կրնայ նոր կալուածի տիրանալ:

Նիւթին մասին աշխատանքի ժողովի մը մասնակցած է փաստաբան Տ. Պաքար ու յայտնած հայ համայնքին նպատակները:

* * *

Պատրիարքարանի կայքէջը կը տեղեկացնէր (Նոյեմբեր 25) թէ Մեսրոպ պատրիարքն ու ընկերակիցները՝ իրեն օգնական Վաղարշակ Սերոբեան ու իրաւաբան Լուիզ Պաքար, Գոփընհակընի մէջ դիմաւորուած են Թուրքիոյ դեսպանատան ներկայացուցիչին կողմէ ու պանդոկ առաջնորդուած:

* * *

Թուրք մամուլը (Նոյ. 26) կարճ արձագանգով մը լուր կուտայ, խորագրելով. «Մութաֆեան Եւրոպայի Միութեան մօտ լոպիի աշխատանք կը տանի»: Տրուած տեղեկութիւնը այն է որ պատրիարքը հանդիպում մը ունեցած է Միութեան ներկայի շրջանի նախագահ Դանիոյ Խորհրդարանին Եւրոպայի հարցերու յանձնաժողովին նախագահին հետ: Անկէ նեցուկ խնդրած է ի նպաստ Թուրքիոյ, որպէսզի Գոփընհակընի վեհաժողովին անդամակցութեան բանակցութիւններ սկսելու որոշ թուական մը տրուի:

«Հիւրրիյէթ» կը մէջբերէ հանդիպումէն ետք Մեսրոպ Արք.ի խօսքերը. ան ըսած է. «Դանիացի նախարարին բացատրեցի թէ որքան գոհ էինք տեսնելով որ փոքրամասնութիւններու կացութեան բարելաւման հոլովոյթը որ սկիզբ առած էր նախագահ Էօզալի օրով, կը շարունակուի Օգոստոս 3-ին Ազգային Ժողովին քուէարկած օրէնքներով»:

Դանիացի նախարարը հարց տուած է Մեսրոպ պատրիարքին որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ ցեղասպանութեան առնչուած հարց մը կ'ապրուի՞: Պատրիարքը պատասխանած է. «Հոս կը գտնուիմ որպէս ծագումով հայ Թուրքիոյ քաղաքացի մը: Ոչ թէ խնդիրներ հրահրելու, այլ երկխօսութեան կողմնակից եմ: Թուրքիա – Հայաստան երկխօսութիւնը լաւ մակարդակի վրայ է: Ներկայի հերոսութիւնը կը կայանայ տարբերութիւններով միասնութիւն մը ապահովելու յաջողութեան մէջ»:

Բաւական բան մտածել կուտայ տեսնել այս առթիւ թէ երկրին մէջ ուր պատրիարք մը բոլորովին աշխատանքի մղուած է, մամուլի մեծագոյն անունը փոյթ իսկ չէ ունեցած անոր մականունը ճիշդ տալու. խորագիրէն մինչեւ վերջին տողը «Հիւրրիյէթ» Մեսրոպ պատրիարքին մականունը գրած է «Մութաֆեան»...:

ԼՂՀ

ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ ԱԼ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ղարաբաղի «Հիւսիս – հարաւ» մայրուղիին շինութեան համար Նոյ. 24-ին Արցախի մէջ ալ հանգանակութեան ձեռնարկուած է եւ նոյն օրը շուրջ 30 միլիոն դրամ հաւաքուած (50 հազար տոլար): Նախաձեռնութիւնը պատկանած է «Հայաստան» հիմնադրամին ու Լեռնային Ղարաբաղի ձեռնարկատէրերու միութեան: Առաջին օրը մասնակցած են աւելի քան 37 հազար արցախցի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA LETTRE DIPLOMATIQUE»

(3ème trimestre 2002)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լոյս տեսնող այս եռամսեայ պարբերականին 3-րդ եռամսեայի թիւին մէջ երկար հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի հետ: Ան մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ Հայաստանի ներկայ վիճակը քաղաքական, տնտեսական եւ այլ այլ գետիններու վրայ, Ղարաբաղի կարգավիճակին կապուած հարցերը, Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին պարտադրած լաւ յարաբերութիւնները դրացի երկիրներուն հետ, եւլն., եւլն.:

Հարցազրոյցին կ'ընկերանան Է. Նալպանտեանի կենսագրական գիծերը պարզող գրութիւն մը, Հայաստանի վերաբերող տեղեկութիւններ եւ քանի մը նկարներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեռնատար կառքերու վարորդներու մասնակի շրջափակումն իսկ չտեւեց եւ Նոյեմբեր 25-ի իրիկունը բոլոր ճամբաները բաց էին: Սակայն հետեւանք էր անշուշտ սենտիքաներու տարակարծութեանց, բայց, կը դատապարտուի նաեւ ապահովութեան ուժերու միջամտութիւնը: Նոյեմբեր 26-ին, փոխադրութեանց գետնի վրայ է որ մասնակի գործադուլ կար: Հանրակառքերը կ'երթեւեկէին, բայց, հարցեր կային երկաթուղիի եւ մեթրոյի գիծերուն վրայ: Ուղեւորներն ալ ցոյց մը կ'ընէին նոյն օրը:

ՄԱԿ-ի հակակշռի նոր յանձնախումբի եւ Ուժանիւթի միջազգային Գործակալութեան առաջին քննիչները Պաղտատ ժամանած են Նոյեմբեր 25-ին: Աշխատանքի կը ձեռնարկէին յաջորդ օրն իսկ եւ 60 օրէն իրենց եզրակացութիւնները պիտի յանձնեն Ապահովութեան Խորհուրդին: Քննիչներուն պաշտօնը կենսական է Իրաքի համար, որեւէ թերի պիտի բաւէ որպէսզի Պուշ պատերազմի իր ծրագիրը գործադրութեան դնէ: Միացեալ – Նահանգները արդէն իսկ արդելքի տակ առին «քարիւղ սնունդի դէմ» ծրագիրը, որու ժամանակաշրջանը 90 օրուան սահմանափակեցին նախատեսուած 180-ին փոխարէն: ՄԱԿ-ի քննիչներու պետը՝ Հանս Պլիքս շեշտած է որ, Իրաքի կը մնայ հարկ եղած համոզիչ փաստերը տալ որ զանգուածային բնաջնջման զէնք չունի այլեւս:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ, ուր հասած էր Նոյեմբեր 25-ին, Ռեճէփ-Թայիփ Էրտողան, յայտարարած է որ Կիպրոսի ծրագիրը «բանակցելի» է: Կը գտնէ որ կարելի է կարգադրել Կիպրոսի հարցը «փոխադարձ զոհողութիւններու եւ բանակցութիւններու միջոցաւ, արդար եւ մնայուն լուծումի մը համար»:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով 35 մեռեալ կայ հիւսիս-արեւմտեան շրջանի Ղարպ դաշտը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ պարտատէր 17 երկիրները, որոնք Փարիզ հաւաքուած էին Նոյ. 23-ին, աւելի քան 4 միլիառ Եւրոյի վարկ մը բացին Լիբանանի, առաջքն առնելու համար ֆինանսական ծանր տագնապի մը: Ֆրանսա, Շիրաքի որոշումով, 500 միլիոն Եւրոյի փոխատուութիւն մը պիտի ընէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Ապտուլլահ Կիւլ, Նոյեմբեր 23-ին, Ազգ. Ժողովին ներկայացուցած է իր կառավարութեան ծրագիրը: Կը նախատեսէ աւելի իրաւասութիւններ շնորհել տեղական իշխանութեանց եւ ընդլայնել անհատական ազատութիւնները: «Նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի պատրաստենք, յայտարարած է Կիւլ, հիմնուած՝ ազատութիւններու եւ մասնակցութեան վրայ, փոխարինելու համար ան որ, ներկայիս, կը սահմանափակէ մեր ազգին ազատութիւնը»:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Սափարմուրատ Նիազովի դէմ մահափորձ մը ձախողած է Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 25-ին: Ցկեանս նախագահը, որ իշխանութեան գլուխն է 1985-էն ի վեր, այս արարքը վերագրած է ընդդիմութեան երկու պատասխանատուներու՝ իր նախկին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»).–

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կանոնական տեքստը ճիշդ նրա՛ համար է, որպէսզի հեղինակը ընթերցողին ներկայացուի իր ամէն մի ստեղծագործութեան ամենահամոզիչ, ընդհանրականի իրաւունք ձեռք բերած տարբերակով, ա՛յն տարբերակով, որն ըստ ամենայնի համապատասխանում է հեղինակի վերջին կամքին: Այլապէս, հեղինակների մահից յետոյ կը ստեղծուի մի այնպիսի իրավիճակ, երբ հրապարակ կը հանուեն տարբերակներն ու պատառիկները, եւ ընթերցողները չեն կարողանայ կողմնորոշուել: Ամէն մի ընթերցող ի վերջոյ ստիպուած կը լինի ընտրել իրեն ճաշակին համապատասխան տարբերակը, եւ կ՚առաջանայ բաբելոնեան խառնակութիւն... Հետեւապէս, ո՞վ է կամ ի՞նչն է, որ վերահսկել ու վերահսկում է հրատարակչական ամէն մի կարգ ու կանոնի: Այդ ո՛վ կամ ի՛նչը ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱԽՈՒՆՔՆ է, որին պարտաւոր են անսալ մանաւանդ գիտաակադեմիական հրատարակութիւն իրականացնողները:

Կասկածից դուրս է, որ դասականների ստեղծագործութիւններին վերաբերող արխիւային իւրաքանչիւր նիւթ ինքնին արժէքաւոր է: Սակայն պէտք է պահպանել արխիւային նիւթի մատուցման տարրական կանոնները, ինչի մասին խնդրոյ առարկայ ժողովածուն պատրաստողները կարծես թէ այնքան էլ մտահոգ չեն եղել:

Որ ազգային մեծ բանաստեղծ Սիամանթոյի ստեղծագործութիւններն առհասարակ պաշտամունք են ընթերցողների ամենալայն զանգուածների համար, որ ժամանակի հետ Սիամանթոյի տիտանական կերպարն աւելի ու աւելի է բարձրանում մեր պատմութեան հորիզոնն ի վեր, դա վաղուց է յայտնի: Մանաւանդ այդ պատճառով, նրա ստեղծագործութիւնների հրատարակմանը պէտք էր վերաբերուել ամենայն բարեխղճութեամբ:

Արդեօք, ներկայ ժողովածուն օգնո՞ւմ է պատկերացում կազմելու մեծ բանաստեղծի երկերի ստեղծագործական զարգացման ընթացքի մասին: Կարո՛ղ էր օգնել եւ չէր կարող չօգնել, եթէ լինէր բնականոն ակադեմիական հրատարակութիւն, այլ ոչ թէ բնագրագիտական երերուն մակարդակով աշխարհ հանուած ժողովածու:

Մեր անբաւականութիւնը փաստող բազում օրինակներից յիշատակենք մէկ – երկուսը եւս:

Պարականոն այս հատորում զետեղուած է նաեւ Սիամանթոյի լայնօրէն յայտնի «Աղօթք»ը, որը, միւս գործերի նման, նոյնպէս ներկայացուած է տարբերակների համատեղուած տեքստով: Ցարդ յայտնի բանաստեղծութեան համեմատութեամբ որոշակի տարբերութիւնը ենթադրում էր հանգամանալի ծանօթագրութիւն: Օրինակ, ծանօթագրութեան մէջ պէտք է ասուէր այն մասին, որ, դիցուք, սեւագրի «Ու տրտում քոյրս [մելամաղձօրէն] երազկոտ [անտին] թիարանին դուռներուն տակը եղբայր մը կ'երազէ...» պատկերը դարձել է «Ու տըրտում քոյրեր, թիարանին պատերուն տակ, եղբայրներ կ'երազեն...», «իշխանուհիները» դարձել են պարզ «գեղեցկուհիներ» եւ այլն, այսինքն հեղինակը կատարել է ոչ միայն լեզուա – ոճական, այլեւ բովանդակային փոփոխութիւններ, որոնք անպայման արժանի են տեղատուման:

Ուրի էլ որտեղ, եթէ ոչ ծանօթագրութեան մէջ պէտք է նշուէին յետագայում հեղինակի կատարած այն փոփոխութիւնները, որոնք որակական նոր աստիճանի են բարձրացրել նաեւ «Սուրբին աղօթքը» նշանաւոր բանաստեղծութիւնը: Աւաղ, ծանօթագրութեան մէջ այդ հարցի վերաբերեալ ակնարկ անգամ չկայ:

Նոյնանման վերաբերմունք է հանդէս բերուած Սիամանթոյի գրեթէ բոլոր գործերի հանդէպ, ինչը խիստ նուազեցրել է ժողովածուի ընդհանուր գիտական արժէքը, անհնար դարձնելով որեւէ պատկերացում տուեալ երկի ստեղծագործական պատմութեան մասին, մանաւանդ երբ որ տարբերակները մէկից աւելի են...

Ընդհանրապէս հասկանալի չէ, թէ տարբերակների եւ պատառիկների 520 էջանոց ժողովածուն ինչպէ՞ս կարող էր ունենալ բառացիօրէն ընդամէնը մի քանի էջ (488 – 509) զբաղեցնող ծանօթագրութիւնների բաժին...

Դժուար թէ մինչեւ անգամ մասնագէտ բանասէրները կարողանան պէտք եղածին պէս օգտուել այս ժողովածուից, որովհետեւ նրանում անտեսուած են բնագրագիտական նոյնիսկ տարրական սկզբունքներ: Ընդունուած կարգ է, որ նմանատիպ հրատարակութիւնների մէջ բացատրուում են օգտագործուած պայմանական նշանները: Այս կարգն էլ է անտեսուած: «Ծանօթագրութիւններ» բաժնում չեն նշուած ստեղծագործութիւնների համապատասխան էջերը, անհրաժեշտ տարեթուերը եւ այլն...

Դրա փոխարէն, յաճախ, անյայտը թողած՝ յայտնի է ծանօթագրուած: Հարկ է համարուել տալ մինչեւ անգամ այսպիսի ծանօթագրութիւն. «Յիսուս – խօսքը Աստծոյ Որդու՝ Յիսուս Քրիստոսի մասին է» (էջ 500)...

Գրքի անուանաթերթին գրուած է՝ «Բնագրերը պատրաստեցին...» եւ տրըւած են անուններ: Սխա՛լ է: Բնագիրը կարող է պատրաստել, ստեղծել միայն հեղինակն ինքը, ուրիշ՝ ոչ ոք: Պէտք էր գրել՝ «Բնագրերը տպագրութեան պատրաստեցին»:

Ի վերջոյ ամենայնի հաշուի նստելով Սիամանթոյի ժառանգորդ եւ Սիամանթօ Միութեան Նախագահ Տոքթոր Մանուկ Ադամեանի՝ նախապէս արուած հրապարակային Յայտարարութիւն – Պահանջի հետ, Ակադեմիան բարեհաճեց Սիամանթոյի ստեղծագործութիւնները տպագրել ազգային ուղղագրութեամբ: Երանի թէ յարգարժան Պարոն Ադամեանը մի Յայտարարութիւն էլ արած լինէր ծանօթագրութիւնների վերաբերեալ: Այդ դէպքում, թերեւս, դրանք տպագրուած չլինէին, ինչպէս յատուկ նշուած է «Ինստիտուտի կողմից», «արեւմտահայ գրական աշխարհաբարի ժամանակակից ուղղագրութեամբ»...

Փոքր – ինչ ողջամտօրէն դատելու դէպքում, ի հարկէ կարելի էր ժողովածուն զերծ պահել նման զաւեշտա – ողբերգական կացութիւնից. Ազգային Ակադեմիայում տպագրուած համազգային բանաստեղծի ժողովածու՝ երկատուած ուղղագրութեամբ...

Արդեօք, մի օր պիտի գիտակցե՞նք, որ սերունդների առաջ պատասխանատո՛ւ ենք «ժամանակակից ուղղագրութիւն» կոչուած խեղագրութեան հանդէպ այսպիսի կոյր հաւատարմութեան համար: Եւ պիտի գիտակցե՞նք, որ բոլորս ենք մեղաւոր: Այո՛, բոլո՛րս: Մենք պարտաւոր ենք առաւել սկզբունքային լինել ազգային ուղղագրութեան համար տարուող համազգային մեր պայքարում: Դա պայքար է ի շահ մեր հին ու նոր դասականների, երէկուայ, այսօրուայ ու վաղուայ մեր համայն գրաւոր մշակոյթի:

«Ինստիտուտի կողմից» նշուած է. «Եթէ նկատի ունենանք նախ բանաստեղծի ձեռագրի ծայրաստիճան խրթնութիւնը, որ հանրայայտ է, ապա հարկ է յատուկ ընդգծել հատորը կազմողների շնորհակալ աշխատանքը, որ իրօք մեծ հմտութիւն, ջանադրութիւն եւ նուիրուածութիւն է պահանջել»: Անշուշտ, նիւթը հաւաքելու տեսակէտից, որոշակի աշխատանք կատարուած է, եւ ինստիտուտի իրաւունքն է՝ իր կարծիքի համեմատ գնահատութիւններ անել: Մենք միայն կ'ուզէինք նշած լինել, որ Սիամանթոյի ձեռագրերի «ծայրաստիճան խրթնութիւնը», որն իբրեւ թէ «հանրայայտ է», իրականութեանը չի համապատասխանում: Եւ, ի հարկէ, հընարաւոր չէ այդ «խրթնութեամբ» քօղարկել Սիամանթոյի սրբասուրբ տողերում սփռուած ուղղագրական ու կէտադրական անթիւ – անհամար սխալները, որ բնաւ էլ սովորական սրբագրական վրիպակներ չեն եւ, ի դէպ, «Հատորում նկատուած վրիպակներ»ի մէջ չկան...

Պարզապէս պէտք էր իմանալ, որ Սիամանթոն երբեք չէր գրի «ջրՈՒԵժ» (էջ 67), «քարՕզիչ» (66), «Յանդէպ» (67), «քարՕզին» (89), «վարդապէտ» (62, 75, 87, 88, 99), «դաշտՕրայ» (66), «արտասուաթՕր» (67), «արժանավոր» (74), «դաշտՕրա» (93), «հայրապէտ» (71, 76, 87, 99), «անանջրպէտ» (68), «անջրպէտին» (277), «յՈշոտուած» (169), «Յամայնափոսերը», «Յամայնակուլ» (174), «արծիվներուն» (178), «անխՕնջօրէն» (219), «ի՛նչ Յոգ» (284, երկու տեղ), «խավար» (186), «բռնապէտներուն» (139), «ճշմարտապէտութեան» (139), «Յեղեղօրէ՛ն, Յեղեղօրէ՛ն» (141), «դիզված» (267), «Հանկարծօրէն» (298), «Հանկարծ» (359), «օրենքին» (301), «Յանգրուանիդ» (313), «Յանդիսականներուն» (342, 343), «Հարութիւն» (352), «նավաստրդեան» (379), «հավատամ» (380), «նուեր» (389, երկու տեղ), «իրավերը» (390), «թավալելէն» (391), «զՈրութիւններ» (403), «հիվանդներուն» (409), «Հովհանայ» (411), «Ջավարթանի» (412), «ալերումի» (453), «թէրեւս» (468), «դարիվը» (379), «Քավութիւն» (352, 505), «Լուսավորիչ» (507) եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն:

Խիստ ցաւալի վրիպակ է «Սուրբ Մեսրոպ» շարքի «Ներբողական» բանաստեղծութեան տարբերակի (էջ 64) վեցերորդ հատուածի նախավերջին՝ «Ներէ՛ որ քու աշակերտդ արբեցեալ» տողի բացակայութիւնը...

Ժողովածուն բացւում է ծանօթ, հարազատ այն լուսանկարով, ուր Սիամանթոն է՝ գրասեղանի առջեւ նստած: Սակայն... մէկ տարբերութեամբ: Եթէ մինչեւ այժմ բանաստեղծը մեզ նայել է՝ դէպի ձախ թեքուած, ապա ներկայ դէպքում, միեւնո՛յն լուսանկարից, «ընթերցողների լայն շրջանին» նայում է՝ թեքուած դէպի աջ... Թոյլատրելի՞ է, արդեօք, այսպիսի «տարբերակ»...

Յաւարտ մեր հպանցիկ ակնարկի ասենք որ ուղղակի անհասկանալի է, թէ ինչպէ՞ս է նման հրատարակութիւն իրականացրել գիտական բարձրորակ հրատարակութիւնների հարուստ փորձ ունեցող մի ինստիտուտ:

Անուանաթերթին նշուած է, թէ ժողովածուն «Հրատարակւում է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղեանի անուան գրականութեան ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ»: Բնական է հարցնել՝ գիտական խորհուրդն իր որոշումը կայացրել է ժողովածուի նիւթերին ծանօթանալուց առա՞ջ, թէ՞ յետոյ... Կարծես թէ՝ առա՛ջ, այլապէս կը նկատուէր, որ ժողովածուն խմբագրական խորհուրդ եւ նոյնիսկ խմբագիր չունի, ինչը մի աւելորդ վկայութիւն է մեծ բանաստեղծի գրքի հրատարակման հանդէպ աններելի անտարբերութեան:

ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ 1000-ԱՄԵԱԿԸ

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ»Ի ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՈՔԹՈՐ ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Մեսրոպ Արք. Աշճեան, հայկական կարգ մը թերթերու մէջ (*), «ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ 1000-ԱՄԵԱԿԸ» եւ «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷԻ ՀՐԱՇՔԸ» զոյգ խորագրերով, վարակիչ զգայնութեամբ յօդուած մը արձանագրած է, ուր առանձինն մեծ յուշարարի դեր ստանձնելով՝ Անիի Մայր Տաճարի 1000-ամեակը մոռացութեան չտրըւելու յիշեցում կ'ընէ հանրութեան: Արժան եւ իրաւ: Առաջին անգամը չէ, որ Մեսրոպ Արք. մեր ուշադրութեան կը յանձնէ Անիի պատմական հպարտութիւնը: Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի իր առաջնորդութեան տարիներուն, ան նախաձեռնեց եւ կազմակերպեց համահայկական բարձրորակ սիմփոզիում մը Նիւ Եորքի մէջ, ուր Հայաստանէն եւ Իտալիայէն հրաւիրուած էին Անիագէտներ զեկուցելու Անիի՝ ճարտարապետութեան, հասարակական կարգերու, տնտեսական զարգացումի եւ համաշխարհային կարեւորութեան բազմակողմանի երեսներու մասին: Այդ հանդիսութեան, առիթը տրուած էր ինծի որ լսատեսողական ծրագիր մը մատուցեմ: Այդ եղաւ իմ առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնը Անիի մասին: Անիի հետ մեր բոլորիս անմիջական առընչութիւնը չխզելու համար, փոխն ի փոխ գործածած էի՝ Գրաբարը, Արեւմտահայերէնը, Արեւելահայերէնը եւ Անգլերէնը: Նկարներու համար, օգտագործած էի տարբեր աղբիւրներու մէջ հրատարակուած լուսանկարները: Չէ՛ի գիտեր, չէ՛ի կրնար երեւակայել, որ բախտը պիտի ժպտէր ինծի եւ պիտի երթայի հո՛ն՝ անձամբ ձուլուելու Անիի հոյակերտ տաճարներուն հետ: Այդ եղաւ նոյնինքն Սրբազան Մեսրոպ Աշճեանի հետ 1997-ին: Անոր յաջորդեց երկրորդ այցելութիւնը նորէն Սրբազանին հետ 1999-ին: Տարիներու ծարաւս յագեցնելու համար, հազարաւոր լուսանկարներ նըկարահանեցի: Քարեր ժողվեցի մեր կիսափուլ եկեղեցիներու պատերուն տակէն որոնք շարուած գրասեղանիս վրայ ինծի կը նային օրն ի բուն: «Քարաձայն Պատարագ» («Քարաձայն»ը բ-ով եւ ոչ թէ ո-ով) խորագրելով երկլեզու գիրքս հրատարակեցի մեր Երկրի մասին եւ 76 դասախօսութիւններով ելոյթ ունեցայ աշխարհի գրեթէ բոլոր հայաշատ գաղութներու ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի մէջ:

Սրբազանը իր ա՛յս յօդուածով նորէ՛ն մէջս արթնցուց Անին:

Հիմա կը նայիմ Անիի Մայր Տաճարէն բերած խանձուած քարին ու կը խորհըրդածեմ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ Թագուհիին մասին: Սիւնեաց Վասակ Թագաւորի դուստրը, Բագրատունեաց Գագիկ Թագաւորի կինը, որ իր հրաշագործ աւինով իր աւարտին հասցուց՝ Սմբատ Թագաւորի օրով սկսուած Անիի Մայր Տաճարի կառոյցը:

Այս յօդուածով պիտի փորձեմ՝ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ Թագուհիին անուան ստուգաբանութիւնը կատարել:

Ուրեմն՝

Առաջին – «Կատրանիդէ» անուան ուղղագրութիւնը:

Մեր մեծագոյն ստուգաբանող, Բառահայր Հրաչեայ Աճառեանը, իր «Անձնանունների Բառարան»ին մէջ «Կատրամիդէ» (մ-ով: ՀՄ) անունին ներքեւ, հետեւեալ տարբերակները կը թուէ, որոնք գործածուած են տարբեր գրողներու կողմէ: Այսպէս՝ «Կատրամիդէ», «Կատրամիդէս», «Կատրամինդէս», «Կատրամինդէ», «Կատրամիդուխտ», «Կատրամիդիայ» եւ «Կատրօնիդէ»:

Ճշդենք նախ «Կատրանիդէ»ի ուղղագրութեան հարցը:

Անունին ճիշդ ուղղագրութիւնը պէտք է առնել Մայր Տաճարի հարաւային պատի վրայ 1000 տարի առաջ գրուած երկաթալիր վիմագրութենէն, այլ խօսքով Թագուհի՛ին ողջութեան օրերուն գրուածէն, ուր կասկած չի կրնար ըլլալ թէ ինչպէ՛ս կը գրուէր Թագուհիին անունը: Հ. Օրբելի վերծանած է գրուածը իր՝ «Հայ Վիմագրութիւն» ուսումնասիրութեան մէջ: Նոյնը արտատպած է Թ. Խ. Յակոբեան իր՝ «Անիի Պատմութիւն» գրքին մէջ (Երեւան, 1980) հետեւեալ ձեւով. – «ԻՆԾ ԹՈՒԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԺԹ ԹՈՒԻՆ ՀՌՈՄՈՑ Ի ԺԱՆԱՄԱԿՍ ԱԾԱՊԱՏԻՒ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԵԱՌՆ ՍԱՐԳՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ Ի ՄԵԾԱՓԱՌ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՎՐԱՑ ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ ԵՍ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ (Ահա ուղղագրութիւնը: ՀՄ) ՀԱՅՈՑ ԹԱԳՈՒՀԻ, ԴՈՒՍՏՐ ՎԱՍԱԿԱ ՍԻՒՆԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՅՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅ ԱՊԱՒԻՆԱՑԵԱԼ ԵՒ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ԱՌՆ ԻՄՈ ԳԱԳԿԱ ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ. ՇԻՆԵՑԻ ԶՍՈՒՐԲ ԿԱԹՈՂԻԿԷՍ: ԶՈՐ ԷՐ ՀԻՄՆԱԴՐԵԱԼ ՄԵԾՆ ՍՄԲԱՏԱ ԵՒ ԿԱՆԳՆԵՑԱՒ ՏՈՒՆ ԱՅ ՆՈՐՈԳ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴ ՀՈ(Յ)ԳԵՒՈՐ ԵՒ ԱՐԺԱՆԻ ՄՇՏՆՋԵՆԱՒՈՐ, ԶԱՐԴԱՐԵՑԻ ԵՒ ԶԱՐԴԻՒՆՔ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆԱՒՔ ՆՈՒԻՐՔ ԻՆՋ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ԶԱՐՄԻՑ ԻՄ ՈՐԴՈՑ ՍՄԲԱՏԱ, ԱԲԱՍԱ ԵՒ ԱՇՈՏՈ: ՀՐԱՄԱՆԵԱԼ ԵՄ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑՈՅՍ, ՑԵՏ ԷԼԻՑ ԲԱՐԷՊԱՇՏ ԹԱԳՈՒՀՈՅՍ ՋՎԱՐԴԱՎԱՐԻՆ

ՑԻՄՆԵԱԿԱՆ ՄԻՈՎ ՔԱՌԱՄՆԻԻ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՆԽԱՓԱՆ ՄԻՆՉԵՒ Ի ԳԱԼՈՒՍՏՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։ ԵԹԷ ՈՔ ԶԱՐԶԱՆԱԳՐԵԱԼԳ ԱՆՓՈՅԹ ԱՌՆԷ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼ ԵՂԻՑԻ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ...»։

Վկայագրութեան մէջ ընդգծեցի թաղուհիին անունը որ յստակօրէն գրուած է՝ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ, կ–ով, տ–ով եւ դ–ով։ Ըսենք որ Սրբազան Աշճեան նոյն այս ուղղագրութեամբ գրած է թագուհիին անունը իր յօդուածին մէջ։

Ուրեմն՝ թագուհիին անուան ճիշդ ուղղագրութիւնը «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» է։

Երկրորդ – Անունին հնչի՛ւնը։

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» պէտք է հնչե՛լ Արեւելահա՛յ հնչիւնաբանութեամբ (QATRANIDE'), եւ ո՛չ Արեւմտահայ հնչաբանութեամբ (GADRANITE')։ Կ'ընդգծեմ Q եւ T տառերը, գանոնք՝ Արեւելահայերէնի «կ» «տ» հնչիւններուն նմանցնելու միտումով։ Հնչիւնը կապ ունի յետագայ տողերուն հետ։

Երրորդ – «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունին ծագումը։

Այս անունը հայկական ծագում չունի։ Եթէ հայկական ծագում ունենար, մեր Բառահայրը՝ Աճառեան առանց դոյզն կասկածի պիտի ստուգաբանութիւնը կատարած ըլլար։ Սակայն Աճառեան իր «Անձնանուններու Բառարանին» մէջ կը գրէ. – «Ծագումն ինձ անյայտ»։

Ուրեմն անունին ստուգաբանութիւնը պէտք է փնտռել՝ Հայաստանի մէջ այդ շրջանին առկայ լեզուական ազդեցութիւններէն։

Հայաստանը 7–րդ դարու երկրորդ կէսէն ենթակայ եղաւ Դամասկոսի Արաբական Ամրոսի թագաւորներուն, ապա՝ 9–րդ դարէն մինչեւ 11–րդ դար, Պաղտատի Աբբասեան թագաւորներու։ Այլ խօսքով չորս դար, 7–էն մինչեւ 11 դար, մէջընդմէջ, Հայաստան արաբական թագաւորութիւններու տիրապետութեան տակ գտնուած է։ Արաբական ազդեցութիւնը իր ներգործութիւնը ունեցաւ շատ մը մարզերէ ներս։ Օրինակ, յայտնի է Գագիկ թագաւորի արձանը, ուր թագի փոխարէն, արաբական փաթթոց ունի գլխուն։ Արաբական բառեր եւ անուններ մտան մեր լեզուին մէջ։ Թագաւորական եւ իշխանական տոհմերու մէջ որդեգրուեցան շատ մը արաբական անուններ։

Տանք քանի մը օրինակներ։ (Անունները միշտ արեւելահայ հնչիւնով կարդալ)։

Վասպուրականի Սենեքերիմ թագաւորի զաւակներէն մին կոչուած է Համզէ («Հ»–ն արտասանել կոկորդային հնչիւնով)։ Նոյն Վասպուրականի մէջ, ծանօթ եղած է յեղափոխական Գուրգէն Աբու Բելջ։ Վասպուրականի Գագիկ թագաւորի երկրորդ կնոջ անունը «Մլքէ» (թագուհի) է, որու անունով կայ նշանաւոր Մլքէ Աւետարանը։ Ժողովուրդին մէջ ընդհանրացած է «մելիք» (թագաւոր) անունը։ Աճական – անուններուն մէջ կան Պահլաւունի իշխանական տոհմին մէջ գործածուած սա անունները – «Աբլ ղարիբ» (Պանդուխտի հայր)։ «Աբու դամր» (Պերճանքի հայր)։ «Աբու Սալըհ» (Հաշտութեան հայր) եւ այլն։

Ուրեմն՝ արաբական անուններու որդեգրումը թագաւորական եւ իշխանական տուներու կողմէ, այդ օրերուն անսովոր երեւոյթ մը չէր։

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունն ալ արաբական ծագում ունի եւ կազմուած է հետեւեալ մասերէ՝ «կատր»«ա»«նիդէ»։ (Միշտ ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅԵՐԷՆ հնչել տառերը)։ «Կատր» կը նշանակէ «կաթիլ», «ա'» կրճատումն է «ալ» որոշիչ յօդին եւ «նիդէ» կը նշանակէ «ցօղ» կամ «շաղ»։ Բառակազմութիւնը քերականօրէն՝ յատկացուցիչ – յատկացեալ է (արաբերէնով մուդհաֆ մուդհաֆ իլէյհի)։ Արդ՝ «ԿԱՏՐ–Ա–ՆԻԴԷ» կը նշանակէ «ցօղի կաթիլ» կամ «շաղի կաթիլ»։ Անգլերէնով՝ Dew drop, իսկ ներկայի հայերէնով «շաղիկ» կամ «ցօղիկ»։

Արաբերէնով այս անունը «կատր ալ նիդէ» կը գրուի։ Պիտի հարցնենք ո՞ւր մնաց «լ» հնչիւնը անունին մէջ։ Արաբերէնի մէջ հնչիւնական համաձայնութեան օրէնք մը կայ, ըստ որու, արաբական 28 տառերը բաժնուած են երկու տեսակ հնչիւններու՝ 14 հատ «արեւային» եւ 14 ալ՝ «լուսնային» տառեր։ «Արեւային» տառերուն դիմաց գրուած «ալ» որոշիչ յօդին «լ»ն չի՛ հնչուիր։ Այսպէս՝ կը գրուի «ալ շէմս» (արեւը) բայց կը հնչուի «ա' շէմս», առանց «լ»ի։ «Արեւային» տառ է նաեւ «ն» տառը։ Կը գրուի «ալ նառ» (կրակը), կը հնչուի «ա' նառ»։ Այս օրէնքին հետեւանքով՝ գրուա՛ծ՝ «կատր ալ նիդէ»ն կը հնչուի՝ «կատր ա' նիդէ» կամ «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ»։

Ահա «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունին ստուգաբանութիւնը։

Սրբազան Աշճեան քնքշութեամբ մը՝ «Կատրանիդէ» անունին խորհրդաւորութիւնը կը փափաքէր որ այդպէս մնար։

Անի Մայր Տաճարի կառուցման հազարամեակի առթիւ այս լուսաբանութիւնը Կատրանիդէ թագուհիի արժանիքները աւելի կը շեշտէ եւ մտածել կու տայ՝ որ թագուհի մը, որ անկասկած գիտէ՛ր իր անունին արաբական ըլլալը, այնուամէնայնիւ նուիրումով մը կառուցեց իր հաւատքին եւ այնպի՛սի բացառիկ դրօշմ մը դրաւ մեր պատմութեան վրայ, որ անկախ իր անուան ծագումէն, դարեր շարունակ պիտի մնայ՝ պատմական յարգարժան մակարդակի մը վրայ որպէս հաւատաւոր, յարգելի եւ պաշտելի թագուհի մը։

Կը նայիմ գրասեղանիս վրայ դրուած Անիի Մայր Տաճարէն բերուած փոքրիկ քարին ու կը ժպտիմ։

Ակնարկս կ'երթայ Երկրէն բերած մէ՛ւս քարերուն ու կը մտածեմ թէ՛ ինչքա՜ն գանձեր կան մեր պատմութեան մէջ, որոնք կը սպասեն ... լուսաբացութեան։

Քանկըրս, Նիւ – Եորք
2002, Նոյեմբեր 19

(*) Տե՛ս՝ «Ցառաջ», Հոկտեմբեր 21–22

ԹՈՒՂԹԻ ՄԸ ԿՏՈ՞Ր ԷՐ ՄԻԱՅՆ

Սթրազպուրկ նստող Եւրոպական Խորհրդարանին համար, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 մե՛ծ, պատմական օր մըն էր։ Այդ օրը, Եւրո – խորհրդարանին մէջ խորհրդանշական կերպով ընդունուեցաւ 2004–ի Մայիսին նախատեսուած ընդլայնման թեկնածու տասը երկիրներու երեսփոխանական պատգամաւորութիւնները։ Տասը երկիրներ, փրամէ շատ տարբեր՝ թէ՛ իրենց աշխարհագրական դիրքերով, թէ իրենց տնտեսական ու մանաւանդ թուային կարեւորութեամբ. 38 միլիոննոց Լեհաստանէն մինչեւ 300 հազարնոց Մալթան։

Սթրազպուրկ կեդրոնատեղի ունեցող հեռատեսիլի Ֆրանքօ–գերմանական ԱՐԹԷ կայանը, նոյն իրիկունը 45 վայրկեան տեւող բացառիկ հաղորդում մը նուիրեց վերոյիշեալ դէպքին, զայն շատ կարեւոր անդրադարձ որակելով Եւրոպայի ապագայ կառուցման գործընթացին մէջ, որ 1,5 տարիէն 15–էն պիտի բարձրանայ 25 անդամ պետութիւններու։ Այդ բացառիկ հաղորդումին հաղորդավարն էր կայանին քաղաքական խմբագիր, փորձառու ու հին լրագրող՝ Ժեռար Սէն – Փոլ։

Նախ հարցաքննուեցան մէկական քաղաքացի, այր թէ կին, թեկնածու փրաքանչիւր երկրէն։ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ջերմ կողմնակիցներու կողքին, եղան նաեւ Եւրո – սկեպտիկներ, ինչպէս կիպրացի (յոյն) երիտասարդ մը վախ յայտնեց որ եւրոպական յորի բարքերը – բռնութիւն, ոճիր, թմրեցուցիչներ – հետզհետէ կղզին կնապականեն։ Լատուիացի ձկնորս մը, ըսելով որ հազիւ միութենէ մը դուրս եկած, ապառ չունի կը քաշէն քիչ մը, վախ յայտնեց որ Եւրոպայի անդամակցելով անոր խիստ կանոնները զան իրենց ձրինորութիւնը խանգարելու։ Հաղորդումին ամենահետաքրքրական մասը սակայն, ներկայ եւ հիւր երեսփոխաններէն 6 – 7 հատին ուղղուած հարցումներն էին, թէ՛ 2004–ին նախատեսուած ընդլայնումին մասին, թէ՛ աւելի ուշ այլ երկիրներու, մանաւանդ Թուրքիոյ առընչուած։ Անոնցմէ ոչ ոք, ժխտական, վճռականօրէն ժխտական պատասխան տուաւ այդ մասին։ Խորհրդարանի այժմու նախագահ իրլանտացի Փաթ Գոքս վերապահութիւններ յայտնեց, ըսելով որ ժողովրդավարութեան եւրոպական չափանիշներուն հասնելու համար, Թուրքիա տակաւին բաւական ճամբայ ունի կտրելիք...։ Խորհրդարանի նախկին նախագահներէն ընկերվարական սպանացի ... (անունը անմիջապէս չկրցայ արձանագրել) պայման նկատեց որ այդ երկրին քաղաքացիական իշխանութիւնները վերջնականապէս ձերբազատին զինուորականներուն ճնշումներէն..., եւ այլն։ Այս երկուքը, ինչպէս ուրիշներ, ապագայի համար դուռը բաց է, ըսելով վերջացուցին իրենց խօսքերը, մինչ խանդավառ Տանիէլ Գոհն – Պենտիթ ջերմ պաշտպանը հանդիսացաւ Թուրքիոյ մօտալուտ անդամակցութեան։ ՈՉ ՈՔ, այո՛, ՈՉ ՈՔ յիշեց որ այդ նոյն Եւրոպական Խորհրդարանը ակէ հազիւ 15 տարի առաջ, 1987–ի Յունիս 18–ին բանաձեւ մը քուէարկած էր 1915–ի հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող, եւ Թուրքիոյ կողմէ ալ ճանաչումին կապած այդ երկրին ապագայ անդամակցութիւնը։ Արդ, կը տարուիմ այդ պարոն երեսփոխաններուն, եւ լրագրող Ժեռար Սէն–Փոլին հարց տալու – «Այդքա՜ն ծա՞նր նստած է մոռացութեան փոշին ձեր յիշողութիւններուն վրայ, հազիւ 15 տարի վերջ»։

Երբ լիսէի աշակերտ էի, սորված էինք 1914–ի Համաշխարհային Առաջին պատերազմին յայտարարութեան մանրամասնութիւնները։ Աւստրիաեւհունգարիա, Սերպիոյ տուած վերջնագիրէն յետոյ, յարձակած էր այդ փոքրիկ երկրին վրայ։ Իր կարգին, Ռուսաստան, զինակիցը ըլլալով Սերպիոյ, պատերազմ յայտարարած էր Աւստրիաեւհունգարիոյ դէմ։ Գերմանիա ալ այս վերջինին զինակիցը ըլլալով, պատերազմի մտած էր։ Ֆրանսա եւ Անգլիա, ըլլալով Ռուսաստանի զինակիցները, պատերազմ յայտարարած էին կեդրոնական կայսրութիւններուն։

Երբ Պէրլինի Անգլիոյ դեսպանը պատերազմի յայտարարութիւնը կը տանի Գերմանիոյ կայսերական վարչապետ Պէթման – Հոլվէկի, այս վերջինը կ'ունենայ հետեւեալ արտայայտութիւնը.

– «Միայն թուղթի կտորի մը համա՞ր է որ պատերազմ կը յայտարարէք»։

Արդեօք Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18–ի բանաձեւ – յայտարարութիւնը Մի Միայն Թուղթի Կտո՛ր Մըն էր, որուն համար ո՚չ հայութիւնը միամտաբար շաբաթներով ու ամիսներով ցնծաց ու պար բռնեց։

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Նոյեմբեր 20

Յ. Գ. – Համեստօրէն կը թելադրեմ Փրիւսէլի Հայ Դատի յանձնախումբին որ այդ դէպքը յիշեցնելով, հարցապնդեն Եւրոպական խորհրդարանի իւրաքանչիւր անդամ, թէ 1987–ի Յունիս 18–ի յայտարարութիւնը Պէթման – Հոլվէկի բառին պէս «թուղթի կտո՞ր» մը կը նկատեն, թէ ոչ իբր կարեւոր որոշում, միշտ ի զօրու...։

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց ձեր այդ ըսածը բաւական տարտամ է։

– Օրինակի համար, ձեր բարեկամ գերմանացի սպան անշուշտ ուրիշ սպաներ կ'ընդունի տունը։

– Ամէն օր եւ ամէն գիշեր, – պատասխանեց տիկին Լիւսի։

– Այդ սպաները իրարու հետ կը խօսին քու ներկայութեանդ։

– Բնականաբար։

– Ընդհանրապէս ի՞նչ բանի վրայ կը խօսին։

– Ամէն բանի վրայ, քաղաքականութեան, պատերազմին, գեղարուեստի եւ երբեմն ալ կիներուն վրայ։

– Այդ ամէնքն ալ մեզի կը շահագրգռեն, մանաւանդ Թուրքերու մասին յայտնուած կարծիքները։ Անշուշտ մեր վրայ ալ կը խօսին։

– Շատ անգամներ։

– Ի՞նչ կ'ըսեն ընդհանրապէս։

– Շիտակը խօսելու համար՝ շատ նպաստաւոր բաներ չեն ըսեր։

– Ասկէ ետքը ինչ որ ըսեն մեր մասին, պէտք է նօթագրէք եւ մեզի հաղորդէք։

– Եթէ այդ է ընելիքս, բաւական դիւրին է։

– Ասիկա ամբողջ ընելիքնիդ չէ, այլ անոր մէկ մասը։ Բացի այդ Գերմանացիներէն անշուշտ ուրիշներու հետ ալ կը տեսնուիք։

– Բնականաբար։

– Որո՞նք են ընդհանրապէս ձեր ճանչցած անձերը։

– Գրեթէ ամէն դասակարգի անձերու հետ կը տեսնուիմ։

– Աւելի աղէկ, ճիշդ մեր փնտռած ու մինչեւ հիմա չգտած լրտեսուհին պիտի ըլլաք։ Սա ըսեմ միայն, որ դուք լոկ մտիկ ընելով պիտի չբաւականանաք, այլ նաեւ պիտի աշխատիք խօսեցնել, եւ ճիշդ ասոր մէջն է ձեր ճարպիկութիւնը։

– Կ'աշխատիմ այդ ճարպիկութիւնը ունենալ, – պատասխանեց տիկին Լիւսի։

– Հայերու հետ ալ յարաբերութիւն ունի՞ք։

– Գրեթէ Աստիկ էֆէնտիի բոլոր բարեկամները կը ճանչնամ։

– Անոնք ընդհանրապէս մեր գիտցած մարդիկն են։ Պատրիարքարանի շրջանակէն մարդ չէ՞ք ճանչնար։

– Դժբախտաբար ո՛չ։

– Ես կրնամ ձեզ այդ շրջանակին հետ ծանօթացնել։

– Ի՞նչ կերպով։

– Արթին էֆէնտիին միջոցաւ. Արթին էֆէնտին կը ճանչնաք, այնպէս չէ՞։

– Այո՛, մեր տունը եկած է մէկ քանի անգամներ։

– Միշտ նոյն տո՞ւնը կը նստիք։

– Այո՛։

– Թաքսիմ պաշխի կողմե՞րը։

– Ճիշդ հո՛ն։

– Ուրեմն ես Արթին էֆէնտին կը ղրկեմ քեզի, եւ ան պէտք եղածը կը խօսի։ Հիմա կրնաք երթալ։

– Մնաք բարով։

– Երթաք բարով։

Գեղանի մանկամարդուհին դուրս ելաւ. Քոմը սխասիի տնօրէնին քովէն եւ ուղղուեցաւ փողոց։

Հանրային պարտէզի չէնքին առջեւ երիտասարդ մը իրեն կը սպասէր, զայն տեսնելուն պէս մօտեցաւ քովը։

– Որչա՛փ ուշացար, – ըսաւ յանդիմանական ձայնով մը, – ոտքի վրայ քեզի սպասելէն ա՛լ ձանձրացայ ու յոգնեցայ։

– Ինչ ընեմ, սիրելի՛ս, Բէշտատ պէյին հետ խօսակցութիւնը երկարեցաւ, – պատասխանեց կինը՝ երիտասարդին հետ ճամբան շարունակելով։

– Լուր մը կրցա՞ր առնել Աստիկէն։

– Այո՛, կասկածս ճիշդ է եղեր։

– Մեռե՞ր է։

– Ամիս մը առաջ ... գիւղի մը մէջ, իր մահուան մասին պաշտօնական տեղեկագիր մը կայ։

Նոյն միջոցին մանկամարդուհին ձեռքի կանանչ հովանոցովը նշան ըրաւ կառապանի մը, որ կենայ։

– Կառքո՞վ երթալ կ'ուզես, – ըսաւ երիտասարդը։

– Այո՛, թօամվայը շատ խճողուած է։

Եւ ցատքեց կառքին մէջ։ Երիտասարդը հետեւեցաւ իրեն։

– Բերա, Շիշլի ճամբայ, – հրամայեց գեղուհին, եւ կառքը ճամբայ ելաւ։

– Աս ի՛նչ շռայլութիւն, – նկատեց երիտասարդը, – առտուն կ'ըսէիր, թէ դրամդ սպառած է բոլորովին։

– Առտուն այնպէս էր, բայց հիմա հարուստ եմ։

– Աստիկէ՞ն ժառանգեցիր արդեօք, – հարցուց երիտասարդը ծաղրածու դէմքով մը։

– Անոր պէս բան մը, իր պաշտօնը ժառանգեցի։

– Չեմ հասկնար։

– Լրտեսուհի եղայ։

– Լրտեսուհի՞, այսպէս մէկէն ի մէկ

– Բէշտատ պէյը առաջարկեց այդ պաշտօնը, եւ ես ալ չմերժեցի, առաջին ամսականն ալ կանխիկ վճարեց։

– Քանի՞ ոսկի։

– Հարիւր, ի՞նչ կ'ըսես տասր, դէշ դրամ չէ ամսական հարիւր ոսկի։

– Բայց բաւական ծանր է յանձն առած գործդ։

– Յոյսս քու վրադ դրած եմ։

(Շար. 344)

Տիկին Մարկօ Բարխեան (Պարխեան),
Պր. Մարգար Բարխեան,
Տէր եւ Տիկին Արէտ Սէսիլ – Բարխեան – Տէտէեան,
Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան եւ զաւակները,
Օրիորդներ՝ Աստղիկ, Հերմին Զմլլինկիրեան,
Տէտէեան, Ղազարեան, Պարուլթճեան, Յակոբեան (Պէյրութ), Տէյիրմէնճեան (Գանատա) ընտանիքները եւ համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿՈՐԻՒՆ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21-ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 71 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14.45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին
4, rue Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ս. Մեսրոպ կրթարանին կամ Կապոյտ Խաչի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղին։

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Կորիւն Բարխեանի յիշատակին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Հռիփսիմէ Տէյիրմէնճեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէյիրմէնճեանի եւ զաւակներուն եւ հարազատներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր՝ Սարգիս Տէյիրմէնճեանի մահուան առիթով։ Նոյն առիթով իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Պէնկեանին եւ Անդրանիկ Պէնկեանի իրենց սանահօր մահուան առթիւ։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարկօ Բարխեանի իր ամուսնոյն Կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆի, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս սատարողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11.30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Արտաքին եւ Հողագործութեան նախարարներուն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետ՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլի գործը բաւական բարդ է, քանի ձայներու 42,3%-ով չունի բացարձակ մեծամասնութիւն մը եւ կը դժուարանայ համախմբման կառավարութիւն մը կազմելու իր պարտադրանքը։ Իրաց այս կացութեան մէջ, պարտի բանակցիլ ծայրայեղ աջին հետ։ Արդարեւ, ընկերային դեմոկրատներն ու կանաչները կ'ուզեն ընդդիմութեան մէջ մնալ։ Ընկերային դեմոկրատները ձայներու 36,9%-ը ստացած էին, կանաչներն ալ՝ 8,96%-ը։ Ծայրայեղ աջը կրցած էր միայն 10,16%ի հասնիլ։

ԷՔՈՒԱԹՈՐԻ նախագահ ընտրուեցաւ Լուչիօ Կիւթիէրէզ, որ մկրտուած է «աղքատներու գնդապետը»։ Ձայներու 55%ը ստացաւ, ընտրութեան Բ. շրջանին ընդդէմ իր մրցակիցին՝ մեծահարուստ Ալվարօ Նոպոայի։ Ընդդիմադիրները ապօրինի կը նկատեն այս յաղթանակը, բաղդատմամբ Ա. շրջանի արդիւնքներուն, ուր աղքատներու գնդապետը ձայներու միայն 20%ը ունէր։

ՍԷՆ – ՍԷՆ-ՏԸՆԻԻ նահանգին մէջ վերջի հասած է ձերբակալուած իսլամականներու թիւը։ Վերջինը, ծագումով ալժերացի Ֆրանսացի մըն է՝ Սլիման Խալֆաուի։ Կը հետապնդուէր 1996-էն ի վեր։ Ծայրայեղ տարր մը կը նկատուի, Նախկին մարտիկ Պոսնիա եւ Աֆղանիստան։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ քրտական երկու կուսակցութիւններու պարագլուխները՝ Մասուտ Պարզանի (Քիւրտիստանի դեմոկրատ կուսակցութիւն) եւ Ճալալ Թալապանի (Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն) Փարիզ ժամանեցին Նոյեմբեր 25-ին։ Պիտի ընդունուին Ծերակոյտի նախագահին՝ Ք. Փոնսըլէի, Արտաքին Նախարար՝ Տ. տը Վիլըփէնի եւ Ներքին Նախարար՝ Ն. Սարքոզիի կողմէ։ Պիտի մասնակցին նաեւ ժողովի մը զոր կազմակերպած է Փարիզի քիւրտ Հիմնարկը՝ «Ի՞նչ ապագայ Իրաքի Քիւրտերուն համար» թեմայով։

ՃՈՆ ՌՈԼՍ, ամերիկացի փիլիսոփան, որ մեր ժամանակներու քաղաքական մեծագոյն փիլիսոփան կը նկատուէր մեռած է 81 տարեկանին։ Հեղինակն է միակ հատորի մը՝ Թէորի օֆ Ճըսթիս (Արդարութեան տեսութիւնը), ուր յստակօրէն կը ճշդէ որ իր հետազօտութիւնները իրենց արմատն ունին ընկերային պայմանագրութեան աւանդական տեսութեան մէջ, այնպէս ինչպէս ներկայացուցած է Լոքէի, Ռուսոյի եւ Քանթի կողմէ։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN

et sa troupe reviennent

à MARSEILLE

Dimanche 1er décembre à 15h30

avec

WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:

☎ 04. 91. 50. 15. 09

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :

HRATCH BEDROSSIAN

présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR

de Mgr Grégoire Balakian

qui vient de paraître

au Cercle d'écrits Caucasiens

Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին։

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes

de l'église arménienne de Beaumont

8, impasse des Monts - 13012 Marseille

DANS LA FOULEE DU PHONETHON DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Suivez en direct le Téléthon des USA consacré à la Route Dorsale du Karabagh

Le jeudi 28 novembre de 17h à 22 (heure française)

Plage horaire consacrée à la France de 21h à 22h

Vous pouvez suivre le Téléthon soit via la télé arménienne (C1) sur TPS chaîne 301, soit sur internet www.armeniafund.org

Envoyez vos dons

au Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris cedex 14

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԻՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.15-ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»

200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e

Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1-էն առաջ։

Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4.91.93.75.25 – Հեռապատճէն՝ 33 – 0 – 4.91.93.90.18

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

թատերական երեկոներ
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ

Խոր Վիրապի շրջանէն,
Երգիչ եւ Աւետարանի քարոզիչ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20.30,
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20.30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
25, փող. Մ. Մանուշեան – 95400 – Արնուվիլ լէ Կոնես
Հեռաձայն. – 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20.30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20.30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8, փող. Մ. Մանուշեան – 94140 – Ալֆորվիլ
Հեռաձայն. – 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20.30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15.30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, փող. Պուրկեն
55, փող. Վ. Գրէսոն – 92130 – Իսի լէ Մուլինօ
Հեռաձայն. – 01 47 36 02 50

Մուտքը ազատ է։ Բարի գալուստ ամէնուն։

Après le succès de

WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN

revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ 01. 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
JEUDI 28 NOVEMBRE 2002
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.566
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.566

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 26 / 27)

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱԼ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Է

Նոյեմբեր 26-ին քաղաքական կազմակերպութիւններու, պետական դէմքերու, մշակոյթի գործիչներու կողմէ որոշուած է քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով Փետրուար 19-ի Նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել Ռ. Քոչարեանը: Նախաձեռնող խումբին ժողովը ղեկավարելու համար ստեղծուած է նախագահութիւն, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Ռ. Քոչարեանը վերընտրելու անհրաժեշտութեան մասին ելոյթներ ունեցած են դերասան Ս. Սարգսեան, Հանրապետական կուսակցութենէն Գ. Մելքեան, Հ.Յ.Դ. ներկայացուցիչ Ա. Ռուստամեան, «Օրինաց երկիր»էն Ս. Բալասանեան եւ ուրիշներ:

ԲԱՔՈՒ ԴԺԳՈՀ Է Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԷՆ

Ադրբեջանի գլխաւոր դատախազութիւնը որոշած է քրէական հարց յարուցանել ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ, Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը եւ երկրին հիմնական օրէնքները անարգելու մեղադրանքով:

Ադրբեջանական թերթ մըն ալ հետեւելով, ինչպէս կ'ըսուի, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւին, կը գրէ թէ ԱՄՆ-ու Ադրբեջանի դեսպանին յանձնարարուած է ուշադիր հետեւիլ Ա. Ղուկասեանի ամերիկեան հանդիպումներուն: Դեսպան Փաշաեւ պէտք չէ պահ մը իսկ ակնարկը բաժնէ հայ «ահաբեկիչ»էն եւ անոր մասին հաշուետուութիւն ներկայացնէ Բաքուի:

Ա. ԳԵՂԱՄԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ազգային միաբանութեան կուսակցութեան կողմէ անոր ղեկավարը Արտաշէս Գեղամեան նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացուած է: Անհրաժեշտ փաստաթուղթերը Նոյեմբեր 26-ին յանձնուած են Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատին Նոյ. 25-ի նիստին վերջապէս կարելի եղած է հարցաքննել ոստիկան Արմէն Գասպարեանը որ ահաբեկչութեան օրը պահակ էր Ազգային ժողովի դահլիճին մուտքին: Ան նորէն որոշ հակասութիւններով պատասխաններ տուած է Ն. եւ Կ. Յունանեաններու Ազգային ժողովի շէնք մուտքին, զիրենք նախապէս ճանչցած ըլլալուն մասին, եւայլն:

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ 45-ԱՄԵԱԿԸ

Արտակարգ իրավիճակներու վարչութեան մէջ Նոյեմբեր 25-ին նշուած է ազգային հերոս Մոնթէ Մելքոնեանի 45-ամեակը: Անոր մարտական ընկերները վերյիշած են իրենց միասին անցած ուղին, Մոնթէին հերոսական անցեալը: Նոյն առիթով ֆիլմ մըն ալ պատրաստուած է Մոնթէ Մելքոնեանի կենսագրութեան մասին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ժիսքար տ'Էսթէնի ելոյթը եւ Թուրքիոյ ԱՔՓ իսլամական կուսակցութեան յաղթանակը Գոփընհակընի եւրոպական վեհաժողովի նախօրեակին, օրուան գլխաւոր նիւթի վերածեցին Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը Եւրոպական Միութեան:

Լայնօրէն արձագանգեցինք ֆրանսական մամուլի հակազդեցութեանց եւ եթէ «Ֆիկարօ» եւ իր շաբաթական յաւելուածը եւ Նամականին բուռն կերպով դէմ կ'արտայայտուէին, ինչպէս ըրած էին նաեւ քաղաքական դէմքեր ինչպէս Ժան-Գլօտ Կոտէն, «Լը Մոնտ» իր երկու յաջորդական թիւերուն մէջ (Նոյ. 26 եւ 27) երկու յօդուածներ կը հրատարակէր ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ թեկնածութեան: Առաջինը ստորագրած էր Գիլէր Թրէան, երկրորդն ալ Նախկին վարչապետ (Միթերանի շրջանի) Միշէլ Ռոքար: Այս վերջինը, որու գրութեան խորագիրն էր.- «Թուրքիա՝ ա՛յո ըսել կենսական է», հակիրճ կերպով կը յիշէր որ երեսուն տարիէն Թուրքիա 100 միլիոն բնակիչ կ'ունենայ, անցնելով Գերմանիոյ բնակչութեան թիւը ու կը շարունակէր.- «Միութեան առաջի՞ն երկիրը: Բիրտ է եւ չի ծածկեր՝ Հայեր, Կիպրացիներ եւ Քիւրտեր վճարած են մեծ տառապանքներով»...:

«Լիպերասիոն» (Նոյեմբեր 27) մեծ խորագրով մը իր առաջին էջին վրայ հարց կուտար՝ «Ո՞վ կը վախնայ Թուրքիայէն»: Ժագ Ամալրիք խմբագրական մը ստորագրած է զոր խորագրած է «Կեղծաւորութիւն» եւ ուր կը վերլուծէ տարիներէ ի վեր ճգճգուած հարցերը, նկատել կու տայ որ եւրոպացի ղեկավարները վատութիւն եւ կեղծարարութիւն ցուցաբերեցին: Իրեն համար բուն հարցը սա է.- «Իսլամական Թուրքիան կը ձուլուի՞ Եւրոպայի մէջ: Նուազագոյնը, զոր կարելի է ըսել այն է որ շատ կանուխ է դրական պատասխան մը տալու համար: Ողեկոչել երէկ Աթաթիւրքի եւ թերեւս վաղը բանակին պարտադրած աշխարհականութիւնը, հակառակը պնդելու համար սոփեստութիւն կ'ըլլար»:

Երեք էջերու վրայ կը վերլուծուի հարցը: Կը ներկայացնէ թեր ու դէմ տեսակէտները, յօդուածներէն մէկը՝ «LOBBY CONTRE LOBBY : Arméniens et Turcs ont chacun leur relais au Parlement et dans les sphères économiques françaises» ստորագրած է Տիտիէ Հասու: Սկիզբը կը նշէ որ քաղաքական շրջանակները կ'ընդդիմանան Թուրքիոյ անդամակցութեան եթէ չընդունի 1915-ի ցեղասպանութիւնը կամ՝ «առնուազն չխորհրդածէ իր պատմութեան ցաւոտ շրջաններուն վրայ»: Առեւտրական շրջանակները կը խորհին տնտեսական գործակից մը դառնալ ի շահ ֆրանսական ձեռնարկութիւններուն: Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27-ին, մինչ Ժիսքար եւրոպական իր ելոյթը կ'ունենայ Արտաքին յանձնախումբին առջեւ, շուրջ 50 երեսփոխաններ կը հաւաքուին: Ասոնք կը կազմեն Ֆրանքեւհայկական Բարեկամութեան խումբը եւ իրենց հասարակաց գիծն այն է որ «ընտրական եւ կամ բարեկամական գետնի վրայ զգայուն են հայ դատին»: Ասոնց մէջ, կը գրէ յօդուածագիրը, Ռընէ Ռուքէ (Ալֆորվիլ), Անտրէ Սանթինի (Իսի), Կի Թէքսիէ (այս վերջինին համար կը գրէ թէ ծնած ու մեծցած է հիւսիսային Մարսէյլի Հայերուն մէջ եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Եւրոպան տեղ մը կենայ): Տ. Հասուն կը յիշէ դեռ Ֆ. Ռոշըպլուանը, Ժ.-Գ. Կոտէնը եւլն., եւլն.: Անգարայի ամէնէն ջերմ զինակիցն է ՄԵՏԷՖ-ի (գործատիրութեան) միջազգային ճիւղը: Փարիզի Թուրքերու մէկ միութեան անունով ալ կ'արտայայտուի Փարիզի 10-րդ թաղամասէն՝ Իսմիթ Մեթին: Ըստ իրեն Եւրոպան ի վերջոյ պիտի ընդունի Թուրքիան:

Նոյն թուականը կրող «Ֆիկարօ»ն ալ լայն տեղ կուտայ հարցին, Էրտողանի այցելութեան առթիւ: Եւրոպացի ղեկավարները, կը գրէ, քաջալերուած Միացեալ-Նահանգներէն, կը ջանան ապահովութիւն տալ Թուրքիոյ: Դանիոյ վարչապետը ըսած է թէ որոշում մը կու տան Թուրքիոյ թեկնածութեան յաջորդ հանգրուանին համար:

2-րդ եւ 3-րդ էջերուն վրայ լոյս տեսած են բազմաթիւ յօդուածներ զանազան նիւթեր շօշափող: Կ'ըսուի թէ ֆրանսացի երեսփոխանները տարակարծիք են անդամակցութեան մասին: Գրութիւն մը կայ Վատիկանի դիրքին մասին, որու համար, կը գրէ թերթին Վատիկանի թղթակիցը՝ Անգարա նաեւ Պոլիսն է: Թուրքիոյ նոր դեսպանը Վատիկանի, Ֆիլիզ Տինչմէն պնդած է Պապին մօտ, որ զօրավիգ ըլլայ Թուրքիոյ թեկնածութեան եւ իր դատը պաշտպանելու համար, շեշտած է իր երկրին «քրիստոնեայ արմատները», երկիր մը որ ընդունած է տիեզերական առաջին եօթը ժողովները, ծնունդը տեսած է Պօղոս առաքեալի եւ այսօր ալ ապաստան կուտայ քրիստոնեայ բազմաթիւ սրբավայրերու:

Յօդուած մը կայ Ֆրանսայի 400 հազար Թուրքերու մասին, լաչակի եւ այլն, եւայլն:

«Ֆիկարօ» նաեւ խմբագրականը նուիրած է հարցին: «Թուրքիոյ անդամակցութեան վտանգը» խորագրուած, Ռընօ Ժիրար կը շեշտէ որ Թուրքերը չեն եւ երբեք չեն եղած Եւրոպացի: Ով որ, կը գրէ ապրած է Էրզրում, Պոլիս կամ Անգարա երբեք եւրոպական քաղաք մը ապրելու տպաւորութիւնը չէ ունեցած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԵՆԻՆԻ ՄԷՋ, Իսրայէլացիք պաղեստինցի երկու պարտիզաններ սպաննած են, մէկը Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատներու տեղական պետն էր:

ՓԱՐԻԶԻ Նոյեմբեր 26-ի ցոյցը 30 հազար հոգի համախմբած էր ըստ ոստիկանութեան եւ 80 հազար ըստ կազմակերպիչներուն: Ցուցարարները ճամբու դրած են ընկերվարական կուսակցութեան նախկին նախարարներ՝ Էլիզապէթ Կիկու, Սեկոլէն Ռուայալ եւ Տանիէլ Վայանը, որոնք կը ջանային մաս կազմել տողանցքին:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ իրաւունքներու եւրոպական դատարանը Թուրքիոյ դէմ բացուած հինգ դատի մասին վճիռ արձակած է, Անգարան դատապարտելով 151.872 Եւրօ հատուցում վճարելու: Ամբաստանութիւնները վերաբերած են կարծիքի ազատութեան ոտնակոխումի, չարչարանքի, կողմնակալ դատավճիռներու պարագաներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իշխանութեան տէր ԱՔ կուսակցութեան ղեկավար Թ. Էրտողան շարունակելով բարեխօսութեան եւրոպական շրջապտոյտը, հանդիպումներ ունեցած է Ֆինլանտիոյ եւ Դանիոյ վարչապետներուն հետ: Սակայն, երկուքն ալ ակնկալած նեցուկը չէ գտած, քանի որ երկուքն ալ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններու որոշ թուական տալու համար պայման նկատած են եւրոպական չափանիշներուն յարգանքի գործնական փաստը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկած էր եւ Գոփընհակընէն ետք, Փարիզ կը ժամանէր:

Պատրիարքը Փարիզ հասաւ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26-ի իրիկունը, իրեն կ'ընկերանան Տիկին Լուիզ Պաքար եւ Վաղարշակ Սերոբեան: Հեռաձայնային կապ հաստատելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, պատրիարքը մեզի տուաւ հակիրճ կերպով, հետեւեալ տեղեկութիւնները: Այս շրջապտոյտը Պատրիարքարանի նախաձեռնութիւնն է: Այդ առընչութեամբ, տեղւոյն վրայ շփումներ ըստեղծուած են Ֆրանսայի Պոլսոյ աւագ հիւպատոսին, Անգարայի դեսպանին հետ որպէսզի հանդիպումներ ապահովուին Փարիզի մէջ: Երեքշաբթի իրիկուն իսկ, առաջին տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է նախկին նախարար Էրվէ տը Շարէթի հետ, իսկ Չորեքշաբթի պատրիարքը յաջորդաբար կը տեսնուէր Փիէր Լըքիւյէի, Միշէլ Փէլշայի (Ծերակոյտի Ֆրանսա-Թուրքիա խումբի նախագահ), Ռընօ Միւզըլիէի, Թուրքիոյ Փարիզի դեսպանին հետ: Պր. Է. Նալպանտեանի բացակայութեան պատճառաւ, Մեսրոպ Արք. հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է միայն Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպան՝ Տիկին Կ. Ղազինեանի հետ:

Պատրիարքը հաղորդեց մեզի, որ Պոլսոյ մէջ տեսնուած է Յունաց պատրիարքին, ռաբունապետին, Ասորիներու առաջնորդին հետ եւ միասնաբար որոշած են իրենց մտահոգութիւնը արտայայտել Եւրոպական Միութեան ղեկավարներուն որպէսզի անոնք ժխտական դիրք չբռնեն յատկապէս կրօնական գետնի վրայ, Թուրքիոյ նկատմամբ Գոփընհակընի վեհաժողովին, եթէ նոյնիսկ բանակցութեան թուական պիտի չճշդեն: Պատրիարքը դիտել կուտայ որ առաջին անգամ ըլլալով, իշխանութեան գլուխն է մէկ կուսակցութիւն, որ իսլամական ըլլալով հանդերձ դէպի կեդրոն ձգտում մը ունի եւ եթէ եւրոպական մերժումը կրօնական պատճառաբանութիւն ունենայ, հետեւանքները կրնան ծանր ըլլալ:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՅՑԻՆ ԱՌԹԻՒ ԲԱՔՈՒԻ ԲՈՂՈՔԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

ԱՖՓ (Լուրերու ֆրանսական գործակալութիւն) կը տեղեկացնէ թէ Նոյեմբեր 20-ին Բաքուի ֆրանսական դեսպանատունէն դիւանագէտ մը Արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրուած է, ստանալու համար ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Փարիզի մէջ պաշտօնական դէմքերու կողմէ ընդունուելուն առթիւ շարադրուած բողոքագիր մը:

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը արձագանգած է բողոքագիրին որ Ֆրանսայի դեսպանատան գործավար Թ. Ֆուլիէրի յանձնուած է ադրբեջանցի փոխնախարար Խալաֆովի կողմէ: Այս վերջինը իր երկրին մտահոգութիւնն ալ արտայայտած է ֆրանսացի դիւանագէտին, ֆրանսացի երեսփոխաններու եւ դիւանագէտներու կողմէ Ա. Ղուկասեանի ընդունելութեան պատճառով: Ազդարարութիւն մըն ալ ընկերացած է մտահոգութեան, թէ նման այլ հանդիպումներ անբաղձալի պիտի նկատուին...:

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ ԲՈՒԹ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս բաւական տարօրինակ գործարք մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ: Ան ներկայացուեցաւ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» պիտակով որ անհասկնալի որեւէ կէտ չունի: Պարտք ունեցող մը, անհատ կամ կազմակերպութիւն, հաստատութիւն, երբ անկարող կ'ըլլայ վճարելու ստացածին փոխարժէքը, պարտապահանջը իրաւունք կ'ունենայ պահանջելու եւ ստանալու պարտականին արժէք ներկայացնող ըստացուածքը. գոյք, կամ հողամաս, եւայլն:

Համաշխարհային չափ ընթացիկ այս կարգադրութիւնը կը բանի՞ պետութիւններու մակարդակով ալ: Դատելով Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ կատարուածէն, այնպէս կը թուի որ դրական է հարցումին պատասխանը: Հայաստան տարիներէ ի վեր Ռուսաստանէն տրուած, – վաճառուած–, վառելանիւթին փոխարէն հարիւր միլիոն տոլար պարտք ունէր այդ երկրին եւ չէր կրնար վճարել: Պարզ է որ ուրիշ երկրի մը պարտական ու վճարելու անկարող առաջին երկիրը չէր Հայաստան այս աշխարհին մէջ: Նոյնպէս, հասկնալի էր որ Ռուսաստան այդ 100 միլիոն տոլարին անմիջական պէտք ունենալուն, կամ որեւէ այլ պատճառով, պահանջէր առնելիքը: Սակայն, ինչ որ շատերու համար անըմբռնելի եղաւ ու մնաց այդպէս, խնդիրը փակելու համար գտնուած «ճարը» եղաւ:

«Գոյք՝ պարտքի դիմաց» սահմանումը, ինչպէս ըսուեցաւ, նշանակեց Հայաստանի կարեւորագոյն եւ նաեւ ռազմավարական իմաստի տէր հինգ ձեռնարկութիւն – հաստատութեան Ռուսաստանի յանձնումը: Չգիտցանք թէ ի՛նչպէս, որո՛ւն հաշիւներով այդ հինգը ճիշդ 100 միլիոն տոլարի համարժէք նկատուեցան, եւ ո՛չ՝ օրինակ, 110 միլիոնի, կամ 87 միլիոնի: Պաշտօնական տեղեկատուութիւնը նման մանրուքներով զբաղելու հարկը չզգաց. տուաւ կարեւորը. Ռուսաստանի վարչապետը այդ գործարքին առթիւ Երեւան եկած էր, հանդիպումներ ունեցած, Եղեռնի յուշարձան այցելած, եւ այլն: Անշուշտ, հիւրին ու հիւրընկալին ամէն մէկ քայլը ընթացած էր հայեւռուս աւանդական, դարաւոր բարեկամութեան, եղբայրական անխզելի կապերուն յատկապէս լեցուած անիւներուն վրայ: Այդ ալ չէր բաւած ու հասնող լուրերը կ'աւելցնէին նաեւ թէ երկու կողմերն ալ շատ գոհ են կատարուած գործարքէն: Անոնք որ դժուարութիւն ունէին ըմբռնելու թէ անվճարունակ եղբօրմէ մը ո՛ր եղբայրը կը դիմէ ունեցածը առնել տանելու քայլին, պէտք է բաւարարուէին երկու նախագահներուն յայտնած գոհունակութեամբ: Մանաւանդ որ հոս – հոն, կարկտանի պէս տեղ տրուեցաւ տեսակէտներու ալ թէ նշուած գոյքին Ռուսաստանի յանձնումով յաւելեալ աշխատատեղիներ պիտի բացուէին Հայաստանի գործազուրկներուն համար, եւ այլն:

Այսուհանդերձ, մնացած են պատառը կլլելու դժուարութեամբ տառապողներ: Եւ ըսել որ ինծի, ձեզի նման հասարակ մահկանացուներ չեն անոնք, այլ քաղաքական դէմքեր: Մարդիկ որոնց գործունէութիւնը, մտածումները, դատումները իրենց բաժինը կ'ունենան Հայաստանի ընթացքը որոշելու մէջ, նոյնիսկ եթէ կը պատկանին ընդդիմութեան թեւին: Նաեւ անոնք մարդիկ են որ ո՛րեւէ պահու կրնան բաժին ունենալէ չափ աւելի ճակատագրական դիրքեր գրաւել, անակնկալները երբեք բացառուած չըլլալով հոն:

Խնդրոյ առարկայ դէմքերը հրաւիրուած են դատելու «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» գործարքը. հրաւիրողը «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 12 – 14) եղած է որ լման էջով մըն ալ տեղ տուած է Փիրուզա Մելիքսեթեանի հարցումներուն պատասխանած հինգ քաղաքական դէմքի արժեւորումներուն: Հինգն ալ երեսփոխան են. Հայկ Բաբուխանեան (Սահմանադրական իրաւունք միութիւն – ՍԻՄ), Տատուլ Քոչարեան (Ազգային ժողովրդավարական կուսակցութիւն), Նորիկ Պետրոսեան (Համայնավար կուսակցութիւն), Ստեփան Զաքարեան (Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութիւն) եւ Արշակ Սադոյեան (Ազգային ժողովրդավարական դաշինք):

Ասուլիսին հիմնական առանցքը կազմած են երկու հարցումներ. «Պայմանագիրը տնտեսակա՞ն գործարք էր թէ քաղաքական, որով Ռուսաստան իր ներկայութիւնը ապահովեց Հայաստանի մէջ» եւ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց, պայմանագիրը կնքելով, արդեօք, չափով մը չզիջեցա՞նք մեր անկախութեան աստիճանը»:

Ինչ կը վերաբերի առաջինին, հինգ երեսփոխաններն ալ դրական բան չեն տեսներ կատարուածին մէջ, եթէ նոյնիսկ մէկ – երկուքը կը դժուարանան որոշելու անոր բնոյթը: Ընդհանուր է եղածին մէջ երկու բարեկամի չվայելող ընթացք տեսնելու, մանաւանդ այդ ընթացքը վտանգաւոր նախընթաց նկատելու կեցուածքը: Հայաստան միայն Ռուսաստանի չէ որ պարտք ունի. նոյնիսկ, աւելի մեծ գումարներ կը պարտի Համաշխարհային դրամատան, միջազգային այլ հիմնարկներու, ինչպէս կ'ըսեն Տ. Քոչարեան, Ա. Սադոյեան, մինչեւ մէկ միլիառ տոլարի թիւ տալով: Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» ձեւը ընդհանրանայ ու վաղն ալ ուրիշ մը Սեւանը պահանջէ... կամ Մեղրին: Ու վտանգաւոր նախընթացի նշումին կը յաջորդէ «հայրենիք վաճառել»ու ամբաստանութիւնը:

Ս. Զաքարեան բաւական մտահոգիչ ծալքեր կը բանայ պարտքին փոխարէն տրուածներէն «Մարս» գործատան մասին. անոր ղեկավարը Ստեփան Դեմիրճեանն է որ հիմնած է զայն 1993–ի մութ ու ցուրտ օրերուն: Ղեկավարութիւնը քանի – քանի անգամ ծրագիր ներկայացուցած է, բայց միշտ մերժուած, «որպէսզի սեփականաշնորհեն»: Հիմա անոր Ռուսաստանի յանձնումին դէմ արտայայտուողները ամբոխավարական ելոյթներով «Ռուսերու դէմ» կ'որակեն:

Ա. Սադոյեան ալ կը ճշդէ թէ խնդրոյ առարկայ պարտքը գոյացած է նոյն մութ ու ցուրտ տարիներուն երբ «Հայաստան չմտած մազութի դիմաց մենք պարտքեր կուտակեցինք»: Կ'ըսէ թէ դուրսն իսկ վաճառուած այդ վառելանիւթին փոխարժէքը իրարու միջեւ բաժնած են Հայաստանի ու Ռուսաստանի համապատասխան ղեկավարները: Այս յիշեցումը միտք կը բերէ այդ տարիներու նոյն մարզին չարաշահումներուն մասին բացուած հետաքննութիւնները որոնք իբրեւ թէ ըստուգեցին չարաշահումներ, սակայն, ո՛չ մէկ պատասխանատուի անուն տրուեցաւ, հետեւաբար ոչ ոք հաշիւ տալու եւ հետեւաբար, ոչ ալ պատիժի դատապարտուեցաւ: Թէեւ, անցնող տասնամեակը ամէնէն բարեմիտին ալ սորվեցուցած է թէ նման ակնկալութիւններ չեն բանիր Հայաստանի պարագային ուր իշխանութեան ամբողջ վերնախաւ մը մաքրագործած ոճրագործներու ամէն առիթ տրուեցաւ երէկուան ողբերգութենէն զագրելի դաւեշտ մը սարքելու. դաւեշտ, որուն բեմը երկրին դատական մէկ ատեանն է, գլխաւոր դերակատարներն ալ դատաւոր, դատախազ եւ մասամբ նորին:

Փ. Մելիքսեթեանի հարցումներուն պատասխանողներէն մէկ երկուքն ալ եղածը կը մեկնաբանեն որպէս յառաջիկայի ընտրութենէն առաջ Ռուսաստանի հաւատարմութեան ապացոյց տալու արարք:

Պարտքի փոխարէն պետական ստացուածք տալու գործարքը Հ. Բաբուխանեան կը համեմատէ ելեկտրականութեան ցանցին, օդակայանին, քոնեակի գործատան, հեռաձայնի ընկերութեան վաճառքներուն հետ: Եթէ այդ բաները կը ծախուին, կարեւոր չէ թէ Ամերիկացիի, կամ Հայու, եւ պետութեան ձեռքէն կը հանուին, ինչո՞ւ ուրիշ բաներով պարտք չվճարուի: Ան հարկաւոր կը նկատէ տնտեսական քաղաքականութիւնը ամբողջութեամբ փոխել, անշուշտ, երկրին մէջ վաճառելի ստացուածքներու վերջինին հասնելէ առաջ:

Նշուած գործարքին ու անկախութեան կապին առընչուած հարցումին տրուած պատասխաններն ալ միանշանակ են: Ինչպէս կ'ըսէ Ն. Պետրոսեան. «Եթէ վաճառում են տնտեսական լծակները, դա ինքնին անկախութեան կորստի վկայութիւններից մէկն է»: Նոյն անձը արդէն կ'ըսէ թէ վերջին 10 – 12 տարուան վիճակը կարելի չէ անկախութիւն անուանել:

Ս. Զաքարեան ասուլիսին նիւթէն աւելի ծանրակշիռ տուեալներ կը ներկայացնէ, անկախութեան կորուստի նիւթով: Ամէնէն վտանգաւոր նկատածը վերջերս կատարուած կարգադրութեամբ մը հայկական բանակի հաղորդակցութեան դրութեան փոփոխութիւնն է. չորս միլիոնով ամերիկեանով պիտի փոխարինուի ան: Մինչդեռ, բանակին ամբողջ զէնքը ռուսական է, կան ռուսական յենակէտեր: Եւ պէտք չէ մոռնալ որ բնականաբար ամերիկեան դրութեամբ է Թրքական բանակը թէ՛ հաղորդակցութեամբ, թէ՛ զինամթերքով: Ասկէ զատ, Ս. Զաքարեան արժանապատուութեան հարց մըն ալ կը նշմարէ կատարուածին մէջ. «Եթէ Ռուսաստանը վերցնում է քո գոյքը, ուրեմն նա քեզ չի համարում ռազմավարական արժանապատիւ գործընկեր»:

Ըսածին չարունակութիւն – պատասխան են Ա. Սադոյեանի խօսքերը. «Եթէ մենք արհեստականօրէն կուտակուած պարտքի դիմաց տալիս ենք ուժանիւթ արտադրող ձեռնարկութիւններից կարեւորագոյնը, եթէ առնուազն 3/4–ով կախման մէջ ենք ընկնում մի այլ պետութիւնից, բնական է իշխանութիւնները յանցագործութիւն են կատարում երկրի ապագայի դէմ: Քեզ ո՞վ կը համարի ռազմավարական լուրջ գործընկեր, երբ յանուն որոշակի գումարների գրպանման քո օդային դարպասներն ես տալիս օտարին ... ապա քեզ հետ յարաբերութիւնները պէտք է պահպանել "ինչ հնարաւոր է, վերցնել" սկզբունքով, որն էլ դրուած է յիշեալ գործարքի բուն հիմքում»:

Կարդալէ ետք բութ գործարքի մը համառօտ այս պատմութիւնը, մարդ նախ կը տարուի խորհելու որ կատարուածը ի՛նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ յառաջիկայ ընտրութիւններուն վրայ: Յետոյ, սակայն, կ'անդրադառնայ որ հակազդելէ ալ յոգնած ժողովուրդ մը պիտի երթայ քուէատուփերու գլուխը: Ուստի, աւելորդ է պատճառի ու արդիւնքի տրամաբանական յարաբերութիւն ակնկալել:

Հաւանօրէն, մինչեւ այն օրը երբ քուէատուփերն ալ պարտքի մը փոխարէն տրուած ըլլան հիւսիսի, հարաւի, արեւելքի կամ արեւմուտքի բարեկամի, զարմիկի, դրկիցի մը, կացութեան մէջ մեծ բան չփոխուի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Համազգայինի նախաձեռնութեամբ մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ եւ որու ընթացքին Համազգայինի Կեդրոնական վարչութիւնը կը պարգեւատրէր խմբավար եւ յօրինող Կարպիս Ափրիկեանը, որ յիսուն տարիէ ի վեր կը ծառայէ հայ երգին սփիւռքի ապերախտ պայմաններուն մէջ:

Տիկին Մարի – Լուիզ Պալեան բացումը կատարելով յայտնեց որ Համազգայինի վերջին ընդհանուր ժողովը որոշած էր պարգեւատրել հայ մշակոյթի երախտաւորները եւ այդ նպատակաւ հաստատուած էր շքանշան մը, որ առաջին առթիւ կը շնորհուէր Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար՝ Կարպիս Ափրիկեանի: Տիկին Մարի – Լուիզ Պալեան կ'անդրադառնար անոր կենսագրական գլխաւոր գիծերուն. իր ծննդավայր՝ Աղեքսանդրիայէն Փարիզ: Ծնած 1926ին, 10 տարեկանին կը սկսէր իր երաժշտական աշկերտութիւնը, ապա 1948–ին կը հիմնէր խառն երգչախումբ մը՝ «Համազգային» եւ շարք մը համերգներ կուտար Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ, 1953–ին կ'անցնէր Փարիզ, ու կը յաճախէր Երաժշտութեան բարձրագոյն վարժարանը (Էքոլ Նորմալ Սիւփէրիէօր տը Միւզիք), ապա, ընդառաջելով երգչախումբին դիմումին, կը ստանձնէր Սիփան – Կոմիտասի ղեկավարութիւնը եւ տասնամեակներու երկայնքին շարք մը համերգներ կուտար ամէն կողմ: Կը յայտնէր թէ յանուն Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան Յակոբ Պալեան, քիչ յետոյ, պիտի պարգեւատրէր խմբավարը: Մ. – Լ. Պալեան կը տեղեկացնէր նաեւ որ դիմած էին ձեռնհաս երաժշտագէտի մը՝ Պետրոս Ալահայտոյեանի որ արտայայտուի Ափրիկեանի վաստակին մասին եւ կը կարդար Լոս – Անճըլըսէն ղրկած անոր գրութիւնը, զոր կը հրատարակենք առանձին: Տիկին Պալեան կը կարդար նաեւ շնորհաւորական նամակը Խաչիկ Եըլմազեանի, Մարսէյլի Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը, որ ցաւ կը յայտնէր թէ չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ լաւագոյն մաղթանքներ կ'ընէր Կ. Ափրիկեանին չեշտելով թէ որքան դժուար է հայկական երգչախումբ պահպանել Սփիւռքի պայմաններուն մէջ: Կը յաջորդէր գեղարուեստական կարճ բաժին մը, որու սկիզբը Կ. Ափրիկեան կը ներկայացնէր մասնակցող արուեստագէտները: Հայաչի Զէյքօ (Մեծծօ) կ'երգէր Ափրիկեանէ Գովք եւ խրախճանք, դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարիա Օփիի, որ առանձին ալ կը նուագէր դաշնակի համար գրուած քանի մը խմբերգներ, ապա, պարիթոն Մկրտիչ Մկրտիչեան կ'երգէր Հովերն առան եւ Լճակ:

Խօսք կ'առնէր, յանուն Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին Արմէն Քիզիլեան, որ հակիրճ կերպով կը գծէր երգչախումբին կոխած ճամբան, շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Համազգայինի իր նախաձեռնութեան համար: Կը յիշէր որ 1953–ին Ափրիկեանի եւ երգչախումբին ճամբաները զիրար խաչաձեւած են, կը ծանրանար Ափրիկեանի երկու երեսակներուն վրայ՝ խմբավարը եւ յօրինողը, ու կը պարզէր ապագայի ծրագիրները, որոնց գլխաւորը խտացեալ սալի մը պատրաստութիւնն էր, մեծարելու համար վարպետը եւ որու իրագործման համար, կ'ակնկալուէր նաեւ գաղութին նիւթական օժանդակութիւնը (այդ առընչութեամբ, ֆրանսերէն թէ հայերէն նամակներ բաժնուեցան ներկաներուն, ուր կը յայտնուէր թէ սալը պիտի արժէ 38 հազար Եւրօ, որու միայն 19 հազարը երգչախումբը կրցած է հաւաքել):

Յակոբ Պալեան, յանուն Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան ուղերձով մը Կարպիս Ափրիկեանի, վեր կ'առնէր անոր բոլոր արժանիքները, կը յիշէր թէ 25 տարի վկան եղած է անոր գործունէութեան, ան հայ երգը տարածած է բեմէ բեմ: Յ. Պալեան կ'անդրադառնար նաեւ «Լը Մոնտ»ի նման թերթերու գնահատական յօդուածներուն, Սորպոնի բացառիկ համերգին (Սասունցի Դաւիթ), կը յիշէր ստացած մրցանակներն ու շքանշանները (Ամենայն Հայոց, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսներ, Ժագ Շիրաք), հուսկ յանուն Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան շքանշանով, որու կ'ընկերանար նախագահ Մկրտիչ Մկրտիչեանի ստորագրած վկայագիրը կը պարգեւատրէր Կ. Ափրիկեանը:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Կ. Ափրիկեան կը նշէր թէ ամէն մէկ շքանշան իր տեղն ունի եւ այս մէկը, իր առանձին տեղը կ'ունենայ, անոր տեղը ուրիշ է: Արտայայտելով իր մտածումները, կը շեշտէր թէ ամէն մարդ իր ստացած դաստիարակութեան արդիւնքն է եւ այդ արդիւնքը գլխաւորաբար համեստութիւն է: Ու կը յիշատակէր անոնք, թէկուզ պարտեալ ինչպէս Վարդան Մամիկոնեան, որոնք ծառայած են իրենց ազգին ու չեն յիշուիր այն հայ կայսրերը զորս ունեցած ենք գահերու վրայ: Ըսաւ նաեւ թէ շքանշանը կ'երթայ նաեւ երգչախումբին անդամներուն որոնք դիմացան այսքան տարիներ եւ անոնք եթէ հպարտ են իրմով, ինք ալ հպարտ է անոնցմով:

Տիկին Մարի – Լուիզ Պալեան յայտնեց

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ ՀԵՐՎԷ ԺՈՐԺԸԼԷՆ-Ի ՏՈՔԹՈՐԱԿԱՆ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌԸ

Նոյեմբեր 18–ին, Ընկերային Գիտութիւններու Բարձրագոյն վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ Հերվէ Ժորժըլէնի տոքթորական աւարտաճառին պաշտպանութիւնը: Նիւթն էր՝ «Զմիւռնիոյ մէջ Belle Epoque–ի մը աւարտը՝ 1870–էն Սեպտեմբեր 1922»: Դատական կազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն. Ժիլ Փեքու, Լիւսէթ Վալանսի (աւարտաճառին ղեկավարուհին), Պեռնար Լոռի, Յարութիւն Գէորգեան, Ռանտի Տեկիլէմ եւ Ֆրանսուա Ժորժոն:

Նշենք որ Հ. Ժորժըլէն ծանօթ անուն մըն է հայագիտական շրջանակներէ ներս: Ցարդ յաճախակիօրէն հրատարակուող իր պատմագիտական յօդուածներուն մէջ եւ միջազգային զանազան համագումարներու իր մասնակցութեան ընթացքին, Ժորժըլէն գիտական հետազօտութեան նիւթ դարձուցած է Զմիւռնիոյ (Իզմիրի) հայութեան պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն վերաբերող այլ խնդիրներ:

Աւարտաճառին մէջ հեղինակը ներկայացուցած ու քննած է օսմանեան այս քաղաքին ընկերային ու քաղաքական կացութիւնը: Այնպէս ինչպէս դատական կազմը նշեց. Ժորժըլէնի աւարտաճառը պատմագիտական հզօր ու տոկուն գործ մըն է: Անոր մեծագոյն արժանիքներէն մէկը այն է, որ աշխատանքին մէջ օգտագործուած են հինգ տարբեր լեզուի պատկանող աղբիւրային նիւթեր. ֆրանսերէն, անգլերէն, յունարէն, գերմաներէն եւ հայերէն: Հեղինակը կը տիրապետէ բոլոր այս լեզուներուն: Հետեւաբար, բացի մեծ պետութիւններու դիւանագիտական ու ռազմական արխիւներու օգտագործումէն, Ժորժըլէն մեծապէս օգտուած է նաեւ յունական եւ հայկական աղբիւրներէ: Այս ձեւով հեղինակին աշխատանքը կարեւոր գործ մըն է որուն մէջ կ'արտացոլան թէ՛ արտաքին դիտորդներու (դեսպան, հիւպատոս, եւայլն) եւ թէ ներքին դերակատարներու (քաղաքը բաղկացնող զանազան համայնքներ) պատումները: Կ'արժէ նաեւ նշել որ Ժորժըլէն իր գործը պատրաստելու համար հետազօտութիւններ կատարած է ֆրանսական, բրիտանական, գերմանական, աւստրիական, յունական եւ հայկական պաշտօնական կամ այլ բնոյթի արխիւներու մէջ:

Զմիւռնիան բազմահամայնքային օսմանեան նաւահանգիստ քաղաք մըն էր, ուր կը գոյակցէին Թուրքեր, Յոյներ, Հայեր, Հրեաներ, Լատիններ ու եւրոպացի քաղաքացիներ: Այս իմաստով ալ համայնքային այս կնճռոտ, շատ յաճախ տագնապալի յարաբերութիւններուն գիտականօրէն քննարկումը կը պահանջէ լուրջ բծախնդրութիւն ու անաչառութիւն: Դատական կազմը վկայեց որ Ժորժըլէն իր աշխատանքին մէջ յաջողած էր այս դժուարութիւնները դիմագրաւել:

Աւարտաճառին մէջ մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած են Զմիւռնիոյ բնակիչներուն ընկերա – տնտեսական ու առօրեայ կեանքի զանազան երեսները (առեւտուր, արհեստներ, հաւատք, քաղաքական եւ ընկերային կազմակերպութիւններ, եւ այլն): Աշխատանքին մէկ ուրիշ արժէքը այն է որ այս ամբողջը ներկայացուած են համայնքային փոխ – յարաբերութիւններու շրջագիծէն ներս, ինչ որ գործը կը դարձնէ աւելի կենդանի ու առարկայական:

Ժորժըլէն իր գործին մէջ դիտել կու տայ որ Զմիւռնիոյ մէջ – համայնքային կապերը, 19–րդ դարու վերջերէն սկսեալ, ծանրակշիռ տագնապներով յղի հանգրուան մը թեւակոխեցին: Այս անկայուն ժամանակաշրջանին գագաթնակէտը հանդիսացաւ Զմիւռնիոյ աղէտալի հրդեհը: Այսպէս, Սեպտեմբեր 1922–ին, Քեմալական ուժերուն կողմէ հրահրուած հրդեհը հիմնայատակ կործանեց երբեմնի բազմահամայնք եւ բազմակրօն քաղաքը: Ժորժըլէն արխիւային վաւերաթուղթերու եւ զանազան վկայութիւններու բազմալեզու եւ բազմաղբիւր հարուստ պաշարի մը վրայ հիմնուած, աննախընթաց եւ բազմածաւալ քննարկումի նիւթ կը դարձնէ պատմական այս իրադարձութիւնը եւ անոր դրդապատճառները:

Նշենք վերջապէս որ Հերվէ Ժորժըլէնի տոքթորական աւարտաճառը արժանացաւ դատակազմի բարձրագոյն գնահատանքին: Այժմ անհամբեր կը սպասենք նորապսակ տոքթորին այս կարեւոր աշխատանքին հրատարակութեան:

ՎԱՀԷ Թ.

թէ շնորհաւորական գիր մը ստացած էր Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական բաժնի պատասխանատու՝ Տոքթոր Զաւէն Եկաւեանէն, որու կ'ընկերանար նաեւ 3000 տոլարի չէք մը:

Խօսք կ'առնէին յաջորդաբար, երկու նախկին Եգիպտահայեր, որոնք հինէն ճանչցած են Աւիրիկեանը: Պ. Ե. Տատեան, գնահատելով Համազգայինի նախաձեռնութիւնը, կը շեշտէր թէ շնորհիւ իր զօրաւոր անհատականութեան Կ. Աւիրիկեան կրցած էր յաղթահարել բոլոր խոչընդոտները ու 50 տարի առաջուան յուշ մը կը պատմէր Գահիրէէն, երբ Կ. Աւիրիկեան համերգ մը կու տար ի ներկայութեան զօրավար Նեկիպի, արժանանալով անոր խոր գնահատանքին ու վերջաւորութեան կը թելադրէր որ անոր յիսնամեայ յոբելեանը տօնուի գալ տարի: Վերջին խօսք առնողն էր տոքթոր Լեւոն Մոմճեան, ամէնէն հին բարեկամներէն Կ. Աւիրիկեանի: Ան նախ կը յիշէր որ Կ. Աւիրիկեան միակն է, միակը որ 50 տարի ղեկավարած է երգչախումբ մը, յաջորդելով Գուրգէն Ալէմշահի: Առաջին անգամ զինքն հանդիպած էր 1947–ին ու անկէ ի վեր հետեւած անոր ասպարէզին, ու խանդավառութեամբ եւ սրամիտ ակնարկներով կ'անդրադառնար նախախնամական ծնունդներու, 30–րդ մերիտիէնի պատկանող քաղաքներու ուր ծնած են համբաւանոթ, տաղանդաւոր անձեր մինչեւ Կարպիս Աւիրիկեան Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Խնամքով պատրաստուած այս հաւաքոյթը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ:

Ա. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ ԵՒ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ ԳԼԷՐՄՈՆ-ՖԷՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ոչ, ֆութպոլի մրցումի ծանուցում մը չէ, այլ ուխտագնացութիւնն ու այցը Սէն Թ'էթիէնի եւ Սէն Շամոնի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ համայնքին իր հոգեւոր հովիւով Հայր Տաթեւ Վարդապետ Յակոբեան, Գլէրմոն – Ֆէրանի եւ շրջանի հայութեան:

Որոշուած թուականը էր Կիրակի, Նոյեմբեր 10, օթօպիւս մը 54 Սէն Թ'էթիէնցի եւ Սէն Շամոնցի Հայերով կը ժամանէր Շանոնա գիւղը, Փիւի տը Տոմի մէջ (63) առտուան ժամը 11–ին. Հայր Տաթեւ պատարագ մատուցանեց Շանոնայի եկեղեցւոյ մէջ, երգեցողութիւնը կատարեց Սէն Թ'էթիէնի եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ տոքթ. Արշամ Սիվասեանի, ընկերակցութեամբ երգեհոնահարուհի Տիկին Ալիս Սարաֆեանի:

Պատարագէն ետք միասնաբար մեկնեցանք Գլէրմոն – Ֆէրանի Բարեկարգեալ (Ռէֆորմէ) եկեղեցին, ուր մեզի կը սպասէր ճաշ մը պատրաստուած այս նոյն եկեղեցւոյ կողմէ. ապա օթօպիւսով այցելեցինք Գլէրմոն – Ֆէրան եւ Նօթր Տամ տիւ Փոր եկեղեցին, կառուցուած ռոմանական ոճով, որուն ճարտարապետութիւնը կը յիշեցնէ հայկական եկեղեցիները, այս եկեղեցիէն է որ 1095–ին Ուրբանոս Բ. պապը կը քարոզէր, նիւթ ունենալով առաջին խաչակրութիւնը:

Ժամը 17–ին վերադարձանք Բարեկարգեալ եկեղեցին, որպէսզի երգչախումբը պատրաստէր նախատեսուած համերգին ու երգէ 12 ժողովրդական երգեր ղեկավարութեամբ տոքթոր Արշամ Սիվասեանի, ընկերակցութեամբ երգեհոնահարուհի Տիկին Ալիս Սարաֆեանի:

Յիշատակելի օր մըն էր Գլէրմոն – Ֆէրանցի Հայերուն համար:

ՀԱՅԿ ԺԱՆ ԵՈՐԿԻ

ՖՈՆԷԹՈՆԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .–

«Հայաստան» Հիմնադրամի Ֆրանսայի հարաւային շրջանը կազմակերպեց ֆոնէթոն երեք հայաշատ կեդրոններուն մէջ՝ Մարսէյլ – Պուշ տիւ Ռոն, Նիս – Քոթ տ'Ազիւր եւ Մոնփըլիէ – Լանկըտոք:

Մարսէյլի «Թէլէքոմ» ընկերութիւնը, ինչպէս անցեալ տարի, տրամադրեց վայրը եւ հարկ եղած անհրաժեշտ սարքաւորումները, յատկապէս հեռաձայնի գիծերը եւ համակարգիչ մեքենաները:

Շուրջ քառասուն կամաւոր անձեր, փոխն ի փոխ, եռօրեայ ներկայութեամբ եւ աշխատանքով, Նոյեմբեր 15, 16 եւ 17–ին կատարեցին դրամահաւաքը:

Եթէ Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղիի շինութիւնը պետական ըմբռնումով կենսական եւ ռազմավարական է փոխադրութեան ցանցի տեսակէտէն եւ տնտեսապէս, այդ հիմնական նպատակին հասնելու մտահոգութիւնը, դեռ ազգային իմաստով, համազգայնութային չէ: Շատ մը հայ ընտանիքներու ժխտական, անտարբեր կամ անգիտակից կեցուածքը ակնյայտ է հեռաձայնի խօսակցութիւններուն եւ տրուած պատասխաններուն կամ պատճառաբանութիւններուն մէջ:

Ասիկա նոր երեւոյթ մը չէ:

Մարսէյլի եւ շրջակայ քաղաքներուն մէջ, Պուշ տիւ Ռոն նահանգ, հարիւր հազարի կը բարձրացնենք հայութեան թիւը, մինչ որ միջին հաշուով կ'ընէ երեսուն հազար ընտանիք: Ֆոնէթոնին մասնակցող ընտանիքներու թիւն է միայն՝ հազար վեց հարիւր չորս (խոստում), այսինքն 5,3 առ հարիւր: Ճիշդ է որ բոլոր ընտանիքները կարելի չեղաւ հեռաձայնային ցանցին կամ ցանկին կապել, եւ սակայն...:

Այս հաստատումէն անդին, որ նոր երեւոյթ մը չէ, արձանագրուած արդիւնքները, անցեալ տարուան համեմատելով քաջալերական են:

Ահաւասիկ այդ արդիւնքները.

– Մարսէյլ՝ 1604 նուիրատուութեան խոստում 78·042 Եւրօի գումարի մը համար

– Նիս՝ 400 նուիրատուութեան խոստում 22·992 Եւրօի գումարի մը համար

– Մոնփըլիէ 518 նուիրատուութեան խոստում 27·291 Եւրօի գումարի մը համար

Ֆրանսայի հարաւի երեք քաղաքներուն համար նուիրատուութեան խոստումներու ընդհանուր գումարը կը բարձրանայ՝ 128·331 Եւրօի (841·796 Ֆրանք): Աւելի ճշգրիտ ըլլալու համար վիճակագրութիւններուն եւ եզրակացութիւններուն մէջ, այս գումարին վրայ հարկ է աւելցնել այս երեք քաղաքներէն ուղղակի հեռաձայնի կանաչ թիւին միջոցաւ եղած խոստումները:

Ցամենայնդէպս, այս պարագային առաւել կարելի է ըսել թէ «Հայաստան» Հիմնադրամը կը շարունակէ զարգացնել իր աշխատանքի ճամբան ընդլայնելով իր ճառագայթումին շրջագիծը:

Ֆոնէթոնին մասնակցող բոլոր կամաւորները շնորհաւորելի են իրենց ցոյց տուած ազգային արժանապատուութեան եւ պարտականութեան գիտակցութեան համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Livres reçus

Petit futé
Country Guide
ARMENIE
(nouvelle édition)

GARI ULUBEYAN

Nouvelles Editions de l'Université
Paris, édition 2003

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ եկեղեցւոյ «Ալաճաճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, Զուարթնոց երգչախումբի նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ «Հայատառ թերթը Հայ տուներէ ներս» կարգախօսքով արշաւի երկրորդ նիստը, որու նախագահած են Զուարթնոց երգչախումբի մշակութային անդամներէն խմբավար՝ Լեւոն Խօզփէմպէ եւ Պր. Կարօ Գաբրիէլեան: Բացման խօսքը արտասանած է Կարօ Գաբրիէլեան որ կրկին անդրադարձած է հայատառ մամուլը ապրեցնելու եւ հայ տուներէ ներս տարածելու ուղղութեամբ իրենց որդեգրած նպատակին եւ հարց տուած է ներկաներուն թէ ի՞նչ միջոցներ կրնային առաջարկել կամ ի՞նչ զօրակցութիւն կրնային բերել: Լեւոն Խօզփէմպէ խօսք առնելով յայտնած է որ իրենց գլխաւոր նպատակն է ապահովել որ հայատառ մամուլը մուտք գործէ հայ տուներէն ներս: Ան շեշտած է որ ամէն մարդ չի կրնար դպրոց երթալ հայերէն սորվելու համար, հայերէնը զարգացնելու համար, բայց, ամէն մարդ կրնայ հայերէն թերթ կարդալով զարգացնել հայերէնի իր պաշարը: Անդրադարձած է Ռ. Հատտէճեանի «Յուշատետր» սիւնակին, մատնանշելով անոր բարձրարժէք մշակոյթը: Դիտել տուած է որ իրենց նպատակն է պատրաստել այնպիսի Հայեր, որոնք համ առնեն, հաճոյք զգան այդ գրութիւններէն: Պր. Գաբրիէլեան եւս անդրադառնալով որ թերթերը ծանուցումներով կ'ապրին, առաջարկած է որ զօրաշարժի ձեռնարկուի, որպէսզի անձեր եւ հաստատութիւններ ծանուցում տան հայկական թերթերուն:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Նոյեմբեր 15–ին, գեղարուեստական որակաւոր յայտագիր մը ներկայացուցած են Կեդրոնականցի աշակերտներ: Բացման խօսքը արտասանած է Կ. Ս. Միութեան ատենապետը՝ Պօղոս Զալկըճըօղլու, որ ողջունելէ ետք ներկաները, բացատրութիւններ տուած է Սանուց Միութեան այս եղանակի գործունէութիւններուն մասին: Յայտագրի սկիզբը ելոյթ ունեցած է Կեդրոնականի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ովսաննա Գալընտէրի: Բեմադրուած է ներկայացում մը՝ «Հայկական վարժարանի տեսչարանի մէջ» որու նիւթը կը վերաբերէր հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան: Ապա, խօսք առած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Նաթալի Պաղտատ, որու ելոյթը նուիրուած էր Մեսրոպ Մաշտոցին եւ գրերու գիւտին: Յաջորդաբար արտայայտուած են աշակերտներ գեղարուեստական բաժինով: Ելոյթ ունեցած է նաեւ փիլիսոփայութեան ուսուցիչ՝ Արմէն Սարուխանեան, որ լուսարձակի տակ առած է մայրենի լեզուի, հայկական մշակոյթի, հայեցի կրթութեան, հայեցի դաստիարակութեան նիւթերը: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք: Աւարտին տեղի ունեցած է քոքթէյլ մը:

ՊՈԼՍՈՅ Եշիլգիւղի «2001» մասնաւոր վարժարանի ցուցասրահին մէջ, պոլսահայ հինգ նկարչուհիներ՝ Ժանին Փափազեան, Սոնա Աֆար, Անի Զիմէն, Բարիս – Հիլտա Թէլլէր եւ Մելինէ Ըշըլթման, Նոյեմբեր 12–ին խառն ցուցահանդէս մը սարքած են, որ մեծ ընդունելութիւն գտած է արուեստասէր հասարակութեան մօտ: Ցուցահանդէսին նկարները մեծ մասամբ վաճառուած են: Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Դեկտեմբեր 12:

Livres reçus

COURS INTENSIF
D'ARMENIEN ANCIEN
avec reprise et traduction des versions du manuel pratique d'Arménien ancien du même auteur

MARTIROS MINASSIAN
Ancien maître d'enseignement et de recherches à l'Université de Genève

Editor: **Zaven Yegavian**

BIBLIOTHEQUE ARMENOLOGIQUE
DE LA FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN

Lisbonne 2002

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :
— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՕ. — Տէր եւ Տիկին Ժագ Մուրատեան 200 Եւրօ։

ՓԱՐԻԶ. — Գ. Գէորգեան 120 Եւրօ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կորիւն Բաբխեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քիւչիւքեան 75 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 700 Եւրօ Տիկին Ժեմիլա Մալփասէ ի նպաստ իր բարեսիրական ձեռնարկներուն։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ
եւ
ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ — էն — էր — էս—ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30—ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10—ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10—ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ — ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆին, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս օժանդակողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1—ին։

Պատարագ ժամը 10—ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11.30—ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à SPFA, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ 01. 47. 35. 30. 23

(Programme détaillé sur demande)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN
et sa troupe reviennent
à MARSEILLE

Dimanche 1er décembre à 15h30
avec
WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:
☎ 04. 91. 50. 15. 09

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de **Mgr Grégoire Balakian**
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14—ին, սովորական հաւաքատեղին։

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL
le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !
Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre. Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ Լէյէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի Տէր-Յակոբեանէ 30 Եւրօ իր մօր՝ Տիկին Ակոբոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

Ստացած է նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17—ի հոգեճաշին առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եաղըղեան, Ոմն, Տիկին Մարիզա Փափազեան, Տիկին Հրանոյշ Գիւլրա, Տիկին Անայիս Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Զապունեան, Տէր եւ Տիկին Մակարեան, Տիկին Ան — Մարի Չէգոյեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ադաշեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան 50—ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 100—ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Չիլինկիրեան 150 Եւրօ։

(Շար.)

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեանէ 100 Եւրօ։

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.567

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.567

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Թուրքիոյ յաղթական ԱՔՓ-ի պարագլուխին՝ Թ. Էրտողանի եւ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին Փարիզ այցելութիւններու զուգադիպութիւնը (Նոյեմբեր 27) պատճառ էր, շատ բնականաբար, որ մեկնաբանները բաւական լայն արձագանգ տան: Նոյեմբեր 28-ի մեր տեսած առաւօտեան օրաթերթերէն «Ֆիկարօ» եւ «Լա Գրուա» երկու յօդուածներով կ'անդրադառնային դէպքին: «Ֆիկարօ» իր աշխատակիցին՝ Գլօտ Լորիէօյի յօդուածը խորագրած էր՝ «Les Chrétiens d'Istanbul parient sur l'adhésion à l'Europe» եւ մանրամասնօրէն կը պարզէր կացութիւնը: Սկիզբին կը գրէր. — «Քրիստոնեայ եւ Հրեայ բոլորովին փոքրամասնութիւն, կողմնակից են որ իրենց երկիրը մուտք գործէ Եւրոպական Միութենէն ներս»: Այս է, կ'ըսէ Լորիէօ, այն ուղերձը զոր Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը եկաւ փոխանցելու Փարիզ, Բ. Համագումարը եւրոպական եօթը մայրաքաղաքներու իր շրջապտոյտին: Ան չէզոքած է. — «Եթէ Եւրոպացիները անկեղծ են, եթէ էքիւմենիզմը եւ քաղաքակրթութիւններու երկխօսութիւնը պարապ լոզունգներ չեն, այն ատեն պէտք չէ որ կրօնական պատնէշ մը բարձրացնեն իրենց եւ Թուրքիոյ միջեւ»: Թերթը կ'աւելցնէ, ինչ որ գրած էինք մեր նախորդ թիւով ալ, որ ռաբբունապետը եւ Յունաց պատրիարքը եւ այլ առաջնորդներ քրիստոնեայ փոքրամասնութեան, զօրավիգ եղած են Մեսրոպ Արք.ի դիմումին: Բարթուղիմէոս պատրիարքն ալ տեսնըւած է Ցանձնախումբի նախագահին՝ Ռոմանօ Փրոտիի հետ, որու հետ նաեւ ժամադրութիւն ունէր Մեսրոպ պատրիարքը:

Թուրքիոյ դեսպանատան մէջ, Մեսրոպ պատրիարք ըսած է լրագրողներուն թէ առաջին անգամն է որ նման համաձայնութիւն մը նկատած է արեւելեան քրիստոնեաներու միջեւ: Ըստ իրեն, քրիստոնեայ բանակցողներու աշխատանքը կը դիւրանայ, եթէ Թուրքիա Եւրոպա մտնէ: Պատրիարքը ըսած է թէ Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեան հրաւիրած է Նախագահ Քոչարեանը որ զօրավիգ ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան «Եւրոպականացած Թուրքիա մը լաւագոյն է Հայաստանի համար» կը բացատրէ Մեսրոպ Արք.:

«Ֆիկարօ» գիտել կուտայ որ պատրիարքին նախաձեռնութիւնը համանութիւնը չի վայելեր Սփիւռքին, որու գիրքերը շատ աւելի բուռն եղած են Անդարայի նկատմամբ քան Հայաստանի կամ Պոլսոյ Հայերուն դիրքը ու կ'ակնարկէ Հայ Դատի Ցանձնախումբին հրապարակած յայտարարութեան այդ առթիւ, ուր կ'ըսուի թէ պատրիարքը «հրաւիրուած էր ընկերանալու Էրտողանին»: Մեսրոպ Արք., կը շարունակէ յօդուածագիրը, կ'ակնկալէ որ նոր կառավարութիւնը եւրոպական չափանիշներուն յարմարցնէ Թըրքական օրէնսդրութիւնը կրօնական հաստատութեանց վերաբերեալ, ինչ որ թոյլ կրնայ տալ ֆինանսաւորել քրիստոնեայ փոքրամասնութեան հիւանդանոցներն ու զանազան հաստատութիւնները: Էրտողան եւ կիւլ այդպէս ըսած են:

Նոյն թիւին մէջ, «Ֆիկարօ» կ'անդրադառնայ Շիրաք – Էրտողան հանդիպման: Շիրաք քաջալերած է Թուրք պարագլուխը որ շարունակէ բարենորոգումները, բայց, որեւէ ակնարկութիւն չէ ըրած Թուականի մը, Էրտողան ալ յայտնած է որ Սահմանադրութեան վերանայում պիտի կատարուի, ինչ կը վերաբերի Ժիսքարի յայտարարութեան, զայն անտեղի որակած է:

«Ֆիկարօ» վիճարկումներու իր էջին վրայ ալ, թեր ու դէմ անդամակցութեան երկու յօդուած հրատարակած է: Մէկը (թեր) ստորագրած է դեսպանատուներու ակումբի նախագահ՝ Ժան-Տանիէլ Թորձման, միւսը (դէմ) Ֆիլիփ Ռենօ, քաղաքական գիտութեան փրոֆէսէօր: Թեր յօդուածին մէջ, Թորձման կը թուէ իր պատճառաբանութիւնները որոնց կարգին հարց կուտայ՝ «Ո՞ւր կը գտնուի Արարատ լեռը»...:

Նոյեմբեր 28-ի «Լա Գրուա»ն ալ լայն տեղ կուտայ հարցին: Առաջին էջի խմբագրականով, զոր խորագրած է՝ «Դուռը չփակել Թուրքիոյ առջեւ», թերթը յիշելով հանդերձ Թուրքիոյ դիրքը քիւրտ փոքրամասնութեան նկատմամբ, Կիպրոսի հարցը եւ Հայոց ցեղասպանութեան ուրացումը, կը գտնէ իր եզրակացութեան մէջ որ կապ մը պէտք է հաստատուի Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, անդամակցութիւն կամ այլ: Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ Մեսրոպ պատրիարքի այցելութեան, կրկնելով ինչ որ ըսուեցաւ արդէն, այսինքն Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ կրօնական պատնէշ պէտք չէ բարձրացնել: Այս բաժնին խորագիրն է. — «Թուրքիոյ Հայերը կ'ուզեն Եւրոպական Միութեան ծոցը ապրիլ»:

«Լիպերասիոն» նուազ տեղ կուտայ, բայց կը գրէ նաեւ թէ, մինչ Շիրաք կ'ընդունէր Էրտողանը, արտաքին յանձնախումբին առջեւ, Ժիսքար տ'Էսթէն կը կրկնէր, ինչ որ ըսած էր (եւ որ փառաւոր առիթ ստեղծեց վիճարկումի), այսինքն Թուրքիոյ անդամակցութիւնը փափաքելի չէ: Ան չէզոքած է. — «Երբ Եւրոպա յառաջդիմէ իր ընդլայնումին մէջ, ինք իրեն հարց պիտի տայ թէ կարելի՞ է ուրիշ ընդլայնումի մը ձեռնարկել»:

Զօրավիգ չըլլալով հանդերձ Ժիսքարի յայտարարութիւններուն, ֆրանսական իշխանութիւնները նեղը մնացած վիճակ մը ունին եւ չեն համարձակիր բացէ ի բաց արտայայտել իրենց ժխտական տրամադրութիւնը:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՑՈՅՑԸ

Հայ Դատի Ցանձնախումբին հրաւէրով, շուրջ 500 Հայեր հաւաքուած էին, Չորեքշաբթի, Նոյ. 27, ժամը 17-ին, Փլաս Էտուար Հէրիօ (Ազգային Ժողովի շէնքին եւեւը): Նախապէս արդէն, թէ Հայ Դատի Ցանձնախումբը եւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յայտարարութիւններ հրապարակած էին, ուր հայ գաղութը աչալրջութեան կը հրաւիրէին Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ: Հ.Յ.Դ.-ն գիտել կու տար թէ Թուրքիա չէ փոխուած եւ կոչ կ'ընէր Շիրաքի որ պահանջէ Թուրք իր խօսակիցին դիրք բռնէ Թուրք իր խօսակիցին նկատմամբ:

Ցոյցի ընթացքին, ելոյթ կ'ունենային Հիլտա Չոպոյեան, Ցարութիւն Մարտիրոսեան (Հայ Դատի Ցանձնախումբ, Եւրոպա եւ Ֆրանսա), Ռուբէն Փափազեան (Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ), Ֆրանսուա Ռոշպլուան եւ Ռընէ Ռուքէ, եղրափակիչ խօսքը արտասանած է Մուրատ Փափազեան: Բոլորն ալ չէզոքած են այն բազմաթիւ պայմանները զորս Թուրքիա պէտք է լրացնէ, չուրանայ իր պատմութեան սեւ էջերը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան որ ընկերակցութեամբ խորհրդականներէն իրաւաբան Լուիզ Պաքարի, գաւազանակիր Վարդապետ արեղայ Սեպուհեանի Փարիզ կը գտնուէր Նոյ. 27, Չորեքշաբթի, շարք մը հանդիպումներ ունեցաւ պետական դէմքերու հետ: Ինչպէս գրեցինք, Մեսրոպ պատրիարքը ձեռնարկած է եւրոպական շրջապտոյտի մը յատկապէս իր մտահոգութիւնը փոխանցելու եւրոպայի ղեկավարներու, Թուրքիոյ անդամակցութեան դժկամութեան մէջ կրօնական ազդակին տրուած կարեւորութեան առընչութեամբ: Ան համոզուած է որ այդ մարզին կապուած պատճառաբանութիւնները, գործօն դեր ունենալու պարագային, հետեւանքները պիտի կրէ Թուրքիոյ ոչ մահմետական տարրը որ հազիւ 1% համեմատութիւն կը ներկայացնէ: Թուրքիոյ նոր ղեկավարութիւնը որ կը ջանայ չափաւոր գիծի մը վրայ պահել կրօնական հակումները, հաւանական է որ մերժումի պարագային չկարենայ արգելք ըլլալ կրօնամոլ հոսանքներու չեչտումին, որոնք պիտի չուշանան զուգահեռ մը գծելու դուրսի մերժողներուն եւ ներսի ոչ մահմետական տարրին հետ: Առկէ զատ, հաւասարութեան, խտրականութեան կեցուածքներէ ձեռնպահ մնալու թելադրանքները Մեսրոպ պատրիարք կ'ուղէ որ Եւրոպայի երկիրներուն ոչ միայն խօսքին, կիրարկութեան մէջ ալ տեսնուին ու Թուրքիան միմիայն, կամ գլխաւորաբար կրօնական տարբերութեան պատճառով դուրս չձգուի Եւրոպայէն:

Այս կէտերը բացատրելու նպատակով ձեռնարկուած շրջապտոյտին Բ. հանգրուանը եղաւ Փարիզը ուր Մեսրոպ Արք. նախ տեսակցութիւն ունեցաւ Արտաքին գործերու նախկին նախարար Է. Տը Շարէթի, յետոյ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւններուն Ազգային Ժողովի տեղեկաբեր Կի Լանկայնի հետ: Հանդիպում ունեցաւ նաեւ Ծերակոյտի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին նախագահ Ժագ Ուտէնի եւ Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբին նախագահ Միշէլ Փէլշայի հետ: Օրուան վերջին հանդիպումը եղաւ Արտաքին գործերու ենթանախարար Ռ. Միւզըլիէի հետ ունեցածը:

Նոյն օրը Մեսրոպ պատրիարք այց մը տուած էր Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի, իսկ կէս գիշերին Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի որ ուշ ժամու կը վերադառնար Իսրայէլէն:

Իր այցերուն նպատակներուն, մտահոգութիւններուն, յաջորդ օրերու ծրագիրներուն մասին կարճատեւ հանդիպում մը ունեցանք նոյն երեկոյեան Մեսրոպ պատրիարքին հետ: Կուտանք առանձին: Ինք ընդհանուր առմամբ լաւ տպաւորուած էր հանդիպումներէն ու վստահ էր որ խօսակիցները ճիշդ հասկցած էին իր միտքերը:

Մեսրոպ Արք. Նոյեմբեր 28-ին կը մեկնէր Պելճիա, անկէ Գերմանիա, Անգլիա, ապա անցնելու համար Իտալիա եւ Վատիկան ուրկէ պիտի վերադառնայ Պոլիս:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՊԱՐՈՆ ՏԷՐ ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանէն Նոյեմբեր 27 թուակիր հաղորդագրութիւն մը կը տեղեկացնէ թէ կարգադրուած է հայապատկան Պարոն Տէր կալուածին առընչութեամբ ամրան ամիսներուն ծագած խնդիրը: Այդ կալուածը որ մաս կը կազմէ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան պատկանող հողերու, մասամբ գրաւուած էր Իսրայէլեան պատկան իշխանութիւններու կողմէ, ապահովութեան պատճառաբանութեամբ մը: Ծրագիրը կար կալուածին մէջտեղէն ճամբայ մը անցընելու, շրջանցելու համար պաղեստինեան տարածքները ու Պատրիարքարանը առարկած էր, դիմումներ կատարած, որպէսզի ճամբան այլ տեղէ անցնի:

Վերոնշեալ հաղորդագրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Իսրայէլեան իշխանութիւնները տեղի տալով Պատրիարքարանի առարկութեան, հրաժարած են ապահովական այդ ճամբան հայապատկան կալուածէն անցընելէ ու որոշած Պարոն Տէրը կրկին յանձնել Պատրիարքութեան: Իսրայէլեան Պետութիւնը ընդունած է նաեւ հատուցանել պատճառած նիւթական վնասները:

Բարեդէպ այս կարգադրութեան առթիւ Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքը տրուած բարոյական զօրակցութեան համար շնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան, Հայց. Եկեղեցւոյ պետերուն, թեմերու առաջնորդներուն, հայկական եւ ոչ հայկական կազմակերպութիւններու եւ յատկապէս Ցովհ.-Պօղոս Բ.ին, Ռուսաստանի Ալէքսի Բ. Պատրիարքին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27/28)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ազգային Համաձայնութեան կուսակցութիւնն ալ արտակարգ համագումարին ընթացքին որոշած է թեկնածու առաջադրել իր նախագահ Արամ Ցարութիւնեանը: Աւելի քան 350 պատուիրակներու առջեւ ելոյթ ունենալով ան ըսած է թէ ազատական – պահպանողական գաղափարաբանութեան տէր կուսակցութիւնը ըլլալով ոչ երդուեալ ընդդիմադիր, ոչ իշխանամէտ քաղաքական ուժ, նախագահական ընտրարշաւին մէջ բեւեռացած քաղաքական դաշտին համաձայնութեան տարրեր հաղորդելու նպատակը կը հետապնդէ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»-ի դատին Նոյեմբեր 27-ի նիստին շարունակուած եւ աւարտած է ոստիկան Ա. Գասպարեանի հարցաքննութիւնը: Ապա որպէս տուժող ատեանը ունկնդրած է Ռ. Ցակոբեանը որ

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ ԵՒ ԱՆՄԵՂ ԱԲԻՍՈՂՈՄԸ

Մերժելի ու վիճելի շատ տեսակէտ յայտնուեցաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան հռչակման 1700-ամեակին առթիւ կառուցուած տաճարին մասին: Երկրին ներկայի ծանօթ կացութեան մէջ նման չտայլութենէն մինչեւ չէնքին ճարտարապետական «արժէք»ին բաւական ցած մակարդակը տարուբերեցան այդ տեսակէտները: Սակայն, հարցը ոչ իսկ հանրային վիճարկումի նիւթ եղաւ. պէտք է ըսել որ երկրի մը մէջ ուր դըրամը ամենահզօրն է, նման մտածում միայն կրնար ցնորքի բնոյթով ընկալուիլ: Դրամը տուողը կար, առնողները միշտ պատրաստ էին, գտնուած էր փառապանծ պատրուակն ալ, այլեւս ի՞նչ կ'արժէին ազգային առաջնահերթութիւններու, արւեստի պահանջներու, նոյնիսկ հաւատքի հարցերու առընչուած հարցականներ որոնք միայն կրնային ժամավաճառ ըլլալ ու սրբազան գործը ուշացնել. մինչդեռ, քրիստոնէութիւնը աշխարհի մէջ պետական կրօնք հռչակած առաջին երկիրը աղջիկտեսի պատրաստ մանկամարդուհիի մը նման հագուած - շքուած, ականաւոր այցելուներու կը սպասէր: Պէտք էր ամէն բան աւարտել, ներկայանալի, մանաւանդ մեծափառ ու մեծաշուք ըլլալ: Եղա՞ւ - չեղա՞ւ, այս կէտն ալ բաւական վիճելի մնաց: Մէկ բան որոշ է. դուրսէն գացողներէն ու տեղւոյն վրայ գտնուողներէն շատեր անգամ մը եւս մտածեցին թէ ինչպէս Հոխւիմէ ու Հովիւի եկեղեցի կառուցանող ժողովուրդի մը շառաւիղները հազար, հազար երկու հարիւր, հազար երեք հարիւր տարի ետք, գեղեցկագիտութեան, ճաշակի գետնին վրայ կրնան ա՛յս աստիճան բոպիկ յայտնուիլ:

Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին կապուած յաւելեալ գարմանալի մըն ալ եղաւ անոր շրջափակին մէջ Անդրանիկի արձան մը զետեղելու որոշումը: Կարծէք զօրավարը եկեղեցական մեր մեծ դէմքերէն էր: Ոչ ոք կրնայ դէմ ըլլալ, կամ զարմանալ Անդրանիկի արձանի մը որ կը կանգնի Հայաստանի որեւէ մէկ անկիւնին, կամ Սփիւռքի հայաշատ մէկ վայրին մէջ, բացի եկեղեցիի մը մերձակայքէն: Չհարցնե՞լ թէ նման բոնազբօսիկ կապ Անդրանիկով տաճա՞րը աւելի շքաւորելու նպատակով հաստատուած է, թէ՞ հակառակը: Այսուհանդերձ, հարցը մոռցուած էր, որպէս հայաստանեան «առեւտուր»ի հերթական մէկ դրուածը եւ ուշադրութիւնները գտած էին այլ սեւեռակէտեր: Ի վերջոյ, հայութեան մըտքին ու սրտին մէջ Անդրանիկն ալ, Աստուած եւ Գրիգոր Լուսաւորիչն ալ ունէին իրենց անջնջելի տեղերը որոնք ոչ մէկ փոփոխութիւն կրնային կրել արձանի մը ճիշդ կամ սխալ զետեղումով: Յետոյ, վերջապէս, հայկական իրականութեան մէջ ո՛չ Անդրանիկը, ո՛չ ալ Լուսաւորիչը չահարկումի միջոց կ'ըլլային առաջին անգամ: Ո՛չ ալ Աստուած ինքը, բնականաբար:

Այս առումով, առնող ու տուող, Լուսաւորիչ ու Անդրանիկ պիտի կրնային անարդել գոյակցիլ, եթէ զօրավարին արձանին առընչուած պարագայ մը նոր ընդվզում պատճառած չըլլար: Եւ այդ ընդվզումն ալ արտայայտութիւն գտնէր հայաստանեան մամուլին մէջ («Առաւօտ», Նոյեմբեր 16), «Փրկենք մեր պատիւը» խորագրուած գրութեամբ մը: Ամբողջ ժողովուրդը այդ փրկութեան ստանձնումին կանչող էջին հեղինակներն են Մարատ Յովհաննիսեան եւ Ռուբէր Միրզոյեան: Առաջինը «երկրահանքաբանական գիտութիւններու թեկնածու» է, երկրորդը՝ պետական մրցանակի դափնեկիր, թէ որպէս ի՞նչ, նշում չկայ:

Երկուքն ալ գոհունակութեամբ, ուրախութեամբ դիմաւորած են Լուսաւորիչ - Անդրանիկ դրացնութեան լուրը, ինչպէս՝ համոզուած են, «բոլորը»: Ուրախալի գտած են նաեւ որ յուշարձանի հեղինակներն են Արա Շիրազը եւ ճարտարապետ Ասլան Մխիթարեանը: Անոնք կարող կը նկատուէին կերտելու այնպիսի կոթող մը որ մայրաքաղաքին Հարաւ - արեւմըտեան թաղամասին զօրավար Անդրանիկի «անյաջող» արձանին հակակշիռ ըլլայ: Այս մէջբերումը կարեւոր է անով որ Փարիզի Հայը կրնայ պուտ մը թեթեւցած շունչ քաշել, տեղեկանալով որ Անդրանիկի «անյաջող» արձան կանգնեցնելու մենաշնորհը չունի...:

Յովհաննիսեան - Միրզոյեանի ուրախութիւնը յուսախաբութեան կը վերածուի սակայն, երբ վերջերս կը գտնուին յուշարձանին շինութեան վայրը ու ականատես կ'ըլլան զօրավարին ու ամբողջ ժողովուրդին ուղղուած վիրաւորանքին: Իրենց սիրտերը ալեկոծած այդ վիրաւորանքին պատճառը կոթողին տակէին կիսակառոյց պատուանդանին վրայ արդէն փորագրուած արձանագրութիւն մըն է. հոն կ'ըսուի թէ Անդրանիկի յուշարձանը կը կառուցուի Վահրամ Շիրինեանի դումարով, ի յիշատակ իր սիրելի կնոջ:

Ու անմիջապէս, երկու այցելուին մըտքին մէջ կը ծագի արժեւորել - արժեւորելու հարցը: Անդրանիկին նման դէմք մը արժանի չէ՞ ամբողջ ժողովուրդին կողմէ կառուցուած արձանի մը որ «ինչ - որ մէկը, ո՛վ ուզում է լինի, Անդրանիկի յուշարձանի միջոցով աշխարհին տեղեակ է պահում հանգուցեալ կնոջ յիշատակը յաւերժացնելու իր հնարաւորութեան մասին»: Ու կը յաջորդէ «շուկայական յարաբերութիւններ»ու նշումը որ կարելի դարձուցած է ամէն բան, մինչեւ ազգային արժանապատուութիւն «բազար»ի ապրանք ըլլալ: Ու Մ. Յովհաննիսեան եւ Ռ. Միրզոյեան բարի օրինակը կու տան քանի մը մեթր անդին Ալ. Գրիբոյեդովի արձանին որուն պատուանդանին որպէս կանգնող նշուած է «երախտապարտ հայ ժողովուրդը»:

Անկեղծ վիրաւորանքով կ'ուզեն որ հայ ժողովուրդը իր պատիւը փրկելու, նաեւ իր «հերոսին մեծարելու այդ անարժան ձեւը, այդ խայտառակ երեւոյթը վերացնելու համար», այդ գումարը վերադարձնէ Պ. Շիրինեանին: Թող ան այդ գումարով «աւելի ճիշդ ձեւ գտնի իր կնոջ յիշատակը յաւերժացնելու համար»: Կ'ուզեն որ գումարին չափը ըսուի ժողովուրդին եւ եթէ նոյնիսկ միայն հայաստանցիներուն վիճակի հաւաքումը, ան ամէն մէկուն հաշուին քանի մը տասնեակ դրամէն աւելի պիտի չըլլայ: Վստահ են որ շատ կարճ ժամանակի մէջ կը հաւաքուի գումարը:

Արդա՞ր է յայտնուած ընդվզումը, վիրաւորանքը: Բնականաբար: Սակայն, անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ երեւոյթը, նոյնիսկ իր սուր բնոյթով, աննախընթաց չէ: Կը բաւէ քակել կծիկը յատկապէս այն դպրոցներուն որոնք բարերարի մը, կամ անոր հարազատներէն մէկուն անունը կը կրեն, մինչդեռ կրնային լաւագոյն յուշարձանը ըլլալ մեր անշիրիմ մեծերէն մէկուն կամ միւսին: Տեսնելով բարերարին կնոջը յիշատակութեան լուսանկարը թերթին նոյն էջին վրայ, մարդ կը տարուի մտածելու որ եկեղեցաշէն մեր հիներուն - Թագաւոր, Թագուհի, իշխան, եւ այլն - օրինակը ընդօրինակելու մարմաջը ունեցած է Անդրանիկի կոթողին բարերարը: Յայտնապէս, ոչ ոք ալ իրեն թելադրած է, գոնէ «Զօրավար Անդրանիկ» արձանագըրութենէն աւելի մեծ տառերով չգնել իր ու կնոջը անուններուն նշումը: Ոչ այնքան աչքի զարնող անկիւնի մը մէջ զետեղուելիք յուշաքար մը շատ աւելի կ'արժեւորէր Վ. Շիրինեանի ու հանգուցեալ կնոջը յիշատակը, Անդրանիկի նման դէմքի մը նկատմամբ անոնց սիրոյն ու հաւատարմութեան փաստն ալ տալով:

Սակայն, ինչ որ իսկական վրդովեցընողն է, նոր Աբիսողոմներու յայտնութիւնը չէ մեր իրականութեան մէջ. անոնք անպակաս եղած են մեր ընթացքէն: Նոր չեն, անոնց պատճառած յուսախաբութիւնն ալ, դայն արտայայտողներն ալ: Այս բոլորին եկեղեցիի շրջափակ, անարգել գետին, գիրկ ու ծոց բացող կեցուածքն է որ դատապարտելի է, Աստուած ու կայսր շփոթող պատասխանատուներու, արուեստագէտներու եւ մասամբ նոցին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Կարպիս Ափրիկեան կը ներկայացնէ հիմնաքար մը, հաւատագրութիւն մը. ոսկէ շղթայ մը: Կանգնած Եւրոպայի սրտին վրայ, Փարիզի մէջ, իր հոգիին հարազատ մասնիկը ըրած Սիփան - Կոմիտաս խումբին կողքին, Ափրիկեան, մօտ կէս դարէ ի վեր, կը շարունակէ հայ ազնուագոյն երաժշտութիւնը՝ ոչ միայն Ֆրանսացի եւ Ֆրանսահայ երաժշտասէրներուն, այլ նաեւ սահմանակից Զուիցերիոյ, Պելճիոյ, Սպանիոյ եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու երաժշտական շըրջանակներէ ներս: 1955-էն ի վեր, իր տուած համերգներով, իր ճպոտին վըստահած Սիփան - Կոմիտասի մեներգներով, անոնց եւ խումբին ընկերակցող կանագան մեծ ու փոքր նուագախումբերով, Ափրիկեան ոչ միայն տարածած է հայ երաժշտութիւնը իր շրջապատէն ներս՝ բարձր որակով եւ շարունակաբար, այլեւ ան, ինքնամոռաց յամառութեամբ, ձեռնարկած է հայակերտումի վեհ գործին: Արդարեւ, մաէսթրօն, իր խումբով եւ իր խումբէն սկսած, կերտած է հայկական տաքուկ օճախ, որուն ջերմ շրջանակին մէջ, հայ երիտասարդ - երիտասարդուհին բոլոր տուեալները ունի վերահայանալու, վերստին հայ դառնալու եւ ինքնագիտակցելու, երբ նկատենք այն սիրով յանձն առնուած սրբազան զոհողութիւնը, որով կէս դարէ ի վեր երգչախումբի մէկ մի անդամը, խումբը ամբողջ շարան - շարան, խորան մտնելու նման փութացած են փորձի վայրը եւ յագեցած է հայ երաժշտութեան հոգեպարար սնունդով: Այս արեւատուր եւ կենարար շինուկը, որ կը կայանայ Ափրիկեանի շուրջ խմբուիլ եւ հայ երգով վերանորոգուիլ, խմբավարին անդուլ եւ անդադար, շարունակարար ներդրումներով, հիմնական դեր կատարած է հայապահպանման, եւ ապա՝ հայակերտումի սրբազան գործին մէջ:

Նաեւ, Ֆրանսացի երաժիշտներու մասնակցութիւնը Ափրիկեանի համերգներուն, երբ ասոնք կը տրուին սիմֆոնիկ նուագախումբի ընկերակցութեամբ, եւ մանաւանդ իւրաքանչիւր եւրոյթի աւարտին, տեղւոյն մամուլի մէջ լոյս տեսած անոր արձագանգը՝ Ֆրանսացի, սպանացի կամ եւրոպացի թղթակիցներու գրչով, մշտապէս վերանորոգած են Ֆրանսացիներու յիշողութեան մէջ, մեր «Ապրիլ 24»ը, Ցեղասպանութիւնը, Հայր Կոմիտասը, հայ երգի իւրայատուկ թարմութիւնն ու դիւթանքը: Այս արհամարհելի գործ չէ, այլ հիմնական, ակունքային գործ - մէկուն մտքին ու հոգիին մէջ, միւսին յիշողութեան մէջ անվերջ թարմացնել եւ արթուն պահել, որ Հայը կա՛յ, չէ ձուլուած տակաւին, եւ դեռ ունի իր ուրոյն երգարուեստը, ա՛յն որ մշտապէս եւ մշտնջենապէս կը յիշեցուրէ հայ անհատը՝ ինչ որ ալ ըլլայ այս վերջինին ընկերային, քաղաքական կամ ամուսնական (օտարի հետ) պայմանները:

Ֆրանսայի հողին վրայ, ամէն կողմէ եկող հոսանքներու եւ ազդեցութիւններու ենթակայ, հայ անհատը հայ երգին մէջ կը գտնէ հայրենի հողի նշանակութիւնը, քանզի հոն նոյնացած են թէ՛ հայ երաժշտութիւնը, թէ՛ հայ գիրն ու քերթուածը, թէ՛ հայ հոգին կանչը, թէ՛ հայրենիքը կորսնցուցած Հայուն նախկին կեանքն ու բանը, աշխատանքն ու հարսանիքը, ուղն ու ծուծը: Ափրիկեանի մատակարարածը հայ շունչն է, հայ ակունքներէ ջրկխած հայ աղբիւրն է, ան որ ատակ է հողի եւ ինքնութիւն նեբարկելու քի՛չ մը գիտակից իւրաքանչիւր հայ մարդու:

Ափրիկեան հայ երաժշտութիւնը սըրսկած է ոսկեայ եռանկիւնի մը բոլէն: Գուրգէն Ալէմշահ, որուն յաջորդած է Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավարութիւնը ստանձնելով եւ որու երգչանուագախմբային գործերու առաջին կատարողն է. Բարսեղ Կանաչեան, որուն գործերուն մէջ մեծ հմտութիւն ունեցած է եւ շատ մեծ սիրով գործիքաւորած է փարպետին «Նանոր»ը կամ «Վարդերի հետ»ը, «Ուռին»՝ անվերջ յայտագրելով այս փառաւոր գործերը իր համերգներէն ներս. իսկ իր առաջին լոյսը եղած է Հայր Կոմիտասը, որ այս շղթային գագաթը կը գրաւէ: Կոմիտաս - Կանաչեան - Ալէմշահ՝ եռահիւս այս բարձունքներէն Ափրիկեան արձակած է իր հրաշաբեր ձայնային նետերը եւ մէկ առ մէկ հայութեան փարախը բերած է բազմահարիւր կամ հազարաւոր հայորդիներ՝ վերստին հայացնելով զանոնք՝ մկրտելէ ետք հայ երգի աւազանին մէջ: Ահա երգով եւ երգելով կատարուած հրաշք գործը: Եթէ միայն ա՛յս ըլլար Ափրիկեանի գործը, ան արդէն անմահութեան պատուանդանին կանգնած պիտի ըլլար:

Ափրիկեան նաեւ յօրինող է, լուրջ յօրինող, եւ իբրեւ ուրոյն ստեղծագործ, ան կը հանդիսանայ հայ երգարուեստի ներկայացուցիչներէն Սփիւռքի տարածքին: Մենք, հոս, Լոս - Անճըլըս, բախտը չունեցանք տակաւին լսելու իր վերջին, լայնածաւալ եւ ահագնազօրդ օրաթորիոն որ կը կոչուի «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը»՝ մեկնելով մեր ազգային դիւցազնավէպի օչականեան տարբերակէն: Եւրոպական մամուլը, որ մեր աչքի առաջ ունինք, «4 աստղ» մակարդակ շնորհելով կը գովերգէ Ափրիկեանի այս գործը:

Ափրիկեանի խմբավարական արուեստը կը յատկանշուի իր խոր խոհութեամբ, բարձր ճաշակով, ազնուականութեամբ, անանկան հուքով: Յուզականութեամբ՝ ան կը մտի տալ բանականացած կերպար, դասական յստակութիւն եւ տեւիք: Իր ներշնչումը գուսան է եւ ոչինչ ունի մաչկային. ան կը խրտչի հասարակապէս յայախուած մեղկութիւններէ ինչպէս նաեւ ուռուցիկ ձեւականութիւններէ եւ դռեհիկ դրդութիւններէ:

Ահա Ափրիկեանը, զուսպ, զգաստ, համեստ, յաղթահասակ իր լուռ բայց խիզախ եւ հայակորիզ, բազմածիրածան տարածութեամբ: Պատիւ իրեն:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ

Կլէնտէյլ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻ՞ Է

Այնպէս կը թուի որ Թուրքիա միակ երկիրը չէ որուն անդամակցութեան փափաքը լուրջ հարցեր կը ստեղծէ Եւրոպական Միութեան: Վերջերս Իսրայէլի նոր Արտաքին գործերու նախարարը Պ. Նեթանիահու եւս նոյն փափաքը արտայայտած է իր երկրին համար: Անդրադառնալով անոր արտայայտութեան, գերմանական մամուլի ծանօթ անուններէն «Տի Վէլթ» ընդունելով հանդերձ Իսրայէլի դրական շատ մը տուեալները, Եւրոպայի մէջ տեղ չի տեսներ այդ երկրին:

Իսրայէլ, ինչպէս կ'ըսուի, իր պատմական, նաեւ մշակութային ու կրօնական արմատներով, եւրոպական ծագումի տէր Իսրայէլացիներու մեծ թիւով եւ վերջապէս ժողովրդավարական Պետութեան տէր երկրի հանգամանքով, եւրոպացի ըլլալու յատկանիշերը ունի: Ասով հանդերձ, իսկական պատճառ չկայ որ Իսրայէլ ամբողջական անդամ ըլլայ Եւրոպայի: Ճիշդ է որ, կը գրէ գերմանական թերթը, նման անդամակցութիւն անթիւ առաւելութիւն կ'ընծայէ անոր, բայց կարճատեւ շրջանի մը համար, իսկ Միութիւնը շուտով կը մնայ լեռնակուտակ հարցերու ծանրութեան տակ: Անոնց գլխաւորները կ'ըլլան Պաղեստինցիներու հետ հակամարտութիւնը, հրէական Պետութեան մէջ կրօնքին տեղին մասին վէճերը, իսրայէլեան արտադրութիւններով ողողուած հողագործական շուկան: Այսքանը, առանց խնդրոյ առարկայ ընելու եւրոպական սահմաններուն հարցը. դժուար չէ կռահել որ Միութեան ոչ մէկ անդամ պատրաստ կ'ըլլայ թոյլ տալու որ ազատ շրջագայութեան գօտին երկարի մինչեւ եգիպտական, յորդանանեան, սուրիական եւ լիբանանեան սահմանագիծերը: Ընդհանուր է վախը նման անդամակցութեամբ մը գանգուածային զաղթերու դէմ յանդիման մնալու, ինչպէս է պարագան նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մուտքին բանակցութիւններէն ի վեր Եւրոպական Միութիւնը եւ զարգացման օժանդակութիւնը կը շփոթուին: Թուրքերը կը պնդեն որ միայն Պրիւսէլի օգնութեամբ կրնան իրենց երկիրը արդիականացնել եւ բնակչութիւնը արեւմըտականացնել, այդ ձեւով իրենց ներքին

ԳՈՂԱՌՔՆԵ ԳՈՂԱՌՔ

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 17–ին, նախ եկեղեցական արարողութեամբ, ապա Սիրոյ սեղանով մը, նշուած է Գալֆայեան Տան հիմնադրութեան 136–րդ տարեդարձը: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Պատարագի աւարտին Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ Գալֆայեան տան, եկեղեցւոյ կից՝ «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Սիրոյ սեղանը վարած է ուսուցչուհի Տիկին Ժագլին Երմէն: Խնամակալութեան տեղեկագիրը ներկայացուցած է ատենապետ Դանիէլ Աթիքաճեան, որ շեշտած է թէ խնամակալութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն է բարձրացնել ուսման մակարդակը եւ ապահովել բարւոք ուսման մը պայմանները: Յայտնած է նաեւ որ, բացի նիւթական ակնկալութենէ, ուրիշ որեւէ հարց չունին: Ելոյթ ունեցած է նոր նշանակուած տնօրէնուհին՝ Տիկին Աարինէ Թաճմինճիօղլու: Ան հաղորդած է որ այս տարեշրջանին, վարժարանին մէջ կ՚ուսանին 116 աշակերտներ, որոնցմէ 26–ը՝ գիշերօթիկ, կան 22 ուսուցիչներ եւ 12 հոգինոց պաշտօնէութիւն մը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

դժուարութիւններուն միակ լուծումը տեսնելով Միութեան անդամակցութեան մէջ: Այնպէս մը որ իբրեւ թէ Միութիւնը տէր է ամբողջ աշխարհի հարցերը լուծելու բաւարար հարստութեան եւ զօրութեան:

Պրիւքսէլ համարկելու պարտականութիւն ունի միայն այն երկիրներուն նկատմամբ որոնք արմատացած են Եւրոպայի սրտին վրայ: Անոնց մուտքը հիմնական շահագրգռութիւն կը ներկայացնէ եւ մեծ ջանք կը պահանջէ: Կարելի չէ նոյն ջանքը գործադրել նաեւ Եւրոպայէն դուրս գտնուող երկիրներու համար, քանի որ ատիկա Միութեան քայքայումին կ՚առաջնորդէ: Անշուշտ, ատիկա չի նշանակեր որ պէտք է դուռը փակել Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի առջեւ: Շատ մը ձեւեր կան անոնց հետ սերտ գործակցութիւն հաստատելու, որպէսզի անոնք ալ շահաւոր ըլլան: Բայց, որեւէ իմաստ չունի թոյլ տալ որ այդ երկիրները անդամակցին միութեան մը որ ենթարկուած ճնշումին տակ քանդուելու վտանգին առաջնորդէ ինքզինք:

ՔԱՂՀԱՆ

ARMÉNIE
(Rencontres)

«Թառօ» հրատարակչական տունէն լոյս տեսաւ Հոկտեմբերին ARMENIE - Rencontres հատորը:

Ընտիր տպագրութեամբ, գունազարդ, ներկայանալի գեղեցիկ գիրք մը որ հարիւր վաթսուն մեծադիր նկարներով եւ քարտէսներով երկու անձերու լրացուցիչ գործին արդիւնքն է, նկարիչ – լրագրող՝ Լուի Կիւնամառի եւ մամուլի հրատարակչութեան մէջ մանրակերտիչ՝ (մաքըթիսթ), Ժենար Պալըալեանի:

Գիրքը հանդիպում մըն է Հայաստանի առօրեային հետ: Շրջապտոյտ մը մեկնակէտը եւ վերադարձը ըլլալով միշտ Երեւան: Երեւանէն դէպի Գիւմրի, Ամբերդ, դէպի Գառնի, Գեղարդ, Սեւան: Վերադարձ Երեւան առնելու համար այս անգամ Սաղմոսավանքի, Վանաձորի եւ Ալավերտիի ճամբան: Ապա Երեւանէն էջմիածին, Երեւանէն Ջերմուկ եւ հուսկ Գորիս, ու վերջին հանգրուան դարձեալ Երեւան:

Նկարները այրերու, կիներու, երախաներու դէմքեր են, ինքնին արտայայտիչ եւ խօսուն, դէմքեր առնուած դաշտերու մէջ, շուկայ կամ աշխատանոց, ուսումնական պահերուն, ուրախութեան առիթներուն, բնատնեկան յարկերէն ներս կամ ալ պարզապէս նայուածքներ կորսուած հորիզոնին անհունութեան մէջ, կքած ժամանակի բեռին տակ եւ այլն...: Ամէն պարագայի պարզ մարդիկ իրենց ժպիտով, իրենց սեւեռումներով, իրենց խոհերով, իրենց ճակտի խորշումներով եւ ակօսներով որոնք աւելի դժուար աշխատանքի, խիստ կլիմայի ֆիզիքական արտայայտութիւններ են քան տարիքի կնիք:

Նկարներու անշարժութեան բայց զօրութեան մէջ կայ շարժում մը, ցոյց տալու համար երկիր մը, ժողովուրդ մը կեանքը իր հակասութիւններով, ժողովուրդ մը ոչ տխուր, ոչ ալ ուրախ, դուցէ յոգնած սակայն միշտ իմաստուն եւ... յոյսով... եւ հպարտ...:

Այս հատորին ներկայացումը եւ ձօնագրութիւնը տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Տունը, Նոյեմբեր 22–ին, Լուի Կիւնամառի ներկայութեամբ: Տօնական օրերու առթիւ, այդ գիրքը գեղեցիկ նուէր մը կրնայ ըլլալ: Կարելի է գնել Հայ Մշակոյթի Տունէն,

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽԱՉՔԱՐԻ ԶԵՏԵՂՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՐԾՈՒԱԲՈՅՆ ԶԷՅԹՈՒՆԸ ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿՈՎ ԿԱՆԳՆԵՑԱՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԷՆ ՆԵՐՍ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ») · – Արծուեբոյն Զէյթունը եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ու ինքնապաշտպանութեան պայքարի Կիլիկեան ժամանակաշրջանը ոգեկոչուեցաւ Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս, Կիրակի, Նոյեմբեր 24–ին:

Մայր Տաճարին մէջ եկեղեցական արարողութեանց հանդիսապետեց Արամ Ա. Կաթողիկոս: Պատարագը մատուցեց Տիրայր Եպիսկոպոս Փանոսեան, որ իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ հայ ժողովուրդի գոյապայքարի պատմութեան եւ իր ազգային լինելութեան նկատմամբ ցուցաբերած անմնկուն կամքին:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն Զէյթունի քաջամարտիկ նահատակներու հոգիներուն համար, ներկայութեամբ Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան բոլոր անդամներուն եւ հոծ թիւով հաւատացեալներու:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք ներկայ բազմութիւնը հոգեւորականաց դասուն գլխաւորութեամբ ուղղուեցաւ Մայրավանքի շրջափակին մէջ Վեհարանի աջակողմը նոր կանգնուած գեղակերտ խաչքարին շուրջ, բացման հանդիսաւոր արարողութեան համար: Խաչքարը ձօնուած է Արամ Ա. Հայրապետին, ի յաւերժացումն Զէյթունի քաջամարտիկ հերոսներու յիշատակին:

Բացման հանդիսաւոր արարողութեան բացման խօսքը արտասանեց Հայրենակցական Միութեան ատենապետ Պր. Պերճ Արապեան, որ կարեւորութեամբ անդրադարձաւ Կիլիկեան Հայաստանի փառաւոր անցեալին լուսաւոր խորհրդանիշը եղող՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայրավանքէն ներս սոյն խաչքարին բարձրացման իրողութեան: Նոյն առիթով խօսք առաւ նաեւ Զէյթունցի Տիրայր Սրբազան, որ խաչքարին կանգնումը նկատեց յաւերժարարբառ պատգամ՝ հին սերունդին կողմէ նոր սերունդին փոխանցուող պայքարի ջահին, որ բոցավառ պիտի մնայ միշտ, ի խնդիր արդարութեան ձեռքբերման: Դպրեվանքի սաներ այս առիթով հնչեցուցին Զէյթունցիներու քայլերգը եւ «Կիլիկիա»ն:

Բացման հանդիսութենէն ետք, ներկայ բազմութիւնը ուղղուեցաւ Վեհարան, ուր Հայրապետին առ ի երախտագիտութիւն խօսք առին Հայրենակցական Միութեան Լիբանանի ու Սուրիոյ ատենապետները: Ապա Դպրեվանքի երգչախումբը ներկայացուց ազգագրական երգերու շարք մը: Վեհափառ Հայրապետը իր գնահատանքի ու օրհնութեան խօսքով վեր առաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի նուիրական առաքելութիւնը «որ աշխարհագրական ու ժամանակագրական սահմանափակումներ չունի այլ կը շարունակուի վաղ ժամանակներէն մինչեւ այսօր: Այդ պայքարը Հայաստանի ու Կիլիկեան աշխարհի զանազան շրջաններէն սկսեալ կը հասնի մինչեւ Արցախ, Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի»:

Հայրապետին պատգամէն ետք, Դպրեվանքի սաներ երգեցին «Ի վեհ բարձանց» հայրապետական մաղթերգը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ Աքհամբոյր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ

Կեդրոնական դրամատունը շրջանառութեան մէջ դրած է 10 հազար դրամնոց ոսկիէ յուշադրամ մը, նուիրուած՝ Գիրերու գիւտին 1600–ամեակին: Անոր մէկ երեսը զետեղուած է հայկական այբուբենը, միւս կողմը՝ Մատենադարանի շէնքին եւ Մեսրոպ Մաշտոցի յուշարձանին նկարները: Յուշադրամը ունի հազար օրինակ:

ՋԱՋՈՒՌԻ ՄԷՋ ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

«Լինսի» հիմնադրամի Մշակոյթ ծրագրի իրականացման գրասենեակը 63 միլիոն 700 հազար դրամ յատկացուցած է Մինաս Աւետիսեան թանգարանի կառուցման: Ջաջուռ գտնուող իր թանգարանը քարուքանդ եղած է 1988–ի երկրաշարժի ատեն եւ 15 տարի տարաբախտ նկարիչին հարազատները, մտերիմները բազում դուռներ ծեծած էին վերականգնելու համար թանգարանը: Դժբախտաբար սակայն, եթէ նոյնիսկ թանգարանի վերակառուցումը լաւ ընթացքի մէջ է, նոյնը չէ պարագան արուեստագէտին որմնանկարներուն, որոնք անխնամ վիճակի մէջ մնացած են:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ըսել է՝ ամսականը միասի՞ն պիտի բաժնենք:

– Բան մը կ՚ընենք:

– Այդ խօսքը շատ անորոշ է, հիմա կանխիկ ի՞նչ պիտի տաս, տեսնենք:

– Դրամի պէ՞տք ունիս:

– Ե՞րբ դրամի պէտք չեմ ունեցած:

– Լաւ, քեզի տասը ոսկի կու տամ:

– Շնորհակալ եմ, աղուորս: Կը կարծե՞ս, որ շնորհքով դրամ կրնանք շահիլ այս գործով:

– Բէչատ պէյը ըսաւ, որ եթէ իրենց ուզած տեղեկութիւնները տանիմ, մասնաւոր նուէրներ պիտի ստանամ:

– Բնական է, որ այդպէս պիտի ըլլայ: Բայց ատկէ զատ այս գործով հասոյթի ուրիշ աղբիւրներ կրնանք ստեղծել, եթէ խելացութեամբ վարուինք, մէկ – երկու տարուան մէջ հարստութիւն կը դիզենք:

– Ուրիշ ի՞նչ աղբիւր է ըսածդ:

– Ինչ որ կ՚ընեն ուրիշ լրտեսները, օրինակի համար Արթինը, որ այսօր շատ աղէկ նիւթական վիճակ մը ունի:

Այսպէս խօսակցելով՝ հասան Բերա: Տիկինը կառքը կեցնել տուաւ Շիշլի ճամբուն վրայ, մեծ ճաշարան – զարեջրատուն մը:

– Հոս երթանք, շնորհքով ճաշ մը ընենք, – ըսաւ իրեն ընկերացող երիտասարդին:

Մտան զարեջրատուն եւ ուղղուեցան սեղանի մը քով:

Այն երիտասարդը, որ գեղանի մանկամարդուհիին կ՚ընկերանար, Տիրան կը կոչուէր: Հազիւ քսանըութ տարեկան, գեղադէմ, լայն ուսերով ու կորովի դիմագիծներով մարդ մըն էր: Հակառակ խնամուած կրթութիւն մը առած ըլլալուն, չէր կրցած իրեն համար դիրք մը շինել: Հօրմէն ժառանգած մէկ քանի հազար ոսկին շուտով սպառած էր Փարիզի, Պէրլինի ու Պոլսոյ մայթերու վրայ: Իր ֆիզիքական առաւելութիւններուն շնորհիւ միշտ յաջողութիւններ ունեցած էր կիսաշխարհիկ կիներու մօտ: Ատիկէ բանտարկութենէն ու աքսորէն ետքը յաջողած էր յարաբերութիւն հաստատել Լիւսիի հետ, որ խենթի պէս սիրահարած էր իրեն: Այժմ գրեթէ անոր օժանդակութեամբը կ՚ապրէր, առտուընէ մինչեւ իրիկուն սրճարանէ սրճարան սլքտալով եւ թղթախաղի սեղաններուն քով իր ժամանակը անցընելով:

Այսպիսի նկարագիր ունեցող մէկու մը համար բնականաբար շատ հաճելի գործ մը պիտի ըլլար գեղանի մանկամարդուհիին հետ լրտեսական գործունէութիւնը:

Հազիւ թէ ճաշի նստած էին, Տիրան վերադարձաւ նոյն նիւթին:

– Մասնաւորաբար ի՞նչ տեսակ տեղեկութիւններ կը սպասեն կոր քենէ, – հարցուց:

– Այն ամէն տեղեկութիւնները, որոնք կրնան իրենք շահագրգռել, ըլլայ քաղաքական, ըլլայ զինուորական, ըլլայ հայ ազգային:

– Բայց դուն այդ տեսակ տեղեկութիւններ ուրկէ՞ պիտի հաւաքես:

– Օրինակի համար շատ հետաքրքիր են իմանալ, թէ գերմանացի զինուորականները ի՞նչ կը խորհին Թուրքերու մասին, ես բնականաբար կրնամ իրենց շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդել:

– Քու մարդուդ շնորհիւ:

– Անշուշտ:

– Բայց անոնց բուն փնտռածը Հայերու մասին տեղեկութիւններ են, ես քիչ – շատ մօտէն տեղեկութիւն ունիմ անցած – դարձածներուն վրայ ... հիմա քիչ մը թօթափած են յեղափոխականներուն օճիքը, որովհետեւ համոզուած են, որ այլեւս անոնք ոյժ մը չունին Պոլսոյ մէջ, հիմա Պատրիարքարանի շուրջը կը դառնայ իրենց ուշադրութիւնը:

– Այդ բանը արդէն ըսաւ Բէչատ պէյ:

– Եւ դուն այդ մարդոց հետ յարաբերութիւն չունիս:

– Ինք միջոցը պիտի գտնէ, որ յարաբերութեան մտնամ:

– Ինչպէ՞ս...

– Չեմ գիտեր, Արթին էֆէնտին ինծի պիտի գայ եւ այս մասին պիտի խօսի:

– Ահա՛ խորհրդաւոր բան մը, Արթին էֆէնտին ի՞նչ պիտի կրնայ ընել քեզի:

– Ես ալ չեմ գիտեր:

– Ամէն պարագային, ատոր համար ես կրնամ օգտակար ըլլալ քեզի, որովհետեւ Պատրիարքարանի հետ յարաբերութիւն ունիմ:

– Ինչպէ՞ս:

– Պաշտօնեաներէն մէկը ինծի ազգական է, եւ կրնամ, եթէ քիչ մը աշխատիմ, շատ բան իմանալ հոն անցած – դարձածներէն:

– Ուրեմն գործերնիս յաջող է:

Ճաշէն յետոյ գեղուհին հաշիւը մաքրեց եւ, իր խոստումին համեմատ, տասը ոսկի տուաւ Տիրանին եւ յետոյ ըսաւ.

– Ես տուն պիտի երթամ հանգչելու:

– Գնա, – ըսաւ երիտասարդը, – ես ալ մէկ քանի գործեր ունիմ, երթամ անոնք լմնցունեմ:

– Գործե՞ր ունիս ... կը զարմացնես զիս:

– Ինչո՞ւ համար:

– Մինչեւ հիմա երբեք չէի լսած, թէ որեւէ գործով կը զբաղիս:

– Այս անգամ լուրջ գործ մը կը հետապնդեմ կոր եւ եթէ յաջողիմ, տես թէ Տիրանը ի՛նչ պիտի ըլլայ:

– Իրա՞ւ կ՚ըսես, – գոչեց տիկին Լիւսի զարմացած եւ հետաքրքիր, – քիչ մը տեղեկութիւն տուր այդ գործիդ մասին:

– Խաղարան մը բանալու միտք ունիմ ... բայց փառաւոր բան մը, սովորական խաղարաններու պէս չէ:

– Սակայն ատոր համար մեծ գումարի մը պէտք կայ:

– Ոչ այդչափ մեծ:

– Քանի՞ով կարելի է փառաւոր խաղարան մը բանալ:

– Չորս – հինգ հազար ոսկին կը բաւէ:

– Եւ այդ գումարը ոչի՞նչ բան մըն է քեզի համար, երբ գրպանդ հազիւ տասը ոսկի կայ:

– Զարմանալի խօսքեր կ՚ընես, դրամը ես պիտի չդնեմ, այլ ուրիշներ:

– Այն ատեն խաղարանին տէրն ալ ուրիշները պիտի ըլլան:

– Այսինքն դրամագլխին տէրերը, իսկ խաղարանը իմս պիտի ըլլայ, այսինքն ես պիտի ըլլամ տնօրէնը, կը հասկնա՞ս:

– Իսկ դրամը դնողները որո՞նք են:

– Մէկ քանի հարուստ Թուրքեր:

(Շար. 345)

(Շար. Ա. էջէն)

ներկայիս Ս. Պետերբուրգի հիւպատոս է։ Ան պատահարին մասին համոզում յայտնած է թէ ղեկավարի դերը ստանձնած էր Նայիրի Յունանեան, թէեւ նոյնքան պաղարիւն ու գործօն էր եղբայրը։ Ըսած է թէ Վ. Սարգսեանի, Կ. Դեմիրճեանի եւ Ե. Բախշեանի սպանութիւնները գիտաւորեալ էին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ նախագահը՝ Ա. Լուկաշէնկօ անբաղձալի է Ամերիկա, իշխանութիւնները մերժած ըլլալով մուտքի վիզա շնորհել իրեն եւ 7 ուրիշ պաշտօնատար անձերու, երկրին մէջ տիրող մարդկային իրաւանց խախտումին համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՔՐՏԱԿԱՆ հիմնարկին նախագահը՝ Քեմալ Նեզան յօդուած մը ստորագրած է «Լիպերասիոն»ի (Նոյեմբեր 28) մէջ, ուր կը շեշտէ թէ «Վաղուան Իրաքը Քիւրտերուն պէտք ունի»։ Ան կը նկատէ որ 11 տարի է, Քիւրտիստանը մատակարարող քրտական երկու մեծ կուսակցութիւնները յաջողած են խաղաղութիւն հաստատել եւ համեմատական բարգաւաճում մը աւերուած շրջանին մէջ։

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի ղեկավար Ռ. Տէնքթաշ կիպրական հարցին կարգաւորման նպատակով ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի ներկայացուցած լուծումի ծրագիրը ընդունած է պայմանական կերպով։ Ան պէտք է կողմերէն ստորագրուի մինչեւ Դեկտ. 12, որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութեան սկսիլ։ Տէնքթաշ այլընտրական ծրագիր մը պատրաստած է որպէս պատասխան ու այդ մասին տեղեակ պահած Անգարան։

Le souffle de l'Ararat

Soirées exceptionnelles avec
ACHOD MARDIROSSIAN
de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile

— **Vendredi 29 novembre, à 20h30**
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88

— **Samedi 30 novembre, à 20h30,**
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50

Entrée libre — Bienvenue à tous

LE CENTRE D'HISTOIRE
ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et L'UGAB-JEUNES

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 2002 Դեկտեմբեր 15, ժամը 10-17, տեղի կ'ունենայ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդի կազմի մէկ երրորդի ընտրութիւնը։ Վիճակով հանուած հինգ թափուր տեղերու վրայ աւելցած են եւս երկուքը՝ նկատի առնելով երկու հրաժարականներ։

Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ բացարձակ մեծամասնական սկզբունքով եւ, ի հարկին, ամիս մը յետոյ՝ յարաբերական մեծամասնութեամբ մնացած տեղերու համար (Կանոնագրի 16,2 յօդուածին համաձայն)։

Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամները, որոնք վճարած են իրենց անդամագրութեան 2002-ի տուրքը, հրաւիրուած են անհատական նամակով կատարելու իրենց պարտականութիւնը։

Ի ԴԻՄԱՑ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ա. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաքան եւ Սէ - էն - էր - էս-ի
հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԻՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.15-ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1-էն առաջ։
Հեռաձայն՝ 33 - 0 - 4.91.93.75.25 — Հեռապատճէն՝ 33 - 0 - 4.91.93.90.18

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN

et sa troupe reviennent
à MARSEILLE

Dimanche 1er décembre à 15h30

avec

WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:
☎ 04. 91. 50. 15. 09

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին։

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲԵՂԱՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻն, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս սատարողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11.30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN

revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17-ի հոգեճաշին առթիւ։

Տիկին Լիւսի Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան, Տիկին Վերժին Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Շահմիրեան, Ոմն, Ոմն 20-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիլեան, Տէր եւ Տիկին Մամիկոն Առաքելեան, Տիկին Սիւզան Զորաբաբելեան, Պր. Սարգիս Մուրատեան, Տիկին Արտեմիս Ագիք, Տիկին Անէթ Յովնանեան, Տիկին Ջապէլ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Անանեան, Պ. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեան, Ոմն, Տիկին Լուիզ Ոսկանեան, Օրիորդ Ժան Ջիլինկիրեան, Տիկին Վերժին Ուզունեան, Տիկին Գաբաքէօզեան 30-ական Եւրօ։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
SAMEDI
30 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.568

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.568

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
ԻՐ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ (*)

Հ. — Կրնայի՞ք ձեր Եւրոպական այս շրջապտոյտին շարժառիթները բացատրել: Ի՞նչ պահանջէ դրդուած է ան եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ:

Պ. — Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան ծանօթ այժմէականութեան մէջ, մենք որպէս Թուրքիոյ ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններուն գլխաւորը, համայնքային, ու նաեւ՝ Յոյներու, Հրեաներու, Ասորիներու, Գաղդէացիներու հետ, միջհամայնքային ժողովներ գումարեցինք, յստակացնելու համար մեր դիրքը:

Հ. — Ի՞նչու հարկը զգացիք նման յստակացումի մը:

Պ. — Պէտք ունէինք յստակացնելու, որովհետեւ Եւրոպական Միութեան երկիրներու դեսպանները մէկ-մէկ կուգային մեր կեցուածքը հարցնելու: Հարցը անձնական կեցուածքով որոշելու բան չէր, ուստի հրաւիրեցինք նախ մեր Կրօնական Ժողովը եւ պատրիարքարանի խորհրդակցական մարմինը. յետոյ համայնքային աւելի լայն խորհրդակցութիւն ունեցանք: Ատկէ ետք միւս համայնքներուն մարմիններուն եւ առաջնորդներուն հետ տեսակցեցանք եւ տեսանք որ նոյն եզրակացութեան յանգած ենք. անոր որ որպէս փոքրամասնութիւն մեր շահը կը պահանջէ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը, որովհետեւ Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութեան սեղանը նստած Թուրքիա մը ստիպուած կ'ըլլայ աւելի յարգելու մարդկային իրաւունքները, փոքրամասնութիւններու իրաւունքները, նաեւ բարելաւելու, արդիականացնելու փոքրամասնութիւններու նկատմամբ օրէնքները, բանաձեւերը:

Մենք ամէն բանէ առաջ ճամբայ կ'ելլենք մեր համայնքին շահերէն: Ես, թէ՛ որպէս Պոլսոյ Հայոց պատրիարք, թէ՛ համայնքիս հոգեւոր եւ աշխարհական ընտրուած ներկայացուցիչ, պարտականութիւն ունիմ Թուրքիա ապրող Հայերուն շահերը պաշտպանելու: Ասիկա առաջին կէտն է:

Հ. — Եւրոպայի երկիրներուն դեսպաններուն կարելի չէ՞ր ըսել թէ դուք հոգեւոր պետ մըն էք, մինչ խնդիրը քաղաքական բնոյթ ունի:

Պ. — Ասիկա նոր բան չէ, որովհետեւ պատրիարքը նոյն ատեն ազգապետ է: 1461-էն ի վեր Հայերու, նաեւ Յոյներու պարագային այդպէս եղած է եւ կը շարունակէ այդպէս ըլլալ: Չէք կրնար փախուստ դիմել, երբ դեսպան մը կուգայ հարց տալու թէ ի՛նչ կը մտածէք: Պարագան նոյնն է նաեւ Սփիւռքի ամէն առաջնորդի:

Ես բացարձակ կերպով քաղաքականութեան չեմ առընչուիր. ոչ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ դուրսը: Որպէս Հայոց պատրիարք, կը խօսիմ միայն կրօնական ազգակին մասին: Եթէ ոչ-կրօնական արտայայտութիւն պիտի ունենամ, ատիկա երբեք ես գլխի չեմ առներ. կը հրաւիրեմ խորհրդակցական մարմինը, համայնքի ներկայացուցիչները, կ'ուզեմ իրենցմէ որ բանաձեւ մը պատրաստեն. յետոյ իբրեւ իրենց կողմէ ընտրուած Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք, որպէս համայնքին պաշտօնական բանբերը, այդ բանաձեւը պատրիարքարանէն կը հրապարակեմ որպէս պաշտօնական բանաձեւ: Ի վերջոյ, քաղաքական հարցերու մէջ երկրին հայազգի քաղաքացիներն են որոնք տեսակէտ պիտի արտայայտեն եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Հ. — Վերադառնալով ձեր շրջապտոյտին շարժառիթներուն...

Պ. — Միւս համայնքներուն հետ շփումներուս տեսայ որ անոնց պատասխանատուներն ալ նոյն մտահոգութիւնները ունին: Արդէն վերջերս Յունաց պատրիարքն ալ նոյնպիսի հանդիպումներ ունեցաւ Եւրոպայի կարեւոր պաշտօնատարներու հետ:

Գոփընհակընի վեհաժողովին նախօրեակին Թուրքիոյ որոշ թուական տալու-չտալու վէճը կը սաստկանար ու անոր մէջ մեզ անհանգստացնող բան մը կար:

Հ. — Ի՞նչն էր ատիկա:

Պ. — Եւրոպայի այն պահպանողական խաւերը որպէս թէ ուրիշ բան չեն գտած, մինչ մարդկային իրաւունքներու, փոքրամասնութիւններու, ժողովրդավարացման հարցեր կան, կրօնքով կը զբաղին: Խնդրոյ առարկայ կ'ընեն Թուրքիոյ մահմետական ըլլալը: Ասիկա որպէս Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութիւն մեզ կ'անհանգստացնէ:

Քրիստոնէութիւնը, քրիստոնէական մշակոյթը Եւրոպան բաղկացնող տարրերէն են: Այդ մշակոյթին մէջ կայ բարի սամարացիին առակը: Ան կը բաւէ ամփոփելու գաղափարը թէ Եւրոպայի երկիրները քրիստոնեայ ըլլալով, մահմետական երկիր մը մերժելի կը նկատուի: Այս կեցուածքը հաշտ չէ քրիստոնէութեան հետ: Ատկէ զատ, կան էքիւմէնիզմի շարժումները որոնց համար թէ՛ Վատիկան, թէ միւս մեծ երկիրները քրիստոնեայ-մահմետական փոխ-յարաբերութիւններու գրասենեակներ ունին: Մեծ յառաջացումներ կ'ըլլան: Այդ բոլորէն ետք, ի՞նչպէս կարելի է ըսել որ մենք քրիստոնեայ ենք, դուն մահմետական, չես կրնար Եւրոպա մտնել:

Երբ ասիկա կ'ընես, կը գրգռես 99% մահմետական բնակչութեամբ երկրի մը ոչ պետութիւնը, բայց հանրային կարծիքը, 1% այդ փոքրիկ փոքրամասնութիւններուն հանդէպ: Ու այդ կարծիքը մեզի դէմ կը դառնայ: Ահա մեզ անհանգստացնողը որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն:

Ոչ միայն մեր, այլեւ միւս ոչ-մահմետական փոքրամասնութիւններուն անունով ա՛յս պատգամն է որ կը տանիմ Եւրոպայի զանազան մակարդակի հանդիպումներուս: Զգործածել կրօնքը որպէս Թուրքիոյ հետ բանակցելու, զայն մերժելու ազդակ:

Հ. — Միասնական դիմումի մը բնոյթը աւելի պիտի չշեշտուէ՞ր եթէ ձեզի ընկերանար այդ միւս փոքրամասնութիւններէն առաջնորդ մըն ալ:

Պ. — Փորձեցինք որ չորսս միասին գանք. բայց նախ ժամանակացոյցերը չյարմարեցան: Հրեաներու խախամապետը նոր ընտրուած է, աշխուժօրէն նոյն ուղղութեամբ կ'աշխատի: Արդէն անոնք շրջելու պէտք ալ չունին, ամէն տեղ համակարծիք միաձեւ զանգուածներ ունենալով: Մենք, ամէն երկրի Հայերս, տարբեր կը մտածենք: Այս առթիւ ըսեմ որ դուրսը Պոլսոյ Հայերուն ոչ ներկան, ոչ ապագան մտածող ոեւէ համայնք կայ: Ուստի, ստիպուած ենք մենք մեր բանբերը ըլլալու: Չկայ համահայկական կառոյց մը որ գայ, նախ մեզ հասկնայ, մեր շահերը, կեցուածքը հասկացողութեամբ դիմաւորէ եւ մեր բանբերը ըլլայ:

Հ. — Ըսիք որ ձեր համայնքին շահէն մեկնելով ձեռնարկեցիք այս շրջապտոյտին. ոեւէ ապահովութիւն ունի՞ք որ շօշափելի արդիւնք ձեռք պիտի ձգէք համայնքային հարցերը թեթեւցնելու ուղղութեամբ:

Պ. — Ոեւէ պաշտօնական խորհրդակցութիւն չենք ունեցած, ոչ մէկ ապահովութիւն: Յուսալ որ բարերար ազդեցութիւն կ'ունենայ, ատիկա իսկ երկրորդական է: Մենք, ինչպէս ամէն պոլսահայ, պարտաւոր ենք երեք գնդակով խաղալու, առանց մէկը գետին ձգելու. մէկը հայութիւնն է, երկրորդը թրքահպատակութիւնը, երրորդը՝ քրիստոնէական հաւատքը: Եւ ասիկա որքան համոզումով ընենք, կրնանք այնքան աւելի երջանիկ, յաջող ըլլալ:

Այս պարագային, որպէս Թուրքիոյ հայազգի քաղաքացի, մեր համոզումը կը կիրարկենք: Ըսեմ նաեւ որ գաղափարակից եմ Հայաստանի նախկին վարչապետ Հ. Բագրատեանի որ ըսաւ թէ Հայաստանի համար ալ նպաստաւոր է Եւրոպայի հետ բանակցութեան սեղան նստած Թուրքիա մը:

Հ. — Կրնայի՞ք ըսել թէ ձեր պատուիրակութեան պիւտճէն ուրկէ՞ հայթայթուած է:

Պ. — Թուրքիոյ ընտրութենէն առաջ, պոլսահայ 2-3 գործի մարդիկ եւ անոնց բարեկամ մէկ-երկու Թուրք գործարարներ հիմնադրամ մը կը ստեղծեն: Այսքան ծախքը պատրիարքարանը չէր կրնար ստանձնել: Անոնք ալ տեղին կը գտնէին որ բարելաւում մը պէտք է ըլլայ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ:

Հ. — Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցաք ձեր հանդիպումներէն:

Պ. — Կրկնեմ որ կը խորհիմ թէ ճիշդ է մեր նախաձեռնութիւնը: Եթէ համոզուած չըլլայի, չէի ձեռնարկեր: Արդէն, ոչ Թուրք պետութիւնը, ոչ ալ համայնքային ոեւէ մարմին կրնային զիս ստիպել ճամբայ ելլելու: Կը խորհիմ որ Եւրոպայի քաղաքական դէմքերը երբ կը տեսնեն որ պատրիարք մըն է իրենց խօսակիցը, լուրջի կ'առնեն ըսուածները:

Հ. — Վստահութիւնը ունի՞ք որ ձեզ ճիշդ հասկցան ձեր խօսակիցները:

Պ. — Այո: Կը խորհիմ որ Փարիզի մեր 4-5 հանդիպումներով ֆրանսական կառավարութեան բոլոր խաւերուն արդէն հասաւ մեր խօսքը թէ այս հարցը կրօնական ոլորտէն պէտք է հանուի: Կ'ենթադրեմ որ հասկցան թէ չափաւոր մահմետական երկրի մը մէջ անգամ կրօնական նիւթին շահարկումը հանրային կարծիքին վրայ գէշ ազդեցութիւն կը գործէ:

Օրինակ, Ռ. Միւզըլիէ մեր հանդիպումին ըսաւ թէ լաւ ըրած էի գալով: Հարցուց նաեւ թէ ի՛նչ կը մտածեմ Սփիւռքի Հայերուն մեկնաբանութեան մասին: Պատասխանեցի թէ ես քաղաքականօրէն չեմ մօտենար այս հարցին, այլ հոս եմ պարզապէս որպէս Թուրքիոյ Հայերուն հոգեւոր ներկայացուցիչը: Յիշեցի Հ. Բագրատեանի արտայայտութիւնը որուն տեղեակ էր արդէն:

Հ. — Ի՞նչեր են այս ուղղութեամբ ձեր հեռանկարները:

Պ. — Թուրքիոյ մէջ կրօնական սեղմում չկայ. էթնիք հարցեր կան, վաքըֆներու եւ այլն: Ես այդ մասին բացէ ի բաց կ'արտայայտուիմ: Վերադարձիս Անգարա պիտի երթամ պաշտօնապէս շնորհաւորելու վարչապետը: Պիտի պարզեմ մեր հարցերը. այդ մասին միակ բանը որ կրնայ զիս գոհացնել, մահմետական եւ քրիստոնէական վաքըֆներուն հաւասարութիւնն է: Ատիկա Եւրոպացիներուն ալ ուզածն է: Այնքան ատեն որ ատիկա ապահովուած չէ, հարցնողներուն, — դեսպան, ուրիշներ —, պիտի ըսեմ որ հաւասար չենք: Մինչեւ այսօր ըսած ենք, ասկէ ետքն ալ կ'ըսենք:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՕԹՈՑԵԱՆ

(*) «Յառաջ»ի այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ, Չորեքշաբթի իրիկուն, Նոյեմբեր 27, պատրիարքին իջեւանած պանդոկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԷՄ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28-ին, յաջորդական ոճրափորձեր գործուեցան Իսրայէլի դէմ, տարբեր վայրերու մէջ եւ տարբեր ձեւերով: Առաջինը տեղի ունեցաւ վաղ առաւօտեան, Քենիա, Մոմպասայի նաւահանգիստէն 25 քմ. հեռու Փարատայզ Պիչ պանդոկին դէմ: Երեք քամիքազներ, պայթուցիկներով լեցուն կառքով մը նետուեցան պանդոկին մուտքը: Պանդոկը քարուքանդ եղաւ անմիջապէս: Մեռեալներու թիւը 18 էր, որոնց միայն 3-ը իսրայէլացի էին, միւսները ափրիկեցի եւ այլ. պանդոկը իսրայէլեան սեփականութիւն էր: Գրեթէ նոյն ատեն, երկու հրթիռներ կ'արձակուէին նոյն վայրէն մեկնած Պոյինկ 757 օդանաւի մը վրայ, որ կը պատկանէր իսրայէլեան Չարթըր Արքիա ընկերութեան եւ 261 Իսրայէլացի կը փոխադրէր Թել-Ավիվ: Հրթիռները չէին հասներ թիրախին եւ օդանաւը կրնար Պէն Կուրիոն օդակայանը էջք կատարել առանց վնասի: Միշտ նոյն օրը, երկու Պաղեստինցիներ կը յարձակէին Իսրայէլի հիւսիսը Պէյթ Շէ-ան քաղաքի Լիքուտ կուսակցութեան ընտրական գրասենեակին վրայ զէնքերով եւ ձեռնառումբերով: Վեց Իսրայէլացիներ կը սպաննուէին եւ 30 ուրիշներ ալ կը վիրաւորուէին (երկու զաւակները նախկին նախարար Տաւիտ Լեւիի), մինչ երկու ահաբեկիչներն ալ կը սպաննուէին տեղն ու տեղը:

Հակառակ այս բոլորին, կամ թերեւս այս պատճառով, Շարոն կը վերընտրուէր իր կուսակցութեան -Լիքուտի- գլուխը եւ այդ հանգամանքով ալ պիտի ճակատի աշխատաւորական պարագլուխ՝ Ամրան Միցնայի դէմ:

Քենիայի պանդոկին եւ օդանաւին ոճրափորձերուն տէր եղած է, Պէյրութի մէջ ցարդ անծանօթ Պաղեստինի Բանակ կազմակերպութիւն մը, բայց մասնագէտներ Ալ-Քայտայի կը վերագրեն երկու արարքներն ալ:

Շարոն յայտարարեց թէ վրէժի պիտի դիմէ եւ բուռն կերպով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը Խորհրդարանին վստահութիւնը ձեռք ձգեց

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (287) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Իզմիր՝ աղէտէն 80 տարի ետք
Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Michelet et les Arméniens
CH. MATOSSIAN

L'appropriation écrite simultanée du Français et de l'Arménien
S. TOPOUZKHANIAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրօնիկագիր ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԴԷՊԻ ՂԱՐԱԲԱՂ, ԱՆՄԱՐԴԱԲՆԱԿ ԵԴԵՄ

Ղարաբաղը մեր ընտանիքի բանտարկուած զաւակն էր. տարիներով սպասեցինք որ ազատ արձակեն, աւելի խիստ բանտարկեցին: Օրին մէկը, ամէնքով հաւաքեցինք մեր ուժերը, խորտակեցինք բանտին դուռերը եւ ազատագրեցինք մեր հարազատը:

... Եւ կուտակուած կարօտը, եւ զինք ողջագուրելու ցանկութիւնը, աշխարհի չորս ծագերէն իր շուրջ համախմբեց հին եւ նոր սերունդի ներկայացուցիչներ, որ չարան չարան փութացին գմայլելու իր հրաշալի բնութեան վրայ, դարմանելու իր վէրքերը, յոյս ներշնչելու մնացեալ բնակիչներուն հոգիներուն մէջ, նաեւ կայք հաստատելու հոն, նոր կեանքի մը արշալոյսը ողջունելով:

Ես ընդհանրապէս կը խուսափիմ մեծ ամբոխներէ. անոնց խանդավառութիւնն անգամ զիս կը խանգարէ, կը ցրուէ: Կը նախընտրեմ մենութիւնս, ամբողջապէս ապրելու համար հոգեկան ներքին փոթորկումներ:

Նոր է որ կը մեկնիմ Արցախ, երբ բընական կեանքը սկսած է, յուզումն ու խանդավառութիւնը իրենց հունին մէջ մտած. կ՚ուզեմ անցնիլ անաղմուկ, անյայտ, փմ հարազատ Գէորգիս հետ, մեր ողորմելի ժիկուլիով:

Ճամբայ կ՚ելլենք արեւոտ սքանչելի առաւօտ մը շատ կանուխէն, Կապոյտի բարձունքէն իջնելով եւ արեւու առաջին ճառագայթներուն հետ Գորիս հասնելով:

Շուկան եռուզեռի մէջ է. ամէն ինչ կը գտնուի. անհրաժեշտը կ՚առնենք անակնկալի առջեւ չգտնուելու համար... արդէն բռնած ենք Լաչինի ուղղութիւնը:

Հայաստանի վերջին երկու գիւղերը կը գտնուին մայրուղիին վրայ դէմ դիմաց: Ձախինը կը կոչուի ԱՌԱՒՈՒՍ, որուն ժթ. դարու եկեղեցին նկատելի է ճամբէն, աջինը ՏԵՂ–ն է որ բարձրավանդակի մը վրայ թառած է, շուրջ 2·000 բնակչութեամբ: Նշանաւոր է Ս. Գէորգ եկեղեցին հիմնուած Դ. – Ե. դարուն եւ ամբողջացած 1737: Գիւղէն քիչ հեռու կը գտնուի սրբատաշ պազալթով կառուցուած ՍՈՒՆԵՂՑԻ կոչուած եկեղեցին: Հին գերեզմանատունը ունի ուշագրաւ խաչքարեր եւ տապանաքարեր: ՏԵՂ կը կարօտի զիտական պեղումներու. տակաւին շատ ծալքեր ունի հնախօսութեան:

Արդէն բռնած ենք օճապտոյտ մայրուղին որ մեզ պիտի հասցնէ Լաչին – Բերձոր:

Մայրուղին, այս հատուածին մէջ ամէնէն աւելի արեւմտեան չափանիշներու մօտեցողն է. Համահայկական հիմնադրամի ներդրումներով նորոգուած, անսահմանօրէն դիւրացուցած է Ստեփանակերտ հասնիլը, որ մօտաւոր անցեալին կը խլէր երկար ժամեր եւ մանաւանդ անտանելի չարչարանք:

Զգալիօրէն տեսարանը կը փոխուի, հազիւ Հայաստանի սահմանը եւեւ ձըգուի: Հորիզոնը աւելի ընդարձակ է, մարդկային բնակութեան հետքեր չեն խանգարեր բնութիւնը որ անտառապատ լեռնաշղթայ կը դառնայ, խաղաղութեան, անսահմանութեան հոգեկան մըթնոլորտ ստեղծելով:

ԾԻԾԵՌՆԱՎԱՆՔ

Բերձորի դաշտերը չսկսած, առանց զինուորական կայանին բարեւ տալու, պահ մը կը շեղինք Աղաւնու գետակի երկայնքին, դէպի ձախ, 10 քիլոմեթր անդին, այցելութիւն մը տալու հայկական ճարտարապետութեան հնագոյն կոթողներէն Ծիծեռնավանքին, որուն վերանորոգութեան առթիւ հանդիսութիւնները տեղի ունեցած էին դեռ վերջերս, ակադեմական – պետական / սովետական / շուքով:

Այդ աստուածաշնչեան ամայութեան մէջ, ուր վայրկեանէ – վայրկեան կը ըսպասես որ Ադամ կամ Եւան դիմացդ ելլեն... բժիշկի նմանող ձիաւոր մը յայտնուեցաւ, որ չոր ճիւղեր կը հաւաքէր, եւ քաջալերեց որ չյուսահատինք, քիչ մը եւս բարձրանանք, հոն կը գտնենք մեր փնտռածը:

Ինչպէս միշտ, այս ՆՈՐ ԱԴԱՄԻՆ ներկայութիւնը հետաքրքրութիւնս շարժեց եւ դարձեալ «տափակ» հարցումներէս մէկը «զգեցի» խօսակցութիւն մը սկսելու համար... – Վանքի մօտ Ռեստորան կա՞յ...

... «Բանից դուրս եկաւ, որ» այս անձը խելական բժիշկ է, հեռացած քաղաքէն, ձանձրացած մարդոցմէ, բնութեան սիրահար, արդէն երկու ամիս է հոն կ՚ապրի եւ վստահեցուց որ շատ երջանիկ է:

Վանքը, Նորահարսի նման, նորոգուած կանգնած է փոքրիկ բլուրի մը տափարակ գագաթին, Ե. – Զ. դարէն սկսեալ: Եռանաւ պազիլիք եկեղեցի է, առանց գըմբէթի, հաստատուն կերպով վերանորոգուած, տանիքի կղմինտրներն են որ ճախորդ երեւոյթ տուած են այս փառաւոր կառոյցին, չեմ գիտեր որքան հարազատ ... երբեմն այնպիսի անտեղի նորոգութիւններ կը կատարուին մեր դարաւոր յուշարձաններուն վրայ, կարծես ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ըլլային: Վերջերս նոր վարդապետութեամբ կատարուած ՄԱՐՄԱՐԱՇԷՆԻ ՀԱՄԱԼԻՐԻՆ նորոգութիւնը, իտալական գրասենեակի մը խնամքով կատարուած, թող օրինակ հանդիսանայ զալիք վերականգնումներուն...:

Վանքի պահակը, շուրջը հաւաքած մի քանի բարեկամներ, պատրաստութիւններ կը տեսնէր տղուն տարեդարձը տօնելու: Ինք աշխատած ըլլալով ադամանդ տաշողներու աշխատանոցի մը մէջ, Երեւան, զիս վստահաբար չփոթեց Անվերսի բնակիչներէն մէկուն հետ, եւ կը պնդէր որ անպայման մնանք իրենց ուրախութեան մասնակցելու... որ քիչ վերջ պիտի սկսէր: Չկրցայ հասկնալ թէ ի՞նչ պիտի սկսէր...:

Վանքը կոչուած է նաեւ ԱԳՌԱՒԻ ՔԱՐ կամ ԱԳՌԱՒԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ. հանելուկ մըն էր, որուն բացատրութիւնը գտայ Սիսականի մէջ (էջ 268):

Ալիշան կը գրէ. – ... «Հիմա Ծիծեռնավանքը Հայերու ուխտատեղի է, մանաւանդ Համբարձման եւ Ս. Խաչի տօնին օրերը: Կ՚աւանդուի որ շինութեան ատեն երբ հարիւրաւոր գործաւորներ նոյն կաթսայէն կը ճաշէին, օձ մը կ՚իյնայ եւ ագռաւ մը վրանին թեւածելով կը զգուշացնէ, բայց գործաւորները կատարուածը չհասկնալով, կը սպաննեն ագռաւը եւ վերջը կ՚անդրադառնան սխալին և մեծ պատիւով կը թաղեն զայն, տեղն ալ կոչելով ԱԳՌԱՒԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ, եւ օձի քանդակն ալ եկեղեցիին մէջ կը կախեն...»:

Վերադարձի ճամբուն վրայ մեր ձիաւոր – ճգնաւորը չկար արդէն, բայց չես գիտեր ուսկից, երեք երիտասարդ կային կը բարձրանային դէպի պահակատուն:

Գէորգ, երեւանեան իր յատուկ սրամըտութեամբ ժպտեցաւ. – ... Հիմա հասկցա՞ր ինչ տարեդարձ փախցուցինք...:

Զինուորական կրպակին դիմաց, Լաչինի վերելքը չսկսած, նոր յուշարձան կոթող մը բարձրացած է, նուիրուած «Նահատակներուն»: Ճարտարապետական ՋՈՀ մըն ալ ինքն է, անճաշակութեան մարմնացում: Հեղինակը արդեօք փորձած է անցեալի զլուխ – գործոցներէն որեւէ մէկո՞ւ մը նմանիլ... Անիի Հովիւի, կամ Ւծկոնքի Ս. Սարգիսի, Աշտարակի Կարմրաւորի՞... ինչպէ՞ս թոյլատրելի է 1500 տարի շարունակ ճարտարապետական գոհարներ ստեղծել եւ 2002 թուականին ծնանիլ փոքրիկ հրէշ մը, ուր գմբէթը հաւասարած է կառոյցին, կարծես մանկամսուրի երախայի մը գլխուն կարմիր բանակային կաթսայանման գլխարկը զետեղած ըլլան ... Իշխանութիւններ, ի սէր ճաշակի եւ ի յարգանս հայ ճարտարապետութեան, քիչ մը կարգ – կանոն մտցուցէք նորակառոյցներու վրայ:

Բերձորի մուտքին նորակառոյց եկեղեցին, կարծես դարերով հոն գտնուած ըլլար, սիրուն, ներդաշնակ, հաղորդուած շուրջի բնութեան հետ:

Բերձոր (Լաչին) պէտք է կանգ առնէինք եւ փնտռէինք Վայքի Աննան, մեր խորովածարանի զուարթ Աննան, որ կրկին ամուսնացած, հաստատուած էր հոս, եւ ստացուած լուրերու համաձայն շատ երջանիկ կ՚ապրէր իր նորածինին հետ:

Քաղաքի նմանող այս կեդրոնը, սկսած էր կամաց – կամաց ձեւ առնել. փլատակները պակսած կը թուէին, նոր երդիքներով բնակելի շէնքերը բազմացած, եւ ամէնէն մխիթարականը երիտասարդութիւն կար փողոցը:

Աղջիկներու խումբի մը հարցուցինք թէ իրենց ծանօ՞թ է դասական պարի ուսուցչուհի Աննան: Աննան Վայքի խորուածէն Բերձորի բեմերը բարձրացած անձնաւորութիւն մը դարձած էր եւ ինչպէս յայտնի եղաւ, ծանօթ հեղինակութիւն...:

Շուտով գտանք զինք. անակնկալի եկաւ. ուրախութենէն աչքերը լեցուեցան. կը բնակէր տիպար ազերիական բնակարանի մը մէջ, բազմայարկ, մէջէ մէջ սրահներով, սենեակներով, աւելի դըպրոցական հանրակացարանի նմանող քան բնակելի շէնքի:

Ուրախութեամբ պատմեց գործի մասին, գտած մեծ յաջողութեան, ժողովրդականութեան, պուպրիկի նմանող նորածինին, բայց տխուր բան մը կար աչքերուն մէջ ... ամուսինը մեկնած էր Երեւան եւ չէր վերադարձած: Մտահոգ էր. փորձառութիւն ունէր հայաստանցի այր մարդոց նկարագիրէն. կ՚ուզէր որ մայրը այցի գայ կամ ինք Վայք վերադառնայ: Կ՚ըսէր որ քաղաքը ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ ՄԸՆ է. ոչ ոք, ոչ մէկուն անցեալէն տեղեակ է. կրնան հրաշալի հայրենասէր գաղափարապաշտ անձերու հանդիպիլ, ինչպէս նաեւ փընտռուած ոճրագործի ... Բերձո՞ր. այս է Բերձորը:

(Շար. 20)

ՍՊԱՆԻԱ

Կոստան Զարեան հիացում եւ ակնածանք ունէր սպանական մշակոյթին հանդէպ: Ստորեւ տրուածը, որ պատմա – մշակութային հակիրճ արժեւորում մըն է, միայն հատուած մը այն բազմաթիւ էջերէն, զորս ան նուիրած է Սպանիոյ եւ անոր մշակոյթին:

Ի՜նչ ցեղ եւ ի՜նչ պատմութիւն...

Խօլ ու շառաչող մի աշխարհագրութիւն, խառնաշփոթ մի քարտէս՝ լեցուն տարբեր ցեղերի որոտումներով եւ ժողովուրդների վիթխարի պայքարներով:

Ցեղերի լաւաները հոսում են անապատներից ներս, խուժում դաշտերը, մագլցում լեռները, ամրապնդւում մերկ ժայռերի կատարին, տարածւում գետերի շուրջ, նուաճում ծովափները: Հազիւ ամրապնդուած՝ ահաւասիկ որ Աֆրիկէն, Փոքր Ասիան, Արեւմուտքը, մերկ ձիերի վրայ նստած, տափակ քիթերով եւ երկայն մազերով բարբարոսների վոհմակներ են ղրկում, իրենց կարգին լաւայի նման տարածւում, նուաճում, ամրապնդւում, մինչեւ որ հերթը գայ երկրագնդի ուրիշ մասերից եկած արշաւողներին:

Իպերները բարձրանում են հարաւից հիւսիս, պասքերի խորհրդաւոր երկու ցեղերը, որոնց լեզուն մինչեւ հիմա մընացել է առեղծուածային, գալիս են Փոքր Ասիայից կամ Կովկասից, կէլտերը իջնում են հիւսիսից ու խառնւում իպերների հետ: Փիւնիկեցիները եւ Ասիայի Յոյները ստեղծում են Քատիքսը, Մալական եւ Սակոնթէն. կարթագենացիք հիմնում են Կարթագէնը եւ Պարսելոնան. Հռոմէացիները նուաճում են Սեւիլեան եւ ապա՝ ամբողջ թերակղզին, որին ենթարկում են լատինական ազդեցութեան:

Ու ահա հռոմէական աշխարհի մեծ անկումը, մինչ սվեւները անցնում են Փիրենեան լեռները՝ լքելով Գերմանիան, սլաւոնական ալէնները, վանտալները եւ, շատ հաւանական է, թաթարները դիմում են նրանց օրինակին: Մեծղի ջարդեր, հրդեհներ, անսիրտ եւ անմիտ կոտորածներ եւ թալան, անիշխանութիւն եւ քաոս:

Եւ նաեւ Աֆրիկէի մահետականները... Նախ մի քանի ձիաւոր խմբեր: Կողոպուտ եւ աւար: Ապա՝ ամբողջ մի բանակ, Ալժերիայի վալիի Թարիկ անունով թիկնապահի ղեկավարութեան տակ, ափ ելած Ճեպէլ էլ Թարիկի մօտ, որ աւելի ուշ պիտի անուանեն Ճիպրալթար:

Այդ լուծը տեւում է երեք դար: Մահմետական Սպանիան դառնում է աշխարհի մեծագոյն քաղաքակրթական կենտրոններից մէկը: Ապտէլ Ռահմանը՝ հզօր եւ խելացի մի թագաւոր, ստեղծում է հրաշալի մի արուեստ, հիմնում են բարձրագոյն դպրոցներ, որ զարկ են տալիս գիտութեան եւ փիլիսոփայութեան: Անապատները ոռոգւում են, երկիրը հարստանում է, ի՞նչ աւելին. բայց Սպանիայի ոգին, նախ ընկճուած գրեթէ անհետացած, կամաց – կամաց արթնանում է, ձեւաւորւում իր սրբերի եւ հերոսների միջոցով եւ վերջապէս, մեծացած, ալեկոծուած նա գրոհ է տալիս թշնամու դէմ եւ ճակատագրական պայքարներից ետքը, աստիճանաբար վերականգնում իր անկախութիւնը եւ պատրաստւում իր մեծ, պատմական դերին:

Այդ մեծղի խառնուրդից, հսկայական այդ կրակների միջից առաջ է եկել պողպատի նման դարբնուած մի ցեղ, որ, կրկնելով հռոմէական ժեստը, աւելի ուշ կարողացել է Նոր Աշխարհում ստեղծել քանի մօտ ազգեր, որոնք դեռ շարունակում են խօսել իրենց լեզուն, գտնւում են իր մշակութային ազդեցութեան տակ, եւ որոնց դերը ամերիկեան նոր քաղաքակրթութեան մէջ շատ աւելի մեծ պիտի լինի, քան կարծում են:

Սպանիայի պատմութիւնը կանգ չի առել, նա թեւակոխել է ուրիշ մի շրջան, որ դեռ դոյացման մէջ է: Նա որոշ չափով դադարել է ազգ լինելուց, եթէ բառը ընդունենք արդիական ինքնաբաւ եւ սահմանափակ պետականութեան միտքով: Նա իրեն համարում է raza եւ իր դասական լեզւում naciones չի նշանակում ազգ, այլ՝ ընտրեալ ցեղ, որի դերը համաշխարհային է:

Սպանիայի ոգին տարածողական, հաւաքիչ բնոյթ է առել:

Նրա ստեղծագործական թափը տարածուել է դէպի լայնութիւնը: Նա կազմել է բազմաթիւ ուրիշ կենտրոններ, առանց սակայն կորցնելու իր միութիւնը: «Քոնքուիսթատորների» կատարած աշխատանքը դեռ կանգ չի առել: Մեծաշունչ արկածախնդրութիւնների փրենց եւեւ սերմեր են թողել, որոնք անապատների, փամփաների եւ խիտ անտառների ծոցում շարունակում են ծաղկել, զարգանալ, ստուերախիտ ճիւղեր նետել:

Քասթիլիայի գեղեցիկ եւ հնչուն լեզուն ներկայ է ամէնուրեք:

Ինչպէս դարեր առաջ մայր երկրում, այնտեղ, մշակութային այդ հեռաւոր գաղութներում ցեղերը եւ աստուածները խուլ պայքար են մղում փրենց գերագոյն համադրութիւնը գտնելու համար: Ազթէքների հոյակապ տիեզերագիտութիւնը եւ առեղծուածային կրօնազգացութիւնը, տարօրինակ կերպով խառնուելով Յիսուսականների վարդապետութեան, ճգնում են ստեղծել նոր հոգեբանական այն տիպարը, որ, շատ հաւանական է, վաղը պիտի խաղայ կարեւոր պատմական դեր Խաղաղականի ափերին:

Սպանական ոգին նորից դժուարին պայքարի մէջ է: Կենտրոնից հեռու, նա նորից կրկնում է իր պատմութիւնը: Նորից ցեղերի, լեզուների, կրօնքների խառնուրդը, օտար ժողովուրդների աւերիչ արշաւանքները, տեւական պայքարները, չերտաւորող հասարակական մտայնութիւնների կազմութիւնները, անհանդիստ եւ վըտանգալի ընկերային կեանքի մրրիկը, քաղաքական անորոշութիւնը: Եւ սակայն յաղթողը միշտ մնում է raza–ն, կենտրոնաձիգ ոգին, չափաւոր ստեղծագործ այն թափը, որ պարզ մտածման առջեւ հանդիսանում է անհասկանալի եւ խորհրդաւոր:

Պարզ մի բան. Սպանիան գերազանցապէս է: Եւրոպական ջղագրգիռ ժխորում նրա ձայնը գրեթէ չի լսւում. նա թւում է կէս մրափած, մինչ փրականի մէջ ամէն տեղ է՝ կենդանի եւ ներուժ:

Ինչքա՜ն նշանակալից են թաքնաթաքուր եւ խորհրդաւոր այն փոխ–յարաբերութիւնները, որոնք ստեղծւում են երկրի եւ մեր մէջ: Նրանք ստանում են գըրեթէ երաժշտական բնոյթ, դաշնակութեան այն բախտաւոր ձեւը, որ ընդգըրկում է մեր ամբողջ էութիւնը, իջնում

մեր գիտակցութեան տակ ծփող աշխարհը, բոյներ կազմում, թռիչք առնում եւ լինելութեան նոր վիճակներին խորախոր իմաստներ տալիս:

Ի՛նքը երկիրը: Ոչ թէ, ինչպէս Իտալիայում, արուեստի եւ ճարտարապետութեան հոյակապ գլուխ գործոցները, որոնք մեզ դնում են արդէն կատարուած ու իրագործուած հոգեբանական բարդ իրողութիւնների առջեւ, ոչ թէ ֆրանսական այն գեղեցիկ դաշտանկարները, որոնք գծաւորուած եւ զգեստաւորուած են շնորհիւ մարդկային ճիգին, որ կարծես ուզում է մի ինչ – որ բան թաքցնել, այլ՝ հողի, լոյսի, բնական գոյների այն մեծղի եւ արտայայտիչ մերկութիւնը, որոնց առջեւ մեր հոգին ստիպուած է դիրք առնել եւ դրսեւորել իր թաքնուած առաքինութիւնները: Ի՛նքը երկիրը, ինչպէս Հայաստանում:

Ինչպէս Հայաստանում՝ տեսարանը աւելի երկինք է, քան երկիր. հողը համակուած է, շաղուած է արեւով: Ամառնային կէսօրներին, երբ երկիրը առած է իր կատարեալ արտայայտութեան ձեւը, Սպանիայի լեռները եւ դաշտերը բոցանում են, հալուած արծաթների շղարշների տակ կանգ առնում այնպիսի վճռականութիւնով, որ մարդու յոգնած զգայարանքները սկսում են հաւատալ՝ արեւը երբեք պիտի չիջնի, եւ եթէ իջնի, Սպանիան պիտի գլորուի նրա հետ հորիզոններից այն կողմ: Որովհետեւ թրթռացող օդը, որ բարձրանում է, այնքան լեցուած է հողի պայծառ հիւթերով, որ թւում է նրա անբաժանելի մասը:

Հրաշալի եւ խստամբեր դաշտանկար՝ անապատային, լերկ եւ խորունկ:

Հսկայական սրբազան մի սեղան, որի վրայ աստուածութիւնը ինքն իրեն պատարագ է մատուցում: Զոհաբերում է հողերի նրբագոյն, լուսաւոր եւ բուրումնաւէտ հիւթերը՝ երկնքի թափանցիկ, շողշողուն, անտեսանելի հիւթերին: Հաստատում է իր ճակատագրական միութիւնը: Ազդարարում է իր անբաժանելութիւնը եւ վերակոչում է իր անմահութիւնը:

Այստեղ անհունը զտուած, վերացական, բնազանցական գաղափար չի, այլ տեսանելի, երկնքի լուսաւորութեան հետ շաղախուած մի փրկանութիւն, ճառագայթուն մի մթնոլորտ, որի մէջ մարդ քայլում է բնականօրէն, ամբողջ մարմնով ողողուած:

Ահա թէ ինչու սպանացին ուզում է մահը ճանաչել, նայել նրա աչքերի մէջ, ապրել նրա հետ, ընդունել նրան իբրեւ լինելութեան ճակատագրական մի մասը, իբրեւ կեանքի միւս երեսը:

Սակայն երկրի այդ միութիւնը երբեք միակերպութիւն չի: Նայեցէք լեռների բարձր պարիսպներին, որ բաժանում են նրան Եւրոպայից, Միջերկրական ծովին, որ Քաթալոնիայի գեղածիծաղ եւ գերքներին դեռ շարունակում է շնչել յունական մթնոլորտը, ովկիանոսին, որի հրաւիրող կանչը գալիս է Ամերիկաներից, Ալիկանտէից վայր իջնող ժայռերին, ուր ներկայ է հրավառ եւ ջերմաջերմ Աֆրիկէն, հարաւային հողամասերին – Քաթան, Սիերրա Նեւադան, Ռոնտան, Քատիքսի շրջակայքը, Հուելվան, Պաստախօսը, Էսթրամատուրը, Կրետոսը, ուր ծաղկում է փարթամ եւ շռայլ մի բուսականութիւն, ու անապատներին, լայնատարած սթեփներին, կծու եւ խեղդիչ աղերի մագիլների մէջ սեղմուած, լերկ եւ ամայի, ուր սահմանները անհետացած են, ուր միակութիւնը տառապում է քամիների հետ, ուր լոյսերը պառկում են երեսի վրայ երկարած, բազուկները տարածած, հողի տակ թաղուած մեռելին խօսող վշտերով փառ մօր նման, եւ պիտի տեսնէք՝ ի՛նչքա՜ն այլազան է Սպանիան:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Հէրրէնպէրկ. Սեպտեմբեր 26 – 27. – Պատէն Վիւրթէմպէրկի հայ համայնքը արդէն մէկ տարիէ ի վեր անդամ է Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Համագործակցութեան Գերմանիոյ Պատէն Վիւրթէմպէրկ նահանգի մասնաճիւղին: Սեպտ. 26–27-ին տեղի ունեցաւ սոյն մասնաճիւղի տարեկան ու հերթական պատգամաւորական երկրորդ ժողովը: Ժողովին իր մասնակցութիւնը բերաւ հարաւային Գերմանիոյ հայ համայնքներու հոգեւոր հովիւ Արմաշ Արղ. Նալպանտեան:

Պատգամաւորական ժողովի ընթացքին, որուն կը մասնակցէին 15 եկեղեցիներէ եւ յարանուանութիւններէ աւելի քան 30 պատգամաւորներ, քննարկուեցան եկեղեցիները մտահոգող հարցերը, միջեկեղեցական խնդիրներ եւ համագործակցութեան նոր բնագաւառներ:

● Զալախ. Հոկտեմբեր 4.– Արդէն դեղեցիկ աւանդութիւն դարձած է բերքահաւաքին նուիրուած միջեկեղեցական արարողութիւն կատարել Գերմանիոյ Զալախ գիւղաքաղաքին մէջ: Տարւոյս Հոկտեմբեր 4-ին, Կաթողիկէ, Աւետարանական, Ասորի եւ Հայ համայնքներու մասնակցութեամբ Զալախի Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ 2002-ի բերքահաւաքի միջեկեղեցական աղօթք: Հայ համայնքին կողմէ կը մասնակցէին շրջանի հոգեւոր հովիւ Արմաշ Արղ. Նալպանտեան, Լեւոն Սրկ. Սարտարեան: Արարողութեան ընթացքին հնչեցին ասորերէն, գերմաներէն եւ հայերէն աղօթքներ ու շարականներ: Իսկ Կէօփինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տիկին Երանուհի Այնալի, հայերէն երգեց «Հայր Մեր»ը: Միասնական աղօթքէն ետք բոլոր համայնքայինները հաւաքուեցան միասնական հանդիպման տեղի աւետարանական եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

● Մուրհարտ. Հոկտեմբեր 12.– Գերմանիոյ Պատէն Վիւրթէմպէրկ նահանգի Մուրհարտ գիւղաքաղաքին մէջ բնակող Պայըլ ընտանիքին նախաձեռնութեամբ եւ Կէօփինկէնի Հայ համայնքի եւ Մուրհարտի Աւետարանական եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական արարողութիւն, տեղւոյն Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ: Միասնական այս երեկոյեան ժամերգութիւնը առաջինն էր իր օրինակին մէջ Մուրհարտի բնակիչներուն համար: Երեկոյեան ժամը 18.30-ին սկսաւ միասնական աղօթքը, որուն ներկայ էին Աւետարանական ու Հայ համայնքներու հաւատացեալները:

Իսկ Կէօփինկէնի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբը, տիկին Երանուհի Այնալի ղեկավարութեամբ, հայերէն շարականներով ճոխացուց արարողութիւնը: Ցաւուր պատշաճի քարոզեց Արմաշ Աբեղան՝ «Ուստի ամէն ինչ, զոր կ՚ուզէք մարդիկ ձեզի ընեն, դուք ալ այնպէս ըրէք, քանզի այս է օրէնքը ու մարգարէները» բնաբանով: Ան կարեւորեց սէրը եւ անանձնական նուիրուածութիւնը միմեանց նկատմամբ, որոնք խաղաղութեան եւ երկկողմանի հասկացողութեան հիմքերը կը կազմեն:

Յետ երեկոյեան արարողութեան, ներկաները միասնական ընթրիքի մը շուրջ հաւաքուեցան եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Ապա, Արմաշ Արղ. տեսասալիկներով դասախօսութիւն մը տուաւ Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու Հայաստանի ներկայ քաղաքական ու տնտեսական վիճակը ներկայացնելով, որմէ ետք պատասխանեց հետաքրքրասէր ներկաներու հարցումներուն:

● Նոյեմբեր 4-ին Պերլինի Ֆէսթունկսկրապէն պալատին մէջ երգահան Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ տեղի ունեցաւ համերգ մը, որուն իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր հետ ունենալով շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանն ու Պերլինի եկեղեցական համայնքի վարչութեան ատենապետ Պ. Պետրոս Տիքիճեանը:

Համերգը կազմակերպուած էր ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութեան կողմէ, դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի նախաձեռնութեամբ: Քսան հոգիէ բաղկացած պետական սենեկային նուագախումբը Մոցարթի, Եդուարդ Հայրապետեանի, Պախի, Եդուարդ Միրզոյեանի եւ Արամ Խաչատուրեանի ամէնէն կարեւոր յօրինումները մեկնաբանեց վարպետօրէն, արժանանալով երկու հարիւր հոգինոց սրահին յոտնկայս ծափահարութեան: Նուագախումբին ղեկավարն էր Արամ Ղարապէկեան:

Համերգը դրուած էր Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի կնոջ՝ Քրիսթինա Ռաուի եւ ՀՀ նախագահի կնոջ՝ Պէլլա Քոչարեանի հովանաւորութեան ներքեւ: Իսկ ներկաները կը բաղկանային դիւանագիտական շրջանակներէ, տարբեր երկիրներու դեսպաններէ ու Գերմանիոյ Հայ համայնքներու ներկայացուցիչներէ:

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 10-ին տեղի ունեցաւ աւանդական մատաղօրհնութիւնը Քէօլնի Սուրբ Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ:

Այս տարուան հանդիսութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերին Միքայէլ Եպիսկ. Աջապահեան, որ մատոյց պատարագն ու տուաւ օրուան պատգամը, ինչպէս նաեւ Գայեանէ վանքի երգչախումբը՝ տասը օրիորդներէ բաղկացած, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Շահպազեանի:

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 11-ի գիշերը Գայեանէ երգչախումբը հրաւիրուած էր Պոն քաղաքի պետական մշակութային կեդրոնին կողմէ եւ ելոյթ ունեցաւ Ս. Ռէմիկիուս եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ նոյն երգչախումբը Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13-ի գիշերը ելոյթ ունեցաւ Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ ի ներկայութեան Գարեգին եւ Միքայէլ Եպիսկոպոսներու: Երկու ժամ տեւողութեամբ ան ներկայացուց հոգեւոր երգերէ ու Կոմիտաս Վարդապետի ընտրեալ գործերէն բաղկացած երգացանկ մը, որ հոյակապ արձագանգ ունեցաւ գերմանացի եւ հայ ունկնդիրներու մօտ:

Տասը հոգիէ բաղկացած Գայեանէ երգչախումբը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15-ին իր երկրորդ համերգը տալէ ետք Պոնի մէջ, Հայաստան կը մեկնէր Շաբաթ օր:

● Նոյեմբեր 17-ին, Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի մշակութային յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ «Դռնբաց օր», նախատեսուած՝ հայ ու գերմանացի երախաներու համար:

Դռնբաց օրուան նպատակն է առաջին հերթին հայ ու գերմանացի երախաներուն, ինչպէս նաեւ անոնց ծնողքին հետ ծանօթանալն ու բարեկամութիւն հաստատելը: Երկրորդ նպատակն է՝ ներկաներուն ծանօթացնել Հայ եկեղեցին, մշակոյթը, պատմութիւնը, աւանդութիւնները: Այս իմաստով, Կիրակի օր կազմակերպուած ծրագիրը, որուն գլխաւոր մղիչ ուժն էր մշակոյթի յանձնախումբէն տիկին Սէնտի Էրտողան, հասաւ իր նպատակին ներկայ երախաները առաջնորդելով ակնկալուած արդիւնքին: Մանկական երգերէ, պատմուածքներէ, պարերէ, թատերական ներկայացումէ մը բաղկացած ծրագրի կողքին երախաները պարդեւատրուեցան հայկական պարունակութիւն ունեցող նուէրներով, ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան աւանդական անուշապուրով:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Նոյեմբեր 18

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՐՁԱՆ

Նոյեմբեր 26-ին Կոմիտաս երաժշտութեան տան դէպի Մոսկովեան փողոց նայող հատուածին մէջ նկարիչ Յ. Այվազովսկիի արձան մը դրուած է: Ան գործն է Ե. Պետրոսեանի, պատուանդանը շինած է Ս. Քիւրքճեան: Հանդիսաւոր բացումը յետագային կ՚ըլլայ, քանի որ շինարարական աշխատանքները աւարտած չեն տակաւին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց մինչեւ հիմա այդ մասին բնաւ խօսք մը չէիր ըրած ինծի:

– Որովհետեւ դեռ գործը շատ անորոշ էր, եւ խօսքը միայն կար, իսկ հիմա լուրջ հանգամանք մը առաւ, անոր համար կ՚ըսեմ կոր, հիմա պիտի երթամ յարմար շէնք մը փնտռելու եւ անգամ մը որ շէնքը գտնեմ ու վարձենք, գործը եղած ըսել է:

– Ուրեմն յաջողութիւն, փրկուէնը կը սպասեմ:

– Անպատճառ կուգամ:

Տիկին Լիւսի եւ Տիրան միասին դուրս ելան ճաշարանէն, տիկինը կառք մը վարձեց ու իր տունը դարձաւ, իսկ երիտասարդը իր քայլերը ուղղեց դէպի Թիւնէլ:

Այս ճաշկերոյթէն երկու օր ետքը իրիկուն մը, երբ տիկին Լիւսի տունը նստած էր առանձին, սպասուհին եկաւ իմացընելու, որ Արթին էֆէնտին եկած է եւ զինքը տեսնել կ՚ուզէ:

– Վե՛ր հրամցուր, – ըսաւ տիկինը:

Քանի մը վայրկեան ետքը ծանօթ լըրտեսը ներս մտաւ:

Բարեւատուքէն ետքը Արթին ըսաւ.

– Բէչատ պէյին կողմէ կուգամ:

– Արդէն կը սպասէի ձեր այցելութեան, – պատասխանեց դեղուհին:

– Այո, Բէչատ պէյը խօսեր է ձեզի, ուրեմն գիտէք իմ այցելութեանս նպատակը:

– Գիտեմ:

– Խնդիրը, ինչպէս յայտնի է, միջոց մը գտնելու վրայ է պատրիարքական շըրջանակներու հետ յարաբերութեան մըտնելու, առանց կասկած յարուցանելու:

– Ճիշդ այդ է:

– Այս մասին բաւական խորհեցայ եւ կարծեմ յաջողեցայ լաւ միջոց մը գըտնել:

– Ո՞րն է տեսնենք:

– Հիմա պիտի բացատրեմ… կարծեմ դուք ամուսնացած էք եւ յետոյ ձեր ամուսինէն բաժնուած, առանց սակայն պաշտօնապէս ձեր պսակը լուծելու:

– Այնպէս է:

– Հիմա չէ՞ք կրնար պաշտօնապէս դիմում ընել եւ ամուսնալուծում պահանջել:

– Ի՞նչ օգուտ ատկէց:

– Ատկէց այն օգուտը կայ, որ նախ առիթ մը պիտի ստեղծէք Պատրիարքարան գալու, յետոյ պիտի ծանօթանաք Դատաստանական խորհուրդի անդամներուն հետ, Պատրիարքարանի դիւանապետներուն, փոխանորդին, դրագիրներուն, բարապաններուն հետ:

– Եւ կը կարծէ՞ք, որ այդ պաշտօնական դիմումները բաւական են հոն եղած գաղտնիքները հասկնալու համար:

– Անշուշտ ոչ, բայց պաշտօնական դիմումները կրնան անպաշտօն յարաբերութիւններու փոխուիլ:

– Ի՞նչ կերպով…

– Շնորհիւ ձեր հմայքին եւ գեղեցկութեան:

– Բայց, Արթի՛ն էֆէնտի, գիտէ՞ք, որ վիրաւորիչ բաներ կ՚ըսէք կնոջ մը:

– Խօսքս տիկին Լիւսիի չեմ ուղղեր, այլ մեզի պաշտօնակից լրտեսուհիի մը: Քանի որ այս պաշտօնը ընդունած էք, պէտք չէ, որ շատ դիւրազգած ըլլաք, ինչ որ հիմա կ՚ըսեմ, գիտցէք, որ Բէչատ պէյի գիտակցութեամբն է:

– Այս պաշտօնը ընդունելով չէի կարծեր, որ այդ տեսակ զիջողութիւններ պիտի պահանջուէր ինէ:

– Այս գործին մէջ ամէն բան յանձն առնելու էք յաջողելու համար:

– Ամէ՞ն բան…

– Բնականաբար, ինչպէս նաեւ ամէն վտանգ, որովհետեւ վտանգ ալ պակաս չէ մեր գլխէն: Բայց ասիկա կ՚ըսեմ ոչ թէ ձեզի վախ ազդելու համար, այլ որովհետեւ կ՚ուզեմ ձեզ համոզել, որ պէտք էր ձեր պաշտօնին պարտադրած բոլոր պարտականութիւնները կատարէք:

– Ենթադրենք, որ ատոր յանձնառու եղայ, սակայն ուրիշ խնդիր մը կայ… ամուսնոյս հետ մեր բաժանումը բաւական տարիներէ ի վեր է, ատկէ զատ, ամուսինս էր, որ ուզեց ինէ բաժնուիլ, եւ իրն է իրաւունքը, քանի որ ես անհաւատարիմ գտնուած եմ իրեն, այս պայմաններուն ներքեւ ինչպէ՞ս կրնամ հիմակ ելլել եւ ամուսնալուծում պահանջել:

– Ատիկա բնաւ կարեւորութիւն չունի:

– Դատաստանական խորհուրդը գիս պիտի դատապարտէ:

(Շար. 346)

(Շար. Ա. էջէն)

Նոյեմբեր 28-ին, 516 ձայնով (550-ի վրայ): Նոր վարչապետը յայտարարած է որ նոր շրջան մը կը բացուի Թուրքիոյ համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ, այս շաբաթավերջին (Նոյեմբեր 30 – Դեկտ. 1) վերջ կը դնէր ստիպողական վիճակի մը, որ կը կիրարկուէր 15 տարիէ ի վեր երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանը, առաւելաբար քիւրտ բնակչութեամբ: Այս ալ պայմաններէն մէկն էր Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն համար:

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ, Սախարովի այրին եւ Ալիխանեանի զաւակը, յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկառոյի (Նոյ. 29) «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին մէջ, ի պաշտպանութիւն Զէչէնիոյ:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ իր 70-ամեակը տօնեց Նոյեմբեր 29-ին, շաբաթ մը առաջ արդէն, Թոնի Պլէր իրեն նուիրած էր Զըչիլ ինքնահօս գրիչ մը: Շիրաք Եւրոպայի երեցագոյն ղեկավարն է եւ Ժ. Սեկելա չի վարանիր յայտարարելու թէ թեկնածու պիտի ըլլայ 2007-ին:

ԻՏԱԼԻՈՅ հիւսիսը քանի մը տասնեակ քաղաքներ ողողումներու զոհ գացած են Նոյ. 27-ին եւ մօտ տասը հազար հոգի պարտաւորուած են տեղափոխուիլ, պարպելով իրենց բնակարանները:

ԻՎԱՆ ՌԻՈՒ-ՖՈՂ, Ֆիկառոյի իր «Պլոք-Նոթ»ին մէջ (Նոյ. 29) դէմ կ'արտայայտուի Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կ'ոգեկոչէ իշխան Պիպէսքոյի խօսքը, որ կը վերջացնէ Ռասփայլի «Լը գան տէ սէն» հատորը՝ «Պոլսոյ անկումը (1453) անձնական դժբախտութիւն մըն է որ պատահեցաւ անցեալ շաբթու», ու քրոնիկագիրը կ'աւելցնէ՝ պատմութիւնը հետքեր կը ձգէ:

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՀՀՇ-Ի 13-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայոց Համազգային Շարժումին 13-րդ համագումարին (Նոյեմբեր 28) նախագահ Ա. Արզումանեան յայտնած է թէ մինչեւ Դեկտեմբեր 6 կը յայտարարեն նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնելու մասին իրենց որոշումը: Այդ արտայայտութիւնը, սակայն, քննադատութիւններու պատճառ եղած է եւ կարգ մը անդամներ դժգոհած են ցոյց տրուած չէզոքութեան եւ անորոշութեան: Համագումարին ներկայ գտնուած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան որ մերժած է խօսք առնել եւ նիստին աւարտէն առաջ մեկնած է: Համագումարը ընտրած է նոր վարչութեան անդամները:

«ՄԻԱՒՈՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ»ՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

«Միաւորուած Հայեր» կուսակցութիւնն ալ թեկնածու ներկայացուցած է նախագահական ընտրութեան. ան կուսակցութեան ղեկավար Ռուբէն Աւագեանն է: Իրմով մինչեւ այսօր առաջադրուած թեկնածուներու թիւը եօթը կ'ըլլայ:

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des matinées musicales de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert

25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN
présente et dédicace ses ouvrages

— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**

— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

Կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – էն – էր – էս-ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ-ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին
(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11-ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et L'UGAB-JEUNES
organisent
une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec
ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG** d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

SABERATOURS

PARIS•EREVAN•PARIS
VOLS DIRECTS

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTE - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

SEVANVOYAGES